

श्री सुपार्श्वनाथ चरित्र

भाग २ जो.

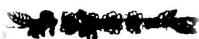


अनुवादकर्त्ता,
आचार्य-

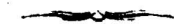
श्रीश्रजितसागरजी महाराज.

सर्वत्रचतुर्दशगणि-गच्छद्राधिपति-श्रीमान् भुसमावरजी महाराज
(मरीच (प्रथमावता) नंबर २ जी.)

श्रीमल्लहमणगणि विरचित-
श्रीसुपार्श्वनाथचरित्र.
(भाग थीन्ने).



अनुपाठक,
गांधीनगर
प्रसिद्धवक्ता जैनार्थ श्रीमद् अणुतसागरसूरि.



छपावी प्रसिद्धकर्ता,
श्री जैन आत्मानंद सला—भावनगर
(नीवती गांधी वल्लभदास त्रिभुवनदास सेक्रेटरी.)



वीर स. नं. २४५०

प्र. ५०००

प. मं. १६८०

मते १६२४

श्री जैन आत्मानंद अंभभाणा नं. ४६.

ભાવનગર—ધી “આનંદ” પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં
શાહ ગુલાબચંદ લલ્લુભાઈએ છાપ્યું.

॥ प्रेमांजलि ॥

प्रशस्त चरित्रधारक सम्भ्रं शुद्धक्रियायोगी गच्छाधिपति
 सकल सर्वेगि शिरोमणि आण प्रह्वप्रत पालक तरणु तारणु
 शान्त्यादि गुणु निधान पूज्यपाद प्रातःस्मरणुदीय दादा गुर् साहेब
 श्रीभद्र सुअसागरणु महाराण ? आपना पवित्र चरणु-
 कर्मणमां दीक्षाप्रत लघ कृतार्थ थयो अने चिंतामणि समान
 आपना हस्तकमलना प्रभावथी अपूर्व तात्त्विक लाल मेणव्यो,
 तेमण आपे उचित समये म्हुने हितोपदेश आपी मुनिधर्ममां
 निपुणु कुर्यो; वणी आपनो अंप्रमेय हार्दिक स्नेह नेछ हुं महारा
 आत्माने कृतकृत्य मानी आपनुं ध्यान क्षणुमात्र चूडतो नही.
 हे गुर्वर्य ! आपना अंप्रतिम प्रेमना आधीन थछ गुर्लक्षितमां
 निमग्न रही अहर्निश आगमिक तरव निरीक्षणुमां प्रवृत्त थयो.
 आपे ने चरित्ररत्न शुद्धप्रेमथी योग्यता जाली अर्पणु कुर्युं
 तेमण ते अनुकमे गुर्शिक्षांरुप निकषोपलथी उत्तेलत थयुं ते सर्व
 आपनोण महिमा छे, ओम आपना असाधारणु उपकारनो
 अदलो अर्पवा अशक्त छतां हुं आजे आ सुपार्श्वनाथना
 द्वितीय विलागंरुप प्रेमांजलि समर्पणु करी महारा आत्माने
 अट्टली मानु छुं. “ ॐ शांतिः ” अणुवादक.

આભાર.

વિજ્ઞપુર તામે કાલવાડા વાસ્તવ્ય વૈયાકરણાચાર્ય રા. ગા. શાસ્ત્રીજીશ્રીયુત્ લાઘશંકરલાઘ વૈકુંઠરામ ત્રિવેદીએ સાઘંત આ ગ્રંથ શોધવામાં પુરતી સહાય આપી છે. છેવટનાં પ્રુક્ષ તપાસવામાં બહુ લક્ષ્ય રાખી કામ કર્યું છે તે માટે તેમનો ખાસ આભાર માનવામાં આવે છે. ॐ શાંતિ: ૩

ધન્યવાદ.

મહેસાણા નિવાસી પારેખ નાગરચંદ રવચંદલાઘનાં વિધવા પત્ની મંચ્છાલાઘએ આ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્રના દ્વિતીય ભાગમાં કેટલીક આર્થિક મદદ કરી છે, તેમજ અન્ય સદ્ગૃહસ્થો તરફથી કેટલીક સહાય મળી છે, અને તેઓએ પોતાના સદ્ગૃહસ્થોને આવા જ્ઞાનકાર્યની અંદર ઉચિત વ્યય કરવા ઉદારતા બતાવી છે, માટે તેઓને ધન્યવાદ ઘટે છે. તેમજ આવા ઉચિત કાર્યનું અનુકરણ કરીને પોતાની સદ્લક્ષ્મીનો વ્યય કરવો એજ સુજનનોનું કર્તવ્ય છે.

પ્રસ્તાવના.

જેના નિર્મળ સંયમે જગતમાં જ્યોતિ પ્રસારી અહા !
 કીર્તિકાનન કેશરી પ્રખરને વિદ્વાન જ્ઞાની મહા !
 જેની લેખીનીએ લખ્યા અણમુલા ત્રથો મુજાને ભર્યા !
 જ્ઞાની ! અંતર સદ્ગુરૂ નિવસજ્યો શ્રી યુદ્ધિસાગર સદા !

પાઠરાકર.



સસૌંદર્ય વિભૂષિત, સાહિત્ય સાગરના તરલ તરંગો ઉછાળનાર, પદલાલિત્યના પરમ પ્રેમભર્યા પરાગ પરિમલથી વિશ્વને વિમુગ્ધ બનાવી દેનાર, ભવ્ય જનોને રસભર કથામૃતના પાન સાથેજ સદ્જ્ઞાનની ગુટિકાનું સેવન કરાવનાર, શ્રી અભયદેવસૂરિના પ્રશિષ્ય શ્રીલક્ષ્મણ ગણિજી વિરચિત શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્રના સરળ

અને સુંદર અનુવાદના પ્રથમ વિભાગની પ્રસ્તાવના છ માસપર જ્યારે મેં લખી ત્યારે કટપનાથે ન હતી કે ખીજે લાગ પણ પ્રસ્તાવના માટે મારી પાસે આવશે. વ્યવસાયી અને સાહિત્ય સેવાના છંદવાળો હુંજ આ પુસ્તક પ્રકાશનના વિલંબનો કારણભૂત બન્યો ? ભાવનગર ગુર્જર સાહિત્ય પરિષદ પક્ષી તુર્તજ નૈન સાહિત્ય પરિષદ ભરવાના કાર્યમાં ડૂબેલો અને તત્પશ્ચાત તેનો રિપોર્ટ તૈયાર કરવામાં ગુંધાયેલ મને આચાર્ય શ્રી અજીતસાગરજી સૂરિજીએ ઘણો ટોક્યો છતાં ઉતાવળે હું નજ આ કામ ઉકેલી શક્યો—અને તેથી આજે મોડો મોડોયે વાંચકના કરકમળમાં આવું છું. આવી સુંદર કૃતિના રસમદિર પર—મ્હારે માઝ કથનટાંકણું મુદ્દતાથીજ ફેરવવું પડે—તેમાં અવનવા રંગો પૂરવા મારી પીંછી આસ્તેથીજ ચલાવવી પડે એ જ્ઞાત છેજ—કે રખેને હું મૂળ વસ્તુને વિરૂપ ન કરી ખેસું.

પ્રારંભમાં ચરિત્રના પ્રથમ પૃષ્ઠના મથાળે સૂરિજી પોતાના સદ્ગુરુ દેવના ચરણસરોજમાં વંદન કરતાં કથે છે કે:—

॥ શાસ્ત્રવિશારદ જૈનાચાર્ય યોગનિષ્ઠાધ્યાત્મજ્ઞાનદિવાકર સદ્ગુરુ ગચ્છા-
ધિરાજ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિ ચરણસરોજેભ્યો નમઃ ॥

વિનય અને વિવેકવડે વિભૂષિત આપણા ચરિત્ર લેખકની લેખિની હવે ચરિત્ર લેખનના મેદાનમાં પૂર વેગથી ચાલે છે. આ લેખક આચાર્યશ્રીની લેખનશક્તિ પાંડિત્ય અને કવિત્વશક્તિનું પીછાન તો હું પ્રથમ ભાગમાં જ કરાવી ગયો છું. એટલે હવે કથાના રસકુંડમાંજ ડૂબકી મારવી રહે છે.

ધર્મ જ્ઞાસુ, પોતાના મનુષ્યભવને સફળ કરવાની મહેત્તજવાળા શ્રાદ્ધજનોને નિત્ય સેવવાયોગ્ય-મુક્તિમાર્ગ દાતા-ભગવતે ભાખેલ સમકીર્ત મૂલ આરત્રત, તેના અતિચાર અને એના સેવનથી થતાં અનિષ્ટ તથા વ્રત પ્રતિપાલનથી થતાં ઉત્કૃષ્ટ ફળ નિર્દેશ આ ગ્રંથમાં ઉત્તમરીત્યા વર્ણવ્યો છે. ને તે ઉમદા દષ્ટાંતોવડે વિશાળતાથી કહેવામાં આવ્યો છે. વળી તે કથા વર્ણનમાં ચાતુર્ય-ઉત્તમ શુદ્ધિ વિલાસ, જનસ્વભાવ દર્શન, અદ્ભુત ગૂઠ ગંભીર તત્વજ્ઞાન પ્રરૂપણા, તત્સમયના લોકાચાર ધાર્મિક-વ્યાવહારિક-સામા-જીક, રાજકીય પરિસ્થિતિ, પ્રયળ વૈરાગ્ય ભાવના, અને સંસારની અસા-રતા આદિ વિકટ પ્રશ્નોના ઉકેલ સરળ અને સફળતાથી કર્યા છે. વિદ્વાન અને સામાન્ય જ્ઞાન પામેલ મનુષ્યને વા ધર્મજ્ઞાસુ વનિતા વર્ગને પણ સુલભતાથી સહજ સહમન્ય તેવો આ ધર્મકથા ગ્રંથ છે.

લેખક મહાશય પોતાની સુરસ રસભર વર્ણન શૈલી આ દ્વિતીય વિભા-ગમાં પણ એક સરખી રીતેજ ચલાવ્યે જાય છે. વળી તેમ કરવા જતાં તેમાં કોઈ જાતનો દોષ ન આવતાં ઉલટાં નવિન રસનાપૂર તેમાં છવાતા જાય છે, વાંચક તેમાં તલ્લિન બનતો જાય છે.

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ પ્રભુને વંદન કરીને હવે મહા ભાગ્યવાન-તત્વજ્ઞાનના જ્ઞાસુ ભક્ત દાનવીર્ય રાજા પ્રભુને ત્રીજા અભ્યુવ્રતનું સ્વરૂપ જણાવવા વિનંતી કરે છે. ગ્રામ, આકર અને નગરાદિક સ્થાનોમાં સચિત્ત, અચિત્ત અને મિશ્ર એમ ત્રણ પ્રકારની ચોરી ચઢાવનાર એવું અદત્તચૂલ દ્રવ્ય હોય તેનો

સર્વથા ત્યાગ કરવો—આ સ્થુલાદત્તદાન વિરમણુ વૃત્ત ઉપર પ્રભુ દેવ
યશનું દ્રષ્ટાંત આપે છે:—

હર્ષપૂર નગર હજાર આત્રવૃક્ષથી વિભૂષિત હતું. અત્યારના ક્ષુદ્ર બગિ-
આઓ સાથે પૂર્વાકાલીન સહસ્રાત્રવન સરખાવતાં તે સમયમાં વૃક્ષોનું
કેટલું પરિશીલન થતું હશે ? ને મેઘવૃષ્ટિ વૃક્ષોની વિપૂલતા પર અવલંબે છે
એમ કહેવાય છે તેથી મેઘનો અભાવ તત્સમયમાં ઓછો સંભવે છે તે સત્ય
છે. મુનિસમાન નયસાર રાજ ” આ શબ્દોજ્જ્વલતકાળના નૃપતિએત્ની ધર્મ-
વૃત્તિ, ન્યાયપરાયણતા અને વિશુદ્ધતા સૂચવે છે. નયસાર=ન્યાયના સમસ્ત
સારનો જ્ઞાતા ! કેવું અર્થભાવપૂર્ણું સુન્દર નામાભિધાન ? શીલગુણમાં
શિરોમણિ સમાન સુરસુન્દરી રાણી પણ આદર્શપાત્ર છે. ધનાદ્ય ઐષ્ટિની
પત્ની પણ ‘બહુ દયાળુ’ વર્ણવી છે. દેવયશ ઐષ્ટિપુત્ર ! જીવનરજ ભગવા-
નના વચનોમાં દ્રઢ શ્રદ્ધાળુ, વિવેક નેત્રોથી વિભૂષિત ! ગુણ રત્નોનો મહા-
નિધિ એવો ! તેની સ્ત્રી પ્રેમરસનું કુલભવન, જ્ઞાન મતની ઉત્તમ ભાવનાવાળી
ઐષ્ટ શ્રાવિકા ! દેવયશ શ્રાવક પણ આર પ્રકારનો શ્રાવક ધર્મ પાળતો, દરેક
પર્વ દિવસે પૌષ્ઠ પ્રતિમાનો અભ્યાસ કરનાર ને વિશુદ્ધાચારથી લોકમાં
પ્રસિદ્ધ, શુદ્ધ વ્યાપારથી વિપૂલ દ્રવ્ય મેળવનાર ! આ કથાના આ આદર્શ પાત્રો
તત્સમયની ધર્મભાવના પૂર્ણ ઉત્તમ ચારિત્ર, પરમ પ્રેમ પરબ્રહ્મનાં આરા-
ધન કરનાર—રતધારી અને ન્યાયોપાર્જીત—દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરી સુખપૂર્વક
જીવન જીવનાર જણાય છે. આજના છળ પ્રપંચથી યેન કેન પ્રકારેણ જીવન
ગાળનાર આપણાં કેટલાક બંધુ ભગિનીઓને માટે ઉત્તમ ઓદ્યાયક આ
પાત્રો ખરેખર છે.

એકદા દેવયશ જીવનમંદિરે દર્શનાર્થે જતાં રાજમુદ્રિકા માર્ગમાં જણાતાં
સર્પના ભયથી માર્ગને ત્યાગે તેમ તે માર્ગ બદલી અન્ય માર્ગે ગયો.
લોભવિવર્જિત—નિરવધાર્થ—પાપભીરૂ સત્પુરૂષો સર્વથા અદત્તવસ્તુથી
વેગળા નાસી પોતાનાં વૃત્ત ને શીલ સાચવે છે. દેવયશનું આ વર્તન
નિઃસંશય પ્રેક્ષણીય એવું આદરણીયજ ગણાય. તેનો કુટિલમિત્ર
ધનદેવ પિતરાઈભાઈ થતો હોય—દેવયશના તેજ દ્રેષ્થી તેને આદત્તમાં
લાવવા તે મુદ્રિકા લઈ ભોળા દેવયશને ત્યાં જમી—રહી તે મુદ્રિકા દેશયશની
પેટીમાં સંતાડી રાજને જાહેર કરે છે. રાજ તો તે મુદ્રિકા શોધતો અભય-

દાનનો પડહ વળડાવે છે ને પાંચ દિવસમાં મુદ્રિકા આવી જવા પ્રગ્નને સૂચવે છે નહીં તો પછી ચોરને દેહાંત દંડનો ભય બતાવે છે. અહિં દેવયશને પૂછતાં ના કહેતાં—તપાસ થાય છે. ધનદેવ દેવયશની પેટીમાંથી મુદ્રિકા કાઢી બતાવે છે. પણ સાથે સાથે નવકાર મંત્રનું ક્રૂણ અને પરિગ્રહનું પ્રમાણપત્ર પણ નીકળે છે. રાજ દેવયશને વધસ્તંભ પર મોકલે છે. ધનદેવ રાજ થાય છે, રાજનો આદેશ તો સત્યજ છે. “ખુદ રાજનો પુત્ર હશે તો તેને પણ દેહાંત દંડની શિક્ષા કરવામાં આવશે !” આ પડહમાં રાજની ન્યાયવૃત્તિ જાણાય છે. વળી પાંચ દિવસમાં જડેલી વસ્તુ પાછી આપી જનારને અભયદાન દેવાની રાજની વૃત્તિ ને નીતિ પણ ઉત્તમ ગણાય. દેવયશને રાજ ન્યારે મુદ્રિકા માટે પુછે છે ત્યારે તે તો સ્પષ્ટજ જાણાવે છે કે, “આ લોક અને પરલોકમાં ત્રીજા વૃત્ત ભંગથી ઉત્પન્ન થયેલાં નરકાદિદુઃખનાં કારણભૂત પાપો ભોગવવાં પડે તેની શી ગતિ થાય ?” “પ્રાણનો ત્યાગ થાય તો પણ આ ચોરીનું કામ તો હું ન જ કરું ?” દેવયશના આ શબ્દો ખરેખર એક ઉત્તમ પુરૂષને શોભે તેવાજ છે. ધર્મપરની અદ્ભુત પ્રતીતિ—અને સત્ય પ્રતિજ્ઞાપાલનમાં ઉત્કટ આત્મબળ—છતાં નિરરતા ? અદ્ભુત જાણાય છે. દેવયશની પેટીમાંથી મુદ્રિકા નીકળે છે ત્યારે રાજ બોલે છે; “અમૃતમાંથી વિષ ઉત્પન્ન થયું” હા! સત્પુરૂષને આ શબ્દો જ અતિ ભયંકર શિક્ષા સમાન છે. દેવયશ માત્ર એટલુંજ કહે છે “આ સર્વ દૈવનું કર્તવ્ય છે.” વાહ વૈર્ય ને પૂર્વકર્મમાં અચળશ્રદ્ધા !

સ્ત્રી એ પુરૂષની અર્ધાંગના—સુખ દુઃખની ભાગીદાર છે. દેવયશ પર આવેલ કષ્ટ જાણી તેની સ્ત્રી રૂકિમણી મૃચ્છિત થાય છે ને પરિજનના શિતોપચારથી સહજ શાંતિ મળતા એટલાજ શબ્દો બોલે છે:—“રે! પાપિષ્ઠ દૈવ ! આવા ધાર્મિક પુરૂષના દેહ પર તું પ્રહાર કરતો કેમ અટકતો નથી ?” પોતાના પતિના ચારિત્ર પર કેટલો વિશ્વાસ ને શ્રદ્ધા ? હવે “રૂકિમણી” “હવે ખેદ કરવાથી શું ?” એમ જાણી “જે કરવાનું તે કરું” એવા નિશ્ચય પૂર્વક શુદ્ધ યજ્ઞ પૌષ્ઠશાળામાં જઈ હૃદયમાં શાસન દેવીનું સ્મરણ કરી, નાસિકાના અચ્ચભાગ પર—દ્વિ રાખી, કાચોત્સર્ગ કરે છે. એટલે પાંચ પરમેષ્ઠિનાં ધ્યાનના પ્રભાવે શાસન દેવી પ્રકટ થાય છે ને ધીરજ આપે

છે. રૂકિમણીની પતિલાકૃત ધર્મશ્રદ્ધા પતિના કષ્ટ પ્રસંગે ન ગભરાતાં ધીરજ પૂર્વક ધર્મારાધન દ્વારા પતિનો ઉદ્ધાર કરવાની શક્તિ અને તે રીતે શાસન દેવીની સ્થાય મેળવવામાં સ્ત્રીધર્મની પરાકાષ્ટા બતાવે છે.

હવે શાસન દેવી દેવચશ જેવા ધર્મિષ્ઠ પુરૂષ પરના અસત્ય આરોપથી ક્રોધિત બની તથા રૂકિમણી જેવી પવિત્ર પતિવ્રતાને સ્થાય કરવા અર્થે રાજ્યમાં ચમત્કારિક ઉપદ્રવ ઉપજાવે છે તે રાજલવનમાં અન્ન, જળ, તાંબૂલ આદિ અપહરી રાજાનાં નેત્ર ખોલે છે. રાજા સ્થગિધર પાસે તાંબૂલ માંગે છે. એ સૂચવે છે કે, પૂર્વે પણ તાંબૂલ ચર્વણુ વિધિ હોવો જોઈએ અને તે રાજ માન્ય ઉપહારનું ચિન્હ છે. ખીડી હુક્કો આદિને બદલે તાંબૂલલક્ષણુ વધુ નિર્દોષ અને ઉપભોગ્ય પૂર્વે રાજ્યો પણ ગણુતા હોય એમ લાગે છે. મંત્રીને ત્યાં પણ આવો જ ઉપદ્રવ જણાતાં મંત્રી રાજાને દેવચશની નિર્દોષતા હોય એમ લાગુતું જણાવે છે. ઐટલામાં ચામરધારિણીના શરીરમાં શાસનદેવી પ્રવેશી મંત્રીને હપકો આપે છે. “ધર્મિષ્ઠપર જીલમ ગુજરનાર પોતાના સ્વામી (રાજ) ને અટકાવતો નથી. તો તું મંત્રી શાનો ? x x x મંત્રીએ અસત્ય માર્ગે ચાલનાર રાજાની ઉપેક્ષા કરવી ન જોઈએ. ઇ૦” આ હપકામાં મંત્રીધર્મ અને રાજધર્મનાં શાસન તરી ઉઠે છે. મંત્રીશ્વરે રાજાને દુષ્કૃત્ય કરતાં વારવોજ જોઈએ. નહિં તો તે મંત્રીજ શાનો ? આ માન્યતા અત્યારના મંત્રીઓમાં હોત તો દેશી રાજ્યોની આવી દશા હોત નહીં. આ પછી દેવી ધનદેવતું તમામ કપટ ખુલ્લુ કરે છે. ત્યાં આકાશમાંથી વિમાનારૂઢ દેવચશ આવે છે. ચામરધારિણી, રાજા, મંત્રી સૌ તેને માન આપે છે. રાજ્યો તેને બહુમાન પૂર્વક પોતાના સિંહાસને બેસાડી અન્ય આસને સ્થાન લીધું. ગુણિ, નિર્દોષ, ધર્મિષ્ઠ, પુરૂષોનું રાજ્યો પણ રાજમદ-અભિમાન ત્યાગી બહુમાન કરતા-પોતાના સિંહાસને પધરાવતા ને ધન્ય થતા. શાસનદેવી દેવચશને પ્રાર્થના પૂર્વક કહે છે:—તું જ્ઞેન મતનો રાગી છે. તેમજ દયાધર્મમાં અગ્રણી છે. વળી તેં ઉત્કૃષ્ટ રીતે ગુહીધર્મનો સ્વીકાર કર્યો છે અને સર્વથા નિર્દોષ છે ! હું જ્ઞેન શાસનની રક્ષક દેવી છું. ત્હારી સ્ત્રીએ કાપોત્સર્ગ કરી મને બોલાવી છે. હું તને વિડંબના કરનારને શિક્ષા કરીશ. દેવમદદ પામનાર દેવચશ પોતાના ઉદારલાવને પ્રકટ કરતો દેવીને તેમ કરતાં વારે છે અને એ વિડંબના પોતાના અશુભકર્મને લીધે થઈ

જણાવે છે અને દુઃખનના પ્રાણનો અત્યાવ એજ પોતાનું સ્વામિવાત્સલ્ય માને છે. મોટા મનના સત્પુરૂષોની સર્વદા સર્વત્ર આવીજ કૃતિ હોય છે.

રાજ પછી પોતાની પટરાણીને દેવયશની પત્ની રૂકિમણી પાસે મોકલી તેને પાલખીમાં તેડાવે છે ને પોતે તેને પગે પડે છે. તેને આશિષ આપતાં રૂકિમણી કહે છે—“હે ! નરાધીશ ! આપ સૌ કલ્યાણના પાત્ર થાઓ !” રાજ રૂકિમણીને પછી લદ્દાસને પધરાવી હાથ જોડી—“ધર્મલગિની ” શબ્દે સંબોધી પોતાના ગુનાહની ક્ષમા યાચે છે ને સર્વ રાજ્યસંપત્તિ તેને ચરણે ધરે છે. ત્યાં દેવયશનો પુત્ર આવે છે ને પોતાના માતાપિતાને નમી સર્વનો સત્કાર કરે છે. રાજનો વિવેક ને દેવયશના પુત્રનો વિનય ને માતાપિતાની ભક્તિ આદરણીયજ ગણાય.

આ પછી દેવયશ સૌને લઘ ઉદ્યાનમાં આવેલા સૂરીન્દ્રને વંદન કરવા જાય છે. ને હજુકર્મી મહાભાગ દેવયશ સ્ત્રી સહિત દીક્ષા લેવા રાજ પાસે આજ્ઞા માંગે છે. દશ દિવસ પછી રાજ અને સંબંધી વર્ગની સમ્મતિ પૂર્વક ઠાઠમાઠથી—સર્વ નગરમાં અમારી ઘોષણા કરાવી—સન્માર્ગે દ્રવ્ય વ્યય કરાવી, અતુર્વિધ સંઘની ભક્તિપૂર્વક દીન અનાથ દરિદ્રીઓને યથોચિત દાન દર્ષ પત્ની સહવર્તમાન દીક્ષા અંગીકાર કરી. રાજએ અહુધન આપી તેના પુત્રને ત્રેષ્ટી (નગરશેઠ) પદે સ્થાપન કર્યો. રાજએ પણગુ હીધર્મ સ્વીકાર્યો ને જ્ઞેનશાસન અહુજ દીપવા લાગ્યું. દેવયશ મુનિ અને રૂકિમણી સાધ્વી સમ્યક્ પ્રકારે ચારિત્ર પાળી—કેવળજ્ઞાન પામી તદ્દલવે મુક્તિ પામ્યાં સ્થૂલાદત્તાદાન વિરમણુ વ્રત પ્રતિપાલનથી આમ આ પવિત્ર દેવયશ મુનિ મુક્તિ પામ્યા.

આ પ્રમાણે પ્રથમ કથા પ્રભુએ શ્રી દાનવીર્ય રાજને સંભળાવી. હવે બીજી કથામાં પ્રભુ દાનવીર્ય રાજને નાહટ ઐષ્ટીની કથા કહે છે. ત્રીજી અણુવ્રતના પ્રથમ અતિચારનું સ્વરૂપ સમજવતા પ્રભુ વિસ્તારે છે. દાનવીર્ય રાજ અને બીજા સૌ જ્ઞાસુઓ આ પ્રભુ વચનામૃતનું પાન ચાતકની જેમ કરે છે:—

વિશાળ લક્ષ્મીના કમલમન્દિર સમાન લલિતપુર નગરે સ્થિરદેવ ઐષ્ટિ અને કમલશ્રી તેની ભાર્યા વસે છે. તેના લોભી અને ઉન્માર્ગગામી નાહટ નામે પુત્રને કોષ તેનો મિત્ર વ્યાપારનો લોભ અતાવી નગર બહાર અનેક

મુનિગણુથી પરવરેલા એક મૂરિ પાસે લઇ જાય છે અને વિનંતી કરતાં ધર્મને યોગ્ય જાણી સૂરિ તે શ્રેષ્ઠીપુત્ર નાહટને પોતાની પાસેના કીર્મતી રત્નો બતાવે છે. સમ્યક્ત્વરૂપી મહા રત્ન તને પસંદ પડે તો ગ્રહણ કર. આ સમ્યક્ત્વ રત્ન જોઈ શાસનરૂપી ક્ષીર સાગરમાંથી પ્રકટ થયેલું છે. સર્વ ગુણોથી સંપૂર્ણ અને ચિન્તામણી રત્ન સમાન મનોવાંચિત અર્થ આપવામાં શ્રેષ્ઠ છે. વળી શુદ્ધ છે ક્રાંતિ જોની એવો આ બીજો પ્રાણીવધ વિરતિનામે હાર છે. જેમાં મન વચન ક્રયા એમ ત્રણને ત્રણ ગુણા કરતાં નવ થાય એવી નવ સેરા રહેલી છે ” વિગેરે યુક્તિપૂર્વક વચનોવડે મુનિ ધર્મ અને ગૃહિ ધર્મ વિસ્તારથી સંભળાવતાં તે બંનેએ ગૃહિધર્મ સ્વીકાર્યો ને પાલન કરવા લાગ્યા.

પણ લોભી એવો નાહટ પોતાના ત્રીજાવૃત્તને કલકિત કરનાર દુષ્ટત્યને આદરે છે ને મિત્રનો વાર્યો છતાં ચોરેલો માલ ધન લેતાં પકડાઈ રાજ્યદંડ સહી કુલની કીર્તિ ધન વિગેરે સર્વસ્વ ગુમાવી પર્યાલોચના કર્યા શિવાય મરી નરકગમન કરે છે આમ ત્રીજા વ્રતના પ્રથમ અતિચારનું સ્વરૂપ પ્રભુ પ્રકાશે છે.

હવે ત્રીજા વ્રતના દ્વિતીયાતિચારનું સ્વરૂપ સંભળાવવાની દાનવીર્ય રાજની નમ્ર વિનંતી ઉપરથી પ્રભુ દ્વિતીય રત્નેન પ્રયોગાતિચારપર મહનની કથા વિસ્તારથી સંભળાવે છે.

કુસુમપુર નગર અનેક ગુણિ પુરૂષોવડે સેવાયેલું જણાવે છે. તેમાં વહન કર્યો છે પૃથ્વીનો ભાર જોણે, દયાથી વ્યાપ હૃદયવાળા—ઉત્તમ વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલા પર્વત સમાન સ્થિર શુદ્ધિવાળા વૈરાચન રાજા રહે છે. આ રાજાના પુત્રનો મિત્ર મહન છે. રાજકુમાર પ્રજા પીડી તેમનું ધન આદિ હરી લે છે આથી રાજા પુત્રને સખ્ત ઠપકો દેતાં કહે છે:—“હે દુરાચારી ! મારું રાજ્ય છોડી ગમે ત્યાં ચાલ્યો જા ! તું મારો પુત્રજ નથી. મારા પૂર્વજોએ મહા યત્નથી પાળેલી પ્રજાને ક્રિયાવડે લુંઠી મારી કીર્તિને તેં દુષિત કરી, પણ અને પુત્રમાં સમાન રાજનીતિ રાખવા પડિતો સત્યજ કહે છે. હું તારા ખુલ્લા દોષને છુપાવી યોગ્ય દંડ ન કરું તો નીતિ માર્ગથી વિપરીત ચાલનાર ગણાઈ પોતાના રાજ્યમાં સર્વ જનોનું સમભાવ પૂર્વક નીતિથી પાલન કરવું તેજ લક્ષણોમ—સરોવર કૂવા અને દેવમન્દિરાદિક બનાવવા સમાન ગણાય.”

અહા ! પૂર્વના નૃપતિઓ ! કેવા ઉચ્ચાશય, નીતિ અને ધર્મના તેમજ શાસનના પાલનકર્તા-અપર સત્ય માર્ગાનુગામિ ? પુત્રને પણ પ્રબળથી વધુ પ્રિય ન ગણનાર ! પશુ અને પુત્રમાં સમાન નીતિ ધરનાર અને પ્રબળ પાલન-માર્ગ લક્ષ્યહોમનું પુણ્ય માનનાર ! આવો ! ભૂતકાળના પુણ્ય શ્લોક નૃપ-તિઓ ! આવો અત્યારે અમારા ભારત વર્ષમાં અને શિખવો અમારા વર્ત-માન નૃપતિઓને નૃપધર્મ-પ્રબળધર્મ !

રાજપુત્ર ચાલ્યો જાય છે ને રસ્તે એક મુનિનાં દર્શન તથા કોઈ ઉત્તમ યોગ પામી ધર્મભાવનાવાળો થાય છે. આદ તેને બહુ પ્રકારે રાજ્ય લાભ વિગેરે થાય છે અને રાજ્ય સાથે પોતાનું લીધેલું વ્રત યથારવરૂપે પાળી મોક્ષ સુખ વરે છે. જ્યારે મહન તે વ્રતના અપ્રતિપાલનથી રૌદ્રધ્યાનવડે મરી ત્રીજી નરકે જાય છે.

આ પછી ભગવાન સુપાર્શ્વ પ્રભુ શ્રી દાનવીર્ય રાજને ત્રીજાવ્રતના તૃતીય વિરૂદ્ધ રાજ્યાતિક્રમતિચાર ઉપર ઉદયન શ્રેષ્ઠિની કથા કહી બતાવે છે.

તત્પશ્ચાત્ તૃતીય અણુવ્રતમાં ચોથા અતિચારપર વરૂણવશ્લિકની કથા વિસ્તારથી સંભળાવે છે. તેમાં ત્રીજું વ્રત ધારણ કરી જે કુટ (ખોટાં (વજન અથવા માનાદિક્કથી વ્યવહાર કરે છે તે ઉભય લોકમાં દુઃખી થાય છે તે પર આ કથાનો અધિકાર છે. આ કથામાં હરિવિક્રમ રાજ લોકોની દયાને લીધે (લોકો ધર્મ પાળે એ આશયથી) ચોટામાં ભરતચક્રવર્તિનું નાટક કરાવે છે ક્યાં આજના તરગાળા અને ભાંડ ભવૈયાઓના ક્ષુદ્ર અભિનયોથી રીઝતા વર્તમાન નૃપતિઓ ને ક્યાં પૂર્વના ગંભીર આશયવાળા ધર્મભાવના-ભર્યાં ઉત્તમ નાટકો ધર્મદષ્ટિએ જોવાની લાલાસવાળા મહારાજાઓ. ?

ભરત નરેશનો અરિસા ભવનનો પ્રયોગ-આંગળીએથી એક મુદ્રિકા નીકળી જતાં ઉપજતો વૈરાગ્ય-તેથી ભાવના શ્રેણિએ ચઢતાં ઉપજતું કૈવલ્ય જ્ઞાન ને પાંચસો રાજાઓ સાથે મુનિવેશ લઈ ચાલી નીકળવું-આ સૌ તથા વૈરાગ્યોપદેશક વચનો સાંભળી શ્રેષ્ઠિપુત્ર વરૂણ વૈરાગ્ય રૂપી રંગ-શાળામાં ઉતરી પડી પોતાના જેવા સત્વહીન માટે કંઈ ધર્મપ્રાપ્તિનો માર્ગ પુછે છે ને તેને સમ્યક્ત્વાદિ બાર પ્રકારનો ધર્મ સંભળા-

વવામાં આવે છે, પિતા સહિત વરુણ વ્રત અંગીકાર કરે છે. પણ કુટ તોલાદિથી ધનપ્રાપ્તિમાં પડી જાય છે ને ત્રીજા અણુવ્રતના ચોથા અભિચારના દોષ કરે છે ને પિતા વારે છે છતાં માનતો નથી. તેના પિતા તેને ધનશ્રેષ્ઠિનું દષ્ટાંત દઈ તેમાં ધનશ્રેષ્ઠિનું સત્વચુકત ચારિત્ર બતાવે છે. અને કુટવાદીઓને થતાં દુઃખ દર્શાવે છે છતાં વરુણ ન ડગ્યો.

એક વખતે કોઈ રાજપુરુષ વરુણને ત્યાંથી માલ ખરીદે છે ને તે વજનમાં ઓછો થતાં તેનાં કાટલાં—માપ વિગેરે રાજ દરબારમાં મંગાવી તપાસતાં અમાત્ય તેના પિતાની અર્ધી સંપત્તિ હરી લઈ મહા કષ્ટે તેને જીવતો છોડે છે. પણ દ્રઢઅંધને પ્રથમ અંધાવાથી જર્જરિત થઈ તેની વેદનાથી અંત સમયે આર્તધ્યાન કરી મરી ભુંડ યોનિમાં અવતરી અનંત ભવભ્રમણ કરે છે.

હવે ત્રીજા અણુવ્રતે પંચમ તત્ત્વપ્રતિરૂપદ્રવ્યક્ષેપાભિચાર ઉપર સાગરચંદ્ર શ્રેષ્ઠિની કથા ભગવાન કહે છે. સાગરચંદ્ર માલમાં ભેળ સેળ કરવાથી વધ અંધનાદિ દુઃખો વેઠી વ્યંતર થાય છે તથા ગુણચંદ્ર વ્રત પ્રતિ પાલનમાં દ્રઢ રહી મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે. આમ ત્રીજા અણુવ્રત પર ભગવાને પ્રથક પ્રથક કથાઓ દાનવીર્ય રાજને સંભળાવી.

હવે પૃષ્ઠ ૫૦ થી ચોથા અણુવ્રતનું સ્વરૂપ પ્રભુ સમજાવે છે ને તે પર મહાસત્વવાન—સ્વદારા સંતોષી વીરકુમારની કથા કહે છે. તેમાં એક મુનીંદ્રની આસપાસ સસલાં મૃગલાં પાડા ઘોડા હાથી સિંહ વાઘ આદિને પરસ્પર વૈરવાળાં છતાં નિર્ભયપણે ચિત્રભાવે બેઠેલાં જોઈ વીરકુમાર ચક્રિત થાય છે, સાધુઓમાં રહેલી દયાભાવભરી સાત્ત્વિક વૃત્તિ અને તેનો પ્રભાવ અહીં સાક્ષાત્ જણાય છે. ત્યાં કુમાર ઉપદેશ સાંભળી પ્રથક પ્રથક વ્રત લ્યે છે. ને તેનો પરિવાર પણ ઉત્તમ વિચારવાળો થાય તેમાં શી નવાઈ ?

એકદા રાજા પોતાના કુમારોની પરીક્ષા માટે “પંચાલ દેશનો અધિકારી વર્ષે દશ લાખ સોનૈયા ઉત્પન્ન કરાવી આપે છે, જ્યારે બીજા પંદર લાખ સોનૈયા ઉત્પન્ન કરાવી આપવા કહે છે તો પ્રથમના અધિકારીને જણાવતાં દશ લાખથી વધુ ઉત્પન્ન પોતે કરાવી શકશે નહીં એમ જણાવે છે તો હવે શું કરવું ?” એવો પ્રશ્ન પુછે છે. સૌ રાજકુમારો પંદર લાખ

પ્રાપ્ત કરાવી આપનારને ત્યાં નિભવા જણાવે છે, ન્યારે વીરકુમાર ને પૂછતાં તે પ્રથમના અધિકારીનેજ રાખવાને ન્યાય નીતિથીજ ડ્રવ્ય ઉત્તમ કરવા મત આપી •કેટલાંક ઉત્તમ રાજનીતિનાં ઓધવચન કહે છે તે છેવટે એક શ્લોક કહે છે:—

દુग्ધમાદાય ધેનૂનાં, માંસાય સ્તનકર્તનમ્ ।

અત્યુપાદાનમર્થસ્ય, પ્રજામ્યઃ પૃથિવીભુજામ્ ॥

અર્થ—“ રાજ્યોએ પ્રજા પાસેથી મર્યાદા ઉપરાંત કર લેવો તે ગાયોનું દુધ લઇ લીધા પછી તેનાં માંસ માટે સ્તન (આંચળ) કાપવા બરોબર છે. ” અહા હા ! કેવી ઉત્તમ સિદ્ધાંતોની ખાણુ જેવી શિક્ષાવલી ? રાજ્યોને માટે આ શ્લોક સર્વોત્તમ ગણી શકાય તેવો આદર્શ છે. વર્તમાન કાળે આ શ્લોકનું પ્રતિપાલન કરનાર રાજવીઓ ભારત વર્ષમાં ક્યારે પાકશે ?

રાજ વીરકુમારને મહા બુદ્ધિશાળી ને સત્વવાન જણી તેને વધુ કીર્તિ—સત્વ અને પ્રભાવ પ્રાપ્તિ અર્થે વિદેશ મોકલી દે છે તે વિમલ મંત્રીપુત્ર સાથે તે વીરકુમાર દેશાટને આલ્યો જાય છે. ધીર વીર પુરૂષો પૃથ્વીપટ્ટે પર્યટન કરી ધન યશ અને સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત કરી લાવે છે. કુમાર કાશ્યપુરમાં આવતાં ત્યાંની રાજકુમારી જે પુરૂષ દ્રેષિણી છે તેને પોતાના બુદ્ધિબળવડે પોતાની અનુગામિની કરી પરણે છે. રાજ રાજકુમારના રસોડે માંસાદિથી રહિત રસવતી લાણી તેનું કારણ પૂછતાં વીર કુમાર પોતાનો માંસાદિ ત્યાગ નિયમ જણાવી વિવાહ નિમિત્તે માંસાદિ ત્યાગ કરાવે છે અને ઉપદેશાદિથી રાજને પણ માંસાદિ બંધ કરાવે છે.

એકદા દૂતી માર્કટે રાજ મંત્રી, નગરશેઠ અને પ્રતિહારની સ્ત્રીઓ કુમારને ભોગ વિલાસ માટે કહેણુ મોકલે છે તેને (રાજ સમક્ષ) કુમાર ઉપદેશાદિથી પ્રતિબોધ આપે છે અને અનેક દૃષ્ટાંતે તે ચારેને સન્માર્ગે દોરી તેમને પરપુરૂષનો ત્યાગ અને સમ્યક્ત્વ વ્રતનો સ્વીકાર કરાવી જવા દે છે. આ પરથી આપણે ધણું ઉત્તમ બોધ લઇ શકીએ એમ છે. જરા જરામાં વિચલિત બની ઉડતી ચંચળ વૃત્તિઓ પર અંકુશ રાખવો—અતિ સુંદર સ્વરૂપને ભોગ્યજ માની લેઇ તેમાં અંધ બની જતાં દિલને રોકવું—

રાજ લોભનો ત્યાગ કરવો એ અતિ મુશ્કેલ જતાં સત્વવંત ભાગ્યશાળીઓ કેવી રીતે પ્રલોભનોને ઠોકરે મારે છે તે આ કથામાં જોવા જેવું છે.

છેવટે રાજ પ્રતિષ્ઠા પામી કુમારને રાજ સોંપી રાણી સાથે દીક્ષા લે છે. કુમાર પણ વિનયશીલ એવા વિમલને રાજ્ય સોંપી પિતા પાસે જઈ તેમને સદુપદેશ દઈ—લઈ પિતા પ્રવ્રજ્યા લેતાં ત્યાંનું રાજ પામી ચિરકાળ ભોગવી શ્રાવક ધર્મ નિરતિચારપણે પાળી દીક્ષારમણીને વરી નાના પ્રકારના દેશરૂપી સરોવરમાં ભવ્ય પ્રાણીરૂપ કમલોને પ્રતિષ્ઠા કરી સૂર્યની પેઠે મોક્ષ પામે છે. આમ યુવાન સર્વ સામગ્રી સહિત સત્તારૂપ લક્ષ્મીને સમયાનુકૂલ સામગ્રી મળે જતે ચોથું વૃત નિરતિચારપણે પ્રતિપાલન કરવામાં આદર્શ એવા વીરકુમારની કથા પ્રભુએ કહી.

પ્રભુ તત્પશ્ચાત્ દત્તવર પરિગૃહીતાગમનાતિચાર પર વજ્ર વણિકની કથા વિસ્તારથી કહે છે. તેમાં દ્રવ્ય આપીને થોડા સમય માટે રાખેલી વેશ્યા સ્ત્રી પણ પર સ્ત્રી ગણાય માટે તેનો સંગ કરનાર પણ મહા પાપ કરી ઉભય લોકને બગાડે છે તેનું વર્ણન વજ્ર વણિકને દ્રષ્ટાંતે કહે છે.

દ્વિતીય અપરિગૃહીતા ગમનાતિચાર પર દુર્લભ વણિકની કથામાં કુલટા અને અનાથ વિધવાઓ પરસ્ત્રીજ ગણાય તે પર વિસ્તાર પૂર્વક દુલભ વણિક આ વૃત્ત અંડનથી કેવાં મહાકષ્ટો પામ્યો તે જણાવતાં પ્રભુ કેટલો ઉપદેશ આપે છે:—“ સર્વ લોકો ધનને માટે સંબ્રાંત થઈ ઉદ્યોગ કરે છે પણ ધનનું કારણ મુખ્ય ધર્મ છે ને તેને માટે તો સર્વ લોકો સદાકાળ નિરુદ્યોગી રહે છે. જો ધર્મ વિના મનોવાંચિત એમને એમ સિદ્ધ થતાં હોત તો સમસ્ત ગણ લોકમાં કાણ દુષ્ટી રહે ? ”

ભદ્વિલપુરના અરિકેસરી રાજની માતૃહીના ગુણસુન્દરી નામે રાજ-કુમારી વસ્ત્રાભૂષણથી વિભૂષિત બની પિતાને વંદન કરવા જતાં ત્યાં તમે કોના પ્રતાપે આ સુખ વૈભવ ભોગવો છો ? ” એવા રાજપ્રેમના જવાબમાં સૌ રાજના પ્રસાદે એમ કહેતાં રાજકુમારી તે પ્રશ્નના જવાબમાં પોતાનાં શુભાશુભ કર્મના પસાયને આગળ કરતાં ક્રોધે ભરાઈ રાજ તેને કાંઈ દરિદ્રી લોકાંની ભારી વેચનાર સાથે પરણાવી વસ્ત્રાભૂષણ લઈલઈ જઈ વસ્ત્ર સહિત દરિદ્રી સાથે રવાના કરી દે છે ને પૂર્વોપાર્જીત સુકૃત્યનો અનુભવ કરવા

ફરમાવે છે. ગુણસુન્દરી પણ પતિ સાથે ચાલી જાય છે ને પોતાના ચતુરાષ્ટ આદિ ગુણોવડે સદ્ઉચ્ચમથી વિપુલ ધન વૈભવ પામી પિતાને મળી તેને ધર્મ સમજાવી વધુ ધર્મશ્રવણ માટે સદ્ગુરુ પાસે લઈ જાય છે. ને ત્યાં રાજા ઉત્તમ ઐષઠ સાંભળી પોતાના (કડીયારા) જમાઈ પુણ્યપાળને રાજ્ય સોંપી દીક્ષા લઈ અતે મોક્ષ પામે છે.. આ દૃષ્ટાંત સાંભળી પંથી વશિષ્ઠ પિતા પુત્રે આર પ્રકારનો શ્રાવક ધર્મ અંગીકાર કર્યો. પિતા તો ઉચ્ચ પૂર્વક વ્રત પાળે છે પણ દુર્લભ કુલટા વિગેરે સાથે ક્રિડા કરે છે ને વાર્યા છતાં ચતુર્થવ્રત અંડીત કરી બીજાં અભ્યુવતો પણ ખડે છે. પ્રાંતે એક ક્ષત્રિયની બાલ વિધવા દીકરી સાથે ચેષ્ટા કરવા જતાં તેના પોકારથી તેના પરિ જનોના પ્રહારાદિથી તે મૃત્યુ પામી પ્રથમ નરકે ગયો. આમ અપરિગૃહીતા સ્ત્રીનો સર્વથા ત્યાગ કરવા પૂર્વકનો વિસ્તારથી અધિકાર પ્રભુએ પ્રકાશ્યો.

તતપશ્ચાત્ તૃતીય અનંગ ક્રીડાતિચાર પર ધનદત્ત શ્રેષ્ઠિની કથા તથા ચતુર્થ પરિવાહાતિચાર પર દુર્ગશ્રેષ્ઠિની કથા, પંચમ તીર્થાભિલાષાતિચાર પર સુયશશ્રેષ્ઠિની કથા ધણાજ વિસ્તાર પૂર્વક અને અતિ રસપ્રદ-દૃષ્ટાંતો સહિત, મધુર વાણીવડે કરી ભવિષ્યને હિતકારી જાણી દાનવીર્ય રાજને સાંભળાવ્યાં છે- આ કથાઓમાં વિવિધ પ્રસંગના રંગનાં આલેખન લેખકે અલુજ ખુબીથી કર્યાં છે. પૃષ્ઠ ૧૦૧ થી સ્થૂલ પરિગ્રહ પરિમાણ વ્રત પર ઉપદેશ આપવા પ્રભુને દાનવીર્ય રાજા વિનંતી કરતાં કહે છે કે ‘ હે ધર્મરક્ષક ! જગદ્ગુરુ ! પંચમ અભ્યુવ્રતનું સ્વરૂપ સમજાવો !

ક્ષેત્ર, હિરણ્ય, સુવર્ણ, ધન, ધાન્ય, મનુષ્ય, પશુ અને અન્ય ધાતુ વિગેરે વસ્તુઓનું પરિમાણ કરવું તે સ્થૂલ પરિગ્રહ પરિમાણ વ્રત કહેવાય છે.

આ વ્રત પર પ્રભુ સુપાર્શ્વસ્વામિ સુન્દર એવં સદ્ગોષ્ઠાયક સેન-શ્રેષ્ઠિની સવિસ્તર કથા કહે છે.

સુવર્ણમય ધ્વજપતાકાઓથી સુશોભિત તથા અનેક જ્ઞેન મંદિરો જેમાં શોભી રહેલાં છે એવી કાંચી નામે નગરીમાં નરપાલ નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. ભૂતકાળમાં સુવર્ણ ધ્વજપતાકાઓ ધનાઢ્યોની હવેલીઓ પર ફરક્યાં કરતી હોય એમ જ્ઞેનમંદિરોની વિપુલતા જણાય છે. આ વર્ણન

ભુતકાળના ગત વૈભવો અને જ્ઞૈનધર્મ પ્રચારની સ્થિતિ પ્રતિપાદન કરે છે. બહુ ધનાઢ્ય એવા સેનશ્રેષ્ઠિની કમલની માલા સમાન સર્વ ગુણુ સંપન્ન એવી કુવલયમાલા નામે પત્ની છે. આ નામ કેવું સુંદર છે? તેમને ત્રણુ પુત્રો હરિ, હર, બ્રહ્મા. તેઓ સુવર્ણુ સમાન કાંતિવાળા, સર્વ કલાઓના પારગામી અને નીતિશાસ્ત્રના નિધાન રૂપ હતા. તંદુરસ્ત અને ખાનદાન ઓલાદનાં સંતાનની કાંતિ સુવર્ણુ સમાન હોય, સર્વ કલાઓના પારગામી? (ખી. એ, એલ, એલ, ખી કે એમ એ થાય તેજ વિદ્વાન અગર કલાધરો ગણ્યાતા આ જમાનામાં કલાધરો ૬૪ કે ૭૨ કલાઓના પારગામી હશે?) અને નીતિશાસ્ત્રના નિધાન હોય એમાં શી નવાઈ?

આ કથામાં સેન શ્રેષ્ઠિની વ્રત પ્રતિપાલનની તિવ્ર અભિલાષા પૂર્વકની પ્રવૃત્તિ નિઃસ્વાર્થ અને સંતોષવૃત્તિ, તથા વ્યંતર સ્હાય છતાં રાજપ્રતિ વક્ષાદારી અનુકરણીય છે. આમાં સેન શ્રેષ્ઠિ રાજની મદદથી રાજનું તથા વ્યંતરની મદદથી પોતે મેળવેલું અનર્ગળ દ્રવ્ય સાતે ક્ષેત્રોમાં વાપરી દીક્ષા લઈ કર્મ ખપાવી અતે તે સિદ્ધિપદ વરે છે. સંતોષ રૂપી રસાયનનું પાન એ આદર્શ આ કથામાં છે,

તત્પશ્ચાત્ પ્રભુ દાનવીર્યં રાજને તેમની અતિ વિનીત વિનતીથી પ્રથમ ક્ષેત્ર વસ્તુ પરિમાણાતિક્રમાતિચાર પર નવધન શેકની સુંદર કથા વિસ્તારથી કહે છે.

દ્વિતીય રૌપ્ય સુવર્ણુ પરિમાણાતિક્રમાતિચાર પર ભરતશ્રેષ્ઠિની કથા બહુજ સુંદર રીતે સંભળાવી છે. જે પુરૂષ નરેંદ્રાદિકની સ્હાય મેળવીને પરિગૃહીત નિયમથી વધારે દ્રવ્ય મેળવીને પછી તે દ્રવ્ય પોતાના મિત્રો વિગેરેને વહેંચી આપે છે તે દ્રવ્ય વિરતિનું વ્રત ખંડન કરે છે. આ ઉપર ભરત શ્રેષ્ઠિની કથા અતિશય મનન શીલ છે—આદરણીય છે.

ધાન્યખેટ નગરના માનવરાજ નામના નૃપતિના રાજ્યમાં શંખશ્રેષ્ઠિને ક્ષેમિકા નામ પત્ની તથા ભરત અને રત્ન નામે બે પુત્રો હતા. સૌ કુટુંબ સંપીલું અને પરસ્પર સ્નેહભાવથી વર્તાનાર હતાં.

ઉદ્ધાનમાં વિજયસુરિ ગણિ ચાર ઘાન સહિત ક્ષમાના સાગર સમાન પધારેલા. ત્યાં ક્રિકા અર્થે ગયેલા બેઉ બંધુઓએ તેમને જોયા—લક્ષ્મીપૂર્વક

વાંઘા ને સૂરિજીએ તેમને યથાયોગ્ય ઉપદેશ દીધો ને તેથી પ્રતિબોધીત બનનેએ સમ્યક્ત્વ મૂળ ગૃહીધર્મ સ્વીકાર્યો તથા પંચમ વૃત્ત વિશેષ વધુ સંકીર્ણતાથી લીધું. ગુરૂએ વારવા છતાંયે જાણે તેની પરીક્ષા માટે હોય તેમ લક્ષ્મી દેવી તેના ના પાડવા છતાં કોટિ દ્રવ્ય આપી જાય છે ને પોતાનાં સગાંને વહેંચી આપવા જણાવે છે અને તે પ્રમાણે તે કરે છે. આ જોઈ રલસ પોતાના ભાઈને શિખામણુ દષ્ટ દષ્ટાંત દે છે કે એક ધનશ્રેષ્ઠિમિથ્યા દ્રષ્ટિ છતાં લક્ષ્મી દેવી જવાની રજા માગે છે ત્યારે તુર્ત ચાલી જવા જણાવે છે. તેથી પ્રસન્ન થઈ લક્ષ્મી વર માંગવા કહેતાં ધનશ્રેષ્ઠિ “ માફ કુટુંબ કોઈપણુ સમયે દંત કલેશથી છુટું ન પડે તેવો બદોબસ્ત કરવા ” જણાવે છે. કુટુંબસંપ હોય ત્યાંજ લક્ષ્મી વસે એ સૂત્ર બરાબર સમજનાર શ્રેષ્ઠિની ચતુરાઈ સમજી જઈ ત્યાંજ વસી છે. જો કે મિથ્યા દ્રષ્ટિ છતાં ધને લક્ષ્મીનો લોભ ન કર્યો ને તું જ્ઞાની, આવક ને પરિહરના નિયમવાળો થઈ આ શું કરે છે ? આથી ઉલટો ભરત તેનો તિરસ્કાર કરી તેને નિબ્રસે છે ને રલસ તેને કાંઈ ન કહેતાં જુદો રહે છે. અને વિધિપૂર્વક ધર્મ તથા વૃતારાધન કરે છે. ભરત વ્રત ભંગ કરતાં રાજ-દંડ પામે છે ને દંડાઈ દરિદ્રાવસ્થા પામે છે, બ્યારે રલસ ધન-વૈભવ સંપન્ન થાય છે.

એકદા કોઈ ચાડીયાના કહેવા પરથી ધનવાન રલસ પાસેથી નાણાં કઢાવવા રાજા યુક્તિ કરી તેને ત્યાં મંત્રીને મોકલે છે-મંત્રી પેટીયો ખાલી જીવે છે ને આશ્ચર્ય ચક્રીત બને છે. રાજા પાસે રલસને લઈ જતાં પોતે રૂપીઆ દશ હજાર હમણાંજ પેટીમાં મુકેલા છતાં ક્યાં ગયા તે સમજી શકતો નથી એમ જણાવે છે અને ગુપ્ત રહેલી દેવી આકાશવાણી કરી રાજાને રલસની નિર્દોષતાની ખાત્રી આપી તે જ્ઞાનધર્મી છે ને તેને પીડવામાં આવશે યા તો તેના દ્રવ્ય કે કોઈ વસ્તુપર બદનજર કરવામાં આવશે તો રાજાને સપરિવાર ચુરે-ચુરા કરીશ એમ કહી તે ચાડી કરનારનું મુખ વાંકુ કરી છોડ્યો-તે પછી સર્વ દ્રવ્ય પાછું રલસનું જણાવા લાગ્યું. પછી રલસ પણ અનાથાદિને દાન આપવા લાગ્યો અને ધર્મારાધન કરી સમાધિ મરણવડે બ્રહ્મલોકમાં ઉપન્યો અને ત્રીજે ભવે મોક્ષે જશે તથા ભરત પંચમ વ્રતને કલંકીત કરી નાગલોકમાં ઉત્પન્ન થઈ ઘણા કાળને અંતે મોક્ષ મુખ પામશે.

પૃષ્ઠ ૧૨૫ થી શ્રી સુપાર્શ્વનાથ પ્રભુ દાનવીર્ય રાજાને ધન ધાન્ય-

પરિભાણાતિક્કમાતિચાર પર દેશળ શ્રાવણની કથા સંભળાવે છે તથા ચતુર્થ દ્વિપદ ચતુષ્પદ પરિભાણાતિક્કમાતિચાર પર દુર્લભ ગોપની કથા વિસ્તારથી વર્ણવે છે. પંચમ કુપ્ય પરિભાણાતિક્કમાતિચાર (એટલે પોતાના મૂળ નિયમથી અધિક થઇ ગયેલી પાત્રાદિક વસ્તુઓ ભાંગીને ફરીથી તેટલી સંખ્યા પૂર્ણ કરવી તે) ઉપર માનદેવની કથા કહી બતાવે છે. અહીં પાંચે અતિચારનું સ્વરૂપ પૂર્ણ થાય છે. આ કથાઓમાં આડ કથાઓ પણ રસમાં વૃદ્ધિ કરી ઉપદેશને વધુ રસાળ ને દ્રઢ કરે છે.

છઠ્ઠા દિગ્ગરપરિભાણવત (જે શ્રાવક ઉચ્ચી નીચી અને તિર્યક દિશા સંબંધી ગમનાગમનથી યોગ્ય સંખ્યાનું પ્રમાણ કરે છે તે ચૌદ રજ્જુ પ્રમાણ લોટમાં રહેલા જીવોને અભયદાન આપવામાં હેતુભુત થાય છે) ઉપર મનોરથ વશિક્ષની કથા કહે છે.

આમાં સુધન શ્રેષ્ઠિની મહિમા પત્નીથી ઉત્પન્ન થયેલા મેઘરથ અને મનોરથ નામે બે પુત્રો એકદા આશ્રવનમાં ક્રીડાર્થે જતા હતા ત્યાં મહા પ્રભાવિક મુનીન્દ્રને જ્ઞેતાંજ તેમને નમી તેઓએ આવા ભર યૌવનમાં કાં દીક્ષા લીધી એમ પુછતાં વૈરાગ્ય ઉપરાંત એક રાજકન્યા પણ મારા વૈરાગ્યને હેતુભુત છે એ જણાવતાં તેનું ચરિત્ર પણ તેઓ પૂછે છે. તે મુનિ પોતાનું જીવન વૃત્તાંત ઉપકાર દષ્ટિએ કહે છે.

ધરણી તિલક નગરના રાજા મહેશ્વરની તિલોત્તમા નામની અતિ સુન્દર ને જ્ઞાની પુત્રીને રાજા પ્રશ્ન કરે છે—પુત્રી ! તારો ભર્તા કોણ થશે ? તેના જવાબમાં તે રાજકન્યા પોતાનો ભર્તા સુભટ, નૈમિત્તિક અથવા વિજ્ઞાન-વેત્તા થશે એમ જણાવે છે. આ પરથી તત્સમયની લલનાઓની શરવીરતા-પરની પ્રીતિ, નૈમિત્તિક જ્ઞાન તથા વિજ્ઞાન પરની ભક્તિ આસક્તિ પ્રકટ જણાય છે. આજની શુષ્ક કેળવણી અને તે સમયના જ્ઞાનમાં આસ્માન જમીનનો ફરક આ પરથી અવબોધાય છેજ.

હવે રાજા તેવા કોઈ ગુણે વિભૂષિત વીર, નૈમિત્તિક કે વિજ્ઞાન શાસ્ત્રીને જામાતૃ તરીકે શોધી લાવવા અનુચરો પાકવે છે. ને જુદે જુદે સ્થળે તપાસ કરવા મંત્રી પ્રતિહાર આદિ નીકળી પડે છે મંત્રીને એક શરવીર નર મળે છે જે પોતાનું અસ્મુત વીરત્વ મંત્રીને બતાવવા મંત્રીના હજાર

સુભટોને ક્ષણમાં હળર આણો વડે એકલોજ પરાજિત કરે છે. આ ચતુરાઇ અને વીરતા જોઇ તેને પોતાની સાથે જન્માઇ તરીકે પસંદ કરી લઈ જાય છે. ને જોશીના કથનાનુસાર સાતમે દિવસે લગ્ન નક્કી કરે છે.

પ્રતિહારે એક વૈશ્ય વિજ્ઞાન શાસ્ત્રીને મહા પરિશ્રમે શોધી કાઢી તેના બનાવેલા અદ્ભુત કારીગરીવાળા રથમાં બેસી તે સૂત્રધારને પોતાના રથજો જ્યાં સૂચવતાં તે સૂત્રધાર તે યંત્રોવાળા રથને આકાશમાર્ગે ભમાની કીલિકાપ્રયોગવડે ઘરણીતિલક રાજા પાસે લઈ ગયો. ત્યાં તેની ને કુમારીની મુલાકાત થઈ ને કુમારીએ તેને પસંદ કર્યો ને તે સૂત્રધાર ત્યાંજ રહ્યો.

રથગિધરે ભ્રમણ કરતાં એક ત્રિકાળદર્શી સુદર્શન નામે ઉત્તમ નૈમિત્તિકને શોધી કાઢ્યો અને પોતેજ ત્યાં આવી તેણે સાતમે દિવસે લગ્ન નિધાર્યું. હવે સુભટ-રથકાર ને નૈમિત્તિક એ ત્રણે કુમારીના ઉમેદવાર થયા.

એટલામાં કોઇક તે તિલોત્તમા કુમારીને હરી ગયો. રાજાએ નિમિત્તીઆને પુછતાં તેણે બતાવેલ રથજો રથકારના રથની મદદવડે તે સુભટ વિંધ્યાટવીમાં ગયો તો ત્યાં એક પુરૂષ તે કન્યાને મધુર વચને વિનવતો જોયો. તેને આવાહન કરી હરાવી કન્યાને રાજા પાસે લાવવામાં આવે છે અને તે ત્રણે જણુ કન્યાને પરણવા પરસ્પર લટે છે. અતે સૌએ પોતપોતાના પ્રભાવથી કન્યાને લાવવામાં કરેલી મદદ જણાવી પણ આખરે સુભટને તે કન્યા વરી ને બીજા બે વિલખા થઈ પાછા ફર્યા.

આમાં પૂર્વકાલીન કળાઓનો આદર્શ આપણી સમક્ષ રજુ થાય છે. એકજ માણસ હળર આણુ સામટાં છોડી દુસ્મનને પરાજિત કરી શકે એ બળ-કળતું અદ્ભુત દર્શન અહીં થાય છે. સૂત્રધાર યંત્રોદ્વારા નથ બનાવી આકાશમાં ઉડાવી નિમેષમાત્રમાં ઇચ્છેલ ઠેકાણે પહોંચે. એકલા કારીગરીનો આદર્શ તથા નૈમિત્તિક જ્ઞાનથી કોણુ કયાં હશે તેની ખબર મેળવી તે કામે લગાડી શકાય એ જ્ઞાનની વિશિષ્ટતા !

હવે રથકાર કુમારીને પામી ન શકવાથી પોતાનાં સ્વજન, સંપત્તિ, ધન, પરિજન કે વિજ્ઞાનને અદ્વજ માનતો જીવિત પરિભ્રમણ કરવા ઉંચા પર્વતના શિખર પર જતાં ત્યાં ધ્યાનરથ મુનિને જોતાં તેમની પાસે જઈ વંદન કરી બેસતાં મુનિએ પુછતાં સર્વ વૃતાંત તેમને સંભળાવી દે છે.

મુનિ એવા અકાર્યથી તેને વારી મુનિ ધર્મનો ઉપદેશ આપી દીક્ષા આપે છે, તેજ મુનિ હું પોતે.

આ શ્રવણ કરી વૈરાગ્ય પૂર્વક પોતે મેઘરથ તથા તેનો અંધુ સમ્યક્ત્વાદિ વ્રત લે છે, તેમાં વિશેષે દિગ્વ્રત ગ્રહણ કરે છે. અન્યદા એઉ ભાઈઓ દ્રવ્યાર્થે વિદેશ જતાં કરિયાણાં વેચવા દૂર દેશાવર જવાના નિર્ણયપર આવવા ચર્ચા કરતાં મેઘરથ વ્રત ભંગ કરીને પણ જવા કટિબદ્ધ થતાં મનોરથ સર્વમાલ તેને આપી દઇ નિવૃત્ત થાય છે ને મેઘરથ આગળ વધે છે. રસ્તે વારાણસીમાં દાણુ ચોરી કરે છે ને અપમાન પામે છે. ને બળર સૌંદ્યો થઇ જતાં નુકશાનમાં આવી જઇ ધર્મથી પણ પતિત થાય છે.

અહીં મનોરથ ઉલ્લંઘનીમાં રહે છે. ત્યાં રાજપુત્રને સર્પદંશ થતાં ગાર્હીયોના ઘણા પ્રયત્ને વિંષ નથી ઉતરતું, ત્યારે નગરમાં હાહાકાર બની જતાં પટલ વજડાવે છે ને અંધું રાજ્ય લઇ સર્પ ઉતારનારને આમંત્રે છે. મનોરથ પોતે જ્યાં રહે છે તે મહેન્દ્રસિંહની આજ્ઞા લઇ જવા તમ્મર થાય છે. ને ત્યાં જઈ નૈષેધિકીના ઉપચાર પૂર્વક પંચ પરમેષ્ઠિ સ્તોત્રના સ્મરણ પૂર્વક નમસ્કાર મંત્રથી રાજકુમારને સજીવન કરે છે. ત્યાં પરમેષ્ઠિના શ્રવણથી રાજકુમારને પૂર્વભવનું જ્ઞાન થાય છે. ને મિથ્યાત્વ દૂર થાય છે. જે વ્યંતરે તે કુમારમાં સર્પપણુ ડશી પ્રવેશ કરેલો તે વ્યંતર પૂર્વભવમાં દેશવિરતિ વ્રતથી બ્રહ્મ થયેલો હતો તેમ જણાય છે. તે વ્યંતર દેશવિરતિ વ્રતથી કેમ ચલિત થયો તે પોતાના પૂર્વભવની લંબાણુ કથા કહે છે તેમાં ઘણી આડ કથાઓ આવે છે.

રાજ મનોરથના આ મહા કાર્યથી પ્રસન્ન થઇ તેને પોતાનું રાજ્ય આપવા જણાવે છે પણ નિઃસ્પૃહ મનોરથ તે ન લેતાં રાજને ધર્મમાં રિથર કરે છે ને રાજ તેને નગરશેઠના પદે નિયુક્ત કરે છે. ને તે જ્ઞેન ધર્મ પ્રતિપાલન કરતો થકો ત્યાં સુખપૂર્વક વસે છે.

વૈભવશાળી મનોરથની હકીકત મેઘરથના જાણવામાં આવતાં દરિદ્રી થયેલો તે ભાઈના દ્વારે આવે છે ને મનોરથ પણ તેને પોતાને ત્યાંજ પોતાની જેમ રાખે છે ને પોતાના માતા પિતાને પણ બોલાવી સૌને ધર્મ-

ધ્યાનમાં દ્રઢ કરે છે. આમ દિગ્ પરિમાણુ વ્રતના પાલનનો પ્રભાવ બ્નેષ સૌ એ વ્રતમાં દ્રઢ બને છે. આ કથામાં તો લેખક કમાલ કરી જણાય છે.

પછી પ્રભુ દાનવીર્ય રાગને ભોગ પરિભોગ વિરમણુ વ્રત પર વિશ્વ-સેન કુમારની કથા લંબાણુથી કહે છે. અને દ્વિતીય આણુવ્રતમાં લાગતા અતિચાર પર મઘ માંસ છૂત અને રાત્રિભોજનપર દત્ત શ્રેષ્ઠિની કથા કરી સંભળાવે છે. આ કથામાં તો મઘ માંસ છૂતને રાત્રિભોજન પર અનેક કથાઓ રસભર વર્ણનો સહિત કરતાંએ બહુ સુંદર રીત્યા વર્ણવી જણાય છે.

અનર્થ દંડ વિરમણુ વૃત—(અનર્થને માટે જે શસ્ત્ર અગ્નિ મુશળ વિગેરે ધાતક વસ્તુઓ અન્યને આપવી-અપાવવી તે અનર્થ દંડ) પર વિમળ શ્રાવક ત્રીભુ ગુણુવ્રત પાળીને સ્વર્ગ તેમજ મોક્ષસુખ કેવીરીતે પામે છે તે દર્શાવે છે.

પ્રથમ કંદર્પોત્સર્પણુ વચનાતિચાર પર ત્રીભુ ગુણુવ્રત ધારણુ કરી કામોદીપક વચન બોલે તે) મિત્રસેનની તથા દ્વિતીય કૌકુચ્યાતિચાર (નેત્રાદિક અંગોના નાના પ્રકારના વિકાર સહિત જે ચેષ્ટા કરવી તે) પર સિંહવણિકની કથા પ્રભુએ સંભળાવી છે.

આ પછી પ્રભુએ દાનવીર્ય રાગને અનુક્રમે નીચે પ્રમાણુ કથાઓ સંભળાવી છે:—

તૃતીય મૌખર્યાતિચાર—તે ત્રીભુ ગુણુવ્રતને ધારણુ કરી જે શ્રાવક વાચાળપણુથી કોઈને મિથ્યા અપવાદ આપે તે ઉપર પદ્મવણિકની કથા.

ચતુર્થ અધિકરણુતિચાર—ઘંટિ ખાંડણુથી સાંબેલુ વિગેરે દૂષિત સાધનો જથ્થાબંધ ભોગાં કરી રાખવાં તે પર દુર્લાભ વણિકની કથા.

પંચમ ભોગાતિરેકાતિચાર—તે ત્રીભુ ગુણુવ્રતને ધારણુ કરીને જે અતિશય ભોગ સાધનોનું સેવન કરવું તે પર મુળદેવ વણિકની કથા.

સામાયિક વૃત—સાવઘ યોગનો પ્રતિપક્ષી-ના સેવન પર નાગ-દત્ત કુમારની કથા.

મનોદુષ્પ્રણુધાનાતિચાર—સામાયિક લઘ મનમાં દુષ્કર્મ કરવું તે-પર માન વણિકની કથા.

द्वितीय वचन दुष्प्रणिधानातिचार—सामायिक ग्रहणु करी अयो-
ज्य वचन जोलपुं ते-पर विसद श्रेष्ठिनी कथा.

तृतीय कायदुष्प्रणिधानातिचार—सामायिकमां रही उपयोग
शून्य थछ अप्रभार्थत स्थानमां आसनादि करवुं ते-पर श्यामल वणि-
कनी कथा.

चतुर्थ अनवस्थानातिचार—सामायिक ग्रहणु करी तेनो मर्यादा
युक्त समय पृष्णुं न करवो वा सामायिकमां स्वेच्छा प्रमाणे प्रवृत्ति करवी
ते-पर वरुणु श्रेष्ठिनी कथा.

पंचम स्मृति विहीनतातिचार—यितनी शून्यताने लीधे ग्रहणु
करेखुं सामायिक शून्ययित्ते पाणवुं ते-पर सोम वणिुकनी कथा.

दशावकाशिक वृत्त—विस्तार सहित जेवां पणु दरेक प्रतोना ग्रहणु
करेला नियमनो प्राये जे संक्षेप करवामां आवे ते-पर शंभुमारनी कथा.

प्रथम आनायनातिचार—ग्रहणु करेला अवधिनी अहारथी, ग्राम
तथा गृहादिकमां रहेली वस्तुज्योने जे भीजनी पासे मंगावे ते-पर
विध्य वणिुकनी कथा.

द्वितीय प्रेषणातिचार—द्विगवकाशनो नियम लछ-पोते न जतां
भीजने मोकलवां ते-पर सद्दु श्रेष्ठिनी कथा.

तृतीय शब्दातिचार—दशावकाशिक वृत्त लछ कासादिक (भुंभारा-
दिक) ना निमित्ते शब्द करवा ते-पर मतिसागर मंत्रिनी कथा.

चतुर्थ स्वल्प प्रदर्शनातिचार—दशावकाशिक वृत्त ग्रहणु करी कोछ
क्षर्यने लीधे दूर रहेला पुरषने पोताना स्वल्पनुं भान कराववुं ते-पर
कृष्णुनी कथा.

पंचम पुद्गल क्षेपातिचार—दशावकाशिक वृत्त ग्रहणु करी कांडरा
विगेरे वस्तुज्योना प्रक्षेपवडे पोताने जहरे करवो ते-पर सोमश्रेष्ठिनी कथा.

पौषधव्रत—लज्य प्राणिज्यो ज्ये आहार-द्वेष्टसत्कार-अलज्य-अने
वंपार ज्ये म यार प्रकारनुं पौषधव्रत देशथी किंवा सर्व प्रकारे पाणवुं ते-
पर मलयकेतु राजनी कथा.

પૌષધના પાંચ અતિચાર—પૌષધમાં રહી અપ્રતિલેખિત, દુષ્પ્રતિ-લેખિત, અપ્રમાર્જિત, અને દુષ્પ્રમાર્જિત શ્યાનું સેવન કરવું તેમજ સગ્યદ્ પ્રકારે પૌષધ લઇ તેનું પ્રતિપાલન ન કરવું તે—પર વૈશ્રમણ્ય પુત્રોની કથા.

અતિથિ સંવિભાગ વૃત—ગૃહસ્થીએ શ્રદ્ધાવડે, વિશુદ્ધ, ન્યાયોપા-ર્જિત દ્રવ્યવડે લાવેલું અને નિર્દોષ એવું ભોજનાદિક પોતાને ત્યાં આવેલા સુપાત્ર મુનિઓને અર્પણ કરવું તે; તેમજ પ્રકુલ્લમન વડે કરી રોમાંચિત થઈ સત્પાત્ર સાધુઓને શુદ્ધ દાન આપવું તે—પર શાંતિમતીની કથા.

પ્રથમ સચિત્ત નિક્ષેપણાતિચાર—અતિથિ સંવિભાગનો નિયમ લઈ દુષ્ટ ચિત્તવડે ઓદનાદિક પદાર્થ સચિત્ત વસ્તુઓમાં મુકવા તે—ઉપર લક્ષ્મી શ્રાવિકાની કથા.

દ્વિતીય સચિત્ત પિધાનાતિચાર—અતિથિ સંવિભાગનો નિયમ લઈ દાન આપવા લાયક વસ્તુને સચિત્ત વસ્તુથી ઢાંકી દેવી તે—ઉપર વિજયા શેડાણીની કથા.

તૃતીય કાલાતિક્કમણાતિચાર—દાનનો નિયમ કરવા છતાં હૃદયમાં શક્તા રાખવી તે—ઉપર દેવચંદ્ર શ્રાવકની કથા.

ચતુર્થ પરવ્યપદેશાતિચાર—અતિથિદાનનો નિયમ લઈ પોતાને ત્યાં સત્પાત્ર આવે છતાં પોતાના દ્રવ્યને કપટથી પરાયું કહેવું તે—ઉપર સ્થવિરાની કથા.

પંચમ માત્સ્યાતિચાર—આ પણ દાન આપે છે તો શું એનાથી પણ હું અશક્ત છું ? એવા માત્સર્યભાવથી જે દાન આપવું તે—ઉપર નંદવણિકની કથા.

આમ પ્રતો—અતિચારાદિકનું દૃષ્ટાંત સમેત પ્રભુએ વિવેચન કરી સંભળાવવાથી વિક્સર થયેલ રોમવાળા દાનવીર્ય રાજા પ્રભુને અંજલી નેડી હવે કહે છે—“ હે પતિત પાવન ! હે ત્રૈલોક્ય બંધુ ! યતિ અને શ્રાવક ધર્મનું સવિસ્તર સ્વરૂપ આપે સંભળાવ્યું તેમજ દરેક વ્રતના અતિચાર પણ સદૃષ્ટાંત કહ્યા. હવે તો અંત સમયમાં સમાધિપૂર્વક મરણ થાય તેનો વિધિ બતાવી અમને કૃતાર્થ કરો. આના પ્રત્યુત્તરમાં દયાના સાગર—અકારણ બંધુ જગદુદ્ધારક—પ્રભુ ઓહ્યા—હે ભૂપાળ જે શ્રાવકે બારવ્રત અંગીકાર

કરી વિધિ સહિત પાલ્યાં હોય, તેણે અંત સમયમાં ઉપયોગપૂર્વક સમાધિ મરણ માટે સંલેખના કરવી. આ ઉપર મલયચંદ્રનું દર્શાવેલું પ્રભુ કહે છે.

આ કથાવાણું પ્રકરણ અતિ ઉપયોગી છે. મનુષ્ય માત્રને મૃત્યુ આવવાનું જ છે. તો અંત સમયે જે ધર્મના આરાધનપૂર્વક સમાધિ મરણ પામવું તે દુર્લભ છે. સંલેખના ઉત્કૃષ્ટ આર વર્ષની તથા જઘન્યથી છ માસની છે. અને જે ધર્મધ્યાન-વ્રતપ્રતિપાલન-સમ્યક્ત્વમૂલ આરવ્રતનાં આરાધન આદિનો અભ્યાસ હોય તો છેવટે અભ્યાસથી પણ સમાધિ મરણ થાયજ. આ કથામાં મહાસેન રાજા અને મલયચંદ નામે તેનો મિત્ર સ્વારી સહિત સુંદર અશ્વોપર બેસી ફરવા નીકળે છે. તે રાજાના સિદ્ધાર્થ નગરના વર્ણુનમાં તે નગરના વૈભવ આદિના વર્ણુનમાં લેખકે પાંડિત્યની પરાકાષ્ટા કરી છે. છતાં તત્સમયનાં નગર દર્શન કરાવી તે નગરનાં વખાણુ કરવામાં અપૂર્વ ચાતુર્ય અતાવ્યું છે:—

સિદ્ધાર્થનગર ! તેમાં અંધ તો કાચ્યોમાં અને સરોવરોની પાળમાંજ રહેલો છે ! અન્યમાં નહિં ! ચિંતા તો ધર્મ કાર્યમાંજ ! રાગ તો મુનિઓ અને સર્જનો ઉપરજ ! વ્યસન દાન આપવાનું જ ! વિલાસ ! વિલાસવતી સ્ત્રીઓના ક્રેશ કલાપમાંજ ! વાહ વણુ ન શૈલી ! અપ્રતિમ કલ્પનાના ભોગી રસતરંગોમાં વિહરતા, ધર્મરત્નના ઝવેરી આ અંથના આ લેખકને તો નમીજ પડાય છે.

રાજા તથા તેનો મિત્ર અન્ને ઘેર જંગલમાં આવી પહોંચે છે. ઘોડાઓ વિરમતાં જ મૃત્યુ પામે છે. તુષાતુર રાજા મલયચંદ્રને પાણીની શોધમાં મોકલે છે. ત્યાં મહામુનિને જોતાંજ પાણી અતાવવા વિનવતાં મહાસેન રાજાનું નામ દે છે. મુનિ તો મૌન રહે છે પણ ત્યાં બેઠેલી એક મૃગલી આ મહાસેન નામ સાંભળી ઉભી થઈ-મલયચંદ્રને સાન કરી દોરી જઈ પાણી અપાવે છે ને રાજા પાસે મલયચંદ્ર સાથે જાય છે. રાજા તથા મૃગલી સાથે મલયચંદ્ર ગુફામાં પાસે આવી ધર્મશ્રવણુ કરી રાજા મૃગલીનો અધિકાર જાણવા મુનિને પુછતાં તે તેની પૂર્વભવની સ્ત્રી અંધુમતી છે એમ કહી તેનું પુર્ણ વૃતાંત જણાવે છે. પૂર્વભવમાં અંધુમતિનો રાજાએ અસત્કાર કરવાથી તેણી ઉપવનમાં જઈ ઉંચી ધર્મભાવનાઓ લાવે છે અને આમ વિચારમાં

નિમગ્ન પ્રેમથી વંચિત પતિવિરહી—તે છાતી કુટી ધર્મથી મરણુ પામી મૃગલી થાય છે. અને રાજનું નામ સાંભળતાંજ તેને જાતિસ્મરણુ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે. આ પરથી રાજને પોતાના પાપનું પ્રાયશ્ચિત કરવા તથા ધર્મશ્રવણુ માટે આતુર દેખી ગુરૂદેવ તેને ધર્મનું સ્વરૂપ વિસ્તારથી સંભળાવે છે. સમ્યક્ત્વના ભેદ વિસ્તારથી કહી ગૃહીધર્મથી માંડી ઠેક સંલેખના પર્યંત ગૃહીધર્મ સંભળાવે છે. સંલેખનાનું ઉત્કૃષ્ટ સ્વરૂપ સમજાવે છે. તથા જઘન્ય સંલેખના પણ જણાવે છે. આ સાંભળી રાજ, મલયચંદ્ર તથા મૃગલી સમ્યક્ત્વ સહિત દેશવિરતિ ધર્મનો સ્વીકાર કરે છે. મૃગલી કાળ કરી સૌધર્મ દેવલોકમાં જશે.

રાજ તથા મલયચંદ્ર પાછા સ્વસ્થાને આવે છે તે મલયચંદ્ર વ્યાધિ-અસ્ત થતાં અનશન વ્રત ધારણુ કરવા આજ્ઞા આપવા રાજને વિનવે છે. પણ રાજ વૈદોની સારવાર કરવા જણાવે છે. એવામાં સુભાગ્યે તેજ સમયે ચારણુ મુનિ આકાશથી ઉતરી ત્યાં આવે છે. તે તેમને મલયચંદ્ર પાસે લઈ જવામાં આવે છે. ત્યાં મલયચંદ્રને મુનિ ધર્મોપદેશ દઈ અનશન વ્રત આપે છે તે વિશુદ્ધપણે નિરતિચાર પાળી સમાધિપૂર્વક કાળ કરી તે બ્રહ્મલોકમાં જાય છે.

રાજ શોક પરિપૂરિત થતાં મુનિ તેને સંસારની અનિત્યતા સમજાવી શોક દૂર કરાવી ધર્મમાર્ગે વાળી લગ્યજનોને પ્રતિબોધ આપી અન્યત્ર વિહાર કરી જાય છે.

અહિં રાજને એક દુઃસ્વપ્ન આવે છે તે તેનું ક્ષણ સ્વપ્નપાડકોને પુછતાં તેઓ આ ગૂઢ સ્વપ્નનો અર્થ ન કરી શકવાથી અકસ્માત આવી ચઢેલા સમયસાગરસૂરિને પુછતાં તેના ક્ષણને તેઓ જણાવે છે. કે તે રાજ કાળધર્મ પામી નિર્મોઘ સ્થાનમાં જશે. આથી રાજ સમય ઓળખી ગુરૂ પાસે દીક્ષા લઈ કેવળજ્ઞાન પામી અલ્પ સમયમાંજ અચળ અને સર્વદા નિર્ભય એવા મોક્ષપદને પામે છે. ઇચ્છાનો ત્યાગ કરી જે પ્રાણી અનશન વ્રત ગ્રહણુ કરે છે તે જીવ તેજ ભવમાં યાતો છેવટે પ્રાયે ત્રીજે ભવે સિદ્ધ થાય છે. આ કથા ઘણાજ અર્થભાવને ધારણુ કરવાવાળી છે—આદરણીય છે.

ત્રંધકાર હવે શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુના નિર્વાણવર્ણનને વર્ણવતાં વર્ણવતાં બાણે પરિશ્રમિત થયા હોય તેમ લાગે છે.

પ્રભુ દાનવીર્ય રાજને કહે છે કે હે રાજન્ ! સમ્યક્ત્વ સહિત આર

પ્રકારનો શ્રાવકધર્મ સંલેખના પર્યંત તથા અતિચારનું સ્વરૂપ સમ્યક્ પ્રકારે દર્શાવે સહિત વિસ્તારથી તેને કહ્યું. હવેતું નિરતિચાર ગૃહધર્મ પ્રતિપાલનમાં સાવધાન થા. પછી રાજની વિનંતીથી તેને વિધિ સહિત ધર્મદાન કરી પ્રભુ શ્રી નંદિવર્ધન નગરથી વિહાર કરી શત્રુઞ્ચ ગિરિનાં દર્શન કરી આમનગરપુર વિચરતા ધર્મદાન દેતા વિશ્વને ઉદ્ધરતાં વિચરવા લાગ્યા.

ભગવાનની સેવામાં પંચાણ્ડ ગણુધરો, ત્રણુ લાખ મુનિ, ચાર લાખ ત્રીશ હજાર સાધ્વી, એ લાખ સત્તાવન હજાર શ્રાવકો ને ચાર લાખ ત્રાણ્ડ હજાર શ્રાવિકાઓ, એ હજાર ને ત્રીશ ચૌદપૂર્વધર મુનિ, અગિયાર હજાર કેવળી મુનિ, પંદર હજાર ત્રણસો વૈક્રિય લઘિધવાળા, આઠ હજાર ચારસો વાદીમુનિ, નવ હજાર અવધિજ્ઞાની, નવ હજાર એકસો પચાસ મન:પર્યવ જ્ઞાની હતા. અન્યત્ર વિહરતાં વિશ્વોપકાર કરતાં પ્રભુ જ્ઞાનવડે મોક્ષ સમય નજીક જાણી માસનું અનશન વ્રત લે છે. અને પ્રભુ ચોરાશી લાખ વર્ષનું એક અંગ થાય તેમાં ચાર અંગ ન્યૂન એવું એકપૂર્વલક્ષ ચારિત્ર પર્યાય પાળી પલ્લંક આસને વિરાજ્યા.

સુરાસુરેંદ્રો પ્રભુને મોક્ષાભિમુખ થયેલા જાણી આવ્યા ને પ્રભુની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. તેટલામાં તે જગદ્ગુરૂ સર્વ પાપદારોનો રોધ કરનાર શૈલેશી ધ્યાનમાં સ્થિર થયા. અને સર્વથા કર્મથી મુકાયલા પ્રભુ ફાગણ વદી સાતમના રોજ પાંચસો મુનિ સાથે દેહ ત્યાગ કરી મોક્ષે ગયા.

દેવતાઓ પ્રભુ વિરહે અશ્રુ સાથે પ્રભુને સંભારતા વિધિપૂર્વક શુદ્ધ સ્થાનમાં ગોશીર્ષ ચંદન તથા અગુરૂ ચંદનની ચિતાઓ રચી એકમાં પ્રભુનાં તથા બીજામાં પાંચશો મુનિઓના કલેવરો સ્થાપ્યાં. તે વિધિ સહિત ચિતામાં ભસ્મીભૂત કર્યાં. મેઘકુમારોએ ભગવાનની ચિતા ઠારી દીધી.

અંધકાર પ્રશસ્તિમાં વિસ્તારથી અંધાલેખનનું કારણ સમય સ્થળાદિ જાણાવે છે. છેવટે કુમારપાળ નૃપતિના સમયમાં તેમના રાજ્યમાં ગુરૂમંડલી નગરીમાં શમ્બાસુતના ઉપાશ્રયમાં વાસ કરતા શ્રીમાન્ લક્ષમણગણિએ વિ. સં. ૧૧૧૯ માં મહા શુદ્ધ ૧૦ મી અને ગુરૂવારે આ ચરિત્ર રચ્યાનું જાણાવવામાં આવ્યું છે.

એકંદર અતિ રસાળ-રસ મંજરીઓવડે સુવાસિત તરૂવરની જેમ

અનેક ધમ ભાવનાભરી કથાઓના સમૂહથી વિભૂષિત આ ગ્રંથ અતિ વિશાળ અર્થભાવ-ગાંભીર્ય-રસ-કાવ્ય-કથા-દૃષ્ટાંત-આદિ શાખા પલ્લવ યુક્ત એવો અતિ મનોહર રચનાયે યુક્ત રચાયો છે તેનો અનુવાદ પણ શ્રી અજીતસાગર સૂરીશ્વરે અતિ કુશળતાથી રસને ક્ષત ન થવા દેતાં તેમાં એમ વૃદ્ધિ કરવા પૂર્વક-પોતાના જ્ઞાન સામર્થ્યને પ્રકટ કરતો છતો તેમની કીર્તિ-પરાગ પરિમળને પ્રસારતો એમ અદ્ભુત રીતે તૈયાર કર્યો જણાય છે. અને ખરેખર:—

જેના સદ્ગુરુરાજ, શ્રી શ્રી ધી નિધિ વિશ્વમાં !
ભવિજન તારણ ઝહાઝ, ભાનુપરે વિલસી રહ્યા !
વક્તા ને કવિરાજ અજિતસૂરિ ગુરુ ભક્ત શા ?
પામો આત્મ સ્વરાજ્ય સ્વાનુભવે જગ દોહલાં ॥

આ ગ્રંથમાં સર્વ પ્રકારના રસ-વૃત્તરૂપી રત્નોના હાર—અતિચાર નિવારણરૂપ વળકવચ અને કથારૂપી રસાયન ભર્યું છે; છતાંયે તેમાં અધ્યાત્મજ્ઞાનનું અમૃત બિંદુ યોગ્ય પ્રમાણમાં મિશ્ર થયું છે તેથી મંદિરને શિખર ધ્વજ જેવો અમુલ્ય લાલ વિશ્વને આ પુસ્તકથી મળે તેમ છે તેમાં કંઈ ન્યૂનતા નથી. આ માટે શ્રીમદ્ આચાર્ય શ્રીમદ્ અજિત-સાગરસૂરિજીને અભિનન્દન આપ્યા શવાય ચાલતું નથી. અધ્યાત્મજ્ઞાન ગગનમણિ—સાગરગચ્છાધિપતિ, ધર્મધુરંધર, કવિ ચૂડામણિ, યોગિરાજ આચાર્ય મહારાજ શ્રીમદ્ ધુદ્ધિસાગરજી સૂરીશ્વરજીને આવા શિષ્યરત્ન તૈયાર કરવા બદલ નમ્યા સિવાય રહી શકાતું નથી. અને એ ગરવા ગુરૂદેવનો:—

અધ્યાત્મજ્ઞાન ગગને, રવિશા પ્રકાશે,
પંડિત જે પ્રખર વિશ્વ વિષે વિરાજે;
ત્રથો શતાધિક મહામૂલના વિકાસે,
તત્વામૃતે ભવિજનો જસ નિલ રાચે.
પદ્દર્શને નિપુણ જે અતિ ગૂઢ જ્ઞાને !
ખાખી સુધ્યાન તપ ત્યાગ વિરાગતાને !

૨૯

(એવા) શ્રી બુદ્ધિસાગરસૂરિ મહાયોગિ રાજે !

ન્યાં તુચ્છ છે મણિ જડયાં મહારાજ્ય રહેજે !

વિશ્વમાં એકજ ! એમના હાથનો વાસક્ષેપ જે શિરપર પડ્યો હોય—
એમના શિષ્ય થવાનું મહાન્ ગૌરવ જેમને સંપ્રાપ્ત થયું હોય, એમનાજ
હાથે જે ગણિ અને આચાર્યપદ પ્રાપ્ત કરી શક્યા હોય, એમનીજ આજ્ઞામાં
સંદોહિત જેઓ વિહરતા હોય એવા, પ્રખર વક્તા, વ્યાખ્યાન વાચસ્પતિ
સમા, સુન્દર કવિ, અને સુલલિત લેખક આચાર્ય પ્રવર શ્રીઅજિતસાગર
સૂરિવરને આવો અણુમોલ ગ્રંથ તૈયાર કરી વિશ્વના કલ્યાણ અર્થે વિશ્વ
સંમુખ રજુ કરવા માટે ધન્યવાદ આપવા સિવાય રહી શકતા નથી.

શ્રી જ્ઞેન આત્માનંદ સલા આવા ગ્રંથોના પ્રકટીકરણ માટે જે જે સુન્દર
યત્નો સેવી રહી છે તે માટે તેના કાર્યકર્તા શ્રીયુત્ત વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસ
ગાંધીને ધન્યવાદ ઘટે છે.

એકંદર આ મહા ગ્રંથ ઉપરથી ભારતવર્ષની જ્ઞાનવલ્સમાન જાહોજલાલી,
જ્ઞેનધર્મની વિજયપતાકાનું વિશ્વમાં જયવંત વર્તવું, રાજ્યો પણ જ્ઞેન
ધર્મને માનવાવાળા, નીતિવાન, ગુણિ, રસિક, કવિ-પંડિતોના પૂજારી,
રાણીઓ પણ મહાપતિવૃતા, અતુર, રસિક, પોતાના ધર્મને, સમજનારી રાજ-
કુમારો પણ દક્ષ-શૂર, વિનયી, ધર્મિષ્ઠ, સાહસિક ને જ્ઞેનધર્મમાં રક્તચિત્ત
હતા એમ અવબોધાય છે. નિષ્કારણ અંધુ એવા જ્ઞાનક્રિયા અને મોક્ષમાર્ગના
આરાધક, મુનિઓ વિશ્વના ઉદ્ધારાર્થે સ્થળે સ્થળે ભ્રમણ કરી પૃથ્વીને
પાવન કરી રહેલા. શ્રેષ્ઠિ (શેઠ) જ્ઞેન વ્યાપારીઓજ ગણ્યાતા અને તેમનું
વજન-માન=શ્રીર્તિ-મોભો રાજદરબારોમાં અતિશય હતો. તત્સમયના શ્રેષ્ઠિ
પુત્રો પણ ગંભીર, સાહસિક-પરદેશમાં અટન કરવામાં રસીયા, વિનયી-
વિવેકી-ઉદાર અને રસિક હતા. મહા ધુરંધર, ગીતાર્થ, ચૌદપૂર્વધારી, કેવળ-
જ્ઞાની, એવા મુનિરાજોના વિચરણથી જ્ઞેનધર્મનો વિજયધ્વજ વિશ્વમાં નિરં-
તર ફરફરતો હતો, તત્સમયમાં દિવ્ય વૈભવો છતાં સાદાઈ-વિવેક-ગંભીરતા,
મર્યાદા, નીતિ, પ્રીતિ, ધર્મભાવના, પંડિતોપરપ્રેમ, કલાઓ પ્રતિ અતિ
આદર, શૌર્ય, સંપ, અને વૃક્ષરાજની વિપુલતા પ્રતિ એટલો અધો આદરભાવ
પરિદેશ્યમાન થાય છે કે જેવો આજે ક્યાંય નથી જણાતો. આવાં આવાં

૩૦

અનેક ગતકાલીન, વૈભવો-રીતિ-સ્થિતિ-ધર્મ-આદિનાં દર્શન કરાવતો આ અદ્ભુત ગ્રંથ છે. એ વિશ્વમાં વિજયવંત વર્તો અને ભવિષ્યના હિતના અર્થે હો એમ ઇચ્છાય છે.

ઇત્યલં વિસ્તરેણુ ? આ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર ગ્રંથ વિશ્વના તથા વિશ્વવાસીઓના આત્મિક અને વ્યાવહારિક કલ્યાણને અર્થે હો ને વિશ્વમાં ભાનુ-ચંદ્ર તપે ત્યાંસુધી વિજયવંત વર્તો એ શુભાશા સહિત વિરમતાં પૂર્ણાહુતિ મંગળ કરું છું.

જેના ગુણોજ ગણના જનથી ન થાયે ।

ના શેષનાગ જીમથી ગણતાં ગણાયે ॥

જોડી દ્વિ હસ્ત શુભ આશિષ નિત્ય યાચું ।

શ્રી વુદ્ધિસાગર સૈરિ શરણુંજ સાચું ॥

ૐ

શાંતિ:

શાંતિ:

શાંતિ:

૨૦-૭-૨૪

પાઠરા.

(ગુજરાત)

સદ્ગુરૂ પાઠપત્ર પ્રમર-

}

મણિલાલ મોહનલાલ—પાઠરાકર.



સુચના.

પ્રથમ આ ગ્રંથ પ્રસિદ્ધ કરવાને શ્રીયુત વિઠ્ઠલરાય જીવા-
ભાઈ બી. એ. તૈયાર હતા; પરંતુ તે દરમ્યાન તેઓને જનપાન
જવાનું થતાં આ ગ્રંથના અનુવાદક શ્રીમાન્ જ્ઞાનાચાર્ય અજીત-
સાગરજી સૂરિ મહારાજને, જગતપ્રસિદ્ધ અને પ્રાચીન સાહિ-
ત્યને પ્રકાશમાં લાવનાર, તથા ખુલ્લો પ્રચાર કરનાર શ્રી જ્ઞાન
આત્માનંદ સભા લાવનગર તરફથી તેના સેક્રેટરી ગાંધી
વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસે આ ગ્રંથ આ સભાને અર્પણ કરવા
અને સચ્ચારિત્ર ચૂડામણિ ગચ્છાધિપતિ શ્રીમાન્ સુખસાગરજી
મહારાજના નામથી સીરીઝ તરીકે પ્રગટ કરવા વિનંતિ કરવાથી,
ઉક્ત મહાત્માએ આ ગ્રંથ આ સભાને પોતાના નામથી નહીં
પરંતુ ઉપરોક્ત દાદા ગુરુરાજની ભક્તિ નિમિત્તે તેઓશ્રીના નામ
સ્મરણાર્થે તે મહાપુરુષનું નામ જ્ઞાન સમાજના સ્મરણમાં રાખવા
આ કાર્ય ઉક્ત સભાને તેના સેક્રેટરી મારફત સુપ્રત કરવામાં
આવેલ છે. ॐ શાંતિ: ૩

ખાસ આભાર.

—=OXO=—

પ્રાતઃસ્મરણીય, સંન્યારિત્ર ચૂડામણિ, શુદ્ધક્રિયા-
યોગી, ગચ્છાધિપતિ, ખાળબ્રહ્મચારી શ્રીમાન સુખસા-
ગરજી મહારાજના શિષ્ય શાસ્ત્રવિશારદ જૈનાચાર્ય
યોગનિષ્ઠાધ્યાત્મજ્ઞાન દિવાકર શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજી સૂરી-
ધરજી મહારાજના શિષ્ય જૈનાચાર્ય પ્રસિદ્ધવક્તા શ્રીમદ્
અજીતસાગરજી કે, જેઓ જ્ઞાનોદ્ધારનું કાર્ય કરવા સાથે
પ્રસિદ્ધ વક્તા હોઈ વર્તમાન જમાનાને અનુસરી જન
સમૂહને ઉપદેશ દેવાનું મહત્ કાર્ય હાથમાં લઈ, ગુજરાત
અને કાર્ઠયાવાડ વિગેરે દેશોમાં અનેક સ્થાનેવિહારો
કરી, દરેક સ્થળે ધાર્મિક અને સામાજિક ભાષણોદ્ધારો
ઉપદેશ આપી ઉપકાર કરી રહ્યા છે. જૈન સમાજ ધાર્મિક
જ્ઞાન કેમ વધારે પ્રાપ્ત કરે તેને માટે અનેક ઉપયોગી ગદ્ય
પદ્યોના અર્થો લખીને પણ સમાજની ઉત્તરિ માટે અનેક
પ્રયત્નો કરી રહ્યા છે. આ સભા ઉપર પણ તેઓશ્રીનો
પ્રેમ હોવાથી આ શ્રી સુપાર્થનાથ પ્રભુના ચરિત્રનું
ભાષાંતર ઘણાજ અમ લઈ પોતે કરી આપી સાથે જ્ઞાનો-
દ્ધારના આ કાર્ય માટે ઉપદેશદ્વારા આર્થિક સહાય
અપાવી આ અર્થનો આ ધીજે ભાગ ઉક્ત મહાત્માએ
પોતાના દાદાગુરૂ શ્રી સુખસાગરજી મહારાજની ગુરૂ-
ભક્તિ નિમિત્તે અને નામ સ્મરણાર્થે સભાના ધારા મુજબ
સીરીઝ તરીકે પ્રકટ કરવાની આ સભાને આજ્ઞા કરી છે.
જેથી આવો અત્યુત્તમ અર્થ પ્રકટ કરવા આ સભા
ભાગ્યશાલી થઈ છે. જેથી આ સભા ઉક્ત મહાત્માનો
અતઃકરણ પૂર્વક આભાર માને છે. ॐ શાંતિ: ૩

વિષયાનુક્રમણિકા.

વિષય.	પૃષ્ઠ.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
॥ તૃતીય સ્થૂલાદત્તાદાન વિરમણ વ્રત ॥		કુમારની ધર્મજ્ઞાસા.	૨૩
દેવયશ શ્રેષ્ઠીની કથા.	૧	જમાલી પદ્મીપતિ.	૨૪
ધનદેવની ઇર્ષ્યા.	૨	પર્યાલોચના.	૨૫
ધનદેવનું ઇપટ.	૩	માક્ષ પદવી.	૨૬
સુદ્રિકાનો તપાસ.	૪	તૃતીય વિરુદ્ધ રાજ્યાતિક્ર-	
ધનદેવનું કાવતરું.	૫	માતિચાર ઉદયન શ્રેષ્ઠીની કથા.	૨૮
દેવયશને શિક્ષા.	૭	ત્રીન્ને અતિચાર.	૨૮
દેવયશની સ્ત્રીને મૂર્ચ્છા.	૮	એક બાળાનું દર્શન.	૨૯
શાસનદેવીનો ચમત્કાર.	૮	બાળાનું ચરિત્ર.	૨૯
દેવીનું વચન.	૧૦	બાળાનો અભિપ્રાય.	૩૨
ધનદેવને શિક્ષા.	૧૧	ઉદયનનું કપટ.	૩૩
દેવયશની મોક્ષ ગતિ.	૧૨	ચતુર્થ કૂટલુલા માનાતિચાર	૩૫
પ્રથમ સ્તેનાહત ક્રયાતિ-		વરુણ દર્શાંત.	૩૫
ચાર નાહટ શ્રેષ્ઠીની કથા.	૧૩	કેવળજ્ઞાન.	૩૫
નાહટ શ્રેષ્ઠી દર્શાંત.	૧૪	ધનશ્રેષ્ઠીનું દર્શાંત.	૩૭
સૂરિદર્શન.	૧૪	એક આભીરની સ્ત્રી.	૩૮
મિત્રનો ઉપદેશ.	૧૫	વરુણને શિક્ષા.	૪૦
નાહટની સ્થિતિ.	૧૮	પંચમ તત્પ્રતિરૂપ દ્રવ્યક્ષેપા-	
દ્વિતીયસ્તેન પ્રયોગાતિચાર		તિચાર	૪૧
મહનની કથા.	૧૯	સાગરચંદ્ર.	૪૧
મહન દર્શાંત.	૨૦	ગુણચંદ્ર.	૪૩
લોકાનો પોકાર.	૨૦	પિતા પુત્રનો સમાગમ.	૪૫
સિદ્ધપુત્રનો શાપ.	૨૨	સાગરચંદ્રનો કદાવ્રહ.	૪૮
		ચતુર્થ પરદારગમન વિર-	
		મણવ્રત	૫૦
		વીરકુમારનું દર્શાંત.	૫૦

વિષય.	પૃષ્ઠ.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
અંદ્રભુત મુનિદર્શન.	૫૧	પુનઃ કાપાલિકનો સમાગમ.	૬૦
કુમારોની પરીક્ષા.	૫૩	પંચમતીત્રાભિલાષાતિચાર	૯૧
વીર કુમારોનો પ્રવાસ.	૫૫	સુયશ દષ્ટાંત.	૯૨
દ્વિતિનું આગમન.	૫૮	બુગારની સ્થિતિ.	૯૨
કુમારનું કર્તવ્ય.	૫૮	વિદ્યાસિદ્ધિ.	૯૩
રાજવીક્ષા.	૬૨	વિદ્યાનો પ્રલાવ.	૯૪
વીર કુમારનો મોક્ષ.	૬૪	મોરનો ચમત્કાર.	૯૫
પ્રથમ ચતુષ્વર પરિગૃહીતા ગ- મનાતિચાર.	૬૫	મોરધ્વજ રાજ.	૯૭
વજ્ર દષ્ટાંત.	૬૫	૬. સ્થૂલ પરિગ્રહ પરિમાણ- વ્રત	૧૦૧
દેવનું આગમન.	૬૬	જગદ્ગુરુ.	૧૦૧
વજ્રનો દુરાચાર.	૬૮	સેનપ્રેષ્ઠીની કથા.	૧૦૧
દ્વિતીય અપરિગૃહીતા ગમના તિચાર.	૭૦	રાની મુનિ.	૧૦૨
દુર્લભ દષ્ટાંત.	૭૧	કુટુંબ ક્લેશ.	૧૦૩
ગુણસુંદરીની કથા.	૭૧	સેનનો ઉપદેશ.	૧૦૪
સુવર્ણસિદ્ધિ.	૭૩	વ્યંતર.	૧૦૫
દીક્ષામહોત્સવ.	૭૫	સેનશિક્ષા.	૧૦૭
દુર્લભનો દુરાચાર.	૭૬	પ્રથમ ક્ષેત્રવસ્તુ પરિમા- ણાતિક્રમાતિચાર	૧૦૮
તૃતીય અનંગ ક્રીડાતિચાર	૭૭	નવધન શેઠની કથા.	૧૦૯
ધનપ્રેષ્ઠીની કથા.	૭૮	શેઠાણીની ચતુરાઈ.	૧૧૦
વૈરાગ્ય કારણ.	૭૯	મંત્રી વગેરેની વિડંબના.	૧૧૨
ભુવનાનંદાની સુદ્ધિ.	૮૧	સંપત્તિ શેઠાણીએ આપેલી શિષ્યામણ.	૧૧૫
રાજની પ્રવૃત્તિ.	૮૩	શ્રી ચંદ્રમુનિ	૧૧૬
પુત્રજન્મ.	૮૪	નવધનનો પ્રમાદ.	૧૧૭
ધનવર્ણુકનો દુરાચાર.	૮૬	દ્વિતીય ક્ષેત્ર સુવર્ણ પરિ- માણાતિક્રમાતિચાર	૧૧૮
ચતુર્થ પરિવાહાતિચાર	૮૭		
દુર્ગ દષ્ટાંત.	૮૮		
વિદ્યાસાધન.	૮૮		

વિષય.	પૃષ્ઠ.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
ભરત શ્રેષ્ઠીની કથા.	૧૧૮	પ્રથમ ગુણવ્રતલક્ષણપરિ-	
વિજયસૂરિ	૧૧૯	માણવ્રત	૧૪૬
લક્ષ્મીદેવીનું આગમન.	૧૧૯	મનોરથ વણીકની કથા.	૧૪૬
રભસનો ઉપદેશ.	૧૨૦	વૈરાગ્ય કારણ.	૧૪૭
ધનશ્રેષ્ઠી.	૧૨૧	મંત્ર્યાદિકનું પ્રયાણ.	૧૪૮
ધર્મનો ચમત્કાર.	૧૨૩	રથકાર ચરિત્ર.	૧૫૧
તૃતીય ધનધાન્ય પરિમા-		મેઘરથ.	૧૫૨
નાતિક્રમાતિચાર	૧૨૫	મેઘરથ અને મનોરથ.	૧૫૩
દેશલ શ્રાવકની કથા.	૧૨૫	મનોરથનો સદાચાર.	૧૫૫
કાર્યવ્યવસ્થા.	૧૨૬	વિદ્યાનો ચમત્કાર.	૧૫૬
બંધુ વિવાદ.	૧૨૭	વ્યંતરનો પૂર્વભવ.	૧૫૯
વૈશ્રમણ્ય શેઠની બુદ્ધિ.	૧૨૮	રાજનિયોગ.	૧૬૧
કેશલનો પ્રભાવ.	૧૨૯	શિવભદ્રશ્રેષ્ઠી.	૧૬૩
મંત્રીઓનું કપટ.	૧૩૦	આલપડિતા.	૧૬૪
આજ્ઞાનો ચમત્કાર.	૧૩૨	ત્રિદંડી.	૧૬૬
દેશલનો અત્યાચાર.	૧૩૪	વાસવદત્તા અને મંત્રીપુત્ર.	૧૬૮
ચતુર્થ દ્વિપદ ચતુષ્પદ પરિ-		પુત્રજન્મ.	૧૬૯
માનાતિક્રમાતિચાર	૧૩૫	મંત્રીપુત્રનો સમાગમ.	*૧૭૦
દુર્લભ ગોપની કથા.	૧૩૫	રાજનો મોક્ષ.	૧૭૧
દેવોનો પૂર્વભવ.	૧૩૭	મહેન્દ્રસિંહ.	૧૭૨
ધર્મોપદેશ.	૧૩૮	વ્યંતર દેવી.	૧૭૩
ધર્મનો પ્રભાવ.	૧૩૮	ગુણચંદ્ર.	૧૭૫
ગંધર્વનો પશ્ચાત્તાપ.	૧૪૦	સુંદર વણિક.	૧૭૬
પંચમ કુલ્ય પરિમાણાતિ-		યશશ્ચંદ્ર.	૧૭૮
ક્રમાતિચાર	૧૪૦	શિવભદ્રનો ઉપદેશ.	૧૭૯
માનદેવ શ્રેષ્ઠીની કથા.	૧૪૧	મનોરથ શ્રેષ્ઠી.	૧૮૦
વિદ્યાનો ચમત્કાર.	૧૪૩	મેઘરથ.	૧૮૧
અમૃતકલશ શ્રેષ્ઠી.	૧૪૫		

विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.
द्वितीय गुणव्रत भोगपरिभोग		सलामां संगीत.	२२०
धिरमण व्रत.	१८३	राक्षसतो पूर्वभव.	२२०
विश्वसेन कुमारनी कथा.	१८४	सुलसतो शिथिल आचार.	२२१
पुरंदर राज.	१८४	सुलसनुं मरणु.	२२३
विश्वसेन कुमार.	१८४	वसुभिन्नतो विलाप.	२२४
विद्याधरतो पश्चात्ताप.	१८८	दत्ततो नियम.	२२४
देवेनुं संगीत.	१९१	तृतीय गुणव्रत अनर्थ दंड	
कुमारतो उपदेश.	१९२	धिरमण व्रत.	२२६
वसंत क्रीडा.	१९३	विमल श्रावडनी कथा.	२२७
प्रह्लाद इपधारी विद्याधर.	१९५	मुनिदर्शन.	२२७
कनकश्रीतो समागम.	१९६	धर्म सेवन-पथिक समागम.	२२९
कनकश्रीनुं यत्रि.	१९७	दीव्य स्वल्प.	२३१
इरीथी विद्याधरीनुं आगमन.	१९८	नगरमां प्रवेश.	२३२
धर्मभद्रिमा.	१९९	कुमारतो सर्पदेश.	२३३
विश्वसेनतो गुह्यथाश्रम.	२००	मण्डितो प्रलाप.	२३४
कनकश्री.	२०२	विमल अने राजनी मुलाकात.	२३५
सुरसुंदरी.	२०३	राज्य दान.	२३६
विश्वसेन राज.	२०४	प्रथम कंदर्पात्सर्पण वचना-	
उद्यानपालनुं आगमन.	२०५	तिचार.	२३८
मघ भांस घूत रात्रिभोजन.	२०७	मित्रसेननी कथा.	२३८
दत्तश्रेष्ठीनी कथा.	२०८	मित्रसेनतो यमदंडर.	२३९
मुनिदेशना.	२०८	दुराचारनी शिक्षा.	२३९
भोजनधनुं उपट.	२११	द्वितीय कौकुच्यातिचार.	२४१
अकस्मात् संकट.	२११	सिंहवण्डिनी कथा.	२४१
मुदर्शन श्रेष्ठी.	२१२	मुनिदास श्रेष्ठी.	२४२
रात्रिभोजन.	२१६	शेडतो दृढ निश्चय.	२४३
सिद्धराज.	२१७	धर्मलावना.	२४३
असिताक्ष यक्ष.	२१८	सूरिनो उपदेश.	२४५

વિષય.	પૃષ્ઠ.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
કર્પર્દી યક્ષ.	૨૪૫	પશ્ચાત્તાપપૂર્વક વૈરાગ્ય.	૨૭૧
પૂનનો પ્રભાવ.	૨૪૬	ખહેનનો ઉપદેશ.	૨૭૪
એક વિટ પુરૂપ.	૨૪૮	મૂળદેવની ઉદારતા.	૨૭૫
સિંહનું મરણ.	૨૪૯	શત્રુઓની ધાડ.	૨૭૫
તૃતીય મૌલ્યાતિચાર.	૨૫૦	પ્રથમ શિક્ષાવ્રત સામાયિકવ્રત.	૨૭૭
પદ્મ વણિકની કથા.	૨૫૦	નાગદત્ત કુમારની કથા.	૨૭૭
વિનયપાળ.	૨૫૦	યુવતિનો સમાગમ.	૨૭૮
મંત્રીનો ઉપદેશ.	૨૫૧	શકુન વિચાર.	૨૮૦
લક્ષ્મીનું મરણ.	૨૫૧	મુનિદર્શન.	૨૮૨
નૃપવિલાપ.	૨૫૨	ગૃહિધર્મનો સ્વીકાર.	૨૮૫
મંત્રીની યુક્તિ.	૨૫૨	સામાયિકનું લક્ષણ.	૨૮૬
રાગનો હુકમ.	૨૫૪	મલયકેતુની કન્યાઓ.	૨૮૬
પદ્મવણિક.	૨૫૫	નગરવાસી યક્ષ.	૨૮૭
કૃત્રિમ દેવીનો સમાગમ.	૨૫૬	કર્પર્દી યક્ષ.	૨૮૮
ચતુર્થ અધિકરણતિચાર.	૨૫૮	રાન્ય ભિષેક.	૨૮૯
દુર્લભ વણિકની કથા.	૨૫૮	રાગનો ઉપદેશ.	૨૯૦
મુનિનો ઉપદેશ.	૨૫૯	પ્રથમ મનોદુષ્પ્રણિધાનાતિચાર.	૨૯૧
સાગરદત્ત શ્રેષ્ઠી	૨૬૦	માન વણિકની કથા.	૨૯૨
કાર્પટિકનું કપટ.	૨૬૧	શિક્ષોપયોગી દેશના.	૨૯૨
સાગરદત્તનો પશ્ચાત્તાપ.	૨૬૨	નિષ્પુણ્યકનો પશ્ચાત્તાપ.	૨૯૪
દ્રવ્યની કૃત્રીયાદ.	૨૬૩	ન્યાય સ્વરૂપ.	૨૯૫
વૈરાગ્ય ભાવના.	૨૬૪	ઉચ્ચ સ્થિતિ.	૨૯૬
દુર્લભનો પ્રમાદ.	૨૬૫	દુર્ધ્યાન.	૨૯૭
નામાકિત ખડ્ગ.	૨૬૬	દ્વિતીય વચનદુષ્પ્રણિધાનાતિચાર.	૨૯૮
દુર્લભને શિક્ષા.	૨૬૭	વિસદ શ્રેષ્ઠીની કથા.	૨૯૮
પંચમ મોગાંગતિરેકાતિચાર.	૨૬૯	મુનિદર્શન.	૨૯૯
મૂળદેવ વણિકની કથા.	૨૬૯	દ્રવ્ય અને ભાવમાર્ગ.	૨૯૯
વૈરાગ્ય કારણ.	૨૭૦		

વિષય.	પૃષ્ઠ.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
સામાયિકમાં શિથિલતા.	૩૦૦	વિક્રમરાજ.	૩૨૭
શાંત શ્રેષ્ઠીની નિષ્કુરતા.	૩૦૧	આકાશચારી સુભટ.	૩૨૮
સદાચારી નિષઠ.	૩૦૨	અને સુભટોનો વિવાદ.	૩૨૮
તૃતીય કાયદુષ્પ્રણિધાના- તિચાર.	૩૦૪	રણસંગ્રામ.	૩૩૦
શ્યામલ વણિકની કથા.	૩૦૪	શંખ અને સુભટ.	૩૩૦
વસંતઋતુ.	૩૦૪	દેવનો ઉપદેશ.	૩૩૧
ચારણ મુનિનું આગમન.	૩૦૫	દેશાવકાશિક વ્રત.	૩૩૨
ચારણ મુનિનો ઉપદેશ.	૩૦૬	દેવની પ્રસન્નતા.	૩૩૩
શ્યામલનો પ્રમાદ.	૩૦૮	અક્ષમાત શલવેદના.	૩૩૪
ચતુર્થ અનવસ્થાનાતિચાર.	૩૦૯	શંખરાજનો પ્રભાવ.	૩૩૫
વરણ શ્રેષ્ઠીની કથા.	૩૧૦	પ્રથમ આનાયનાતિચાર.	૩૩૭
ચારણ મુનિનો ઉપદેશ.	૩૧૦	વિંધ્યવણિકની કથા.	૩૩૭
ચારભટ ક્ષત્રિય.	૩૧૧	વિંધ્યનો મહોત્સવ.	૩૩૮
મોહનનું પરાક્રમ.	૩૧૨	વિંધ્યની માંદગી.	૩૩૯
ચારભટની વ્યગ્રતા.	૩૧૨	વિંધ્યની શિથિલતા.	૩૪૦
ચારભટને બક્ષીસ.	૩૧૩	વિંધ્યને શિક્ષા.	૩૪૧
પંચમ સ્મૃતિવિહીનતા- તિચાર.	૩૧૪	દ્વિતીય પ્રેષણાતિચાર.	૩૪૨
સોમ વણિકની કથા.	૩૧૪	સહુશ્રેષ્ઠીની કથા.	૩૪૩
એક નવીન કથા.	૩૧૫	સહુની દુર્દશા.	૩૪૩
આળકે કરેલો ઉપકાર.	૩૧૬	મુનિદર્શન.	૩૪૪
કૃતધ્ન સોની.	૩૧૭	મુનિનો પ્રશ્ન.	૩૪૫
ગાર્હીનો પ્રત્યુપકાર.	૩૧૮	મુનિનું ચરિત્ર.	૩૪૬
દયાળુ બ્રાહ્મણ.	૩૧૯	ધનનો પ્રભાવ.	૩૪૭
મુનિચરિત્ર.	૩૨૧	દિગ્વ્રતનો સંક્ષેપ.	૩૪૭
સોમત્રેષ્ઠીનો પ્રમાદ.	૩૨૩	લેખવાહક.	૩૪૮
દ્વિતીય શિક્ષાવ્રતદેશા- વકાશિકવ્રત.	૩૨૬	સહુનો પશ્ચાત્તાપ.	૩૪૮
શંખકુમારની કથા.	૩૨૬	તૃતીય શબ્દાતિચાર.	૩૪૯
		મતિસાગર મંત્રીની કથા.	૩૪૯
		સુયશાએ આપેલો ઉત્તર.	૩૫૧
		શ્રાવક ધર્મ.	૩૫૪

વિષય.	પૃષ્ઠ.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
મંત્રીની કદર્થના.	૩૫૪	અદ્ભુત કથા.	૩૮૦
ચતુર્થ સ્વરૂપ પ્રદર્શનાતિ- ચાર.	૩૫૬	અમર ગુરૂની તપાસ.	૩૮૧
કૃષ્ણની કથા.	૩૫૬	બાલ પડિતાનું લક્ષ.	૩૮૩
ભોરનું ચરિત્ર.	૩૫૭	પ્રજ્ઞનો ઉત્તર.	૩૮૪
સ્ત્રીની શોધ.	૩૫૮	દેવકૃત ઉપસર્ગ.	૩૮૬
માર્થવાહનો ઉપદેશ.	૩૫૯	રાગ્નનો મોક્ષ.	૩૮૮
કેવળી ભગવાન.	૩૬૦	પૌષધના પાંચ અતિચાર.	૩૮૯
કૃષ્ણની શિથિલતા.	૩૬૦	વૈશ્રમણ્ય પુત્રોની કથા.	૩૯૦
અતિચારની વેદના.	૩૬૧	વૈશ્રમણ્યની માંદગી.	૩૯૦
પંચમ પુદ્ગલક્ષેપાતિચાર.	૩૬૨	મરણકાલ.	૩૯૧
સૌમશ્રેણીની કથા.	૩૬૩	કેવલી ભગવાન.	૩૯૧
સૌભાગ્યનો ઉપાય.	૩૬૪	ધર્મોપદેશ.	૩૯૨
ગુરૂમહારાજ.	૩૬૪	પ્રથમ, દ્વિતીય અતિચાર.	૩૯૪
ધનશ્રી ઉપર દ્રેષ.	૩૬૫	ત્રીજો, ચોથો, પાંચમો અતિ- ચાર.	૩૯૫
એક પરિપ્રાણક.	૩૬૬	ચતુર્થ શિક્ષાવ્રત અતિથિ.	
વિમલનો અસત્ય વિચાર.	૩૬૭	સંવિભાગ વ્રત.	૩૯૭
સ્ત્રી પ્રત્યે વિમલનો ઉદ્દગાર.	૩૬૮	શાંતિમતીની કથા.	૩૯૭
માઆપનો શોક.	૩૬૯	અભયદેવસૂરિ.	૩૯૮
સાધ્વીનો સમાગમ.	૩૭૦	દાનશ્રદ્ધા.	૩૯૯
શ્રી પ્રભાની વેદના.	૩૭૦	વર્ષાકાળ.	૩૯૯
વિમલનો પશ્ચાત્તાપ.	૩૭૧	પ્રથમ સચિત્તનિક્ષેપનાતિ- ચાર.	૪૦૧
ધનશ્રીનો ઉપદેશ.	૩૭૩	લક્ષ્મી શ્રાવિકાની કથા.	૪૦૧
વ્રતની વિરાધના.	૩૭૫	જ્ઞાની મહાત્માનો ઉપદેશ.	૪૦૨
તૃતીય શિક્ષાવ્રત-પૌષધ- વ્રત.	૩૭૭	લક્ષ્મીનો કપટભાવ.	૪૦૪
મલયકેતુરાગ્નની કથા.	૩૭૭	દ્વિતીય સચિત્તપિધાના- તિચાર.	૪૦૬
મુનિનું આગમન.	૩૭૮	વિજયા શેઠાણી કથા.	૪૦૬
ધર્મ દેશના.	૩૭૮	વિજયાને પ્રતિબોધ.	૪૦૬
મલયકેતુ.	૩૭૯		

विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.
विष्णुयानी दानलक्षिता.	४०८	सम्यक्त्व स्वरेप.	४३०
नृतीय कालातिक्रमणाति- चार.	४०९	उत्कृष्ट-ज्वन्य संलेपना.	४३१
द्वैतयंत्र श्रावकनी कथा.	४१०	मलययंत्रनी लावना.	४३२
सूरिनुं आगमन.	४१०	अनशन प्रत.	४३३
शष्य प्रत्ये गुड्वयन.	४१२	राज्जनो शोक.	४३४
कृपणतातुं कृण.	४१३	स्वप्नविचार.	४३५
चतुर्थ परव्यपदेशातिचार	४१४	स्वप्नो उत्तर.	४३६
स्थविरानी कथा.	४१४	समयसागरसूरि.	४३६
मलययंत्रसूरि.	४१५	महासेन राज्जनो भोक्ष.	४३७
कपटवृत्ति.	४१६	निर्वाण वर्णन.	४३८
पंचममात्सर्यातिचार.	४१७	तीर्थयात्रा.	४३८
नंद वशिष्कनी कथा.	४१७	सुर तथा सूरेंद्रोनुं आगमन.	४३९
अयोत्सर्गभां रहैवा मुनि.	४१८	निर्वाणपद.	४४०
धर्मदेशना.	४१९	विरहलाव.	४४०
वैराग्यनुं डारणु.	४१९	नंदीश्वरनी यात्रा.	४४२
पतंगनुं भरणु.	४२०	ग्रंथकारनी प्रशस्ति.	४४३
मुनिवेष धारणु.	४२१	श्री गिरनार मंडन श्रीनेभिनाथ	
राष्ट्रीयानी प्रार्थना.	४२१	स्तवन.	१
ओड यक्ष.	४२३	श्री अण्णरामर पार्श्वनाथणुं	
गुण्ययंत्रसूरि.	४२३	स्तवन.	२
नंदवशिष्क.	४२४	महुवा मंडन श्रीमहावीर ण	
संलेखना.	४२६	स्तवन.	३
मलययंत्रनी कथा.	४२६	गोवा मंडन श्री नवण्डां	
महासेनराज्ज.	४२७	पार्श्वणुं स्तवन.	४
मुनिदर्शन.	४२७	श्री अमीकरा पार्श्वनाथनुं स्तवन.	५
भृगुली अने राज्जनो संबंध.	४२८	श्री महावीर ण स्तवन.	६



श्रीसुपार्श्वनाथचरित्र.

भाग २ ज्ञे.



આચાર્ય શ્રી અજિતસાગરજી મહારાજ.

ધી 'આનંદ' પ્રેસ-ભાવનગર.

॥ शास्त्रविशारदजैनोचार्ययोगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरसद्गुरु-
गच्छाधिराजश्रीमद्बुद्धिसागरसूरिचरणसरोजेभ्योनमः ॥

श्रीसुपार्श्वनाथचरित्र.

द्वितीयविभाग.

—→ॐ←—

(अनुवादक—प्रसिद्धवक्ता पन्थासल श्रीअलतसागरल गणी)

देवयशश्रेष्ठीनी कथा.

स्थूलाहत्तहानविरभणुप्रत.

हानवीर्यराज जोड्यो, हे जगद्गुरु ! हुवे त्रीज आणुप्रतनुं
स्वर्प अभने समजवो. श्रीसुपार्श्वप्रलु जोड्यो, हे राजन् ! ग्राम,
आकर अने नगरादिक स्थानोमां सयित्त, अयित्त अने मिश्र
अभ त्रणु प्रकारनी चोरी यढावनार अबुं जे अहत्त स्थूल द्रव्य
डोय तेनो सर्वथा त्याग करवो. तेभज जे पुरुष परद्रव्यने ठेकुं,
पाषाणु के तृणु समान माने छे तेनो भडोटो यशस्वी पढळ
देवयश श्रावकनी माइक आ जगत्मां वागे छे.

आ भरतक्षेत्रमां वज्रमणीने धारणु करनार, सुमनस
(देव-पडिता) थी सेवायेलुं अने हुजार
देवयशनुं दृष्टांत. आअत्रक्ष (नेत्रो) वडे सडित ईद्रना
शरीर समान दुर्षपुर नामे नगर छे.

(૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

તેમાં ગજ અથવા ગત (હસ્તી-ગયેલો) છે પરિગ્રહ જેનો છતાં પણ સકલત્ર (સ્ત્રી સહિત) સકલ પ્રાણીઓનું રક્ષણ કરનાર મુનિ સમાન નયસાર નામે રાજા છે. વળી તે કુબેર સમાન ઉદાર છે, છતાં પણ ગત (જ) દાન-ના અભાવવડે (હસ્તીના દાનવડે) વિખ્યાત છે. શીલગુણમાં શિરોમણિ સમાન, તતકાલ વિકસ્વર થયેલા કમલદલ સમાન છે નેત્ર જેનાં અને ગતિના વિલાસ વડે જેણે રાજહંસીનો પરાજય કર્યો છે એવી સુરસુંદરી નામે તેની સ્ત્રી છે. વળી તે નગરમાં ધનાઢ્ય નામે શ્રેષ્ઠી રહે છે અને બહુ દયાળુ એવી મલયમતી નામે તેની સ્ત્રી છે. તેઓને દેવયશ નામે પુત્ર થયો. રૂપમાં કામ સમાન, જીન રાજ ભગવાનના વચનમાં દઢ શ્રદ્ધાળુ, વિવેકરૂપી નેત્રોથી વિભૂષિત અને ગુણ રૂપી રત્નોનો મહાનિધિ એવો તે દેવયશ રાજાને બંધુ સમાન પ્રિય હતો. તેની સ્ત્રીનું નામ રૂકિમણી હતું. તે પણ પ્રેમરસનું કુલભવન અને જૈનમતની ઉત્તમ ભાવનાવાળી શ્રેષ્ઠ શ્રાવિકા હતી. વળી બાર પ્રકારનો શ્રાવક ધર્મપાળતો અને દરેક પર્વના દિવસોમાં પૌષધ પ્રતિમાનો અભ્યાસ કરતો તે દેવયશ શ્રાવક વિશુદ્ધ આચારથી લોકમાં બહુ પ્રસિદ્ધ થયો. અને નિરંતર શુદ્ધ વ્યાપારથી તેણે ઘણું દ્રવ્ય મેળવ્યું.

સ્વભાવનો ક્રૂર એવો ધનદેવ નામે તેનો પિત્રાઈ ભાઈ હતો. તે હુમ્મેશાં તેના ઉપર બહુ દ્રેષ કરતો ધનદેવની ઇર્ષ્યા. હતો. જેમ જેમ તેની પ્રશંસા સાંભળે તેમ તેમ કુકર્મના વશથી તે તેની બહુ નિંદા કરતો, તેમજ કોઈપણ માણસ તેના શુદ્ધ વેપારની વાત તેની આગળ કરતો તેને એમજ કહેતો કે એ અધમ કૂટવ્યવહારીનું નામ મહારી આગળ બોલવું નહીં. પાંચ દિવસ પછી એની મજા દેખશો કે શું થાય છે. હાલમાં તો રાજાની મહેરબા-

દેવયશશ્રેણીની કથા.

(૩)

નીથી ધમધમાટ ફરે છે, ઠીક ફરવા ઘો. એના જેવા ઘણા બદમાસો આ નગરમાં અમે જોયા. અને બહુ ઉસ્તાદો ધુળભેગાએ થઈ ગયા. એ પ્રમાણે દેવયશની પાછળ તે નિંદા કરતો હતો. અને તેની પાસે જાય ત્યારે તેનાં છિદ્રો શોધવાની દૃષ્ટિથી અનેક પ્રિય વચન બોલી તેને ખુશ કરતો હતો. છતાં પણ તે દેવયશ તો સ્નેહથી પોતાના બંધુ તરીકે તેને જોતો હતો. અને બહુ પ્રીતિથી સંભાષણ પૂર્વક તેનું સન્માન કરે છે તો પણ તે ધનદેવ પોતાની કૃતિલ પ્રકૃતિ છોડતો નથી.

એક દિવસ દેવયશ વણિક દેવવંદન માટે ઉદ્યાનમાં જૈનમંદિર તરફ જતો હતો. તેને જોઈ ધનદેવ ધનદેવનું કપટ. બોલ્યો, હે મિત્ર ! મ્હારે પણ દર્શન માટે આપની સાથે આવવું છે. માટે થોડીવાર તમે ઉભા રહો, તેટલામાં હું શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરી આવું છું. દેવયશ પણ ત્યાં ઉભો રહ્યો. તેવામાં રાજપાર્ટીમાંથી પાછા આવતા રાજાએ તેને ઉભેલો જોયો તેથી પૂછ્યું કે તું એકલો અહીં કેમ ઉભો છે ? પ્રશ્ન કરી તે બોલ્યો, હે નરેન્દ્ર ! હું દેરાસરમાં દર્શન માટે જાઉં છું. એમ દેવયશનું વચન સાંભળી રાજા પોતાને રસ્તે ચાલતો થયો. ધનદેવ હળુ સુધી ન આવ્યો. એટલે જો આવશે તો તે મ્હને જૈનમંદિરમાં મળશે. એમ વિચાર કરી દેવયશ ચાલતો થયો. આગળ ચાલતાં ધુળમાં દબાએલી અને કંઈક ભાગ બહાર ચળકતો જેનો દેખાતો હતો. એવી રાજાની મુદ્રિકાં તેના જોવામાં આવી. સર્પના ભયથી જેમ કોઈ એકદમ રસ્તો છોડી ચાલ્યો જાય તેમ દેવયશ તે માર્ગ છોડી પાછો વળીને આગળ ચાલ્યો ગયો. પાછળ આવતા ધનદેવે તેને પાછો વળતો જોઈ વિચાર કર્યો કે શામાટે આ પાછો વળ્યો ? શું આ માર્ગમાં સર્પ હશે ? કે જેથી પાછો વળી આ અન્ય રસ્તે ચાલ્યો ગયો. એમ સંશય કરતો

(૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ધનદેવ ત્યાં જઈ વિશેષ તપાસ કરવા લાગ્યો. ત્યાં સ્વચ્છ વાદ-
ળથી આચ્છાદિત, તેજસ્વી સૂર્યના ઊંઝ સમાન ક્રાંતિમય અને
ધુળથી દબાએલી, રાજની મુદ્રિકા તેના જોવામાં આવી કે તરતજ
આડું અવળું જોઈ કોઈ ન દેખે તેવી રીતે મુદ્રિકા લઈ પોતાના
વસ્ત્રના છેડે બાંધી દીધી. પછી તે દેવયશની પાછળ ચાલ્યો અને
જૈનમંદિરમાં ગયો. ત્યાં દેવયશની સાથે ભગવાનની પૂજા કરી,
ચૈત્ય વંદનાદિક વિધિ સમાપ્ત કરી ત્યાંથી નિવૃત્ત થઈ, દેવયશની
સાથે તેને ઘેર ગયો. લોજન પણ તેની સાથે કર્યું અને રાત્રિએ
શયન પણ ત્યાંજ કર્યું. જ્યારે ઘરનાં સર્વ માણસો ઉઠી ગયાં
ત્યારે ધનદેવે વિચાર કર્યો કે, આનો ઉચ્છેદ કરવાનો આ સમય
ઠીક આવ્યો છે. એમ જાણી કોઈ પણ ન જાણી શકે તેવી રીતે
ચામડાના સાંઘા તોડી તેની પેટીની અંદર તે મુદ્રિકા મૂકી દીધી.

હવે રાજાએ પોતાના મકાનમાં આવી સર્વ અલંકારો
ઉતાર્યા એટલે મુદ્રિકા તેના જોવામાં આવી
મુદ્રિકાનો તપાસ. નહીં. તેથી તેણે જાણ્યું કે જરૂર માર્ગમાં
મુદ્રિકા પડી ગઈ. એમ જાણી તે વાત તેણે
પોતાના સેવકને કરી. તેણે પણ માર્ગમાં આવતા જતા
માણસોને પૂછી બહુ ઉપાય સાથે રાજમાર્ગમાં બહુ શોધ
કરાવ્યો, તેમજ ધુળધોયા લોકોની પાસે સર્વ રેતી જોવરાવી,
પરંતુ મુદ્રિકાનો પત્તો લાગ્યો નહીં. એટલે તે વાત તેણે નરેંદ્રને
જણાવી. તેથી રાજાએ પણ સર્વ નગરમાં પટલ ઘોષણા કરાવી કે
જેને રાજમુદ્રિકા જડી હોય તેણે પાંચ દિવસની અંદર આપી
જવી. અને તે મુદ્રિકા આપનારને હું અભયદાન આપું છું. છતાં
ત્યારબાદ જો તે ચોર પકડવામાં આવશે તો તે ખુદ રાજાનો પુત્ર
હશે તોપણ તેને દેહાંત શિક્ષા કરવામાં આવશે. આ પ્રમાણે ઘોષણા
સાંભળી દેવયશે ધનદેવને યોલાવી કહ્યું કે હે મિત્ર ! તે વખતે ત્હને

દેવયશશ્રેષ્ઠીની કથા.

(૫)

રાજમુદ્રિકા જોઈ હતી? ધનદેવ જોડ્યો, તે વખતે એટલે ક્યારે? આવું સંબંધ વિનાનું તું શું જોલે છે? એમ ઉલટું જોલી તેજી પોતાનો અભિપ્રાય જણાવ્યો. ત્યારે દેવયશ જોડ્યો, જ્યારે તું મહારી પાછળ ઉદ્યાનમાં દર્શન માટે આવતો હતો. ત્યારે મહેં પણ તે મુદ્રિકા જોઈ હતી. માટે જો તહેં લીધી હોય તો વેળાસર રાજને આપી દે. નહીં તો પછી બહુ મુશ્કેલી થઈ પડશે. તેમજ આ તહારા વંશને ચોરનો અસહ્ય અપવાદ લાગશે. ધનદેવ જોડ્યો, હે મિત્ર! હું જાણું છું કે તહારા સંગથી સારું ફલ નથીજ મળવાનું. ઠીક, ઉપરથી ચોરીનું કલંક પણ તું મને આપે છે. તહારા જેવા સજ્જન તો કેઈ ન જોયા. તારા સહવાસથી હવે સર્થું, એમ કહી પોતાના મનમાં આનંદ માનતો ધનદેવ પોતાને ઘેર ગયો.

રાજના પ્રતીહારને એકાંતમાં જોલાવી ધનદેવે કહ્યું કે ખાસ કાર્યને લીધે રાજને મહારે એકાંતમાં કંઈક ધનદેવનું કાવતરું કહેવાનું છે, માટે રાજનો મેળાપ તું મહને કરાવ. ત્યારબાદ પ્રતીહાર તેને રાજ પાસે લઈ ગયો. ધનદેવ નમસ્કાર કરી જોડ્યો, હે નરદેવ! આપની મુદ્રિકા દેવયશે લીધેલી છે અને તે વાત નક્કી છે; વળી તેજી ધર્મના કપટથી લોકોને લુટી લીધા છે, છતાં પણ હજી તેઓ સમજતા નથી. વળી હે રાજન! જે દિવસે આપની વીંટી પડી ગઈ હતી તે દિવસે દેવયશ જૈનમંદિરમાં જતો હતો, ત્યારે હું પણ તેની પાછળ ગયો હતો અને મહારા દેખતાં તેજી ગુપ્ત રીતે નીચે નમી જમીન ઉપરથી તે લઈ લીધી. તે જોઈ મહને સંશય આવવાથી તેજી તે વીંટી સંતાડી લીધી. અને તે મુદ્રિકા તેજી પોતાના શયનગૃહમાં પેટીની અંદર મૂકેલી છે. આપનું કાર્ય જાણીને જ આ વાત કરી છે. નહીંતો પોતાનું પેટ કોણ ચીરે? કારણકે તે મહારે ભાઈ થાય છે. ત્યાબાદ રાજએ જાણ્યું કે આ વાત સત્ય છે. કારણકે

(૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

હું આવતો હતો તે સમયે દેવયશને મહેં પણ તે ઠેકાણે ઉભેલો જોયો હતો. એમ વિચાર કરી ધનદેવને કહ્યું કે તું રાજભક્ત છે, તેથી ત્હારી સેવાનો યોગ્ય સત્કાર કરીશ. પરંતુ હાલમાં દ્વારપાળના કઠ્ઠા પ્રમાણે ક્ષણમાત્ર તું બેસી રહે. એમ કહી તેને દ્વારપાલને સ્વાધીન કરી, કોટવાળને મોકલી કાર્યાતરના ઉદ્દેશથી દેવયશને ઘોલાવરાવ્યો. દેવયશ પણ તત્કાળ ત્યાં આવ્યો એટલે એકાંતમાં તેને લઈ જઈ રાજાએ પૂછ્યું કે હે ભદ્ર ! જૈનમંદિરના માર્ગમાં પડી ગયેલી મ્હારી મુદ્રિકા તે વખતે તને જડી છે, એમ અમારા સાંભળવામાં આવ્યું છે. માટે જો એ વાત સત્ય હોય તો હાલ તે આપી દે. હજી પણ હું ત્હને અભયદાન આપું છું અને કંઈપણ ત્હને હરકત કરીશ નહીં, તું પણ જાણે છે કે સત્યમાં સુખ છે. વળી અમ્હારી આ રાજ્ય સ્થિતિ પણ તે મુદ્રિકાના પ્રભાવથીજ ચાલી આવે છે. આ પ્રમાણે વિષમ વચન સાંભળી દેવયશ બોલ્યો, હે નરેન્દ્ર ! આપની મુદ્રિકા મહેં લીધી નથી. સેવકો ઉપર આપ સ્વાભાવિકજ દયાળુ છો. તેમજ આપની પ્રતિજ્ઞા સત્ય છે. જેથી મ્હને અભયદાન મળે તેમાં કંઈ સંશય નથી. પરંતુ આ લોક અને પરલોકમાં ત્રીજા વ્રતના ભંગથી ઉત્પન્ન થયેલાં નરકાદિક દુઃખના કારણભૂત પાપો ભોગવવાં પડે તેની શી ગતિ થાય ? માટે હે સ્વામિન્ ! પ્રાણનો ત્યાગ થાય તોપણ આ ચોરીનું કામ હું નજ કરું. રાજા બોલ્યો, ત્હાડું કહેવું સત્ય છે, પરંતુ ત્હારા શયન સ્થાનમાં પલંગ પાસે પેટીમાં તે વીંટી ત્હેં ગોપવી છે, એમ ધનદેવનું કહેવું છે. માટે તમે અહીં રહો અને તે પેટીને અમારા પુરૂષો અહીં લાવે તેવી ગોઠવણ કરો. વળી તેનો તપાસ કરતાં જો મુદ્રિકા નહીં નીકળે તો હું તે પિશાચ રૂપ અધમને ભૂતનું ખલિદાન કરીશ. ત્યારબાદ દેવયશે તે જ પ્રમાણે પેટી ત્યાં મંગાવી.

દેવયશશ્રેષ્ઠીની કથા.

(૭)

ત્યારબાદ તે પેટી ખુલ્લી કરી જોયું તો તેમાંથી પરિચ્છન્ન પ્રમાણ અને નવકાર મંત્રનું ફલ જેમાં દેવયશને શિક્ષા લખેલું હતું એવું એક ટિપ્પણનું કાગળીયું રાજના જોવામાં આવ્યું. તે વાંચવાથી રાજ સમજી ગયો કે જેના નિયમો આવા ઉત્કૃષ્ટ છે, તે માણસ આવું કાર્ય ન જ કરે. તેથી દ્વારપાલને હુકમ કર્યો કે ધનદેવને તે જલદી અહીં લાવો, કારણકે તેણે આવી ખરાબ વાત શા માટે કરી ? દ્વારપાળે તરતજ તેને દાખલ કર્યો. રાજ બોલ્યો, રે અધમ ! ત્હારું કહેવું અસત્ય છે. એમ રાજના કહેવાથી ધનદેવે તે પેટી ખંખેરી કે તરતજ તેમાંથી વીંટી નીચે પડી. તે જોઈ પાસે ઉભેલા લોકો બોલ્યા, આ મ્હોટું આશ્ચર્ય છે કે અમૃતમાંથી વિષ ઉત્પન્ન થયું. ત્યારબાદ ભૂપતિએ ક્રોધાયમાન થઈ દેવયશને બહુ તિરસ્કાર પૂર્વક કહ્યું, રે ઘૃષ્ટ ! કૂટ ધાર્મિક ! આ શું ? દેવયશ બોલ્યો, હે રાજન ! આ સર્વ દૈવનું કર્તવ્ય છે. રાજ બોલ્યો, તે વાત સત્ય છે. દૈવેજ ત્હને આવી ખુદ્ધિ આપી હશે. એમ કહી રાજએ બહુ વિડંબના પૂર્વક વધસ્થાને તેને લઈ જવાની આજ્ઞા આપી. આરક્ષકે તેને વૃદ્ધ ખર ઉપર બેસાડી, ગેરૂથી શરીર રંગી સુંદર લાલ કણ્ઠેરના પુખ્તોની માલા ત્હેના કંઠમાં ખેરાવી અને આગળ ડિંડિમ નગારાના ઘોષ સાથે બહુ ઠાઠથી નગરની અંદર કોઈ નવીન પ્રકારનો વરઘોડો કાઢ્યો. તેમાં એક પુરૂષ પોતાના હસ્ત વડે ઉંચા વાંસડા ઉપર લટકાવેલી મુદ્રા રત્નને ભમાવે છે. તે જાણે અન્યાયનો પોકાર કરવા માટે નગર લક્ષ્મીનો ઉંચો કરેલો હાથ હોયને શું ? તેમ દેખાય છે. આ પ્રમાણે દેવયશનો તિરસ્કાર જોઈ તેના સ્વજન અને પરિજનો રૂદ્ધ કરવા લાગ્યા, તેમજ વળી પશુ અને પક્ષિઓ પણ બહુ દુઃખી થઈ આક્રંદ કરવા લાગ્યા. તેમજ લોકોની વાણી શ્રવણ ગોચર થવા લાગી કે અહો ! રાજએ

(૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

આ બહુ અયુક્ત કર્યું. આવા ધાર્મિક પુરૂષને પણ દેહાંતદંડ કર્યો. આ અપરાધ એનો સાંભવતો નથી. પરંતુ પાપી ધનદેવનુંજ આ કર્તવ્ય છે. માટે આ ધર્મી પુરૂષનું અશુભ કરવાથી દેશ, નગર, રાજ્ય કે રાજાના દેહનું જરૂર અનિષ્ટ થવાનું છે. વળી ધનદેવ આવી વિડંબનાતું પાત્ર બનેલા દેવચરણને જોઈ બોલ્યો, જે પુરૂષ પારકાનું અનિષ્ટ ચિંતવે છે તે તેના પોતાના ઉપરજ આવી પડે છે.

રાજાની આજ્ઞાથી રાજપુરૂષોએ તેના ઘરનો કબજો પોતાને સ્વાધીન કર્યો. આ પ્રણાણે રાજ્ય તરફથી અચિંત્ય બલાત્કાર જોઈ તેમજ પોતાના પતિની દુરવસ્થાને સાંભળી તેની સ્ત્રી એકદમ મૂર્છિત થઈ ગઈ, પણ પરિજનના શીતાદિક ઉપચારથી સચેતન થઈ બહુ દુઃખથી વિલાપ કરવા લાગી. રે પાપિષ્ઠ દેવ ! આવા ધાર્મિક પુરૂષના દેહ ઉપર તું પ્રહાર કરતો કેમ અટકતો નથી, કેમકે જેઓના હૃદયમાં કલંકની શંકા પણ નથી, તેઓને મ્હોટું કલંક આપે છે. અથવા હવે ખેદ કરવાથી શું ? અહીં જે કરવાનું છે તે કરું. એમ નિશ્ચય કરી શુદ્ધ થઈ પૌષ્ઠશાલામાં ગઈ. અને હૃદયમાં શાસન દેવીનું સ્મરણ કરી, નાસિકાના અગ્રભાગ ઉપર દ્વિષ્ટિ રાખી, કાયોત્સર્ગ કર્યો, એટલે પંચપરમેષ્ઠીના ધ્યાનના પ્રભાવથી તત્કાળ શાસન દેવી પ્રસન્ન થઈ બોલી, હે વત્સે ! ખેદ કરીશ નહીં. સર્વ સાઈ થશે.

એમ કહી દેવીએ એકદમ પોતાનો ચમત્કાર બતાવ્યો કે રાજભવનમાં અન્ન, જલ, તાંબુલાદિક વસ્તુઓનો અપહાર કર્યો. તેમજ મંત્રી વિગેરેના ત્યાંથી પણ તેવીજ રીતે જલાદિકનો અભાવ કર્યો.

દેવયશશ્રેષ્ઠીની કથા.

(૬)

ત્યારબાદ રાજાએ ખીવા માટે જલ માગ્યું, ત્યારે જલધરીયાએ ગાગર, ઘડા વિગેરે સર્વે જલપાત્ર જોયાં, પરંતુ બિંદુમાત્ર પણ જલ દેખ્યું નહીં, તેથી ભયભીત બની તેણે રાજાને જણાવ્યું કે; સર્વ જલપાત્રો ભરેલાં હતાં, તેમજ પાત્રોમાં છિદ્ર પણ દેખાતું નથી. તેમ છતાં નામાલુમ શું થયું કે; કોઈ ઠેકાણે પાણીનો છાંટો પણ દેખાતો નથી. ત્યારબાદ સ્થગિધરને કહ્યું કે એક પાનનું ખીડું તૈયાર કરી લાવ. તેપણ પાનદાનીમાં હાથ નાંખી બુએ છે તો, અંદર એક પણ પાન મળે નહીં. એ પ્રમાણે જે જે વસ્તુઓ મંગાવી તે સર્વ નથી એમ જવાબ મળવાથી, રાજાએ મંત્રીને યોલાવી આ હકિકત જણાવી, એટલે મંત્રી યોદ્યો, હે રાજા ! મ્હારે ઘેર પણ આવોજ બનાવ થઈ રહ્યો છે, તેમજ આપના સર્વ સેવકોને ત્યાં પણ અવીજ સ્થિતિ થઈ પડી છે. તે સાંભળી રાજા યોદ્યો, એકદમ આમ થવાનું શું કારણ ? તેનો તમે વિચાર કરો. ત્યારબાદ મંત્રી યોદ્યો, હે રાજા ! દેવયશવણિક્ નિર્દોષ દેખાય છે, છતાં ધનદેવે આની ઉપર આરોપ કર્યો છે. વળી તે ધનદેવ બહુ દુષ્ટાત્મા છે, માટે તેનુંજ દોષનો આ કંઈક કુકૃત્ય છે. વળી આ દેવયશ પ્રાણુંતે પણ આ કામ નજ કરે. એમ તેઓના વાતચિત ચાલતી હતી, તેટલામાં ચામરધારિણીના શરોરમાં પ્રવેશ કરી શાસનદેવી યોદ્ધી, રે મૂઠ ! આ પ્રમાણે ધર્મિષ્ઠ ઉપર બુલમ ગુન્દરનાર પોતાના સ્વામીને પણ અટકાવતો નથી, તો તું મંત્રી શાનો કહેવાય છે ? વળી તું એમ કહી શકે કે આ કાર્યમાં હું કંઈપણ જાણતો નથી અને રાજાએ પોતાની મેળેજ આ સાહસ કરેલું છે. માટે એમાં મ્હારે શામાટે વચ્ચે પડવું જોઈએ ! એમ જો તું માનતો હોય તો તેપણ ત્હારી મ્હોટી ભૂલ છે. કેમકે નીતિ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—દુર્વૃત્તેષ્વપ્યપત્યેષુ, યથા માતા હિતૈષિણી । દુર્વૃત્તેઽપિ તથા રાજ્ઞિ, નોપેક્ષાં સચિવોઽર્હતિ ॥ અર્થ—“ જેમ દુરાચારી એવા પુત્રાદિક ઉપર પણ પોતાની માતા

(૧૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

હિતબુદ્ધિ રાખે છે, તેમ મંત્રીએ પણ અસત્ય માર્ગે ચાલનાર રાજાની ઉપેક્ષા કરવી ન જોઈએ. “વળી ધનદેવે આ મુદ્રિકા કપટવૃત્તિવડે તે પેટીમાં નાંખી હતી તેમજ દેવચશની સાથે ઇર્ષ્યાને લીધે તે પાપીએ આ સમગ્ર કૃત્ય કર્યું છે. આ પ્રમાણે તે ચામરધારિણી સ્ત્રીનું વચન સાંભળી, આના શરીરમાં કોઈક દેવી આવેલી છે, એમ બાણી રાજા, મંત્રી વિગેરે ઢોંકો નમસ્કાર કરી અનેક ઉપચારોવડે ક્ષમા માગતા હતા, તેવામાં અવળું થઈ ગયું છે મુખ જેનું એવો તે ધનદેવ, લગુડાદિક (લાકડી વિગેરે) ના પ્રહારવડે કૂટાએલાની માફક, અતિ કર્ણુ શબ્દોથી પોકાર કરતો ત્યાં આવ્યો અને બોલ્યો કે; મહેં પાપીએ દ્રેષબુદ્ધિથી સ્ફટિક સમાન શુદ્ધ એવા દેવચશ ઉપર આ અકૃત્ય કર્યું છે. એમ ત્યાં કોલાહલ થઈ રહ્યો છે, તેવામાં આકાશગામી વિમાનમાં ખેડેલો, હર્ષાશ્રુને વહન કરતો અને સજ્જનો જેની સ્તુતિ કરે છે એવો દેવચશ પણ ત્યાં દેખાયો, તેથી તેની વિડંબના કરનારા આરક્ષક પુરૂષો દીન થઈ ગયા અને ઉંચા હાથ કરી ત્રાસજનક ખૂમો પાડવા લાગ્યા.

તેટલામાં વિમાન રાજમહેલ ઉપર આવી પહોંચ્યું. દેવચશને વિમાનમાંથી નીચે ઉતરતો જોઈ ચામર-
દેવીનું વચન. ધારિણી ઝટ ઉભી થઈ. તેજ પ્રમાણે રાજા, મંત્રી વિગેરે અન્ય જનોએ પણ અભ્યુત્થાન આપ્યું. ત્યારબાદ તે સ્ત્રીએ દેવચશને પોતાના હસ્તનું અવલંબન આપી વિમાનમાંથી નીચે ઉતાર્યો. પછી રાજાએ પણ તેને બહુ માનપૂર્વક સિંહાસન ઉપર બેસાડ્યો અને પોતે બીજા આસન ઉપર બેઠો. ત્યારબાદ શાસનદેવીએ દેવચશને પ્રાર્થના કરી કહ્યું કે તું જૈનમતનો રાગી છે, તેમજ દયાધર્મમાં અગ્રણી છે. વળી તહેં ઉત્કૃષ્ટ રીતે ગૃહિધર્મનો સ્વીકાર કર્યો છે. અને સર્વથા તું નિર્દોષ છે, છતાં જે ઢોંકોએ ત્હારી આ પ્રમાણે વિડંબના

દેવયશશ્રેષ્ઠીની કથા.

(૧૧)

કરી છે તેઓને હું શિક્ષા કરું છું. કારણ કે હું જૈનશાસનની સેવા કરનારી દેવી છું. વળી ત્હારી સ્ત્રીએ કાયોત્સર્ગ કરી મ્હને બોલાવી છે, એટલે હું તેઓને શિક્ષા કર્યા વિના રહીશ નહીં. આ પ્રમાણે દેવીનો અભિપ્રાય જાણી દેવયશ બોલ્યો, હે દેવિ ? મ્હારા હુકમને લીધે મ્હને આ વિડંબના થઈ છે. વળી આ હુઃખ પડવાથી તે કર્મોનો નાશ કરવામાં હું સમર્થ થયો, તેમજ મ્હારા પ્રાણોની રક્ષા થઈ અને હુકીર્ત્તિરૂપ કલંક પણ દૂર થયું. તે સર્વ ત્હારા પ્રભાવથીજ થયું છે. એટલે હેદેવિ ! હવે મ્હારી સેવા કરવામાં ત્હને કંઈ પણ બાકી રાખ્યું નથી, છતાં પણ હવે આ સર્વ લોકોને ઉપદ્રવથી વિમુક્ત કર ? એટલે તે પણ મ્હારુંજ વાત્સલ્ય થયું તેમ હું માનીશ. ત્યારબાદ દેવી તેપ્રમાણે સર્વને સ્વસ્થ કરી દેવયશની આજ્ઞા લઈ પોતાના સ્થાનમાં ગઈ.

રાજાએ હુકમ કર્યો કે વિડંબનાપૂર્વક ધનદેવને દેહાંત શિક્ષા કરે. તે સાંભળી દેવયશને દયા આવી ધનદેવને શિક્ષા. તેથી તેણે રાજાને કહી તેને મુક્ત કરાવ્યો. ત્યારબાદ રાજાએ પોતાની પટ્ટરાણીને દેવયશને ત્યાં મોકલી અને તેની સ્ત્રી રૂકિમણીને પાલખીમાં બેસાડી પોતાને ત્યાં બોલાવરાવી. જ્યારે તે પોતાની નજીક આવી ત્યારે રાજા ઉભો થઈ તેના પગમાં પડ્યો એટલે રૂકિમણી બોલી, હે નરાધીશ ! સર્વ કલ્યાણના પાત્ર આપ થાઓ. એમ આશીર્વાદ આપ્યા બાદ રાજાએ તેને ભદ્રાસન ઉપર બેસાડી. પછી કૃતર પુરૂષોમાં શિરોમણિ સમાન રાજા હાથ જોડી સર્વ સભા સમક્ષ બોલ્યો, હે ધર્મભગિનિ ? હું આપનો ગુન્હેગાર છું તેમ છતાં આ પાપથી મ્હને ત્હને મુક્ત કર્યો માટે હું ત્હારો મ્હોટો ઉપકાર માનું છું. રાજ્ય અથવા આ દેહથી પણ તેનો ગદલો વાળવાને હું સમર્થ નથી. હવેથી આ સર્વ રાજ્ય સંપત્તિ ત્હારી છે માટે

(૧૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

તહને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ ત્હારે પોતેજ તેની વ્યવસ્થા કરવાના છે. તે પ્રસંગે દેવચશનો પુત્ર જેને ધાન્યખેટ નામના ઉપનગરમાં સ્વજનોએ મૂક્યો હતો તે ત્યાં રાજદ્વારમાં આવ્યો અને દ્વાર-પાલની સૂચનાથી રાજ્યે તેને પોતાની પાસે યોલાવ્યો. તરતજ તે અંદર પ્રવેશ કરી રાજને નમ્યો. પછી પોતાનાં માતાપિતાને નમી સર્વનો યથાયોગ્ય સત્કાર કર્યો. ત્યારબાદ રાજ્યે તેને આલિંગન કરી પોતાના યોગામાં યેસાડ્યો. પછી દેવચશ યોદ્યો, રાજ્યે આ સમગ્ર રાજ્યાદિક સંપત્તિ રૂકિમણીને સ્વાધીન કરી છે. વળી તે સ્ત્રી મહારે સ્વાધીન છે. અને હું જૈન સિદ્ધાંતના જ્ઞાતા એવા સદ્ગુરૂના સ્વાધીન છું. માટે હાલ લોજન કરી ચાલો આપણે તેઓને વંદન કરવા જઈએ, કારણ કે તેઓ આજે નંદનઉદ્યાનમાં આવેલા છે, તે વાત નક્કી છે; કેમકે વિમાનમાં યેસી જ્યારે હું અહીં આવતો હતો ત્યારે તેમનાં દર્શન કરીને પ્રણામ પણ મહેં કર્યા હતા. માટે પરમ ઉપકારી એવા તે મુનીંદ્રની આજ્ઞા રૂકિમણી સહિત અમારે માન્ય કરવી જોઈએ. વળી હે રાજન! આપે પણ યથાશક્તિ ધર્મસેવા અંગીકાર કરવી યોગ્ય છે.

લોજન કર્યાબાદ રાજ મહોટા વિસ્તારથી દેવચશ, રૂકિમણી અને તેના પુત્ર સહિત સૂરોંદ્રની પાસે ગયો.

દેવચશની તેમજ વિનયપૂર્વક વંદનવિધિ કરી તેઓ ત્યાં
મોક્ષગતિ. યેટલે સૂરિએ ધર્મલાભ આપી યતિ-
ધર્મ અને ગૃહિધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો.

તે સાંભળી નૃપાદિક સર્વે યથાર્થ યોધ પામ્યા. રૂકિમણી સહિત દેવચશે દીક્ષા લેવા માટે રાજની આજ્ઞા માગી. રાજ્યે જવા-ખમાં જણાવ્યું કે તમ્હારૂં કહેવું સત્ય છે. પરંતુ દશ દિવસ પછી તે કાર્ય સિદ્ધ થશે. શ્રેષ્ઠીએ પણ તે પ્રમાણે કબુલ કર્યું. ત્યારબાદ ફરીથી વિધિપૂર્વક ગુરૂ મહારાજને વંદન કરી

નાહટશ્રેષ્ઠીની કથા.

(૧૩)

રાજ સર્વને સાથે લઈ પોતાના સ્થાનમાં ગયો. ત્યાં રાજ્યે તેઓની પાસે તેમના સર્વ સંબંધીઓને યોલાવી તેઓની સંમતિ લીધી. અને સર્વ નગરમાં અમારી ઘોષણા કરાવી. તેમજ પોતાના ખબ્બનામાંથી તેની ઇચ્છા પ્રમાણે જૈન-મંદિરોમાં દ્રવ્ય અપાવરાવ્યું અને ચતુર્વિધ સંઘની બહુ ભક્તિ કરાવી તેમજ દીન, અનાથ અને દારિદ્રીઓને યથોચિત્ત દાન દેવરાવ્યું. પછી તેના પુત્રને બહુ ધન આપી શ્રેષ્ઠીપદે સ્થાપન કર્યો. ત્યારબાદ રાજ્યે વિધિપૂર્વક તેઓને દીક્ષા અપાવી અને પોતે પણ ગૃહિધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. તેથી જૈનશાસન બહુ દીપવા લાગ્યું. દેવચંદ્ર મુનિ અને રૂકિમણી સાધ્વી બંને સમ્યક્ પ્રકારે આરિત્રપાળી કેવળ જ્ઞાન પામી તેજ ભવમાં સિદ્ધિપદ પામ્યાં.

॥ इति तृतीयाणुव्रते देवयशः कथानकं समाप्तम् ॥



નાહટશ્રેષ્ઠીની કથા.



પ્રથમસ્તેનાહુતકથાતિયાર.

દાનવીર્ય રાજ્યે પ્રશ્ન કર્યો કે, હે ભગવન્ ! આપના મુખારવિંદમાંથી નીકળતા ત્રીજા અણુવ્રતની કથારૂપ અમૃતનું પાન કરી અમે તૃપ્ત થયા છીએ, પરંતુ તેના અતીચારોની વ્યાખ્યા દ્રષ્ટાંત સહિત સંભળાવી અમને કૃતાર્થ કરો. શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુ બોલ્યા, જે વણિક્ષ્ણોરોએ અપહાર કરેલું ધન ગુપ્ત રીતે ગ્રહણ કરે છે તે નાહટની માફક ઉભય લોકમાં વધ બંધનને પાત્ર થાય છે.

વિદુમ-પરવાળાઓ વડે મનોહર, વિશાલ લક્ષ્મીનું કમલ-

(૧૪)

શ્રી મુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

નાહટદદષ્ટાંત. મંદિર એવું સમુદ્ર સમાન ભદ્રિલપુર નામે નગર છે. તેમાં સ્થિરદેવ નામે શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો. કમલશ્રી નામે તેની ભાર્યા હતી, તે શીલ ગુણમાં અગ્રણી હતી. નાહટ નામે તેઓને એક પુત્ર હતો. તે સ્વભાવથી લોભી અને વેપારમાં નિર્ભય હતો. એક દિવસ કોઈક તેના મિત્રે તેને લોભાવી કહ્યું કે બહુ કરીયાણું ભરી ઘણા વેપારી લોકો નગરની બહાર આવ્યા છે. તે સાંભળી નાહટ પણ વેપારના લોભથી મિત્રની સાથે ત્યાં ગયો તો કોઈપણ વેપારી ત્યાં મળે નહીં, પછી તેણે પૂછ્યું કે; હે મિત્ર ! તે વેપારીઓ ક્યાં છે ? તે જલદી બતાવ ?

આ સાંભળી અનેક મુનિઓથી પરિવૃત્ત ઉદ્યાનમાં બેઠેલા સૂરિને તેણે બતાવ્યા. તે જોઈ નાહટ સૂરિદર્શન. બોલ્યો, આતો નિર્ર્થ (ત્યાગી) છે. મિત્ર બોલ્યો, હે ભદ્ર ! પોતે મુનિ ધર્મમાં રહેલા છે. પરંતુ એમની પાસે બહુ અમૂલ્ય વસ્તુઓ છે. અને તે પણ બહુ મોંઘા ભાવે આપે છે. છતાં પણ જો તે વસ્તુઓ આપણને પ્રાપ્ત થાય તો, તેના પ્રતાપથી લોભ સહિત દારિદ્રરૂપી વૈતાલ નાશી જાય છે. આ પ્રમાણે નાહટને સમજાવીને તેનો મિત્ર પ્રણામ કરી બોલ્યો, હે સૂરીશ્વર ! આ વણિક પુત્ર વ્યાપાર માટે આપની પાસે આવ્યો છે. માટે આપના હૃદય રૂપી ગાંઠડીમાં ધારણ કરેલી, બહુ કમતી રત્ન, મૌક્રિક વિગેરે કંઈપણ કિંમતી વસ્તુઓ બતાવો. ગુરૂમહારાજ બોલ્યાં, હાહાં કહેવું સત્ય છે. પરંતુ એને ખરીદવાનો વિચાર હોય તો બતાવીએ, નહીંતો નિર્ર્થક બોલવાથી શું વળે ? કેમકે માત્ર બતાવીને પાછું મૂકવાથી ખેદ ઉત્પન્ન થાય. નાહટ બોલ્યો, અંથિઓ છોડીને રત્ન બતાવો. જોયા વિના માત્ર મુખે બોલ-

નાહટશ્રેણીની કથા.

(૧૫)

વાથી કિંમત કેવી રીતે થાય ? ત્યારબાદ કાનને અમૃત સમાન સુખદાયક ગંભીર વાણી વડે મુનીંદ્ર બોલ્યા, જે સમ્યક્ત્વ રૂપી મહારત્ન ત્હને પસંદ પડે તો ગ્રહણ કર. આ સમ્યક્ત્વ રત્ન જૈન શાસન રૂપી ક્ષીર સાગરમાંથી પ્રગટ થએલું છે. તેમજ સર્વ ગુણોથી સંપૂર્ણ અને ચિંતામણી સમાન મનોવાંછિત અર્થ આપવામાં શ્રેષ્ઠ છે. અને વળી શુદ્ધ છે કાંતિ જેની એવો આ બીજો પ્રાણિવધ વિરતિ નામે હાર છે, જેની અંદર મન, વચન અને ક્રયા એમ ત્રણને ત્રણ કરણે ગુણતાં નવ થાય એવી નવ સેરો રહેલી છે. વિગેરે યુક્તિપૂર્વક વચનો વડે મુનિધર્મ તથા ગૃહિધર્મ પણ વિસ્તારપૂર્વક સંભળાવ્યો. કર્મના ક્ષયોપશમથી તે બંને જાણાએ ગૃહિધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. ત્યારબાદ મુનિને નમસ્કાર કરી બંને પોતપોતાના ઘેર ગયા. અને વિધિ પ્રમાણે તે ધર્મનું પાલન કરવા લાગ્યા.

એક દિવસ નાહટ પોતાની દુકાનમાં કામ કરતો હતો તેવામાં ત્યાં ચોર લોકો બહુ સુવર્ણાદિક ધન મિત્રનો ઉપદેશ. લઈને આવ્યા. તેણે પણ કોઈ ન જાણે તેવી રીતે યુક્તિપૂર્વક તે ધન લઈ તેના બદલામાં કંઈક આપી તેઓને વિદાય કર્યા. આ પ્રમાણે કૂટ વ્યવહાર કરતાં નાહટને તેના મિત્રે જોયો અને મિત્ર સમજી ગયો કે આ અવળે રસ્તે ચઢી ગયો છે એમ જાણી તેણે એકાંતમાં ઉપદેશ આપ્યો કે હે નાહટ ! તું આ કામ કરવું છોડી દે, આથી ત્હારું ત્રીજી વ્રત કલંકિત થાય છે. તે સાંભળી નાહટ બોલ્યો કે, હે મિત્ર ! અદત્તાદાનનુંજ મહે પ્રત્યાખ્યાન કર્યું છે. બીજા કાર્યનો મહે નિષેધ કર્યો નથી. મિત્ર બોલ્યો, ગુરૂએ ત્રીજીવ્રતમાં ચોરીનું ધન લેવું તેને અતિચાર (દોષ) કહેલો છે. માટે ચોરીનું ધન સર્વથા ન લેવું એવો નિયમ કર. એમ કહી

(૧૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

તે પોતાને ઘેર ગયો. ત્યારબાદ નાહટ પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે ગુરૂએતો મુનિધર્મનો પણ ઉપદેશ આપ્યો હતો, તેથી તે પણ પાળવો જોઈએ ? હોય, તે તો તેમને કહેવાનો અને આપણો સાંભળવાનો ધર્મ છે. એમ માની પોતાના દુષ્કૃતથી અટક્યો નહીં. વળી એક દિવસ કોઈક ચોર રતનાવલી હાર લઈ તેની પાસે આવ્યો. એટલે તેણે પ્રથમની માફક સ્વલ્પ કિંમત આપી તે હાર લઈ લીધો. તે સમયે વિમલ રાજાનો કારભારી તેની દુકાને લેવડ-દેવડનો સંબંધ હોવાથી નાહટની પાસે આવી યોડ્યો, હે શેઠ ! આજે હમારે રેશ્મી કાપડ લેવાનું છે માટે બતાવો તે ઠીક હોય તો લઈએ. તરતજ પોતે ઉભો થઈ ગાંશડી લઈ બહાર આવ્યો. એટલે કેડમાં યોસેલો હાર વજનના લીધે નીચે પડી ગયો. જે તરતજ તે કારભારીએ લઈ લીધો અને તપાસ કરીને યોડ્યો, હે શ્રેષ્ઠા ! આ શું ? નાહટ ગભરાઈ ગયો. અને કંઈ પણ જવાબ આપી શક્યો નહીં. ત્યારે તેનો હાથ પકડી કારભારી યોડ્યો, આ હારની સાથે બીજા કુંડલાદિક અલંકારો ગએલા છે, તે ત્હારી પાસે છે ? તે સાંભળી નાહટ યોડ્યો, દેશાંતરથી વેપારીઓ આવ્યા હતા તેઓની પાસેથી લક્ષ સોનૈયા આપી આ રતનાવલી હાર મહેં લીધો છે. કારભારી યોડ્યો, હે નાહટ ! હવે જૂઠું યોલવાથી ત્હારું કંઈ વળે તેમ નથી. કારણકે મનોહર પ્રાણપ્રિયાના સમાન રાજાને આ હાર બહુ પ્રિય છે. વળી આ હારમાં બહુ ગુણો રહેલા છે. માટે તું પોતેજ રાજાને વિનય પૂર્વક આપી દે. નહીંતો રાજાને માલુમ પડશે તો ધન અને દેહથી પણ ત્હારો છુટકારો થશે નહીં, એમ તેઓ યોલતા હતા તેટલામાં એકદમ ત્યાં આરક્ષક આવ્યો અને મારો, મારો, એમ યોલી તીવ્ર ખડ્ગના પ્રહાર કરીને તેને અવળા હાથે ખાંધ્યો, તેથી નાહટ બહુ દીન થઈ રૂદન

નાહટકથા.

(૧૭)

કરવા લાગ્યો. તે જોઈ કારભારીએ આરક્ષકને પૂછ્યું, એકદમ તેને બાંધવાનું શું કારણ ? આરક્ષક બોલ્યો, સાહેબ ! એક ચોર અમારા ઝપાટામાં આવ્યો હતો. નાસતાં ભાગતાં તેણે કહ્યું કે ઘણાખરા રાજના અલંકારો નાહટને ત્યાં છે. માટે એને રાજ પાસે લઈ જવો ઉચિત છે. એમ કહી આરક્ષક રતનાવલી હાર સહિત નાહટને નરેંદ્રની પાસે લઈ ગયો. ત્યારબાદ બીજા ચોરોને પૂછવાથી તેઓએ પણ કહ્યું કે હે રાજન ! દરેક ચોરોનો માલ પોતે વશિક હોવા છતાં પણ તેણે હરીલઈને પોતાને ઘેર રાખ્યો છે. તે સાંભળી રાજની કોપાયમાન દષ્ટિ મંત્રી તરફ પડી. મંત્રીએ પણ નાહટને એકાંતમાં બહુ સમજાવ્યો કે રાજના તેમજ અન્ય લોકોના દાગીના ત્હારી પાસે જે હોય તે વેળાસર આપી દે. નહીં તો આકડાના તૂલની માફક તું ક્યાંઈ ઉડી જઈશ, અને ભૂંડા હાલે મરી જઈશ. નાહટ બોલ્યો, એક હાર વિના મહેં જે દાગીના લીધેલા છે તે સર્વ પાછા આપું છું. માત્ર હાર મ્હારી પાસે નથી, કારણ કે મ્હારી પાસેથી કપટ કરી તે હાર કોઈક માણસ લઈ ગયો છે. મંત્રી બોલ્યો, રે ધૂર્ત ! ત્રણ લોકનું તત્ત્વ આ હારમાં રહેલું છે, તેથી જો તે તું નહીં આપે તો ત્હારો આ દેહ રહેવાનો નથી એમ જરૂર સમજવું. એમ ધમકી આપી મોરબંધથી સજ્જડ બાંધીને ચાબુકના પ્રહાર કરવા માંડયા તો પણ તેણે હાર આપવાની વાત માની નહીં. જેથી મંત્રીએ તેના પિતાને બોલાવી કહ્યું કે તમ્હારા પુત્રને આ વાત પૂછી બુઓ, નહીંતર આમાંથી તમ્હારે બહુ નુકશાન વેઠવું પડશે. એમ સાંભળી તેના પિતાએ નાહટને એકાંતમાં લઈ જઈ બહુ સમજાવ્યો અને કહ્યું કે અરે કુલદૂષક ! હું પ્રથમથી ના પાડતો હતો છતાં ત્હે ચોરોનો સાથે વેપાર

(૧૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કર્યો તેનું આ કૃપા આવ્યું. અતિ લોભરૂપી ગ્રહવડે ગ્રહણ કરાયેલો તું કંઈપણ સમજ્યો નહીં અને આ રાજવિરૂદ્ધ કાર્ય કર્યું. કાગડાની પેઠે પીંડ સામે દૃષ્ટિ કરી પણ પછવાડે લખોટાનો પ્રહાર ન જોયો. કૂટ વ્યવહારથી ઉપાર્જન કરેલું ધન અનર્થનું કારણ થાય છે. તેમજ તે આલોક અને પરલોકમાં અનેક દુઃખો આપે છે. વળી વિશ્વસ્ત જનોને દુઃખી કરવાથી, ભોળા લોકોને છેતરવાથી અને પર પીડાજનક કોઈ પણ કાર્ય કરવાથી નિર્દય ચિત્તવડે જે પારકું ધન ગ્રહણ કરવામાં આવે છે, તે ધન પૂર્વોપાર્જિત સંપત્તિનો ક્ષય કરે છે. તેમજ ઘેર ભયજનક થાય છે. માટે હે પુત્ર! આ કાર્યથી જરૂર ત્હારું મૃત્યુ થવાનું છે. વળી જે ત્હારે જીવવાની ઇચ્છા હોય તો તે હાર જ્યાં ત્હેં મૂક્યો હોય અથવા કોઈને આપ્યો હોય તો કહી દે, જેથી ત્હારું રક્ષણ કરે. નાહટ બોલ્યો, હે પિતાજી! હારની વાત તો કરવીજ નહીં; કારણકે તે હાર મ્હેં કોઈ મહારા મિત્રને આપ્યો છે. માટે દ્રવ્ય તથા કુટુંબ સહિત મહારા મિત્રને કોઈ પણ જાતની હરકત ન થવી જોઈએ. કૂટનીતિથી વર્તનાર હું પાપી છું તેથી મ્હારે અને રાજાને જેમ થવું હોય તેમ ભલે થાય. આ પ્રમાણે પોતાના પુત્રનો નિશ્ચય જાણી શેઠ મનમાં બહુ ખુશી થયા, અને વિચાર કરવા લાગ્યા કે આ એનું સજ્જનપણું ગણાય, કારણ કે પોતાની આવી સ્થિતિ છતાં પણ તે પોતાના મિત્રનું રક્ષણ કરવા ઇચ્છે છે.

ત્યારબાદ સ્થિરદેવશ્રેષ્ઠી રાજા પાસે જઈ પ્રાર્થના પૂર્વક કહેવા લાગ્યો કે હે નરાધિરાજ! હું આપનો નાહટનીસ્થિતિ. વણિક છું માટે મ્હારી ઉપર કૃપા કરો અને તે દુકત હાર વિના બાકીની સર્વ વસ્તુઓ પુરેપુરી પાછી આપશે, તેમજ મ્હારા ભંડારમાં પાંચ કરોડ સોનૈયા છે, તેમાંથી હારની કિંમત અથવા તેથી અધિક

મહનની કથા.

(૧૬)

પણુ જેટલું ધન જોઈએ તેટલું ગ્રહણ કરે. વળી એના દાંડ નિમિત્તે પણુ જે જોઈએ તે સુખેથી લઈને તેને મુક્ત કરે. એમ શેઠનું વચન સાંભળી રાજા બોલ્યો, અમૃતમાંથી વિષ પ્રગટ થાય તેમ આ મહોટું આશ્ચર્ય ગણાય, કારણુ કે સ્થિરદેવનો પુત્ર થઈ આવું વિષમ કષ્ટ પડ્યું છતાં પણુ ધનના મોહથી પ્રસિદ્ધ વાત ઉઠાવી દે છે. પરંતુ આ શેઠ તો સરલ બુદ્ધિનો હોવાથી પોતાના નિધાનમાં રહેલા ધનને પણુ પ્રગટ કરે છે. ત્યારબાદ રાજાએ નાહટને ત્યાં બોલાવી શેઠને સોંપી દીધો અને કહ્યું કે તમ્હારી શરમથી એને મુક્ત કર્યો છે; પરંતુ તમ્હારે ત્યાં જે માલ હોય તે આપી દો. એમ સાંભળી 'મહોટી મહેરબાની' એમ કહી રાજાને નમસ્કાર કરી પુત્ર સહિત શેઠ પોતાના ઘેર ગયો અને રાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે સર્વ કાર્ય કર્યું. ત્યારબાદ નાહટ વશ્નિક પર્યાલોચના કર્યા સિવાય ત્યાંથી મરીને નરકસ્થાનમાં ગયો. માટે હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! આ ત્રીજા વ્રતના અતિચારનું સ્વરૂપ જાણુ અવશ્ય નેને દ્વરથી વર્જવો.

इति तृतीयाणुव्रते प्रथमातिचारदृष्टान्ते नाहटकथा समाप्ता ॥

મહનની કથા.

દ્વિતીય સ્તેન પ્રયોગાતિચાર.

દાનવિર્ય રાજા બોલ્યો, કૃપાના સાગર એવા હે ભગવન્ ! ત્રીજા વ્રતમાં દ્વિતીય અતિચારનું સ્વરૂપ જાણુવાની અમારી બહુ ઉત્કંઠા છે તો કૃપા કરી આપ સંભળાવો. શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા, જે ત્રીજું વ્રત ગ્રહણ કરીને ચોર લોકોને ચોરી કરવામાં

(૨૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

સહાય આપે છે, તે પુરૂષ મહનની પેઠે ઉભય લોકમાં બહુ દુઃખી થાય છે.

આ ભરતક્ષેત્રમાં સપ્રાકા (પાર્ષા) રં કિલ્લા સહિત (સર્પોતું મુખ્ય સ્થાન), બહુ સગુણ મહનદૃષ્ટાંત. (શકુન) અનેક ગુણિ પુરૂષો (પશ્ચિમો) વડે સેવાયલું, તેમજ બહુ શ્રાવક (શ્વાપદ) શીકારી પશુઓવડે વ્યાસ મ્હોટા અરણ્યની માફક કુસુમપુર નામે સુપ્રસિદ્ધ નગર છે. તેની અંદર વહન કર્યો છે પૃથ્વીનો ભાર જેણે, દયાવડે વ્યાસ છે, હૃદય જેનું (જળથી ભરેલો છે દરેક ભાગ જેનો) અને ઉત્તમ વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલો (ઉગ્યા છે મ્હોટા વાંસડાઓ જેની અંદર) એવા પર્વત સમાન સ્થિર બુદ્ધિવાળો વૈરોચન નામે રાજા છે. વળી સારંગ ધનુષ=ત્રેષ્ઠઅંગ) સુદર્શન (ચક્ર=મનોહર દર્શન) વડે આનંદજનક, ઉત્તમ વિલાસવડે પ્રગટ કરી છે શોભા જેણીએ અને લક્ષ્મી (દેવી=શરીરની કાંતિ) વડે વિભૂષિત એવી કૃષ્ણની મૂર્તિ સમાન લલિતા નામે તેની સ્ત્રી છે. દેવતાઓની મધ્યે અસુર સમાન અનેક દુઃખોને ઉત્પન્ન કરનારો દુર્લભરાજ નામે તેઓને એક પુત્ર છે અને મહન નામે તેનો એક મિત્ર છે. હવે તે દુર્લભરાજ કોઈનું ધન તો કોઈની સ્ત્રીનું બલાત્કારે હરણ કરે છે. વળી નય (નગ) નીતિ=વૃક્ષોના સમૂહને નિરંકુશ-ઉન્મત્ત, હસ્તીની માફક તે નિર્મૂલ કરે છે.

તેથી નગરના લોકોએ રાજાની આગળ પોકાર કર્યો કે હે નરાધીશ ! આપની છાયામાં અમે રહ્યા લોકોનો પોકાર. છીએ છતાં અનાથની માફક આ નગરીને આપના કુમારે લુટી લીધી છે. રાજાએ ક્રોધાતુર થઈ કુમારને બહુ ધિક્કાર આપ્યો. રે હરાચારી ! મ્હારું

મહનની કથા.

(૨૧)

રાજ્ય છોડી કોઈપણ સ્થાને તહને ફાવે ત્યાં તું ચાલ્યો બ. તહાઈં મુખ મહને દેખાડીશ નહીં. તું મહારો પુત્રજ નથી કેમકે મહારા પૂર્વજોએ મહા યત્નથી પાળેલી પ્રબલને ક્રીડાવડે લુંટવાથી મહારી કીર્તિને પણ તહે દૂષિત કરી. પશુ અને પુત્રમાં રાજ્યનીતિ સમાન રાખવી એમ જે પંડિતો કહે છે તે સત્ય છે. વળી જે હું તહારા ખુલ્લા દોષને છુપાવી યોગ્ય દંડ ન કરું તો હું નીતિ-માર્ગથી વિપરીત ચાલનાર ગણાઉં, કેમકે પોતાના રાજ્યમ સર્વજનોતું સમભાવ પૂર્વક નીતિથી પાલન કરવું તેજ લક્ષહોમ, સરોવર, ફૂવા અને દેવમંદિરાદિક બનાવવા સમાન ગણાય. શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે—

દુષ્ટસ્ય દણ્ડઃ સ્વજનસ્ય પૂજા, ન્યાયેન કોશસ્ય ચ સંપ્રવૃત્તિઃ ।
અપક્ષપાતો રિપુરાપ્ટ્રરક્ષા, પઞ્ચૈવ યજ્ઞાઃ કથિતા નૃપાણામ્ ॥
કિં દેવકાર્યેણ નરાધિપાનાં, કૃત્વા હિ મન્યું વિષમસ્થિતાનામ્ ।
તદેવકાર્યં ચ સ એવ યજ્ઞો—યદશ્રુપાતા ન ભવન્તિ રાપ્ટ્રે ॥

અર્થ—“દુષ્ટનો દંડ, સજનની પૂજા, ન્યાયથી કોશ (ખ-બના) ની વૃદ્ધિ, સર્વથા પક્ષપાતનો ત્યાગ અને શત્રુઓથી દેશની રક્ષા કરવી એ પાંચે કાર્યો રાજ્યોને માટે ખાસ યજ્ઞભૂત કહ્યાં છે. વિષમ સમયમાં આવી પડેલા રાજ્યો જે ક્રોધ વશ ન થાય તો પછી દેવ સંબંધી કાય કરવાથી શું ? કારણકે રાજ્યમાં કોઈ-પણ ઠેકાણે અશ્રુપાત ન થાય તેજ કાર્ય અને તેજ યજ્ઞ બાણવો.” વળી જેઓના માટે હું નિરંતર ટાઢ, તડકો, ક્ષુધા અને તૃષા સહન કરું છું, તેઓના ગૃહસાર તથા સ્ત્રીઓને બલાત્કારે તું હરણ કરે છે માટે મહારે તહાઈં કામ નથી, તેથી તું જલદી મહાઈં રાજ્ય છોડી અન્ય સ્થળે ચાલ્યો બ, તહાઈં મુખ જેવાનો પણ હવે ધર્મ રહ્યો નથી. કેમકે ચારટાઓની વસ્તી કરતાં શૂન્યસ્થાન ઘણા દરજ્જે શ્રેષ્ઠ ગણાય.

(૨૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

એ પ્રમાણે પોતાના પિતાના વચન રૂપ દાવાનળથી પ્રદીપ્ત થયું છે શરીર જેનું એવો તે કુમાર મહન-
સિદ્ધપુત્રનો શાપ. સહિત નગર છોડી ચાલ્યો ગયો. આગળ જતાં એક નગર આવ્યું. ત્યાં નગરના બહાર તળાવની પાળ ઉપર બેઠેલા અને એક સિદ્ધપુત્ર જેમના ચરણની સેવા કરતો હતો એવા મુર્નીદ્રને નમસ્કાર કરી રાજકુમાર મિત્ર સહિત ત્યાં બેઠા. તેવામાં સુંદર પૌરાંગનાઓનું એક મુખ્ય મંડલ આવ્યું. મુર્નીદ્રને જોઈ તેઓમાંથી એક સ્ત્રી બોલી, સખી ! અલી સખી ! જો જો આ એક આશ્ચર્ય છે. આ બિશ્વકતું સ્વરૂપ નેત્રને આનંદજનક કેવું સુંદર દીપે છે ? તે સાંભળી પોતાના રૂપથી ગર્વિષ્ઠ થએલી અન્ય સ્ત્રી ચૂત્કાર કરી બોલી, સખી ! એના ગાલ તો સુકાઈ ગયા છે તેથી સુંદરતાનું ક્યાં ઠેકાણું છે ? માટે એને પતિ ન કરીશ. આ વાત સિદ્ધપુત્રના સાંભળવામાં આવી તેથી તેણે બહુ ડુંકે આ પણ ગુરૂનું મ્હોટું અપમાન થયું ગણાય. એમ સમજી સિદ્ધપુરૂષ તે સ્ત્રી ઉપર એકદમ ક્રોધાચ્છાદિત થઈ ગયો અને પોતાની વિદ્યાના બળથી મસ્કરી કરનાર તે સ્ત્રીને મુનિઉપર રાગવાલી કરી. ત્યારબાદ તે સ્ત્રી અન્ય સ્ત્રીઓની સમક્ષ મુનિ પ્રત્યે બોલી, સુંદર અંગવાળા એવા હે ભાગ્યવાન ! હારા વિના અહીંથી ચાલવાને મ્હારા પગ ઉપડતા નથી ! તેની સખીઓ બોલી, પ્રિય સખી ! પ્રથમ એને જોઈ ત્હને ચૂત્કાર કર્યો તેનું આ ક્ષણ આવ્યું ! જેણીનું મુખ દીનતામાં આવી પડ્યું છે એવી તે સ્ત્રી બોલી, મ્હારી સખીઓ થઈ તમે જ્યારે ક્ષત ઉપર ક્ષાર નાખશો તો પછી મ્હારે શરણ કેાનું રહ્યું ? વળી તમે મ્હને આ છેવટની જલાંજલિ આપો છો એમ નક્કી સમજજો. ત્યારબાદ તરતજ બહુ ડુંખથી પીડાએલી તે સ્ત્રી પૃથ્વી પર પડી ગઈ અને બહુ વિલાપ કરવા લાગી. તે સાંભળી સિદ્ધપુત્ર પોતાની વિદ્યા

મહનની કથા.

(૨૩)

સમેટી લાઇ યોલ્યો કે આ મુનીંદ્ર તો સ્ત્રીઓને ચાંડાલિની સમાન અસ્પૃશ્ય માને છે. માટે અહીં તને બહુ કલેશ થશે, એમ સમજી વિષયવાસનાનો ત્યાગ કરી તુશાંત થા. વળી આ મુનિ ઉપર ત્હારો રાગ હોય અને ત્હારા આત્માને એમના આધીન માનતી હોય તો એમનું સ્થિર અને પરમ સુખદાયક એવું વચન ગ્રહણ કર. તે સાંભળી મુનને નમસ્કાર કરી સ્ત્રી યોલ્લી, જગદ્ગુણ ! મ્હારા યોગ્ય જે કરવાનું હોય તે કરમાવો. મુનિમ્હારાજ યોલ્યા, સંસાર એ દુઃખનો ભંડાર છે અને મુક્તિ એ પરમ સુખનું સ્થાન છે. વળી તે મુક્તિનું કારણ જૈનધર્મ છે. અને તે ધર્મનું કારણ અહિંસા છે. તે અહિંસા કામાદિકષાયોના અભાવથી સિદ્ધ થાય છે. વળી કષાયોનો ત્યાગ આરંભથી વિમુક્ત થએલા મહાત્માઓ કરી શકે છે તેમજ આરંભનો ત્યાગ વિષયોથી વિરકત થએલા પુરૂષો કરી શકે છે. એમ કેટલુંક ધર્મસ્વરૂપ બતાવી સમ્યક્ત્વ સહિત મહાવ્રત અને અણુવ્રતનું સ્વરૂપ કહ્યું.

એક બાબુએ એકેલા કુમારે પણ તે ધર્મતત્ત્વ સાંભળી તેમાંથી પરમાર્થ ગ્રહણ કર્યો અને મુનિને વંદન કરી કહેવા લાગ્યો કે હે દીનબંધુ ! નિષ્કા-
કુમારની રણ વત્સલ ! કૃપાસિંધુ એવા હે મુનીંદ્ર !
ધર્મજ્ઞાસા. વિષય તૃષ્ણાનો ત્યાગ કરી આપની સેવામાં રહેવું તેજ ઉચિત છે. પરંતુ તે યોગ હાલમાં બને તેવો મ્હારો ભાગ્યોદય નથી, આગળ ઉપર તે પણ સિદ્ધ થયો. પણ હે પ્રભો ! હાલમાં કૃપા કરી મ્હને ગૃહિધર્મનો ઉપદેશ આપો. તેમજ તેના મિત્ર મ્હને અને અનંગસેના વારાંગનાએ પણ શ્રાવક ધર્મની પ્રાર્થના કરી. મુનિએ પણ તેઓના વચનની ઘણી પ્રશંસા કરી શ્રાવક ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો, જે સાંભળી બીજી બાબુએ ઉલ્લે-
 લી કેટલીક વેશ્યાઓએ પણ મધ માંસનો ત્યાગ કર્યો. ત્યારબાદ

(૨૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

મુનિને વંદન કરી સર્વે પોતપોતાના સ્થાનમાં ચાલ્યા, તે સમયે અનંગસેનાએ જાણ્યું કે આ કુમાર સાધર્મિક છે તેથી મહન સહિત કુમારને પોતાને ઘેર લઈ ગઈ અને બહુ સન્માન પૂર્વક તેની સેવા કરી, ત્યારબાદ કુમારે અનંગસેનાને પોતાનું યથાર્થ વૃત્તાંત સાંભળાવ્યું, પછી મિત્રસહિત તે ત્યાંથી નીકળ્યો અને તેની સાથે અનંગસેના વેશ્યા પણ ગઈ.

આગળ ચાલતાં પુર નામે એક નગર આવ્યું. આ નગર પોતાના પિતાના દેશની સંધિમાં હતું. જમાલી અને તે દેશ વિશ્વસેન રાજાનો હતો. સ્ત્રી પદલીપતિ. અને મિત્ર સહિત કુમારે નગરની અંદર પ્રવેશ કર્યો અને જૈનમંદિરમાં ચૈત્યવંદન

કરતો હતો તેવામાં તેજ નગરનો અધિકારી ભગવાનના દર્શન માટે ત્યાં આવ્યો. બહુ ભક્તિભાવથી રોમાંચિત થયાં છે ગાત્ર જેનાં અને એકાગ્ર દ્રષ્ટિથી જીનપ્રતિમાનું ધ્યાન કરતા એવા કુમારને તેણે જોયો. ત્યારે તે પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ આકૃતિ જેતાં આ પુરૂષ સામાન્ય નથી. તેથી તેના મિત્રને એક તરફ ઘોલાવી તેણે પૂછ્યું કે આ કોણ છે? અને પણ કુમારનું વૃત્તાંત યથાસ્થિત કહ્યું. જેથી અધિકારી હાથ જોડી પ્રાર્થના પૂર્વક કુમારને પોતાને ઘેર લઈ ગયો. અને સન્માનપૂર્વક બહુ સેવા કરી આનંદ આપવા લાગ્યો. તેવામાં જમાલિપદલીપતિએ ઉડતી વાત સાંભળી કે વિશ્વસેન રાજા મરણ પામ્યો તેથી પોતાનું સૈન્ય લઈ ને જમાલિ દેશનો હક્ક પોતાને તાબે કરવા ત્યાં આવ્યો અને તેણે નગરની ચારે તરફ ઘેરો ઘાડ્યો. હવે નગરની અંદર જળ નહોતું અને બહારનું જળ શત્રુઓએ રોકી લીધું. તેથી લોકો બહુ તરફડવા માંડ્યા અને અધિકારીની પાસે જઈ કહેવા લાગ્યા કે હવે જળ વિના ક્ષણ માત્ર પણ અમારે

મહનની કથા.

(૨૫)

ચાલે તેમ નથી, માટે કૃપા કરી આ નગર જમાલિને આપી દેા. આ પ્રમાણે લોકોનેા પોકાર સાંભળી અધિકારી એકદમ ગભરાઈ ગયો અને હવે શું કરવું ? ક્યાં જવું ? એમ મૂઠળની વિચારતા અધિકારીને ભેઠ કુમારે તેને એકાંતમાં ઓઢાવી કહ્યું કે આ બાબતની તમ્હારે કાંઈ ચિંતા કરવી નહીં. તેમજ આ લોકોને તમે એમ કહો કે જેમ યોગ્ય લાગશે તે પ્રમાણે એનો ઉપાય અમે સવારે કરીશું, માટે સુખેથી ઘેર જાઓ અને ચિંતા કરશો નહીં. ત્યારબાદ અધિકારીએ પણ તે પ્રમાણે કહી લોકોને વિદાય કર્યા. પછી તેણે કુમારને પૂછ્યું, હવે આનો ઉપાય શો કરવો ? કુમારે જણાવ્યું કે જે કરવાનું છે તે તમને સવારમાંજ કહીશ, હાલ કહેવાય તેમ નથી. એમ તેને સમજાવીને શાંત કર્યો. રાત્રીના સમયે કુમાર પોતાની વિદ્યાના બળથી પ્રસારેલા કિરણના આધારે કિલ્લાનું ઉદ્ધવન કરી પટ્ટીપતિના આવાસમાં ગયો. તેનું શયન સ્થાન યંત્રથી ગોઠવેલા કાષ્ઠના માળા ઉપર હતું, તેથી તે માળા ઉપર પણ વિદ્યાબળથી જ ચઢ્યો. ત્યાં સુતેલા તે જમાલિને ભેઠ તેને બાહુવડે પકડીને કહ્યું કે, હું યક્ષ છું અને આ નગરનો રક્ષક છું. માટે જો સવારે અહીં ઉભો રહીશ તો જરૂર ત્હાડું મૃત્યુ થશે. એમ કહી તેના નામવાળી મુદ્રિકા તેના હસ્તમાંથી લઈ તેજ પ્રમાણે કિરણ પ્રયોગવડે પોતાના સ્થાનમાં ગયો. પટ્ટીપતિ પણ આવો દેખાવ ભેઠ એકદમ ભયભીત થઈ ગયો અને તેજ વખતે પોતાના પરિજનને યક્ષની સમગ્ર વાત કહીને ત્યાંથી તેણે પ્રયાણ કર્યું.

ત્યારબાદ આરક્ષકને બળર પડી કે પટ્ટીપતિ જમાલી નાશી ગયો, એટલે તેજ સમયે તેણે પોતાનો પર્યાલોચના. સેવક મોકલી અધિકારીને જણાવ્યું કે આપણો વૈરી સૈન્ય સહિત રાતમાં નાશી ગયો

(૨૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

છે. ત્યારબાદ અધિકારીએ પણ તે વાત કુમારને જણાવી તેની બહુ પ્રશંસા કરી, કુમાર બોલ્યો, હે રાજપુરુષ! તમ્હારા પુણ્યોદયને લીધે આ કાર્ય સિદ્ધ થયું છે. ત્યારબાદ કુમારની આંગળીએ બહુ ચળકતી મુદ્રિકા અધિકારીના જોવામાં આવી, જેથી પોતાને બહુ આશ્ચર્ય લાગ્યું અને તેથી તે મુદ્રિકા પોતાના હાથમાં લઈ જોવા લાગ્યો. તેની ઉપર જમાલીનું નામ જોઈ બહુ ખુશી થયો અને તે બોલ્યો, હે પુરુષ રત્ન ! આ સાહસ કાર્યમાં ત્હારેજ ઉદ્યમ જણાય છે. કુમાર બોલ્યો, આપનું કહેવું સત્ય છે પરંતુ આ કાર્ય કરવાથી મ્હારા ત્રીજા વ્રતનો ભંગ થયો. અધિકારી બોલ્યો, આપનું કહેવું પણ સત્ય છે પરંતુ હું આપનો સાધર્મિક છું તો આપે મ્હારી ઉપર બહુ દયા કરી, તેથી આપનો મ્હારા ઉપર મ્હોટો ઉપકાર થયો; કારણ કે ચતુર્વિધ સંઘ પરમ પૂજ્ય એવા સૂરિ મ્હારાજ અને જૈનમંદિરો ઉપર ઉપકાર કરવો એમ કેવલી ભગવાને કહ્યું છે. તેમ છતાં પણ હાલ અહીં ગુરૂ મ્હારાજ પધારેલા છે માટે તેમની પાસે જઈ આપ આલોચન કરો અને તેથી ત્રીજા વ્રતની શુદ્ધિ થશે. કુમાર પણ તેજ પ્રમાણે ગુરૂ સમક્ષ આલોચના કરી નિર્દોષ થયો.

અનુક્રમે વિશ્વસેન રાજા પણ રોગ શાંત થવાથી સ્વસ્થ થયો

તેવા સમાચાર અધિકારી ઉપર આવી ગયા.

મોક્ષપદવી.

વળી હાલમાં કુમારના પરાક્રમવડે નગરને કોઈ પ્રકારનો ભય નથી એમ જાણી કુમારને સાથે લઈ અધિકારી વિશ્વસેન રાજાને મળવા માટે ગયો. પરસ્પર કેટલીક વાતચિત્ત થયા બાદ અધિકારીએ કુમારનું વૃત્તાંત જણાવ્યું, તે સાંભળી રાજાએ વિચાર કર્યો કે મ્હારે પુત્ર નથી તો આનેજ પુત્ર કરવો ઠીક છે. વળી એનામાં એક મ્હોટો ગુણ છે કે સ્થુલ અને અનપરાધી પ્રાણીઓના વધથી એ વિરક્ત

મહનની કથા.

(૨૭)

થએલો છે માટે એના વિશ્વાસે રહીશ તોપણ એનાથી કોઈ પ્રકારનો ભય નહીં થાય એમ જાણી રાજાએ કુમારને યુવરાજ-પદવી આપી અને રાજ્ય કારભારનો અધિકાર સોંપ્યો, અને પોતે નિવૃત્ત થઈ તેના સંગથી સમ્યક્ત્વ પામી જૈનશાસનની ઉન્નતિ કરવા લાગ્યો ત્યારબાદ પ્રથમ પદબ્રહ્મ કરેલા રાજાના દેશમાં મહનને દંડાધિપનું સ્થાન આપ્યું એટલે મહન શ્રેષ્ઠી ઉન્મત્ત દેશમાં આવી ગયો. તે પ્રસંગે તે દેશના ચૌરલોકો, પર રાજ્યના નજીકના દેશો લુંટી લેતા હતા. લોકોનું ધન અને કેટલાક મનુષ્યોને પણ હરણ કરી ત્યાં લાવતા હતા. મહન તેઓને બહુ ઉત્સાહ આપતો હતો. ચૌરલોકો પણ દરેક પદાર્થો-માંથી છઠ્ઠો ભાગ તેને આપતા હતા. આ પ્રમાણે લોકોમાં લુપ્થ થઈ તેણે ત્રીજા વ્રતનું દ્વષણ પણ ગણ્યું નહીં. બાદ સીમાડાના રાજાએ તે વાત જાણી તેમ વિચાર કર્યો કે આ દંડનાયક દેશ લુંટાવતો છતો શાંત નહીં થાય, માટે કોઈક ઘાતક સુભટ પાસે મહનને મારી નાંખાવ્યો. પછી તે મહન ત્રીજા વ્રતનો ભંગ કરી એકઠા કરેલા પદાર્થોમાં મૂછિત થઈ ઘાતક ઉપર બહુ ક્રોધાયમાન થયો છતો રૌદ્ર ધ્યાનવડે મરણ પામી ત્રીજા વ્રતક ભૂમિમાં ગયો. ત્યાંથી નીકળ્યા બાદ સંસારમાં બહુકાળ પરિભ્રમણ કરશે. માટે હે ભવ્ય પુરૂષો ! જો મોક્ષ સુખની ઈચ્છા હોય તો ચૌરને સહાય રૂપ ત્રીજા વ્રતના બીજા અતિચારનો ત્યાગ કરો. વળી કુમાર પણ ચિરકાળ રાજ્યધર્મ પાળી છેવટે ઉત્કૃષ્ટ નિર-તિચાર ચારિત્ર આરાધીને મોક્ષ સુખ પામ્યો, તેમજ અનંગસેના પણ તેજ પદવીને પામી.

इति श्री तृतीयाणुव्रते द्वितीयातीचारविपाके महनकथा समाप्ता ॥

(૨૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ઉદયન શ્રેષ્ઠીની કથા.

તૃતીય વિરૂદ્ધરાજ્યાતિક્રમાતિચાર.

દાનવિર્ય રાજ્યે પ્રશ્ન કર્યો, હે ભગવન્ ! ત્રીજા અતીચારનું સ્વરૂપ સંભળાવો અને તેનું સેવન કરવાથી ત્રીજા અતીચાર. કઈ ગતિ થાય છે ? તે પણ આપ કૃપા કરી કહો. શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુ બોલ્યા, હે રાજન્ ! જે પુરૂષ પોતાના રાજ્યથી વિરૂદ્ધ રાજ્યમાં વેપાર કરે છે, તે ઉદયનની માફક ત્રીજા વ્રતનો ત્રીજા અતિચાર કરવાથી ધન અને શરીરનો નાશ કરે છે. જેમકે—અનેક મુનિઓના ચરણારવિંદથી બહુ પવિત્ર તેમજ અનેક વિક્ષાનોથી વિભૂષિત જે નગર માત્ર સાત મુનિ (રૂષિ) ઓથી સેવાયલુ અને એક જેમાં બુધ રહેલો છે એવા આકાશને હસે છે તેવું શિવભદ્ર નામે નગર આ ભરતક્ષેત્રમાં તિલક સમાન શોભે છે. તેની અંદર ઉત્તમ સુવર્ણવડે યુક્ત સુરન (જન) (સારાં રત્ન—સજ્જનો) થી સેવાતો, સન્નંદન (શ્રેષ્ઠ નંદનવન=ઉત્તમ પુત્રો) વડે સુશોભિત મેરુગિરિ સમાન સ્થિર પ્રકૃતિવાળો રત્નાકર નામે શ્રેષ્ઠી છે. તેમજ સ્થિર છે યૌવન જેનું, સુવર્ણ સમાન કાંતિ છે જેની, મિષોન્મિષ રહિત છે દૃષ્ટિ જેની અને બહુ વિબુધજન (દેવ=વિક્ષાનો) માં માન પામેલી દેવાંગના સમાન સુંદરી નામે તેની સ્ત્રી છે. સગુણ (શકુન) ગુણવાન્—પક્ષિઓએ કરી છે, સેવા જેની એવા ગરૂડ સમાન ઉત્તમનીતિવાળો અને સર્વ કલાઓમાં બહુદક્ષ તેમજ વિનયવાન્ રાજપાલ નામે તેઓને એક પુત્ર છે. તેમજ કનકધ્વજ શેઠનો પુત્ર ઉદયન નામે તેનો મિત્ર છે. બન્ને મિત્રો નદી, સરોવર અને ઉદ્યાનાદિકમાં ક્રીડાઓ કરે છે.

ઉદ્દયનની કથા.

(૨૬)

એક દિવસ નદીમાં બન્ને રમતા હતા. તેવામાં ત્યાં ઉત્તમ
 રૂપવતી એક બાળા તેઓના જોવામાં આવી.
 એકબાલાનું દર્શન. દીવ્ય અલંકારોને ધારણ કરતી જાણે જલ-
 દેવી હોયને શું? તેમ નેત્રને આનંદ
 આપતી તે બાલા કાષ્ટનું અવલંબન લઈ
 જલમાં તરતી હતી, ક્ષણમાં ડુબી જાય અને ક્ષણમાં બહાર
 નીકળે, તેથી પોતાના આત્માને મૃતપ્રાય માનતી તે બાલાએ પણ
 દૂરથી તે બન્ને મિત્રોને જોયા અને તે બોલી, મરણ ભયથી ભીરૂ,
 શરણુહીન અને દીન અવસ્થા અનુભવતિ મહુને આ સમયે તમે
 પ્રાણુ ભિક્ષા આપો. અનાથની રક્ષા કરવામાં ઉપેક્ષા ન કરો. આ
 પ્રમાણે બાલાનું વચન સાંભળી તેઓ ક્ષણાર્ધમાં નદીના પ્રવાહ-
 માંથી તેને બહાર કાઢી પૂછવા લાગ્યા, તું કોણુ છે અને આ
 સ્થિતિમાં શાથી આવી પડી? બાલા પોતાનું વૃત્તાંત કહેવા લાગી.

સિદ્ધેશ્વર નામે નગર છે, તેમાં ગુણુસેન નામે બહુ ધનાઢ્ય
 શેઠ રહે છે. જ્યશ્રી નામે તેની ભાર્યા છે.
 બાલાનું ચરિત્ર. તેઓને સાત પુત્ર અને છેવટમાં બહુ માન-
 તાઓથી હું એક પુત્રી થઈ. તેમજ તેઓનો
 મહારી ઉપર બહુ પ્રેમ હોવાથી દુર્લભદેવી એવું મહારૂં નામ
 પાડયું. અનુક્રમે યૌવન અવસ્થામાં આવી. જેથી મહુને પરણવા
 અનેક વણિક પુત્રો માગણી કરવા લાગ્યા. હું તેઓને હા પાડતી
 નહોતી, તેથી મહારા માતા પિતાએ મહુને બહુ સમજાવી તોપણુ
 મહારૂં મંતવ્ય મહેં તેજ પ્રમાણે સત્ય રાખ્યું છે. વળી હે શ્રેષ્ઠી-
 પુત્ર! ઉત્તમ શ્રાવક કુળમાં મહારો જન્મ છે. નિરંતર સાધુ
 સંગમાં મહારી પ્રીતિ છે, તેમજ કર્મની લઘુતાને લીધે મનથી
 પણુ હું સંસારવાસ ઈચ્છતી નથી. માત્ર સંયમનીજ વાંછા કરું
 છું. પરંતુ સ્નેહપાશને લીધે મહારા માતાપિતા મહુને રજા આ-

(૩૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

પતા નથી તેથી હાલ હું શ્રાવક ધર્મ પાળું છું. મહારા માતા-પિતાની દ્રષ્ટિગોચર રહીને સુખેથી ગૃહવાસમાં રહું છું. હવે એક દિવસ હું દર્શન માટે જૈનમંદિરમાં જતી હતી, ત્યારે માર્ગમાં બે રાજપુત્રોએ મહુને જોઈ એટલે તેમાંથી એક બોલ્યો, હે મૃ-ગાક્ષિ ! પ્રસન્ન થઈ મહારા સ્હામી દ્રષ્ટિ કર કે જેથી ત્હારી દ્રષ્ટિરૂપ અમૃતથી હું શાંત થાઉં. પછી બીજો બોલ્યો, હે તન્વંગી ! જો દયા ધર્મ પાળનારી તું સત્ય શ્રાવિકા હોય તો મહુને છોડીને મનથી પણ બીજાની પ્રાર્થના કરીશ નહીં, અન્યથા જરૂર મહારા પ્રાણ પરલોકમાં પધારશે. આ પ્રમાણે બંનેનાં અસહ્ય વચન સાંભળી જલદી હું જૈનમંદિરમાં ગઈ. વિધિ સહિત પૂજન વંદન કરી ત્યાંથી બહાર નીકળી ગૃહ તરફ આવતી હતી તેટલામાં તે બંને જણ આગળ માર્ગ રોકી ઉભા હતા. તેમને જોઈ હું આડે રસ્તે નાહી અને શીખવતની રક્ષા માટે દૂર ચાલી ગઈ, તોપણ તેઓ મહારી પાછળનેપાછળ આવતા હતા. એવામાં એક શંકરનું મંદિર આવ્યું એટલે એકદમ તેની અંદર હું પેસી ગઈ અને દ્વાર અંધ કર્યાં. તેટલામાં તેઓ બહાર આવીને પરસ્પર યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. એક કહે મહારી સ્ત્રી છે અને બીજો કહે મહારી સ્ત્રી છે ! એમ વિવાદમાં એક બીજાના ખર્જથી બંને જણ પ્રાણ મુક્ત થયા. એ પ્રમાણે તેઓનું મરણ જોઈ દ્વાર ઉઘાડીને મહેં ત્યાં આવી જોયું તો તેજ સ્થિતિમાં બંનેને જોયા. ત્યારબાદ મહુને વિચાર થયો કે અરે ! મહુને ધિક્કાર છે. આ બંનેના મરણનું કારણ હું પોતેજ થઈ. અથવા આતો મોહનો વિલાસ છે. એમાં મહારો શો દોષ ? વળી સ્ત્રીઓનો દેહ અશુચિ રસથી ભરેલો છે. અસ્થિ, વિષ્ણુ તેમજ ચામડી તથા નસોથી વ્યાપ્ત છે. તો આ દેહમાં કીડા વિના બીજો કોણ આસક્ત થાય ? યુવતિઓનો નિતાંબ ભાગ કામદેવને વિલાસ કરવાની રાજધાની છે

ઉદ્ધવનની કથા.

(૩૧)

એમ વિષયી લોકો જાણે છે, પરંતુ અશુચિ એવા મળમૂત્રની પોટલી છે તેમ જાણતા નથી. અહો ! મોહ માહાત્મ્ય કેવું છે ? ત્રિવલી રૂપતરંગોથી યુક્ત સ્ત્રીઓની નાલિને મૂઠ પુરૂષો અમૃત કુંડ માને છે. પણ અસંખ્ય દુઃખોનું સ્થાન માનતા નથી. માટે જેવી રીતે આ બંને મહુને જોઈ મોહિત થયા અને મરણ પણ પામ્યા, તેવી રીતે બીજાઓની સ્થિતિ ન થાય તેટલા માટે હું ચોક્કસ વિચાર કરી આત્મઘાત માટે નદીમાં પડી, પણ પછી મહુને વિચાર થયો કે અરે ! આ મહોટું પાપ આચર્યું, કેમકે જીનેંદ્રલગવાને પોતાના અને પરના વધનો નિષેધ કર્યો છે. એમ જાણી આત્મહત્યાના પાપથી ભીરૂ થયેલી એવી હું તમહારા જોવામાં આવી. નિષ્કારણ દયાળુ એવા તમોએ મહુને જીવિતદાન આપ્યું. ત્યારબાદ તેઓ બોલ્યા, ધર્મના સંબંધથી તું અમારી જાહેન છે. માટે હે ભાગ્યવતી ! ચાલ, અમારે ઘેર, પછી તહારા પિતાને ત્યાં તહને અમે લઈ જઈશું. ત્યારબાદ તે બાલા તેઓની સાથે રત્નાકર શેઠને ત્યાં ગઈ. પુત્રના મુખથી બાલાની સર્વ હકીકત જાણી શેઠે પણ સારી રીતે તેની સેવા કરી. બાલાએ શેઠને કહ્યું કે મહારા વિયોગથી મહારા માતાપિતાને બહુ ચિંતા થતી હશે. તેથી તેમને ખબર મોકલાવો. રત્નાકરે પણ તે પ્રમાણે સમાચાર મોકલાવ્યા. આ લોકોને ધર્મમાં દોરવા જોઈએ એમ જાણી બાલાએ પણ ત્યાં રહીને સર્વ લોકોને શ્રાવક ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. તેઓએ પણ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે સદ્ગુરૂના ચરણકમલમાં ગૃહી ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. થોડા દિવસમાં તે બાલાનાં માતાપિતા પણ ત્યાં આવ્યાં. રત્નાકર શેઠે તેઓની બહુ ભક્તિ કરી અને બાબાનું સર્વ વૃત્તાંત કહ્યું. તમહારો વિયોગ હતો છતાં પણ તમહારી પુત્રીએ અમારો જન્મ જૈનધર્મના ઉપદેશથી સફલ કર્યો, કારણકે—

(૩૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

यद्यपि विपदि विनश्यति, परमुपकुरुते तथाऽपि खलु सुजनः ।
स्वयमगुरुर्दहन्नपि, समीपलोकन्तु सुरभयति ॥

અર્થ—“જેમ અગુરૂ ધૂપ પોતે બળતો છતો પણ સમીપમાં રહેલા પ્રાણીને સુગંધ આપે છે, તેમ સભ્જન પુરૂષ જોકે વિપત્કાળમાં વિનાશ પામે તો પણ પરોપકારથી વિમુખ થતો નથી.”
એ વાક્ય તેણીએ સત્ય કયું.”

ત્યારબાદ તેનાં માતાપિતાએ વિચાર કર્યો કે આ પુત્રીને આપણે સંસારમાં જોડીએ એવી આશા બાલાનો આપણી નિરર્થક છે. કારણ કે જે અન્ય લોકોને વિષય ઉપરથી વિરક્ત કરી ધર્મમાં જોડે છે તે પોતે આ સંસારમાં વિષયભોગ-

માં કેવી રીતે આસક્ત થાય ? ત્યારબાદ પુત્રી માતાપિતાના ચરણમાં પ્રણામ કરી બોલી, હે તાત ! હે માત ! મહારી ઉપર દયા કરી અહીંજ મહને દીક્ષા અપાવો. કારણ કે હું બહુ વિચિત્ર દશામાં આવી પડી છું. પ્રથમ તો વિષય વાસનાથી દીન બનેલા રાજપુત્રોનાં મરણતું હું કારણ થઈ. ત્યારબાદ તમોએ પાલન પોષણ કરેલા અને સંસાર જન્ય દુઃખોને નિર્મલ કરવામાં સમર્થ એવા આ દેહને મહેં અજ્ઞાન બુદ્ધિથી નદીમાં નાખ્યો. જે આ બન્ને જણે મહને ન કાઢી હોત તો હું અજ્ઞાન મરણ સાધીને ભવાટવીમાં લાખ્યો દુઃખોતું પાત્ર થાત. પછી તેના પિતા બોલ્યા, વિવેકના કુલમંદિર સમાન એવી હે પુત્રી ! અમને પણ આ સુશુરું વચન રૂચિકારક થયું છે. તેથી તહારી ઇચ્છા પૂર્ણ કરવા માટે અમે પણ પ્રવૃત્તિ કરાશું. પરંતુ અસાધારણ શીલગુણ, ઉત્તમ વિવેક યુક્ત વચન અને વિનયાદિક તહારા ગુણોથી રંજીત થએલો સ્વજનવર્ગ સહસા તહારું અદર્શન

ઉદયનની કથા.

(૩૩)

થવાથી હુઃખસાગરમાં ડુબી ગયો છે. તો તેઓને ત્હારું દર્શન નાવ સમાન થઈ પડશે તેથી હાલ તું જલદી ત્યાં ચાલ. ત્યાં ગયા બાદ ત્હારો મનોરથ સફળ કરીશું. એમ પોતાની પુત્રીને કહી શુભસેન શ્રેષ્ઠીએ સિદ્ધેશ્વર નામે પોતાના નગરમાં જવા માટે રત્નાકર શેઠની આજ્ઞા માગી. ત્યારે તે બોલ્યો, કલ્પવૃક્ષ સમાન વાંછિતદાયક એવા જૈનધર્મમાં આ હુર્લભદેવીએ અમને સ્થાપન કરી અમારું પશુપણું દૂર કરીને મનુષ્યપણામાં દાખલ કર્યા છે. કહ્યું છે કે:—

આહારનિદ્રામયમૈથુનાનિ, તુલ્યાનિ સાર્દ્ધં પશુભિર્નરાણામ્ ॥

જ્ઞાનં વિશેષઃ પશુમાનુષાણાં, જ્ઞાનેન હીનાઃ પશવો મનુષ્યાઃ ॥

અર્થ—“પશુ અને મનુષ્યોને આહાર, નિદ્રા, ભય અને મૈથુન સમાન હોય છે, ઉભયમાં જ્ઞાનમાત્ર વિશેષ હોય છે. માટે જ્ઞાન વિનાના મનુષ્યો પશુતુલ્ય બાણવા.” આ પ્રમાણે રત્નાકર શ્રેષ્ઠીએ વિનય સહિત વચન પૂર્વક વસ્ત્રાભરણોથી સન્માન કરી તેઓને વિદાય કર્યાં. અનુક્રમે તેઓ પણ પોતાના નગરમાં ગયા. ત્યારબાદ હુર્લભદેવી માતૃપિતાની આજ્ઞા લઈ સુશુરના ચરણકમળમાં દીક્ષા ગ્રહણ કરી એકાદશ અંગોનું અધ્યયન કરી ચિરકાળ વિહાર કરી કેવળ જ્ઞાન પામી બહુ લોકોને સંસારસાગરમાંથી ઉદ્ધાર કરી પોતે મોક્ષ સુખ પામી.

હવે રત્નાકરશેઠ પણ કુટુંબ સહિત અંગિકાર કરેલા ગૃહિ-ધર્મમાં ઉદ્યુક્ત થયો. તેનો પુત્ર રાજપાલ ઉદયનનું કપટ. પણ તેજ પ્રમાણે હૃમ્બેશાં ધર્મારાધનમાં તત્પર રહેતો હતા. તેના સંસર્ગથી ઉદયન પણ ધર્મકાર્યમાં ઉદ્યુક્ત થયો. પ્રાયે તેઓ બન્ને મિત્રો સાથેજ વેપાર પણ કરતા હતા. તેવામાં પોતાનપુર રાજના સમસ્ત દેશમાં

(૩૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

અતિ ભયંકર દુષ્કાળ પડ્યો અને શિવભદ્ર નગરમાં તેમજ સમગ્ર પોતાના દેશમાં સુકાળ જ હતો. તેથી તે દેશના રાજાએ સર્વને ખબર આપી કે જે કોઈ વેપારી પોતાનપુર દેશમાં એક મણુ પણ ધાન્ય મોકલશે તે તેનો હું મ્હોટો દંડ કરીશ. તેમજ તેનું સર્વસ્વ હરણુ કરી લઈશ. આ પ્રમાણેનો ઠંઠેરો પોતે જાણે છે છતાં પણ ઉદયન ગુપ્ત રીતે વેપારીઓ સાથે તે દેશમાં ધાન્ય મોકલાવવા લાગ્યો. તે વાત રાજપાલનાં જાણવામાં આવી કે તરતજ તેણે ઉદયનને કહ્યું કે વિરૂદ્ધ રાજ્યમાં વ્યવહાર કરવો ત્હને યોગ્ય ગણાય નહીં. તેમજ જે ત્હને રાજાની આજ્ઞા સાંભરતી હોય તે તે કૂવેપાર બંધ કર. કારણકે ત્રીજા વ્રતમાં અતિચાર લાગવાથી આ કાર્ય ધર્મ વિરૂદ્ધ પણ થશે. વળી રાજાનો કોપ થવાથી ત્હારા ધનનો પણ નાશ થશે. માનની હાનિ અને જીવવું પણ હર્લભ થઈ પડશે. વળી અધમ લોકોને આનંદ થશે. અને સ્વજન વર્ગને બહુ પીડા થશે. એ પ્રમાણે રાજપાલે બહુ વાર્યો તોપણ તે અધર્મથી વિરામ પામ્યો નહીં. અનુક્રમે તે વાત રાજાના જાણવામાં આવી. જેથી તેનું સર્વસ્વ હરી લઈ રાજાએ તેને વધ્યસ્થાને લઈ જવાની આજ્ઞા કરી. પોતાનો મિત્ર જાણી તેની ઉપર રાજપાલને દયા આવી. જેથી મહા કષ્ટે તેને છોડાવ્યો. પરંતુ તે આલોચન કર્યા વિના ખરણુ પામી ભવ-સાગરમાં બહુ સમય પરિભ્રમણુ કરશે. વળી રજાકર શ્રાવકનું કુટુંબ પણ શ્રાવક ધર્મનું સારી રીતે આરાધન કરી ઉત્તમ દેવ-લોક તથા મનુષ્ય ભવ પામી સ્વરૂપ સમયમાં મોક્ષ સુખ પામશે.

इति तृतीयाणुव्रते विरूद्धराज्यातिक्रमाऽतिचारे

उदयनकथानकं समाप्तम् ॥

—*□*□*—

વડજીની કથા.

(૩૫)

વરુણવણિકની કથા.

કૂટતુલામાનાતિચાર.

દાનવિર્ય રાજ્યએ વિનય પૂર્વક પ્રશ્ન કર્યો કે હે ભગવાન ! હે કૃપાસાગર ! તૃતીય અણુવ્રતમાં ચોથા અતિચારનું સ્વરૂપ દ્રષ્ટાંત સહિત સાંભળાવીને અમને કૃતાર્થ કરો. શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ રાજાનો પ્રશ્ન સાંભળી બહુ ઉત્સાહ આપીને બોલ્યા, હે નરાધીશ ! ત્રીજું વ્રત ધારણ કરી જે કૂટ (ખોટાં) વજન અથવા માનાદિકથી વ્યવહાર કરે છે, તે પુરૂષ વડજીની પેઠે ઉભય લોકમાં અવશ્ય દુઃખી થાય છે.

આ ભરતક્ષેત્રમાં સુવર્ણ (ઉત્તમ કાંતિ-સોનું અથવા બ્રાહ્મણાદિક ઉત્તમ જાતિ) વડે વિભૂષિત, વડજીદ્રષ્ટાંત. તેમજ પ્રવર ગદા (ગજ) શ્રેષ્ઠ ગદા નામે આયુધ (ઉત્તમ હસ્તિઓ) નો આધાર ભૂત વિષ્ણુના શરીર સમાન મણિખેટ નામે સુપ્રસિદ્ધ નગર છે. તેમાં નિરંતર દાન (મદ) ની વૃદ્ધિ કરવામાં અતિદક્ષ ગજેંદ્ર સમાન હરિવિક્રમ નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. ચંદ્રલેખા નામે તેની સ્ત્રી છે. વળી તે નગરમાં દેવસેન નામે નગરશેઠ છે. તેમની સ્ત્રીનું નામ વિભ્યા છે. અને વડજી નામે તેઓને એક પુત્ર છે તે દરેક કલામાં બહુ કુશલ છતાં નિરંતર પોતાના મિત્ર સાથે સ્મશાન ભૂમિમાં તેમજ જંગલમાં ભ્રમણ કરે છે. માત્ર અનર્થ કાર્યમાંજ તે આનંદ માને છે.

એક દિવસ હરિવિક્રમ રાજ્યએ લોકોની દયાને લીધે ચોટામાં ભરતચકવર્તીનું નાટક કરાવ્યું. લોકો બહુ કેવળજ્ઞાન. ઉમંગથી એકઠા થયા. વડજી પણ તે ખેલ જોવા લાગ્યો. તે પ્રસંગે નાટકિયાએ ભર-

(૩૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

તનરેશ્વરનો આરીસા લવનનો પ્રવેશ આખેહુબ લજવી બતાવ્યો. જેમકે—સુંદર અલંકારોથી વિભૂષિત પોતાનું શરીર જોઈ ભરત રાજા બહુ ખુશી થયા. પછી પોતાની આંગળીઓથી મુદ્રિકા નીકળી પડી તેથી શોભા રહિત આંગળી જોઈ અનુક્રમે સર્વ અલંકાર ત્યજી દીધા, એટલે શોભા રહિત પોતાનું શરીર જોયું. તે ઉપરથી આ સંસારમાં સર્વ વસ્તુઓની શોભા કૃતિમ છે એમ માની ભરતચક્રી વૈરાગ્ય પામ્યા. ક્ષણ માત્રમાં કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. દેવોએ મુનિવેષ અર્પણ કર્યો. સુરેન્દ્રોએ નમસ્કાર કર્યો. ત્યારબાદ લવનમાંથી નીકળતાં તેમની પાછળ પાંચસો રાજાઓ પણ નીકળી ચાલ્યા. તે જોવાથી તેમજ વળી વૈરાગ્યનાં વચન સાંભળવાથી વરૂણ વૈરાગ્ય રૂપી રંગશાળામાં ઉતરી પડ્યો. અને પોતે વિવેકી બની સૂત્રધારને પૂછવા લાગ્યો કે આ ભરત સ્વામીના માર્ગને આ મ્હોટા પ્રભાવિક રાજાઓ અનુસર્યા. પરંતુ અમારા સરખા સત્વહીન પ્રાણીઓની કોઈપણ સુગતિ થાય તેવા રસ્તો છે ? હા છે. એમ કહીને તેણે સમ્યક્ત્વાદિ બાર પ્રકારનો શ્રાવક ધર્મ કહ્યો, પોતાના પિતા સહિત વરૂણે સાવધાનપણે તે અંગીકાર કર્યો. પિતાની વૃદ્ધ અવસ્થા હોવાથી વરૂણ હકાનનું કામ પોતાની બુદ્ધિથી ચલાવતો હતો તેમના કુટુંબના નિર્વાહ જેટલું ધન પણ કમાયો હતો. પરંતુ લોકોમાં માન પામેલા અન્ય ધનાઢ્ય લોકોને જોઈ તેણે જાણ્યું કે લોકમાં કીર્તિ તો ધનથીજ થાય છે. એમ વિચાર કરતાં તેને ધનનો લોભ બહુ વધી ગયો અને તેમાંજ આસક્ત થવાથી તે શુદ્ધ ભાવ ઉપરથી પડી ગયો. જ્યારે પોતાને લેવું હોય ત્યારે મ્હોટા વજનથી તોળે છે અને આપવું હોય ત્યારે નાના વજનથી તોળે છે ! તેમજ ધાન્ય, ઘી, તેલ વિગેરેનાં માપ પણ તેવીજ રીતનાં રાખી ફૂટ વ્યવહાર કરવા લાગ્યો. આ વાત તેના પિતાના જાણવામાં આવી તેથી તેણે બહુ

વરુણની કથા.

(૩૭)

સમજાવીને કહ્યું કે હે પુત્ર ! આ કૂટ વ્યવહાર કરવો આપણને ઉચિત ન ગણાય. વળી વ્રતમાં અતિચાર લાગે છે. એમ બહુ કહ્યું તોપણ વરુણે પૈસાના લોભથી કૂટેવ છોડી નહીં.

ત્યારબાદ તેના પિતાએ તેના ઉપર એક દૃષ્ટાંત કહ્યું, જેમકે—
 શાંતિ ગામમાં ધન નામે વણિક હતો. તે ધનશ્રેષ્ઠીનું દૃષ્ટાંત સ્વભાવથી જ સત્યવાદી હતો. તેમજ થોડા લાભથી મ્હોટો વેપાર કરતો હતો. જેથી એટલી બધી તેની પ્રસિદ્ધિ થઈ કે અન્ય દુકાનોનો ત્યાગ કરી સર્વ લોકો તેનીજ દુકાને આવતા હતા. તેમજ લોકોની એટલી બધી ગીરદી થતી કે જમવાનો સમય પણ તેને પુરો મળતો નહોતો. વળી તે લોકોને એમજ કહેતો કે શું મ્હારી એકજ દુકાન છે ? અહીંથી ચાટ્યા જાઓ ! મ્હારી એકલાની પાછળ લાગ્યા છે. મ્હારે તમારો વધારે લાભ નથી જોઈતો. સુંદર લોજન પણ મર્યાદા ઉપરાંત કરવાથી ઉદ્વેગ કારક થાય છે. એમ તે વરુણ બોલતો હતો, પરંતુ લોકોએ તેની દુકાન છોડી નહીં. બીજી બધી દુકાનો છોડીને તેની દુકાને દિવસે દિવસે ઘણા લોકો આવવા લાગ્યા. તે વાત સાંભળી પાસેના વેપારીઓ લોકોને કહેવા લાગ્યા કે અરે ! તમે કેવા સુખીઓ છો ! તમ્હારું અપમાન કરે છે તોપણ તે જૂઠા ધૂર્તની દુકાન કેમ છોડતા નથી ! એ પણ પોતાના લાભ માટે વેપાર કરે છે. મફત તો નથી કરતો ? વળી અમે પણ કરી-આણું આપ્યા સિવાય તો પૈસા નથી લેતા ! તે સાંભળી કેટલાક ગ્રાહકો બોલ્યા, તમે સર્વે વેપારીઓએ ચોરીનો ધંધો આદર્યો છે. તમને સર્વેને અમે બરાબર ઓળખીએ છીએ. વળી તમે બોલ્યા વિના તોલ કરો છો. પૂછવાથી પુરો જવાબ પણ આપતા નથી. એવી રીતના વેપારી વણિક બનીને તમે સર્વે લોકોને લુંટી લીધા સત્યથી વેપાર કરતો આ વણીક તમારી દૃષ્ટિએ ભલે દ્રિતુંડ (એમુ-

(૩૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર

ખવાળો) હોય, પરંતુ અમને તે સારો લાગે છે, કારણ કે રોગને શાંત કરનાર ઔષધ કડવું હોય તો પણ પ્રિય લાગે છે. તે પ્રમાણે લોકોનું વચન સાંભળી અન્ય વેપારીઓ ધનશ્રેષ્ઠી ઉપર વિશેષ દ્વેષ કરવા લાગ્યા, અને દરેક કાર્યમાં તેનાં છિદ્ર શોધતા હતા પરંતુ કિંચિત્માત્ર પણ તેની ભૂલ દેખવામાં આવતી ન હતી.

વેપારી કોમના કોઈએક વણિકે તરતનો મરેલો એક બાળક ત્યાં પડેલો જોયો. પછી સર્વે વેપારીઓની એક આલીરીની સ્ત્રી સંમતિ લઈ તેણે એક આલીરીને બોલાવી તેને લાંચ આપી પોતાને સ્વાધીન કરી અને કહ્યું કે અમારું આટલું કાર્ય ત્હારે કરવાનું છે. તેણીએ પણ તે પ્રમાણે કબુલ કર્યું, ત્યારબાદ તે ભરવાડની સ્ત્રીને એક વસ્ત્રમાં વીંટીને મરેલો તે બાળક આપ્યો અને કહ્યું કે આ બાળકને કેડમાં બેસારી તે ધનશ્રેષ્ઠીની દુકાને તું જ, પછી તે પ્રમાણે સજીને તેની દુકાન આગળ ગઈ અને સુતરને બદલે તેલ માંગ્યું. તે સમયે અન્ય ગ્રાહકોની સાથે તે આપ લે કરતો હતો તેથી તેણે કંઈ જવાબ પણ આપ્યો નહીં, એટલે તે કોપ કરી બોલી, રે ભિલ્લ ! તું અમને ઉત્તર પણ આપતો નથી ? આ પ્રમાણે આલીરીનું વચન સાંભળી બહુ ક્રોધાતુર થઈ ધનશ્રેષ્ઠીએ તે આલીરીને કંઈક ઠપકાવી. જેથી તરતજ મરેલા બાલકને પૃથ્વીપર ફેંકી દઈને ‘હું હુંટાઈ હુંટાઈ’ એમ પોકાર કરવા લાગી. તે સાંભળી આરક્ષક લોકો દોડતા ત્યાં આવ્યા અને જોયું તો આલીરીનું તોફાન તેઓના જોવામાં આવ્યું. તેમજ તેણીએ કહ્યું કે આ વાણીઆએ મહારા છોકરાને મારી નાંખ્યો. આરક્ષકોએ તે વાત સત્ય માની ધનશ્રેષ્ઠી અને મરેલા બાળક સહિત આલીરીને પકડી લઈ આમાધિપની આગળ હાજર કરી સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું. એટલે આમાધિપ

વરુણની કથા.

(૩૬)

તે સંબંધી તપાસ કરતો હતો. તે વાત ગામના લોકોના જાણવામાં આવી, તેથી મિત્ર, પુત્ર તેમજ પોતાના પિતા સમાન ગણાતા તે ધનશ્રેષ્ઠીની આપત્તિને નહીં સહન કરતા એવા ગામના આગેવાન સર્વે એકઠા થઈ અધિકારીના ઘેર ગયા, અને કહેવા લાગ્યા કે આ વાત અસત્ય છે, માત્ર દ્વેષિ લોકોએ આ તરકટ રચેલું છે. કારણ કે ધનશ્રેષ્ઠી સમાન આ નગરમાં કોઈ પણ સત્યવાદી વેપારી નથી, તેમજ પોતે ન્યાયમાર્ગે ચાલનાર છે, વળી જૈનધર્મમાં બહુ શ્રદ્ધાળુ છે. એમ સર્વે લોકો જાણે છે. એ પ્રમાણે લોકોની પ્રાર્થનાથી અધિકારી પણ સમજ્યો કે આ મહાજન લોકોનું કહેવું સત્ય છે. એમ જાણી આલીરીને ખુબ ધમકી આપીને કહ્યું, રે રાંડ ! મરેલો બાબક કેડમાં લઈ જશે તને મોકલી હોય તેનું નામ બોલ, નહીં તો ત્હારા કાન અને નાક કાપી લઈશ. તે સાંભળી આલીરી બહુ ગભરાઈ અને બોલી કે દેશાંતરમાંથી અનાથ વાછડી સમાન હું અહીં આવી છું. વણિક લોકોના કહેવાથી મહેં આ હુકુમત્ય કર્યું છે. અધિકારી બોલ્યો, તેઓ કોણ હતા તે બતાવ ! આલીરીએ ત્યાં જોવા માટે આવેલા તે વણિક જનોને બતાવ્યા. એટલે તેઓને કબજે કરીને અધિકારીએ પણ ધનશ્રેષ્ઠી સત્યવાદી, નિર્વોલી અને સર્વ લોકોને સંમત છે એમ સિદ્ધ કરી બતાવ્યું. અને બાકીના વેપારીઓ માયાવી છે એટલે તેઓ લોકોને રૂસાવનાર છે. તેથી તેઓએ દ્વેષને લીધે આ કાર્ય કર્યું છે, માટે બહુ વિરુદ્ધવાદી આ વણિક લોકો ઉપર આ તરકટ પડે. ત્યારબાદ આલીરીને આપેલું દ્રવ્ય પાછું મંગાવીને તે કપટી લોકોને નિરૂત્તર કરી આધપતિએ તેઓનું સર્વ ધન લુંટી લીધું. અને તેઓને કારાગૃહમાં દાખલ કર્યા, તેમજ ધનશ્રેષ્ઠીને બહુ સન્માન કરી વિદાય કર્યો એટલે ગામના સર્વે લોકો મળવા માટે ધનશ્રેષ્ઠીના ઘેર

(૪૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ગયા અને હર્ષપૂર્વક યોડ્યા કે સર્વત્ર સત્યનો જય થાય છે એ વાત સત્ય છે. આ પ્રમાણે ધનશ્રેષ્ઠીનો મહિમા સર્વ લોકોમાં ફેલાઈ ગયો. ત્યારબાદ ધનશ્રેષ્ઠીના કહેવાથી ગામના લોકોએ સ્ત્રીપારસ કરી તે કૂટવાદીઓને કારાગૃહમાંથી મુક્ત કરાવ્યા. માટે હે વત્સ! કૂટ વ્યવહાર છોડી દે અને મહાર્જુન વચન માન્ય કર. તેથી તને સુખ મળશે. એમ તેના પિતાએ બહુ સમજાવ્યો તોપણ વરુણે પોતાનો કદાચરુ છોડ્યો નહીં. છેવટે તેના પિતાએ સ્વજન સમક્ષ ભાગ આપીને તેને પૃથક કર્યો.

ત્યાર બાદ કોઈક દિવસે એક રાજપુરુષ વરુણની દુકાનેથી ગોળ, ખાંડ, જીરૂ વિગેરે કેટલીક વસ્તુઓ વરુણને શિક્ષા. ખરીદીને પોતાના મિત્રને ત્યાં ગયો તો તે મિત્ર પણ ખીજની દુકાનેથી તેજ વસ્તુઓ લઈ તેજ વખતે પોતાને ત્યાં બેઠો હતો. બંને જણે એક ખીજની વાત કરી. કિંમતમાં બંનેની વસ્તુઓ સરખી હતી, પરંતુ તોલમાં ન્યૂનાધિક લાગી. તેથી તે રાજપુરુષે પોતાની વસ્તુઓ ખીજ દુકાને જઈ તોલાવી જોઈ તો ત્રોજ ભાગની ઓછી પડી. તે વાત તેણે અમાત્યની પાસે જઈ નિવેદન કરી. જેથી તેણે પોતાની પાસે વરુણને બોલાવી તેની દુકાનનાં સર્વ વજન-કાટલાં તોલાવી જોયાં તો તે માપ ન્યૂનાધિક થયાં. તેથી વરુણને બહુ બંધનો વડે દુઃખ બંધાવીને કબજે કર્યો. તે વાત દેવસેન શેઠના જાણવામાં આવી એટલે તે અમાત્યની પાસે ગયા અને વિનતિ કરવા લાગ્યા, તેટલામાં તેણે ઠપકો આપ્યો કે હે શેઠ! તમ્હારો પુત્ર આ પ્રમાણે કૂટ વેપાર કરે છે? શેઠ બોલ્યા મહાશય! જે થવાનું હતું તે થયું. હવે આપની શી મરજી છે! મંત્રી બોલ્યો, આ અપરાધ માટે હસ્ત છેદન, નેત્ર ખેંચી લેવાં અને સર્વ સંપત્તિનો અપહાર કરવો જોઈએ, તે વાત તમે પણ જાણો છે. તોપણ તમ્હારી શરમથી અર્ધી ગૃહસંપત્તિ

સાગરચંદ્ર કથા.

(૪૧)

સાથે એને જીવતો મૂકુ છું. દેવસેન શ્રેષ્ઠીએ તે વાત કબુલ કરી. જેથી મંત્રીએ તે પ્રમાણે સર્વ વ્યવસ્થા કરી વરૂણને અંધનમાંથી મુક્ત કર્યો. ત્યારબાદ દૃઢઅંધનો વડે જેનાં અંગ નમી ગયાં છે એવો વરૂણ બહુ દુઃખી થઈ પોતાને ઘેર ગયો. અને તીવ્ર વેદનાથી ત્રીજે દીવસે મરણ પામ્યો. અંત સમયમાં આર્તધ્યાન કરવાથી મરણ પામીને તે બૂંડની યોનિમાં ઉત્પન્ન થયો બાદ અનંતભવ બ્રમણ કરી છેવટે અનંતસ્થાન (મોક્ષ) ને પણ પ્રાપ્ત કરશે. દેવસેન શેઠ પોતે સમ્યક્ પ્રકારે શ્રાવક ધર્મ પાળી અંતસમયમાં અનશન પૂર્વક મરણ પામી સૌધર્મ દેવલોકમાં ઉત્તમ દેવ થયા.

इति तृतियाणुव्रते चतुर्थातिचारविपाके वरुणकथा समाप्ता.



સાગરચંદ્રશ્રેષ્ઠીની કથા.

પંચમ તત્પ્રતિરૂપદ્રવ્યક્ષેપાતિચાર.

દાનવિર્ય રાજા બોલ્યો, હે દીનબંધો! હવે ત્રીજા અણુવ્રતમાં પાંચમા અતિચારનું સ્વરૂપ સંભળાવો, સાગરચંદ્ર. શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુ બોલ્યા, હે રાજા ! જે પુરૂષ સારી વસ્તુની અંદર તેવીજ જાતની ખરાબ વસ્તુ મિશ્ર કરી વેચે છે. તે માણસ સાગરચંદ્રની માફક આ લોકમાં તેમજ પરલોકમાં બહુ દુઃખી થાય છે.

વૃષભ-શ્રેષ્ઠ પુરૂષો (દેવો) એ આશ્રય કરેલું, સનંદિ પંડિતો (નંદિ નામે બલીવર્દ) સહિત. ઉત્તમ ભૂતિ સમૃદ્ધિ (ભસ્મ) વડે ધવલગૃહ એટલે હવેલીઓ અથવા ધવલહર-ઉજ્જવલ છે શંકર જેને વિષે એવા કૈલાસપર્વતના શિખર સમાન નંદિપુર નામે નગર છે.

(૪૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર

સભજન રૂપી કુમુદવનને પ્રકુલ કરવામાં ચંદ્ર સમાન સમરગજેંદ્ર નામે રાજા તેમાં રાજ્ય કરે છે. વિનય ગુણ સંપન્ન કુમુદિની નામે તેની સ્ત્રી છે. વળી તે નગરમાં સ્થિર છે પ્રકૃતિ જેનીએવો સુમતિ નામે શ્રેષ્ઠી છે, સુલસા નામે તેની સ્ત્રી છે. તેમજ તેઓને સાગરચંદ્ર અને ગુણચંદ્ર નામે બે પુત્ર છે. દરેક કલાઓમાં તેઓ કુશલ અને ગાઠ સ્નેહ પાશથી કોઈ પણ સમયે વિયોગ સહન કરતા નથી. તેમજ તેઓ વ્યવહાર તથા વિહારાદિ દરેક કાર્યોમાં સ્વેચ્છા પ્રમાણે સાથેજ વિચરતા હતા. એક દિવસ કોઈક કાર્ય પ્રસંગને લીધે બંને સાથે ગ્રામાંતર જવા નીકળ્યા. બે ગાઉ ગયા એટલે એક મુનિ તેઓના બેવામાં આવ્યા. ત્યારે સાગરચંદ્ર બોલ્યો હે બંધુ ! આજે આપણે જવાતું બંધ રાખો, ચાલો, ઘેર જઈએ. કારણકે આ મુનિતું દર્શન અપશુકન ગણાય છે, તેથી આપણને લાભ મળશે નહીં. તેમજ શુકન શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

મલમલિનવસનદેહો—મુળિતશિરસ્તુળકોડ્ડશુચિવદનઃ ।

મુક્તવિમૂષો માર્ગે, દષ્ટઃ કાર્ય ન સાધયતિ ॥

અર્થ—“જેણે મલિન વસ્ત્ર પહેરેલાં હોય, માથું મુંડાવેલું હોય, મુખ શુદ્ધિહીન હોય તેમજ શારીરિક શોભાનો જેણે ત્યાગ કર્યો હોય એવો ભિક્ષુક માર્ગમાં દષ્ટિગોચર થાય તો કાર્ય સિદ્ધિ થાય નહીં.” ગુણચંદ્ર બોલ્યો, હે બંધવ ! આવું અયોગ્ય વચન બોલવું તહને ઘટતું નથી. જે આવા મહાત્માતું દર્શન પણ અપશુકન ગણાતું હોય તો પછી બીજું કોઈ આ દુનીયામાં શુકન જ નથી. વળી જે મુનિઓતું દર્શન માત્ર પાપનો નાશ કરે છે, વંદન કરવાથી જેઓ પ્રાણી જનોનો ઉદ્ધાર કરે છે. તેમતું દર્શન અપશુકન કેમ ગણાય ? સાગરચંદ્ર બોલ્યો, શ્રાવકોની સાથે તહારે

સાગરચંદ્ર કથા.

(૪૩)

સંસર્ગ છે. તેથી આ મુનિ ઉપર ત્હારો પક્ષપાત છે. જેથી તે પાપનું ફલ તું અનુભવે છે. ગુણચંદ્ર બોલ્યો હે બંધુ ! આ મુનિ સંબંધી તને ક્ષેપ હોવાથી અહીં રહીશ અથવા જઈશ તોપણ તને લાભ થવાનો નથી. જો કે પૂજ્ય એવા મુનિવરો સ્વાભાવિકજ મંગળ સ્વરૂપ હોય છે, પરંતુ નિંદા કરનારને અતિશય અમંગળ ફલદાયક થાય છે. તેમજ તેને ઉભય લોકમાં દુર્ગતિ, દુર્બોધ અને અનંત દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે. માટે હે બંધવ ! આ તમ્હારો વિચાર બહુ ખરાબ છે. વળી કલ્યાણના કુલભવન સમાન આ મુનીંદ્રના દર્શનથી હું જ્યાં જઈશ ત્યાં મ્હારો બહુ સત્કાર થશે. તેમજ બહુ શુભ કાર્ય કરી હું કૃતાર્થી થઈશ. માટે હે બંધવ ! સ્કુરણાયમાન તેજની મૂત્તમય આ મુનિની હજી પણ ક્ષમા માગો. અને શાંત થાઓ. જ્યેષ્ઠ બંધુ પૂર્ણ હઠમાં આવેલો હોવાથી બોલ્યો કે, એની ક્ષમા માગવાથી જે શાંતિ થાય તે શાંતિનો મ્હારે ખપ નથી. ત્હારા જવાથી પણ મ્હારું હૃદય બળે છે પરંતુ હું શું કરું ? તું બહુ ડાહ્યો થઈ ગયો છે, જેથી મ્હને વૃષભ સમાન પણ તું ગણતો નથી. એમ કહી સાગરચંદ્ર પાછો વળ્યો.

સાગરચંદ્રના ગયા બાદ ગુણચંદ્ર મુનિને નમસ્કાર કરી પોતાના કાર્ય માટે આગળ ચાલ્યો, દિવસ ગુણચંદ્ર. તો આનંદમાં વ્યતીત થયો. રાત્રીનો સમય થયો એટલે પ્રયાણ બંધ કરી એક નગરની બહાર વિષ્ણુના મંદિરમાં સુકામ કરી પોતે સુઈ ગયો. અર્ધ રાત્રિના સમયે તેના સાંભળવામાં આવ્યું કે હે સ્વામિન ! ગુણચંદ્ર ! ઉભા થાઓ, જલદી સજ્જ કરેલા રથમાં આપ બેસો કે જેની અંદર બેસીને અમ્હારી સ્વામિની આપના માટે ખાસ આવેલી છે. આ પ્રમાણે કોઈક સ્ત્રીનો શબ્દ સાંભળી ગુણચંદ્રે

(૪૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

વિચાર કર્યો કે આ મુનિ દર્શનનું જ કૃણ છે. અન્યથા આવો અનુકૃણ શબ્દ ક્યાંથી સાંભળવામાં આવે ? પછી ગુણચંદ્ર નિમંત્રણ કરવા આવેલી સ્ત્રીનો હાથ પકડી રથ આગળ ગયો. રથમાં બેઠેલી કુમારીએ પોતાના હસ્તનું અવલંબન આપી ગુણચંદ્રને રથમાં લઈ લીધો. ત્યારબાદ સુંદર ક્લોથી ભરેલું પાત્ર તેના હાથમાં આપ્યું. પછી ઠંડું પાણી પાઈ સોપારી આપી. ત્યાર બાદ કપુરના મિશ્રણ વાળા ચંદન રસનો ગુણચંદ્રના શરીરે લેપ કર્યો. પછી બહુ વેગથી રથ ચલાવ્યો. આઠ યોજન ગયા એટલે સૂર્યોદયનો પ્રકાશ પડ્યો. જેની સાથે સંકેત કર્યો હતો તે પુરૂષ કરતાં ઘણો સુંદર અને નરીન યૌવન વયમાં આવેલા ગુણચંદ્રને કુમારીએ જોયો અને હૃદયમાં બહુ ખુશી થઈ તે બોલી, હે પ્રિય વલ્લભ ! અહીંજ મ્હને વસો. દૈવના આપવાથી તમેજ મ્હારા ભર્તા છો. અન્યથા અન્ય સાથે મ્હેં સંકેત કર્યો હતો તેમ છતાં તમ્હારો યોગ ક્યાંથી થાય ? માટે હે સુભગ રત્ન ! દૈવ યોગે જે થવાનું હતું તે થયું. હવે તો તમેજ મ્હારું શરણુ છો. તમ્હારે કંઈ ચિંતા કરની નહીં. કોટિ મૂલ્યનાં આ મ્હારાં આભરણુ છે તે આપનાંજ છે. આપ ઇચ્છા પ્રમાણે આનંદ ભોગવો. એમ કહી તેણીએ પોતાનું વૃત્તાંત કહ્યું કે વસંત સેનાં નામે હું નંદિપુરના રાજાની પુત્રી છું. વળી મ્હારા પિતાનો વિચાર એવો છે કે પોતાના સ્ત્રીમાડાના વૃદ્ધ નરેંદ્રની સાથે મ્હારો વિવાહ કરવો, તે વાત મ્હારા સાંભળવામાં આવી. તેથી હું બહુ દુઃખી થઈ અને ગુણચંદ્ર નામના એક ક્ષત્રિય સાથે તે દેવમંદિરમાં મળવાનો મ્હેં સંકેત કર્યો હતો, હું રથમાં બેસી ત્યાં આવી અને મ્હારી દાસીને બોલાવવા મોકલી, તેથી તમે તેની સાથે આવી મ્હારા રથમાં બેઠા. વળી હું એમ માનું છું કે મ્હારા પિતાના ભયથી સંકેત કરેલો તે પુરૂષ અહીં નહીં આવ્યો હોય તે સાંભળી ગુણચંદ્ર બોલ્યો કે જો આ

સાગરચંદ્ર કથા.

(૪૫)

વાત સત્ય હોય તો હું પણ નંદિપુરનોજ રહીશ છું અને જાતનો વાણીયો છું. માટે આ દુર્ઘટ બનાવ હૈવે સુંઘટિત કર્યો. જો હું ત્હારા કહેવા પ્રમાણે કરું તો કુટુંબ સહિત મ્હારા માતા પિતાને બહુ આપત્તિ આવી પડે. રાજકુમારી બોલી, તમ્હારે કોઈ પ્રકારનો ભય રાખવો નહીં. કારણ કે હું મ્હારા માતા પિતાને બહુ પ્રિય છું. મ્હારું વચન તેઓ અન્યથા કરતાં નથી. મ્હારા સુખથી તેઓએ સુખ માનેલું છે. આ પ્રમાણે કુમારીનો નિશ્ચય બાણી ગુણચંદ્ર શકુન બળથી તત્કાલ કુમારીને પરણ્યો. ત્યારબાદ તે કુમારીની પાછળ નીકળેલો સર્વ સાધન સહિત દ્વારપાલ ત્યાં આવ્યો અને પરણવાના ચિન્હવાળી કુમારીને તેમજ તેના ભત્તાને જોઈ તેણે નમસ્કાર કર્યો. પછી ગુણચંદ્ર સહિત કુમારીને રાજની પાસે તે લઈ ગયો. પોતાના પતિ સહિત કુમારીએ પિતાના ચરણમાં નમસ્કાર કર્યો. ભૂપતિએ તેમને રહેવા માટે મ્હોટો એક પ્રાસાદ આપ્યો. તેમજ તેમના તાબામાં દેશ, હાથી, ઘોડા, રત્નના ભંડાર વિગેરે સર્વ સંપત્તિઓ આપી.

બીજે દિવસે ગુણચંદ્ર પોતાની સ્ત્રી સહિત પોતાના પિતાને ઘેર જવા નીકળ્યો. શેરીની અંદર પ્રવેશ કરતાં આગળ ચાલતા પુરૂષને શેઠે પૂછ્યું,
પિતાપુત્રનો સમાગમ. ભાઈ ! આ કોણ આવે છે ? ત્યારે પુરૂષ બોલ્યો હે શેઠજી ! આ તો રાજના જમાઈની

સ્વારી તમ્હારે ત્યાં આવે છે. તે સાંભળી તરતજ શેઠ તો ચિંતામાં પડ્યા કે એમને અહીં આવવાનું શું કારણ હશે ? અથવા હવે ચિંતા કરવાથી કંઈ વળે તેમ નથી. પ્રથમ એમના આગમનનો સત્કાર કરવો જોઈએ, એમ બાણી શેઠ તો ઉતાવળથી સહામા આવ્યા. તેટલામાં પિતાને જોઈ ગુણચંદ્ર હાથિણી ઉપરથી નીચે ઉતરી સ્ત્રી સહિત પિતાના ચરણમાં નમ્યો. શેઠ ખુશી થઈ

(૪૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

બોલ્યા, હે પુત્ર ! આ અહ્ભુત સમૃદ્ધિ ક્યાંથી મળી ? ગુણ્યંદ્રે પણ મુનિદર્શનથી આરંભી સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું. ત્યારબાદ તેણે પૂછ્યું હે પિતાજી ! મહારા મહોટા ભાઈ કેમ દેખાતા નથી ? પિતાએ કહ્યું ભાઈ ! ત્હારી સાથે અહીંથી તે ગયો છે તેટલી વાત હું જાણું છું. ત્યાર બાદ ગુણ્યંદ્રે પોતાના અનુચર મોકલી સાગરચંદ્રની શોધ કરાવી, અનુક્રમે ફરતાં ફરતાં તેઓને સાગરચંદ્રનો પત્તો લાગ્યો. ત્યાંથી તેને લઈ અનુચરો ગુણ્યંદ્રની પાસે આવ્યા અને તેણે પોતાના ભાઈને વિનય પૂર્વક પૂછ્યું કે મુનિ પાસેથી ગયા બાદ આપને કંઈ લાભ મળ્યો ? સાગરચંદ્ર બોલ્યો, અપશુકન થવાથી પાછો વળી હું નગર તરફ આવતો હતો તેટલામાં ત્યાં ચાર લોકો આવી પહોંચ્યા અને મારો મારો એમ બોલતા તેઓએ દંડાદિકના પ્રહારથી જીર્ણ કરી મહુને પૃથ્વી ઉપર પાડી દીધો. તેમજ વસ્ત્રાદિક ગ્રહણ કરી મુખમાં વસ્ત્રનો ડુચો મારી વૃક્ષના મૂળમાં મહુને સજ્જડ બાંધીને તેઓ ચાલતા થયા, ત્યારબાદ ત્યાં એક મુસાફર આવ્યો. મહારી દીન અવસ્થા જોઈ તેને દયા આવી. જેથી મહુને બંધનથી મુક્ત કર્યો, પછી તેણે પોતાની પાસેથી થોડુંક ખાવાતું મહુને આપ્યું. વળી પાણી પાચું. તેથી હું શુદ્ધિમાં આવ્યો, પછી મહેં વિચાર કર્યો કે ગુણ્યંદ્રનું કહેવું સત્ય થયું. મુનિ મહારાજ શકુન રૂપ હોવા છતાં તેમને અમંગલિક માનવાથી મહારા મનનો વિચાર મહુને ફલીભૂત થયો. માટે હજી પણ મુનિની પાસે જઈ તેમની ક્ષમા માગું. વળી પુણ્યના ઉદયથી કોઈ પણ રીતે તેમનું દર્શન થાય તો સારું, એમ જાણી હું ત્યાં ગયો, દૈવયોગે મુનિનાં દર્શન થયાં. નમસ્કારપૂર્વક મહારો દોષ પ્રગટ કરી મહેં ક્ષમા માગી, ત્યારે મુનિ બોલ્યા, “ ધર્મ અને અધર્મનું ફલ આલોકમાં પ્રગટ વેદતા સરલ પ્રાણીઓ જાણી શકે છે,” અન્ય કુટિલ જીવો કોઈ

સાગરચંદ્ર કથા.

(૪૭)

પણ પ્રકારે જાણતા નથી. વળી આ સંસારમાં જીવેને એક ધર્મ જ શરણ છે; અન્ય વસ્તુઓ દુઃખનું જ કારણ છે. અજ્ઞાનથી અંધ બનેલો, કષાયમાં પ્રીતિવાળો તેમજ વિષયમાં આસક્ત થયેલો પ્રાણી પ્રસિદ્ધ અને સ્કુટ બતાવેલા ધર્મને સ્વિકારતો નથી. વળી વિશુદ્ધ માર્ગને પ્રાપ્ત થયેલો વિવેકી જીવ ધર્મ સેવનથી સર્વ વસ્તુ મેળવી શકે છે.” આ પ્રમાણે મુનિએ વિસ્તારપૂર્વક મુનિ અને ગૃહી ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. મુનિધર્મ પાળવાને અસક્ત હોવાથી મહેં ગૃહીધર્મનો સ્વિકાર કર્યો. તેમજ પૂર્વના અપરાધ રૂપ મળને ધોવામાં પ્રાર્થાશ્રિત રૂપ જલપ્રવાહ વડે મુનિના ચરણ કમળમાં આત્મશુદ્ધિ કરતો હતો, તેટલામાં ત્હારા સેવકે મહને જોયો. ગુણચંદ્ર બોલ્યો, “ જ્યેષ્ઠબંધુ ! મુનીંદ્રના દર્શનથી પ્રાપ્ત થયેલી આ રાજ્યલક્ષ્મી આપની છે, આપની ઇચ્છા પ્રમાણે લોગવો.” તે સાંભળી સાગરચંદ્ર બોલ્યો, “મુનિના ચરણકમળના પ્રસાદથી જૈનધર્મ મહને પ્રાપ્ત થયો છે. તો હવે પાપસ્થાનરૂપી આ રાજ્યનું મહારે શું પ્રયોજન છે ? માટે હે બંધુ ! હું તો અહીં રહી ધર્મસાધન કરીશ.” આ પ્રમાણે સાગરચંદ્રનો નિશ્ચય જાણી ગુણચંદ્ર પોતાના પિતાને રાજ્યસ્થાનમાં લઈ ગયો. ત્યારબાદ તેણે નરેંદ્રની આગળ મુનિ દર્શનની વાત કહી અને આજ્ઞા માગી કે “તે મુનીંદ્રને વાંદવા માટે હું જાઉં છું.” રાજા બોલ્યો, “ અમે પણ આવીએ છીએ.” ત્યારબાદ રાજા, સ્ત્રી સહિત ગુણચંદ્ર, સાગરચંદ્ર અને સુમતિ નામે તેના પિતા વિગેરે સર્વે મુનિ પાસે જઈ અભિવંદન કરી ધર્મ સાંભળવા બેઠા. દેશનાની અંતે રાજાએ સમ્યક્ત્વવ્રત ગ્રહણ કર્યું. ગુણચંદ્રે ખાર આણવ્રત લીધાં, ધીજાઓએ સમ્યક્ત્વમાત્ર તેમજ કેટલાક જનોએ યથાશક્તિ ભિન્ન ભિન્ન નિયમો લીધાં.

ત્યારબાદ મુનીંદ્રને નમસ્કાર કરી નરેંદ્રાદિક સર્વે પોતાના

(૪૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

સાગરચંદ્રનો
કદાવ્રહ.

સ્થાનમાં ગયા. પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર જેમ આકાશને દીપાવે છે તેમ ગુણચંદ્ર ધર્મમાં તત્પર થઈ જૈનશાસનની ઉન્નતિ કરવા લાગ્યો. સાગરચંદ્ર પોતાની હુકાને વેપાર કરતો હતો. પરંતુ કુટુંબના પોષણ જેટલું પણ ધન મહામુશી-બતે કમાતો હતો, તેથી ગુણચંદ્ર અનેક યુક્તિપૂર્વક પોતાને ત્યાંથી કેટલુંક દ્રવ્ય તેને ત્યાં મોકલાવતો, પરંતુ મિથ્યાભિમાનના આવેશથી તે સ્વીકારતો નહીં પછી ગુણચંદ્રે તેને ઘણા સમજાવ્યો તો પણ તેણે પોતાની હઠ છોડી નહીં. તેમજ ગુણચંદ્રની સમૃદ્ધિ જોઈ ધ્યાને લીધે તે બળવા લાગ્યો. વળી ધનની ઇચ્છાથી બહુ પીડાવા લાગ્યો. તેથી સાગરચંદ્ર ચોળ રંગમાં સો રંગી, કેસરમાં કુસુમો, કસ્તૂરીમાં કરણીનું મિશ્રણ કરી તેમજ કર્પૂરાદિકમાં તેવા પદાર્થોનું મિશ્રણ કરી મ્લેચ્છ લોકોની વસ્તિમાં વેપાર કરવા લાગ્યો. એક દિવસ કોઈક નોકરની સાથે તકરાર થઈ તેમાં સાગરચંદ્રે તેનું અપમાન કર્યું. તેથી તેણે મ્લેચ્છરાજાને ફરીયાદ કરી અને સાગરચંદ્રની દ્રવ્ય મિશ્રણાદિક કપટ વાર્તા ખુદ્દી કરી. રાજાએ તેનું સર્વ ધન હરી લઈ કારાગૃહમાં પુર્યો. તેમજ બહુ ક્ષુધા તૃષાદિકની વેદનાથી મરણ પામી તે વ્યંતર થયો. ત્યારબાદ મનુષ્યભવમાં અનુભવેલું અતિચારનું કૃળ સંભારતો છતો પશ્ચાન્તાપ કરવા લાગ્યો કે અધર્મનું કૃળ મહેં પ્રત્યક્ષ અનુભવ્યું. જે મહેં અતિચારનું સેવન ન કર્યું હોત તો મહેને આ વ્યંતરપણું પ્રાપ્ત ન થાત. એમ સમજી તેણે જૈનમંદિરમાં તથા સંઘ કાર્યમાં યથાશક્તિ ઉદ્યમ કરી મનુષ્ય ભવ પ્રાપ્ત કર્યો. અને તેજ ભવમાં કરેલા પુણ્યના ઉદયથી પ્રથમ અવસ્થામાં દીક્ષા લઈ વિધિ પ્રમાણે પાળીને સર્વ કર્મોનો ક્ષય કરી સાગરચંદ્રનો જીવ મોક્ષે ગયો. તેમજ ગુણચંદ્ર પણ બહુ

સાગરચંદ્રની કથા.

(૪૬)

સમય ગૃહીધર્મ પાળી સ્ત્રી સહિત પોતે દીક્ષા ગ્રહણ કરી કર્મનો ક્ષય કરી મોક્ષસ્થાને ગયો. વળી જેઓ પરદ્રવ્યનો અપહાર નથી કરતા તેઓ નરકાદિક દુઃખથી દૂર રહે છે. તેમજ તેઓને સૌભાગ્યવડે વિભૂષિત એવી સ્વર્ગ લક્ષ્મી અવશ્ય વરેલી બાણી. વળી અદત્તાદાનથી વિરક્ત થયેલા પુરૂષો સર્વ લોકોનું વિશ્વાસ સ્થાન થઈ આ લોકમાં જ વિશાળ કીર્તિ અને સુખસંપત્તિને મેળવે છે. તેમજ પરલોકમાં તેઓના ધનની હાનિ થતી નથી. અને સર્વ ઈચ્છિત કાર્ય સિદ્ધ થાય છે. માત્ર ચિંતવન કરવાથી સુખ સંપત્તિનો લાભ થાય છે. માટે હે ભવ્ય લોકો ! અતિચાર વિમુક્ત હૃદ્દર એવું ત્રીભુવં વ્રત જેઓ ધારણ કરે છે તેઓની સત્કીર્તિરૂપી વેલડી બ્રહ્માંડરૂપી મંડપ ઉપર ફેલાય છે.

इति तृतीयाणुव्रते पञ्चमातिचारविपाके सागरचन्द्रकथासमाप्त ।

इति श्रीमल्लक्ष्मणगणिविरचितप्राकृतपद्यबन्धश्रीसुपार्श्वजिनचरित्रस्य श्रीसकलसूरिपुरन्दरायमाणपरमगुरुतपगच्छाधिराजशास्त्रविशारदजैनाचार्ययोगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरश्रीमद्बुद्धिसागरसूरिशिष्यप्रसिद्धवक्त्रेतिलब्धख्यातिव्याख्यानकोविदपन्यासश्रीमदजितसागरगणिकृतगुर्जरभाषानुवादे प्रभुदेशनाप्रबन्धे सदृष्टान्तातीचारव्याख्योपेतं तृतीयमणुव्रतं समाप्तम् ॥



(૫૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પરદારગમનવિરમણવ્રત.

વીરકુમારની કથા.

દાનવિર્ય રાજા બોલ્યો હે ભગવન્ ! આપ કૃપાસિંધુ છે માટે કૃપા કરી દીનજનોના ઉદ્ધાર માટે ચોથા અણુવ્રતનું સ્વરૂપ અમને દૃષ્ટાંત સહિત સમજાવો. શ્રીસુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા, હે રાજન્ ! ત્હારી જીજ્ઞાસા પૂર્ણ કરવા માટે અમને બહુ આનંદ થાય છે. ત્હારા પ્રશ્નનો ઉત્તર સાવધાન થઈ શ્રવણ કર. ચોથા વ્રતમાં પરસ્ત્રીનો સર્વથા ત્યાગ કરવાનો છે. માટે જે પુરૂષ પરસ્ત્રીનો ત્યાગ કરે છે તે ભવ્યાત્મા પર દ્વારની કોઈ સમયે સેવા કરતો નથી. તેમજ પોતાની સ્ત્રી વિષે સંતોષ માનતો તે પુરૂષ સમગ્ર જગતનો રક્ષક થાય છે. વળી આ લોકમાં પણ વીરકુમારની માફક પરસ્ત્રીથી વિરક્ત થયેલાની કીર્તિ, યશ અને પુરૂષાર્થો વિસ્તાર પામે છે.

પુરૂષોત્તમ કૃત શયન (કૃષ્ણ વાસુદેવે જેની અંદર શયન કરેલું છે=પુરૂષોત્તમ કૃત સદન) ઉત્તમ વીરકુમાર દૃષ્ટાંત. પુરૂષોએ નિર્માણ કર્યાં છે ગૃહો જેની અંદર, ઉત્તમ રત્નોથી વિભૂષિત, તેમજ સુષોપત (શ્રેષ્ઠ વહાણુ=સારા બાલકોનું કુલમંદિર) અને લક્ષ્મીનું નિવાસ-સ્થાન એવા સમુદ્રના જળ સમાન શ્રી.નેલય નામે સુપ્રસિદ્ધ નગર છે. તેમાં રિપુમર્દન નામે રાજા હતો. તે સર્વ કલાઓનું સ્થાન હતો. વળી જેને ત્યાં અનેક હસ્તીઓ શોભતા હતા, તેમજ દરેક શુભ કાર્ય તેને સેવતાં હતાં, એટલુંજ નહીં પરંતુ અમુક સમયે અમુક કાર્ય કરવું તેવો દરેક કાર્યનો ક્રમ તેણે ગોઠવ્યો હતો. વળી કમલશ્રી નામે તેની ભાર્યા હતી. તે સુંદર વિલાસવડે

વીરકુમારની કથા.

(૫૧)

રતિ અને રંભાદિક અપ્સરાઓનો પરાજય કરતી હતી. આ દુનીયામાં વિલાસનું કુલભુવન માત્ર તેજ ગણાતી હતી. વળી ભુવનરૂપી સરોવરમાં કમલિની સમાન લક્ષ્મીનું ક્રીડા સ્થાન હતી. વિષય સુખમાં આસક્ત થયેલાં તેઓને એક પુત્ર થયો, જેનું નામ વીરકુમાર હતું. વળી તે રૂપમાં સનત્કુમારને અનુસરતો હતો, શૂર, ધીર, ત્યાગી અને કૃતજ્ઞ જનોમાં શિરોમણિ સમાન તેમજ સર્વ કલાઓનો પારગામી હતો છતાં પણ બહુ વિનયવાન હતો. વળી તે ચંદ્ર સમાન શીતલ હતો પરંતુ તેમાં કોઈ-પણ પ્રકારનું લાંછન નહોતું.

એક દિવસ વીરકુમાર સ્વારી સાથે શિકાર માટે જંગલમાં ગયો. ત્યાં એકેપણ મૃગાદિક પશુઓ તેના જોવામાં આવ્યાં નહીં. તેથી વિસ્મય પામી પોતાના પરિજન સહિત કુમાર ત્યાં આડો અવળો ભ્રમણ કરતો હતો તેટલામાં ત્યાં

**અહ્ભુતમુનિ
દર્શન.**

એકાંતમાં એકઠા થઈ બેઠેલા સસલાઓ, મૃગલા, પાડા, ઘોડા, હાથી, સિંહ, વાઘ અને ચિત્રાઓ વિગેરે અનેક પ્રાણીઓને પરસ્પર વૈરિ છતાં પણ મિત્ર સમાન નિર્ભય સ્થિતિવાળા જોયા. તેમજ તેઓની મધ્યમાં બેઠેલા અને નિરંતર આત્મધ્યાનમાં રક્ત એવા મુનિંદ્રનાં દર્શન થયાં. વળી તે મુનીંદ્ર શ્રવણદ્રિયને અમૃતવૃષ્ટિ સમાન અને મેઘ સમાન ગંભીર એવી વાણીવડે ધર્મદેશના આપતા હતા. એવામાં કુમારના સૈનિકોએ તે પશુઓ ઉપર બાણ, લાલા વિગેરે આયુધોના પ્રહાર કર્યા. પરંતુ તેઓને તે પીડાકારક થયા નહીં. ત્યારબાદ પશુઓમાં વૈરની શાંતિ તેમજ શત્રોનું વિફલપણું જોઈ કુમાર આશ્ચર્ય પામ્યો અને તેણે જાણ્યું કે આ મુનીંદ્રનો જ પ્રભાવ છે. પછી કુમાર પ્રણામ કરી મુનિની આગળ બેઠો, આ પ્રમાણે કુમારનો આચાર

(૫૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

જોઈ તેનો પરિજન પણ વિનયપૂર્વક નમસ્કાર કરી નીચે બેઠો. ત્યારબાદ મુનિએ ધર્મલાભ આપી ધર્મદેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! ઘાસ ચારાથી જીવન ચલાવતા એવા અનાથ પ્રાણીઓનો સંહાર કરવામાં શું પરાક્રમ ગણાય ? તેમજ વૃદ્ધ અને પાંગળાઓનો વધ કરવાથી કેણુ જ્ય મેળવ્યો ? એકનો પ્રાણ હણવામાં આવે છે અને તેને મારનારો ખુશી થાય છે, એ વાત સત્ય છે, કારણ કે દરિદ્રિ માણસ ગોરસ માટે ગાયને મારે છે. વળી મોહથી અંધ બનેલા અને કેણી ઠીંચણુ વિગેરે મર્મ સ્થાનોમાં વ્રણના દુઃખથી પીડાતા પાપી જનો આ ભવમાં જ શીત, ઉષ્ણ, ક્ષુધા, તૃષાદિક અનેક કલેશો સહન કરે છે. સર્વ પાપી પુરૂષોને પ્રાણી વધતું પાપ નરકતું મુખ્ય કારણ થાય છે. તેમજ માંસ ભક્ષણુ પણ ચંડાલની આજીવિકા છે. દરેક જીવોને પોતાનું જીવિત સદા કાળ પ્રિય હોય છે અને મરણુ અનિષ્ટ હોય છે એ વાત સિદ્ધ થાય છે. શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે—

અમેઘ્યમઘ્યે કીટસ્ય, સુરેંદ્રસ્ય સુરાલયે ।

સમાના જીવિતાકાંક્ષા, સમં મૃત્યુમયં દ્વયોઃ ॥

અર્થ—“ વિષ્ટામાં રહેલા કીડાને તેમજ સ્વર્ગમાં વાસ કરતા સુરેંદ્રને જીવવાની આશા સરખી હોય છે અને મરણુ ભય પણ બંનેને સરખોજ હોય છે.” વળી દુર્વચન, ગાળ, પ્રહાર, પરાજય, ઠગાઈ, અને મૃત્યુ જેમ પોતાને અપ્રિય લાગે છે તેમ બીજાઓને પણ અપ્રિય લાગે તે વાત સત્ય છે. જે વસ્તુ જેને ઇષ્ટ હોય તે વસ્તુ તેને આપવી, જેથી તે પરભવમાં આપનારને પ્રાપ્ત થાય છે. જેવું દાન આ ભવમાં આપવામાં આવે છે તેવું પરભવમાં મળે છે, એક તરફ જીવિત અને એક તરફ ચકવર્તી રાજ્ય, એ બંનેમાંથી એકનો વિનાશ થવાનો પ્રસંગ આવે તો તે પ્રસંગે સર્વ જીવોને પોતાનું

વીરકુમારનીકથા.

(૫૩)

જીવિત ખહુ પ્રિય લાગે છે પરંતુ રાજ્યની ઇચ્છા કોઈ કરતું નથી. ધન, ખાંધવ, કે સ્વજનોમાં તેમજ સ્ત્રી પુત્રાદિકની અપેક્ષાએ પણ દરેકને પોતાનું જીવિત અત્યંત પ્રિય હોય છે તે વાત આજગતમાં અનુભવ સિદ્ધ છે. જો મનુષ્યો પણ પ્રાણીઓનું માંસ ખાય અને રૂઢિર પાન કરે તો કીડા, તથા કુતરાઓમાં અને તેઓમાં શો તફાવત ? તેમજ દીન, અનાથ, શરણુહીન એવા નિરપરાધી જીવતા પ્રાણીઓને મારી તેઓનું માંસ ભક્ષણ કે રૂઢિરપાન કરે તો નરક શિવાય તેઓને બીજું કયું ફલ મળવાનું ? કારણ કે પવિત્ર લોજન વિદ્યમાન હોય છતાં તેનો અનાદર કરી દુરાચારી લોકો માંસ ભક્ષણ કરે છે. જેઓ નિર્દય અને નિર્વિવેકી બની વિષ્ણુ સમાન માંસનું ભક્ષણ કરે છે તેઓનો જન્મ જ આ લોકમાં ન થવો તે શ્રેષ્ઠ છે. તેમજ તેવા દુષ્ટોનું ઉદર પોષણ પણ ફલિત થાય છે. માટે પર પ્રાણી પર દયા રાખવી. આ પ્રમાણે દેશના સાંભળી કુમારે ઉત્કૃષ્ટ એવું સમ્યક્ત્વ વ્રત ધારણ કર્યું. તેમજ સંકલ્પથી સ્થૂલ અનપરાધિ પ્રાણીઓનો વધ ન કરવો તેવો નિયમ લીધો. તેમજ તેના પરિવારે પરસ્ત્રી સેવન તથા માંસ ભક્ષણનો નિયમ લીધો તથા અન્ય જનોએ પણ યથા રૂચિ નિયમ લીધા. ત્યાર બાદ મુનિને નમસ્કાર કરી તેઓ પોતાના સ્થાનમાં ગયા.

એક દિવસ રાજાએ બુદ્ધિની પરીક્ષા માટે કુમારોને પૂછ્યું કે પાંચાલ દેશમાં પ્રથમ જે મહેં અધિકારી કુમારોની પરીક્ષા. મૂકેલો છે તે ખહુ કાર્યદક્ષ અને સરલ સ્વભાવી છે. વળી ત્યાં એક વર્ષમાં દશ લાખ સોનૈયા ઉત્પન્ન થાય છે એમ તેનું કહેવું થાય છે. હવે બીજા અધિકારીઓનું કહેવું એમ થાય છે કે જો આ સ્થાનમાં મહુને મૂકે તો હું દર વર્ષે પંદર લાખ ઉત્પન્ન કરી આપું. આ વાત પ્રથમના

(૫૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

અધિકારીને અમે જણાવી તોપણ તેણે એમ જણાવ્યું કે જે ઉમત્ત થાય છે તેજ પ્રમાણે થશે, મહારાથી વધારો થઈ શકે તેમ નથી. છતાં આપને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ કરો. માટે હવે આપણે શું કરવું? આ પ્રમાણે પિતાનો પ્રશ્ન સાંભળી વીરકુમાર શિવાય અન્ય કુમારો બોલ્યા. જે બહુ ધન ઉમત્ત કરે તે અધિકારીને તે દેશ સોંપવો ઉચિત છે. ત્યારબાદ રાજ્યએ વીરકુમાર તરફ દષ્ટિ કરી કહ્યું કે તું કેમ કંઈ બોલતો નથી? ત્યારે તે બોલ્યો, હે તાત! મહારો મત એવો છે કે આપે પ્રથમ બાહોશ અને સત્યવાદી જે અધિકારી મૂકેલો છે તેજ આપનો હિતકારી છે. કારણ કે તે અધિકારી પ્રબળને પીડવા ઇચ્છતો નથી. અને પ્રબળ સુખી રહેવાથી રાજ્યમાં સંપત્તિઓ અધિક પ્રાપ્ત થાય છે. વળી તેમ થવાથી ઉત્તરોત્તર ઉદ્યોગની વૃદ્ધિ થાય છે. તેમજ રાજનીતિ પ્રમાણે કર લેવામાં આવે તો બહુ ધન સંપત્તિઓ પ્રાપ્ત થાય છે. વળી ન્યાય પ્રમાણે ચાલવાથી દ્રવ્ય અને ધર્મની પણ આબાદી થાય છે. શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે—

અર્થાત્ ત્રિવર્ગનિષ્પત્તિ—ન્યાયોપાર્જિતવર્ઘનાત્ ।

અધર્માઽનર્થશોકાનાં, વિપરીતાત્સમુદ્ભવઃ ॥

અર્થ—“ન્યાય વડે ઉપાર્જન કરેલા ધનથી ધર્મ, અર્થ અને કામની સિદ્ધિ થાય છે. તેમજ અન્યાયથી મેળવેલી સંપત્તિવડે અધર્મ, અનર્થ અને શોકનો પ્રાદુર્ભાવ થાય,” માટે હે પિતાજી! પ્રથમનો જે નિયોગી છે તેજ યોગ્ય છે. કારણ કે તે નીતિથી ધન મેળવે છે, વળી અન્ય નિયોગી અનીતિથી પંદર લાખ મેળવશે ખરો. પરંતુ તમહારો નિયોગી થઈ જે અન્યાયની પ્રવૃત્તિ કરશે તેથી તમે પણ અધર્મી ગણાશો અને ચારે તરફથી આપની ઉપર દુષ્કૃતિના પ્રહાર પ્રાપ્ત થશે. વળી પ્રથમ વર્ષમાં તે કૂટ નિયોગી

વીરકુમારનીકથા.

(૫૫)

પંદર લાખ મેળવશે પરંતુ બીજે વર્ષે તેના ચોથા ભાગ કે ત્રીજે ભાગ અને ત્રીજે વર્ષે તેા લોકો કર આપવાને પણ અશક્ત થશે. તેથી એક લાખ પણ મેળવવા મુશ્કેલ થશે. આ મ્હાડું વચન અતે સત્ય થશે. કારણ કે—

દુग्ધમાદાય ધેનુનાં, માંસાય સ્તનકર્તનમ્ ।

અત્યુપાદાનમર્થસ્ય, પ્રજામ્ય પૃથિવીભુજામ્ ॥

અર્થ—“રાજાએએ પ્રજા પાસેથી મર્યાદા ઉપરાંત કર લેવો તે ગાયોનું દુધ લઈ લીધા પછી તેઓના માંસ માટે સ્તન (આંચળ) કાપવા બરોબર છે.” આ પ્રમાણે વીરકુમારનો અભિપ્રાય સાંભળી રાજાએ વિચાર કર્યો કે ઉંમરમાં સર્વ કુમારો કરતાં આ ન્હાનો છે. પરંતુ બુદ્ધિમાં તેા મ્હોટો છે. માટે રાજ્યભાર ધારણ કરવાને આ લાયક છે. જો કે એના દેષિ લોકોથી સાવધાન રહી હું એની રાજ્યપદની યોગ્યતા પ્રગટ કરીશ નહીં, પરંતુ તેના સ્વાભાવિક શુભોને તેમજ લોકોના અનુરાગને આચ્છાદન કરવાને હું શક્તિમાન નથી એમ જાણી તે બોલ્યો, હે વત્સ ! આ સર્વ કુમારોની બુદ્ધિ મલિન છે. માત્ર તુંજ શુદ્ધ બુદ્ધિમાન છે. કારણ કે સર્વની માન્યતાથી ત્હારી માન્યતા બહુ ઉત્તમ પ્રકારની છે, વળી અન્યાયથી મેળવેલી સંપત્તિનો વિલાસ ત્હને રૂચતો નથી. એમ ત્હારા બોલવા ઉપરથી તેઓની બુદ્ધિનો તિરસ્કાર ખુલ્લી રીતે થયો છે તેથી તું આ રાજ્ય વૈભવ તેમજ આ દેશ છોડી ચાલ્યો જા. જેથી ત્હારી બુદ્ધિનો પ્રભાવ તેા પ્રગટ છે છતાં પણ બહુ પ્રસિદ્ધ ન થાય.

નરેન્દ્રની આજ્ઞા લઈ નમસ્કાર કરી વિમલ નામે મતિસાગર મંત્રીના પુત્ર સાથે વીરકુમાર ત્યાંથી નીકળી વીરકુમારનો પ્રવાસ. જ્યો. રાજાએ કુમારની રક્ષા માટે પોતાના સુભટો મોકલ્યા. તેઓ સામાન્ય મુસાફર

(૫૬)

શ્રીસુપાર્થનાથચરિત્ર.

સમાન વેષ ધારણ કરી કોઈ ન જાણે તેવી રીતે કુમારના આતુચર તરીકે નિરંતર સેવામાં હાજર રહે છે. અનુક્રમે તે કુમાર કોશલ-પુરમાં ગયો. નગરની નજીકમાં એક સરોવર હતું. તેના કાંઠા ઉપર સ્વચ્છ હવામાં વિશ્રાંતિ માટે કુમાર બેઠો હતો તેવામાં સુંદર ધ્વનિવડે મનોહર વાણત્રોનો નાદ તેના સાંભળવામાં આવ્યો. વિમલે ત્યાં આવતાં કોઈક નગરવાસીને પૂછ્યું, ભાઈ ? અહીં કોઈ મહોત્સવ છે ? કે જેથી આ વાણત્રો વાગી રહ્યાં છે. પુરૂષ બોલ્યો, આ નગરનો અધિપતિ રણુધવળ નામે રાજા છે, તેને કુરૂમતિ નામે પુત્રી છે. તે રાજાને પોતાના પ્રાણથી પણ અધિક પ્રિય છે. પરંતુ તે કુરૂમતિ પુરૂષ દ્વેષિણી છે. અર્થાત્ કોઈ પણ વર તેની ધ્યાનમાં આવતો નથી. તેથી તેના પિતાએ કુલ-દેવીની આરાધના કરી, જેથી કુલદેવી પ્રગટ થઈ બોલી કે પદ્મ હસ્તી ઉપર કુમારીને બેસારીને તે હાથી છુટો મૂકો અને તે હાથી પોતાની શુંઢવડે જેને વરમાળા પહેરાવે તેજ કુમારીનો વર જાણવો, તેમજ કુમારી પણ તે પુરૂષ ઉપર બહુ પ્રેમવાળી થશે. આ પ્રમાણે દેવીનું વચન સાંભળી રાજાએ તે પ્રમાણે હાથી શણગારી છુટો મૂક્યો છે, અને તેની આગળ વાણત્રો વાગે છે. હસ્તી પોતે માલી વાડામાં જઈ સુંઢ ઉપર પુષ્પમાળા ધારણ કરીને નરેન્દ્ર, માંડલિક, સામંત અને સેનાપતિ મંત્રી સહિત નગરની અંદર ફરવા નીકળ્યો છે. એમ કહી તે પુરૂષ મૌન રહ્યો તેટલામાં તે પદ્મ હસ્તી ત્યાં આવ્યો અને વિમલ મંત્રીના જોવામાં આવ્યો. જેમ ગંડસ્થલોમાંથી નિર્મળ મદ્દ જળ ઝરતું હતું, તેમજ તેના સુગંધથી એકઠા થએલા ભ્રમરાઓના શુંજરવવડે દિશાઓને વચલિત કરતા તે પદ્મ હસ્તીને જોઈ મંત્રીએ કુમારને જાણત્ કર્યો. તેટલામાં તે હસ્તી કુમારની પાસે આવી ગયો. અને શુંઢમાં ધારણ કરેલી પુષ્પમાળા કુમારના કંઠમાં પહેરાવી.

વીરકુમારનીકથા.

(૫૭)

પછી શુંઠવતી વીરકુમારને પોતાના સ્કંધ ઉપર ખેસાર્યો. રાજા પશુ રૂપમાં કામદેવ સમાન તેને જોઈ બહુ ખુશી થયો. પૂર્ણિમાના ચંદ્રથી તરંગિત એવા ક્ષીરસાગર સમાન અને વિશેષ લાવણ્યરૂપી તરંગોથી સંયુક્ત એવા વીરકુમારને કુમારીએ પણ પ્રેમપૂર્વક જોયો. ત્યારબાદ પુંખવાની તૈયારી કરી. તે સમયે રાજાએ વરને દશ હાથી, હબ્બર ઘોડા, તેમજ લાખ સોનૈયા આપ્યા. અને વિધિ પૂર્વક છાયા લગ્ન જોઈ કુમારનો સાથે કુમારીનું પાણિયહણ કરાવ્યું. તે જોઈ સર્વ લોકો બહુ સંતુષ્ટ થયા. હસ્તમોચન સમયે રાજાએ દશ હબ્બર ગામ આપ્યા, વળી રહેવા માટે પોતાનો મુખ્ય મહેલ આપ્યો, કુમાર તેમાં ઇચ્છા પ્રમાણે વિલાસ કરતો હતો, કુમારે પોતાના ચરપુરૂષ દ્વારા પોતાના પિતાને સમાચાર મોકલાવ્યા. શુભ વૃત્તાંત સાંભળી પિતા બહુ ખુશી થયા. વિવાહના દિવસોમાં કુમારના રસોડે માંસાદિરહિત શુદ્ધ રસોઇ જોઈ તે રાજાએ કુમારને પૂછ્યું. તમ્હારે રસોડે માંસાદિક કેમ વાપરતા નથી? કુમારે કહ્યું હું રાજા? માંસાદિક સાવધ પદાર્થનો સર્વથા મ્હારે ત્યાગ છે, વિગેરે કેટલીક બાબત સમજાવીને ફરીથી કુમારે કહ્યું કે હું રાજા? આ વિવાહ પ્રસંગે રસોઇમાં માંસ ન વપરાય તેવો બંદોબસ્ત કરાવો. રાજાએ તેજ પ્રમાણે માંસ બંધ કરાવ્યું. વિવાહનો પ્રસંગ સમાપ્ત થયો, ત્યારબાદ કુમારે રાજાને જણાવ્યું કે માંસ ભક્ષણ નહીં કરવાનું કારણ એ છે કે પંચેન્દ્રિય પ્રાણિનો વધ કર્યા શિવાય માંસ મળે નહીં અને પ્રાણિવધ એ નરકનું મુખ્ય કારણ છે. એમ ધર્મશાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે. વિગેરે બહુ દૃષ્ટાંતપૂર્વક ઉપદેશવડે માંસભક્ષણથી થતા દોષો કહી બતાવ્યા. તેમજ પ્રસંગને લીધે મુનિધર્મ અને ગૃહિધર્મનું તત્ત્વ પણ કહ્યું. તેમજ પોતે શ્રદ્ધણ કરેલા અનુવ્રતોનો અભિગ્રહ તથા માંસાદિકનો ત્યાગ

(૫૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પણ કહ્યો. તે સાંભળી કુમાર ઉપર રાજની બહુ પ્રીતિ ઉત્પન્ન થઈ, તેમજ તેના ઉપર વિશ્વાસ પણ સન્નજડ થયો. તેથી રાજાએ પણ માંસના ત્યાગ સાથે દેવ તથા ગુરૂતત્વનો સ્વીકાર કર્યો.

એક દિવસ દ્વારપાલવડે પ્રવેશ કરાએલી કોઈક દ્વિતિ સંધ્યા દ્વિતિનું આગમન. સમયે કુમારની પાસે આવી અને વિનંતિ કરવા લાગી. હે કુમારેન્દ્ર ? આ નગરમાં બહુ રૂપવતી, રાજા, મંત્રી, નગરશેઠ અને પ્રતીહાર એ ચારેની સ્ત્રીઓ આપને જોઈ કામજવરથી બહુ દુઃખી થઈ છે. તેથી તે ચારે સ્ત્રીઓએ વિચાર કરી મહને આપની પાસે મોકલી છે. માટે તેઓ દરેક પરસ્પર આ વૃત્તાંત ન જાણી શકે તેવી રીતે અનુક્રમે આપના સમાગમનો લાભ તેઓને મળી શકે એટલી કૃપા કરો. ત્યારબાદ પોતાને જે કરવાનું હતું તેનો નિશ્ચય કરી કુમારે જવાબ આપ્યો કે આવતી કાલે રાત્રીના પ્રથમ પ્રહરમાં પ્રતીહારની સ્ત્રી, બીજા પ્રહરમાં શેઠાણી, ત્રીજા પ્રહરમાં મંત્રીની સ્ત્રી અને ચોથા પ્રહરે રાણીને મોકલવી. આ પ્રમાણે કુમારનું વચન સાંભળી દ્વિતિએ જાણ્યું કે હવે આ કાર્ય સિદ્ધ થયું એમ સમજીને બહુ ખુશી થઈ અને તે વૃત્તાંત દરેકને ઘેર જઈ નિવેદન કરી પોતે કૃતાર્થ થઈ.

બીજે દિવસે કુમારે રાજાને કહ્યું કે આપને હું કંઈક નવીન બનાવ દેખાડવા ઇચ્છું છું. તે જોઈ આપ કુમારનું કર્તવ્ય. કોઈ સમયે નહીં જોએલું એવું આશ્ચર્ય પામશો. તે સાંભળી રાજા બોલ્યો: હે સત્પુરુષ ? હું તને વ્યવહારથી પુત્ર સમાન જાણું છું પણ નિશ્ચયથી તો તહને પિતા સમાન માનું છું. કારણકે સદ્ધર્મના દાનથી મહારો જન્મ તહે સદ્દલ કર્યો છે. માટે હે વત્સ ? હવે વિકલ્પ કરવાનું કંઈપણ કારણ નથી, આપની ઇચ્છા પ્રમાણે હું વર્તવા

વીરકુમારનીકથા.

(૫૬)

તૈયાર છું. ત્યારબાદ કુમારે કહ્યું હે રાજન્ ? આજે સંધ્યાકાળે શુભરાતે મહારા મકાનમાં પધારવા કૃપા કરશો. રાજાએ પણ તે પ્રમાણે કબુલ કર્યું અને સંધ્યાસમય થયો એટલે કુમારની પાસે ગયો. કુમારે પોતાની પાશમાં કોઈ ન દેખે તેવીરીતે એક ઢાલીયા ઉપર રાજાને બેસાડ્યા. હવે કોઈક બહાનું કરી પ્રતીહારની સ્ત્રી પોતાના ઘેરથી નીકળી રાત્રિના પ્રથમ પ્રહરમાં કુમારની પાસે આવીને યોગ્ય સ્થાને બેઠી. એટલે કુમારે ઉપદેશનો પ્રારંભ કર્યો. ભોગાદિક વિષયો આલોકમાં દુઃખજનક છે, તેમજ પરલોકમાં પણ નરકાદિ દુઃખનું કારણ થાય છે. આ ઉપરથી એ વાત સત્ય થઈ કે કામકાનું માંસ અને તેપણ વળી ઉચ્છિષ્ટ સમાન આ થયું. વળી દુર્ગતિદાયક વિષયોનું સેવન કરવું ખરું પણ જો એથી તૃપ્તિ થતી હોય તો અન્યથા વૃથા કલેશ શામાટે સેવવો ? ઉચ્છિષ્ટ ભોજન પણ કરવું, જો ખાવાથી મીઠું લાગતું હોય તો વળી વિષયભોગવવાથી આ જીવને તૃપ્તિ થતી નથી અને પરલોકમાં નરકગતિ પ્રાપ્ત થાય છે, તો આ બે દંડ કેવીરીતે સહન કરવા ? જીવોએ દેવ ભવ પામી બહુ સમય સ્વર્ગાદિ લોકમાં વિષય સુખ ભોગવ્યું, પરંતુ હજી સુધી પણ તૃપ્તિ ન થઈ તો સ્વર્ગ કાલના જીવિતવાળા મનુષ્યભવમાં ભોગવેલા તુચ્છ વિષય સુખથી કેવીરીતે તૃપ્તિ થાય ? હે સુદરિ ? જો કે આ વિષયો ભોગવતાં પ્રારંભમાં આનંદ આપે છે, પરંતુ પરિણામે વિરસ અને કિંપાકંકલ સમાન અનર્થજનક છે. માટે વિષયોના ત્યાગ કરી ઈન્દ્રિય તથા મનનો નિગ્રહ કરી મોક્ષમાર્ગનું સ્વરૂપ જાણીને તેમાં સદાકાળ ઉદ્યુક્ત થા. વળી તે મોક્ષમાર્ગનું મુખ્ય કારણ સમ્યક્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન અને ચારિત્ર ધર્મ છે. પછી તે સર્વનું ભેદ સહિત સ્વરૂપ તેની આગળ પ્રગટ કર્યું. જેથી તે સ્ત્રી પ્રતિબોધ પામી. ત્યારબાદ કુમારે તેને પડદાની અંદર એકાંતમાં બેસારી.

(૬૦)

શ્રીમુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

બીજે પ્રહરે શેઠાણી આવી તેને પણ તેજ પ્રમાણે કુમારે ઉપદેશ આપ્યો. તે સાંભળી શેઠાણી પણ ઊંધ પામી. તેને પણ તે પ્રમાણે એકાંતમાં બેસારી. ત્રીજે પહોરે મંત્રીની સ્ત્રી આવી, તેને પણ તે પ્રમાણે ધર્મમાર્ગમાં સ્થિર કરી પોતાની પાછળ પડદામાં બેસારી દીધી. પછી છેલ્લા પહોરે રાણીનું આગમન થયું. કુમારે શબ્દામાંથી ઉભો થઈ અભ્યુત્થાન આપી પ્રણામ કર્યો. રાણી બોલી જીવિતનાથ ? આ શું કરો છો ? આ શું અભ્યુત્થાનનો અવસર છે ? અથવા નમસ્કારાદિકનો પ્રસંગ છે ? આપના શરીરના સમાગમરૂપી અમૃત રસથી મહાર્ગ અંગ શાંત કરો, હે સ્વામીન્ ? આપના વિરહાગ્નિથી પ્રદીપ્ત થયેલી મહુને ક્ષણમાત્ર વિભંગથી સ્પર્શ કરશો તો મહુને જીવતી બેધ શકશો નહી. કારણકે જરૂર મહાર્ગ હૃદય ક્ષાંતીને ટુકડા થઈ જશે. એમ તે બોલતી હતી. પરંતુ તે સમયે કુમારે તેની તરફ દ્રષ્ટિ પણ ન કરી. કારણકે તે બહુ કામાતુર થયેલી છે તેથી હાલમાં તેને ઉપદેશ લાગવાનો નથી એમ જાણી તેનો તિરસ્કાર કર્યો. જેથી તે બોલી હે મહાર્શય ? સત્યપ્રતિજ્ઞાના પાલન કરનાર સત્પુરૂષો શું આપના જેવા હશે ? સત્પુરૂષનું લક્ષણ તો શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

સકૃદપિ વત્પ્રતિપન્નં, તત્કથમપિ ન ત્યજન્તિ સત્પુરુષાઃ ।

નેન્દુસ્ત્યજતિ કલકલ્લં, નોજ્જન્તિ વહવાનલં સિન્ધુઃ ॥

અર્થ—“ જેમ ચંદ્રમા કલંકનો ત્યાગ કરતો નથી, તેમજ સમુદ્ર વહવાનલ અગ્નિનો ત્યાગ કરતો નથી તેવી રીતે સત્પુરૂષો એકવાર પણ જેનો સ્વીકાર કરે છે તેનો કોઈપણ સમયે ત્યાગ કરતા નથી.” તો હે સ્વામિન્ ? શું મહારા મંદ બાગ્યને લીધેજ આપે સ્વીકારેલું વચન અસત્ય કર્યું. નહીં તો મહુને બોલાવીને પરંગમુખ કેમ થયા ? કુમાર બોલ્યો. ત્હારી

શ્રીકુમારનીકથા.

(૬૧)

હૃતીના કહેવાથી મહેં ત્હને અહીં ઓલાવી છે. પરંતુ તેનું કારણ એ છે કે જૈનધર્મને ઉપદેશ કરી દુરંત દુઃખદાયક આ દુરાચારથી ત્હારું ચિત્ત નિવૃત્ત કરવું અને શુદ્ધ ધર્મમાં તને સ્થિર કરવી એવો મ્હારો અભિપ્રાય છે. રાણી ઓલી પ્રથમ આપ શારીરિક સુખ આપો અને પછી આપનો વિચાર પણ સત્ય કરો. કુમાર ઓલ્યો લગ્ન સમયથી પ્રારંભી આજ્ઞુધી કામદેવ સમાન સુંદર આકૃતિવાળા પોતાના પતિની સાથે વિષય લોગવવાથી તને તૃપ્તિ ન થઈ તો હવે ચૈર્ય તરીકે મ્હારા સમાગમથી તૃપ્તિ ક્યાંથી થશે ? માટે આ અસહ આગ્રહ છોડી દઈ નિરાખાધ ધર્મ માર્ગનું સેવન કર. આ પ્રમાણે ઉપદેશદ્રારા કુમારે ખહુ સમજાવી તોપણ તેણીએ પોતાનો અભિપ્રાય છોડ્યો નહીં અને ફરીથી ઓલી હે કુમાર ? હું ત્હારા કહ્યા પ્રમાણે ચાલીશ. પરંતુ મ્હારી હૃતિ આગળ જે વચન ત્હેં કહેલું છે તે પ્રથમ સત્ય કર. અન્યથા ત્હારા વચનનો મ્હને વિશ્વાસ કેમ આવે ? ત્યારબાદ કુમારે પોતાનો સત્ય વિચાર જણાવ્યો. હે સુભગે ! આ ત્હારી વાંછા આ જન્મમાં પૂર્ણ થવાની નથી, કારણકે પરસ્ત્રીનો સંગ સર્વથા મ્હારે ત્યાજ્ય છે. એ પ્રમાણે કુમારનું અસાધારણ સત્ત્વ તેમજ સન્માર્ગનાં પ્રતિબોધક વચન અને પોતાના દુષ્ટ અધ્યવસાયનો વિચાર કરતી તે રાણી વૈરાગ્ય પામી કુમારના પગમાં પડી અને ઓલી કે હે ધર્મ બાંધવ ? સત્ત્વના નિધિ સમાન તું મ્હારો નાનો બંધુ છે અને હું ત્હારી માતા સમાન પાપિષ્ઠ બ્હેન થાઉં છું. છતાં નિર્લજ્જ થઈ મર્યાદાનો ત્યાગ કરી મહેં ત્હારી ઉપર જે પાપ ચિંતવ્યું, તે પાપથી હું કેવી રીતે મુક્ત થઈશ ? વળી હે કુમાર ! આ વૃત્તાંત તું જાણતો નથી કે હું ત્હારી ઓરમાન મ્હોટી બેન થાઉં છું. તે વૃત્તાંત હું કહું છું. જેમકે મ્હારો જન્મ મૂળનક્ષત્રમાં થયો હતો, તેથી પિતાનો પ્રેમ મ્હારે વિષે બીલકુલ નહીં.

(૬૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

હોવાથી મહને ત્યાંથી વિદાય કરી. દૈવયોગે હું ખંગાલ દેશમાં ગઈ. તે દેશના અધિપતિ પ્રવરસેન રાજા મારા મામા થાય, તેથી તેમના ત્યાં મહને રાખી અને ધાવ માતાઓએ પાળી પોષીને મહોટી કરી. અનુક્રમે હું ઉમ્મર લાયક થઈ એટલે પ્રવરસેન રાજાએ ત્હારા સાસરાની સાથે મહને પરણાવી. આ વાતને કેટલાંક વર્ષ થયાં ત્યારબાદ પરનારીને સહોદર સમાન માનતો એવો તું પોતાના કુલરૂપી આકાશમાં ચંદ્ર સમાન ઉત્પન્ન થયો. માટે આપણુ ભાર્ષ ખડેન થયાં અને આ પ્રમાણે કલંકથી મલિન થયેલા મહારા પ્રાણને કોઈપણ રીતે ત્યજવા માટે હું જાઉં છું. મહારૂં આયુષ્ય પણ ત્હને અર્પણુ કરું છું. જેથી તું અધિક જીવ. તે સાંભળી કુમાર બોલ્યો. આત્મઘાત કરવો એ ખાલ મરણ ગણાય અને તેમ કરવાથી પરંપરાએ દુઃખની બહુ વૃદ્ધિ થાય છે. માટે પોતાના સ્થાનમાં જઈ બાકીની રાત્રી નિર્ગમન કરો. આ પાપથી છુટવાનો ઉપાય હું બતાવીશ. જેથી તમ્હારૂં સર્વ પાપ દૂર થઈ જશે. આ સંબંધી બીજો કોઈ પણ ખરાબ વિચાર કરો તો તમ્હને મહારા સોગન છે. ત્યારબાદ રાણીએ પણ કહ્યું કે ત્હારૂં વચન હું માન્ય કરું છું અને તુંજ મહારો ખરો આધાર છે. માટે હવે હું ધૈર્ય રાખી આત્મઘાત કરીશ નહીં. એમ કહી રાણી કુમારની આજ્ઞા લઈ પોતાના સ્થાનમાં ગઈ.

તેમજ બાકીની ત્રણ સ્ત્રીઓએ પણ પરપુરૂષ સાથેના સંલો-
ગનો નિયમ લઈ સમ્યક્ત્વ વ્રતનો સ્વોકાર
રાજદીક્ષા. કરી કુમારને નમસ્કાર કર્યો, ત્યારબાદ ફરીથી
પણ વિશેષ શિક્ષા ગ્રહણ કરી તેઓ
પોતાના સ્થાનમાં વિદાય થઈ. ત્યારબાદ બહુ આશ્ચર્ય પામેલો
રાજા બોલ્યો હે કુમારેન્દ્ર ! મહારી ઉપર તમે મહોટો અનુગ્રહ

વીરકુમારનીકથા.

(૬૩)

કર્યો, વિષયરાગ વિડંબનાનું આ અપૂર્વ નાટક બતાવ્યું. હવે હું મહારા સ્થાનમાં જવા માટે રાજ માણું છું. કુમાર પણ તેમની વિદાયગીરી માટે તેમની પાછળ ચાલ્યો. કેટલાક માર્ગે જઈ રાજને નમસ્કાર કરી કુમાર પાછો વળ્યો. રાજ પોતાના મહેલમાં ગયો. પ્રભાતકાળ થયો. પોતાનો નિત્ય નિયમ કરી કુમારને પોતાની પાસે બોલાવ્યો. કુમાર પણ ત્યાં આવી ઉચિત સ્થાને બેઠો. રાજ પોતે કંઈક બોલવાનો વિચાર કરતો હતો, તેટલામાં ઇશાન કોણમાં અતિ અદ્ભુત તેજનો વિસ્તાર જોવામાં આવ્યો. રાજએ તત્કાળ દ્વારપાળને પૂછ્યું કે આ શું દેખાય છે ? દ્વારપાલે ક્ષણ માત્રમાં તેનો તપાસ કરી જણાવ્યું કે અહીંયા કોઈ કેવળ જ્ઞાની મુનીંદ્ર પધાર્યા છે, તેમને વંદન કરવા માટે વિમાનવાસી દેવતાઓ નય છે, તેઓની આ કાંતિ દેખાય છે. તે સાંભળી સર્વકાર્યનો ત્યાગ કરી રાજ કુમારની સાથે સમસ્ત રૂદ્ધિ સહિત મુનીંદ્રને વાંદવા માટે ત્યાં ગયો. વિધિ પૂર્વક વંદન કરી પરિજન સહિત રાજ મુનીંદ્રની આગળ બેઠો. પછી રામાંચિત થયું છે ગાત્ર જેનું અને પૃથ્વી ઉપર સ્થિર કર્યું છે. જાનુ મંડલ જેણે એવો કુમાર લાલસ્થવમાં અંજલી જોડી મુનીંદ્ર પ્રત્યે બોલ્યો હે જગદ્ગુરુ ! આપ ધર્મદાયક શુરુ છે, વળી આપ વિતરાગ પદવીને પ્રાપ્ત થયા છો; છતાં પણ મહારી ઉપર મહોટી કૃપા કરી. કારણકે પોતાના ચરણ કમલનું આપે દર્શન કરાવ્યું. ત્યારબાદ રાજ બોલ્યો હે કુમાર ! હું એમ માનું છું કે મહારા હૃદયને અનુકુલ એવી દીક્ષા આપીને મહારા ઉપર અનુગ્રહ કરવા માટે પ્રભુનું આગમન થયું છે. તે સાંભળી મુનીંદ્ર બોલ્યા. હે રાજન ? ત્હારું કહેવું સત્ય છે અને આ સમય ત્હારા ઉદયનો છે. ત્યારબાદ પોતાના સ્થાનમાં જવા માટે ઉભા થયેલા સલાસદોને બેસારી રાજએ પોતાના પરિજન સાથે કુમારનો હસ્ત

(૬૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પકડી સભાની બહાર જઈ મુકુટાદિક સર્વ અલંકાર કુમારને આપી પોતાની પ્રબળ કબ્જાં કે હવેથી આ કુમાર તમારો રાજા છે. એની આજ્ઞામાં હમેશાં વર્તવું, એમ ઉપદેશ આપ્યા બાદ પરિબળ સહિત કુમારને પ્રણામ કરી કેવલી ભગવાનના ચરણકમલમાં દીક્ષા ગ્રહણ કરી. તેમજ રાણીએ પણ નવીન રાજગાદીએ બેઠેલા કુમારને પુછી પોતાના હૃદયચરિત્રની શુદ્ધિ માટે દીક્ષા ગ્રહણ કરી, તેમજ કેટલીક અન્ય રાણીઓએ પણ દીક્ષા લીધી. ત્યારબાદ કેવલી ભગવાન અને અન્ય દીક્ષાધારી મુનિઓને નમસ્કાર કરી રાજા પોતાના સ્થાનમાં વિદાય થયો. પછી રાજા પોતે હમેશાં મુનિઓની સેવામાં હાજર રહેતો હતો. એમ કરતાં કેટલાક દિવસ પોતાના પરિવાર સહિત મુનીંદ્ર ત્યાં રહીને પછી અન્ય દેશમાં વિહાર કર્યો.

વીરકુમાર રાજા નીતિપૂર્વક રાજ્ય ચલાવતો અને પ્રબળ સંરક્ષણ કરતો હતો. તેમજ જૈનશાસનની ઉન્નતિ કરવામાં તત્પર હતો. વિનયગુણ સંપન્ન એવા મંત્રીના પુત્રને દરેક સ્થાને આત્મ સમાન ગણતો હતો. તેવામાં રિપુ-

મર્દન રાજાનો લેખ આવવાથી થોડોક પરિવાર સાથે લઈ વિમળને રાજ્ય કારભાર સોંપી પોતે શ્રીનિલયનગરમાં ગયો. ત્યાં પોતાના પિતાનો સમાગમ કરી ધર્મતત્ત્વનો ઉપદેશ પ્રાપ્ત કર્યો. રિપુમર્દન રાજાએ પણ પુત્રથી ધર્મતત્ત્વ જાણીને તેને રાજ્ય કારભાર સોંપીને વિધિપૂર્વક દીક્ષા લીધી, ત્યારબાદ વીરકુમાર રાજા પણ ચિરકાલ શ્રાવક ધર્મ પાળી રણધવલ રાજર્ષિના ચરણમાં દીક્ષા લઈ નાના પ્રકારના દેશરૂપી સરોવરમાં ભવ્ય પ્રાણિરૂપ કમલોને બહુ સમય પર્યંત પ્રતિબોધ કરી સૂર્યની પેઠે મોક્ષ (અસ્ત) પામ્યા. માટે હે ભવ્ય પ્રાણિઓ ! આ

વજ્રવણિકનીકથા.

(૬૫)

પ્રમાણે કામજન્ય ગર્વને દૂર કરવાથી લોકમાં પ્રગટ કર્યો છે ચમત્કાર જેણે એવા વીર કુમારે ઉત્કૃષ્ટ સુકૃતશ્રેણી ઉપાર્જન કરી, તેમજ આ લોકમાં પણ અગમ્યગમનાદિકનું કારણ અને સર્વ જનોમાં નિંદનીયપણું પ્રાપ્ત થતું નથી. તેમાં આ દૃષ્ટાંત છે. જેમ યુવાન છતાં પણ આ કુમારે નિરતિચાર ચોથું વ્રત પાળ્યું તેમ અન્ય લોકોએ પણ પ્રયત્ન પૂર્વક આ વ્રત પાળવું.

इति चतुर्थव्रते वीरकुमारदृष्टान्तः समाप्तः

વજ્રવણિકની કથા.

પ્રથમ ઇત્વરપરિગૃહીતાગમનાતિચાર.

દાનવિર્ય રાજાએ પ્રશ્ન કર્યો કે હે ભગવન્ ! ચોથા વ્રત ઉપર વીરકુમારનું દૃષ્ટાંત આપે અમને કહ્યું; પરંતુ તેના અતિચારનું હે સ્વરૂપ અમારી ઉપર કૃપા કરી કહેા. શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા, રાજન્ ! તું બહુ શ્રદ્ધાળુ છે, ત્હારી ધાર્મિક બુદ્ધિ જોઈ બહુઆનંદ માનવા જેવું છે. આ બ્રહ્મચર્યવ્રતમાં પ્રથમ અતિચારનું સ્વરૂપ તું સાવધાન થઈ સાંભળ. દ્રવ્ય આપીને થોડા સમય માટે રાખેલી વેશ્યા સ્ત્રી પણ પરસ્ત્રી ગણાય, માટે તેનો સંગ કરનાર પુરૂષ વજ્રવણિકની પેઠે બહુ દુઃખી થાય છે.

આ ભરતક્ષેત્રમાં પૃથ્વી રૂપી સ્ત્રીને તિલક સમાન તિલકપુર નામે સુપ્રસિદ્ધ નગર છે. તેમાં ઉદ્ધત વૈરી-
વજ્રદ્રષ્ટાંત. એનો ગર્વ ઉતારવામાં બહુ પરાક્રમી સોમ-
ધ્વજ નામે રાજા હુતો. સુયશા નામે તેની

(૬૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

સ્રી હતી. વળી તે નગરમાં યશોધવલ નામે શ્રેષ્ઠી હતો અને જ્ય-
દેવી નામે તેની સ્રી હતી. તેમજ તેઓને વજ્રનામે એક પુત્ર
હતો. તે વિલાસ કરવામાં બહુ કુશળ અને ઈંદ્રિયોના વિષયોમાં
બહુ પુરો હતો, તેથી તે હુંમેશાં પોતાના મિત્રમંડળ સાથે દેવ
મંદિર તથા ઉદ્યાનાદિક સ્થાનોમાં ઇચ્છા પ્રમાણે ફરતો હતો.

એક દિવસ પ્રભાત કાળમાં ભાવીભાવને લીધે વજ્ર પોતાના
પિતા સાથે નર્મદા નદીના કીનારે ગયો.
દેવનું આગમન. ત્યાં આગળ સ્નાનાદિક શુદ્ધિ કરી પોતાની
નિત્ય ક્રિયા સમાપ્ત કરી બન્ને જણ તટ ઉપર
બેઠા હતા, તેટલામાં ઉત્તર દિશા તરફથી નિર્ધૂમ અગ્નિની જ્વાલા
સમાન કાંતિમાન એક દેવ ત્યાં આવ્યો. એકદમ દિવ્ય સ્વરૂપ
જેઈ પિતા અને પુત્ર બન્ને શ્લોભાયમાન થઈ ગયા. તે જેઈ દેવ
બોલ્યો, ભદ્ર ! ભય પામવાનું કંઈ કારણ નથી. હું તમ્હારા હિત
માટે આવ્યો છું. તમે પૂર્વભવમાં મ્હને બહુ ઈષ્ટ હતા, તેથી
અહીં તમને જેઈ હું પ્રગટ થયો છું. હવે પૂર્વભવનું વૃત્તાંત
સાંભળો—પ્રથમ હું આ નગરમાં દુર્ગપાળની સ્રી હતી અને દેવકી
મ્હારૂં નામ હતું. તે સમયે મ્હારૂં ઘર પણ તમ્હારા ઘરની પાસે
હતું. મ્હારો સ્વામી સોમધ્વજ નામના રાજાની નોકરી કરતો
હતો. તેવામાં કોઈક પ્રસંગે રાજા પરિવાર સહિત નર્મદાના
કીનારે મુકામ કરી રહ્યો હતો. મ્હારો સ્વામી પણ મ્હને સાથે
લઈ ગયો હતો. અમારો મુકામ કાંઠા ઉપર વડની નીચે હતો.
ખીબ લોકો પણ તેવીજ રીતે પોતપોતાની અનુકૂળતા પ્રમાણે
ઉતર્યા હતા. તાપની બહુ ગરમીને લીધે જળકીડા માટે હું
નર્મદાના પ્રવાહમાં ઉતરી. તેવામાં કોઈક જલચરે મ્હારા પગ
ખાંધી લીધા. જેથી રૂદન કરતી હું બૂમ પાડવા લાગી. બૂમ
દયાજનક ચીસ પાડી તેથી લોકો જાણી ગયા તોપણ પોતપોતાના

વજ્રવજ્રિકનીકથા.

(૬૭)

સ્થાનમાંથી કોઈએ પણ મ્હારી સંભાળ લીધી નહીં ! થોડીકવાર પછી કોઈને દયા આવી અને તે બોલ્યો કે, ધૈર્ય રાખીને શાંત રહે, હું ત્હારી સહાય માટે આવું છું. એમ કહી એકદમ તેણે નદીમાં પ્રવેશ કર્યો. અને ચમત્ક્રમ સમાન ચળકતી છરીવડે તે જળચરને છેદી નાખ્યો. પરંતુ બહુ જોસથી જળની અંદર છરીને ઘા કર્યો તેથી તે ઘા પોતાના પેટ ઉપર લાગવાથી તે પુરૂષનાં આંતરડાં બહાર નીકળી પડ્યાં. જેથી મ્હારા બન્ને હાથતું અવલંબન લઈ તે બહાર નીકળ્યો કે તરતજ મરી ગયો. તેના અંધુઓને માલુમ પડવાથી તેઓ ત્યાં આવ્યા અને તેજ ઠેકાણે જલ્દી કાષ્ઠની ચિતા રચી તેને સુવાડી દીધો, હું પણ નદીમાં સ્નાન કરી ચિતાની સમીપમાં આવી અને ચિતામાં પડવાની તૈયારી કરતી હતી તેટલામાં મ્હારા સ્વામીએ મ્હને હાથવડે પકડી લીધી, એટલે મ્હેં તેને કહ્યું કે આ પુરૂષની સાથે મ્હારે ચિતામાં પ્રવેશ કર્યા વિના ચાલે તેમ નથી, કારણકે આ મ્હારો પરોપકારી અંધુ છે. જે વખતે મ્હેં બહુ પોકાર કર્યા હતા તે સમયે તમે સુકામમાંથી બહાર કેમ નહોતા નીકળ્યા ? બીજા લોકો પણ જોઈ રહ્યા હતા, કોઈએ મ્હારી સહાય કરી નહીં. માત્ર આ વીરપુરૂષે મ્હારો દીન પોકાર સાંભળી જળમાં પ્રવેશ કરી મ્હારા પ્રાણ માટે પોતાના પ્રાણને તૃણની માફક ત્યાગ કર્યો. માટે આ પુરૂષની પાછળ હું પ્રાણ ત્યાગ કરીશ. તેથી મ્હારો હાથ તમે દોડી દો. એમ સાંભળી મ્હારો પતિ બોલ્યો, હે વરતનુ ! મ્હેં ત્હારો પોકાર સાંભળ્યો નહોતો. અન્યથા હું ત્હારી ઉપેક્ષા કરું ખરો ? પછી મ્હેં તેને કહ્યું કે, મ્હારા માટે એના પ્રાણ ગયેલા છે માટે એની ચિતામાં હું અવશ્ય પ્રવેશ કરીશ. એમ સમજી વેલાસર મ્હને છોડી દો. વળી મ્હેં તમારો કોઈપણ અપરાધ કર્યો હોય તો તેની હું ક્ષમા માગું છું. કદાચિત્ મ્હને

(૬૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

નહી છોડો તોપણ હું ગમે તે રીતે પ્રાણ ત્યાગ કરીશ. આ પ્રમાણે મહારો દૃઢ આગ્રહ જોઈ તેણે મહુને છોડી દીધી. જેથી ચિંતામાં પ્રવેશ કરી મહેં દેહ ત્યાગ કર્યો. હે શ્રેષ્ઠિ ! વિશેષ અધ્યવસાયને લીધે તે પુરૂષ મરીને આ ત્હારો પુત્ર થયો છે. અને હું વ્યંતર જાતિમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થઈ છું. આ પ્રતિબંધને લીધે મહેં તમહુને આ મહાર્ગ વૃતાંત સંભળાવ્યું. હવે જો મહારી પ્રાર્થના સ્વીકારો તો હાલ મહારે પ્રત્યુપકારની બુદ્ધિથી વજ્રને કંઈક કહેવાનું છે. વજ્ર ઓલ્યો, ખુશીથી કહો, મહારા લાયક હશે તો હું તે કરવા તૈયાર છું. દેવ ઓલ્યો, નહીના સામા કીનારે લવલીવેલીના મંડપમાં એક મુનિ મહારાજ વિરાજે છે. માટે તમે બન્ને જણા ત્યાં જાઓ અને ભક્તિપૂર્વક તેમને વંદન કરો. જેથી તેઓ પણ મુનીંદ્રની પાસે ગયા. મુનિએ પણ ધર્મલાભપૂર્વક અણુવ્રતાદિકનો ઉપદેશ આપ્યો. ત્યારબાદ બન્ને જણે ગુરુ સમક્ષ શ્રદ્ધાપૂર્વક શ્રાવક ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. પછી સંતુષ્ટ થઈ દેવ ઓલ્યો, તમે મહારા ગુરુભાઈ થયા. કારણકે હું પણ આ મુનીશ્વર પાસેથીજ સમ્યક્ત્વ પામ્યો છું. માટે વાંછિત અર્થ-દાયક એવું આ ચિંતામણિરત્ન તમને સાધર્મિક વાત્સલ્યમાં અર્પણ કરું છું. એમ કહી ચિંતામણિ આપી તે દેવ અદૃશ્ય થઈ ગયો.

ત્યારબાદ પિતા પુત્ર બન્ને શ્રાવકધર્મ પાળવા લાગ્યા. હમ્મેશાં મુનિ પાસેજતા અને ધર્મ સંભળતા હતા. વજ્રનો દુરાચાર. પરંતુ વજ્રને વેશ્યાગમનનું વ્યસન પડ્યું હતું તે છોડતો ન હતો. કેટલીક વેશ્યાઓને ભાડુ આપી રાખતો હતો. તેમજ અન્ય કેટલીક સ્ત્રીઓ સાથે ઈચ્છા પ્રમાણે વિલાસ કરતો હતો એ પ્રમાણે કેટલીક કામ-ક્રીડામાં આતુર બની રાત્રીઓ વ્યતીત કરતો હતો. ચિંતામણિના

વજ્રવશ્ચિકનીકથા.

(૬૬)

પ્રભાવથી બહુ દ્રવ્ય તેને મળતું હતું. અને તે સર્વ દ્રવ્ય જીન-મંદિર, જીનપ્રતિમાઓ, સંઘ અને વેશ્યાઓમાં વાપરતો હતો. બીજાની રાખેલી વેશ્યાઓને પોતે બાણુતો છતો પણ તેઓનો ત્યાગ કરતો નહીં. તેથી લોકોની સાથે પ્રતિદિવસે તેને બહુ વૈર બંધાયું. વળી તે વાત તેના પિતાના બાણુવામાં આવી ત્યારે તેણે વજ્રને બહુ વાર્યો અને કહ્યું કે, અરે ! બીજાની રાખેલી વેશ્યાઓ તરફ ગમન કરવાથી તું બહુ દુઃખી થઈશ. તેમજ ચોથાવ્રતનો અતીચાર ન કર, વળી ગુરૂ વચનનું સ્મરણ કર, ઉભયલોકમાં વિરૂદ્ધ આ કાર્ય તું કરે છે માટે સજ્જન પુરૂષોએ નિંદવા લાયક આ દુષ્કૃત્યનો તું સર્વથા ત્યાગ કર. જે કે દરેક વેશ્યાગમન કરવાથી અનેક અનર્થો ઉત્પન્ન થાય છે, તેમાં પણ જેઓ અન્યની રાખેલી હોય તેઓ તો કાલકૂટ વિષ સમાન છે. વજ્ર ખોડ્યો, હે તાત ! એ વાત સત્ય છે, પરંતુ વેશ્યાઓનો સંગ છોડવા માટે હું અશક્ત છું. તમે ગમે તેમ કહેશો પણ તે વ્યસન મ્હારાથી છુટે તેમ નથી. પિતાએ કહ્યું, હે પુત્ર ! જે ત્હારો આ નિશ્ચય દઢ હોય તો હું અત્યારે જ દીક્ષા ગ્રહણ કરું છું. કારણકે ચિરકાલ ઈચ્છા મુજબ લોગ લોગવ્યા, લક્ષ્મીના અનેક વિલાસ અનુભવ્યા, સજ્જનો સાથે આનંદ મેળવ્યો, મિત્ર તથા બંધુઓનો પ્રેમ જાળવ્યો, તેમજ દીનજનોને સુખી કર્યા, વળી હે વત્સ ! હાલમાં વૃદ્ધ અવસ્થા પ્રાપ્ત થઈ છે. મરણ સમય પણ નજીક આવ્યો છે. માટે આત્મહિત કરવાનો આ સમય છે. એમ કહી પોતાનું દ્રવ્ય શુભ ભાવનાપૂર્વક ધર્મસ્થાનોમાં વાપરી શ્રેષ્ઠીએ વિધિપૂર્વક ગુરૂ પાસે જઈ દીક્ષા ગ્રહણ કરી. ત્યારબાદ મર્યાદારહિત પ્રવૃત્તિ કરવાથી વજ્રનો સંગ લોકોએ છોડી દીધો. એક દિવસ તે વજ્ર વસંતસેના વેશ્યાના ઘરમાં પેઠો. તે વેશ્યા રાજકુમારની રાખેલી

(૭૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

હતી, છતાં તેની ઈચ્છા મુજબ તેને બહુ દ્રવ્ય આપી રાત્રિના પહેલા પ્રહરમાં તેના પલંગ ઉપર તે બેઠો હતો તેટલામાં કુમાર પણ ત્યાં આવ્યો અને તરત જ શેષથી તેને પકડવા બંધ છે તેવામાં તે નાઠો, પરંતુ કુમારે પોતે જ તેને બાહુથી પકડી થાંભલા સાથે બાંધ્યો. સવાર થયું એટલે વેશ્યાએ કુમારને પ્રાર્થના કરી બહુ મહેનતે વજ્રને છોડાવ્યો. જેથી જીવતો પોતાને ઘેર ગયો. પરંતુ સુકોમલ શરીર હોવાથી બંધનની અસહ્ય પીડાને લીધે લોહી ભરાઈ ગયું તેથી તે મરીને આત્મધ્યાન કરવાથી ભુંડની ચોનિમાં ઉત્પન્ન થયો. અને કેટલાક ઘોર ભવ બ્રમણ કરી ફરીથી સમ્યક્ત્વ પામી મોક્ષ મુખ પામશે. તેનો પિતા તો તેજ ભવમાં શુદ્ધ ચારિત્ર પાળી મોક્ષગામી થયો. માટે હે ભવ્ય પુરૂષો ! વેશ્યા વ્યસનરૂપ ચોથા વ્રતનાં અતિચારનો સર્વથા ત્યાગ કરો. જેથી થોડા સમયમાં જીનેંદ્ર કથિત ઉત્કૃષ્ટ સિદ્ધિ સ્થાન પ્રાપ્ત થાય.

इति चतुर्थव्रतप्रथमातिचारविपाके वज्रकथानकं समाप्तम् ॥

—*—

दुर्लभवर्णिकनी कथा.

—•—

द्वितीय अपरिगृहीतागभनातिचार.

દાનવિર્ય રાજા બોલ્યો, કૃપાળુ એવા હે જગદ્ગુરુ ! હવે ચોથા વ્રતમાં દ્વિતીય અતિચારનું સ્વરૂપ સંભળાવો. તે સંભળી શ્રીસુપાર્શ્વ પ્રભુ બોલ્યા, હે રાજા ! કુલટા અને અનાથ વિધવાઓ પરસ્ત્રી નજ ગણાય, એમ સમજી જે તેઓને લોગવે છે તે પુરૂષ પણ દુર્લભની પેઠે બહુ દુઃખ લોગવે છે.

समस्त नगरिनो गर्व उतारवामां यूडामणि समान

દુર્લભવણિકનીકથા.

(૭૧)

દુર્લભ.

વિજયખેટ નામે નગર છે. તેમાં સરલ પ્રકૃતિવાળો ગોલદ્ર નામે વણિક રહેતો હતો. મલયમતી નામે તેની સ્ત્રી હતી. તેઓને દુર્લભ નામે એક પુત્ર હતો. વળી તે દુર્લભ દરેક વણિક કલાઓનો નિધાન તેમજ સર્વ અનર્થનો કુલભવન હતો. એક દિવસ પિતા અને પુત્ર બન્ને જણા વેપાર માટે તૈયાર થયા. પોતાની યોગ્યતા પ્રમાણે કરીયાણું ભરી ઉજ્જયિની તરફ તેઓ ચાલ્યા. અર્ધ માર્ગે જતાં ધ્યાનમાં ખેડેલા એક મુનિ તેઓના જોવામાં આવ્યા. જેથી તેમને વંદન કરી તેઓ નીચે ખેડા. ધ્યાન પૂર્ણ થવાથી મુનિ બોલ્યા હે શેઠિયાઓ ! તમે કયાં જાઓ છો ? અહીં કયાંથી આવ્યા ? વળી અહીં આવવાનું શું પ્રયોજન છે ? તેઓએ પણ પ્રશ્નનો ઉચીત જવાબ આપ્યો એટલે મુનિએ કહ્યું, સર્વ લોકો ધનને માટે સંખ્રાંત થઈ ઉદ્યોગ કરે છે. પરંતુ ધનનું કારણ મુખ્ય ધર્મ છે. પણ તેના માટે તો સર્વ લોકો સદાકાળ નિરૂઘોગી રહે છે. જો ધર્મ વિના મનોવાંછિત એમને એમજ સિદ્ધ થતાં હોય તો સમસ્ત ત્રણ લોકમાં કોણ દુઃખી રહે ? વળી પોતાના પિતાએ ત્યજી દીધેલી ગુણસુંદરીની માફક પુણ્યશાલી જીવેના સર્વ મનોરથ અવશ્ય સિદ્ધ થાય છે.

ભદ્રેલપુર નામે નગર છે, તેમાં અરિકેસરી નામે રાજા છે, કનકમાલા નામે તેની સ્ત્રી છે. સર્વ કલાઓનું કુલભવન ગુણસુંદરી નામે એક કન્યા તેઓને ઉત્પન્ન થઈ. અનુક્રમે તેને યૌવન અવસ્થા પ્રાપ્ત થઈ. તેટલામાં દૈવયોગે તેની માતા મરણ પામી. તેમજ મોસાળ પક્ષમાં પણ કાળે કરી કોઈ રહ્યું નહીં. તેવામાં એક દિવસ ગુણસુંદરી વંદન માટે પોતાના પિતા પાસે ગઈ, અનેક પ્રકારના સુંદર અલંકારોથી વિભૂષિત ગુણસુંદરીને તેમજ

(૭૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

અમૂલ્ય આભૂષણ તથા ઉત્તમ વસ્ત્રોથી વિભૂષિત સભ્યજનોને જોઈ રાજા બહુ ખુશી થયો, અને કોમળ વાણીવડે પોતાના પરિજનને પુછવા લાગ્યો કે તમે કોના પ્રતાપથી વિશાળ લક્ષ્મીના વૈભવ લોગવો છો ? તેઓ યોદ્યા, રાજાધિરાજ ! આ સર્વ આપનોજ પ્રસાદ છે. અન્ય કોઈનો પણ નથી. ત્યારબાદ ગુણસુંદરી મસ્તક ધુણાવી ઉંચે સ્વરે રાજાની અપેક્ષા છોડી દઈને યોદ્યા, હે તાત ! આ સર્વ લક્ષ્મી વિલાસ ભવિતવ્યતાને લીધે આવી મળે છે. તે ઉપર તેણીએ એક ગાથા કહી.

સા જયત જણ લચ્છી, જીહ્ પસાણ ઈસરજણસ્સ ।
સચ્ચમલિયંપિ વયણં, સયાણપુરિસાવિ મન્નંતિ ॥

અર્થ—“અહો ! આ દુનિયામાં માત્ર લક્ષ્મીદેવીનો જય થાઓ, કે જેના પ્રસાદથી સમગ્ર માણસો પણ ધનાઢ્ય પુરૂષનું અસત્ય વચન પણ સત્ય તરીકે માને છે.” આ પ્રમાણે તેનો અભિપ્રાય જાણી સ્વભાવથી બહુ કોપીરાજા યોદ્યો, પુત્રિ ! તું કોના પ્રસાદથી આનંદ લોગવે છે ? ગુણસુંદરી યોદ્યા, પૂર્વે કરેલાં કર્મોના ફળ વિપાકથી સુખ દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે. અપરાધ અને ગુણોમાં અન્ય તો નિમિત્ત માત્ર ગણાય છે. રાજાએ તરત જ હુકમ કર્યો કે, કોઈપણ નિર્ભાગ્ય જનોમાં શિરોમણિ સમાન દરિદ્ર પુરૂષને અહીં પકડી લાવો. કારણ કે અહીં તેનું કામ છે. આ પ્રમાણે રાજાનો હુકમ સાંભળી તરત જ રાજપુરૂષો છુટ્યા અને માથે કાષ્ટની ભારી મૂકી ફરતા એક દરિદ્રને લાવીને રાજાની આગળ હાજર કર્યો. તેને જોઈ રાજા બહુ ખુશી થયો ! તે દરિદ્રીની સાથે ગુણસુંદરીને પરણાવી. પછી સર્વ વસ્ત્રાદિક ઉતારી લઈ વહિકાનાં શુભ વસ્ત્ર પહેરાવીને કહ્યું કે, હે ગુણસુંદરી ! તું હવે અહીંથી વિદાય થા અને પૂર્વોપાર્જીત સુકૃતનો અનુભવ કર.

દુર્લભવશિક્ષકનીકથા.

(૭૩)

તેમજ સર્વ લોકોને આજ્ઞા કરી કે, જે ગુણસુંદરીની સાથે વાતચિત્ત કરશે તેને કાંસીએ લટકાવવામાં આવશે. જેથી તે ગુણસુંદરી પોતાના નિર્ધન પતિ સાથે મૌન ધારણ કરી ચાલી ગઈ. પોતાના પતિના ઘરમાં પ્રવેશ કરી તેના મસ્તકના કેશ છુટા કરે છે તેટલામાં એકદમ કેશમાંથી તેવો ઉત્તમ સુગંધ ફેલાઈ ગયો કે જાણે ગોશીર્ષચંદનવનના સુગંધને છળવા માટે ફેલાયો હોય ને શું ? તેમ જાણી ગુણસુંદરીએ પોતાના પતિને પૂછ્યું કે, આજે તમારો કાષનો ભારો ક્યાં મૂક્યો છે ? તેણે જવાબ આપ્યો કે, હે સુંદરી ! આજનો ભારો તો કદોઈની હુકાને મૂક્યો છે. પછી ગુણસુંદરીએ તેની સાથે જઈને તે ભારો પોતાના ઘેર આણ્યા. ત્યારબાદ તેમાંથી ચંદનના કકડાઓ વાણીયાની હુકાને વેચીને કેટલાંક વસ્ત્ર ધાન્ય વિગેરે ઉપયોગી સાધન ખરીદ કર્યાં. પછી જે વૃક્ષ ઉપરથી ચંદનનાં લાકડાં લાગ્યાં હતાં ત્યાં આગળ જઈ તેણીએ તે વૃક્ષના ટુકડા કરાવીને મૂર્ખ મનુરો પાસે અર્ધ રાત્રીએ સર્વ કાષ પોતાના ઘરમાં ભરાવ્યાં. ત્યારબાદ તે વેચવાથી અનુક્રમે પુષ્કળ ધન તેમાંથી તેને પ્રાપ્ત થયું.

દ્રવ્યના પ્રભાવથી પોતાને ઉચિત પરિવાર અને વાહનાદિક સર્વ સામગ્રી તૈયાર કરી બન્ને સ્ત્રી પુરૂષ સુવર્ણસિદ્ધિ વેપાર માટે દેશાંતર ગયા, ગુણસુંદરીએ રાજ્યે આપેલાં વહિકા વસ્ત્ર (જુના ઇતિહાસ લખેલાં વસ્ત્ર) પહેરેલાં હતાં. તેઓમાં લખેલી અક્ષર પંક્તિ તેના જોવામાં આવી, અનુક્રમે તપાસ કરતાં એક ઠેકાણે સુવર્ણ સિદ્ધિનો પ્રયોગ લખેલો તેના જોવામાં આવ્યો. પછી લખ્યા પ્રમાણે સર્વ સામગ્રી એકઠી કરી પ્રયોગ કર્યો, તેથી તાપ, છેદ અને કષ એમ ત્રણ પ્રકારે શુદ્ધ સુવર્ણ સિદ્ધ થયું. ત્યારબાદ તે પ્રયોગવડે પુષ્કળ સોનું તેઓએ સંપાદન કર્યું. બાદ તેઓ

(૭૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

બહુ વાહન પરિવાર સહિત ગૌડ દેશમાં ગયાં. ત્યાંથી ઉત્તમ ભદ્ર ભતિના એક હબાર હાથી ખરીદ કરી ભદ્રિલપુરમાં આવ્યાં. રાજાએ ખતાવેલા સ્થાનમાં બીજું બાણે ભદ્રિલપુર હોય ને શું ? તેવી રચના કરી ગુણસુંદરી ત્યાં રહી. તેનો પતિ પણ દ્રવ્યના પ્રભાવથી દરેક કલાઓમાં કુશળ થયો હતો, તેથી તે પણ લોકમાં પ્રસિદ્ધ થયો. વળા તે વિવિધ વિલાસોનું કુલભવન હોવાથી તેનું પુણ્યપાળ એવું નામ ઠરાવ્યું છે. કહ્યું છે કે—

શ્રીપરિચયાજ્ઞા અપિ, ભવન્ત્યભિજ્ઞા વિદગ્ધચરિતાનામ્ ।

ઉપદિશતિ કામિનીનાં, યૌવનમદ એવ લલિતાનિ ॥

અર્થ—“લક્ષ્મીના પરિચયથી જડ પુરૂષો પણ વિજ્ઞ પુરૂષોના ચરિત્રના બાણુકાર થાય છે, તેમજ યૌવન અવસ્થાનો મદ પણ યુવતિઓના વિલાસોનો ઉપદેશ આપે છે.” એક દિવસ પુણ્યપાળે પણ બહુ ઠાઠથી ભેટ પૂર્વક રાજાની મુલાકાત લીધી. રાજાએ પણ તેની પાસે હબાર હાથી બાણીને કહ્યું કે, મહાજનના કદા પ્રમાણે કિંમત લઈ તમ્હારા હાથી અમને આપો. પુણ્યપાળ બોલ્યો, રાજાધિરાજ ! જન્માંતરે પણ આ કાર્ય ત્હારાથી કરી શકાય તેમ નથી, પરંતુ ત્હારા મુકામમાં પધારી આપ લોજન કરો અને હબાર હાથી પણ લઈ લ્યો, તે આપનાજ છે, કિંમતની કંઈ પણ જરૂર નથી. આ પ્રમાણે પુણ્યપાળનું બોલવું સાંભળી રાજાનું હૃદય પીગળી ગયું. પુણ્યપાળ પોતાના મકાનમાં ગયો. હવે તે મકાન કાષ્ટનો બંધાવેલો છે અને તે યંત્રથી ગોઠવેલો છે. તેમાં સો થાંભલા અને ચાર દ્વાર ગોઠવેલાં છે. લોજનનો અવસર થયો, જેથી રાજા પોતે જમવા બેઠો. ગુણસુંદરી એકલી પીરસે છે. પ્રથમ અનેક પ્રકારનાં ફલ પીરસીને અંદર ચાલી ગઈ, પછી અન્ય વેશે ધારણ કરી બીજા દ્વારથી પકવાન પીરસી ગઈ,

દુર્લભવણિકનીકથા.

(૭૫)

તેવીજ રીતે નવીન નવીન વેશ ખેરો શાક, દાળ, ભાત, ઘી વિગેરે દરેક વસ્તુઓ પીરસી ગઈ, તે ઉપરથી રાજાએ પુણ્યપાળને પૂછ્યું, અહીં તમ્હારે સ્ત્રીઓ અને યોજક પરિવાર કેટલો છે ? પુણ્યપાળ બોલ્યો, આપે જેટલી જોઈ તેટલી. ત્યારબાદ રાજા જમીને પાન સોપારી લઈ ગંગાના તટ સમાન સુકોમલ પલંગ ઉપર ઉપરના માળમાં સુઈ ગયો.

રાજાએ આપેલા વહિકાખંડોથી પૂર્વની માફક વેષ કરી રાજાની પાસે જઈ નમસ્કાર કરી ગુણસુંદરી દીક્ષામહોત્સવ. બોલી, સાવધાન થઈ આપ અવલોકન કરો, મહુને ઓળખો છો ? વિચાર કરતાં રાજા સમજી ગયો અને અશ્રુધારા વહન કરી પોતાના બોળામાં તેને બેસારી બોલ્યો, હે વત્સે ! તું મહારી દુષ્પિતાની દીકરી ગુણસુંદરી છે. ભોજન સમયે મહેં તહને જોઈ હતી, પણ ઓળખી નહીં, નવ નવા શણગાર જોઈ મહુને અનેક સ્ત્રીઓનો ભ્રમ થયો. હે પુત્રી ! હવે ઉચિત શણગાર સજી મહારી પાસે આવ. એ પ્રમાણે પિતાનું વચન પ્રમાણ કરી ઉત્કૃષ્ટ વેષ ખેરો ત્યાં આવી અને પુણ્યપાળને પણ તેણીએ ત્યાં બોલાવ્યો. પોતાના વૈભવની વાર્તા રાજાએ પૂછી, પછી ગુણસુંદરીએ યથાર્થ પોતાનું વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યું, ત્યારબાદ રાજા બોલ્યો, હે પુત્રી ! ત્હારા દૃષ્ટાંતથી મહુને નિશ્ચય થયો કે વૈભવ એ કેવલ ધર્મનુંજ ફળ છે. માટે હવે મહુને તે ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવ. વળી તે ગુણસુંદરી પરંપરાથી શ્રાવકતા કુળમાં જન્મેલી હોવાથી પોતાની માતાએ બાલ્યાવસ્થામાંથી જ જૈન ધર્મમાં પ્રવૃત્ત કરેલી હતી છતાં પણ તેણીએ કહ્યું કે, અહીંઆ અમારા મકાનની નજીકમાં એક મુનીંદ્ર રહે છે, તે વિશેષ ધર્મ જાણે છે તેમજ તેઓ હમ્મેશાં ઉપદેશ આપે છે માટે ચાલો તેમની પાસે જઈએ. એમ કહી પુણ્યપાળ,

(૭૬)

શ્રીસુપાશ્વં નાથચરિત્ર.

ગુણસુંદરી અને રાજ સર્વે મુનિ પાસે ગયાં. વંદન કરી તેઓ નીચે બેઠાં, મુનિએ ધમલાભ આપી ધર્મદેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. પ્રાર્થનાપૂર્વક રાજએ મુનીંદ્રને જણાવ્યું કે, રાજ્યની સ્થિર વ્યવસ્થા કરી હાલ હું આપના ચરણમાં રહેવા ઇચ્છું છું. મુનીંદ્ર બોલ્યા, હે નરેન્દ્ર ! ધર્મકાર્યમાં નિર્ઘમી ન થવું. જેમ અને તેમ શીઘ્રતા કરવી. ત્યારબાદ વંદન કરી રાજ પોતાના સ્થાનમાં ગયો, પ્રધાનો સાથે વિચાર કરી પુત્ર નહીં હોવાથી પોતાના જમાઈ પુણ્યપાળને રાજ્યમાં સ્થાપન કરી વિધિપૂર્વક દીક્ષા લીધી. ત્યારબાદ પુણ્યપાળ રાજ બહુ સમય સુધી નીતિથી રાજ્ય ચલાવી જૈન ધર્મની પ્રભાવના કરવા લાગ્યો ગુણસુંદરીને સુલોચન નામે એક પુત્ર થયો. અનુક્રમે તેને રાજ્ય ગાદીએ બેસાર્યો. પછી સ્ત્રી સહિત તેણે દીક્ષા લીધી. નિરવગ્ર ચારિત્ર પાળી અનુક્રમે બન્ને મોક્ષસ્થાને ગયા. માટે હે ભવ્ય પ્રાણિઓ ! અન્ય ઉદમ છોડી દઇને પણ ધર્મને વિષે જ ઉદમ કરો. જેથી ઉભય લોકમાં તમારા બન્નેનાં વાંછિત કામ સિદ્ધ થાય.

ત્યાર બાદ પિતા પુત્ર બન્ને બોલ્યા, હે મુનીંદ્ર ! મુનિ ધર્મ

પાળવામાં અમે અશક્ત છીએ. માટે ગૃહ-

દુર્લભનો

સ્થાશ્રમમાં રહીને અમે જે ધર્મ પાળી

દુરાચાર.

શકીએ તેવો ઉપદેશ આપો. મુનિએ સમ્ય-

કત્વાદિ ગૃહીધર્મ વિસ્તાર પૂર્વક કહ્યો.

જેથી બાર પ્રકારનો તે શ્રાવક ધર્મ બન્ને જણે વિધિપૂર્વક સ્વી-

કાર્યો. ત્યાર બાદ તેઓ વંદન કરી ત્યાંથી ઉજ્જયિની તરફ ચાલ્યા.

ત્યાં જઈ વેપાર કરી તેઓ પોતાના સ્થાનમાં આવ્યા. શેઠ પોતે

અંગીકાર કરેલા ધર્મમાં બહુ ઉદ્યુક્ત થયા. બહુ દુર્લભ એવા

ધર્મને પામીને પણ દુર્લભ પોતાની કલ્પના પ્રમાણે ચોથા વ્રતમાં

અતિચાર સેવવા લાગ્યો. જેમકે—પરસ્ત્રીનો નિયમ કર્યો છે પરંતુ

धनदत्तश्रेष्ठीनीकथा.

(७७)

अनाथ कुलटाओनो नियम क्यो नथी ओम मानी विधवा कुलटाओ साथे कीडा करवा लाग्यो, ओक हिवस कुलटा साथे व्यक्तियार करतो दुर्लभ आरक्षकना जेवाभां आव्यो. जेथी तेजे लाकडीना प्रहारथी लुण्ठ करी अंधनने स्वाधीन क्यो. तेना पिताओे दंड भारी तेने अंधनमांथी छोडाओ्यो. ओे प्रमाओे अहुवार छोडाओ्यो तोपणु तेजे अनाथ कुलटाओनो संग छोड्यो नही. जेथी तेना पिता पणु अहु कंटाणी गया अने ते व्यसन छोडावी शक्या नही. ओेक हिवस ओेक क्षत्रियनी भाल विधवा हीकरी साथे कामांध थर्ध येष्टा करवा लाग्यो. जेथी तेजेओे भूम पाडीने पोताना अंधुजन ओेकडा क्यो. तेओेओे दुर्लभने लाकडीओेना प्रहारथी भुभ कुओो. तेथी तेना प्राओेओे आ अहु दुष्ट छे ओेम जाली तेना त्याग क्यो. त्यांथी ते मरीने प्रथम नरक भूमिमां गयो. त्यां तेने अहु पश्चात्ताप थयो, जेथी ते मुक्त थर्ध मनुष्य जन्म पाओो जैन हीक्षा अंगीकार करी भोक्षस्थानमां गयो. गोलद शैठ पणु कलंक रहित व्रत पाणी काण करी सौधर्म देवलोकां गयो. त्यांथी त्रीजे भवे भोक्ष सुभ पाभशे. माटे हे लव्य प्राओेओे ! परस्त्रीनो संग निरंतर छोडी देवे जेधओे ओेम समल परम दुःअनुं कारणु-भूत अपरिगृहित स्त्रीनो सर्वथा त्याग करवा उद्युक्त थाओे.

इति चतुर्थव्रतद्वितियातीचारे दुर्लभकथा समाप्ता ॥



धनदत्तश्रेष्ठीनीकथा.

तृतीय अनंग कीडातियार.

दानविर्य राज ज्योओ्यो, कृपासागर ओेवा हे भगवन ! हुवे अमने त्रीज अतियारनु स्वर्प दृष्टांत साथे समजवो. जेथी

(૭૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

અમે અતીચારના દોષથી મુક્ત થઈ ચોથું વ્રત પાળી શકીએ. શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ યોદ્યા, હે નરેન્દ્ર ! જે મનુષ્ય રાગાંધ થઈ કામ-ક્રીડા માટે સ્ત્રીઓનાં સ્તન મુખાદિક અંગો સેવે છે તે પુરૂષ ધન-શ્રેષ્ઠીની પેઠે અનેક દુઃખ ભોગવે છે.

આ ભરતક્ષેત્રમાં ગજેન્દ્ર (ચૈરાવત) થી વિભૂષિત અને અનેક વિપુલો (દેવો) થી વ્યાપ્ત સૌધર્મ સભા ધનશ્રેષ્ઠી. સમાન પ્રસિદ્ધિ પામેલું વિક્રમપુર નામે નગર

છે. તેમાં વિક્રમરાજા રાજ્ય કરતો હતો. વળી તે નગરમાં સિદ્ધિતિલક નામે શેઠ છે. અને લક્ષ્મીનું કુલભવન એવી લક્ષ્મી નામે તેની સ્ત્રી હતી. તેઓને ધન અને ધનદેવ નામે બે વિખ્યાત પુત્રો હતા. સર્વ કલાઓમાં કુશળ અને સુંદર રૂપવાળી કુલીન બાલિકાઓ સાથે તેઓનાં લગ્ન થયાં હતાં, વળી ધન-કુમાર સ્વાભાવિક કામી હતો અને ધનદેવ ધર્મમાં બહુ રાગી હતો. એક દિવસ તે બન્નેને હોલિકા પર્વના સમયે કોઈક સામાન્ય માણસ પોતાના નગરના સમીપ રહેલા ક્ષેત્રમાં લઈ ગયો. ત્યાંથી પૂર્વદિશામાં એક આમ્રવન હતું તેમાં ચાર જ્ઞાનના ધારક, ત્રણ ગુપ્તિઓના પાલક અને મૂર્તિમાન કામ સમાન આકૃતિને ધારણ કરતા એવા એક મુનીન્દ્ર જોયા. જેથી તેઓએ કૌટુંબિકને પૂછ્યું, ભાઈ ! અહીં આ મુનિ નાસિકા ઉપર દૃષ્ટિ રાખી કાષ્ઠની માફક એટલા રહિત થઈ કેમ બેઠા છે ? જવાબમાં તેણે જણાવ્યું કે, એક માસથી આ પ્રમાણે તે સ્થિર આસને બેઠેલા છે. ભોજન પાનાદિકનો સર્વથા ત્યાગ કરી તેઓ આ પ્રમાણે જ બેસી રહે છે. પછી તેઓ તેની સાથે જઈ મુનિને નમસ્કાર કરી યોદ્યા, હે મુનીન્દ્ર ! પ્રથમ અવસ્થામાં આપને વ્રત ગ્રહણ કરવાનું શું કારણ બન્યું ? મુનિ યોદ્યા, હે ભવ્યાત્માઓ ! મહારી સ્થિતિ તમે સાવધાન થઈ સાંભળો.

ધનદત્તશ્રીષ્ટીનીકથા.

(૭૯)

વૈરાગ્ય થવામાં મુખ્ય કારણ સંસારજ છે તેથી કોઈ અન્ય નથી, પરંતુ મ્હારે વ્રત ગ્રહણ કરવામાં વૈરાગ્યકારણ. વિશેષે કરી મ્હારી સ્ત્રી કારણભૂત થએલી છે. ધનદેવ યોડ્યો, હે મહાશય ! સ્ત્રી કેવી રીતે કારણ થઈ ? તે આપ કૃપા કરી કહો. મુનીંદ્ર યોડ્યા, આ ભરતક્ષેત્રમાં શુભાવાસ નામે નગર છે. તેમાં રિપુમર્દન નામે રાજા છે, તેમજ વિશાલબુદ્ધિ નામે તેનો મંત્રી અને રતિસુંદરી નામે તેની સ્ત્રી હતી. વળી તે નગરથી પૂર્વદિશામાં બગીચો છે, તેમાં રૂપભદ્રેવ ભગવાનનું મંદિર છે. જેની અંદર હુમ્મેશાં દેવ, વિદ્યાધર અને કિંનરો નૃત્યાદિક સેવામાં હાજર રહેતા હતા. તેના દ્વાર આગળ એક આમ્રવૃક્ષ હતું, તે સર્વ રૂતુઓમાં ફલ આપતો હતો. તેની ઉપર એક પોપટનું બેડલું હુમ્મેશાં સુખેથી નિવાસ કરતું હતું. એવામાં તેઓને પુત્ર થયો, પરસ્પર બન્ને તેને પાળતાં હતાં. ત્યારબાદ કોઈક દિવસે તે પોપટ અન્ય પોપટની સ્ત્રી ઉપર આસક્ત થયો, તે વાત તેની સ્ત્રીના બાલુવામાં આવી જેથી ક્રોધાયમાન થઈ યોડી હવે ત્હારા સંગથી સર્ચું. ત્હારી બહાલી સ્ત્રીના માળામાં ચાડ્યો બા. મ્હારી પાસે કીડા નિમિત્તે ત્હારે આવવું નહીં, કારણકે હે દૈવ ! સેંકડોવાર રૂંટ થઈને પણ અન્ય સ્ત્રીમાં આસક્ત થએલા પુરૂષ ઉપર પ્રેમ, પાપ કાર્યમાં બુદ્ધિ અને ધર્મમાં અનુદાન કોઈ સમયે તું મ્હને આપીશ નહીં. ત્યારે પોપટ યોડ્યો, હે પ્રિયે ! આટલો અપરાધ ક્ષમા કર. સ્ત્રી યોડી, મ્હારા સ્હામું હવે મુખ કરીશ નહીં, પ્રથમથી ઉછિષ્ટ હોય અને પછી તેને કાગડે વટાળેલું હોય, વળી તેમાં વિષ મેળવેલું હોય, તેમજ પરાધીન હોય તેવા અન્નને કોણ બુદ્ધિમાન પુરૂષ ખાવાની ઇચ્છા કરે ? ત્યારબાદ અતિશય વાચાળ તે પોપટ યોડ્યો, બે મ્હારો ત્યાગ કરીશ તો :હું મ્હારો

(૮૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પુત્ર લઈ ચાલ્યો જઈશ. ત્યારે તેની સ્ત્રી બોલી, પુત્ર તો મ્હારો છે હું તને નહીં આપું. એ પ્રમાણે તેઓનો પરસ્પર પુત્ર માટે બહુ વિવાદ થયો. છેવટ પોપટ બોલ્યો, ચાલો! આપણે રાજા પાસે જઈએ. રાજા જે ન્યાય આપે તે મ્હારે કબુલ છે એ પ્રમાણે તેની સ્ત્રીએ પણ કબુલ કર્યું, જેથી બન્ને જણુ રાજા મંદિરમાં ગયાં. વિનયપૂર્વક બન્નેએ પોતાનું વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું. રાજાએ નીતિ વાક્યનો વિચાર કરી કહ્યું, હું તમ્હારા વિવાદનો જે ચુકાદો આપું તે તમે એકાગ્ર ચિત્તથી સાંભળો. પિતાનો પુત્ર અને માતાની દીકરી ગણાય છે. અથવા પુત્રી પણ જો કેવળ પિતાના બીજથી થયેલી હોય તો તે પણ તાતનીજ ગણાય. જેમકે ખેડુત લોકો ક્ષેત્રમાં ધાન્ય વાવે છે તે સર્વ ધાન્ય તેઓનું ગણાય છે. માત્ર મ્હને તો કર (વેરા) મળે છે. આ ન્યાય પ્રસિદ્ધ છે. ત્યારબાદ પોપટની સ્ત્રી બોલી, ભલે એમ હોય તો એમ કરો, પરંતુ “આજથી આરંભીને આવી નીતિ છે” એ પ્રમાણે તમારા ચોપડાની અંદર વહિકાખંડમાં લેખ દાખલ કરો, રાજાએ પણ તે પ્રમાણે લેખ દાખલ કરાવ્યો. પોપટની સાથે તેની સ્ત્રી પોતાના સ્થાનમાં ગઈ. અને પોપટને પુત્ર હક આપી દીધો. તેવામાં ત્યાં આમ્રવૃક્ષની નીચે શ્રુતજ્ઞાની મુનિને જોયા. તેમને વંદન કરી પોપટની સ્ત્રીએ પોતાનું આયુષ્ય પૂછ્યું. મુનીંદ્ર બોલ્યા, આજથી ત્રીજે દિવસે ત્હારું મરણ થશે. વળી ત્હું મનુષ્યભવનું આયુષ્ય ખાંધેલું છે તેથી તું મંત્રીને ત્યાં પુત્રીરૂપે ઉત્પન્ન થઈશ, અને અહીંયાના રાજાની સ્ત્રી થઈશ. એ પ્રમાણે મુનિવચન સાંભળી તે પોપટની સ્ત્રી જીનમંદિરમાં દર્શન કરવા જઈ, ભગવાનને વંદન કરી મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે કદાચિત્ ભ્રમણુ કરતાં દૈવયોગે મ્હને જાતિસ્મરણુ થાય એટલા માટે મંદિરના ઉત્તર ભાગની ભીંત ઉપર એક પુરૂષ પાસે મુનિના કદા પ્રમાણે અક્ષરો

ધનદત્તત્રિશ્ચિની કથા.

(૮૧)

લખાવ્યા, ત્યારબાદ તે પોપટની સ્ત્રીએ ફરીથી મુનિ પાસે જઈ વિધિપૂર્વક અનશનવ્રત ગ્રહણ કરી સમાધિયોગવડે પર્યાંતમાં પ્રાણ ત્યાગ કર્યો. અને વિશાલબુદ્ધિ મંત્રીની ભાર્યા રતિસુંદરીની કુક્ષિથી ઉત્તમ સુવર્ણ સમાન કાંતિવાળી પુત્રી રૂપે ઉત્પન્ન થઈ. ભુવનાનંદા તેમું નામ પાડયું. અનુક્રમે ઉચિત કલાઓનો અભ્યાસ કર્યો. થોડા સમયમાં બહુ નિપુણતા મેળવી. એક દિવસે તે ભુવનાનંદા ઉદ્યાનમાં જીનમંદિરની અંદર પ્રભુનાં દર્શન કરવા ગઈ. ત્યાં પૂર્વોક્ત અક્ષર પંક્તિ વાંચી તેને જાતિસ્મરણ થયું. વૃત્તાંત સહિત પોતાનો પોપટ ભવ સ્મરણગોચર થયો. તેણીએ જાણ્યું કે આ જીનેશ્વર ભગવાનના પ્રભાવથી હું મંત્રીને ત્યાં જન્મી છું. તેથી તે જીનેશ્વરની પૂજા ભક્તિમાં હૃદયેશાં તત્પર થઈ,

મંત્રીને ઘેર એક મુખ્ય અશ્વ હતો. જેનાથી રાજાની ઘોડી-
એને ઘણા અશ્વ થયા. તે દરેક ઘોડાઓને
ભુવનાનંદાની રાજા પોતાને ઘેર મંગાવી લેતો હતો. તે
બુદ્ધિ. વાત ભુવનાનંદાના જાણવામાં આવી એટલે
તેણીએ રાજાને જણાવ્યું કે, આ સર્વ ઘો-

ડાઓ મહારા પિતાના અશ્વથી ઉત્પન્ન થયા છે માટે આ અશ્વ
મહારા પિતાના છે. એમાં તમહારો કોઈપણ પ્રકારનો હક્ક નથી.
કારણકે પ્રથમ પોપટ અને તેની સ્ત્રીનો પુત્ર સંબંધી વિવાદ
થયો, ત્યારે વહિકાખંડમાં તમોએ લખાવ્યું છે કે બીજા પિતાનું
હોય છે. તે સાંભળી રાજા એકદમ વિસ્મિત થઈ ગયો અને
વહિકા વચાવી જાયું તો તેજ પ્રમાણે લેખ નીકળ્યો. રાજાએ
જાણ્યું કે આ બાળ પંડિતા છે. જેથી મંત્રીની પાસે માગણી
કરી તેની સાથે પાતે પરણ્યો. ત્યારબાદ તેની બુદ્ધિની

(૮૨)

શ્રીમુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પરિક્ષા માટે રાજ્યએ કહ્યું કે, હે સુંદરી ! તું અતિ પંડિતા છે. માટે ત્યાંસુધી ત્હારે સર્વોત્તમ ગુણવાન્ પુત્ર ઉત્પન્ન થાય ત્યાંસુધી મ્હારે ઘેર આવવું નહીં. તેણીએ પણ કહ્યું કે, હે પ્રિયતમ ! જ્યારે પુત્ર થશે ત્યારેજ તમ્હારે ત્યાં હું આવીશ, પરંતુ આટલી મ્હારી પ્રતિજ્ઞા સાંભળો. “ જો હું સત્ય પંડિતા હર્મશ તો તમ્હારા હાથથી મ્હારા પગ ધોવરાવીશ, અને મ્હારા જોડા પણ તમ્હારી પાસે ઉપડાવીશ એટલું યાદ રાખજો. ” એમ એકાંતમાં કહી તે બાળા પોતાને ઘેર ગઇ. ભુવનાનંદાએ એકાંતમાં બેસી પોતાના પિતાની આગળ સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું. મંત્રી બોલ્યો, હે પુત્રી ! અતિ દુર્ઘટ આ કાર્ય કેવી રીતે સિદ્ધ થશે ? પુત્રી બોલી, હે તાત ! જુઓ, બુદ્ધિ આગળ કંઈપણ દુર્ઘટ નથી. મંત્રી બોલ્યો, કાર્યગતિ બહુ વિષમ હોય છે. દાન, બુદ્ધિ કે પરાક્રમથી પણ તે સિદ્ધ થતી નથી; માત્ર એક દૈવની સહાયથીજ તે સિદ્ધ થાય છે. એમ પિતાનું વચન સાંભળી બાળા બોલી હે પિતાજી ? આપનું કહેવું સત્ય છે એમાં કોઈ પ્રકારનો સંદેહ નથી. જીવેને દરેક કાર્યમાં બુદ્ધિ પણ કર્મ વશથીજ પ્રાપ્ત થાય છે. વળી હે તાત ! લાંબા વિચારની કંઈ જરૂર નથી, માત્ર કરવાનું એટલુંજ છે કે-રાજના મહેલની પશ્ચિમ બાજુએ હિમાલયના શિખર સમાન એક શ્રી રૂપલદેવનું મંદિર બંધાવો. તેમાં ત્રણે કાળે સંગીત સાથે મહોત્સવ થાય તેવી ગોઠવણ કરો. તેમજ વારાંગનાઓના મહેલમાં મ્હારે રહેવાં માટે એક હવેલી બંધાવો. વળી કેટલીક સ્ત્રીઓને ઉત્તમ શણગાર સાથે સરસ સંગીતકલામાં કુશલ કરવી જોઈએ, કેટલીકને નાટ્યકલા, કેટલીકને ભરતરાજના ઉત્તમ હાવભાવમાં કુશલ, તેમજ કેટલીકને વેણુ, વીણા, મૃદંગાદિક વાદ્ય વગાડવામાં પ્રવીણ કરવી જોઈએ અને તે સર્વ વેશ્યાઓ હોવી જોઈએ. એમ તે બાળાના કહ્યા

ધનદત્તશ્રેષ્ઠિની કથા.

(૮૩)

પ્રમાણે મંત્રીએ થોડા સમયમાં સર્વ તૈયાર કરાવ્યું. ત્યારબાદ સંગીત સાથે હુમ્મેશાં જીનમંદિરમાં મહોત્સવ થાય છે અને તે બાળા પણ ત્યાં નૃત્ય કરવા બંધ છે.

એક દિવસ રાજા રાત્રીના સમયે સુતો હુતો તેવામાં રૂપભદ્રેવના મંદિરમાં જીનેંદ્ર ભગવાનનો મહોત્સવ ચાલુ રાજાની પ્રવૃત્તિ. થયો, તે તેના સાંભળવામાં આવ્યો જેથી તે રાજા એકાકી પાછળના દ્વારથી બહાર નીકળી જીનભવનમાં આવ્યો અને અપ્સરાઓ સમાન વેશ્યાઓનું નાક્ય જોવા લાગ્યો. તેવામાં ભુવનાનંદા પોતેજ નવનવા પાઠોથી નૃત્ય કરવા લાગી. ઉત્તમ વેષ ધારણ કરી આવેલો રાજા પણ તેની ઉપર બહુજ આસક્ત થયો. સંગીતની સમાપ્તિ થઈ એટલે ભુવનાનંદા મેનામાં બેસી પોતાના સ્થાનમાં ચાલી ગઈ. રાજા પણ તેની સાથે તેના ઘેર ગયો અને તે રાત્રીએ તેની સાથેજ ત્યાં સુઈ રહ્યો. એ પ્રમાણે રસ પડવાથી રાજા હુમ્મેશાં પ્રેક્ષણુક જોવા આવે છે અને રાત્રીએ ભુવનાનંદાની સાથેજ ત્યાં રહે છે. રાજા જે કંઈ વાત કરે છે તે સર્વ ભુવનાનંદા પોતાના પિતાને બહુવાવે છે. મંત્રી પણ સર્વ વૃત્તાંત વહિકામાં લખી લે છે. એક દિવસ ભુવનાનંદા પોતાના મકાનના પગથારીઆમાં જોડા મૂકી ઘરની અંદર ચાલી ગઈ અને રાજાને કહ્યું કે, હાલમાં અહીં દાસી નથી માટે તમેજ જોડા લાવોને? રાજા પણ પોતાના મસ્તકે ચઢાવી જોડા ઘરની અંદર લાવ્યો! અને અર્ધ રાત્રીએ ત્યાંજ સુઈ ગયો. પછી ભુવનાનંદા બોલી આજે મહારા પગ બળે છે, માટે દાસીને ઊઠાડો. ક્ષણમાત્ર સિંચન કરે તો મહુને નિદ્રા આવે. તેણીએ ના પાડી તોપણ રાજા પોતેજ સિંચન કરવા લાગ્યો. પછી તે સુખેથી સુઈ ગઈ. ત્યારબાદ તેણીએ સ્વપ્નમાં પોતાના સુખમાં પ્રવેશ કરતો ચંદ્ર જોયો, પછી જાગ્રત થઈ ભુવનાનંદાએ પોતાની સેવામાં

(૮૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

તત્પર થએલા રાજાને જોઈ એકદમ ઉભી થઈને તેને સેવામાંથી મુક્ત કર્યો. અને તેની આગળ સ્વપ્નની વાત કરી. રાજા બોલ્યો, હે મૃગાક્ષી ! જરૂર ત્હારે ઉત્તમ ગુણવાન પુત્ર થશે. તેટલામાં રાત્રીનો અવસાન થયો અને શંખ વાગ્યો. જેથી રાજા ઉઠીને પોતાને ઘેર ગયો. ભુવનાનંદા પણ પોતાનો સ્વાધ્યાય કરતી બેઠી હતી તેટલામાં સૂર્યોદય થયો, તેથી ઘરનાં દ્વાર અંધ કરી પિતાને ઘેર ગઈ. અને રાત્રીનું વૃત્તાંત પિતાની આગળ નિવેદન કર્યું, ત્યાર-બાદ પોતે એકાંતમાં બેસી પિતાને ત્યાં રહીને તે દિવસેથી ઉત્પન્ન થએલા ગર્ભનું સુખેથી તે પાલન કરતી હતી. રાજા તેજ પ્રમાણે બીજે દિવસે તેના ઘેર ગયો ત્યારે ત્યાં ભુવનાનંદા તેના જોવામાં આવી નહીં, તેથી તેની પાડોસણીને તેણે પૂછ્યું કે, આ લીલાવતી ક્યાં ગઈ છે ? તે બોલી, હે નાથ ! હું તે વાત જાણતી નથી. પછી રાજા બહુ શોકાતુર થઈ ગયો અને તેના વિરહથી બહુ દુઃખી થઈ તે રાત્રી વ્યતીત કરી. બીજે દિવસે તેણે મંત્રીને પૂછ્યું કે, ત્હારે ત્યાં મુખ્ય ગાયન કરનારી લીલાવતી નામે સ્ત્રી હતી તે ક્યાં ગઈ છે ? મંત્રી બોલ્યો, પૃથ્વીનાથ ! ગઈકાલે સવારે ઘરમાંથી મહેં તેને બલાત્કારે કાઢી મૂકી હતી, તેથી તે હાલમાં રીસાઈને કોઈક ઠાકોરને ત્યાં ગએલી છે. દેરાસરમાં પણ આવતી નથી. તેમજ સેવાભક્તિ પણ કરતી નથી, અને વિશેષ કહેવાથી તે રડવા લાગે છે, માટે તેના સ્થાને બીજી કોઈપણ ગાયન કરનારી સ્ત્રી લાવવી પડશે. તે સાંભળી રાજા સ્થિર થઈ ગયો.

હવે ગર્ભના દિવસે પૂર્ણ થવાથી ભુવનાનંદાને શુભ લક્ષણ મુક્ત પુત્ર જન્મ્યો. તે શુભ રીતે મંત્રીના

પુત્રજન્મ.

ઘરમાં દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. અને અનુક્રમે સર્વ કલાઓનો પારગામી થયો. એક દિવસે મંત્રી પુત્ર સહિત ભુવનાનંદાને રાજા પાસે

ધનશ્રેષ્ઠિની કથા.

(૮૫)

લઈ ગયો. રાજાએ મંત્રીને પૂછ્યું, આ સ્ત્રી કોણ છે? મંત્રી બોલ્યો, હે રાજા! આ તમ્હારી સ્ત્રી છે અને તમ્હારી પુત્રી થાય, વળી આ એનો પુત્ર છે. આ પ્રમાણે મંત્રીનું વચન સાંભળી રાજા વિસ્મિત થઈ ગયો. અને કંઈક બોલવાનો વિચાર કરતો હતો તેટલામાં મંત્રીએ તેના હાથમાં વહિકા (ચોપડો) આપી, તેમાં તેની સાથે એમાંમાં જે કંઈ વાતચિત થઈ હતી તેમજ જે કંઈ કર્યું હતું તે સર્વ સવિસ્તર લખેલું વાંચી જોયું. પછી રાજાએ હર્ષ અને વિષાદ સાથે કુમારને હાથમાં લઈ આલિંગન કરી પોતાના બોળામાં બેસાર્યો. અને ભુવનાનંદાને કહ્યું કે, પોતાની પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરવાથી તેમજ પુત્રના લાભથી તમે મૂંઝવે જીતી લીધો અને આ કાર્યથી હું બહુ સંતુષ્ટ થયો. માટે આ રાજ્ય તમારું છે અને તમારો પુત્ર આ દેશનો અધિપતિ છે. વળી હે મૃગાક્ષી! હવે હું તમારું આત્મહિત કરવામાં તત્પર થાઉં છું. અરે! આ તમારું જીવિત હું ત્યાં સમાન સમજી છું, તમારા ભોગવિલાસને અને રાજ્યવૈભવને ધિક્કાર છે. મંત્રી બોલ્યો, હે સ્વામિન્! ખેદ કરવાનું કંઈપણ કારણ નથી, આપનો પ્રતાપ અને યશ સર્વત્ર વ્યાપી રહ્યો છે, પછી રાજાએ મંત્રીનો હાથ પકડી કહ્યું કે, મહેં જે દીક્ષા લેવાનો વિચાર કર્યો છે તે સંબંધી કોઈએ પણ મહેંને વિઘ્ન કરવું નહીં. એમ કહી પોતાના પુત્રને રાજ્યાસન ઉપર બેસાર્યો. તેનું નામ પણ તેજ સમયે અરિસિંહ એ પ્રમાણે સ્થાપન કર્યું. ત્યારબાદ મહેં દીક્ષા ગ્રહણ કરી છે અને તેજ હું પોતે છું. આ પ્રમાણે તમારા વૈરાગ્યનું મુખ્ય કારણ તમને કહ્યું. અથવા સંસારમાં ભવ્ય પ્રાણિઓને સર્વ વસ્તુ વૈરાગ્યનું જ કારણ છે. માટે તમારે પણ જૈનધર્મમાં ઉદ્યુક્ત થવું યોગ્ય છે. જો મુનિધર્મ પાળવાને તમારો શક્તિ ન હોય તો સમ્યક્ત્વાદિ ગૃહસ્થ ધર્મનો સ્વીકાર કરો. તેઓ પણ મુનિના કદા પ્રમાણે ગૃહીધર્મ અંગીકાર કરી પોતાને ઘેર ગયા.

(૮૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

હવે બન્ને જણ સુખેથી ધર્મમાં રાગી થઈ જીનેંદ્ર ભગવા-
 નની પૂજા સેવામાં તત્પર રહેતા હતા, ધન-
 ધનવણિકનો દેવતું ચિત્ત ધર્મમાં દૃઢ હતું પણ ધન-
 દુરાચાર શ્રેષ્ઠી બહુજ વિષયોમાં લુપ્થ થયો. નિરંતર
 પ્રમાદ અને મદથી વિહ્વલ બની યુવતિઓની
 અંદર ભ્રમણ કરવા લાગ્યો. કોઈની સાથે હાસ્ય કરે છે અને કપ-
 ઠથી કેટલીકનો સ્પર્શ પણ કરે છે. વળી કેટલીક સ્ત્રીઓને બળા-
 ત્કારે પકડીને આલિંગન કરે છે. એ પ્રમાણે મર્યાદા રહિત વિલાસ
 કરતા ધનશ્રેષ્ઠિને ધનદેવે જોયો, જેથી એકાંતમાં બોલાવી કહ્યું, હે
 ભદ્ર ! આ પ્રમાણે ઈચ્છા મુજબ પ્રવૃત્તિ કરવી તે ત્હને યોગ્ય
 ગણાતી નથી. કોઈ સાધારણ માણસ પણ વ્રત ગ્રહણ કર્યા બાદ
 આવા પાપનું આચરણ નથી કરતો. વળી તું તો સારા કુળમાં
 ઉત્પન્ન થયો છે. તેમજ વિશેષ પ્રકારે જૈનધર્મનો વેત્તા ગણાય
 છે. ધર્મશાસ્ત્રમાં શ્રાવકોને ઈચ્છા મુજબ પરસ્ત્રી સાથે કામવિલા-
 સનો નિષેધ કરેલો છે છતાં જો તેવી કામ ક્રોડા કરે તો ચોથા વ્રતનો
 ભંગ થાય છે. માટે ઉભય લોક વિરૂદ્ધ એવા આ પાપાચરણનો
 સર્વથા તું ત્યાગ કર. ધનશ્રેષ્ઠિ બોલ્યો, હે બંધુ ! મહારી આગળ
 ત્હારે કંઈપણ બોલવું નહીં, કારણ કે હું યુવતિજનોમાં બહુ લુપ્થ
 થયો છું, તેથી વિષયલોગને હું ત્યાગ કરી શકીશ નહીં. બાદ
 જાત્યંધ પુરૂષોથી પણ કામાંધ પુરૂષો અધિક ગણાય છે, એમ
 સમજી ધનદેવે તે ધનશ્રેષ્ઠિને છોડી દીધો. તેથી સ્વચ્છંદચારી થઈ
 ગયો અને સર્વત્ર પરિભ્રમણ કરવા લાગ્યો. જ્યાં સ્ત્રીઓનો
 સમુદાય હોય ત્યાં તેને ગયા વાના ચાલે જ નહીં. એ પ્રમાણે
 કામક્રોડા કરવામાં દિવસો નિર્ગમન કરતો હતો, એમ કરતાં
 એક દિવસ કુમારપાળ ક્ષત્રીયની પુત્રી બહુ રૂપવતી હતી
 તેની ઉપર તે બહુ આસક્ત થયો, અને તેની સાથે કામ ચેષ્ટા

દુર્ગશ્રેષ્ઠિની કથા.

(૮૭)

કરતો હતો. તેવામાં તેને કુમારપાલે જોયો. તેથી તેણે લાકડીના પ્રહારથી ખુબ મારીને ચોરની માફક બાંધી કારાગૃહમાં પુરી દીધો. ત્યાં તે ચિંતવવા લાગ્યો કે, મહુને ધિક્કાર છે, મતનો ભંગ કરવાથી પાપરૂપી વૃક્ષનું આ ફલ પ્રાપ્ત થયું. હવે જે એકવાર પણ આ દુઃખમાંથી છુટો થાઉં તો ફરીથી હું પરસ્ત્રી સેવનનો ત્યાગ કરું. ત્યારબાદ તેના પિતાએ બહુધન આપી ધનશ્રેષ્ઠિને છોડાવ્યો, અને પોતાને ઘેર લઈ ગયો. ત્યાં તે બીજે દિવસે મરીને નાગકુમારપણે ઉત્પન્ન થયો. ત્યાંથી નીકળી સંસારમાં કેટલોક સમય પરિભ્રમણ કરી તે સમ્યક્ત્વના પ્રભાવથી અવશ્ય મોક્ષગામી થશે. વળી ધનદેવ ત્રીજે ભવે મોક્ષસુખ પામશે. હે ભવ્ય પ્રાણીઓ! ઉપરોક્ત રીતે નાના પ્રકારની ક્રીડાથી યુક્ત પરસ્ત્રીઓ સાથે મૈથુન સેવતો માણસ ધનદત્તશ્રેષ્ઠિની પેઠે આ ભવમાં પણ દુઃખી થાય છે, માટે વિવેકી પુરૂષોએ અવશ્ય કામક્રીડાનો ત્યાગ કરવો. જે પુરૂષ કામ ક્રીડાનો ત્યાગ કરી અત્યુત્તમ બ્રહ્મચર્ય મત ધારણ કરે છે તે મનુષ્ય થોડા સમયમાં કર્મનો ક્ષય કરી મોક્ષ સુખ મેળવે છે.

इतिश्रीचतुर्थव्रते तृतीयातिचारे धनदत्तकथानकं समाप्तम् ॥



દુર્ગશ્રેષ્ઠિની કથા.

ચતુર્થ પરવિવાહાતિચાર.

દાનવિર્ય રાજ બોલ્યો હે જગદ્ગ્રભુ! હવે દ્વષાંતસહિત ચોથા અતિચારનું સ્વરૂપ કહો. શ્રી સુપાર્શ્વગ્રભુ બોલ્યાં, હે પૃથ્વીપતિ! જે કન્યાદાનના ફલ માટે પુરૂષ સમજી અન્યનો વિવાહ કરે છે, તે પુરૂષ દુઃખ સાગરમાં ડુબે છે અને દુર્ગની પેઠે બહુ અનર્થ પામે છે.

(૮૯)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

અવંતી દેશમાં ઉન્નચિની નામે જગત્ વિખ્યાત નગરી છે. તેમાં કૂલભૂષણ નામે શ્રેષ્ઠી હતો અને ભૂ-
 દુર્ગદ્દષ્ટાંત. પણા નામે તેની સ્ત્રી હતી. વળી તેઓને
 દુર્ગ નામે એક પુત્ર હતો, તે યુવાન હતો
 છતાં પણ બાળકની માફક ચેષ્ટાવડે ઉન્મત્ત થઈ નગરની અંદર
 ભટકતો હતો. વળી દૌર્ભાગ્યને લીધે કોઈ પણ સ્ત્રી મનથી પણ
 તેને ઈચ્છતી નહોતી. જો તે સ્નેહથી કોઈ સ્ત્રીને બોલાવે તો
 તે તેનો તિરસ્કાર કરતી હતી, એમ દુષ્કર્મને લીધે બહુ દુઃખી
 થઈ તેણે કોઈક કાપાલિકને પૂછ્યું કે, તમ્હારી પાસે વિશેષ
 સૌભાગ્ય કરનારી કોઈ વિદ્યા છે ? કાપાલિક બોલ્યો, હા, ત્રિપુરા
 નામે વિદ્યા છે. જેની વિધિપૂર્વક સાધના કરી હોય તો તે
 સ્મરણ માત્રથી પણ તત્કાળ સૌભાગ્ય પ્રગટ કરે છે. દુર્ગ બોલ્યો,
 જો એમ હોય તો તે વિદ્યા આપવા મ્હને મહેરબાની કરો ! આ
 પ્રમાણે દુર્ગનું વચન સાંભળી કાપાલિકે વિધિસહિત તેને
 વિદ્યા આપી.

ત્યારબાદ ગુગળની ગોળીઓ સહિત એક લાખ કણવીરનાં
 પુષ્પ લઈ ત્રિપુરાદેવીને સાધવા માટે દુર્ગ
 વિદ્યાસાધન. ઉદ્યાનમાં ગયો, તેવામાં ત્યાં રાજમંદિર
 આગળ સભામાં બેઠેલા કેવળી ભગવાનનાં
 તેને દર્શન થયાં. દેવ, કિંનર અને પુરુષોની આગળ મોક્ષમાર્ગનો
 ઉપદેશ આપતા ભગવાનને જોઈ તેણે વિચાર કર્યો કે જરૂર
 સૌભાગ્ય શુભના નિધિ અને ત્રિપુરા વિગેરે વિદ્યાઓથી સિદ્ધ
 એવા કોઈ પણ આ સિદ્ધ મહાત્મા છે. કાપાલિકથી પણ એમની
 પાસે બહુ ચમત્કારી વિદ્યા હશે. માટે એમની પ્રાર્થના કરું તો
 કોઈ પણ જાતની વિદ્યા મ્હને આપશે. એ હેતુથી તેણે વંદન કર્યું,
 મુનિએ પણ ધર્મલાભ આપી શાંત કર્યો, જેથી તે નીચે બેઠો.

દુર્ગ શ્રીષ્ટિની કથા.

(૮૬)

ત્યારબાદ મુનિએ પણ તેને ઉદ્દેશીને ધર્મદેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. અત્યંત કામાતુર થઈ જે પુરૂષ વિદ્યામંત્ર કે ચૂર્ણ યોગવડે સ્ત્રીઓને મોહિત કરી વિષયસુખ ભોગવે છે તે પુરૂષ કાળે કરીને પણ પરસ્ત્રીઓને છોડતો નથી. તેમજ ગમ્ય કે અગમ્ય સ્ત્રીનો પણ કોઈ વખત ત્યાગ કરતો નથી, તેથી તે પાપી પુરૂષ આલોકમાં પણ અસદ્ય દુઃખ ભોગવે છે, તેમજ તેને દૌર્ભાગ્યની દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ થાય છે. વળી સર્વ લોકોને અનિષ્ટ થાય છે. અને દૌર્ભાગ્યના તીવ્ર દુઃખથી પીડાતો છતો ભયંકર સંસાર અટવીમાં વારંવાર ભ્રમણ કરે છે. તેને ન્યાયથી પ્રાપ્ત થએલા ભોગો પણ ભયદાયક અને કર્મ બંધનના હેતુ થાય છે. તો પછી ઉન્માર્ગપણુ સેવેલા અને દુર્ગુણોથી વ્યાપ્ત એવા ભોગોના તો વાતજ શી કરવી ? વળી અન્ય કોઈપણુ ગુણુ ન હોય, પરંતુ જે કેવલ શીલગુણુ હોય તો ખસ છે, કે જેથી પ્રાણીઓનાં દરેક કાર્ય સિદ્ધ થાય છે. તેમજ જેઓ શીલગુણુ રહિત હોય છે તેવા અધમ પુરૂષોની કીર્તિ અવશ્ય નષ્ટ થાય છે, અને પરાજય તથા કલંકાદિક અનેક દુઃખો તેના ઉપર અચિંત્ય આવી પડે છે. વળી હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! આલોકમાં સર્વજ્ઞ ભગવાને પાંચ મહાપાપ કહ્યાં છે, જેઓના સેવનથી પાપ બુદ્ધિવાળા અધમ પુરૂષો ઘેર દુઃખના ભોગી થાય છે. જેમકે પ્રાણીહિંસા, મૃષાવાદ, ચોરી, મૈથુન અને મ્હોટા આરંભવાળો પરિશ્રદ્ધ એ પાંચ મહાપાપ છે—વિગેરે ધર્મદેશના સાંભળી સર્વ સભ્યજનો વૈરા-અમય થઈ ગયા. ત્યારબાદ દુર્ગ બોલ્યો, હે ભગવન ! પાંચ મહા પાપોનો મ્હારે ત્યાગ કરવો છે. માટે મ્હુને નિયમ આપો. જ્ઞાનિશુરુએ સમ્યક્ત્વપૂર્વક તે નિયમ આપ્યો. ત્યારબાદ મુનિને નમસ્કાર કરી દુર્ગ પોતાને ઘેર ગયો. શ્રાવક ધર્મનું સારી રીતે પાલન કરવા લાગ્યો. જેથી ધર્મના પ્રભાવવડે પ્રતિદિવસે તેની

(૯૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

સંપત્તિઓ વધવા લાગી. પછી કોઈક ધનવાન પુરૂષે પોતાની દીકરી તેને આપી. તેની સાથે વિષયમુખ્ત લોગવવાથી તેને બે પુત્ર થયા.

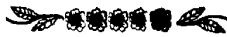
એક દિવસ દુર્ગ ચૌટામાં જતો હતો, તેવામાં ત્યાં કાપાલિકે તેને જોયો. જેણે ત્રિપુરા વિદ્યા આપી પુનઃ કાપાલિકનેા હતી તેજ આ કાપાલિક હતો. વળી તેના સમાગમ. હાથમાં ખપ્પર ધારણ કરેલું હતું. કાપાલિક બોલ્યો, મહારા પ્રભાવથી ત્હને આ સર્વ સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ છે. માટે મહાર્ગ એક વચન સાંભળ. જેથી હે દુર્ગ ! ભવાંતરમાં પણ ત્હને દૌર્ભાગ્ય પ્રાપ્ત ન થાય. બ્રાહ્મણાદિકને બહુ કન્યા પરણાવી સંતુષ્ટ કર. તે સાંભળી દુર્ગ બોલ્યો, હે મહાશય ! આપના કહ્યા પ્રમાણે ત્રિપુરા વિદ્યાનું મહેં સાધન કર્યું નથી અને તેનાથી આ સમૃદ્ધિ મ્હને પ્રાપ્ત થઈ નથી. મ્હને જે લક્ષ્મી મળી છે તે તો જૈન ધર્મના પ્રભાવથી જ મળી છે. અને તે ધર્મ પણ મુનિ મહારાજની કૃપાથી પ્રાપ્ત થયો છે. તેમાં તમ્હે પણ કારણભૂત થયા છો, કારણકે તમ્હારા કહેવાથી હું ઉદ્યાનમાં જતો હતો તેવામાં મ્હને મુર્નીદ્રના દર્શન થયાં. વળી તમે મ્હને જે કન્યાઓ પરણાવવાનું કહ્યો છો તે મહારાથી બની શકે તેમ નથી, કારણકે તેમ કરવાથી મ્હને બ્રહ્મચર્ય વ્રતનો જરૂર અતીત્યાર લાગે છે. તેમજ કોઈ વ્યવહારથી મહારા પુત્રોને પણ તે વાત લાગુ પડે. કાપાલિક બોલ્યો, જો એમ હોય તો પણ મહાર્ગ વચન તો રાખવુંજ પડશે. વળી આ કાર્યમાં જે પાપ થાય તે મ્હારે માથે છે, એમાં ત્હારે કંઈપણ દોષ નહીં થાય. એ પ્રમાણે હમ્મેશાં તે કાપાલિક દુર્ગને કહ્યા કરતો હતો. ત્યારબાદ તેના બહુ આગ્રહને લીધે દુર્ગે કબુલ કર્યું કે, હું દશ કન્યાઓ પરણાવીશ. એમ કહી બહુ શોષ કરી દશ

सुयशश्रेष्ठिनी कथा.

(८१)

कन्याओं ते पोताने घेर लाव्यो. अने तेवीज रीते लग्नना द्विसे योग्य अने शुश्रुवान् कुमारो ओलाव्या. तेओ पणु पोतपोताना जनैयाओ साथे ओक धीजननी धर्घ्यावडे उतावणथी मंडपना द्वार आगण आव्या. त्यां पणु प्रथम प्रवेश करवा माटे तेओओ परस्पर वाग्युद्धनो प्रारंभ कर्यो. पछी षड्गना प्रहारोवडे भाराभारी चाली, नेथी तेओ वच्ये महायुद्ध थयुं. तेवात दुर्गना सांभणवाभां आवी डे तरतज ते तेओने शांत करवा माटे उतावणथी त्यां गयो. वच्ये पडी तेओने निवारतो हुतो तेवाभां केध सुलटना नापेला आणुवडे ते पोतेज विंधाध गयो, ओटके शुव लध त्यांथी ते नाठो अने धरभां आवी प्रहारनी वेदनाथी भुमो पाउवा लाग्यो. त्यारभाह तेणे विचार कर्यो डे योथा व्रतना योथा अतीचार इप वृक्षतुं आ पुष्प हेआयुं छे, पणु इण तो जन्मांतरभां प्राप्त थशे. माटे सर्वथा हुं दुर्भाग्नी हणायो छुं, कारण डे योथा व्रतनो म्हें अतिचार लीधो. ओम चिंतवन करतो ते दुर्ग भरणु पाभी लवनवासी देवभां उत्पन्न थयो. त्यांथी यवी त्रीज लवे जइर भोक्ष सुभ पाभशे.

इति चतुर्थव्रततुर्यातिचारविपाके दुर्गकथानकं समाप्तम् ॥



सुयशश्रेष्ठिनीकथा.



पंचम तीव्राभिलाषातिचार.

दानविर्यं राज्ञ ओह्यो, हे लगवान्! आप तो अहु कृपाणु छो माटे अह्नयर्थं व्रतना पांचमा अतिचारतुं स्वइप द्रष्टांत सहित मने कडो. श्री सुपार्धप्रणु ओह्या, हे राजन्! ने

(૯૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

શબ્દાદિક વિષયોમાં લુપ્થ થઈને કામના તીક્ષ્ણ બાણોવડે વિંધાયો છતો અતિશય કામાતુર થાય તે પુરૂષ સુયશની પેઠે નિરંતર ઠુઃખી થાય છે.

બહુ ભોગી એટલે વિલાસી પુરૂષો અથવા સર્પોવડે સંયુક્ત ચંદનવનની માફક ગજપુર નામે સુયશદૃષ્ટાંત. નગર છે. તેમાં યાચક લોકોને કલ્પવૃક્ષ સમાન અને નીતિ શાસ્ત્રમાં બહુ કુશલ વિશાખનંદી નામે રાજા હતો. તેમજ પ્રિયવચન નામે શ્રેષ્ઠી થયો. સુલસા નામે તેની સ્ત્રી હતી. તેઓને શાસ્ત્રથી વિમુખ અને ભુગાર ખેલવામાં બહુ વ્યસની એવો સુયશ નામે એક પુત્ર થયો. બાલપણમાંથી જ તે ધીમે ધીમે પોતાના ઘરમાંથી હલકાં ઘરેણાં ચોરીને ભુગારમાં મૂકવા લાગ્યો. અનુક્રમે એમ આગળ વધવાથી તે બહુ દ્રવ્ય ગુમાવી બેઠો. જેથી શેઠ પોતાની સ્ત્રીને કહેવા લાગ્યા, હે પ્રિયે ! આ પુત્રનો કાળ હવે આવી રહ્યો છે. તે સાંભળી શેઠાણીએ શેઠને રોષપૂર્વક બહુ ઠપકાવ્યા. હે પ્રિયતમ ! મહારા જીવતાં કોઈ દિવસ આ પ્રમાણે નહીં થાય, ભલે સર્વ દ્રવ્ય બંધ પરંતુ જગતમાં પુત્ર વિના લક્ષ્મી શા કામમાં આવે ? વળી પુત્ર હોય તો લક્ષ્મી તો ઘણીએ મેળવી શકાય.

ત્યારબાદ એક દિવસ સુયશ ભુગાર રમતાં પોતાનું મસ્તક હારી ગયો. જેથી ઘૂતકારો તેને પકડીને ભુગારની સ્થિતિ. તેના પિતાની પાસે લઈ ગયા. પિતાએ પણ પુત્રનો વરઘોડો કેવો થાય છે તે બતાવવા માટે તેની મા પાસે મોકલ્યો. તેણીએ પણ પોતાનું ઘરેણું આપી ભુગારીઓ પાસેથી તેને મુક્ત કર્યો ! ફરીથી પણ તે રમવા લાગ્યો. કોઈક વખત માથું તો કોઈક વખત હાથ-પગ વિગેરે હારી બંધ છે. એક દિવસ ભુગારીઓ તેને બાંધીને

સુયશ્ચેષ્ટિની કથા.

(૯૩)

તેના પિતા પાસે લાવ્યા. પિતા ઘેર નહીં હોવાથી તેઓ તેનું મસ્તક છેદવાનો પ્રારંભ કરતા હતા તેટલામાં તે સુયશ્ચેષ્ટિ, ભાઈઓ ! મ્હને મારશો નહીં. બગીચાની અંદર મ્હારા પિતાએ ધન દાવ્યું છે. ચાલો ! હું તમને બતાવું. એમ કહી તેઓને ત્યાં લઈ ગયો. અને કપટ વડે એક સ્થાન બતાવ્યું એટલે તેઓ ખોદવામાં પડ્યા. તેથી સુયશ્ચેષ્ટિ દૂર નાશી ગયો અને તેજ ઉદ્યાનમાં જીનેંદ્ર ભગવાન શ્રી અજીતનાથ પ્રભુનું મંદિર હતું તેમાં તે ભગવાનનું શરણુ લઈ સંતાઈ ગયો. જુગારી લોકો પણ તેની પાછળ દોડતા આવ્યા. દ્વારમાં પેસતાં કોઈક શ્રાવકે તેમને રોક્યા. એટલામાં સુદંપ્ટ્ર નામે વિદ્યાધર ત્યાં આવ્યો. અને દ્વારમાં ઉઘાડી તરવારે ઉભેલા તે લોકો તેના જોવામાં આવ્યા. એટલે તેણે શ્રાવકને પૂછ્યું કે આ લોકો શામાટે નગ્ન તરવારો લઈ ઉભા છે ? તે શ્રાવકે જોડ્યો, આ જીનેંદ્ર ભગવાનને શરણુ આવેલો છે. માટે તેમને આ માણસ હું નહીં આપું. એમ હકીકત સાંભળી તે વિદ્યાધર સુયશ્ચેષ્ટિ પોતાના વિમાનમાં બેસાડી નંદીશ્વર દ્વીપમાં ગયો.

નંદીશ્વર દ્વીપમાં ઉતરી આવેલ જિનાલય જોઈ સુયશ્ચેષ્ટિ

હૃદયમાં એવો કોઈ અપૂર્વ આનંદ પ્રગટ

વિદ્યાસિદ્ધિ.

થયો કે જેથી ક્ષણમાત્રમાં સૂર્યના દર્શનથી

અંધકારની માફક પૂર્વાર્જીત પાપ કર્મ

ક્ષીણ થઈ ગયાં. ત્યારબાદ સુયશ્ચેષ્ટિ ચારણમુનિને વંદન કરી વિદ્યા-

ધર સહિત તેણે પોતે મુનીંદ્રની પાસે ખાર પ્રકારનો શ્રાવક ધર્મ

સાંભળ્યો. અને તેજ પ્રમાણે આનંદપૂર્વક તે ધર્મનો તેણે સ્વી-

કાર કર્યો. વળી જીવન પર્યંત તેણે જુગારનો નિયમ લીધો. તેથી

વિદ્યાધર બહુ ખુશી થયો અને સુયશ્ચેષ્ટિ મોરી નામની વિદ્યા

આપી. ત્યારબાદ સુયશ્ચેષ્ટિ સહિત તેનો સ્વીકાર કર્યો. પછી

(૯૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

વિદ્યા સિદ્ધ થયા બાદ વિદ્યાધરની સાથે તે વૈતાલ્ય પર્વતમાં ગયો. કેટલાક દિવસ ત્યાં રહી વિદ્યાધર પાસેથી બીજી કેટલીક વિદ્યાઓ શીખીને પોતે સિદ્ધ કરી. ત્યારબાદ ત્યાંથી તે સુયશ ગજપુર નગરમાં ગયો. ત્યાં તે નગરના રાજાની સ્ત્રી સૌભાગ્ય-શ્રીના પ્રસવ સમયે અદૃશ્ય રૂપ કરી સુયશે તેની પાસે આવી તેના મરેલા પુત્રનો અપહાર કર્યો અને પોતે મોરનું સ્વરૂપ ધારણ કરી ત્યાં આગળ રહ્યો. જેથી સૂતિ કામ કરનારી સ્ત્રી બોલી કે, રાણીને મોર જન્મ્યો છે. એ પ્રમાણે દાસીઓએ રાજાને સંભળાવ્યું. રાજાએ પણ નિમિત્તવેત્તાઓને બોલાવીને પૂછ્યું કે, રાણીને મોર જન્મ્યો છે તેનું શું કારણ ? નૈમિત્તિક લોકો બોલ્યા, હે નરેશ્વર ! મોરનો જન્મ બહુ અશુભ ગણાય છે. માટે જો મોર સહિત રાણીનો ત્યાગ નહીં કરો તો તેમાંથી મોટું વિધ્ન થશે. રાજાએ તેજ વખતે સેનાપતિને હુકમ કર્યો કે, મોર સહિત રાણીને શૂન્ય જંગલમાં મૂકી આવો. સેનાપતિ તરતજ હુકમ પ્રમાણે કર્ણ શબ્દોથી રૂદ્ધ કરતી રાણીને મોટા અરણ્યમાં મૂકી આવ્યો.

હવે મોર પોતાનું સ્વરૂપ પ્રગટ કરી પુરૂષ થયો અને સુરેન્દ્રની માફક સુંદર દીપવા લાગ્યો. ત્યારબાદ વિદ્યાનો પ્રભાવ. રાણીને પ્રણામ કરી સુયશ મધુર વચનો વડે શાંત કરી બોલ્યો, હે માતા ! હવે રૂદ્ધ કરવાની કંઈ જરૂર નથી. પોતાના પુત્રનો મહિમા જોઈલે એમ કહી તેણે સિદ્ધ વિદ્યાનું સ્મરણ કર્યું. એટલે ક્ષણમાત્રમાં વિદ્યા-દેવીએ તેના વચનથી ધનધાન્ય હિરણ્ય, સુવર્ણમય બાવન જીનાલય, મનોહર હવેલીઓથી સુશોભિત બહુ સમૃદ્ધિવાળું અને સપ્રાકાર (સર્પાગાર) કિલ્લા સહિત (સર્પોનું) સ્થાનભૂતવનશ્રુદ્ધ) સમાન એક ભવ્ય રાજનગર બનાવ્યું. ત્યારબાદ બહુદ્રવ્ય વૈભવ

સુયશશ્રેષ્ઠિની કથા.

(૬૫)

આપીને લોકોને તેમાં વસાવ્યા. મોરનગર એવું તે નગરનું નામ પાડ્યું. પછી મોર ઉપર રચેલા મણિમય વિમાનમાં બેસી બહુ વિદ્યાધર સહિત કાર્ત્તિકેયની માફક તે આજગતની અંદર વિવિધ રચનાઓ જોતો અને હુસ્મેશાં ઈચ્છા પ્રમાણે ફરતો હતો, જે જે નગર કે ગામમાં ઉત્તમ વસ્તુ તેના જોવામાં આવે છે તે તે વસ્તુઓ દ્રવ્ય આપીને અથવા પ્રાર્થના કરીને મોરનગરમાં તે લાવતો હતો. હવે તે નગરના સીમાડામાં શંખપુર નામે ગામ છે, તેના અધિપતિ શંખવર્ધન નામે રાજા છે. કમલશ્રી નામે તેની પુત્રી છે. તેના સ્વયંવરમાં સર્વ રાજકુમારો તેને વરવા માટે દેશાંતરથી આવ્યા છે. બત્રીશ કુમાર સાથે વિશાખાનંદી રાજા પણ ત્યાં આવ્યો. તે વૃત્તાંત દ્વારના મુખથી જાણીને સુયશ પણ મોરનું સ્વરૂપ પ્રગટ કરી વિવાહના દિવસે શંખપુરમાં ગયો, અને બહુ રાજકુમારો વડે મનોહર દીપતા સ્વયંવર મંડપમાં જઈને બેઠા. તે વખતે તેની ડોકમાં મણિમાલા શોભતી હતી.

કમલશ્રી કુમારી પ્રકુલ્લ પુષ્પોની માલા પોતાના હસ્ત કમલમાં ધારણ કરી સ્વયંવર મંડપમાં આવી. મોરનો ચમત્કાર. પ્રતિહારીએ વંશ વિગેરેનું વર્ણન કરી રાજકુમારોની ઓળખાણ આપી. અને કહ્યું કે, હે મૃગાક્ષી ! આ અમુક રાજાનો અમુક પુત્ર છે, સાવધાન થઈ અવલોકન કર. એવી રીતે દરેકનું વર્ણન કરતાં છેવટ ગજપુર નરેન્દ્રનું વર્ણન કરી બતાવ્યું. પરંતુ જેમ પ્રકુલ્લ પાંખડીઓથી શોભતાં આકાશનાં પુષ્પો ઉપર ભ્રમરીની દૃષ્ટિ ઠરતી નથી. તેમ તેની દૃષ્ટિ કોઈપણ રાજકુમાર ઉપર પ્રસન્ન થઈ નહીં. પછી તેણીએ મોરના કંઠમાં વરમાલા પહેરાવી. તે જોઈ રોષથી કંપે છે એાઠ જેમના એવા રાજકુમારો બોલ્યા, રે ! આ મોરને ખડ્ગથી જલદી મારી નાખો, શું જોઈ રહ્યા છે. એમ સાંભળી

(૯૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કોઈક કોધી કુમાર પોતાનો ખર્જ ખેંચી મોરને મારવા જાય છે તેટલામાં તેનું પોતાનું જ મસ્તક પૃથ્વી ઉપર પડ્યું. તે જોઈ સર્વ રાજકુમારો ભયભીત થઈ ગયા. અને એક સાથે મળી મોરની પાસે જઈ ક્ષમા માગી કહેવા લાગ્યા કે, મહાટી મહેરબાની કરી આપનું સત્ય સ્વરૂપ પ્રગટ કરો. તેણે પણ તેઓનું વચન માન્ય કરી વિધાના પ્રભાવથી તત્કાળ મોર ઉપર રચેલા વિમાનમાં આરૂઢ થઈ પોતાનું સ્વરૂપ બતાવ્યું. અહલુત્ પ્રકારનું તેનું રૂપ જોઈ સર્વ રાજાઓ પરસ્પર ગોષ્ઠી કરવા લાગ્યા કે, એની રૂપ સંપત્તિ બહુ મનોહર છે, આ કોઈ પ્રભાવિક મહાત્મા છે—વિગેરે બહુ પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. ત્યારબાદ રાજાએ પોતાની પુત્રીનો વિવાહ મહોત્સવ શરૂ કર્યો. બહુ વિભૂતિ સાથે કમલશ્રીનું લગ્ન થઈ ગયું. પછી વિશાખ નંદી નૃપતિ પ્રમુખ રાજકુમારોને સુચશ પોતે નિર્માણ કરેલા નગરમાં લઈ ગયો. કમલશ્રી તથા અન્ય રાજકુમારો સહિત તે પોતાની માતાને નમસ્કાર કરી નીચે બેઠો. ત્યારબાદ વિશાખ નંદી રાજા તેની માતાને જોઈ વિચાર કરવા લાગ્યો, કે મોરનો જન્મ થવાથી જેને જંગલમાં કાઢી મૂકી હતી તે શું આ સૌભાગ્યશ્રી—મહારી રાણી હશે? એમ ચિંતવતો હતો તેટલામાં તણીએ પોતેજ આસન આપ્યું. રાજા પણ આસન ઉપર બેસી સ્નિગ્ધ વચનોથી ક્ષમા માગી. અને કહ્યું કે, હે પ્રિયે ! આ મહારા અપરાધને ક્ષમા કરો. મહેં બહુ નિર્દય કાર્ય કર્યું છે. તમારો ત્યાગ કરવામાં ખરાબ નૈમિત્તિક લોકો હેતુ થયા છે, વિગેરે કેટલીક તેણે પ્રાર્થના કરી. પછી રાણી બોલી, હે સ્વામિન્ ! એમાં તમહારો કંઈ દોષ નથી, પરંતુ આપણા બંનેના કર્મનોજ દોષ છે. કહ્યું છે કે—

જં જેણ પાવિયવ્વં, સુહમસુહં વાવિ જીવલોગંમિ ।

તં પાવિજ્જહ્ નિયમા, પહિયારો નથ્થિ ઇયસ્સ ॥

સુયશનૃપ કથા.

(૯૭)

અર્થ—“આ દુનિયામાં જે સુખ વા હુઃખ લોગવવાનું હોય છે તે નિશ્ચય લોગવવું પડે છે. તેને કોઈપણ અન્યથા કરવા સમર્થ નથી.” એમ ખોલી પોતાના પુત્રને કહ્યું, હે પુત્ર ! આ ત્હારા પિતા છે, તેમને નમસ્કાર કર. તેણે પણ તે પ્રમાણે પોતાનો આચાર કર્યો. રાજ્યે આલિંગન કરી બહુ પ્રેમથી તેને પોતાના ખોળામાં બેસારી અનુક્રમે સર્વ વૃત્તાંત પૂછ્યું. દેવીના પ્રસવકાળથી પ્રારંભી કમલશ્રીના લગ્ન પર્યંત સર્વ વાર્તા તેણે પણ નિવેદન કરી. ત્યારબાદ રાજા ખોલ્યો, હે કુમાર ! અહીં અને ત્યાં બંને રાજ્યનો અધિકારી હવે તું છે. મહારી સાથે ચાલ, રાજ્યગાદીએ ત્હારો અભિષેક કરવાનો છે. સૌભાગ્યશ્રી સહિત તેઓ બંને જણ ગજપુરમાં ગયા. ત્યારબાદ પોતાની રાજગાદી ઉપર સુયશને સ્થાપન કર્યો. તે પછી પોતાનાં માતા પિતાને ત્યાં જઈ તેઓને પણ નમસ્કાર કરી સુખી કર્યો. પોતાના પિતાને નગરશેઠની પદવી આપી. ત્યારબાદ વિશાખનંદી રાજ્યે વૈરાગ્યભાવથી સંસાર છોડી ચારિત્ર શ્રદ્ધણ કર્યું.

નવીન ગાદીએ બેઠેલા રાજાનાં મોરદેવજ અને સુયશ એવાં બે નામ લોકમાં સુપ્રસિદ્ધ થયાં, અને હ-
મોરદેવજરાજા. મ્મેશાં તે કમલશ્રી પ્રમુખ રાણીઓ સાથે વિલાસ કરવા લાગ્યો. વિષયલોગમાં તેનો અત્યંત અભિલાષ જાણત થયો. મૈથુનરસમાં આસક્ત થઈ નિરં-
 તર યુવતિઓ સાથે વિલાસ કરવામાં કાલક્ષેપ કરવા લાગ્યો. પો-
 તાના પતિનો આવો દુરાચાર જોઈ કમલશ્રી ખોલી, હે સ્વામિન !
 ફરેક રાજ્યોની અંદર તમે મુખ્ય ગણાઓ છો, તેમજ ધર્મનાં
 તરવો સારી રીતે જાણો છો અને શાસ્ત્રમાં પણ તમ્હારી બુદ્ધિ
 બહુ નિષ્ણાત છે. છતાં તમ્હારા સરખાઓને હૃદયાર વિષયપ્રસંગ
 સેવવો તે યોગ્ય ગણાય નહીં. કારણ કે—

(૯૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

કામઃ ક્રોધસ્તથા હર્ષો,—માયાલોભોમદસ્તથા ।

૧૬૪૨મુત્તમૃજેદેનં,—તસ્મિન્સ્વક્તે સુખી ભવેત્ ॥

અર્થઃ—“ કામ, ક્રોધ, હર્ષ, માયા, લોભ અને મદ એ છ નો ત્યાગ કરવો, જેથી રાજા આ લોકમાં સુખી થાય છે. ” વળી જેઓ વિષયવાસના દૂર કરવા માટે વિષય લોગવે છે, તે તેા ઉલટું અગ્નિમાં ઘી હોમવા ખરેખર કરે છે. તૃષ્ણાપી વ્યાધિ બહુ અસાધ્ય છે. કારણકે તેની શાંતિ ઔષધથી પણ થતી નથી. માટે આત્માનું હિત ઇચ્છનાર પુરૂષોએ તેની ઉત્પત્તિનોજ નિરોધ કરવો ઉચિત છે. વળી જેમ સ્વપ્નમાં પીધેલા જળથી તૃષ્ણા શાંત થતી નથી, તેમ વિષય તૃષ્ણા પણ લોગ સેવનથી નવૃત્ત થતી નથી. માટે કૃપા કરી પ્રમદાઓ સંબંધી વિષયવાંચ્છાનો ત્યાગ કરો. કારણકે હે નરનાથ ? આ પ્રમાણે કરવાથી પરદારવિરમણવ્રત તમ્હારું મટીન થાય છે. એ પ્રમાણે સ્ત્રીનાં વચન સાંભળી મોરઘ્વજ બોલ્યો, હે સુલોચને ! ત્હારું કહેવું સત્ય છે. પરંતુ હજુ હું બારેકમી છું, તેથી હાલમાં ત્હારી પ્રવૃત્તિ બદલાય તેમ નથી. ત્યારબાદ કમલશ્રી પોતે ત્યાંથી સુક્રત થઈ સુચરૂ પાસે ગઈ અને મોક્ષસુખની વાંચ્છાથી તેણે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. પછી મોરઘ્વજરાજા પણ બહુ સ્વચ્છંદચારી થઈ ગયો. અને જેમ કોઈ માંસમાં લુબ્ધ હોય તેમ વિષયમાં લુબ્ધ થઈ નિરંતર નવ નવ યુવતિઓના સંગમાં લીન થયો. તેમજ સ્ત્રીસેવાના બહુ પ્રસંગને લીધે તેને ધાતુક્ષયનો રોગ ઉત્પન્ન થયો, જેથી ખાંસી, કૃશતા અને શરીરે વિવર્ણપણું પ્રાપ્ત થયું. આ પ્રમાણે તેની સ્થિતિ જોઈ સર્વ સ્ત્રીઓ હૃદયથી વિરક્ત થઈ ગઈ, પરંતુ બાહ્યથી તેની આગળ પ્રીતિ બતાવે છે. છતાં તે પૂર્ણચંદ્ર સમાન છે મુખ જેમનું અને મુંદર નેત્રવાળી તે સ્ત્રીઓને જેમ જેમ જુએ છે તેમ તેમ તેનું હૃદય વિષયમાં અધિક પ્રવૃત્ત

સુયશનૃપ કથા.

(૯૯)

થાય છે. કેટલીક પ્રમદાઓની ઉપર પગ નાખે છે, અન્યની ઉપર આહુલતા સ્થાપન કરે છે. કેટલીક તો તેના કેશની સેવા કરે છે. વળી કેટલીક સ્ત્રીઓ તેની જંઘાદિકની સેવામાં હાજર રહે છે. એવી રીતે કામગ્રહથી અસિત થએલો તે સર્વ સ્ત્રીઓને ઉદ્યોગ કરાવે છે. હવે સંસારથી વિરક્ત થઈ તેની રાણીઓ પણ વિચાર કરવા લાગી કે, આ એક આશ્ચર્ય છે! જોકે રાજા મરવા સુતો છે, તોપણ તેના મનમાંથી વિષયવાસના દૂર થતી નથી. મોહરાજાનું મહાત્મ્ય અલૌકિક છે. એમ સમજી સ્ત્રીઓએ કહ્યું, હે સ્વામિન્! હવે તમ્હારી આખર વખત છે માટે ધર્મ સેવનમાં પ્રીતિ કરો. પોતે આચરણ કરેલો ધર્મ સાથે આવે છે. અને જન્માંતરમાં દુઃખરક્ષક પણ ધર્મજ થાય છે. આ સર્વ સ્ત્રીઓ, ચતુરંગસેના, સર્વ સંપત્તિઓ વિગેરે કોઈપણ અન્યલવમાં સાથે આવી સહાય કરે તેમ નથી. વળી હે નાથ! ધર્મ શિવાય કોઈ સત્ય સહાય કરનાર નથી. માટે અમ્હારા ઉપરથી પણ મોહ છોડી દઈ પોતાનું આત્મ હિત ચિંતવે, તે સાંભળી રાજા પ્રકુપિત થઈ બોલ્યો:—તમ્હારી સર્વ વાત મ્હારા જાણવામાં આવી છે. હાલમાં તમે મ્હારું મરણ ઇચ્છો છો, એમ બહુ કોપ કરવાથી બહુ વેદનાઓ વધી પડી, તેમજ વિષયવાસનાથી સ્ત્રીઓમાં લુબ્ધ થઈ મરણ પામી આર્તધ્યાનને લીધે તિર્થગ્જાતિમાં ઉત્પન્ન થયો. ત્યાંથી નીકળી અન્યલવમાં ફરીથી બોધિજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી સંસારમાં બહુ દુઃખ સહન કરીને સુયશરાજાનો જીવ કર્મનો ક્ષય કરી અંતે મોક્ષસુખ પણ પામશે. હે ભવ્ય પ્રાણીઓ? જેવા રીતે આ સુયશરાજાએ પ્રથમ ધર્મસામગ્રી પ્રાપ્ત કરી હતી; છતાં તે કામાતુર થવાથી સર્વ હારી ગયો અને બહુ દુઃખી થયો. તેમ સુખાર્થી પુરૂષોએ કામક્રીડામાં લુબ્ધ થવું નહીં. વળી જે મહાત્માઓ નિશ્ચયપણે કલંકરહિત શીલવ્રત ધારણ કરે છે તેઓ આ જગત્માં વંદનીય થઈ સર્વ ક-

(१००)

श्रीसुपार्श्वनाथचरित्र.

भने क्षीण करी सिद्धिपद पाये छे. तेमज मनोहर आकृति पा-
भीने पणु जे पुत्र ध कामनो निरोध करतो नथी ते पुत्रने धासना
पुतणानी भाइक पराक्रम रहित न्नाणयो.

इति चतुर्थव्रतपञ्चमातिचारविपाके सुयशनृपकथानकं समाप्तम् ॥ तत्स-
माप्तौ श्रीमल्लक्ष्मणगणिविरचितप्राकृतपद्यबन्धश्रीसुपार्श्वजिनचरित्रस्य
श्रीसकलसूरिपुरन्दरायमाणपरमगुरुतपगच्छाधिराजशास्त्रविशा-
रदजैनाचार्ययोगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरश्रीमद्बुद्धिसा-
गरसूरिशिष्यप्रसिद्धवक्तेतिलब्धख्यातिव्याख्यानको-
विदपन्यासश्रीमदजितसागरगणिकृतगुर्जरभाषा-
नुवादे प्रभुदेशनाप्रबन्धे सदृष्टान्तातीचार-
व्याख्योपेतं चतुर्थाणुव्रतं समाप्तम् ॥



સેનશ્રેષ્ઠી કથા.

(૧૦૧)

સેનશ્રેષ્ઠીની કથા.

સ્થૂતપરિગ્રહપરિમાણવ્રત.

દાનવીર્યરાજા બહુ પ્રસન્ન થઈ પ્રભુના ચરણમાં મસ્તક નમાવી ઓટ્યો, હે ધર્મરક્ષક ? જગદ્ગુરુ ! જગદ્ ગુરુ ! ચાર અણુવ્રતની વ્યાખ્યા સાંભળી મહને બહુ આનંદ થયો. હવે પાંચમા વ્રતનો ઉપદેશ આપી અમને કૃતાર્થ કરો. આ પ્રમાણે રાજાનો પ્રશ્ન સાંભળી શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુ ઓટ્યા હે રાજા ? હવે હું પાંચમા અણુવ્રતનું સ્વરૂપ કહું છું તે તું સાવધાન થઈ શ્રવણ કર. ક્ષેત્ર, હિરણ્ય, સુવર્ણ, ધન, ધાન્ય, મનુષ્ય, પશુ અને અન્ય ધાતુ વિગેરે વસ્તુઓનું જે પુરૂષો પરિમાણ કરે છે એટલે કે આટલી વસ્તુજ મહારે વાપરવી અધિકનો ત્યાગ છે, એવો જે મનુષ્યો નિયમ કરે છે તેઓ સેનશ્રેષ્ઠીની માફક પર લોકમાં અપરિમિત સુખ ભોગવે છે.

સુવર્ણમય ધ્વજપતાકાઓથી સુશોભિત અનેક જૈનમંદિરો જેમાં રહેલાં છે એવી કાંચી નામે નગરી સેનશ્રેષ્ઠી. છે. તેમાં નરપાલ નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. શિવનામિકા નામે તેની સ્ત્રી છે. વળી તે નગરીમાં બહુ ધનાઢ્ય સેન નામે એક શેઠ છે, પરંતુ તે મિથ્યાદ્રષ્ટિ છે. કુવલયમાલા નામે તેની સ્ત્રી છે. તે કમલની માલાની માફક સર્વગુણ સંપન્ન છે. તેઓને હરિ, હર અને બ્રહ્મા એ નામના ત્રણ પુત્રો છે. વળી તેઓ બહુ વિનયી, સુવર્ણ સમાન કાંતિવાળા સર્વ કલાઓના પારગામી અને નીતિશાસ્ત્રના નિધાન તરીકે ગણાય છે.

(૧૦૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

એક દિવસ સેનશ્રેષ્ઠીને ત્યાં ચતુર્જ્ઞાની મુનિ મહારાજ બિદ્યા માટે પધાર્યા. શેઠ પોતે તેમને આવતા જ્ઞાનિમુનિ. જોઈ ઉભા થયા અને સચ્ચુનો થાળ લઈ તેમની પાસે ઘોડાવાવા માટે ગયા. મુનિ યોલ્યા, દેવાનુપ્રિય ! એની અંદર સૂક્ષ્મ જીવ પડી ગયા છે, માટે અમને તે કલ્પે નહીં. શેઠ યોલ્યા આપનું કહેવું સત્ય હશે; પરંતુ તે કેવી રીતે જાણવું ? મુનિ યોલ્યા એની ઉપર અળતાનું પુંમડું મુકે એટલે તે જીવો દેખાશે. તે પ્રમાણે કરવાથી શેઠ પણ તેના વર્ણના જીવો જોઈ આશ્ચર્ય પામ્યા. પછી તે સચ્ચુને પડતો મૂકી દહીં આપવા માટે આવ્યા. તેમાં પણ તેજ પ્રમાણે જીવ હોવાથી પૂર્વની માફક પરીક્ષા કરી તે ન લીધું. ત્યારપછી મોદકનો ભરેલો થાળ લઈ ખડુ ભક્તિપૂર્વક શેઠ મુનિની પાસે આવ્યા. તે જોઈ મુનિ યોલ્યા આ મોદકમાં વિષ મેળવેલું છે. શેઠે પૂછ્યું એની શી ખાત્રી ? મુનિ યોલ્યા જુઓ, તેઓની ઉપર જે જે માખીઓ ખેસે છે તે સર્વ મરી જાય છે તે તમે તપાસ કરો. શેઠ વિસ્મિત થઈ યોલ્યા એમાં વિષ નાખનાર કોણ હશે ? એટલું કૃપા કરી મહને જણાવો. મુનિ યોલ્યા ત્હારે ત્યાં કાલે જે રસોઈ કરનારી સ્ત્રી મરી ગઈ તેણીએ આ કૃત્ય કર્યું છે. શેઠ યોલ્યા એમ તેને કરવાનું શું કારણ ? મુનિ યોલ્યા કોઈક અપરાધને લીધે ત્હોં અને ત્હારા કુટુંબે તેનો ખડુ તિરસ્કાર કર્યો, તેથી તમ્હારા માટે તેણીએ આ વિષ મિશ્રિત લાડુ કર્યા તેમજ પોતાના માટે વિષ વિનાના બે મોદક બનાવ્યા હતા, પરંતુ તેને ખડુ ભૂખ લાગવાથી ભૂલમાં તેણે વિષ મિશ્રિત લાડુ ખાધા, તેથી તેજ વખતે તે મરણ વશ થઈ. વળી આ થાળમાં બેજ લાડુ શુદ્ધ છે. ખાકીના સર્વે વિષ સંયુક્ત છે. માટે અમારે તેઓનો ખપ નથી. વળી હે શ્રેષ્ઠીન ? કુટુંબ સહિત તમોએ પણ જે આ લાડુ ખાધા હોત તો તમ્હારું પણ

સેનશ્રેષ્ઠી કથા.

(૧૦૩)

મરણુ કોણુ નિવારણુ કરત ? માટે કુટુંબ સહિત તું આ આપ-
ત્તિથી છુટી ગયો. જેથી હવે ધર્મસાધન કર. શેઠ બોલ્યા
કૃપા કરી ધર્મોપદેશ આપો, મુનિએ યતિ અને શ્રાવક એમ બન્ને
પ્રકારનો ધર્મ કહ્યો. ત્યારબાદ મુનિધર્મમાં અશક્ત હોવાથી
તેણે શ્રાવક ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. જે કે ભિક્ષા માટે આવેલા
મુનિઓએ ધર્મકથા નજ કરવી જોઈએ. પરંતુ ગુણુ દેખીને મુનિએ
સેન શ્રેષ્ઠીને ધર્મોપદેશ આપ્યો. પછી શુદ્ધ અન્નની ભિક્ષા ગુરૂ
મહારાજને આપી તેમને વંદન કરી વિદાય કર્યા. મુનીન્દ્ર પણ પો-
તાના સ્થાનમાં ગયા. સેન પણ વિધિપૂર્વક જૈનધર્મની આરા-
ધના કરવા લાગ્યો. શેઠને ઘેર ધર્મના પ્રભાવથી દિવસે દિવસે
પુત્ર પૌત્રાદિક સંપત્તિઓ બહુ વધવા લાગી. અનુક્રમે શેઠનું કુટુંબ
જૈનધર્મમાં વિશેષ રાગી થયું. શેઠ પોને પરિચહનું પ્રમાણુ કરી
જૈનધર્મની વિશેષ આરાધના કરવા લાગ્યા.

ઘરની અંદર પુત્રોની સ્ત્રીઓ પરસ્પર કલેશ કરવા લાગી,
તેથી પુત્રોએ પોતાના પિતાને કહ્યું કે કં-
કુટુંબનો કલેશ. કાસ કજીઆમાં જીવન ગાળવું તે ઉચિત
ગણાય નહીં માટે ભાગ આપી અમને જીહા
રાખો. સેનશ્રેષ્ઠીએ તે વાત કબુલ કરી દરેકને વિભાગ આપી પૃ-
થક્ કર્યા. ત્યારબાદ નાનો ભાઈ મ્હોટા ભાઈને કહેવા લાગ્યો કે
ભાઈ ? તમે મ્હોટા થઈને આવું કપટ કરો છો ? જે દ્રવ્ય તમે
છાનું રાખી દબાવી બેઠા છો તે પણ ભાગ પ્રમાણુ વેલાસર
વહેંચી આપો. તે કંઈ તમ્હારા એકલાનું નથી. હરિ
બોલ્યો ભાઈ ? મ્હારી પાસે કંઈ છેજ નહીં બોલું શું બોલે
છે ? આ પ્રમાણુ લોકોના કહેવાથી સાંભળી સેન વિચાર
કરવા લાગ્યો કે.—

(૧૦૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

આક્ષીરઘારૈકમુજા—માર્ગર્મૈકનિવાંસિનામ્ ।

નમોઽર્થેભ્યો યે ઇથક્ત્વં, ધ્રાતૃણામપિકુર્વતે ॥

અર્થ.—“ જન્મથી આરંભી એક સ્થાનમાં લોજન કરતા અને ગર્ભથી આરંભી એક સ્થાનમાં નિવાસ કરતા એવા બંધુઓનું પણ જેઓ પૃથક્પણું કરે છે તેવી સંપત્તિઓને નમસ્કાર. ” એમ બાણી સેને પોતાનો વિભાગ નાના પુત્રને આપી શાંત કર્યો. પણ પાછો ઘરને માટે તેવીજરીતે કલેશ કરવા લાગ્યો. એટલે મુખ્ય ઘરમાં હરની સાથે તેને રાખ્યો. ત્યારબાદ તેઓ સમબ્યા કે જલખિંદુ સમાન ચંચલ એવી આ સંપત્તિઓ છે. અને આ જીવિત વિદ્યુત્ સમાન ચપલ છે. તો ઘર, ધન વિગેરે અસ્થિર પદાર્થોમાં કયો વિક્રાન્ પોતાના બંધુઓ સાથે વિવાહ કરે ? વળી જીવનવચનના જ્ઞાતા અને સંસાર જન્ય બહુ દુઃખોની ભાવનાથી યુક્ત એવા પુરૂષોને પણ ધન સંપત્તિ માટે આવો કલેશ થાય છે. અહો ! મોહનો મહિમા કેવો છે ? એમ વૈરાગ્ય પરાયણ થઈ તેઓ પરસ્પર અપરાધ ક્ષમાવવા લાગ્યા કે જેથી કપાયને લીધ અમારું સમ્યક્ત્વ સ્ખલિત ન થાયો.

પોતાની સ્ત્રીએ સેનને કહ્યું કે દ્રવ્ય સહિત પોતાનું ઘર પણ પુત્રોને આપી બેઠા, હવે તમ્હારું સેનનો ઉપદેશ શું થશે ? સેન બોલ્યો હે પ્રિયે ! જેના હૃદયમંદિરમાં જૈનમત નિરંતર વાસ કરી રહ્યો છે તેને ધન, ગૃહ કે ચિંતામણીની પણ શી ગણતરી ? પછી સ્ત્રી બોલી સ્વામિન્ ! ત્રત ગ્રહણ કરી હવે લિક્ષા માગો અને સ્મશાન, શૂન્યગૃહ કે દેવમંદિરમાં વાસ કરો. સેન બોલ્યો હે સુંદરી તું ધૈર્યનો ત્યાગ ન કરીશ. અનુક્રમે ત્હારું વચન પણ સત્ય કરીશ. આ લોકમાં પણ ધર્મનો પ્રભાવ પ્રગટ છે, તે હું ત્હને હાલ બતાવીશ. એમ કહી સેન ખાસ પોતાનો મિત્ર જે

સેનશ્રેષ્ઠી કથા.

(૧૦૫)

મંત્રી હતો તેના ઘેર ગયો અને તેની આગળ કુટુંબનું સર્વ વૃત્તાંત કહ્યું, તેમજ પોતાને રહેવા માટે ઘરની માગણી કરી. મંત્રી બોલ્યો બાંધવ ? રાજનું ઘર ખાલી છે; પરંતુ તેમાં વ્યંતરનો વાસ હોવાથી તેને દૂષિત ગણી કોઈ પણ તેમાં રહી શકતું નથી પરંતુ ધર્મના પ્રભાવથી તે વ્યંતર તમ્હને કંઈ અડચણ નહીં કરી શકે. આ પ્રમાણે મંત્રીનું વચન સાંભળી તત્કાળ તેણે તે શકુન ગાંઠે બાંધી લીધા અને તે વ્યંતરવાળા ઘરમાં ગયો. બહાર ઉભો રહી નૈષેધિકી ક્રિયા કર્યા બાદ આજ્ઞા લઈ ઘરની અંદર તેણે પ્રવેશ કર્યો. ઈર્ષ્યા પ્રતિક્રમી સેન શ્રેષ્ઠી સ્થિર ચિત્તે સ્વાધ્યાય કરવા લાગ્યો કે રે જીવ ! ગજસુકુમાર, મેતાર્ચ, મહા મુનિ સ્કંધકના શિષ્ય વિગેરે સાધુઓનાં ચરિત્રોનું સ્મરણ કરતો છતો તું માત્ર આટલા ઉપરથી કેમ ક્રોધ કરે છે ? વિચાર કર કે જે મહા સત્વધારી પુરૂષો છે તેઓ પોતાના પ્રાણુ જીવ તો પણ અન્યનો દ્વેષ કરતા નથી. તો તું આટલી બધી ઓછી શક્તિ વાળો ક્યાંથી ? કે ત્હારામાં વચન માત્રથી પણ આવી અક્ષમા રહેલી છે ? વળી રે જીવ ? પ્રાણીઓના સુખ દુઃખમાં અન્ય તો એક નિમિત્ત માત્ર છે. પોતાનાં કરેલાં કર્મ લોગવતો છતો તું અન્યની ઉપર શામાટે વૃથા ક્રોધ કરે છે ! મોહથી વિમૂઢ બનેલા જીવાત્માઓ ધન-ગૃહાદિકમાં ગાઢ મૂર્છિત થઈ જીવનવચન નહિ જાણવાથી સંસાર અટવીમાં ભ્રમણ કરે છે. અહો ! એવા અનાર્ચ મોહને વારંવાર ધિક્કાર છે. જેના વશ થયેલા પ્રાણીઓ નિર્દય અને ઘાતકી બની પ્રહાર કરતાં પોતાના પુત્ર કે મિત્રોને પણ ગણતા નથી.

આ પ્રમાણે સેનશ્રેષ્ઠીએ અર્ધરાત્રી સુધી સ્વાધ્યાય પાઠ કર્યો. તે સાંભળી વ્યંતર બહુ ખુશી થયો અને બોલ્યો હે મહાશય ? વિકટ સંસાર ઇપી કુવામાં હું પડતો હતો, તેમાંથી તમે

વ્યંતર

(૧૦૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

મહારો ઉદ્ધાર કર્યો. હું બહુ ક્રોધી દેવ છું. આ ઘર મહેં શૂન્ય કર્યું છે. તે સાંભળી સેન બોલ્યો:—તમ્હારે તેમ કરવાનું શું કારણ ? વ્યંતર બોલ્યો પ્રથમ આ ઘરનો અધિપતિ હું હતો. મહારે બે પુત્ર હતા તેઓમાં નાનો પુત્ર મહુને બહુ પ્રિય હતો તેથી સર્વ સારી વસ્તુઓ તેને આપી; તેમજ મહોટાને પણ કંઈક આપીને બીજા ઘરમાં રાખ્યો અને સુખ્ય ઘરમાં નાના પુત્રને રાખ્યો. તેથી ક્રોધાયમાન થઈ મહોટા પુત્રે મને મારી નાખ્યો. પછી લઘુબંધુને પણ રાજકુલમાં પકડાવીને તેનું ઘેર તેણે લઈ લીધું. લઘુ પુત્ર પણ કારાગૃહમાં મરી ગયો. હું મરીને અહીં વ્યંતર થયો. પરંતુ વિભંગ જ્ઞાનને લીધે જ્યેષ્ઠ પુત્રનું ચરિત્ર જાણી કુટુંબ સહિત તેનો મહેં નાશ કર્યો અને બીજું પણ જે કોઈ આ ઘરમાં રહે છે તે પણ તત્કાલ મરણ પામે છે. તેથી આ ઘર ઉજ્જડ થયું છે. હવે તું મહારો ધર્મગુરુ છે. માટે આ ઘર હું તમને આપું છું. એમ કહી તે વ્યંતરે પોતાનું દાટલું ધન હતું તે પણ જલદી ખોદી કાઢીને સેનને અર્પણ કર્યું તેની ગણતરી કરવાથી તે દશલાખ સોનૈયા થયા. જેથી સેન બોલ્યો હે વ્યંતર દેવ ! મહેં પરિચ્છેદનું પ્રમાણ કરેલું છે તેથી લાખ મહારા નિમિત્તે વપરાશે, આકીના નવલાખ ધર્મકાર્યમાં હું વાપરીશ. અને તે પુણ્યના લોકતા તમે થશો. વ્યંતર બોલ્યો હે મહાભાગ ! તેમાંથી અર્ધું પુણ્ય તમને પણ મળશે, વળી બીજું પણ જે કંઈ મહારા લાયક કાર્ય હોય તે કહો, આપના ઉપકારનો બદલો મહારા પ્રાણથી પણ વાળવાને હું સમર્થ નથી. તમ્હારો સ્વાધ્યાય સાંભળી કાર્ય—અકાર્યનો વિવેક મહેં જાણ્યો. તેથી મહારો વૈરભાવ નષ્ટ થયો, ત્યારબાદ સેન બોલ્યો, સર્વ જીવાત્માઓએ ઉત્તમ અને અખંડિત પંચેન્દ્રિયપણું પામીને આત્મહિત કરવું. વળી તે આત્મહિત પરોપકાર કરવાથી થાય

સેનશ્રેષ્ઠી કથા.

(૧૦૭)

છે. જે પરોપકાર જીનેંદ્ર ભગવાનના વચન પ્રમાણે યથાથ કરવામાં આવે છે તે આત્માના હિતભાવે પરિણમે છે. એમાં સંશય નથી, જેઓ અન્યનું અનિષ્ટ કરવાથી પોતાનું હિત માને છે. તેઓને જીનવચનથી બાહ્ય જાણુવા. અને તત્ત્વથી પોતાનું હિત જાણુતા નથી. માટે ધર્મ સિવાય:આ દુનીયામાં કંઈપણ આત્મહિત છેજ નહિં. તેથી હે વ્યંતરાધિપ ! હવે ત્હારે હુમ્મેશાં ધર્મમાં ઉદ્યુક્ત થવું. વ્યંતર બોલ્યો, હે મહાશય ! આપનું કહેવું સત્ય છે, આપના વચન પ્રમાણે હું વર્તીશ એમ કહી તે અદૃશ્ય થયો.

બ્યારે સૂર્યોદય થયો ત્યારે સેનશ્રેષ્ઠીની સ્ત્રી નગરની અંદર પોતાના સ્વામીની શોધ માટે ફરતી ફરતી વ્યંતરના ઘેર ગઈ તો વિશેષ અલંકારોથી વિભૂષિત શેઠને ત્યાં બેઠેલા જોયા. અને કહેવા લાગી કે, હે પ્રિયતમ ! આપને શોધવામાં હું બહુ થાકી ગઈ. આ આભરણ અને આ સમૃદ્ધિ આપને કોણે આપી ? સેન બોલ્યો, હે સુંદરી ! ધર્મના પ્રભાવથી આ સર્વ પ્રાપ્ત થયું છે. અન્ય કંઈપણ પૂછવું નહીં. એમ કહી ક્ષણમાત્ર પછી શેઠ જીનમંદિરમાં ગયા. ત્યાં લક્ષ્મીપૂર્વક અનેક પ્રકારના પુષ્પ તથા નૈવેદ્યવડે પૂજા કરી વિસ્તાર પૂર્વક સંગીત કરાવ્યું. યાચકોને પણ દ્રવ્યદાનવડે સંતુષ્ટ કર્યાં. પછી ગુરૂ મહારાજને વંદન કરી પોતાને ઘેર ગયા. અને સાધર્મિકજનો સાથે લોજન કર્યું. એમ કરતાં દિવસ વ્યતીત થયો. રાત્રી સમયે પ્રાર્થના કર્યા સિવાય પણ વ્યંતરે સ્નેહવડે રાજના ભંડારમાંથી દ્રવ્યના ભરેલા સોકલશ ઉઠાવીને શેઠના ઘરમાં મૂક્યા. અને કહ્યું કે બીલકુલ રાજતરફથી ભય રાખ્યા સિવાય ઈચ્છા પ્રમાણે તમે દાન આપો. આ દ્રવ્ય થઈ રહેશે એટલે બીજું લાવી આપીશ.

(૧૦૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

તે સાંભળી શેઠ કંઈક યોલવાનો વિચાર કરતા હતા તેટલામાં તે વ્યંતર પોતાના સ્થાનમાં ચાલ્યો ગયો. રાજના નામવાળા કલશ જોઈ શેઠ પોતે સવારમાં મુખ્ય પુરૂષોને સાથે લઈ રાજ પાસે ગયા. અને તેણે લેટ મૂકીને વ્યંતરનું સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું. રાજાએ પણ તેઓમાંથી એક કલશ ત્યાં મંગાવ્યો. ઉપર લખેલું પોતાનું નામ જોઈ બહુ ખુશી થયો અને તે યોલ્યો કે મહા-ભાગ ! આ સર્વ દ્રવ્ય હું તને અર્પણ કરું છું. ત્યારબાદ બહુ સંતોષી એવો સેન યોલ્યો, હે નરાધીશ ! પ્રથમ વ્યંતરે મહને દશલાખ સોનૈયા આપ્યા છે, તેમાંથી પણ મહારે તો એકલાખ જ કામના છે. નવલાખ સોનૈયા વ્યંતરના કહેવાથી મહારે ધર્મમાં વાપરવાના છે. એમ સાંભળી સંતુષ્ટ થઈ રાજાએ તે સર્વ ધન તેને અર્પણ કરીને કહ્યું કે તહારી ઇચ્છા પ્રમાણે આ સર્વ ધન ધર્મકાર્યમાં સુખેથી વાપર. સેનશ્રેષ્ઠીએ પણ તે સર્વ ધન સાત ક્ષેત્રોમાં વાપરીને દીક્ષા ગ્રહણ કરી કર્મ ખપાવીને સિદ્ધિ સુખ પ્રાપ્ત કર્યું. માટે હે ભવ્યલોકો ! સેનશ્રેષ્ઠીની માફક નિરંતર સંતોષ રૂપી રસાયનનું પાન કરો કે જેથી અદ્ય સમયમાં જરા મરણથી મુક્ત થઈ મોક્ષ સુખ પામે.

इतिपञ्चमाणुव्रतपरिपालनदृष्टान्ते श्रेष्ठिसेनकथानकं समाप्तम् ॥

— ❁ ❁ ❁ —

નવઘનશેઠની કથા.

પ્રથમક્ષેત્રવસ્તુપરિભાણાતિક્રમાતિચાર

દર્શિવૈર્ય રાજા યોલ્યો, હે ભગવાન ! આપ ધર્મશાસ્ત્રના ઉપદેશક છો. આપ પ્રાણીઓને બહુ ઉપકારક છો. માટે કૃપા

નવધનત્રેષી કથા.

(૧૦૬)

કરી પાંચમા અણ્વતમાં પ્રથમ અતિચાર શ્રવણ કરનારી અમારી જ્ઞાસા પૂર્ણ કરો. શ્રીસુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા, હે રાજન્ ! ગૃહાદિક વસ્તુઓનું પરિભાણ કર્યાબાદ અતિ લોભરૂપી ગૃહથી અસ્ત થઈ જે અહણુ કરેલા નિયમથી અધિક પરિગ્રહ કરે છે, તે પુરૂષ નવધનની પેઠે બહુ દુઃખી થાય છે.

શૂ (સૂર) દ્વિજરાજ (સૂર્ય અને ચંદ્ર-ક્ષત્રિય અને બ્રાહ્મણાદિક) ના સમાગમમાં બહુ ઉત્સુક ઉદયાચલ નવધનદૃષ્ટાંત. સમાન ઉદયપુર નામે નગર છે. તેમાં ઉદયાદિત્ય નામે રાજા છે. વળી તે નગરમાં નવધન નામે શેઠ છે. તે હુમ્મેશાં નવીન મેઘની માફક સર્વ યાચક રૂપી ક્ષેત્રોમાં દાનરૂપી જળની વૃષ્ટિ કરે છે. બહુ ઉત્તમ શીલવાળી સંપદ એવા નામની તેની સ્ત્રી હતી. તેઓ બન્ને સ્ત્રી પુરૂષ પરસ્પર સ્નેહથી વિષયસુખ ભોગવતાં હતાં. તેવામાં જૈન-મંદિરમાં મહોત્સવ ચાલતો હતો. જેથી તેઓ કુતૂહલને લીધે ત્યાં જોવા માટે ગયાં. વળી ત્યાં આગળ ગુણુરત્નોના નિધાન સમાન સૂરીશ્વર ભવ્યજીવેને શ્રાવક ધર્મનો ઉપદેશ આપતા હતા. તેથી તેઓ પણ સૂરિને વંદન કરી દેશના સાંભળવા બેઠાં. તે સમયે સૂરિએ પાંચમા અણ્વતની વ્યાખ્યા કરી. તે સાંભળી શેઠ અને શેઠાણીએ પણ સમ્યક્ત્વ પૂર્વક પાંચમું વ્રત પણ અહણુ કર્યું. પછી ગુરૂની આજ્ઞા લઈ બહુ પ્રસન્ન થઈ તે બન્ને પોતાને ઘેર ગયાં. વળી પોતાને સંતાન નહીં હોવાથી તેઓ વિધિપૂર્વક જૈનધર્મની આરાધના કરવા લાગ્યાં; તેમજ નવધન શેઠ શુદ્ધ નીતિપૂર્વક વેપાર ચલાવતો હતો પોતાની દુકાનમાં ઉત્તમ કરિયાણું રાખતો હતો, ફૂડ-કપટમાં તે સમજતો નહોતો.

તેમજ શેઠ પોતે ધીર ધારનો ધંધો પણ સારી રીતે કરતા

(૧૧૦)

શ્રીસપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

શેઠાણીની
ચતુરાઇ.

હતા. તેથી એક ઠાકોરે તેની દુકાનેથી દશ હજારનો માલ લઈ તેના રૂપીયા તરતજ તેણે ચુકવી દીધા. એમ વારંવાર તેઓની આપ-લે બહુ ચાલતી હતી.

એવામાં એક દિવસે તે ઠાકોરે વીંશ હજારનો માલ શેઠની દુકાનેથી ઉધારે લીધો. પછી કેટલોક સમય ગયા બાદ નવઘને તેની ઉધારણી કરી ત્યારે તેણે કોણી બતાવીને કહ્યું કે વાહ ! તમે શેઠ થઈ આવા ધંધા કરો છો ? એમ શેઠની મસ્કરી કરી સિદ્ધો જવાબ પણ આપ્યો નહીં. જેથી શ્રેષ્ઠીએ તે વાત મંત્રીને કરી, ત્યારે મંત્રી બોલ્યો:-શેઠજી તેમાંથી અર્ધું ધન મને આપો તો તમારા રૂપીઆ અપાવું. આ વચન શેઠને બીલકુલ રૂચ્યું નહીં તેથી રાજના અંગરક્ષકને ત્યાં ગયા. તેણે પણ તેજ પ્રમાણે અર્ધું દ્રવ્ય માગ્યું. પછી છેવટે નગરશેઠ તથા દુર્ગપાળની મુલાકાત લીધી. ત્યાંથી પણ તેવો જ જવાબ મળ્યો. જેથી શેઠ ગભરાઈને પોતાને ઘેર પાછા આવ્યા. ત્યાં સ્ત્રીએ પૂછ્યું હે પ્રાણપ્રિય ? એકદમ ઉદ્વિગ્ન થવાનું શું કારણ ? શેઠ બોલ્યા હે મુલગે ? વીંશ હજારનો માલ લઈ ઠાકોર હવે જવાબ આપતો નથી. તેમજ બીજાં કોઈ ઉપાય પણ ચાલે તેમ નથી વિગેરે સર્વ વૃત્તાંત કહ્યો. સ્ત્રી બોલી હે નાથ ? આ બાબતની તમ્હારે કંઈ પણ ચિંતા કરવી નહીં. એનો હું તપાસ કરીશ. હાલમાં તમે કોઈ પણ ગામમાં ચાલ્યા નહોં. જેટલામાં હું એનો ઉપાય શોધી કાઢું. પછી બ્યારે હું બોલાવું ત્યારે તમ્હારે અહીં આવવું. એ પ્રમાણે સ્ત્રીનું વચન સત્ય માની નવઘન વણિક અન્ય ગામમાં ગયો. ત્યારબાદ સંપદ નામે તેની સ્ત્રી પ્રથમ મંત્રીને ઘેર ગઈ. શરીરે અદ્ભુત શણગાર સજેલા છે. લાવણ્ય અને વિલાસ પૂર્વક હાસ્યવટ ચુવકોના મનને રંજન કરતી તે સ્ત્રી મંત્રીની આગળ ભેટ મુકી

નવધનત્રેણી કથા.

(૧૧૧)

નીચે બેઠી. તેટલામાં રાત્રીનો પ્રથમ પ્રહર થયો એટલે લોકોને વિદાય કરી તેના દર્શનથી ક્ષુભિત થયેલો મંત્રી કામના ઉદ્દગારો પ્રગટ કરવા લાગ્યો કે અરે ! ચંદ્રની શીતલ છાયાથી અંગ ખળી જાય છે. ચંદનરસ વિષ સમાન વિષમ લાગે છે. પુષ્પોનો હાર બહુ ખારો લાગે છે. ઠંડો પવન દેહને તપાવે છે તેમજ શરીર ઉપર ધારણુ કરેલાં જળથી ભીંજાએલાં આ કમળપત્ર ખાણુની પંક્તિ સમાન પીડા કરે છે. તેનું કારણુ દીર્ઘ નેત્રવાળી અને કમળ સમાન મુખવાળી આ સ્ત્રી જ છે. આ પ્રમાણુ કામથી વિહ્વલ થએલા મંત્રીને જાણી તે બોલી હે ન્યાયાધીશ ? એક મહારી વિનાંતિ સાંભળો. ત્યારબાદ ઉલ્લાસ પામતો મંત્રી બોલ્યો મહારા સરખું કંઈ પણ કાર્ય હોય તો સુખેથી કરમાવો. જેથી તેણીએ ઠાકોર સંબંધી સર્વ વૃત્તાંત જણાવ્યું. મંત્રીએ પણ ખુશી થઈ તે કાર્ય કરવાને કબુલ કરી કહ્યું કે ઠાકોર પાસેથી પૈસા લેવા તેમાં શી વાર ? એની કંઈ પણ ચિંતા રાખવી નહીં. પરંતુ હે સુતનુ ? હું બહુ કામાતુર થયો છું, માટે મારું પણ ત્યારે કંઈક કાર્ય કરવું પડશે. ત્યારે તે બોલી એમાં શું ખોટું છે ? હું પણ આપને આનંદ આપીશ. પરંતુ આજે મહારે પ્રહર ચર્ય વ્રત છે. તેથી આજે તે કાર્ય કરીશ નહીં. પરંતુ સવારે એકમ થવાની છે તો રાત્રીના પ્રથમ પ્રહરે તમારે સુખેથી મહારી પાસે આવવું. એમ કહી ત્યાંથી તે રાજના અંગરક્ષક પાસે ગઈ. અંગરક્ષક પણ એકદમ તેને આવતી એઈ વિતર્ક કરવા લાગ્યો કે આ નવીન પ્રમદા કોણ આવે છે ? શું પાતાલમાંથી નાગકન્યા આવે છે ? કે કોઈ વિદ્યાધરની સ્ત્રી હશે ? અથવા શું દેવાંગના, અસુરાંગના કે સિદ્ધાંગના મનુષ્ય લોકમાં આવી છે ? એમ વિતર્ક કરતો હતો તેટલામાં પોતાની પાસે આવી તે ઉભી રહી. અને કુશલ વાર્તા પુછી આસન ઉપર બેઠી. પછી અંગરક્ષકના પુછવાથી

(૧૧૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

તેણીએ ઠાકોરનો સર્વ ઇતિહાસ કહ્યો. તે પણ સંતુષ્ટ થઈ યોદ્ધો હે મૃગાક્ષિ ? આ ત્હારું કાર્ય જરૂર હું સિદ્ધ કરી આપીશ. પરંતુ અમારું હૃદય પણ ત્હારે શાંત કરવું પડશે. સ્ત્રી ખોલી અમારાથી બને તેમ હશે તો અમે કરીશું. આ દેહ જલખિંદુ સમાન અસ્થિર છે, માટે સજ્જનોના કાર્યમાં જે તે ઉપયોગી થાય તો તે સારભૂત ગણાય. એ પ્રમાણે શેઠાણીનું વચન સાંભળી આનંદિત થઈ તે યોદ્ધો. હે ચાર્વંગી ? હું તો હાલમાં જ તૈયાર છું. ત્યારબાદ તેણીએ પણ પ્રત્યુત્તરમાં તેને કહ્યું કે એકમની રાત્રીએ ખીજા પ્રહરે તમારે મ્હારી પાસે આવવું. એમ કહી ત્યાંથી નગરશેઠ તથા દુર્ગપાળને ત્યાં તે ગઈ. તેઓ પણ તેને આવતી જોઈ વિચાર કરવા લાગ્યા કે વર્ષાર્તુની લક્ષ્મી સમાન ઉન્નત પર્યોધર (મેઘ=સ્તન) છે જેના એવી, અને ધનુષ લતાની માફક ગુણ (દોરી=દયાદિગુણો) વડે યુક્ત, ખર્જૂલતાની માફક ઉત્તમ ધારા (હાર) વડે વિભૂષિત છે વક્ષસ્થળ જેનું, તેમજ સંસારસુખની માફક અત્યંત સૂક્ષ્મ છે મધ્યભાગ જેનો એવી આ સ્ત્રી દેખાય છે. ક્ષણમાત્રમાં તે તેઓની પાસે ગઈ અને પૂર્વની પેઠે તેઓને પણ જવાબ આપ્યો. તેથી તેઓએ પણ તેના કહ્યા પ્રમાણે કબુલ કર્યું. નગર શેઠને ત્રીજે પ્રહરે તથા દુર્ગપાળને ચોથા પ્રહરે આવવાનું કહી ત્યાંથી તે સ્ત્રી પણ પોતાને ઘેર આવી.

ખીજે દિવસે પ્રભાતકાળમાં પોતાની દાસીને શેઠાણીએ કહ્યું કે આજે મ્હારે વિશેષ પ્રકારે સ્નાન કર-
મંત્રીવિગેરેની વાનું છે માટે ઉષ્ણ જળ અને ચંદનાદિક
વિડંબના. સર્વ સાધનો વધારે તૈયાર કર દાસીએ
 પણ કહ્યા પ્રમાણે સ્નાનની સર્વ સામગ્રી
 તૈયાર કરી બાદ દિવસ અસ્ત થયો એટલે રાત્રીના પ્રથમ પ્રહરે

નવધનશ્રેષ્ઠીનીકથા.

(૧૧૩)

મંત્રી સજ્જ થઈ શેઠને ત્યાં આવ્યો. જેથી શેઠાણીએ મંત્રીને સત્કાર કરી સુગંધિ તૈલવડે તેનું અંગમર્દન કર્યું. પછી સ્નાન કરાવી ચંદનનો લેપ કર્યો. તેટલામાં દ્વારના કમાડ ઠોકવાથી સાંકળનો અવાજ તેના સાંભળવામાં આવ્યો. એટલે પોતાની દાસીને દ્વાર આગળ મોકલીને ખબર કરાવી તો ત્યાં ઉભેલા અંગરક્ષકે કહ્યું કે કમાડ ઉઘાડ. તે સાંભળી મંત્રી ભયભીત થઈ ગયો અને બોલ્યો કે હે પ્રિયે ? કોઈ પણ શુભ સ્થાનમાં જલદી મહુને સંતાડી દે, નહીં તો તે મહુને દેખશે તો તેમાં મહારી બહુ ખરાબી થશે. શેઠાણીએ પણ તરતજ ઓરડીની અંદર મંત્રીને પુરી દીધો અને તેનું દ્વાર બંધ કરી તાળું લટકાવ્યું. મંત્રી પણ ભયને લીધે ચુપચાપ અંદર બેસી ગયો. ત્યારબાદ અંગરક્ષક અંદર આવ્યો. તેને પણ તૈલમર્દન કર્યા બાદ સ્નાન પૂર્વક વિલેપન કરી રહ્યાં એટલામાં નગર શેઠનું આગમન થયું. તેથી અંગરક્ષકને પણ મંત્રાની માફક એક ઓરડામાં પુરીને શેઠને અંદર બોલાવ્યા. તેમને પણ સ્નાનાદિક વિધિ કરી ત્રીજા ઓરડામાં પુર્યા. પછી ચોથા પ્રહરે દુર્ગપાળ આવ્યો તેને પણ તેવીજ રીતે તૈલમર્દનાદિક પ્રયોગ કર્યા બાદ બુદ્ધા ઓરડામાં પુરી દીધો, કારણ કે પ્રથમ કરેલા સંકેતપ્રમાણે શેઠાણીનો લાઇ દ્વારમાં આવી ઉભો હતો. ત્યારબાદ તેણે અંદર પ્રવેશ કર્યો અને પોકો મૂકી બહુ રોવા લાગ્યો. તે પ્રસંગે સંપદ શેઠાણી પણ અગાધ દુઃખ સાગરમાં ડૂબી હોયને શું ? તેમ મંત્રી વિગેરેના પ્રતિબોધ માટે વિલાપ કરવા લાગી. તેટલામાં એકદમ રાત્રી વિરામને સૂચન કરનાર શંખ વાગ્યો. જેના ગંભીર શબ્દથી સર્વ દિશાઓ ખડેર મારવા લાગી. વળી નવધન શેઠ મરણ પામ્યા એવી વાર્તા સર્વ નગરમાં ફેલાઇ ગઇ જેથી સમગ્ર નગરના લોકો ત્યાં એકઠા થયા.

(૧૧૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

તે વૃત્તાંત રાજના સંભળવામાં આન્યું અને જાણ્યું કે એને પુત્ર નથી. માટે એનું સર્વધન મંત્રી મારફતે અહીં મંગાવવું જોઈએ. કારણ કે અપુત્રીયાનું ધન રાજ્યને સ્વાધીન થાય છે. એમ વિચાર કરી રાજાએ મંત્રીને ઓલાવવા માટે દ્વારપાળને હુકમ કર્યો. તેણે ત્યાં જઈ તપાસ કર્યો; પરંતુ મંત્રીનો પત્તો લાગ્યો નહીં. તેથી તેણે ત્યાં આવી રાજાને સર્વ હકીકત નિવેદન કરી. પછી અંગરક્ષકની તપાસ કરાવી તેનો પણ મેળાપ થયો નહીં. ત્યારબાદ નગરશેઠ અને દુર્ગપાળને અનુક્રમે ઓલાવવા મોકલ્યા. તેઓ પણ ન મળ્યા. તેમજ પૂછવાથી કંઈ સમાચાર પણ મળ્યા નહીં. પછી દ્વારપાળ પાછો આવીને રાજાને કહેવા લાગ્યો કે હે નરેન્દ્ર ? તેઓ કોઈ પણ ઘેર નથી. તેમજ તેઓ ક્યાં ગયા છે તે પણ કોઈ જાણતું નથી. તે સાંભળી વિસ્મિત થઈ રાજા પોતે જ નવધન શેઠને ત્યાં ગયો અને યોગ્ય આસન ઉપર બેસી બોલ્યો હે મુઘે ? હવે તું રૂદન કરીશ નહીં. મહારા આગમનથી ત્હારે કોઈ પણ પ્રકારનું દુઃખ રાખવું નહીં. ઇચ્છા પ્રમાણે પોતાના વૈભવવડે આનંદ કર. તેમજ દાન પુણ્ય કર. કોડીમાત્ર પણ ત્હારું ધન અમારે લેવું નથી. તે સાંભળી સંપૂર્ણશેઠાણી બોલી નાથ ? મહારે આ દ્રવ્યનું કંઈ પણ પ્રયોજન નથી. મહારે દીક્ષા ગ્રહણ કરવાની છે. જેથી આ સર્વ ધન આપ સુખેથી ગ્રહણ કરો. એમ કહી શેઠાણીએ ચારે ચોરડાઓ બહારથી બતાવ્યા અને કહ્યું કે હે રાજા ? આ ચોરડાઓમાં નવધન શેઠનું સવ દ્રવ્ય ભરેલું છે. તે આપ તપાસી જુઓ. રાજાએ અનુક્રમે એકેક ચોરડો ઉઘડાવીને જોયું તો પ્રથમ ચોરડામાં સર્વાંગ લેપ કરેલો મંત્રી બેઠો હતો. તેમજ બાકીના ચોરડાઓમાં તેવીજ સ્થિતિમાં અંગરક્ષક, દુર્ગપાળ અને નગર શેઠને જોયા. તેઓનાં અહ્ભુત સ્વરૂપ જોઈ રાજાએ તેમને પૂછ્યું તો પણ તેઓએ શરમાઈને કંઈ પણ પ્રત્યુત્તર

નવધનશ્રેણીનીકથા.

(૧૧૫)

આપ્યો નહીં. ત્યારે શેઠાણી બોલી હે રાજધિરાજ ? હું એમનું સમગ્ર વૃત્તાંત કહું; પરંતુ એઓને અભયદાન આપો. રાજાએ મંત્રી વિગેરેને અભયદાન આપ્યું એટલે સંપદ શેઠાણીએ ઠાકોરના વૃત્તાંતથી આરંભી સવિસ્તર સર્વ હકીકત કહી બતાવી.

રાજા બોલ્યો હે મંત્રી ? આ સ્ત્રીએ જે વાત કહી તે ખરી છે ? મંત્રી બોલ્યો સ્વામિન્ ? તેનું કહેવું સંપદ શેઠાણીએ સત્ય છે. એમ તેના કહેવાથી રાજા બોલ્યો આપેલી શિખા-
મણુ. અરે ? મંત્રી ? સૂક્ષ્મ, બાદર, દૂર અને સમીપ રહેલી વસ્તુઓ જોવામાં રાજાનાં ખરેખર નેત્ર મંત્રીઓ ગણાય છે. કારણ કે

કામરૂપી અંધકારથી છવાયેલી અને વિવેકહીન એવી રાજાની ચર્મચક્ષુ તત્ત્વાર્થ જાણી શકતી નથી. તેથી હે સચિવ ! આ ત્હારી પ્રવૃત્તિ બહુ વિપરીત થઇ. ત્યારબાદ સંપદ શેઠાણીએ રાજાને વિનંતિ કરી કહ્યું કે હે નરાધીશ ? આટલો અપરાધ આપ ક્ષમા કરો. એઓનો આમાં કાંઈ દોષ નથી, કારણ કે કામરૂપી મહાચોરટાઓથી પીડાયેલા પુરૂષો દુષ્કૃત્ય કરીને તૃણથી પણ હલકી સ્થિતિ પામે છે. કહ્યું છે કે—

અકલ્પહારેણ મળંગણ, કુસુમારહેણ વિ સ્વળેણ ।

જે ત્વિવંપતિ હયાસા, તે હુંતિ લહુ તળાઓ વિ ॥

જે પ્રહાર કરતો નથી તેમજ કુસુમો જેનું આયુષ્ય છે એવા કામના પાશમાં જેઓ પડે છે તેઓ ક્ષણમાત્રમાં નિરાશ થઈ તૃણથી પણ હલકા થાય છે. તેમજ આ દુનિયામાં કામરૂપી અંધકારને દૂર કરવા માટે સૂર્ય ચંદ્ર અગ્નિ અને મણિ રત્નો પણ સમર્થ થતા નથી. વળી કામાંધ પુરૂષો સત્ય પદાર્થને દોષી શકતો નથી અને અસત્ય વસ્તુને દેખે છે. મહા ખેદની વાત છે કે

(૧૧૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

સૂર્યોદય થયો છે છતાં અપૂર્વ કામરૂપી ઘોર અંધકાર વ્યાપી રહ્યું છે. વળી હે રાજન્ ? શુભ વસ્તુને પ્રકાશ કરવામાં પ્રવીણ એવા માનસિક વિવેક સિવાય કામરૂપી અંધકારને હઠાવવામાં અન્ય કોઈ પણ સમર્થ નથી. તેમજ જન્મથી આરંભી દરેક જીવેને વિષય સેવન બહુ પ્રિય હોય છે. તેથી પરમ સજ્જનોને સેવવા લાયક એવા ધર્મનું આચરણ કિંચિત્ માત્ર પણ આચરવામાં આવતું નથી. પરંતુ તે સદાચાર જ આ સંસાર સાગરમાં તારનાર છે. રાજા બોલ્યો હે સુંદરી ? ચરણ એટલે શું ? તેનો અર્થ અમને સમજાવ. ત્યારબાદ સંપદ્શોઠાણીએ અષ્ટપ્રવચન માતાનું સ્વરૂપ સવિસ્તર વર્ણવી બતાવ્યું. તે સાંભળી મંત્રી વિગેરે સર્વે પ્રતિબોધ પામ્યા. અને તેઓ બોલ્યા કે પરમ દયાલુ એવી હે પરમેશ્વરી ? અમારો આ અપરાધ તું ક્ષમા કર' મોહરૂપી મહાસાગરમાંથી તહે જ અમારો ઉદ્ધાર કર્યો. વળી હવે કોઈ પણ રીતે સદ્ગુણના ચરણ કમળનું દર્શન કરાવ. કે જેથી અમે આત્મહિત કરીએ.

એવામાં ત્યાં ઉદ્યાનપાળ આવ્યો અને રાજાને વિનંતિ કરી બોલ્યો

કે હે નરેન્દ્ર ? દેવ તથા અસુરેન્દ્રોથી સેવાતા

શ્રીચંદ્રમુનિ.

શ્રીમાન્ શ્રી ચંદ્રમુનિ ઉદ્યાનમાં પધાર્યા છે.

એ પ્રમાણે વચનામૃતનું શ્રવણ પુટથી પાન

કરી સંતુષ્ટ થયેલ રાજાએ પોતાના અંગે ખહેરેલાં સર્વ આલ-

રણો ઉદ્યાનપાળને અર્પણ કર્યાં. પછી મંત્રી પ્રમુખ ચારે

જણાએ રાજાને કહ્યું કે જો આપની આજ્ઞા હોય તો સૂરીશ્વરની

પાસે અમારે દીક્ષા લેવી છે. રાજા બોલ્યો તમે ઉત્તમ કુળમાં

ઉત્પન્ન થયા છો માટે તમને દીક્ષા લેવી ઉચિત છે. ત્યારબાદ

સંપદ્શોઠાણીએ તેઓને સ્નાન કરાવી ચંદન લેપપૂર્વક નાના

પ્રકારના અલંકારોથી વિભૂષિત કર્યાં. પછી માંગલિક ઉપચારો

નવધનશ્રેણીનીકથા.

(૧૧૭)

કરી નરેન્દ્ર સહિત તે ચારે જણા ઉત્તમ હસ્તિઓ ઉપર બેસી બહુ આનંદથી મુનીન્દ્રની પાસે ગયા. સૂરિએ પણ મંત્રી પ્રમુખને વિધિ પૂર્વક દીક્ષા આપી. અનુક્રમે તેઓ કર્મ પાશથી મુક્ત થઈ સિદ્ધિ મુખ પામ્યા. રાજાએ પણ શ્રાવકધર્મનો સ્વીકાર કરી સંપદ્ શેઠાણીને પોતાની બહેન તરીકે માની લીધી. અને તેના પતિને પણ બીજા ગામમાંથી બોલાવી નગર લોકોની સાક્ષીએ તેને નગર શેઠની પદવી આપી ત્યારબાદ તે ઠાકોરને બોલાવી તેનું માગતું દ્રવ્ય પણ અપાવરાવ્યું.

નવધન સહિત સંપદ્ શેઠાણી વિશેષે કરી જૈન ધર્મમાં તત્પર થઈ. કેટલોક સમય વ્યતીત થયા નવધનનો પ્રમાદ. બાદ રાજમાન્યના અભિમાનથી નવધન બહુ પ્રમત્ત થયો અને પોતાની નજીકનાં ઘર ખરીદી પોતાને તાબે કરવા લાગ્યો. તેથી તેની સ્ત્રીએ કહ્યું કે એમ કરવાથી તમને અતીચાર લાગશે. કારણ કે પાંચમા અણુ-વ્રતમાં એક ઘર રાખવાનું તમે કહ્યું છે. અને તેજ પ્રમાણે તમારે શુરૂ પાસેથી વ્રત સ્વીકારેલું છે. નવધન બોલ્યો હે ચંદ્રાનને? એક ઘર કદાચિત્ નષ્ટ થાય તો શું બીજું નજેઈએ? સ્ત્રી બોલી પરંતુ તમ્હારું વ્રત નષ્ટ થવાથી સમસ્ત નષ્ટ થયું એમ નિશ્ચય જાણજો. વળી તમે આ પ્રમાણે નિરપેક્ષ થઈ મ્હારી આગળ ખોટા ખોટા ઉત્તર આપો છો માટે ઘર સહિત તમ્હારો ત્યાગ કરી હું દીક્ષા ગ્રહણ કરીશ. એમ કહી તેણીએ સદ્ગુરૂ પાસે જઈ દીક્ષા લીધી અને પોતાનું કાર્ય સિદ્ધ કર્યું. નવધન શેઠ પણ ધાર્મિક અને વ્યવહારિક એમ બન્ને પ્રકારની સંપદાઓથી વિમુક્ત થયો અને ધર્મહીન થવાથી તે ઘરનો અધિપતિ વ્યંતર દેવ તેને વળગ્યો. જેથી તે ઉન્મત્ત થઈ ગાંડાની માફક નગરની અંદર ભ્રમણ કરવા લાગ્યો. તેની ચારે તરફ છોકરાં વીંટાઈ

(૧૧૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

વળતાં હતાં. તેઓમાંથી કેટલાક તો તેની ઉપર ધુળ નાંખે, કેટલાક પત્થર અને ઢેકાં વિગેરે ફેંકે તો કોઈક હાસ્ય કરે છે આ પ્રમાણે નવઘન બહુ દુર્દશા લોગવીને મરણ પામ્યો. બાદ અસુર લોકમાં ઉત્પન્ન થયો. માટે હે ભવ્ય પ્રાણિઓ ! ગ્રહણ કરેલા વ્રતની અંદર સ્વરૂપ પણ અતીચાર સેવવો નહીં. કારણકે નિરતિચાર વ્રતપાળવાથી મોક્ષ સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે અને આ દુનીયાની અંદર સ્વપ્નમાં પણ તે દુઃખી થતો નથી.

इति पञ्चमाण्डव्रते प्रथमातिचारविपाके नवघनदृष्टांतः समाप्तः ॥

ભરત શ્રેષ્ઠીની કથા.

द्वितीयर्षभ्यसुवर्णपरिभाषातिक्तमातिचार.

દાનવીર્ય રાજા બોલ્યો હે કૃપાળુ ! હવે પાંચમા અણુ-વ્રતમાં દ્વિતીય અતીચારનું સ્વરૂપ અમને સમજાવો જેથી અમારો આ સંસાર સાગર સુખવડે તરવા લાયક થાય. શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા હે નરેશ ! તહારા પ્રશ્નનો ઉત્તર દૃષ્ટાંત સહિત અમે કહીએ છીએ માટે તું સાવધાન થઈ શ્રવણ કર. જે પુરૂષ નરેન્દ્રાદિકની સહાય મેળવીને પરિગૃહીત નિયમથી વધારે દ્રવ્ય મેળવી પછી તે દ્રવ્ય પોતાના મિત્રો વગેરેને વહેંચી આપે છે, તે ભરતની પેઠે લીધેલા દ્રવ્યવિરતિ વ્રતનું ખંડન કરે છે.

માનખેટ નામે એક નગર છે. તેમાં માનવરાજ નામના મહારાજ રાજ્ય કરે છે. હૃદયને આનંદ ભરતદૃષ્ટાંત. આપવામાં સાક્ષાત્ વિષ્ણુની લક્ષ્મી સમાન પરમશ્રી નામે તેમની સ્ત્રી હતી. વળી તે નગરમાં શંખ નામે બહુ વિખ્યાત શેઠ હતો. ક્ષેમિકા નામે

ભરતશ્રેષ્ઠીનીકથા.

(૧૧૯)

તેની સ્ત્રી હતી. તેઓને ભરત અને રત્નનામે વિનયવાન બે પુત્ર હતા. તેમને કમલશ્રી તથા પદ્મશ્રી નામે અનુક્રમે અતિસુંદર સ્ત્રીઓ હતી તેમજ તેઓનું સર્વકુટુંબ પણ સ્વભાવથી સરલ અને પરસ્પર સ્નેહ શ્રૃંગલારથી બંધાયેલું હતું.

એક દિવસ નગરની બહાર તેમના ઉદ્યાનમાં વિજયસૂરિ ગણિ પધાર્યા. તેઓ ચાર જ્ઞાન યુક્ત અને વિજયસૂરિ. ક્ષમાના સાગર હતા. હવે તેજ બગીચામાં કીડા માટે ગયેલા ભરત અને રત્નસ એ બન્ને બંધુઓએ તેમને જોયા. તેઓએ પાસે જઈ બહુ ભક્તિપૂર્વક વંદન કર્યું. મુનિએ પણ ધર્મલાભ આપ્યો. પછી સંભાષણ કરવાથી તેઓ જ્ઞાસુ થઈ નીચે બેઠા, તેથી મુનિશ્રીએ જીનેંદ્ર કથિત બન્ને પ્રકારના ધર્મની વ્યાખ્યા તેમની આગળ કરી. પરંતુ મુનિ ધર્મપાળવામાં અશક્ત હોવાથી બન્ને જણે સમ્યક્ત્વ મૂલ ગૃહીધર્મ સ્વીકાર્યો. અને વિશેષે કરી પાંચમું વ્રત તેઓએ સંકટ (ઘણી સંકિર્ણતાથી) ગ્રહણ કર્યું. મુનિશ્રીએ ભરતને કહ્યું કે પાંચમા વ્રતમાં તને બીજો અતિચાર લાગશે માટે તું તે અતિ સંકટ (સાંકડું) વ્રત લઈશ નહીં. ત્યારે તે પણ બોલ્યો, જગત્ પ્રભો ! આ કંઈ સંકટ-સાંકડાઈવાળું નથી. મહેં તો થોડા દિવસ માટે આ લીધું છે. એમ કહી તે બન્ને જણ મુનિને વંદન કરી પોતાના ઘેર ગયા.

એક દિવસ પોતાના વાસભવનમાં ભરતે રાત્રીના પ્રસંગે એકાંતમાં લક્ષ્મીદેવીને જોઈ. લક્ષ્મી બોલી
લક્ષ્મીદેવીનું હે વત્સ ! હું ત્હારી ઉપર સંતુષ્ટ થઈ છું,
આગમન. જો કે ત્હારે લક્ષ્મીની ઇચ્છા નથી તો પણ
 હું પ્રસન્ન થઈને આપું છું માટે ત્હારે
 જે દ્રવ્યની ઇચ્છા હોય તે માગ. કારણકે ત્હેં પૂર્વભવમાં

(૧૨૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પણ પદ્મથી મહારી બહુ આરાધના કરેલી છે. અને હાલમાં ત્હારું ચિત્ત જૈનમતમાં નિશ્ચલ છે એમ હું જાણું છું. ભરત યોલ્યો, હે દેવી ! મહારે અધિક દ્રવ્યનું કંઈપણ પ્રયોજન નથી. કારણકે એક લાખ રૂપીઆ મહારે ઘેર રાખવાની મહને છુટ છે. તેથી વધારે દ્રવ્યનો મહારો નિયમ છે. શ્રીદેવી યોલી વત્સ ! દેવતાઓનું દર્શન નિષ્ક્રમ હોતું નથી. પૂર્વભવમાં તું કરોડોપતિ હતો, માટે હાલમાં પણ તું તેવોજ થા, ભરત યોલ્યો, ભગવતી ! એમ કરવાથી મહારા વ્રતનો ભંગ થાય. દેવી યોલી જે એમ કરવાથી વ્રતનો ભંગ થાય તો ત્હારી ઈચ્છા પ્રમાણે પોતાના કુટુંબીઓને તે ધન આપી દે. એમ કહી તેજ વખતે ભરતે ના કહ્યા છતાં પણ કોઠી સુવર્ણની વૃષ્ટિ કરી લક્ષ્મીદેવી પોતાના સ્થાનમાં ગમ્.

પોતાના ગ્રહણ કરેલા નિયમના ભંગથી ભય પામેલા ભરતે કોટિ ધનના વિભાગ કરી સ્વજન વર્ગને રક્ષસનો ઉપદેશ. વિના વ્યાજે ઉધારે આપ્યા. તે જોઈ તેનો નાનો ભાઈ રક્ષ યોલ્યો, ભાઈ !

ત્હાં પાંચમું વ્રત બહુ આદરથી ગ્રહણ કર્યું છે. તેને તું મલીન કરે છે તે યોગ્ય ગણાય નહીં. કારણકે આપણે બન્નેને પરિગ્રહમાં એક લાખ રૂપીઆની છુટ છે, છતાં તું નિયમનો અનાદર કરી નિઃશંક ગમ્ કોટીદ્રવ્યનો વિલાસ કરે છે. વળી જેથી બંધનમાં પડવું પડે એવા પાપકાર્યના મૂળરૂપ વૈભવનું આપણે શું પ્રયોજન છે ? વળી ધર્મમાં તે ધન વાપરવું એમ જે તું કહેતો હોય તો તેવા ધર્મથી પણ શું ? કારણકે જેનાથી વ્રત મલીન થાય તે ધર્મ પણ ગણાય નહીં. જેમકે આ મીષ્ટ છે એમ યોલીને વિષ ખાવામાં આવે તો શું તે મૃત્યુ જનક ન થાય ? માટે નિયમથી અધિક જે દ્રવ્ય ત્હાં સ્વજનાદિકને પોતાની સત્તાથી

ભરતશ્રેષ્ઠીનીકથા.

(૧૨૧)

આપ્યું છે, તે ધનનો જલદી તું ત્યાગ કર. નહીંતો હું જૂદો રહીશ. ધનમાં લુપ્થ થયેલો તે બોલ્યો ભાઈ ! આ ધન મહેં વેપારથી મેળવેલું નથી, કોઈની ચોરી કરી નથી, તેમજ બળા-ત્કારથી પણ મેળવ્યું નથી. પરંતુ મહારા ના કહ્યા છતાં લક્ષ્મી દેવીએ આ ધન આપેલું છે. અને તે પણ મેં મહારા નિયમ પ્રમાણે રાખી બાકીનું સ્વજનોને આપેલું છે. વળી એક લાખથી વધારે જે દ્રવ્ય હું મેળવું છું. તે સર્વ ધર્મમાં વાપરું છું. પછી રભસ બોલ્યો બંધુ ! અહીંયાં તું એક દષ્ટાંત સાંભળ.

આ નગરની અંદર પહેલાં ધનશ્રેષ્ઠી રહેતો હતો. તે બહુ ધનવાન તેમજ મિથ્યાદષ્ટિ હતો. અનુક્રમે

ધનશ્રેષ્ઠી. બહુ પુત્રાદિકના પરિવારથી તેનું કુટુંબ બહુ વધી ગયું. એક દિવસ તે રાત્રીએ સુતો

હતો. તેવામાં શરીરે શ્વેત વસ્ત્ર પહેરેલાં હતાં, કંઠમાં મનોહર હાર ધારણ કર્યો હતો, અને મૃગ સમાન જેનાં નેત્ર વિશાળ દીપતાં હતાં એવી લક્ષ્મી સમાન ઉત્તમ સ્ત્રી તેના બેવામાં આવી. સ્ત્રી બોલી હે ધનશ્રેષ્ઠી ! તું મહને ઝોળખે છે કે નહીં ? તે બોલ્યો હા ! હું સામાન્ય રીતે જાણું છું કે તું સ્ત્રી છે. પછી તે સ્ત્રી બોલી હું લક્ષ્મીદેવી છું. હું તારા કુળમાં સાત પુર-પથી આરંભી બહુ સમયથી રહું છું. હવે હું અન્ય સ્થાનમાં જઈશ. કારણકે ઘણો સમય એક સ્થાનમાં રહેવાથી હું ખિન્ન થાઉં છું. શ્રેષ્ઠી બોલ્યો, જલદી ચાલી જા, અમ્હારે ત્હને રોકવા-નું કંઈ પ્રયોજન નથી, લક્ષ્મી બોલી:—હે શ્રેષ્ઠી ! તું બહુ નિષ્ઠુર છે. કારણકે એટલું પણ તું ન બોલ્યો કે તારે જવાનું શું કારણ છે ? મહેં શું તારો અપરાધ કર્યો છે ? જોકે હું સાક્ષાત્ લક્ષ્મી દેવી છું. છતાં પણ ત્હેં અલક્ષ્મી ધારી મહારો અપરાધ કર્યો. પરંતુ તારી નિઃસ્પૃહપણાથી હું પ્રસન્ન થઈ છું. માટે હવે

(૧૨૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

તહારી ઇચ્છા પ્રમાણે વરદાન માગ. શ્રેષ્ઠી યોલ્યો જો કે તું તુષ્ટ થઈ છે તોપણ મહારે તહાડું કામ નથી છતાં જો મહારી ઉપર તું ખરેખર પ્રસન્ન થઈ હોય તો મહાડું સમસ્ત કુટુંબ કોઈપણ સમયે દાંત કલેશથી છુટું ન પડે તેવી રીતનો બંદોબસ્ત કર. તે સિવાય બીજું કંઈપણ તહાડું મહારે કામ નથી. તે સાંભળી હાસ્યપૂર્વક લક્ષ્મીદેવી યોલી. હે શ્રેષ્ઠી! તું વ્યવહારમાં બહુ દક્ષ છે. કારણ કે આ વચનથી તહે મહારા પગ બાંધી લીધા. વળી મહારા પ્રયાણનો મુખ્ય ઉપાય એ છે કે પ્રથમ તો બંધુઓને હું દાંત કલેશ કરાવી પરસ્પર સ્નેહથી છુટા પાડું છું. પછી તેઓ કલેશ કરી રાજા પાસે ક્યારે કરે છે. ત્યાં આગળ એક બીજાનું તેઓ વિરૂદ્ધ યોલે છે. તેથી રાજા તેઓનો દાંડ કરે છે. અથવા તો તેઓ અન્યોઅન્ય યુદ્ધ કરી પુણ્યહીન થઈ મરણ પામે છે. ત્યારબાદ તે સર્વ ધન રાજાને સ્વાધીન થાય છે. માટે હે બંધુ ! લક્ષ્મીમાં કાંઈ સાર નથી. વળી હે ભાઈ ! જો કે ધનશ્રેષ્ઠી મિથ્યાદષ્ટિ, અવિવેકી અને જૈનમતથી વિમુખ હતો છતાંપણ તેની ઇચ્છા લક્ષ્મી ઉપર થઈ નહીં. અને તું તો વિવેકી, વ્રતધારી અને જૈનમતમાં નિપુણ છે. તોપણ બહુ નિષ્કુરતાથી લુબ્ધ થઈ પોતે ગ્રહણ કરેલા નિયમનો ભંગ કરે છે. રે મૂઠ ! આ વ્રત લેતી વખતે ગુરુએ તહને ના પાડી હતી છતાંપણ તહે આ નિયમ લીધો છે. માટે હંબુપણ તું આ અતિચારથી વિરામ પામ, વિરામ પામ. તે સાંભળી ભરત યોલ્યો શું મહે આ યોટું કર્યું છે ? જેથી મહને પણ ઉપદેશ દેવા તું તૈયાર થયો છે. તું એકલો જ ધાર્મિક હશે ? બીજો કોઈ હશે જ નહીં ? રભસ યોલ્યો હે બાંધવ ! મહે જે કંઈ આપને કહ્યું છે તે આપ ક્ષમા કરો. એમ કહી તે પોતાનો વિભાગ લઈ જીદો રહ્યો, અને પોતાની હુકાનમાં વેપાર કરવા લાગ્યો, તેમજ નિરંતર વિધિ-પૂર્વક ધર્મની આરાધના કરવા લાગ્યો. હવે ભરત પોતાની મરણ

ભરતશ્રેષ્ઠીનીકથા.

(૧૨૩)

પ્રમાણે ચાલતો હતો તેથી. કોઈક વખતે એવા ગુનામાં આવી પડ્યો કે જેથી રાજાએ તેનો બહુ અપરાધ જાણી એવો કંડ કર્યો. કે જેથી લોજન માત્ર પણ તેને દુર્લભ થઈ પડ્યું.

ધર્મનો-
અમત્કાર

રહસ વણિકની કાર્તિ તથા ધન સંપત્તિ હુમ્મેશાં વધવા લાગી. જેમ જેમ વૈભવ વધવા લાગ્યો તેમ તેમ ધર્મમાં અધિક દ્રવ્ય વાપરવા લાગ્યો. તેવામાં એક ખલ

પુરૂષે ઇર્ષ્યાને લીધે રાજાને આડી કરી કે આ રહસ વણિક બહુ ધનાઢય છે. માટે એની પાસેથી દ્રવ્ય લેવું જોઈએ. એ વાત સાંભળી રાજાએ તરતજ રહસને બોલાવી તેને એકાંતમાં કહ્યું કે હાલમાં અમારો ખજાનો ખુટી ગયો છે. માટે એક લાખ રૂપીઆ મને આપો, તેણે યુક્તિ પૂર્વક જવાબ આપ્યો કે મહારે ઘેર જે કંઈ સંપત્તિ છે તે આપનીજ છે. આપને જોઈએ તેટલું ધન સુખેથી આપ ગ્રહણ કરો. જો કે અમહારા પ્રાણ પણ આપના આધીન છે. તો અનેક અનર્થ જનક એવા આ દ્રવ્યનો તો હિસાબજ શો છે ? પછી રાજાએ ધન લેવા માટે મંત્રીને તેના ઘેર મોકલ્યો. તેવામાં શાસન દેવીએ રહસના સ્નેહથી તેના ઘરમાં જે દ્રવ્ય હતું તે સર્વ ગુપ્ત કર્યું. મંત્રી પણ ત્યાં ગયો અને તેનું ઘર જપ્ત કરી મંજુષા, પેટી પટારા વિગેરેમાં બહુ તપાસ કરીને જોયું. પરંતુ કોઈ ઠેકાણે કિંચિત્ માત્ર પણ ધન જોવામાં આવ્યું નહીં. ત્યારબાદ મંત્રીએ તેના મનુષ્યોને બહુ દાબથી પૂછ્યું કે રહસ શ્રેષ્ઠી બહુ ધનવાન ગણાય છે છતાં કેમ કંઈ દેખાતું નથી ? તેઓ બોલ્યા અત્યાર સુધી દરેક પેટીઓ ધનથી ભરેલી હતી. છતાં હાલમાં શું થયું તે સમજાતું નથી. તે સાંભળી મંત્રી વિસ્મય પામ્યો અને તેવાત જણાવવા માટે પોતાના માણસને રાજા પાસે મોકલ્યો. તેના કહેવાથી રાજા પણ ચક્રિત થઈ એકદમ રહસ સ-

(૧૨૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

હત ત્યાં આવ્યો. તેણે પણ ધનરહિત સર્વ સ્થાન જોઈ પોતાની સાથે આવેલા રલસને પૂછ્યું અરે ! આશું ? તહાડું બધું ધન ક્યાં ગયું ? કિંવા શું કોઈ અન્ય સ્થળમાં તેં નાંખ્યું છે ? રલસ જોડ્યો હે નાથ ! આ બાબતમાં હું બરોબર કંઈ સમજી શકતો નથી. કારણ કે હાલમાંજ હું દુકાનમાંથી દશ હજાર રૂપીઆ લેઈને અહીંયાં પેટીમાં ભરીને આપની પાસે આવ્યો હતો. એમ તેઓની વાત ચાલતી હતી તેવામાં અદશ્ય થઈ દેવી જોલી હે નરેન્દ્ર ! સાવધાન થઈ તું એક મહાડું વચન સાંભળ. આ રલસ વણિક નિરપરાધી છે. તેમજ જૈન ધર્મનો અનુરાગી છે, છતાં તહેં એનું ધન લેવા માટે જે વિચાર કર્યો છે તે બહુજ તને અનર્થદાયક થશે. વળી તું એમ ન જાણી શકે મને પ્રથમ કહ્યું ન હોતું. હવે જો તેની કોઈ પણ વસ્તુ ઉપર તું દ્રષ્ટિ કરીશ તો તહારા પરિવાર અને નગર સહિત હું ચુરેચુરા કરી નાખીશ. એમ આકાશ વાણી સાંભળી રાજા ભયભીત થઈ ગયો અને રલસની ક્ષમા માગી કહ્યું કે, શેઠ સાહેબ ! આપનું ધન આપ સુખેથી લોગવો. મહારે તેનું કંઈ પણ પ્રયોજન નથી. ત્યારબાદ સર્વ દ્રવ્ય પ્રથમની માફક દેખાવા લાગ્યું. વળી દેવીએ ચાડી કરનાર તે લાંઠ પુરૂષનું સુખ વાંકુ કરીને છોડી મૂક્યો. રાજા પણ પોતાના સ્થાનમાં ગયો. ત્યારબાદ રલસ શ્રેષ્ઠી પણ અનાથાદિક લોકોને વિશેષ પ્રકારે દાન આપવા લાગ્યો. વળી ભરત શ્રેષ્ઠી પાંચમા વ્રતને કંલકિત કરી મરણ પામી નાગલોકમાં ઉત્પન્ન થયો. અને ત્યાંથી નીકળી સાતમા ભવમાં મોક્ષસુખ પામશે. તેમજ રલસ શ્રેષ્ઠી ધર્મનું આરાધન કરી છેવટે સમાધિ પૂર્વક કાળ કરી બ્રહ્મલોકમાં ઉત્પન્ન થયો. ત્યાંથી પુણ્ય ઉપાર્જન કરી ત્રીજે ભવે શિવસુખ પામશે. માટે હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ? જેનો જન્મ તેનો નાશ અવશ્ય થવાનો છે. તેમજ વૈભવ પણ જલ

દેશલનીકથા.

(૧૨૫)

બિંદુ સમાન અતિ ચંચલ છે. આ પ્રમાણે સમજીને નિરંતર બહુણુ કરેલાં વ્રતો પાળવાની દ્રઢતા રાખવા

इति परिग्रहपरिमाणव्रते द्वितीयातिचारविपाके भरतकथा-
नकं समाप्तम् ॥



દેશલ શ્રાવકની કથા.

ધનધાન્ય પરિમાણાતિક્રમાતિચાર.

દાનવીર્ય રાજા પ્રભુને વંદન કરી બોલ્યો હે ભગવન ? હવે ત્રીજા અતિચારનું લક્ષણ દ્રષ્ટાંત સહિત કહો જેથી અમારાં પાપ દૂર થાય. શ્રી સુપાર્વ પ્રભુ બોલ્યા જે પુરૂષ વિરતિની વિરાધનાના ભયને લાઘે દેશલ શ્રાવકની પેઠે નિયમથી અધિક રાખેલું ધાન્ય સ્વજનાદિકને આપે છે તે વિરતિ ધર્મનો વિરાધક થાય છે.

આ જગત્માં પ્રખ્યાતિ પામેલું પૃથ્વી રૂપી સ્ત્રીના ભાલ સ્થ-
ળમાં તિલક સમાન અત્યંત પવિત્ર

દેશલશ્રાવક.

અને અનેક પ્રકારની શોભાવડે સંયુ-
ક્ત સિદ્ધપુર નામે નગર છે. તેમાં શુદ્ધ

બુદ્ધિના પ્રભાવથી મેળવી છે કીર્તિ જેણે એવો દેવરાજ નામે સુપ્ર-
સિદ્ધ રાજા છે. વિનય શુણુવડે લોકોને આશ્ચર્ય કરતી પ્રિયદર્શિના
નામે તેની સ્ત્રી છે. વળી તે રાજાને ત્યાં ચારસોનવાણું મંત્રીઓ છે.
તેમજ પાંચસો પુરા કરવા માટે એક મ્હોટા મંત્રીનો તે તપાસ
કરતો હતો. વળી તેજ નગરમાં બહુ ધનાઢય વૈશ્રમણુ નામે શ્રેષ્ઠી
રહેતો હતો. ધન, ધનપતિ, ધવલ અને યશ નામે તેને ચાર પુત્ર
હતા. તેમાં ખુલ્લો લેખ વિગેરેનું કામ કરે છે. બીજો ધન ધાન્યનો

(૧૨૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનામચરિત્ર.

વધારો કરે છે. ત્રીજો પશુઓની રક્ષા અને ચોથો ભંડારનું કામ કરે છે.

એક દિવસ શ્રેષ્ઠીએ પોતાનો અંત સમય જાણી ઘરના ચાર ખુણાઓમાં ચાર કલશ દાટયા. પછી બીજે કાર્યવ્યવસ્થા. દિવસે સર્વે પોતાના કુટુંબીઓને બોલાવી લોજનાદિક સત્કાર કરીને શ્રેષ્ઠીએ કહ્યું. મહેં મહારા ભુજબળથી પુષ્કળ દ્રવ્ય મેળવ્યું છે. પરંતુ પુત્રાદિકના સ્નેહથી વિમૂઠ બની શુભસ્થાનમાં એક પાઈ પણ વાપરી નથી. પરંતુ હાલમાં પરલોક માર્ગે જતાં ભાતુજેઈએ, તે માટે એટલી મહારી પ્રાર્થના છે કે સાતે પુણ્ય ક્ષેત્રોમાં એક લાખ રૂપીઆ મહારા નિમિત્તે તમારે વાપરવા. અને તે માટે હાલ તે રૂપીઆ તમહારી પાસે ગણી લઈને રાખો. એમ કહી શેઠે પોતે જ તેઓને લાખ રૂપીઆ ગણી આપ્યા. વળી પોતાના મરણ પશ્ચાત્ પોતાના પુત્રો ધન માટે પરસ્પર કલેશ કરશે એમ જાણી સ્વજન સમક્ષ તેઓને તેણે કહ્યું, કે નેત્રથી મુખ અને મુખથી નેત્ર તેમજ કેશથી મસ્તક અને મસ્તકથી કેશ પણ શોભે છે. તેમજ એકચિત્તવાળા બે બળદ પણ પથર ભરેલું ગાડું ખેંચી જાય છે અને જુદા જુદા ચિત્તવાળા આઠ બળદ જોડ્યા હોય તો પણ તે ગાડું ખેંચી શકતા નથી. માટે હે પુત્રો ? નિરંતર તમહારે પરસ્પર પ્રીતિથી જ વર્તવું. વળી એ પ્રમાણે ન ચાલી શકે તો બીજે માર્ગે બતાવું છું તે પ્રમાણે ચાલવું. જેમકે આપણા ઘરની અંદર ચારે ખુણાઓમાં ચાર કલશ મહેં દાટેલા છે. તેમાંથી ઇશાન ખુણાનો કલશ મહોટા પુત્રે, અગ્નિ ખુણાનો બીજાએ, નૈઋત ખુણામાંથી ત્રીજાએ અને વાયવ્ય કોણમાંથી ચોથાએ લઈ લેવો. તે ચારે કલશોમાં યથાર્થ મહેં પોતે જ સરખી યોજના કરેલી છે. તેમજ તમહારાં નામ લખીને દરેક કલશમાં નાંખેલાં છે. ત્યારબાદ સ્વજન વર્ગને

દેશલનીકયા.

(૧૨૭)

પણ શ્રેષ્ઠીએ લલામણુ કરી કે મહાર્ મરણુ થયા બાદ મહારા પુત્રો દ્રવ્ય માટે કલેશ ન કરે તેવી રીતે તમ્હારે તજવીત રાખવી. જે દ્રવ્ય મહે જેને આપેલું છે તે દ્રવ્ય તેનેજ તમ્હારે પાસે રહીને અપાવવું. તેમાં કંઈ પણ ફેરફાર ન થવો જોઈએ. એમ કહી સ્વજન વર્ગની ક્ષમા માગી. નમસ્કાર કરી તેઓને વિદાય કર્યાં.

પોતાના પિતા મરણુ પામ્યા પછી તેમની દહનક્રિયા કર્યાં બાદ ચારે ભાઈએ એકઠા થઈ પોતપોતાનાં બંધુવિવાદ. નામ જોઈ તે કલશો તેમણે લઈ લીધા. ત્યારબાદ મહોટા ત્રણ ભાઈઓના કલશમાં જોયું તો પ્રથમમાં મૃત્તિકા, બીજામાં લેખપત્ર અને ત્રીજામાં હાડકાં ભરેલાં જોયાં. તેમજ નાના ભાઈનો કલશ ઉત્તમ રત્નોથી ભરેલો જોયો. તેથી મહોટા ત્રણ ભાઈએ બોલવા લાગ્યા કે અરે ? મરણુ સમયે પિતાએ કેવો અન્યાય કર્યો ? પોતે ધાર્મિક હોવા છતાં પુત્રોને પણ તેમણે છેતર્યા ? માટે આવી ઠગાઈ કરવાથી હે તાત ? તમ્હારી સદ્ગાત કેવી રીતે થશે ? ત્યારબાદ તેઓએ નાના ભાઈને કહ્યું કે ત્હારો કલશ રત્નોથી ભરેલો છે માટે તેનો ભાગ અમને આપવો પડશે. લઘુબંધુ બોલ્યો મહુને સ્વજન વર્ગની રૂબરૂમાં પિતાજીએ રત્નકલશ આપ્યો છે માટે તેમાંથી તમને કંઈ પણ મંગશે નહીં. વળી તમ્હારા કલશોમાં મૃત્તિકાદિ જે જે વિકાર થયો છે, તે તમ્હારા કર્મનો જ દોષ છે. તેમાં પિતાનો શો દોષ ? એમ તેણે કહ્યું તો પણ ત્રણે જણે પોતાનો મત છોડ્યો નહીં, એટલે તેણે પોતાના કુટુંબીઓને બોલાવી સર્વ વાત જણાવી. પછી સ્વજનોએ તેઓને બહુ સમજાવ્યા. તો પણ તેઓએ પોતાનો કદાચ હ છોડ્યો નહીં. અને રાજ્યમાં જઈ મંત્રીની આગળ પોતાનો વિવાદ વિસ્તાર સાહુત સંભળાવ્યો. મંત્રીએ

(૧૨૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પણ બોધ આપી બહુ સમજાવ્યું. પરંતુ તેઓ શાંત થયા નહીં. છેવટે તેઓ રાજા પાસે ગયા. ત્યાં નાનાભાઈએ સર્વ ભાઈઓનું વૃત્તાંત સાંભળાવ્યું. તે સાંભળી રાજાએ કહ્યું કે વૈશ્રમણ્ય શેઠ અન્યાય કરે તેવા હતા નહીં; કારણ કે તે જૈનધર્મમાં નિશ્ચલ હતા. અને બુદ્ધિમાં પણ બૃહસ્પતિ સમાન સમર્થ હતા. કોઈ પણ પ્રકારે તેમનામાં કપટકલા હતી જ નહીં. માટે આ કલશોની અંદર મૃત્તિકાદિક નાખીને પૃથ્વીમાં દાટી સ્વજન સમક્ષ જે કહેલું છે તે બહુ બુદ્ધિથી વિચારવા જેવું છે. એમ સમજી રાજાએ સર્વ મંત્રીઓને બોલાવી લાવવાનો હુકમ કર્યો કે તરત જ પ્રતીહારી સર્વ મંત્રીઓને બોલાવી લાવ્યો. એટલે રાજાએ તેઓને કહ્યું કે આ ચારે ભાઈઓ છે. તેઓમાં ત્રણ મહોટાઓના કલશોમાં મૃત્તિકાદિક વસ્તુઓ ભરેલી છે અને ચોથા ભાઈના કલશમાં રત્ન ભરેલાં છે તો તેઓના પિતાને આવી રીતે પક્ષપાત કરવાનું શું કારણ ? આ સંબંધી વિચાર કરી જલ્દી આનો ખુલાસો આપો. સૂક્ષ્મબુદ્ધિના પ્રતાપથી સર્વ મંત્રીઓ પણ પરસ્પર વિચાર કરી બોલ્યા કે હે નરેન્દ્ર ! આ વાતનું ખરૂં તાત્પર્ય શું છે તે અમે જાણી શકતા નથી.

ત્યારબાદ ભૂપતિએ પોતાના નગરમાં પટહ વગડાવ્યો અને

બહાર કરાવ્યું કે આ કલશોની ખરી હકી-

વૈશ્રમણ્યશેઠની

બુદ્ધિ.

કત જાણી જે પુરૂષ આ વિવાદનો ન્યાય

આપશે તેને મહારા સર્વ મંત્રીઓનો ઉપરી

હું કરીશ. તે સાંભળી પોતાની બુદ્ધિનો

પ્રકાશ કરવા માટે એક વણિક પુત્રે તે પટહનો સ્પર્શ કર્યો. તેથી

તેને રાજાની પાસે લઇ ગયા. રાજાએ તેની આગળ સર્વ કલશોનું

વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું. પછી તેઓનું ખરૂં તાત્પર્ય જાણીને તે

બોલ્યો--હે નરેન્દ્ર ! જે પુત્ર જે કાર્યમાં કુશલ છે અને જે કામ

દેશભની કથા.

(૧૨૬)

કરવાથી જેનું હિત થવાનું છે તે વસ્તુ તેઓને તેમના પિતાએ આપેલી છે. વળી તે રચના પણ ખાસ ઉપદેશ માટે કરેલી છે. જેના કલશમાં માટી ભરેલી છે, તેના ભાગમાં ક્ષેત્ર અને ખજાનાં ધાન્યાદિકની સર્વ સંપત્તિઓ સમજવી. કારણ કે જે ખેતીના કામમાં બહુ હુંશીયાર છે તે એનાથી જ જીવન ચલાવશે. તેમજ જેના કલશમાં અસ્થિ (હાડકાં) ભરેલાં છે તેના ભાગમાં ગાય, બળદ, ઘોડા, હાથી વિગેરે સર્વ પશુ જાણવાં. તેઓનું પોષણ કરવાથી જ તેનું હિત થવાનું છે એમ ઉપદેશ આપેલો છે. જેના કલશમાં લેખ પત્ર ભરેલા છે, તેના વિભાગમાં દેણદારોનું સર્વ ધન જાણવું. કારણ કે તે ધીરધારનો ધંધો કરી પોતાનું હિત સાધી શકશે. વળી જે નાનો પુત્ર કે જે કૃષિ વિગેરે અન્ય કાર્યોમાં અશક્ત છે તે રત્નાદિક ધનવડે બહુ કાલ સુધી નિર્વાહ કરશે એમ સમજી તમ્હારી યોગ્યતા પ્રમાણે બહુ પ્રેમથી તમ્હારા પિતાએ થોડું ઘણું પણ જે કંઈ આપેલું છે તે બહુ વિચાર કરીને આપેલું છે એમ મ્હારું સમજવું છે. માટે તુમ્હારું લક્ષ્મી માટે પરસ્પર વૈર ન કરો. પિતાનાં વચન સંભારો. કારણકે સહોદરનો સંબંધ આ દુનીયામાં બહુ દુર્લભ છે. કારણ કે બહુ પાલન પોષણ કરેલા એવા પણ અન્ય સ્વજનો છુટા પડે છે. પરંતુ દુઃખાવસ્થામાં કોપાયમાન થયેલા એવા પણ સહોદરો જ સહાય-ભૂત થાય છે. માટે તમ્હારે અન્યોઅન્ય કલેશ કરવો ઉચિત નથી.

ત્યારબાદ ભૂપતિએ શેઠના મ્હોટા પુત્રને પૂછ્યું કે ત્હારા

કલશમાં ધાન્ય કેટલું છે. ત્યારે તે બોલ્યો

કેશવનો પ્રભાવ. હે દેવ? એકલાખ મુઠાથી પણ કંઈક વધારે

દેખાય છે તેમજ ખીજને પૂછવાથી તેણે

કહ્યું કે હાથી, ઘોડા, ઉંટ વિગેરે પશુઓ દશ હજાર છે. ત્રીજને

(૧૩૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પૂછવાથી તે બોલ્યો માંડલિક રાજ્યો પાસે પંદર લાખ રૂપીઆ માગતા નીકળે છે. પછી લઘુ પુત્રની પાસે રત્નનો કલશ ત્યાં મંગાવ્યો અને રાજ્યે ઝવેરીઓને કહ્યું કે આ રત્નોની કિંમત કરો. જેથી તેઓએ રત્નોની કિંમત પંદર લાખ કરી. એ પ્રમાણે ચારે પુત્રોના લાગમાં હાથી તથા ધાન્યાદિકની કિંમત પંદર પંદર લાખ થઈ. પછી તે વણિકની વિશેષ બુદ્ધિ જોઈ સર્વે સંતુષ્ટ થયા. ત્યારબાદ ભૂપતિએ તેને પૂછ્યું કે તું કોનો પુત્ર છે? ત્હારું નામ શું? ત્હને કયો ધર્મ ઇષ્ટ છે? વણિક બોલ્યો હે રાજન્? પૂર્ણભદ્ર વણિકને બે પુત્ર છે. તેઓમાં કોશલ નામે હું મ્હોટો છું અને દેશલ નામે મ્હારો નાનો ભાઈ છે. જૈનધર્મમાં બતાવેલાં શ્રાવકનાં બાર વ્રત અમે ધારણ કરેલાં છે. તે સાંભળી રાજ બહુ પ્રસન્ન થયો. અને બોલ્યો કે હે બુદ્ધિનિધાન? આ મંત્રીમુદ્રા તું ગ્રહણ કર. કોશલ બોલ્યો મંત્રીમુદ્રા મ્હારાથી લઈ શકાય નહીં. કારણ કે તે હુષ્ટ કર્મ ગણાય છે. તેથી મ્હને કલ્પે નહીં. ત્યારબાદ બહુ બગાટકારે રાજ્યે તેને મુદ્રા વિના પણ સર્વે મંત્રીઓનું અધિપતિપણું આપ્યું. વળી પોતે રાજ્ય પણ દરેક કાર્યમાં પ્રથમ તેને જ પુછે છે. તેથી સર્વ મંત્રીઓ તેની ઉપર ઇર્ષ્યાળુ થયા અને રાત્રિ દિવસ તેનાં છિદ્ર શોધવામાં તત્પર થયા.

એક દિવસ સર્વ મંત્રીઓ એકમતે થઈ રાજને કહેવા લાગ્યા કે હે જગત્પાલક? દેવગિરિ નગરનો અધિ-
મંત્રીઓનું કપટ. પતિ રિપુગંજ નામે રાજ્ય નિરંકુશ થઈ આપની આજ્ઞા માનતો નથી. માટે આ મહામંત્રીને તેની પાસે મોકલો. કારણ કે તે બહુ કુશલ છે. માટે કોઈપણ કુશલ વૃત્તાંત લઈ તે તેની સાથે સંબંધ યાતો વિરોધ ગમે તે નીકાલ કરે તો ઠીક. પછી ભૂપતિએ મહામંત્રીને કહ્યું કે તમે મંત્રીઓ પાસેથી ભેટ લઈ રિપુગંજની પાસે જાઓ.

દેશભંગની કથા.

(૧૩૧)

અને તમને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ કરો. હવે તે મંત્રાઓએ પણ તે ન જાણે તેવી રીતે કરંડીઆમાં લેટ નાખી તાણુ દહને તેની ઉપર શીલ કર્યું. અને મહામંત્રીને કરંડીયો સોંપી દીધો. એટલે કોશલ મંત્રી પણ કેટલાક પરિવારને સાથે લઈ પોતાની હદ છોડી ગિરિનગરમાં ગયો. રાજદ્વારમાં ગયા પછી દ્વારપાળે અંદર પ્રવેશ કરાવ્યો. મંત્રી પણ રાજાને નમસ્કાર કરી લેટનો કરંડીયો આગળ મૂકી યોગ્ય આસન ઉપર બેઠો. રાજાએ કરંડીયાનું શીલ તોડીને અંદર જોયું તો ચંદ્ર અને શંકરના હાસ્યસમાન ઉલ્લાસ ભસ્મ જોઈ. જેથી રાજાની બ્રહ્મી ફરી ગઈ. તેથી તેણે મંત્રીને કહ્યું કે ત્હારો રાજા બહુ નિર્ધન તેમજ નીતિહીન જણાય છે. કારણ કે મહારી લેટમાં ત્હારા રાજાએ રાખ મોકલી છે તો ઠીક, શું તું અહીં મરવા માટે આવ્યો છે ? તું અહીંથી જલદી ચાલ્યો જા, કારણ કે દૂત અવધ્ય હોય છે તેથી તને મુક્ત કરું છું. તેથી તું ત્યાં જઈને ત્હારા અધિપતિને નિવેદન કર. કે, રાખના લેટણાથી કોપાયમાન થએલો રિપુગંજ રાજા થોડાજ વખતમાં તેનું ક્ષણ તમને ખતાવશે. તે સાંભળી કોશલ જોલ્યો હે નરેશ્વર ! આ પ્રમાણે એકદમ કોપાયમાન થવાનું કંઈ પણ કારણ નથી. હિત કે અહિતનો સૂક્ષ્મ ખુદ્ધિથી વિચાર કરો. પછી રાજાએ તેને જ તે સંબંધી પૂછ્યું. ત્યારે તે જોલ્યો હે રાજા ? મહારા સ્વામિએ ચાર રસ્તાઓ વચ્ચે રાત્રીના સમયે અધ્યયિત્રી નામે યોગિની વિદ્યાની સાધના કરી તેથી સિદ્ધ થઈ તેણીએ મંત્ર સિદ્ધ આ ચમત્કારી ભસ્મ આપીને કહ્યું કે જે આ ભસ્મનું એકવાર લલાટમાં તિલક કરશે તેને ડાકિની, શાકિની, યોગિની, ભયંકરવેતાલ, યક્ષ, રાક્ષસ, ભૂત અને પ્રેત વિગેરે કોઈપણ દુષ્ટ પ્રાણીઓનો ભય થશે નહીં. તે સાંભળી યોગિનીએ આપેલી ભસ્મનું તિલક રાજાએ પ્રથમ કર્યું. પછી થોડી થોડી રાણીઓને

(૧૩૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

તથા મંત્રી વિગેરે મુખ્ય લોકોને આપી. વળી બાકી રહેલી આ ભસ્મ આપને માટે ભેટ તરીકે મોકલી છે. એમ સાંભળી રિપુ-ગંજ રાજાએ પ્રસન્ન થઈ પોતે તે ભસ્મનું તિલક કર્યું. પછી સંતુષ્ટ થઈ કોશલ મંત્રીને પૂછવા લાગ્યો કે તમ્હારા રાજાની બીજી કોઈ પણ એવી શક્તિ છે ખરી ? કોશલ બોલ્યો મ્હારા સ્વામિની અંદર એવી શક્તિઓ રહી છે કે તેનો અંશ માત્ર પશુ અન્યમાં ભાગ્યે જ હશે. વળી તેમની આજ્ઞા શક્તિ એવી છે કે આ દુનીયામાં કોઈપણ પ્રાણી તેનું ઉલ્લાંઘન કરી શકતું નથી.

ત્યારબાદ બિજા બિજા દેશોમાંથી આવેલા પુરૂષો સ્વર્ધાને

લીધે પોતપોતાના રાજાઓની આજ્ઞાનું

આજ્ઞાનો વર્ણન કરવા લાગ્યા. તેવામાં નગરની અંદર

ચમત્કાર. એકદમ ભયજનક મહાન્ કોળાહળ થયો.

તે સાંભળી રાજાએ તે સ્વરૂપ જાણવા માટે

તેના જાણકારને પૂછ્યું. અરે ? આ ખૂમ શાથી થઈ છે ? તેનો

તપાસ કરી એક સુભટ બોલ્યો રાજાધિરાજ ! હાલમાં નગરની અં-

દર વૃહાદિકને ઉખેડી નાખતો મહોન્મત્ત (નિરંકુશ) થએલો એક

હાથી પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે લોકોને ત્રાસ આપે છે. તે સાંભળી

રાજા બોલ્યો અરે ! સુભટો ! જલદી આ હાથીને પકડો. તે વખતે

તેનો જવાબ કોઈએ પણ ન આપ્યો ત્યારે એક દ્વારપાળ વિનય

પૂર્વક બોલ્યો. હે નરાધીશ ! પોતાના રાજાની આજ્ઞાથી આ

મંત્રી પોતે જ હાથીને વશ કરશે. એમાં બીજાની જરૂર નથી.

માટે એને જ આજ્ઞા આપો. રિપુગંજ રાજાએ તે પ્રમાણે કોશ-

લને આજ્ઞા આપી. ત્યારબાદ કોશલ મંત્રી રાજાની આજ્ઞા લઈ

ક્ષણમાત્રમાં નૃપ અને નાગરિક લોકો સાથે હસ્તિ પાસે ગયો.

અને વિધિ સહિત હસ્તીસ્તંભન વિધાનું ધ્યાન કરી હાથીને

કહ્યું કે જો તું અહીંથી ડગલું માત્ર પણ ચાલે તો ત્હને મ્હારા

દેશલની કથા.

(૧૩૩)

રાજાની આજુ છે. તે સાંભળી તરત જ નીચી શું કરી હાથી ચિત્રામણની માફક સ્થિર થઈ ગયો. તે જોઈ પરિજન સહિત નરેંદ્ર પણ વિસ્મિત થઈ મંત્રીની પ્રશંસા કરવા લાગ્યો. અને કહ્યું કે હે સત્પુરુષ ? આ હાથીને તેના સ્થાનમાં તું લઈ જા. પછી મંત્રીએ હાથીને કહ્યું કે હે ગજેન્દ્ર ? જા તારા સ્થાનમાં તું ચાલ્યો જા. હાથી પણ આજ્ઞા પ્રમાણે પોતાના સ્થાનમાં જઈ ઉભો રહ્યો. આ મહોદું આશ્ચર્ય જોઈ રાજાએ તેજ હાથી તેને ભેટમાં આપ્યો. તેમજ તેના રાજાની આજ્ઞા પોતાના મસ્તકે ધારણ કરી વિવેક સહિત તે મંત્રીનું તેણે સન્માન કર્યું અને તેને વિદાય કર્યો. એટલે તે કોશલ પોતાના સિદ્ધપુર નગરમાં આવ્યો. હવે તેની સાથે મોકલેલા પોતાના ગુપ્ત સેવકોના મુખથી પ્રથમ જ સર્વ મંત્રીઓએ આ હકીકત જાણી હતી તેથી ભેટમાં ભસ્મ મોકલવાથી પોતે મરણની શંકા કરતા સર્વ મંત્રીઓ કોશલની પાસે જઈ પગમાં પડી પોતાના અપરાધની ક્ષમા માગવા લાગ્યા. અને તેની અગાધ ખુદ્ધિની પ્રશંસા કરતા છતા તેની સાથે જ નરેંદ્ર પાસે ગયા. કોશલ મંત્રી પણ સિદ્ધ નરેંદ્રને નમસ્કાર કરી ત્યાં જે કાર્ય કરીને આવ્યો હતો તે સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું અને યોગ્ય સ્થાને ખેંચી ગયો. તે સાંભળી રાજા પણ ખડું ખુશી થઈ યોડ્યો હે મંત્રીશ્વર ! જેવી તારી ઇચ્છા હોય તે પ્રમાણે કોઈપણ દેશ તું અહણુ કર. મંત્રી યોડ્યો હે નશધિપ ? આપની કૃપાથી મહારે કોઈપણ પ્રકારની ન્યૂનતા નથી, તો દેશનું શું પ્રયોજન છે ? કારણ કે દેશ અહણુ કરવાથી મહારા વિરતિવ્રતની વિરાધના થાય છે. વળી જો મહારી ઉપર આપ તુષ્ઠ થયા હો તો મહારી સદ્ગતિને આપનાર સ્થયાત્રાદિક મહોત્સવોવડે જૈનશાસનની ઉન્નતિ કરાવો. તેથી હું પરમ સંતોષ માનું છું. ત્યારબાદ ભૂપતિ યોડ્યા જો કે તું નિઃસ્પૃહ છે તોપણ

(૧૩૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્રં.

ઘરખરચ જેટલું ઘી, ખાંડ, ધાન્ય વિગેરે યોગ્ય વસ્તુ
અહણુ કર. ઠીક છે જેવી આપની આજ્ઞા એમ કહી મંત્રી
પોતાને ઘેર ગયો. ત્યારબાદ રાજ્યએ અધિકારીને હુકમ કર્યો
કે હજાર મુડા ધાન્યના અને હજાર ઘડા ઘીના મંત્રીને ત્યાં
મોકલાવો. એટલે તેઓએ પણ તે પ્રમાણે બંદોબસ્ત કરાવ્યો.

કોશલ મંત્રીએ પોતાના નાના ભાઈ દેશલને કહ્યું કે આપણા
નિયમથી વધારે ધન લેણું થયું છે, માટે
દેશલનો તેનો હીસાબ કરી જે કંઈક અધિક હોય
અત્યાચાર. તે સર્વ રાજમંદિરમાં પાછું આપી દો.
દેશલે પણ તે વાત ધ્યાનમાં લઈ જે વસ્તુ

અધિક હતી તે પોતાના પરિવારને આપી અને કહ્યું કે આ
સર્વ વસ્તુઓ પોતપોતાના ઘરમાં રાખો. જ્યારે મહારો નિયમ
પુરો થશે ત્યારે આ સર્વ પદાર્થો તમહારી પાસેથી લઈશ.
સ્વજનોએ પણ તે પ્રમાણે કબુલ કર્યું. આ પ્રમાણે દેશલને
પ્રપંચ કોશલના જાણવામાં આવ્યો. તેથી દેશલને બહુ ઠપકો
આપી કહ્યું કે હે બંધુ ! આમ અયોગ્ય પ્રવૃત્તિ કરવાથી પાંચમા
વ્રતમાં ત્રીજો અત્યાચાર તને લાગે છે. માટે હજુ પણ નિયમથી
અધિક ધનનો ઉપયોગ ધર્મસ્થાનમાં કર અને આ અત્યાચારથી
છુટો થા. એમ બહુ સમજાવ્યો. છતાં પણ દેશલે માન્યું નહીં.
ત્યારબાદ તે દેશલ કાગ કરી અદ્વૈપ રૂદ્રિવાળો વ્યંતર દેવ થયો.
વર્ણી પાંચસો મંત્રીઓનો આધપતિ કોશલ મંત્રી પણ મરણ
સમયે હીક્ષા લઈ માહેંદ્ર કલ્પમાં ઉત્પન્ન થયો. કંઈક અધિક
સાતસાગરોપમ આયુષ પૂર્ણ કરી ત્યાંથી ચવીને મહાવિદેહ
ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થઈ મોક્ષ સુખ પામશે. હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! આ
પ્રમાણે નિષ્કલંક વ્રત પાળવાથી કોશલ મંત્રી સુખી થયો અને

દુર્લભગોપની કથા.

(૧૩૫)

દેશલ વ્રતની વિરાધના કરવાથી બહુ દુઃખી થયો. માટે ૬૬ યુદ્ધિથી નિરતિચાર વ્રતપાળવામાં પ્રમાદ કરવો નહીં.

इति पञ्चमाणुव्रते तृतीयातिचारविपाके देशलदृष्टान्तः समाप्तः ॥

દુર્લભગોપની કથા.

ચતુર્થદિપદચતુષ્પદપરિમાણાતિક્રમાતિચાર.

દાનવિચ્ રાજા બહુ જ્ઞાસુ હોવાથી પ્રભુને નમન કરી બોલ્યો, હે દયાળુ ભગવન્ ! હવે પાંચમા વ્રતમાં ચોથા અતિચારનું લક્ષણ દ્રષ્ટાંત સહિત આપ કહો. જેથી અમારી જ્ઞાસા શાંત થાય. શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા, હે નરેન્દ્ર ! લોભરૂપી ગ્રહથી ગ્રહણ કરાએલો જે પુરૂષ લીધેલા નિયમનો અવધિ પૂર્ણ થયા બાદ પશુઓનો પ્રસવ થાય તેવી ગોઠવણ કરે છે. તે પ્રાણી દુર્લભની માફક ઉપહાસનું પાત્ર થાય છે.

મહોટા મહીધર (પર્વત-રાજાઓ) થી મનોહર, સમુદ્ર સમાન પરિણા (ખાઈ) વડે વિભૂષિત દુર્લભદ્રષ્ટાંત. અને ઉત્તમ પ્રકારનાં ક્ષેત્રો જેમાં રહેલાં છે.

એવા જંબુદ્વીપની માફક વાસ કરવા લાયક સૌભાગ્યપુર નામે નગર છે. તેમાં મહીધર (પર્વત-રાજાઓ) નાં શિર (શિખર-મસ્તકો) ઉપર સ્ફુરણાયમાન છે કર (કિરણો-હસ્ત) જેના અને શત્રુરૂપી અંધકારને નાશ કરવામાં સૂર્ય સમાન શૂરસેન નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. રંભા નામે તેની સ્ત્રી છે. હવે એક દિવસ રાજા પોતાના મહેલની અગાંશીમાં બેઠો હતો, તેવામાં પૂર્વ દિશા તરફ બહુ ઉત્સાહથી જતા નાગરિક લોકોને જોઈ રાજાએ પોતાના સેવકને પૂછ્યું કે આ

(૧૩૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

લોકો હર્ષ ભયાં ક્યાં જાય છે ? ઈંદ્ર, નાગેંદ્ર કે કાર્તિક સ્વા-
મીનો મહોત્સવ આજે હોય તેમ દેખાય છે ! કારણકે લોકો
બહુ ઉમંગથી શણગાર સજી ચાલ્યા જાય છે. પછી સેવક બોલ્યો,
રાજાધિરાજ ! આજે પૂર્વ દિશાના ઉદ્યાનમાં ચાર જ્ઞાનના ધારક
જ્ઞાનસાગરસૂરિ પધાર્યા છે. તેમને વાંદવા માટે આ લોકો જાય
છે. તે સાંભળી રાજા પણ પોતે તત્કાલ સજ્જ થઈ સર્વ રૂદ્ધિ
સહિત ત્યાં જઈ વિનયપૂર્વક સૂરિશ્વરને વંદન કરી જૈનધર્મની
વ્યાખ્યા સાંભળતો હતો, તેટલામાં અકસ્માત ત્યાં એક દેવનું
જોડણું આવ્યું. તેમાંથી એક દેવે અપ્સરાઓ પાસે સંગીતનો
પ્રારંભ કરાવ્યો. અને બીજો દેવ મનોહર શબ્દવડે સુવર્ણશ્રૃંગ
(શરણાઈ) ને વગાડતો હતો જેઓના કંઠમાં ઉત્તમ મોતી-
યોના હાર દીપતા હતા, શરીરે સુંદર વસ્ત્રો પહેરેલાં હતાં અને
જેમના પુષ્પ અને ઉજ્જન સ્તનમંડલ ઘણાં શોભાયમાન દેખાતાં
હતાં એવી ગોવાલણીઓની પાસે નૃત્યની શરૂઆત કરાવી.
તેમજ તેઓ બહુ હાવભાવ અને અભિનય બતાવતી હતી.
વળી તેઓના હૃદયમાં બહુ ગુરૂભક્તિ દેખાતી હતી. મધ્યમાં
છદોના ઉચ્ચાર કરતી હતી, તેમજ જીનેંદ્ર ભગવાવની સ્તુતિ
કરતી હતી, કે જેમણે મણિસુવર્ણ વિગેરે ધનનો સર્વથા ત્યાગ
કર્યો છે, જેમના ચરણ કમલમાં સુરેંદ્રો તથા નરેંદ્રો નમન કરે
છે. સાતનય સહિત સમ્યકયુક્તિવડે ઉત્તમ સૂત્રોની વ્યાખ્યા
આપવામાં બહુ કુશલ, તેમજ પોતાના વચનામૃતોવડે દેવન-
રેંદ્રાદિક સર્વ પ્રાણીઓને સંતોષ આપનાર, મનુષ્યોના હૃદયરૂપી
માનસરોવરમાં ઉજ્જવલ હંસ સમાન, શ્રેષ્ઠ એવા જ્ઞાન રૂપી
મહાસાગરના પારગામી, ગર્વ રહિત સર્વ શમાદિ ગુણોના
આધારભૂત, ગુણ સંપદાવડે વિભૂષિત, નિર્મળ બુદ્ધિના ધારક,
ઉજ્જત તથા સ્થિરતા ગુણમાં મેરૂ સમાન, યુગ પ્રમાણ અવલોકન

દુર્લભગોપની કથા.

(૧૩૭)

વડે માર્ગમાં ગમન કરનાર ઉપહાસ્ય કે સ્તુતિ કરનારા પ્રાણીઓ ઉપર સમાનભાવે વર્તવાવાળા દરિદ્ર અને નરેન્દ્રને સમાન ગણતા, સર્વ ગણધરોમાં ઉત્તમ પદ પામેલા, જેમના ધૈર્યની ઉપમા મળવી અશક્ય છે, હૃદ્દર ચારિત્ર રૂપી ભાર જેમણે વહન કર્યો છે અને ભરત રાજના વંશમાં વિશાલ ધ્વજ સમાન, તેમજ ત્રણલોકરૂપી વંશમાં મણિ સમાન એવા આદિનાથ ભગવાનને અમે નમીએ છીએ. એ પ્રમાણે નૃત્યની સમાપ્તિ થયા બાદ રાજ્યે સુનીશ્વરને પૂછ્યું કે આ દેવતાઓનું જોડલું અહીં શા માટે આવ્યું છે ? તેમજ ગોવાલણીઓનો વેષ ખુદરી આ દેવ ગોપીકાઓની મધ્યે નૃત્ય કરે છે, ગાય છે અને સ્તુતિ કરે છે. વળી ખીજા દેવ પોતાના વેષેજ અપ્સરાઓની અંદરનાયે છે. અને અનેક રચનાવડે ગાયન કરે છે તેનું શું કારણ ? ત્યાર બાદ ગુરૂએ અન્ને દેવોના પૂર્વભવની વાત કહેવાનો પ્રારંભ કર્યો.

આ ભરતક્ષેત્રમાં વિનયવાન એવા સજ્જનોના દેહ સમાન નર્મદા નદીથી વિભૂષિત વિંધ્ય નામે દેવોનો પુર્વભવ. પર્વત છે. તેની નજીકમાં ચમરાજની નગરી સમાન ચમપદ્મી નામે નગરી છે.

તેમાં દુર્લભ અને વહ્નલ નામે એ ગોવાળીયા રહેતા હતા. અન્ને જણા ગાયો વિગેરે બહુ વૈભવોવડે પરિપૂર્ણ હતા. વળી તેઓ એક ખીજા ઉપર બહુ સ્નેહ રાખતા હતા, બહુ ગોપ અને ગોપીઓના પરિવારથી સંપન્ન હતા. નિરંતર તેઓ જળ અને લીલા ધાસવાળા પર્વતના લક્ષ્મણોમાં ગાયો ચરાવતા હતા. પ્રમદાઓની વેણી સમાન વીણાના મધુર સ્વરના ઉલ્લાસ સહિત રાસના ગાયનોવડે પ્રમુદિત થઈ તેઓ દિવસ રાત્રી નિર્ગમન કરતા હતા. તેમજ શરણાર્થીઓના નાદવડે દિગંતોને ગળવતા હતા.

કોઈક સાર્થવાહનની પ્રેરણાથી મહા કષ્ટવડે અમે તે

(૧૩૮)

શ્રીસુધાર્ધનામચરિત્ર.**ધર્મેપદેશ.**

ચમપહીમાં ગયા. ત્યાં તે બન્ને જણા અમારી પાસે આવ્યા. અને વંદન કરી પૃથ્વી ઉપર બેઠા. ત્યારબાદ અમોએ તેમને ઉપદેશ આપ્યો, રે રે ! મહાન દુર્લભ એવો આ મનુષ્ય અવતાર પામી હંમેશાં તમારે ધર્મમાં ઉદ્યુક્ત થવું જોઈએ. ત્યારબાદ નમસ્કાર કરી તેઓ પણ બોલ્યા કે અમે અમારા ધર્મમાં ઉદ્યુક્ત થઈ હંમેશાં મૃગાદિક પશુઓનો વધ કરી નિર્વાહ કરીએ છીએ. પછી અમોએ તેમને પ્રતિબોધ આપ્યો કે પશુઓની હિંસા કરવી તમને ઉચિત નથી, તેમજ તે સત્ય ધર્મ ગણાય નહિ, કારણ કે આ જીવિત જલબિંદુ સમાન ચંચલ છે. લક્ષ્મીનો વિલાસ વિજળીના પ્રકાશ સમાન અસ્થિર છે. સ્વજન સંયોગ પવનથી કંપાયમાન કમલપત્ર પર રહેલા જલ સમાન ચંચલ છે. સ્નેહ પણ મદોન્મત્ત કામિનીના કટાક્ષની માફક ક્ષણિક છે. યૌવન અવસ્થાનો વિલાસ સુવતીઓના હૃદયની વૃત્તિ સમાન બહુ ચપલ હોય છે. માટે તમ્હારે જૈનધર્મનું આચરણ કરવું તેજ ઉચિત છે. વળી તે જૈનધર્મનું મૂલ સમ્યક્ત્વ કહેલું છે. માટે વિશેષ પ્રકારે સમ્યક્ત્વ ગ્રહણ કરી જીનેંદ્ર કથિત શુદ્ધ ધર્મનું તમે સેવન કરો. આ પ્રમાણેનો અમારો ઉપદેશ સાંભળી તેઓ વંદન કરી ફરીથી બોલ્યા. હે ભગવન ? અમને જૈનધર્મનો ઉપદેશ આપો, મુનિએ પણ બન્ને પ્રકારનો ધર્મ કહ્યો. તેમાંના પ્રથમનો મુનિ ધર્મ પાળવામાં અશક્ત હોવાથી તેઓએ બાર પ્રકારનો ગૃહસ્થ ધર્મ સ્વીકાર્યો. ત્યારબાદ અમોએ પણ ત્યાંથી અન્યસ્થલે વિહાર કર્યો.

દુર્લભ અને વલ્લભ બન્ને જણ વિધિ પ્રમાણે જૈનધર્મની આરાધના કરતા હતા. તેવામાં તેઓને ધર્મનો પ્રભાવ. કોઈક સમયે પાંચમા વ્રતમાં મહા સંકટ આવી પડ્યું. એટલે સંકિર્ણતા આવી પડી;

દુર્લભગોપની કથા.

(૧૩૯)

કારણ કે તે બન્ને જણાઓએ પરિચ્છેદનો નિયમ લીધો તે વખતે પશુ-ઓની થોડી સંખ્યા લીધેલી હતી. તેથી દરેક વર્ષે પ્રસવ થવાથી પશુઓની સંખ્યા નિયમથી અધિક થાય તો અતીચાર લાગે એમ જાણી વલ્લભ મૂળ પરિણામની સંખ્યા રાખીને વધારેનાં પશુઓ વેચીને નિયમની મર્યાદા બરોબર રાખતો હતો. તેમજ દુર્લભે પોતાની ગાયોની મૂળ સંખ્યા પૂર્ણ થઈ એટલે નિયમનો સમય પૂર્ણ થાય ત્યારબાદ તેઓને ગર્ભ રહે તેવી યુક્તિ કરી. તે જોઈ વલ્લભરાજ બોલ્યો કે મૂઠ ? આ પ્રમાણે વિરાધના કરવાથી પાંચમા વ્રતનો અતીચાર તને બહુ દુઃખદાયી થશે. એમ સાંભળી દુર્લભ બોલ્યો:—મહેં ગુરૂ પાસે પશુઓની જેટલી સંખ્યા લીધી છે તેટલીજ સંખ્યા હાલમાં પણ છે. મહેં કંઈ પણ અધિક ખરીદ કર્યું નથી કે જેથી અતીચાર લાગે. પોતાની મેળેજ પશુઓ મૈથુન સંજ્ઞાથી ઉત્પન્ન થાય છે એમાં મહારો શો દોષ ? એવાં તેનાં વચન સાંભળી લોકો તેનું ઉપહાસ કરે છે. વળી વલ્લભરાજ ગુરૂના કહ્યા પ્રમાણે સાવધાન થઈ વ્રત પાલન કરતો હતો. એ પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરવાથી કેટલાક સમયે તે બન્ને જણ મરણ પામ્યા. તેમાં વલ્લભરાજ ધર્મના પ્રલાવથી પ્રથમ દેવ-લોકમાં અને દુર્લભરાજ અતીચાર સેવવાથી ગાંધવ લોકમાં ઉત્પન્ન થયો. ત્યારબાદ તેઓ બન્ને જણ પૂર્વલવનું સ્મરણ થવાથી મહારી પાસે પ્રગટ થયા. તેઓમાંથી પ્રથમ દેવે તમ્હારી આગળ અપ્સરાઓ સાથે નૃત્ય મહોત્સવ કરીને પોતાના સત્ય નિયમનું ફલ પ્રકટ કરી બતાવ્યું, વળી વ્રતને કલંકિત કરનાર આ બીજા કિલ્લિબીક દેવે ગાયોને વિદાય કરી તમારા બોધને માટે ગોપીઓ સાથે ગાયન કર્યું. એમ તેઓનું ચરિત્ર કહી સૂરીશ્વર મૌન રહ્યા.

ત્યારબાદ ગંધર્વ દેવ બોલ્યો કે એક ગુરૂ પાસે અમે બન્ને

(૧૪૦)

શ્રીમુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

ગાંધર્વનો
પશ્ચાત્તાપ.

જભે પરિગ્રહ વિરતિવ્રત ગ્રહણ કર્યું હતું,
છતાં પ્રભાટવશ થઈ મહેં તે વ્રતને કલંકિત
કર્યું. બહુ ખેદની વાત છે કે ચિંતામણિ
સમાન વિરતિ વ્રતમાં કલંક લગાડીને નિ-

ર્ભાંગી જનોમાં શિરોમણિ સમાન એવા મહેં કોટી ધનને બદલે
કોડી ખરીદી. વળી સંતોષરૂપી અમૃતનું પાન કરીને દુર્ભાગ્યને
લીધે મહેં તેને વમી નાખ્યું. કારણ કે વિરતિ વ્રત ગ્રહણ કરી
મૂઠ બુદ્ધિથી મહેં તેને કલંકિત કર્યું. વળી આ દેવ અપ્સરાઓ
સાથે જે ક્રીડા કરે છે તે તેના પરિગ્રહ વિરતિ વ્રતના પાલવાનું
ફલ છે. વળી હું પ્રલાપપૂર્વક પ્રાર્થના કરું છું તો પણ આ અપ્સ-
રાઓ મને ઉત્તર પણ આપતી નથી. એમ સાંભળી રાજાનાં
હૃદયમાં વૈરાગ્યથી શુભ ભાવના પ્રગટ થઈ. તેથી સૂરિ મહારા-
જની પાસે તેમણે સમ્યક્ત્વાદિ ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. બન્ને
દેવો પણ ગુરૂ મહારાજના ચરણ કમલમાં નમસ્કાર કરી પોતાના
સ્થાનમાં ગયા. ત્યાર બાદ પોતાના વિહારનો કટપ પૂર્ણ થવાથી
ગુરૂએ પણ અન્યસ્થલે વિહાર કર્યો. માટે હે જ્ઞાસુ પુરૂષો !
જેમ વલ્લભરાજે નિષ્કલંક વિરતિ વ્રત પાળ્યું તેમ અન્ય લોકોએ
પણ પ્રયત્ન પૂર્વક વ્રત પાલન કરવું.

इति परिग्रहपरिमाणव्रतेचतुर्थातिचारे दुलभराज

कथानकं समाप्तम् ॥



मानदेवश्रेष्ठीनीकथा.

પાંચમકુપ્યપરિમાણાતિક્રમાતિચાર.

દાનવીર્ય રાજા ખોદ્યો હે જગદ્ગુરૂ ! હવે પાંચમા અતી-

માનદેવની કથા.

(૧૪૧)

ચારતું સ્વરૂપ અમને સંભળાવે. શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુ બોલ્યા હે. નરેન્દ્ર ! જે પુરૂષ પોતાના મૂળ નિયમથી અધિક થઈ ગયેલી પાત્રાદિક વસ્તુઓ ભાંગીને ફરીથી તેટલી સંખ્યા પૂર્ણ કરે છે તે માનદેવની માફક વિરતિવ્રતની વિરાધના કરે છે.

ગાંધીના હાટની માફક સુગંધી દ્રવ્યોથી ભરપૂર શાલિગ્રામ નામે નગર છે. તેમાં અમૃત કલશ નામે માનદેવદૃષ્ટાંત. સુપ્રસિદ્ધ શ્રેષ્ઠી છે અને જીનદેવી નામે તેની સ્ત્રી છે. વળી તેઓને માનદેવ નામે એક પુત્ર છે. તે સર્વ કળાઓમાં કુશલ છે, છતાં પણ દરિદ્રતાને લીધે બહુ ખેદાતુર થઈ પરિભ્રમણ કરે છે. એક દિવસ પોતાના પિતા સાથે મુનિ મહારાજ પાસે ગયો. મુનિને વંદન કરી દેશના સાંભળવા માટે બેઠો. મુનિએ દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. આ દુનીયામાં મનુષ્ય ભવ પામી સદ્ધર્મની સેવા કરવા. વળી તે ધર્મ સેવન પણ સંતોષથીજ ઉત્તમ પ્રકારે થાય છે. તે સંતોષ તૃષ્ણાનો ત્યાગ કરવાથી થાય છે. તૃષ્ણાનો ત્યાગ વિવેકથી થાય છે. વિવેક પણ સદ્ગુરૂના વચનથી પ્રગટ થાય છે. માટે બુદ્ધિમાન પુરૂષે શુદ્ધ ચિત્તથી ગુરૂ મહારાજનાં વચન સાંભળવામાં નિરંતર સાવધાન રહેવું. કારણ કે સંતોષજ મોક્ષનું મુખ્ય સાધન છે. તેમજ આ લોકના સુખનું મૂળ કારણ પણ તે સંતોષજ છે. અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે—

સંતોષૈશ્વર્ય સુખીનાં, દુરે દુઃસ્વસમુચ્છૃયાઃ ।

લોભાશાબદ્ધચિત્તાના—મપમાનઃ પદે પદે ॥

અર્થઃ—“સંતોષરૂપી સમૃદ્ધિ વડે સુખ માનનાર પ્રાણીઓનાં દુઃખ દૂર ચાલ્યાં જાય છે. તેમજ લોભ તૃષ્ણાથી બંધાયેલા પ્રાણીઓનું દરેક સ્થાને અપમાન થાય છે.” વળી આ દુનીયાની અંદર બીજાઓને જીતવાની ઈચ્છાવાળું જે પ્રાણીઓનું હૃદય હોય છે તે

(૧૪૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર :

મ્હોટામાં મ્હોટું દુઃખ ગણાય છે, તેમજ જેઓ ઇચ્છા સહિત પણે વર્તે છે. તેઓ ઉત્તમોત્તમ સુખિ ગણાય છે. કહ્યું છે કે—

તન્દુલમાનમેકં, કન્દર્પહરાડપિયુવતિરૈકૈવા ।

પૃથ્વીપતેરપિફલં, શેષઃ ક્લેશોડમિમાનો વા ॥

અર્થ:—“ઉદરપૂર્તિ માટે ચોખાઓનું માપ એક સરખું હોય છે. તેમજ કામદેવને હરણુ કરનારી યુવતિ પણ એકજ હોય છે,” માટે મ્હોટા પૃથ્વીપતિનું પણ ફળ માત્ર તેટલુંજ હોય છે.” ખાકીનો ક્લેશ અથવા અભિમાન સમજવો. વળી જેમ જેમ લોભની શાંતિ અને પરિગ્રહનો આરંભ સ્વલ્પ થતો જાય છે તેમ તેમ સુખની વૃદ્ધિ અને ધર્મની સિદ્ધિ થાય છે. એ પ્રમાણે દેશના સાંભળી પુત્ર સહિત શ્રેષ્ઠીએ દેશનાનો ભાવાર્થ સમજી મુનિ પાસે વિનય પૂર્વક સમ્યક્ત્વ સહિત પાંચમું આશ્રમત ગ્રહણ કર્યું. પછી માનદેવ સહિત શ્રેષ્ઠી મુનીંદ્રને નમસ્કાર કરી પોતાના સ્થાનમાં ગયો. પુત્ર સહિત તે જૈનધર્મની આરાધના કરતો હતો, તેમજ નિર્ધનતાના દુઃખથી કલાંત થઈ માનદેવ નિરંતર અસ્થિરવૃત્તિએ ફરતો હતો. તેવામાં એક દિવસ તે નગરની સમીપના મ્હોટા ઉદ્યાનમાં ફરવા નીકળ્યો હતો ત્યાં યોગીશ્વર નામે ત્રીદંડીનો તેને સમાગમ થયો. આદરપૂર્વક નમસ્કાર કરી તેણે પૂછ્યું હે યોગીશ્વર ! કોઈપણ એવો ઉપાય ખતાવો કે જેથી મ્હને લક્ષ્મીનો લાભ થાય. વળી હે યોગીંદ્ર ! આજ સુધી મ્હેં જે જે ઉપાય કર્યા તે સર્વ નિષ્ફળ થયા છે. ત્યારે ત્રીદંડીએ કહ્યું. મ્હારી આગળ નકામું ખોલવાની કંઈ જરૂર નથી. હે વત્સ ! જો ત્હારે વિશેષ લક્ષ્મી મેળવવી હોય તો છ માસ સુધી તું મ્હારી પાસે રહે, કોઈપણ સમયે મ્હારી પાસેથી ત્હારે દૂર જવું નહીં. વળી લોભન વિગેરેની કોઈ પ્રકારે ચિંતા કરવી નહીં. પછી માનદેવ ખોલ્યો આપનું કહેવું યોગ્ય છે પરંતુ મ્હારા માતાપિતાને લોભનમાત્ર

માનદેવની કથા.

(૧૪૩)

પણ આપે તેવું કોઈ બીજું માણસ નથી. વળી તેઓ વૃદ્ધ અવસ્થા હોવાથી અશક્તિ અને વ્યાધીને લીધે દીન અવસ્થામાં આવી પડ્યાં છે. તેથી મહારા વિરહને લીધે તેઓ ભવિ શકે તેમ નથી. તો હવે મહારે શું કરવું ? ત્રીદંડીએ કહ્યું હે વત્સ ! જો એવી અડચણ હોય તો વજ્રાંકુશ નામની એક ઉત્તમ વિદ્યા હું ત્હને આપું છું તે લઈ તું ઘેર જા અને માત્ર આ વિદ્યાના સ્મરણથી હુમ્મેશાં ત્હને પાંચ પલ રૂપું પ્રાપ્ત થશે. માટે સર્વ ઉપાય પડતા મૂકી આ ઉપાય ત્હારે જલદી કરવો, જેથી તું સુખી થઈશ એમ કહી તે યોગીશ્વર અદ્રશ્ય થઈ ગયો.

માનદેવ વિદ્યા લઈ પોતાને ઘેર ગયો. રાત્રીએ (વધિપૂર્વક વિદ્યાનું સ્મરણ કરી સુઈ ગયો. પછી તે વિદ્યાનો અમત્કાર. વિદ્યાદેવીએ પણ પ્રસન્ન થઈ તેના આશીકા નીચે પાંચ પલ રૂપું સુકયું. પ્રભાતકાળમાં પોતે જાગત થયો અને આશીકા નીચેથી તે રૂપું લઈ બહુ ખુશી થયો. હુમ્મેશાં એ પ્રમાણે રૂપું મળવાથી બહુ પૈસાદાર થઈ ગયો. અને ઘર વિગેરે ખરીદ કર્યાં. તેમજ ધર્મમાર્ગમાં પણ કંઈક વાપરવા લાગ્યો. વળી રૂપાનાં વાસણ પણ ઘડાવવા લાગ્યો. તેજેઈ તેના પિતાએ પૂછ્યું હે વત્સ ! ત્હારા ઘરમાં આ રૂપાનાં વાસણ ક્યાંથી આવ્યાં ? મૂળ દ્રવ્ય તો ત્હારી પાસે કંઈપણ હતું નહીં છતાં આટલું દ્રવ્ય ત્હેં ક્યાંથી મેળવ્યું ? ત્યારે માનદેવે પોતાનું સર્વ વૃત્તાંત કહી બતાવ્યું. એટલે શેઠ બહુ ખુશી થયા. પછી પોતે તપાસ કરવા લાગ્યા અને પોતાના નિયમથી અધિક સંખ્યાવાળાં પાત્ર જેઈ વિરતિવ્રતની વિરાધનાથી ભય પામી તે બોલ્યો આપણે બન્ને જણે દશ વાસણ રાખવાનો નિયમ લીધો છે. છતાં પાત્રો વધારે દેખાય છે. તે વાત માનદેવે કબુલ કરી ને નિયમથી અધિક વાસણ હતાં તે ભાંગી નાખી દશની

(૧૪૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

સંખ્યા કાયમ રાખી. અને કહ્યું કે હે તાત ! પાત્રની સંખ્યા બરાબર છે માટે વિરતિવ્રતનો ભંગ હવે થવાનો નથી. તે સંખ્યા ધીલકુલ તમ્હારે ભય રાખવો નહીં. વળી તોલમાં પણ પાંચ પાત્ર તો હલકાં કરાવ્યાં છે. શ્રેષ્ઠી યોદ્ધાઓ:-વત્સ ! એમ છતાં પણ વિરતિ કલંકિત ગણાય. વળી અગ્નિમાં પ્રવેશ, ભયંકર અંધારા કૂવામાં અંપાપાત, તીક્ષ્ણ તરવારની ધારા ઉપર ચાલવું, સમુદ્રમાં પડવું, શત્રુઓમાં વાસ કરવો, વિષ લોજન અને વાઘેણના સ્તનથી દુધનું પાન કરવું શ્રેષ્ઠ છે; પરંતુ વિજળી સમાન ચંચળ લક્ષ્મી માટે વીરપુરુષોએ કોઈપણ સમયે વિશેષે કરીને ગ્રહણ કરેલા વ્રતનો ભંગ કરવો યોગ્ય નથી. માટે આ વિધાવડે પ્રાપ્ત થતા ધનનો તું ત્યાગ કર. અથવા અધિક દ્રવ્યનો ધર્મ કાર્યમાં નિયોગ કર, નહીંતો અતિ ભયંકર આ સંસારમાં વિરતિ વ્રત પામીને પણ ત્હારે ભ્રમણ કરવું પડશે. પછી માનદેવ યોદ્ધાઓ:-તાત ! આ તમ્હારું યોલવું સર્વથા અયોગ્ય છે. કારણકે પાત્ર ભાંગીને એકઠાં કરવાથી તમ્હારી ગ્રહણ કરેલી સંખ્યાનો ભંગ થતો નથી. ત્યારબાદ શ્રેષ્ઠીએ પણ છેવટે પુત્રને કહ્યું કે મ્હારી આગળ ત્હારે અસત્ય ઉત્તર આપવો નહીં. હવે તું ત્હારો ભાગ લઈ જુદો નીકળ. માનદેવ પણ પિતાનું વચન માન્ય કરી જુદો રહ્યો અને વેપાર કરવા લાગ્યો. શ્રેષ્ઠી પણ ધર્મમાં બહુ રાગી બની નિષ્કલંક ગૃહિધર્મ પાળવા લાગ્યો. તેમજ માનદેવ પણ અનુક્રમે બહુ ધનવાન થઈ ગયો. પણ લોભરૂપી ગ્રહથી વિમૂઢ બની ગયો. તેથી અકસ્માત મરકીના રોગથી મરીને નરક સ્થાનમાં ગયો. અને વિરતિભંગના પાપને લીધે ચિરકાળ તે ભવ ભ્રમણ કરશે. પ્રથમ તો માત્ર અતીચાર થયો હતો, પરંતુ પછીથી વ્રતનો ભંગ પણ થયો. માટે પ્રથમથીજ વ્રતમાં ક્રિયિત માત્ર પણ અતીચાર સેવવો ઉચિત નથી; કારણકે થોડા પણ અપથ્ય લોજનના સેવનથી રોગની માફક પ્રતિ દિવસ તે વૃદ્ધિ પામે છે.

માનદેવનીકથા.

(૧૪૫)

અમૃતકલશ શ્રેષ્ઠી પણ શુદ્ધ વિરતિરત્નના પ્રભાવથી સંભા-
ધિપૂર્વક દેહનો ત્યાગ કરી સનત્કુમાર
અમૃતકલશશ્રેષ્ઠી. દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયા. ત્યાંથી વ્યવીને
ત્રીજે ભવે મોક્ષપદ પામશે. માટે હે ભવ્ય
પુરૂષો ! ભલે થોડું પળાય તો થોડું પાળવું શ્રેષ્ઠ છે, પરંતુ વ્રતમાં
અતિચાર સેવવો યોગ્ય નથી. તૃષ્ણાથી શુષ્ક થયું છે શરીર
જેમનું એવા હે મુમુક્ષુજનો ! તમે સંતોષરૂપી રસાયણનું હમેશાં
પાન કરો, જેથી જરા મરણને દૂર કરનાર નિવૃત્તિપદ પ્રાપ્ત થાય.
જેઓ નિરંતર આનંદિત થઈને સંતોષરૂપી નંદનવનમાં કીડા કરે
છે, તેઓને ધનવાન, ગુણવાન, ક્ષમાવાન, વિવેકી અને વ્રત-
ધારી જાણવા. વળી જે પુરૂષને એક સ્ત્રી હોય તેને ચિંતા પણ
થોડી હોય છે. અને જ્યાં સ્ત્રીઓનો વધારો હોય છે ત્યાં ચિંતાનો
પણ વધારો થાય છે. તેમજ પુત્રાદિક પ્રજા અને હાથી, ઘોડા,
રથ, ઘર અને ધનાદિક વૈભવની વૃદ્ધિ થવાથી મનુષ્યોના હૃદયમાં
સંતાપની વૃદ્ધિ થાય છે. વળી પરિવ્રહથી વિમુક્ત થયેલા અને
શાંતિસુખને અનુભવતા એવા સંતપુરૂષોને જે નિવૃત્તિસુખ મળે
છે, તે નિવૃત્તિરસને તો તે મુનિવરોજ અનુભવે છે. અન્ય પ્રાણી-
ઓ શું જાણી શકે ? તેમજ મનુષ્યોને જેટલા અંશે લોભ હોય
છે તેટલુંજ દરિદ્રપણું જાણવું, સંતોષી પુરૂષ દરિદ્રતા ઉપર યગ
મૂકી સુખે સુખ રહે છે. વળી ધનાઢ્ય પુરૂષ પણ અતિ દરિદ્રીની
માફક પોતાનાથી અધિક એવા એક બીજા ઉપર દ્રષ્ટિ ફેરવતો
છતો બહુ દુઃખી થાય છે, તેમજ દરિદ્રી હોવા છતાં પણ સંતોષ-
રૂપી રસાયણનું પાન કરવાથી ધનવાનની માફક આચરણ કરે છે.

इति पञ्चमव्रतपञ्चमातिचारविपाके मानदेवदृष्टान्तः समाप्तः ॥

तत्समाप्तौ श्रीमल्लक्ष्मणगणिविरचितप्राकृतपद्यबंधश्रीसुपार्श्वजिनच-

(૧૪૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

રિત્રસ્ય શ્રીસકલસૂરિપુરન્દરાયમાણપરમગુરુતપાગચ્છાધિરાજશા-
સ્ત્રવિશારદજૈનાચાર્યયોગનિષ્ઠાધ્યાત્મજ્ઞાનદિવાકરશ્રીમદ્બુદ્ધિ-
સાગરસૂરિશિષ્યપ્રસિદ્ધવક્તેતિ લબ્ધવ્યાપ્તિ, વ્યાખ્યાન-
કોવિદ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ અજિતસાગરગણિકૃતગુર્જર-
માષાનુવાદે પ્રમુદેશનાપ્રબન્ધે સદૃષ્ટાન્તાતીચા-
રવ્યાખ્યોપેતં પંચમાણુવ્રતં સમાપ્તમ્ ॥



મનોરથવશિકની કથા.



દિક્ષુપરિમાણુવ્રત.

દાનવિર્ય રાજાએ પ્રશ્ન કર્યો કે હે ભગવન ? છઠું દિગ્વિરમણુ
વ્રત કહ્યું છે તેનું લક્ષણ અતીચાર સહિત સંભળાવી અમને કૃ-
તાર્થ કરો. શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા હે રાજન ? જે શ્રાવક ઉંચી
નીચી અને તિર્યગ્ દિશા સંબંધી ગમન કરવામાં યોજન સંખ્યા-
નું પ્રમાણ કરે છે, તે ચૌદરજ્જુ પ્રમાણ લોકમાં રહેલા જીવોને
અભયદાન આપવામાં હેતુભૂત થાય છે. કારણકે આ લોકમાં વિ-
રતિ વિનાના જીવો તપાવેલા લોહાના ગોળા સમાન રહેલા છે.
માટે દિગ્ગમનનું પ્રમાણ કરનાર પ્રાણી મનોરથનો માફક
આત્મહિત સાધે છે. જેમકે—ધન્યપુર નામે નગર છે, તેમાં
ધન ધન્યથી વૃદ્ધિ પામેલા ઘણા વશિકજનો વસતા હતા.
તેઓમાં સુધન નામે એક મુખ્ય મહોટો શ્રેષ્ઠી હતો. અને બહુ
કીર્તિવડે પ્રસિદ્ધ થએલી મહિમા નામે તેની સ્ત્રી હતી. તેઓને
મેઘરથ અને મનોરથ નામે વિનયવંત બે પુત્ર હતા. તેઓ
હરમેશાં ઉદ્યાન, સરોવર અને નદી વિગેરે સ્થાનોમાં વિલાસ કરતા
હતા. એક દિવસ તેઓ આગ્રવનમાં ગયા. ત્યાં લતામંડપમાં

મનોરથનીકથા.

(૧૪૭)

પદ્માસન વાળી બેઠેલા, વળી તપશ્ચર્યારૂપી સૂર્યના તાપથી તપી ગયું છે શરીર જેમનું એવા અને દુઃખે ધારણ કરવા લાયક ચારિત્રભારને વહન કરવામાં ધુરંધર સમાન તેમજ દુષ્ટ એવાં આઠ કર્મરૂપી શત્રુઓને મર્દન કરવામાં મ્હોટા મલ્લ જેવા, અત્યંત સ્થામ ક્રાંતિને લીધે મેઘની ઉપમાને વહન કરતા, તેમજ મેલને ધારણ કરતા, નાસિકાના અગ્ર ભાગમાં છે દ્વષ્ટિ જેમની, મનથી પશુ વ્રત ભંગની પ્રાર્થના નહીં કરનાર, અનેક ઉપસર્ગોને જીતવામાં સમર્થ છે દેહ જેમનો, બાવીશ પરિપહોના મ્હોટા મંદિર સમાન, શુદ્ધ ભક્તિના સારભૂત અને સંસારરૂપી મહાસાગરનો પાર પામેલા એવા એક મુનીંદ્ર તેમના જોવામાં આવ્યા. અને તરતજ તે બંને જણે તેમને વંદન કર્યું. ત્યારબાદ સજ્જનોને આનંદદાયક એવા શ્રેષ્ઠીના મ્હોટા પુત્રે પ્રશ્ન કર્યો કે હે મુનીંદ્ર ! ઉત્તમ અને તેજસ્વી એવા આ ભર યૌવનમાં આપે શા માટે દીક્ષા લીધી છે ? વળી હે પ્રભો ! જો આપના ધ્યાનમાં વિદ્યન ન થાય અને તેથી જો ગુણ થતો હોય તો કૃપા કરી મ્હારા પ્રશ્નનો ઉત્તર વિલંબરહિત કહો. ઉજ્જવલ દાંતની પંક્તિવડે અધરોષ્ટને દીપાવતા એવા મુનિ મ્હારાજ મધુર સ્વરે બોલ્યા—કમલપત્ર ઉપર રહેલા જલબિંદુ સમાન અંચલ એવું ધન, યાવન, જીવિત અને મિત્રબલ વિગેરે સર્વ વસ્તુ પશુ વ્રત ગ્રહણ કરવામાં કારણભૂત છે; પરંતુ મ્હારે વ્રત ગ્રહણ કરવામાં હેતુભૂત તો એક રાજકન્યા થયેલી છે, તે સાંભળી સાવધાન ચિત્તે વણિક પુત્ર બોલ્યો કે તે રાજકન્યાને તમારા વૈરાગ્યનો હેતુ થવાનું શું કારણ ?

મુનિએ વૈરાગ્યનું કારણ કહેવાનો પ્રારંભ કર્યો. આ ભરત-ક્ષેત્રમાં વિખ્યાત અને સર્વ સંપદાઓથી વૈરાગ્યકારણ. ભરપુર ધરણીતિલક નામે નગર છે. તેમાં રૂપવડે સુરેંદ્ર સમાન અને દાન કીર્ત્યાર્થિક

(૧૪૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાભચરિત્ર.

ગુણોનો આશ્રયભૂત મહેશ્વર નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. રૂપમાં રતિ સમાન, શુદ્ધ શીલ, લાવણ્ય અને ઉત્તમ લગ્નવાળી તેની સ્ત્રી હતી. કેટલોક સમય વ્યતીત થતાં તેઓને તિલોત્તમા નામે એક પુત્રી થઈ. અનુક્રમે ભર યૌવનમાં આવેલી તે પુત્રીને જોઈ રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો કે, મ્હારી આ પુત્રીનો યોગ્ય ભર્તા કોણ થશે ? યૌવનરૂપી અશ્વને દમન કરનાર, રૂપમાં કામ સમાન, ઉદ્ધત શત્રુઓને વશ કરવામાં ઈર્ષ સમાન, હુમ્મેશાં અમારી આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તનાર, સર્વ મનોરથને પૂર્ણ કરનાર, સર્વ કલાઓમાં દક્ષ અને બહુ બુદ્ધિશાલી એવો તે હોવો જોઈએ. પછી રાજાએ પૂછ્યું હે પુત્રી ! ત્હારો વર કોણ થશે ? તે તું જલદી જાલ ? ત્યારે તે જાલી હે તાત ! સુભટ, નૈમિત્તિક અથવા વિજ્ઞાનવેત્તા, એ ત્રણમાં કોઈપણ ઉત્તમ એવો એક મ્હારો ભર્તા થાઓ. એ સિવાય બીજા કોઈને હું વરવાની નથી એવો મ્હારો નિશ્ચય છે. એ પ્રમાણે પુત્રીનો નિયમ સાંભળી રાજાએ તત્કાલ મંત્રી, થગીધર-હબ્બુરી અને દંડાધપતિને હુકમ કર્યો કે ત્યારે દિશાઓમાં જલદી તપાસ કરો અને કોઈપણ જ્યાં પામેલો સુભટ, બહુ વિજ્ઞાન કલામાં દક્ષ અથવા નૈમિત્તિકને અહીં લાવો. કદાચિત્ તેવો ન મળે તો તેવા ગુણવાળો કોઈપણ વર શોધી લાવો કે જેથી મ્હારી પુત્રીનો મનોરથ પૂર્ણ થાય.

મંત્રી વિગેરે ત્રણે જણે પ્રથમ તો સર્વ નગરમાં શોધ કર્યો પરંતુ તેવો ગુણવાન કોઈ કુમાર મળ્યો નહીં. તેથી તેઓ બહારના ગામોમાં નીકળી પડ્યા. અને ત્યાં જુદા જુદા ઠેકાણે શોધ કરવા લાગ્યા. મંત્રીએ એક શૂર પુરુષને જોયો. તે ધનુષવિદ્યામાં બહુજ કુશળ હતો, મંત્રીએ તેને પૂછ્યું શત્રુઓનું સૈન્ય ત્હારા સ્હાસું આવે તો ત્હારામાં કઈ શક્તિ છે ?

મનોરથનીકથા.

(૧૪૬)

સુભટ યોદ્ધો ધનુષવટે લક્ષ શત્રુઓને પણ ક્ષણમાત્રમાં હું વિલક્ષ કરું છું. મંત્રી યોદ્ધો, તેમાં શું પ્રમાણ ? સુભટ યોદ્ધો હજાર સુભટો મહારી સાથે યુદ્ધ કરવા મોકલો. જેથી તમને પરીક્ષા થાય. મંત્રીએ તેની સાથે યુદ્ધ માટે હજાર સુભટ મોકલ્યા. તેઓએ એક સુભટ ઉપર હજારો બાણોની વૃષ્ટિ કરી. પણ તે સુભટે પોતાની ચતુરાઈવડે શત્રુઓનાં હજારો બાણ ખંડિત કર્યાં. આ પ્રમાણે એક ક્ષણમાત્ર તેનું પરાક્રમ જોઈ મંત્રી યોદ્ધો હે સુભટ ! તારો વિજય થયો માટે હવે આ યુદ્ધને અંધ કર અને ચિરકાલથી ઉપાર્જન કરેલા પુણ્યથી પ્રાપ્ત થયેલી રતિ, રંભા અને પાર્વતી સમાન રાજપુત્રીને તું પરણ. એમ કહી મંત્રીએ જોષીને બોલાવી શુભ લગ્ન પૂછ્યું. જોષીએ કહ્યું કે આજથી સાતમા દિવસે ઉત્તમ લગ્ન આવે છે. એ પ્રમાણે નક્કી કરી મંત્રી નિવૃત્ત થયો. તેમજ પ્રતિહારે પણ ફરતાં ફરતાં મહા કળે એક વૈશ્ય શોધી કાઢ્યો. તે વિજ્ઞાનશાસ્ત્રમાં બહુજ કુશલ હતો. તેણે પણ પ્રતિહારને એક ઉત્તમ રથ પોતાનો બનાવેલો બતાવ્યો. તેમજ પ્રતિહારને તે સૂત્રધાર રથમાં બેસારીને આકાશમાર્ગે લઈ ગયો. પછી કીલિકાપ્રયોગવડે તેને ધરણીતિલક રાજ પાસે લઈ ગયો. ત્યારબાદ ત્યાંથી કુમારીની મુલાકાત કરાવી. કુમારી રથનો ચમત્કાર જોઈ બહુ ખુશી થઈ અને બોલી કે હે સૂત્રધાર ! તુંજ મહારો ભર્તા છે. તેણે પણ કુમારીનું વચન અંગીકાર કર્યું. ત્યારબાદ ભ્રમણ કરતા થગિધરે પણ ત્રિકાલદર્શી સુદર્શન નામે ઉત્તમ નૈમિત્તિકને શોધી કાઢ્યો, અને પોતેજ ત્યાં આવી તે કન્યાનું તેણે સાતમે દિવસે શ્રેષ્ઠ લગ્ન નિર્ધાર્યું. હવે તે સુભટ, સ્થકાર અને નૈમિત્તિક એ ત્રણે જણાઓએ તે કન્યાને પરણવા માટે રાજને કહ્યું. તેટલામાં તે તિલોત્તમા કુમારીને કોઈક હરી ગયો. જેથી રાજએ તેજ વખતે નૈમિત્તિકને પૂછ્યું કે મહારી

(૧૫૦)

શ્રીમુપાધ્યનાથચરિત્ર.

પુત્રીને કોણુ લઈ ગયો હશે ? અને હાલમાં તે ક્યાં હશે ? નૈમિત્તિક બોલ્યો વિદ્યાધર તેને હરી ગયો છે અને હાલમાં તે વિંધ્યાચલમાં છે. પછી રાજાએ રથકારને કહ્યું કે રથ તૈયાર કર, તેણે પણ રથ તૈયાર કર્યો. ત્યારબાદ રાજાએ સુલટને કહ્યું કે આ નૈમિત્તિકની સાથે રથમાં બેસીને જલદી તું અહીંથી જા અને તે વિદ્યાધરને જીતીને મહારી પુત્રીને અહીં લાવ. આ પ્રમાણે આજ્ઞાનો સ્વીકાર કરી ત્રણે જણા રથમાં બેસી ગયા અને નૈમિત્તિકે બતાવેલા સ્થાનમાં તેઓ ગયા. ત્યાં કુમારીની આગળ બેઠેલો અને મધુર વચનોવડે પ્રાર્થના કરતો યુવાન એવો એક વિદ્યાધર તેઓના જોવામાં આવ્યો. પછી સુલટે તે વિદ્યાધરને કહ્યું કે રે અધમ ! પુરૂષનું સ્વરૂપ એટલે પુરૂષાર્થ તું પ્રગટ કર, શસ્ત્ર ધારણ કર અને ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કરી લે. એમ કહી તેણે કામદેવના બાણની માફક પોતાના બાણોવડે વિદ્યાધરને વિંધિ નાખ્યો. અને તિલોત્તમાને રાજાની પાસે લાવ્યો. પછી નૈમિત્તિક રથકાર અને સુલટ એ ત્રણે જણાએ તિલોત્તમાને પરણવા માટે પરસ્પર વિવાહ કરવા લાગ્યા, નૈમિત્તિક બોલ્યો મહારા નિમિત્તજ્ઞાનથી આ કુમારીનો પત્તો લાગ્યો માટે આ કન્યાનો પ્રથમ હક્ક મહારા છે. રથકાર બોલ્યો મહારા રથવડે આ કુમારી અહીં આવી છે તેથી આ કુમારીને હું પરણીશ. ત્યારબાદ સુલટ બોલ્યો તમહારી સમક્ષ તે દુષ્ટ વિદ્યાધરનો સંહાર કરી આ કુમારીને હું અહીં લાવ્યો છું. માટે મહારા જીવતાં આ રાજકુમારીને જે વરશે તેને પણ વિદ્યાધરની માફક હણીને આ કન્યાને હુંજ વરીશ. આ પ્રમાણે તેઓનાં વચન સાંભળી રાજા ચિન્તારૂપી મહાસાગરમાં પડ્યો અને કુમારીને એકાંતમાં બોલાવીને તેની સાથે વિચાર કરવા લાગ્યો કે હે પુત્રી ! હવે આ સંકટ સમયમાં આપણે શું કરવું ? જોકે આ ત્રણે જણા ઉપકારી છે. માટે કેને

મનોરથનીકથા.

(૧૫૧)

વરવાની ત્હારી ઈચ્છા છે ? કુમારી બોલી પિતાજી ? સુભટ સાથે મ્હને પરણાવો. કારણકે તે બહુ પરાક્રમી છે. તેથી તે બન્નેને મારી નાખે એમાં કંઈ સંદેહ નથી, જોકે મ્હેં પ્રથમથી મ્હારા હૃદયમાં તે રથકારને સ્વીકારેલો છે; પરંતુ પોતાનું ચિંતિત સિદ્ધ થતું નથી. માટે હે પિતાજી ? હવે હું તે સુભટને વરીશ. અને રથકાર તથા નૈમિત્તિકને સમજાવીને કહો કે તેઓ પોતાના સ્થાનમાં જલદી ગ્યાલ્યા જાય. ત્યારબાદ રાજ્યે વિશેષ પ્રકારે સત્કાર કરી તે બન્નેને વિદાય કર્યાં. અને સુભટને કન્યાદાન આપીને માંડલિક રાજના સ્થાનમાં સ્થાપન કર્યો.

તિલોત્તમા રાજકુમારીના વિરહને લીધે રથકાર વિલક્ષ થઈ બહુ દુઃખી થયો. અને વિચાર કરવાં લાગ્યો.
રથકારચરિત્ર. અહો આ કુમારીએ પોતાનું વચન ન પાળ્યું માટે આ ધન, સંપત્તિ, જીવિત, સ્વજન, પરિજન કે વિજ્ઞાનનો પણ આ કુમારી વિના હવે શો ખપ છે ? એમ સમજી તે જલદી પર્વતના ઉચા શિખર ઉપર ગયો અને મરણ માટે અંપાયાત કરતો હતો તેટલામાં ત્યાં ધ્યાનમાં બેઠેલા મુનિ મ્હારાજ તેના જોવામાં આવ્યા. તેથી વિનયપૂર્વક તેણે મુનિની પાસે જઈ નમસ્કાર કર્યો. મુનિ પણ ધર્મલાલ આપી બોલ્યા હે ભદ્ર ? આ નિર્જન વનમાં તું કેમ આવ્યો છે ? ત્યારે તે બોલ્યો કે, દુઃખનો માર્યો હું મરણ માટે અહીં આવ્યો છું. મુનીંદ્ર બોલ્યા, તમ્હારા સરખાઓએ બાલમરણ કરવું ઉચિત નથી. કારણકે આ પ્રમાણે અકાળ મૃત્યુ કરવાથી કર્મના આધીન થયેલા જીવને ફરીથી પણ બહુવાર આવાં મરણ કરવાં પડે છે. માટે છટું, અટૂમ વિગેરે વિશેષ તપશ્ચર્યાથી કર્મનો તું ક્ષય કર. વળી તે તપશ્ચર્યા મન, વચન અને શરીરની શુદ્ધિવડે સિદ્ધ થાય છે. તેમજ તે શુદ્ધિ સર્વ સંગથી વિરક્ત થયેલા મુનિઓને સારીરીતે પ્રાપ્ત થાય છે.

(૧૫૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનથચરિત્ર

માટે તું પણ મુનિધર્મનો સ્વીકાર કર. આ પ્રમાણે મુનીંદ્રના મુખારવદથી ઉપદેશ સાંભળી તેણે તે પ્રમાણે મુનિધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. તેજ હું પોતે છું.

એ પ્રમાણે મુનીંદ્રનું વચન સાંભળી મેઘરથ જોડ્યો હે મુનીંદ્ર ? હંમેશાં જીવોને સેંકડો આવા હેતુઓ મેઘરથ. આવી મળે છે. તેમાં કેટલાક આ પ્રમાણે

પણ કરે છે. માટે કૃપા કરી મહને પણ મહારા લાયક ધર્મનો ઉપદેશ આપો. જેથી હું પણ સમ્યગ્ પ્રકારે તે ધર્મનો સ્વીકાર કરીશ. શુરૂએ તેમને હિતકારી એવો સમ્યક્ત્વાદિક શ્રાવક ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. તેમાં પણ દિગ્ગતને વિશેષ ઉત્તમ જાણી વિસ્તાર પૂર્વક તે કહ્યું. તપાવેલા લોઢાના ગોળા સમાન અતિ દારૂણ, વળી પરિણામથી નહીં વિરામ પામેલો અને દિગ્ગમનનો જેણે નિયમ નથી કર્યો એવો પ્રમાદી જીવ સર્વત્ર કયું પાપ નથી બાંધતો ? દિગ્ગમનનું પરિમાણ ગ્રહણ કરવાથી નિરંતર નિયમ પૂર્વક સુવિશુદ્ધ જીવદયાનો પરિણામ સિદ્ધ થાય છે. અને તેવા ભાવથી હંમેશાં અહિંસા ધર્મ પ્રાપ્ત થાય છે. વળી તેથી અવસ્થા નિર્જરા થાય છે. માટે આ દિગ્ગત ગ્રહણ કરવા લાયક છે. તેમજ આ પ્રમાણે ચિંતવવું કે જેઓ નિરંતર આરંભના ત્યાગી છે. તેવા સાધુઓને નમસ્કાર થાયો. વળી જેઓ સ્વજનાદિકનો ત્યાગ કરી ગામ નગરાદિકથી વિભૂષિત એવી પૃથ્વી ઉપર વિહાર કરે છે તેઓને ધન્યવાદ ઘટે છે. તેમજ ઈર્ષ્યાદિક સમિતિઓ પાલવામાં તત્પર થઈ વિધિ પૂર્વક વિહાર કરતા મુનિઓ ભુવન લક્ષ્મીના હાર સમાન જાણવા અને તેઓને વારંવાર નમસ્કાર છે. આ પ્રમાણે મુનિનો ઉપદેશ સાંભળી તેઓએ પણ ગૃહસ્થાશ્રમમાં સારભૂત એવો સમ્યક્ત્વાદિક જૈન ધર્મનો વિશેષ કરી સ્વીકાર કર્યો અને સંક્ષેપથી દિગ્ગત પણ સમ્યગ્ પ્રકારે ગ્રહણ કર્યું.

મનોરથનીકથા.

(૧૫૩)

ફરીથી મુનીંદ્રને વંદન કરી તેઓ પોતાના ઘેર ગયા. અને સમ્ય-
કરવાદિક સ્વીકારેલા ધર્મનું પાલન કરવા લાગ્યા.

ત્યારબાદ એક દિવસે વિકસ્વર શ્યામ કમલોવડે વિભૂષિત
એવી શરદ્ગતુમાં ઉત્તમ પ્રકારનું કરીયાણું
મેઘરથ અને બાધઓ વ્યાપાર માટે ઉજ્જ-
યિની તરફ ચાલ્યા. તેમજ તેવા પ્રકારનું
મનોરથ કરીયાણું ભરી ખીજ પછુ ઘણા વેપારીઓ
દેશાંતરમાંથી ત્યાં આવેલા હતા, તેથી ત્યાં

ફરેક કરીયાણાના ભાવ બહુ ઘટી ગયા. તેવો પ્રસંગ જોઈ મનોરથ
પોતાનું સર્વ કરીયાણું વખારની અંદર ભરાવવા લાગ્યો અને તેનો
એવો વિચાર થયો કે હાલમાં આપણે માલ વેચવો નથી. મેઘરથ
જોલ્યો બાંધવ ? ચાલો આપણે આ સર્વ માલ લઈ વારાણસી
નગરીમાં જઈએ. ત્યાં આગળ સારી કિંમત આવી જશે. વળી
અહીં બાધક રહેવાથી કદાચિત્ ભાવ ઉતરી જશે તો મૂળ ધન પણ
ગુમાવી બેસીશું. તે સાંભળી મનોરથ જોલ્યો ત્હાણું કહેવું સત્ય
છે પરંતુ એમ કરવાથી દિગ્મતનો ભંગ થાય તેનું શું કરવું ?
વળી ત્યાં જવાથી પણ આપણને લાભ મળે એમ નક્કી નથી. પરંતુ
નિયમનો ભંગ થાય તે તો નિઃસંદેહ છે. તેમજ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

યેડર્થાઃ કલેશેન મહતા, ધર્મસ્યાડતિક્રમેણ વા ।

અરેર્વા પ્રણિપાતેન, મા સ્મ તેષુ મનઃ કૃથાઃ ॥

અર્થ—“બહુ કલેશ, અધર્મ સેવન અથવા શત્રુની સેવા વડે
જે કાર્ય સિદ્ધ થાય તેવા કાર્યોમાં કોઈ દિવસ મન કરવું નહીં.” મે-
ઘરથ જોલ્યો તમ્હારો વિચાર સારો છે પરંતુ પહેલ વહેલા આપણે
વેપાર કરવા નીકળ્યા છીએ માટે જો આપણે નુકશાનીમાં આવીશું
તો લોકો આપણું ઉપહાસ કરશે. તેમજ આપણા માતાપિતા
પણ આપણને ફરીથી વેપાર માટે મોકલશે નહીં અને તેમ ધ.

(૧૫૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

વાથી ધર્મની વૃદ્ધિ પણ ખરોખર થઇ શકશે નહીં. કારણકે ગૃહસ્થા-
શ્રમીયોને દ્રવ્ય વડે તે સિદ્ધ થાય છે. પછી મનોરથ યોદ્યો
ન્યાયમાર્ગે ચાલતાં ઉપહાસ શું ? વેપારી લોકોને તો અન્યની
ચોરી કરવાથી ઉપહાસ થાય. વેપારમાં કોઈ વખત લાભ અને
કોઈ વખત નુકશાન પણ થાય છે તેમાં હરકત શી ? યુદ્ધમાં કેટ-
લાક સુભટો નાશી જાય છે અને કેટલાક જય પણ મેળવે છે. વળી
એમતો ન જ કહેવાય કે વેપારમાં એક વખત મૂળ દ્રવ્યનો હાનિ
થાય એટલે ફરીથી વેપાર ન કરવો ? વળી કહ્યું છે કે—કેસરીસિંહ
ખડુ વેલીઓથી છવાઈ ગયેલા ઘોરવનમાં પ્રવેશ કરી શકતો નથી,
તોપણ તે મદોન્મત્ત હસ્તિઓના ગંડસ્થળોને ભેદી નાખે છે.
વળી તું કહે છે કે આપણાં માતા પિતા આ પ્રમાણે કરવાથી
આપણને ફરીથી વેપાર નહીં કરવા દે. એ તહાઈ માનવું અયોગ્ય
છે કારણ કે એમ તેઓ કરશે તો પણ આપણને શી હરકત છે.
તેમજ તહાઈ માનવું એમ છે કે ધનવડે શ્રાવક લોકોને ધર્મની
વૃદ્ધિ થાય છે તે પણ અયુક્ત છે. કારણ કે કોઈએ પણ ધર્મને
માટે શું અયોગ્ય પ્રવૃત્તિ કરવી તે યોગ્ય ગણાય ખરી ? તેમજ
અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે—

अन्यायोपात्तवित्तेन, यो हितं हि समीहते ।

મક્ષણાત્કાલકૂટસ્ય, સોઽભિવાચ્છતિ જીવિતમ્ ॥

અર્થ—“જે પુરૂષ અન્યાયથી મેળવેલા ધનવડે પોતાનું હિત ઈચ્છે
છે, તે કાલકૂટ વિષનું પાન કરી જીવિતની ઈચ્છા કરે છે.” વિગેરે
અનેક યુક્તિઓવડે તેને નિરૂત્તર કર્યો તોપણ ફરીથી તે યોદ્યો હે
ખાંધવ, જે તહારે એમ કરવું હોય તો તું મહને મહારો ભાગ જીવો
આપી દે. ત્યારે મનોરથ યોદ્યો સર્વ ધન તું તહારી પાસે ભઈ
જા. મહારે કંઈપણ જોઈતું નથી. કેટલાક દિવસ હું અહીં રહીને
પછી માતા પિતા પાસે જઈશ. પરંતુ મનથી પણ હું મહાગ

મનોરથનીકથા.

(૧૫૫)

નિયમનો ભંગ કરીશ નહીં. એવો મ્હારો ખાસ નિશ્ચય છે. કારણકે આજથી આરંભીને દિગ્વ્રત મારે બહુ માનવા લાયક છે. વળી મ્હને એકલાને મૂકીને તેમજ વ્રતનો ભંગ કરી ધનની વાંછાથી મૂઠ બનેલા ત્હારે પણ વારાણસી નગરીમાં જવું ઉચિત નથી. તે સાંભળી મેઘરથ બોલ્યો હે બંધુ ? આ સંબંધિ ત્હારે કંઈપણ બોલવું નહીં. મ્હારા પુણ્યની પરીક્ષા માટે અવશ્ય મ્હારે ત્યાં જવું એ વાત નક્કી છે. આ પ્રમાણે તેનો આગ્રહ જાણી મનોરથે સર્વ ધનમાલ તેને આપી દઇને પોતેનિવૃત્ત થયો. ત્યારબાદ મેઘરથ પણ લોભને લીધે દિગ્વ્રતનો ત્યાગ કરી સાર્થની સાથે ત્યાંથી ચાલ્યો અને અનુક્રમે વારાણસી નગરીમાં ગયો, ત્યાં દાણી લોકોએ દાણ માગ્યું તેથી તેણે કેટલાક કરીયાણાનું દાણ આપ્યું અને બાકીનું દાણ છુપાવી રાખ્યું. તે વાત દાણી લોકોના જાણવામાં આવી. તેથી તેનું અપમાન કરી બાકીનું સર્વ દાણ ચુકતે લઈ લીધું. વળી બબ્બર બહુ સોંઘે થઈ જવાથી પોતાના કરીયાણાની મૂળ કિંમત પણ ઉપજી નહીં અને બહુ નુકશાનમાં તે આવી પડ્યો. તેથી તે બહુ ચિંતાતુર થઈ ધર્મથી પતિત થયો.

હવે મનોરથ શ્રેષ્ઠી અતિશય ધર્માતુરાગી થઈ ઉજ્જયિનીમાં

**મનોરથનો
સદાચાર.**

માહેંદ્રસિંહ વણિકને ત્યાં દિવસો નિર્ગમન કરે છે. એક દિવસ ઉદયપાલ નામે રાજકુમાર પોતાના બાલ મિત્રો સાથે એક ઉદ્યાનમાં ક્રીડા કરવા ગયો. તેવામાં તેના પગના અંગુઠે સર્પ કરડ્યો. તેથી તે કુમાર તેજ વખતે પૃથ્વી ઉપર મૂર્છિત થઈ પડી ગયો અને એકદમ કોલાહલ પ્રસરી ગયો. વળી તેઓમાંથી કુમારનો એક મિત્ર રાજમંદિરમાં બબ્બર આપવા નીકળી ગયો. અને રાજની આગળ જઈ સંબ્રમથી કહેવા લાગ્યો કે હે રાજન્ ? કુમારને સર્પ કરડ્યો છે અને વિષ પ્રસરી

(૧૫૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર

જવાથી અચેતન થઇ ગયો છે. આ પ્રમાણે વજ્ર સમાન તેનાં વાક્ય સાંભળી રાજાએ પોતાના પુરૂષો મારકૃત ઉત્તમ ગારૂડિક લોકોને ઘોલાવી બહુ સન્માન પૂર્વક સર્વને કુમાર પાસે લઈ ગયો. વિશેષ વિષથી પીડાએલા કુમારને જોઈ તેઓએ કહ્યું કે હે નરાધીશ ? કુમારને ઘેર લઈ ચાલો. પછી આપણે ઉપાય કરીશું. રાજાએ પણ તેમનું વચન સત્ય માની કુમારને પોતાને ઘેર લઈ ગયો. ત્યારબાદ માંત્રિક લોકોએ વિધિપૂર્વક વિષ ઉતારવાના ઘણા મંત્ર પ્રયોગ કર્યા. તેમજ પોતાના ગુરૂ જનોએ બતાવેલા ઔષધોના ઉપચારો પણ કર્યા. પરંતુ કંઈપણ ફાયદો થયો નહીં. ઉલટા જે જે મંત્રવાદીઓએ ઉપચાર કર્યા તે સર્વે વિષ લોભની માફક વિવહળ=અચેતન થઈ ભૂમિ ઉપર આજોટવા લાગ્યા. તે જોઈ રાજા ભયભીત થઈ ગયો અને ઘોડયો કે હે હુર્ગપાળ ? નગરમાં સર્વ ઠેકાણે પટહ ઘોષણ કરાવો કે જે પુરૂષ કુમારને સંભવન કરે તેને અધુરું રાજ્ય આપવું. પછી આરક્ષકે પણ સર્વત્ર ઘોષણાવડે જાહેર કરાવ્યું. તેથી ઘણા મંત્રવાદીઓ રાજ્યના લોભથી ત્યાં આવ્યા અને ખનતા ઉપાય કર્યા પરંતુ સર્વે નિષ્ફળ થયા. કિંચિત્ માત્ર ગુણુ તો થયો નહીં પરંતુ પૂર્વની માફક તેઓ પણ મૂર્છિત થઈ ગયા. તેથી સર્વ લોકો ક્ષુબ્ધિત થયા. તેમજ સર્વ નગરમાં હાહાકાર થઈ ગયો અને દરેક ઠેકાણે આ વાત પ્રસરી ગઈ.

આ વાત મનોરથના સાંભળવામાં આવી. તેથી તેણે મહેંદ્ર-
વિધાનો સિંહને કહ્યું કે જો તમે કહેતા હો તો હું
ચમત્કાર. રાજકુમારને ક્ષણમાત્રમાં સંભવન કરું.
 કારણ કે આ સંખંધી મહને પણ મહારા

ગુરૂએ ઉત્તમ ઉપદેશ આપ્યો છે. એમ સાંભળી મહેંદ્રસિંહ ઘોડયો હે વત્સ ? આ વિચાર તું તહારા મનમાં પણ લાવીશ નહીં કારણકે અહીંયાં જે કોઈ મંત્ર, તંત્ર, કે ઔષધના પ્રયોગ કરે છે તે વિષ

મનોરથનીકથા.

(૧૫૭)

લોજીની માફક એકદમ અચેતન થઈ પૃથ્વીપર પડી જાય છે. વળી જ્યાં અનેક રાજલોકો પણ આવેલા છે ત્યાં આગળ કિંચિત્ ગુણવાન એવા ત્હારા જેવા વાણીયાની શી ગણતરી ? તેમજ અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે—

यस्य वज्रमणेर्मदे, विद्यन्ते लोहसूचयः ।

કરોતુ તત્ર કિં નામ, નારીનસ્વવિલેખનમ્ ॥

અર્થ—“જે વજ્રમણિને વિંધવામાં લોહાની સોયો પણ લાંગી જાય છે તે વજ્રમણિને સ્ત્રીયોના નખ શી રીતે વિંધી શકે ?” માટે હે વત્સ ? સાહસ કાર્યમાં પોતાનું જીવિત તું શા માટે વિનાશ કરે છે ? મહાર્ કહેવું માની છાનો માનો ખેસી રહે. એમ સાંભળી મનોરથ ખોટ્યો હે શેઠજી ? આપનું કહેવું સત્ય છે. એમાં કોઈ પ્રકારનો સંદેહ નથી. પરંતુ આ સર્વ લોકો બહુ દુઃખી થયેલા છે. તેઓની સ્થિતિ જોઈ મહને દયા આવે છે. વળી સત્પુરૂષો પરોપકારને માટે પોતાના જીવિતને પણ તૃણ સમાન ગણે છે. જીવિત અને લક્ષ્મી કોને ઇષ્ટ ન હોય ? છતાં સમય ઉપર તે બન્ને તૃણથી પણ હલકાં થઈ પડે છે. વળી આજે પાછલી રાત્રીએ મહને સ્વપ્ન આવ્યું હતું. તે ઉપરથી હું મહારા આત્માનું સર્વથા કુશલપણ જોઉ છું. એ પ્રમાણેનું મનોરથનું વચન માન્ય કરી મહેંદ્રસિંહ તેને રાજા પાસે લઈ ગયો અને તેની શક્તિ કહી બતાવી. ત્યારબાદ રાજા કુમારને સજીવન કરવા માટે તેની પાસે લઈ ગયો. ત્યાં જતી વખતે મનોરથે પણ નૈષેધિકીનો ઉપચાર કરી પંચપરમેષ્ઠીના સ્તોત્રનો પ્રારંભ કર્યો જેમકે—પ્રચંડ મોહ-રૂપી મલ્લને લેહવામાં કુશલ, આઠ મહાપ્રાતીહાર્યવડે વિભૂષિત અને ભવ્ય જનોરૂપી કમલોના પ્રતિબોધક એવા સર્વ જીનેન્દ્ર ભગવાનને નમસ્કાર ? સિદ્ધિ સુખમાં મગ્ન થએલા, દર્શન અને ઉત્તમ જ્ઞાનરૂપી તેજવડે વિરાજીત અને ત્રણ લોકમાં પ્રસિદ્ધિ પામેલા સર્વે સિદ્ધ પરમાત્માઓને વારંવાર નમસ્કાર. તેમજ

(૧૫૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

કામરૂપી મદોન્મત્ત હસ્તીના ગંડસ્થળ લેદવામાં સિંહ સમાન, વિશુદ્ધ ગુણરૂપી રત્નોને આશ્રય આપવામાં રૌહણગિરિ સમાન અને પાંચ પ્રકારના શુદ્ધ આચારના પાલન કરનાર એવા સર્વે આચાર્યોને નમસ્કાર કામરૂપી અગ્નિને શાંત કરનાર, નિરંતર મુનિઓને ઉચિત સ્વાધ્યાય દાન આપવામાં મગ્ન થએલા અને સિદ્ધિરૂપી સ્ત્રીએ હૃમ્મેશાં ધ્યાન કરાએલા; સમસ્ત ઉપાધ્યાયોને પ્રેમ પૂર્વક નમસ્કાર, વળી જેઓએ સર્વ સંગનો ત્યાગ કર્યો છે, તેમજ પ્રબળ તપશ્ચર્યાવડે જેઓનાં સર્વ અંગ સુકાઈ ગયાં છે અને બહુ પ્રકારના ઉપસર્ગો સહન કરવામાં જેઓનો નિશ્ચય હૃદ હોય છે એવા મુનિઓને બહુ ભક્તિ પૂર્વક અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ. વળી જેઓએ સંસારરૂપી કુવામાં પડેલા સર્વ જગત્નો ઉદ્ધાર કર્યો છે એવા પરમ પુરૂષોના શરણુને આ દાંસ જન પ્રાપ્ત થએલો છે. “ આ પ્રમાણે પરમપદે વિરાજમાન, સર્વ દુઃખથી વિમુક્ત, નિર્ભય સ્થિતિવાળા અને ત્રણે કાળમાં રહેલા એવા પંચપરમેષ્ઠીઓનું જે સ્તવન કરે છે તે પ્રાણી અતિ દુસ્તર દુઃખ સાગરને તરી બાય છે. અને તે સ્તોત્રમાં લક્ષ રાખવાથી સાધુ અગર શ્રાવક મોક્ષ સુખને પામે છે.” આ સ્તોત્ર ભણીને મનો-રથે ફરીથી કુમારનાકાનમાં વિધિ પૂર્વક ધ્યાન સહિત ઓમ્ હ્રીં પદ્મપરમેષ્ઠિને નમઃ એ મંત્રનો એકવીશ વાર પાઠ કર્યો. આ મંત્ર શ્રવણુના પ્રભાવથી વ્યંતરે ગ્રહણ કરેલો રાજકુમાર બોલ્યો પરમ દયાળુ એવા હે ધર્મબંધુ ? હાલમાં તહે મહારો ઉદ્ધાર કર્યો. કારણ કે પંચપરમેષ્ઠીનું સ્તોત્ર સાંભળવાથી મહુને અવધિ જ્ઞાન થયું છે. જેથી પૂર્વ ભવનું મહુને જ્ઞાન થયું છે. તેમજ સૂર્યના તેજથી અંધકારની માફક મહારૂં મિથ્યાત્વ દૂર થયું છે. હવે વ્યંતર પોતાનો પૂર્વભવ કહે છે કે પ્રથમ ભવમાં શ્રાવક ધર્મને કલંકિત કરી આયુષના અંતમાં પુણ્યયોગે હું વ્યંતરપણે મહારગની જાતિમાં ઉત્પન્ન થયો છું. વળી તેજ હું વનની અંદર

મનોરથનીકથા.

(૧૫૯)

કીડા કરતો હતો. તે વખતે કોગળા નાખતા આ કુમારે મહને બહુ દુઃખી કર્યો. તેથી કોપાયમાન થઈ નાગતું સ્વરૂપ ધરી હું એને કરજ્યો. વળી હાલમાં મહને શુભ એવું યોધિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાથી મહારો રોષ શાંત થયો છે, હવે જો આપની આજ્ઞા હોય તો હું મહારા સ્થાનમાં જાઉં. પરંતુ કુમાર સહિત રાજાએ જૈન-ધર્મની આરાધના કરવી જોઈએ. એવી મહારી ભલામણ છે. કારણ કે આ બંને જણ જન્માંતરમાં પણ ત્હારી કૃપાથી સુખી થાય. એમ સાંભળી મનોરથ જોલ્યો, હે મહાશય! વિષથી મૂર્છિત થએલા આ સર્વે લોકોને પણ તું સચેતન કર. ત્યારબાદ વ્યંતરે મૂર્છિત થએલા સર્વે લોકોને વિષ રહિત કર્યાં. પછી મનોરથે વ્યંતરને કહ્યું કે તું અન્ય કોઈ પાત્રમાં પ્રવેશ કર. મહારે કંઈક ત્હને પૂછવાની ઇચ્છા છે. પછી તે વ્યંતરે દીવામાં પ્રવેશ કર્યો. કે તરત જ નિદ્રામાંથી જાગતી માફક સંભ્રમ સહિત કુમાર બેઠો થયો. અને તે જોલ્યો હે તાત? આ સર્વે લોકો શામાટે અહીંયા એકઠા થયા છે? રાજાએ મૂળથી આરંભી સર્વ વૃત્તાંત તેની આગળ કહી સંભળાવ્યું.

ત્યારબાદ નૃપાદિક સમક્ષ મનોરથ જોલ્યો હે વ્યંતર? પૂર્વ વ્યંતરનો પૂર્વભવ. ભવમાં દેશવિરતિ વ્રત શામાટે ત્હારે કલંકિત કરવું પડયું?

વ્યંતર જોલ્યો—આ ભરતક્ષેત્રમાં શિવપુર નામે નગર છે. તેમાં શિવભદ્ર નામે સમ્યક્ દષ્ટિ શ્રેષ્ઠી હતો. પ્રિયંવદા નામે તેની સ્ત્રી હતી. તેમને વરુણ, ગુણચંદ્ર, સુંદર, યશોદેવ અને મહેંદ્ર નામે પાંચ પુત્ર હતા. તેઓનો એક બીજા ઉપર બહુ સ્નેહ હતો. પરંતુ તેઓ અધર્મમાં પ્રીતિવાળા અને ખરાબ ચેષ્ટાઓમાં તત્પર હતા. તેમજ દરેક અનર્થોનું તેઓ કુલભવન ગણાતા હતા. હવે એક દિવસ શેઠની યાનશાળામાં એક સૂરીશ્વર પધાર્યા હતા, તેમને વંદન કરવા માટે માર્ગમાં ચાલતા નાગરિક લોકોને જોઈ ચેતાના પાંચ પુત્ર સહિત શિવભદ્ર શ્રેષ્ઠી પણ ત્યાં ગયો. સર્વ

(૧૬૦)

શ્રીસુપાર્થનાથચરિત્ર.

લોકો વંદન કરી નીચે બેઠા. સૂરિએ પણ તેઓના હિત માટે સમ્યક્ત્વાદિ જૈનધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. પછી શિવભદ્ર શ્રેષ્ઠીએ કહ્યું હે પ્રભુ ? આ મહારા પુત્રો શ્રાવક કુળમાં જન્મ્યા છે પરંતુ દેવ ગુરુનું નામ માત્ર પણ જાણતા નથી. તો શ્રાવકના વિશેષ વ્રત સંબંધી અતિચાર જાણવાની તો વાત જ ક્યાંથી હોય ? પછી તેઓને ઉદ્દેશી ગુરુ બોલ્યા પોતે શ્રાવક થઈ આ પ્રમાણે મરણ માફક ચાલવું તે તમને ઉચિત નથી. વળી મહોટા તરંગોથી વ્યાકુળ, મહામન્થ, જળહસ્તિ અને મઘર વિગેરે દુષ્ટ જળજંતુઓથી ભયંકર અગાધ સમુદ્રમાં પડેલા રત્નની માફક રાગ દ્વેષરૂપી આહોથી ભરેલા અને જન્મજરા, મરણ તથા રોગરૂપી તરંગોવડે ફોલાયમાન એવા આ સંસાર સમુદ્રમાં નષ્ટ થએલા મનુષ્ય ભવની ફરીથી પ્રાપ્તિ પણ દુર્લભ છે. તેમજ રૂપ સંપત્તિ વિગેરે અનેક ગુણ યુક્ત મનુષ્ય ભવ પામીને પણ ભવસાગરમાં નાવ સમાન જૈન ધર્મ બહુ દુર્લભ છે. વળી જૈન ધર્મ પામીને પણ જે પુરૂષ જરારૂપી સન્મુખ પવનથી પ્રેરાયેલા મરણરૂપી દાવાનળને નજીકમાં આવતો ભેઈને પણ ધર્મમાં પ્રમાદ કરે છે તે પુરૂષ સન્મુખ પવનમાં ઓશીકે અગ્નિ સળગાવીને જીવવાની ઈચ્છા કરે છે. તેમજ જે પ્રાણી સંસારરૂપી દુઃખ સાગરમાં પડ્યો છતો ધર્મમાં પ્રમાદી થાય છે તે પુરૂષ અગાધ જળમાં ડુબેલા સમાન તથા બળતા મંદિરમાં સુઈ રહેલા સમાન છે. વળી વૈરી લોકો પ્રહાર કરે અથવા ચોર લોકો ધનસંપત્તિ લુંટી લે તોપણ જે વિશ્વાસ રાખી ઉઘે છે તે પુરૂષ ધર્મમાં પ્રમાદી થાય છે. તેમજ ધર્મમાં પ્રમાદ કરવાથી દૃઢ ગોઠવેલા એવા પુરૂષાર્થી જરૂર વિખરાઈ જાય છે અને સારી રીતે ધર્મની આરાધના કરવાથી બહુ કાલથી છુટા પડેલા પણ પુરૂષાર્થી તત્કાલ પ્રાપ્ત થાય છે. એ પ્રમાણે દેશના સાંભળી શિવભદ્ર શ્રેષ્ઠીના પુત્રો સૂરિ પ્રત્યે વિનય

મનોરથની કથા.

(૧૬૧)

પૂર્વક જોલ્યા. હે ભગવન્ ! અમારી યોગ્યતા પ્રમાણે અમને ધર્મોપદેશ આપો ગુરૂએ સર્વને સદ્દર્શનનો ઉપદેશ આપીને દ્વિગ્વિરતિ પર્યંત પ્રાણી વધાદિકથી વિરામ પામવા વિષે બરોબર ઉપદેશ આપ્યો. જેથી તેઓએ દ્વિગ્વત ગ્રહણ કર્યું. અને બાકીનો ઉપદેશ શ્રદ્ધાપૂર્વક ગ્રહણ કરી મરણ પર્યંત મન, વચન અને કાયાવડે મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કર્યો. તેથી શ્રેષ્ઠી બહુ ખુશી થયો. અને વંદન કરી જોલ્યો હે ભગવન્ ! ધર્મ સંબંધી ઉપદેશ આ મહારા પુત્રોને શું કોઈએ નહીં આપ્યો હોય ! પરંતુ બરેલા ઘડામાં જેમ પાણી અંદર ઉતરતું નથી તેમ આ લોકોને પણ દેવયોગે આજ સુધી ધર્માચાર્યોનાં વચન પરિણમ્યાં નહીં. પણ આજે આપનો ઉપદેશ એમને અમૃતની માફક રૂચિકારક થયો છે. ત્યારબાદ ગુરૂએ શ્રેષ્ઠીના પુત્રોને ઓધ આપ્યો કે તમે ધર્મમાં હઠ થાઓ એ પ્રમાણે ગુરૂનું વચન માન્ય કરી તેમના ચરણ કમલમાં પ્રણામ કરીને પોતાના પિતા સહિત તેઓ પોતાના ઘેર ગયા. ત્યારબાદ તેઓ ધર્મ ધ્યાનમાં આસક્ત થઈ દિવસો નિર્ગમન કરવા લાગ્યા. તેથી તેમની કીર્તિ સર્વ ઠેકાણે પ્રસરી ગઈ એને ધર્મમાં પ્રવીણતા મેળવી તેમજ ધનુર્વેદમાં કુશલ અને સત્યવાદી એવા તે વણિદ્રુપુત્રો સર્વ સંપત્તિઓના પાત્ર થઈ ગયા.

ત્યારબાદ તેઓની પ્રસિદ્ધિ તે નગરના રાજાએ સાંભળી

તેથી તેણે શિવભદ્ર શ્રેષ્ઠીને જોલાવી આદર

રાજનિ યોગ. સહિત એકાંતમાં કહ્યું કે હે શ્રેષ્ઠિન ? મહારે

કોઈ પણ પિતા, બંધુ કે સ્વજન વર્ગ નથી,

માટે આપના પુત્રોને આપ કહો કે મહુને સહાય કરે. મહારી

સાથે ફરવા માટે બહાર નીકળે. અને દરેક કાર્યમાં મહારી સાથેજ

રહે. નહીં તો હે શ્રેષ્ઠિન ! મહારા મનની શાંતિ કોઈ પણ સમયે

(૧૬૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

થવાની નથી. તે સાંભળી શ્રેષ્ઠી બોલ્યો હે રાજન્-ની મહારૂં ભવિત
 પણ આપના આધીન છે તો પુત્રો હોય તેમાં શી નવાઈ ? પરંતુ
 તેઓ પ્રત ધારી શ્રાવક થયા છે. તેથી તેઓ નરકાદિ દુઃખના
 કારણભૂત એવા પ્રચંડ કાર્યોના અધિકારીથી વિરક્ત થયા છે.
 તેમજ ચૈત્યવંદનાદિક ધર્મ કાર્યમાં નિરંતર તત્પર રહે છે અને
 ધર્મના ઉપદેશક મુનિઓ પાસે હુમ્મેશાં તેઓ જાય છે. માટે આ
 મહારા પુત્ર આપની સહાયમાં કેવી રીતે વર્તશે ! રાજા બોલ્યો
 એવાં ઉચ્ચ કાર્ય તેમની પાસે નહીં કરાવીએ ચૈત્યવંદન વિગેરે
 ધર્મ કાર્ય કરવામાં તેઓને કોઈપણ વિધન અમે નહીં કરીએ.
 માત્ર મહારી પાસેજ તેમને રહેવું પડશે. આ પ્રમાણે રાજાનું વચન
 માન્ય કરી શિવલદ્ર શ્રેષ્ઠી પણ પોતાના ઘેર ગયો. પ્રભાતમાં પુત્રોને
 શિખામણુ દઈ રાજદ્વારમાં વિદાય કર્યા. તેઓ પણ રાજા પાસે
 ગયા અને પોતાની અનુકુલતા પ્રમાણે કબુલ કરી રાજા સેવામાં
 હાજર રહેવા લાગ્યા તેમજ નિરંતર ધર્મ સેવા પણ ચુકતા
 નથી એમ કેટલોક સમય ગયો એવામાં એક દિવસ રાજાએ
 તેઓને કહ્યું કે હાલમાં મહારે અગત્યનું એક કાર્ય આવી
 પડ્યું છે તે તમહારા વિના બીજા કોઈથી સિદ્ધ થાય તેમ
 નથી. તેઓ બોલ્યા હે રાજાધિરાજ ! ખુશીથી કરમાવો, રાજા
 બોલ્યો બહુ બલવાન એવા ચાર મહોટા રાજાઓ ચારે દિશાઓમાં
 મહારા વિરૂદ્ધ પડયા છે અને પાંચમે રાજા મલયાચલ દુર્ગમાંથી
 આપણા દેશ ઉપર હુમલો કરી રહ્યો છે. માટે બુદ્ધિબલ સહિત
 તમે પાંચે લાઈએ હસ્તીબલ સાથે લઈ પાંચે શત્રુઓ ઉપર
 શક્તિ મુજબ યુદ્ધ કરવા જેને જે યોગ્ય હોય ત્યાં તે ચાલ્યા જાઓ
 અને જય મેળવી આપણા રાજ્યની આબાદી કરો. વળી અમે
 અહીં દેશની અંદર રહીએ છીએ તેથી અહીંની ચિંતા તમહારે
 કંઈ પણ કરવી નહિં. માટે તમે જલદી તૈયાર થાઓ. એમ કહ્યા

મનોરથની કથા.

(૧૬૩)

બાદ પાંચે બાઇઓ પોતાના પિતા પાસે ગયા અને રાજાએ કહેલી વાર્તા તેમની આગળ એકાંતમાં કહી.

શિવભદ્રશ્રેષ્ઠી રાજા પાસે ગયો અને પોતાનો અભિપ્રાય કહ્યો કે હે રાજા ! એક મહારી વિનવતિ છે તે આપ શિવભદ્રશ્રેષ્ઠી. કૃપા કરી સાંભળો. બલે મહારા ચાર પુત્રને આપના કાર્ય માટે મોકલો પરંતુ નાનો પુત્ર જઈ શકે તેમ નથી કારણકે એક નૈમિત્તિકે તેને વિશમે વર્ષે દેહાંત આપત્તિ કહેલી છે. માટે હે નરેન્દ્ર ! આ તેનું વિશમું વર્ષ ચાલે છે. રાજા બોલ્યો શું અહીં રહેવાથી તેનો ખયાવ થશે ખરો ? કોઈ પણ દિવસ ભવિતવ્યતા અન્યથા કરવા કોઈ સમર્થ નથી. શ્રેષ્ઠી બોલ્યો આપનું કહેવું સત્ય છે પરંતુ સોપકમ અને નિરૂપકમના ભેદથી આપત્તિ બે પ્રકારની છે. તેમાં સોપકમ-શીથીલ વિપત્તિ ઉપાય કરવાથી શાંત થાય છે અને નિરૂપકમ આપત્તિ તો નિકાચિત્ત કર્મ સંબંધને લીધે શાંત થતી નથી, એમાં વિશેષ હકિકત તો જ્ઞાની જાણે ! પરંતુ બંને પ્રકારની વિપત્તિમાં અવશ્ય ઉપાય કરવો જોઈએ. વળી સોપકમ ઉપદ્રવનો નાશ થવાથી કાર્ય સિદ્ધિ થાય છે અને નિરૂપકમથી જરૂર મરણ થાય છે એમ પણ સાંભળવામાં આવે છે કે આપત્તિથી રક્ષણ કરાયેલો પ્રાણી સો વર્ષનો થઈ શકે છે એમ લોક પ્રસિદ્ધ કહેવત છે. વળી આ પ્રસંગે એક કથાનક કહેવાય છે કે-પોતાનપુર નામે એક નગર છે તેમાં મૃગાંક નામે રાજા બહુ વિખ્યાત હતો. નીતિઘટ નામે તેનો મંત્રી હતો. અને રોહિણી નામે તેની સ્ત્રી હતી. તેને ગર્ભ રક્ષાં ત્રણ માસ થયા એટલે મંત્રીએ નૈમિત્તિકને પૂછ્યું. આ સ્ત્રીને પુત્ર થશે કે પુત્રી ? નૈમિત્તિક બોલ્યો આ સ્ત્રીને પુત્ર જન્મશે. પરંતુ વિશ વર્ષ સુધી તમ્હારે એનું ખરોખર રક્ષણ કરવું. નહિ તો જરૂર તે પુત્ર કુલનો નાશ કરનારો થશે. કારણકે જે લગ્નમાં તહે પ્રથ્ન કર્યો

(૧૬૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

છે તેજ જન્મમાં તેનો જન્મ પણ થયો. અને વિશ વર્ષ થયા પછી અનુક્રમે તે પુત્ર ત્હારા કુલની વૃદ્ધિ કરનારો થયો. માટે આ સ્ત્રીને આજથી હવે ભોંયરામાં રાખો અને પ્રસવ પણ ત્યાંજ કરાવવો. આ વાત કોઈ ન જાણે તેવો બંદોબસ્ત રાખવો. પછી મંત્રીએ તે દિવસથી પોતાની સ્ત્રીને ભોંયરામાં રાખી. માસ પૂર્ણ થવાથી પુત્રનો જન્મ થયો. રોહિણીની જ્ઞેને સૂતિકા કર્મ ગુપ્ત રીતે કર્યું. કોઈના જાણવામાં આ વાત આવી નહીં. ત્યારબાદ મંત્રીએ તેની જ્ઞેનને પણ પરદેશમાં મોકલી દીધી અને હુમ્મેશાં પુત્રની સારવાર રોહિણી પોતેજ સાવચેતીથી કરતી હતી, અનુક્રમે તે પુત્ર પાંચ વર્ષનો થયો. એટલે અભ્યાસ માટે તેને ગુપ્ત રીતે કલાચાર્યને સોંપી દીધો ન્યાય, વ્યાકરણ, સાહિત્ય વિગેરે શાસ્ત્રો દશ વર્ષની અંદર તે શીખી ગયો. તોપણ કલાચાર્યનો સંબંધ તે છોડતો ન હોતો.

મંત્રીના ઘરની પાસે એક બાલપંડિતા રહેતી હતી, તેણીએ તેના ઉપાધ્યાયને પૂછ્યું કે હુમ્મેશાં તમે બાલપંડિતા. ક્યાં જાઓ છો ? શયન અને ભોજન સમયેજ તમે ઘેર દેખાઓ છો. ત્યારે ઉપાધ્યાય જોલ્યો હુમ્મેશાં એવા પ્રસંગ આવી પડે છે કે કોઈને કોઈ ઠેકાણે જવું પડે છે. ફરીથી બાલપંડિતા જોલી દરરોજ મંત્રીના ઘરમાં આવતા જતા તમને હું જોઉં છું. તો ત્યાં નિત્ય એવું શું કામ હોય છે ? ઉપાધ્યાય જોલ્યો, વત્સે! આ બાબત ત્હારે પુછવી નહીં. કારણકે સ્ત્રીયોનું હૃદય બહુ તુચ્છ હોય છે. અને કોઈ પણ ગુપ્ત વાત કરી હોય તો તેઓના હૃદયમાં ક્ષણ માત્ર પણ તે ટકતી નથી. તે સાંભળી તેણીએ પ્રતિજ્ઞા પૂર્વક સર્વ વૃત્તાંત પૂછી લીધું. ત્યારબાદ તેણીએ પોતાના ઘરથી આરંભીને તે ઘરના ભોંયરા સુધી એક વિશાળ સુરંગ ખોદાવીને તેની અંદર થઈ તે ભોંયરામાં જઈ

મનોરથની કથા.

(૧૬૫)

તેણીએ મંત્રીના પુત્રની મૂલાકાત લીધી. પછી પુત્ર યોદ્ધે તું કાણ છે? અહીં શામાટે આવી છે? બાલપંડિતા યોદ્ધી હું શેઠની પુત્રી છું અને આપના દર્શન માટે અહિંયાં આવી છું. વળી તું ક્યાં રહે છે? ફરીથી તે યોદ્ધી આ નગરની અંદર ત્હારા પિતાના ઘર પાસે ઘરદેરાસર, કૂપ, વાપી વિગેરેથી સુશોભિત મ્હારા પિતાની હવેલી છે તેમાં હું રહું છું. ફરીથી તેણે પૂછ્યું કે મંદિર તથા નગરાદિકનું સ્વરૂપ કેવું હશે? તેમજ ચંદ્ર સૂર્યનાં નામ પણ હું નામમાલામાં બાણી ગયો છું પરંતુ તેમનું સ્વરૂપ હું જાણતો નથી. બાલપંડિતા યોદ્ધી હે કુમાર? મ્હારી સાથે ચાલ હું તને પ્રત્યક્ષપણે સર્વ બતાવું. ત્યાર બાદ તેની સાથે તે બહાર નીકળી નગરની અંદર ફરવા લાગ્યો. અને જે જે વસ્તુઓ જુએ છે તે સર્વનાં નામ તે બાળાને પુછે છે. કેટલોક સમય નગરમાં ફેરવી ફરીથી તેને પોતાના સ્થાનમાં તે લઈ ગઈ. કુમાર યોદ્ધે હે બાલ પંડિતે? દરરોજ ત્હારે અહીં આવવું અને અનુક્રમે દરેક પદાર્થોનું જ્ઞાન મ્હને કરાવવું એ પ્રમાણે તેનું વચન માન્ય કરી હૃમ્મેશાં બાલપંડિતા તેની પાસે જવા લાગી અને નગરની અંદર ફરીને દરેક પદાર્થો તેને બતાવવા લાગી. અહ, નક્ષત્રાદિકનું પણ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન તેને કરાવ્યું. ત્યારબાદ તે યોદ્ધે હે સુભગે? મ્હારે રાજકુલમાં જવું છે માટે ત્યાં તું મ્હને લઈ જા ત્યાર બાદ બાલપંડિતા તેની સાથે ગઈ અને દૂર ઉભી રહી ને તેને સર્વ રાજભવન બતાવ્યું એમ અનુક્રમે જોવા લાયક ઘણા અરો ભાગ તેને બતાવી દીધો. પછી તેણીએ કહ્યું કે હવે હું આપની પાસે આવીશ નહીં, કારણ કે જો આ વાત તમ્હારા પિતાના જાણવામાં આવે તો મ્હારા પિતાને બહુ અડચણ થાય તેમજ તમ્હારે પણ હવેથી બહાર નીકળવું નહીં. કારણકે નૈમિત્તિ કે વિશ વર્ષ સુધી તમને બહાર નીકળવાની ના પાડી છે. એમ કહી તે પોતાના ઘેર ચાલી ગઈ.

(૧૧૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર

ત્યાર બાદ તે કુમારને દરરોજ કરવાનું વ્યસન પડ્યું જેથી તે રાત્રીના સમયે બ્રમણ કરવા લાગ્યો.

ત્રીદંડી

તેવામાં તેને કોઈક ત્રીદંડીનો સમાગમ થયો અને તેની સાથે બહુ સ્નેહ બંધાયો તેથી

ત્રીદંડીએ તેને અદ્વૈત્ય થવાની વિદ્યા આપી. તે વિદ્યાના પ્રભાવથી અદ્વૈત્ય રૂપ કરીને એક દિવસ તે રાજભવનમાં ગયો પ્રાહરિક લોકો ન જાણે તેવી રીતે ખાસ રાજના શયન સ્થાનમાં તેણે પ્રવેશ કર્યો અને રત્નમય દર્પણ, તરવાર, છરી અને બીજક સહિત બાહુ રક્ષક લઈ લીધાં બાદ યુનાના લેપથી રાજની નાસિકા રંગીને તે પોતાના સ્થાનમાં ચાલ્યો ગયો. પછી દર્પણાદિક સર્વ વસ્તુઓ ગુપ્ત ઠેકાણે મૂકીને તે સુષ્ટ ગયો. ત્યાર બાદ રાજ પણ પ્રભાત કાલમાં જાગી ઉઠ્યો અને પોતાનું મુખ જોવા માટે દર્પણ સ્હામી દૃષ્ટિ કરે છે તેટલામાં દર્પણ તેની નજરે પડ્યું નહીં એવામાં ત્યાં અંગરક્ષિકા આવી અને યુનાથી ઘોળેલી નાસિકા જોઈ રાજને કહ્યું કે હે સ્વામિન ? નાક ઉપર યુનો કેમ ચોપડ્યો છે ? પછી રાજએ બીજું દર્પણ મંગાવીને જોયું તો નાકની શોભાવિલક્ષણ જોવામાં આવી તેથી રાજને બહુ ક્રોધ થયો અને વિચારમાં પડ્યો કે આ અકૃત્ય કોણે કર્યું હશે ? ત્યારબાદ તરવાર ઉપર રાજની દૃષ્ટિ પડી તો તે પણ તેના જોવામાં આવી નહિ પછી છરી લેવા ગયો તો તે પણ દીઠી નહી. તેમજ બાહુ રક્ષક જોવામાં આવ્યો નહીં. તેથી રાજ બહુ ક્ષોભાયમાન થઈ ગયો અને પ્રાહરિક લોકોને કહ્યું કે અરે ? તમ્હારા પ્રમાદને લીધે મહાર્ સર્વસ્વ કોણે લઈ ગયું ? તેનો જલદી તમે તપાસ કરો. પ્રાહરિકો બોલ્યા, હે રાજન્ ! કોઈ પણ અન્ય પુરૂષ અહીં આવી શકે એ બનવું બહુ અશક્ય છે. કારણ કે આપના શયન ભવનનું દ્વાર અમોએ બંધ કર્યું હતું. તેમજ આખી રાત સાવધાનપણે

મતોરથની કથા.

(૧૬૭)

અમે ઉભા રહ્યા છીએ. ક્ષણમાત્ર પણ અમોએ પ્રમાદ કર્યો નથી તે સાંભળી રાજા બહુ ક્રોધાતુર થઈ ગયો અને લાલ નેત્ર કરી પ્રધાનાદિકની આગળ દર્પણાદિકની ચોરી કહી સંભળાવી પ્રધાને વિચાર કરી કહ્યું કે, હે સ્વામિન ! બહુ પરાક્રમી એવા હબરો મુભટોથી રક્ષણ કરાતા આપના ભવનમાં ચોરી કરનાર સામાન્ય પુરુષ ન બાણવો. પરંતુ વિદ્યાધરની માફક વિદ્યાસિદ્ધ અને હબરો મુભટોથી પણ દુર્ગાહ્ય એવો તે ચોર હોવો જોઈએ. તેમ છતાં જો તેને પકડવાની ઇચ્છા હોય તો ચૌટાની અંદર મધ્ય ભાગમાં બહુ ઉંચો અને કોઈ પ્રવેશ ન કરી શકે તેવો એક મહેલ કરાવો. તેની ચારે બાજુએ નાના પ્રકારના ચોકીદાર મૂકો અને તેની અંદર નવચૌવન વડે અતિ વિભૂષિત અને મનમોહક એવી વાસવદત્તા નામે કુમારીને મુકામ કરાવો. વળી તેને કહેવું કે હે વત્સે ! જે કોઈ પુરુષ ત્હને સ્ત્રી બુદ્ધિથી દર્પણાદિક આપે તેને ત્હારે પરણવું. શુભ લગ્ન અને ઉત્તમ મુહુર્ત તેજ દિવસે ત્હારે સમજવું એ પ્રમાણે નિશ્ચય કરી મંત્રી મધ્યાહ્ન પછી પોતાને ચેર ગયો. અને લોજન કાર્ય માટે પોતાના પુત્રની પાસે તેની માને પહેલી મોકલી લોજનની વાર થઈ એમ બાણી પુત્ર બોલ્યો હે જનની ! આજે એવું શું કામ હતું કે આટલી વાર લાગી ! માતાએ પણ દર્પણાદિકની ચોરી સંબંધી વાત કહી અને તેની પ્રાપ્તિ માટે ત્હારા પિતા આજે રોકાયા હતા. વળી મહેલ ચણાવીને તેની અંદર વાસવદત્તા રાજકુમારીને રાખી છે. આ ઉપાય કરવાના કારણને લીધે ત્હારા પિતાને પણ આજે બહુ વિલંબ થયો છે. તેમજ તેમની આજ્ઞા લઈ તરતજ હું અહીં આવી છું. તે સાંભળી કુમારે લોજન કરી લીધું અને પોતાની માને વિદાય કરી.

રાજાએ નિર્માણ કરેલા મહેલમાં વાસવદત્તા રાત્રીના સમયે

(૧૧૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

એડી હતી. ચોકી પહેરેા ચારે તરફ મોબુદ
 વાસવદત્તા અને હતો. છતાં રાત્રીના સમયે અદશ્ય થઈ
 મંત્રી પુત્ર મંત્રી પુત્રે રાજાનું ખડગ લઈ મહેલની અં-
 દર પ્રવેશ કર્યો. કુમારને જોઈ વાસવદત્તા
 બોલી. તું કોણ છે ? મંત્રી પુત્ર બોલ્યો આટલી રાત્રીએ પર-
 સ્થાનમાં કોણ પ્રવેશ કરે ? તે સાંભળી વાસવદત્તા સમજી કે જેણે
 રાજાની ચોરી કરી છે તેજ આ પુરૂષ છે. એમ જાણી તે વિતર્ક
 કરવા લાગી કે આ તે ઈંદ્ર છે કે કોઈ વિદ્યાધરેંદ્ર છે ! વળી રૂપ
 અને ક્રાંતિ ઉપરથી કામદેવ અથવા કોઈ દેવ દાનવ જણાય છે.
 ભલે ગમે તે હોય પરંતુ એની સાથે જરૂર મ્હારે લગન કરવું
 જોઈએ. એમ નક્કી કરી કુમારના હાથમાંથી ખડગ લઈ વાસવ-
 દત્તા બોલી હે મહાભાગ ! પોતાના પુણ્યથી પ્રાપ્ત થયેલી મ્હને
 તું પરણીને કૃતાર્થીકર ! કુમાર બોલ્યો, હે સુભગે ! મ્હારું
 નામ, કુલ, જુહાદિક કંઈ પણ તું જાણતી નથી છતાં તું
 મ્હને કેવી રીતે પરણીશ ! વાસવદત્તા બોલી તમ્હારા ગુણો
 ઉપરથી કુલાદિક સર્વ પ્રસિદ્ધ જણાય છે માત્ર મ્હારે તમને
 કહેવાનું એટલુંજ છે કે રાજાની દર્પણાદિક લીધેલી વસ્તુઓ
 તમારે મ્હને આપવી પડશે. એમ કહી ગંધર્વ વિવાહથી
 તે તેને વરી. કુમાર પણ ક્ષણમાત્ર ત્યાં રહી પોતાના સ્થાનમાં
 ગયો. ત્યાર બાદ હુમ્મેશાં તે કુમાર રાત્રીએ વાસવદત્તાની પાસે
 જવા લાગ્યો. અને દર્પણાદિક સર્વ વસ્તુઓ વાસવદત્તાને સ્વા-
 ખીન કરી. તેણીએ પણ તે સર્વ વસ્તુઓ રાજા પાસે મોકલી
 આપી. તોપણ નાક ઉપર ચુનો ચોપડવાથી ઉત્તમ થએલો જે
 રાજાનો ક્રોધ હતો તે શાંત થયો નહીં. તેથી તેણે મંત્રીને કહ્યું
 કે વાસવદત્તાની પાસે જઈ તેને જણાવો કે કોઈપણ ઉપાયથી
 ચોરી કરનાર તે પુરૂષને મ્હારી પાસે તે મોકલો. એટલે હું

મનોરથની કથા.

(૧૬૬)

પોતેજ તેને મારી નાખું. અન્યથા મ્હારો ક્રોધ શાંત થવાનો નથી. મંત્રી બોલ્યો, હે સ્વામિન્ ! તેને આપ કેવી રીતે મારી શકશો ? કારણ કે તે તો આપનો જમાઈ થયો છે. રાજાએ કહ્યું ત્હારું કહેવું સત્ય છે. પરંતુ મ્હારો ક્રોધ શાંત થતો નથી. પ્રધાન બોલ્યો બુદ્ધિમાન્ પુરૂષે આનંદના સ્થાનમાં રોષ કરવો નહીં. કારણ કે ચારેકો માલ આપણો બધો પાછો આવ્યો છે. એટલુંજ નહીં પરંતુ પ્રાણ થકી પણ વિશેષ પ્રિય એવી આપની પુત્રી તેની સાથે પરણી છે. અને હજી પણ આપના પ્રસાદને તે બહુ લાયક છે માટે પ્રસન્ન થઈ આપની પાસે તેને બોલાવરાવો. વિગેરે બહુ ચુકિતઓવડે પ્રધાને રાજાનો ક્રોધ દૂર કર્યો.

રાજાએ વાસવદત્તાને કહેવરાવ્યું કે ત્હારા પતિને મ્હારી પાસે લાવ. કારણ કે તેની ઉપર હું બહુ પ્રસન્ન થયો છું. તેથી મ્હારે ત્હેનો બહુ સત્કાર કરવાનો છે. વાસવદત્તાએ પણ પોતાના

પિતાનો સંદેશો પોતાના પતિ આગળ કહ્યો. મંત્રી પુત્ર બોલ્યો હે સ્ત્રી ! પાંચ વર્ષ પછી હું રાજા પાસે આવીશ. પછી વાસવદત્તાએ પણ પોતાના પિતાને તે સમાચાર આપ્યા. એમ કેટલોક સમય વ્યતીત થતાં વાસવદત્તાને એક પુત્ર જન્મ્યો. ત્યાર બાદ લોકો ન દેખી શકે ? તેવી રીતે અદ્વૈત્ય થઈ તે કુમાર હમ્મેશાં વાસવદત્તાની પાસે પુત્રને રમાડવા માટે તે આવતો અને પાછો પોતાને ઘેર જતો હતો. એમ કરતાં તેને પાંચ વર્ષ પુરા થયાં. ત્યારે તેણે વાસવદત્તાને કહ્યું કે તું ત્હારા પિતાની પાસે જા. હું પણ સાત દિવસ પછી જરૂર ત્યાં આવીશ. ત્યાર બાદ વાસવદત્તાએ પોતાના પિતા પાસે જઈ પોતાનો પુત્ર બતાવ્યો. રૂપાદિક ગુણ અને લક્ષણોથી પૂર્ણ એવા તે પુત્રને જોઈ રાજાએ પોતાના ખોળામાં બેસારી વારંવાર ચુંબન કરી કહ્યું કે

(૧૭૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

હે વત્સ ! ત્હારા દર્શનથી ત્હારા પિતાનાં પણ દર્શન થયાં. પરંતુ ચક્રોરપક્ષી પૂર્ણિમાના ચંદ્રને જેમ ઈચ્છે છે તેમ મ્હારું હૃદય પણ ત્હારા પિતાના દર્શન કરવામાં બહુ ઉત્સુક થયું છે. એ પ્રમાણે તેને દરરોજ બહુ સ્નેહ પૂર્વક પોતાના ખોળામાં બેસારી ચુંબન કરે છે અને નાના પ્રકારના અલંકાર ખેરાવે છે.

મંત્રીના પુત્રને વિશ વર્ષ પુરાં થયાં તેજ દિવસે પોતાની સ્ત્રી સહિત મંત્રી લોંચરામાં પોતાના પુત્રની મંત્રી પુત્રનો પાસે ગયો. એકદમ મંત્રીને જોઈ પુત્ર સમાગમ. પોતાની માને પુછવા લાગ્યો. હે જનની ? આ કોણ છે ? માતા બોલી લાઇ ? આ

ત્હારા પિતા છે. માટે એમને નમસ્કાર કર. તેણે પણ તરતજ પિતાને પ્રણામ કર્યો. મંત્રીએ આલિંગન કરી પ્રથમ કહેલું નૈમિત્તિકનું વચન તેને સંભળાવ્યું. ત્યાર બાદ મંત્રી તેને અગાશી ઉપર લઈ ગયો અને પોતાની સાથે સ્નાન વિગેરે કરાવીને તેને રાજ પાસે લઈ ગયો ત્યાં પ્રણામ કરી બન્ને જણ બેઠા એટલે રાજાએ પૂછ્યું હે મંત્રી ? આ કોણ છે ? મંત્રી બોલ્યો આ મ્હારો પુત્ર છે. તે સંભળી રાજા વિસ્મિત થયો અને બોલ્યો, કોઈ દિવસ તમ્હારે પુત્ર થયો તે વાત અમે જાણી નથી છતાં આ શું ? મંત્રી એ રાજાના કાનમાં ગુપ્ત રીતે નૈમિત્તિકનું વચન કહ્યું તેમજ તેણે કરેલો ઉપાય પણ કહ્યો તેટલામાં બાહરક્ષક પુરૂષ વાસવ-દત્તાના પુત્રને લઈ ત્યાં આવ્યો અને તે પુત્ર પોતાના પિતાને જોઈને પ્રેમ પૂર્વક બાપા, બાપા; એમ બોલતો ઢૂંઢૂ આલિંગન કરી તેના પિતાના ખોળામાં તે બેઠો. એટલે રાજા તેમજ ત્યાં બેઠેલા સર્વે લોકો તેને જોઈ બહુ ખુશી થયા. વળી તે સમયે મંત્રીના હૃદયમાં ક્ષોભ થયો. તેથી તે કંઈક બોલવાનો વિચાર કરતો હતો તેટલામાં રાજા પોતેજ બોલ્યો કે શું તે વીર પુરૂષ

મનોરથની કથા.

(૧૭૧)

તું પોતેજ છે ? હા હું છું એમ તેના કહેવાથી રાજાએ તેને પોતાની પાસે બોલાવી આલિંગન દર્શ સત્કાર પૂર્વક પોતાની નજીક બેસાડયો. ત્યાર બાદ રાજ્યના પંચાંગનો પ્રસાદ કરી હાથી, ઘોડા, ખબના, ઉત્તમ દેશ અને સર્વ રૂતુઓમાં વાસ કરવા લાયક ઉત્તમ એક મહેલ આપ્યો.

એક દિવસ રાજા એકાંતમાં બેઠો હતો તે સમયે મંત્રીનો પુત્ર પણ ત્યાં હાજર હતો. રાજાએ તેને રાજાનો મોક્ષ. પૂછ્યું કે હે મહાશય ? તું સત્કુલમાં ઉત્પન્ન થયો છે છતાં આ નિહિત કામ ત્હારે શા માટે કરવું પડ્યું ? મંત્રી પુત્ર બોલ્યો મહારા પિતાને નૈમિત્તિકે જે પ્રમાણે કહ્યું હતું તેના અનુસારે મહેં કાર્ય કર્યું છે. તેમાં કંઈપણ નિહિતપણું નથી. રાજા બોલ્યો તે નૈમિત્તિક શું સત્ય વાદી છે ? મંત્રી પુત્ર બોલ્યો આ વિષયમાં હે નરેન્દ્ર ? મહારાં કર્મ સત્ય છે. અને કર્મના અનુસારે મહેં આ પ્રમાણે આચરણ કર્યું. વાળી જન્મ સમયે શુભાશુભ ગ્રહ, નક્ષત્ર, લગ્ન, યોગાદિક પણ કર્મથીજ આવી મળે છે, સિદ્ધાંતમાં પણ કહ્યું છે કે-દરેક પ્રાણીઓ પૂર્વે કરેલા કર્મોના ફલ વિપાકને ભોગવે છે. પણ ગ્રહ નક્ષત્રાદિક તેો ફક્ત નિમિત્ત માત્ર થાય છે. અશુભ અને શુભ કર્મ-જન્ય સોપકમ કાર્યમાં વિશેષે કરી મુખ્ય પણે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને ભાવ કારણ હોય છે. એમ અનેક પ્રકારનાં મંત્રી પુત્રનાં મનોહર વચનો સાંભળી રાજા સંસારથી વિરક્ત થયો અને તેનેજ પોતાનું રાજ્ય સોંપી દીક્ષા ગ્રહણ કરીને પોતે મોક્ષ સ્થાનમાં ગયો. આ પ્રમાણે શિવભદ્ર શ્રેષ્ઠીએ રાજાને દૃષ્ટાંત આપી ફરીથી કહ્યું હે નરેન્દ્ર ? એમ બન્ને પ્રકારની આપત્તિમાં ઘણા ભાગે ઉપાય કરવાથી કાર્યસિદ્ધિ થાય છે. જેવી રીતે મંત્રીએ પુત્રના રક્ષણ માટે ઉપાય કર્યો તેવી રીતે મહારે પણ ઉપાય કરવો જોઈએ.

(૧૭૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

ત્યાર બાદ રાજની આજ્ઞાથી તેણે પોતાના નાના પુત્ર મહેંદ્રને પોતાના ઘરમાં રાખ્યો. બાકીના ચારે પુત્રોને રાજના હુકમ પ્રમાણે પોતે પણ સુદ્ધ કરવા જવાની આજ્ઞા આપી. પછી તેઓ ચારે દિશાઓમાં સૈન્ય સહિત શત્રુઓને છોડવા માટે ગયા. તેમાં પ્રથમ પુત્ર વરૂણ ચતુરંગ સેના સહિત મલયાચલ તરફ ચાલ્યો અને ત્યાં જઈ દુર્ગની તળેટીમાં તેણે પડાવ કર્યો.

શિવભદ્રનો નાનો પુત્ર મહેંદ્રસિંહ વરૂણના સ્નેહને લીધે પોતાના પિતાની આજ્ઞા લીધા શિવાય મહેંદ્રસિંહ. મહા કષ્ટવડે ઘેરથી નીકળ્યો અને વરૂણની પાસે ગયો. વરૂણે પણ તેને પોતાની પાસે બહુ સાવચેતીથી રાખ્યો. અને પોતાના પિતા ઉપર લેખ મોકલી મહેંદ્રસિંહના સમાચાર જણાવ્યા કે એની શ્રીકર ચિંતા કરશો નહીં, ત્યારબાદ ત્યાં એક વૃદ્ધ ભીલ આગ્યો અને વરૂણને કહેવા લાગ્યો કે હે મહાશય ! કૃપા કરી એકાંતમાં મહારી સાથે આપ ચાલો. આપને તેડવા માટે હું આગ્યો છું. વરૂણે પણ તેના કહેવા પ્રમાણે કબુલ કર્યું. પછી તે ભીલ બાલ્યો મનુષ્યોએ પ્રવેશ કરી શકાય તેવી ગુફાની અંદર ઉંચે ચડવાની એક મોટી સુરંગ છે, તે સુરંગ કિલ્લાના મધ્ય ભાગ સુધી લાંબી છે. અને તે ઠેકાણે એક સુંદર મહેલ છે, તેની અંદર શઘ્યામાં તે કિલ્લાઓનો અધિપતિ વિરાજે છે. તે કિલ્લો જે તું મહેને આપે તો હું તને તેની પાસે લઈ જાઉં. વરૂણે પણ તે પ્રમાણે તેનું વચન માન્ય કરી તેની સાથે ચાલ્યો અને મહેંદ્રસિંહને પોતાના સૈન્યની અંદર રાખ્યો. ત્યારબાદ સુરંગમાં થઈ અનુક્રમે વરૂણ સહિત ભીલ મહેલમાં ગયો. તેના મધ્ય પ્રદેશમાં ભીલ લોકોનો તે અધિપતિ પોતાની સ્ત્રીઓ સાથે મુઠ્ઠા ગયો હતો. તે વૃદ્ધ ભીલે તેને તે બતાવ્યો. પછી તેજ

મનોરથની કથા.

(૧૭૩)

વખતે વરૂણની આજ્ઞાથી તેના સુભટોએ સ્ત્રીઓ સહિત તેને ખાંધી બેઠીઓથી કબજે કરી સેનાધિપતિને સોંપી દીધે. એટલે સેનાધિપતિએ પણ પોતાના રાજ્યમાં આરક્ષકજનોને રસ્તા માટે ભાતું આપી બંદોબસ્ત કરી તેને પોતાના રાજ્ય પાસે મોકલાવી દીધો. તેમજ રાજ્યને ભેટ માટે સમ્રાજ તેની લક્ષ્મી પણ તેની સાથેજ મોકલાવી દીધી. અને પોતાના પિતાને પૂજવા માટે સ્ફટિક રત્નમય જીનેંદ્ર ભગવાનની પ્રતિમાઓ પણ ત્યાં મોકલાવી. ત્યારબાદ તે વૃદ્ધ બીહુના કહેવાથી તેના પુત્રને તે દુર્ગાધિપના સ્થાનમાં સ્થાપન કર્યો અને તે દુર્ગમાં વરૂણે પોતાના અધિપતિની આજ્ઞા ફેલાવી.

હવે મહેંદ્રસિંહ પોતે શિબિરમાં રહ્યો હતો. ત્યાં એક બીહુ આવ્યો, તેણે મહેંદ્રસિંહની મુલાકાત લઈ વ્યંતરદેવી. તેને સિદ્ધિદાયક એક કલ્પનું ટિપ્પણ આપીને કહ્યું કે દુર્ગગિરિ પાસે એક સુરંજ છે. ત્યાં ચાલો હું તમને નિર્વિઘ્નપણે ત્યાં લઈ જઈશ. પછી મહેંદ્રસિંહ પોતાનો પરિવાર ન જાણે તેવી રીતે હાથમાં તે કલ્પનું ટિપ્પણ લઈ બીહુના કહેવા પ્રમાણે તે સુરંજની અંદર તેણે પ્રવેશ કર્યો. તેટલામાં ત્યાં આગળ એક વ્યંતરીનું ભવન તેણે જોયું. તેની અંદર પ્રથમ ગુણસ્થાને રહેલી એક વ્યંતરી બેઠી હતી. મહેંદ્રસિંહને જોઈ તે બોલી, હે સ્વામિન્ ! અહીં પધારો. મહારી સાથે કીડા કરો. હું વ્યંતર લોકોની વારાંગના છું. મહેંદ્રસિંહ બોલ્યો દેવીઓ સાથે ભોગ ભોગવવાનો મન વચન અને કાયાથી બન્ને પ્રકારે મહારે પ્રતિબંધ છે. તે સાંભળી ક્રોધાતુર થઈ વ્યંતરી બોલી જો મહારી સાથે તું કીડા નહીં કરે તો ત્હારે અહીં આવવાનું શું કારણ ? મહેંદ્રસિંહ બોલ્યો, માત્ર કૌતુકને લીધે જ હું અહીંયા આવ્યો છું. માટે કંઈપણ

(૧૭૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

કૌતુક બતાવ. વ્યંતરી બોલી અરે મૂઠ ! મહારી સાથે રમવાથી અધિક ખીણું ક્યું કૌતુક તહારે જોખએ છે ? જે મહારી સાથે ભોગ નહીં ભોગવેતો હાલમાં જરૂર તું મૃત્યુવશ થઇશ. મહેન્દ્રસિંહ બોલ્યો, હે મૃગાક્ષી ! ભલે મૃત્યુ થાય પરંતુ હું મહારા નિયમનો ભંગ કરીશ નહીં. વળી તું જણાવ કે પૃથ્વીના શમ ભાગ ભૂતળથી તહાડું સ્થાન કેટલું દૂર છે ? વ્યંતરી બોલી મહાડું રહેવાનું સ્થાન અહીંથી બહુ યોજન દૂર છે. મહેન્દ્રસિંહ બોલ્યો જે એમ હોય તો અઘો દિશાએ ગમન કરવામાં મહારે એક યોજનથી વધારે ગમન કરવાનો નિયમ છે. માટે એક યોજનથી અધિક ગમન કરું તો દિગ્વ્રતમાં મહને ખીજે અતિચાર લાગે. તે સાંભળી વ્યંતરી બહુ કોધાતુર થઈ ગઈ અને મહેન્દ્રસિંહને પાટુ મારવા બાંધ છે તેટલામાં કોઈક સમ્યગ્દષ્ટિ દેવ ત્યાં આવ્યો અને તે બન્નેની વચમાં પડ્યો. તેમજ મહેન્દ્રસિંહને ત્યાંથી તે જલદી આકાશમાર્ગે ઉપાડી વરૂણના સૈન્યમાં તેને મૂકી દીવ્ય વસો આપીને તે દેવ પોતાના સ્થાનમાં ગયો. હવે વરૂણે ઉર્ધ્વદિશાએ ગમન કરવાના વ્રતની મર્યાદા કરવામાં વિચાર કર્યો ત્યારે તેને સ્મરણ થયું કે એક યોજનની મર્યાદાનો સ્વીકાર કર્યો છે, છતાં જે યોજન પ્રમાણ મહેં ગમન કર્યું એમ બાણી તે બહુ ખેદ કરવા લાગ્યો કે સર્વવિરતિ ધારણ કરવાની શક્તિ તો દૂર રહી, પરંતુ એક સાધારણ નિયમનો પણ મહેં ભંગ કર્યો. એક મગનો ભાર ઉપાડવામાં જે અશક્ત હોય તે પર્વતને કેવી રીતે ઉપાડી શકે ? જે મહાનુભાવમુનિઓ ત્રિવિધ ત્રિવિધ મન, વચન અને કાયાથી જીવન પર્યંત સર્વ વિરતિ વ્રત પાળે છે તેઓ વંદન કરવા લાયક કેમ ન થાય ? તેમજ પૂજવા યોગ્ય કેમ ન ગણાય ? હા ! હા ! હું મહાન અધમ ગણાઉં. કારણકે દેશવિરતિ પણ ન પાળી શક્યો. એ પ્રમાણે વરૂણ બહુ પશ્ચા-

મનોરથની કથા.

(૧૭૫)

ત્તાપ કરી દુર્ગ નગરમાંથી નીચે ઉતરીને પોતાના મુકામમાં આવ્યો. અને મહેંદ્રસિંહની આગળ અતિચારાદિક સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું. ત્યારબાદ તેણે પણ પોતાનું ચરિત્ર અને અધો-દિશામાં ગમન કરવાથી લાગેલો અતિચાર પણ કહ્યો. પછી મહેંદ્રસિંહ સહિત વરુણ ત્યાંથી પોતાના નગરમાં આવ્યો. રાજાને નમસ્કાર કરી દુર્ગઅહણાદિક સર્વ વાર્તા નિવેદન કરી તેમજ પોતાના નિયમનો ભંગ પણ કહ્યો. રાજાએ કહ્યું કે મહારી આજ્ઞાથી તેમાં ત્હને કિચિંત્ર માત્ર પણ દોષ લાગવાનો નથી.

પૂર્વ દિશામાં ગુણચંદ્ર ગયો હતો. તે અખંડ પ્રયાણ વડે તે દેશના સીમાડામાં ગયો અને તે દેશના ગુણચંદ્ર. રાજાને ખબર અપાવી. ત્યારબાદ યુદ્ધ કરવામાં બહુ કુશળ અને પૂર્વદિશામાં આબૂષણ સમાન તે દેશના અધિપતિએ પોતાના દૂત મારકૃત ગુણચંદ્રને કહેવરાવ્યું કે હે વણિકપુત્ર ! પાંચ દિવસ સુધી મહારા દેશમાં ત્હારે પ્રવેશ કરવો નહીં. આ બાબતમાં જો તું કપટ કરે તો ત્હને ત્હારા દેવ ગુરૂના સોગન છે. વળી હું પોતેજ પાંચ દિવસ પછી ત્હારા સ્હામો આવીશ. આ પ્રમાણે સાંભળી ગુણચંદ્ર બોલ્યો હે દૂત ! પાંચ દિવસની અંદર જો હું ત્હારા સીમાડાનું ઉલ્લંઘન કરું તો જરૂર મ્હને આ સોગન છે. પણ જો ત્હારા કહ્યા પ્રમાણે ત્હારો સ્વામી નહીં આવે તો છઠે દિવસે હું આવીને ત્યાં બેઠેલા તેને પકડી લઈશ. એમ કહી દૂતને વિદાય કર્યો. પછી તે દૂતે પોતાના નગરમાં જઈ રાજાને સર્વ સમાચાર કહ્યા. રાજાએ દૂતને પૂછ્યું તે વાણિયાનું સૈન્ય કેટલું છે ? દૂત બોલ્યો, હે રાજા ! આપણા સૈન્ય કરતાં બમણું છે. અને ગુણચંદ્ર પોતે બહુ પરાક્રમી છે, કમવાર કાર્યનો સાધક છે. તેની પાસમાં મહોટા હાથીઓ રહેલા છે. માટે પોતાનો દેશ છોડી

(૧૭૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

દઈને પણ પોતાના આત્માનું રક્ષણ કરે. અથવા હંડ આપીને છુટવાનો ઉપાય કરે. નહિં તો આપને જીવવું પણ મુશ્કેલ થશે, એમાં કંઈ સંશય નથી. એ પ્રમાણે સાંભળી રાજા ભયભીત થઈ ગયો અને રાત્રી દિવસ ગમન કરી ત્યાંથી બહુ દૂર ચાલ્યો ગયો. આ વાત તેના દૂતના કહેવાથી ગુણચંદ્રના જાણવામાં આવી એટલે તરતજ ગુણચંદ્ર તેની પાછળ ચાલ્યો. આગળ રાજા અને પાછળ ગુણચંદ્ર ચાલ્યો જાય છે. એમ કરતાં ગુણચંદ્ર સો યોજનથી કંઈક અધિક નીકળી ગયો તેવામાં તેને દિગ્ગતનું સ્મરણ થયું અને વિચાર કરતાં તેણે જાણ્યું કે નિયમથી હાથ યોજન અધિક હું આવ્યો, તેથી મહાર્જી દિગ્ગત કલંકિત થયું. વળી મહારા આભાસ માત્રથી તે રાજા નાશી ગયો. એમ જાણી હું બહુ ખુશી થયો, પરંતુ પોતાના નિયમના ભંગરૂપી હંડવડે હું હંડાયો એમ મહારા જાણવામાં આવ્યું નહીં. વળી લેશમાત્ર પણ નિયમનો ભંગ કરવાથી અતિ દારૂણ દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે. કિંચિત્ માત્ર પણ હાલાહલ વિષ ખાવાથી જેમ પ્રાણી જરૂર મૃત્યુ પામે છે તેમ આ અતીચારનું સેવન પણ અમંગલિક છે. માટે હવે અહીંથી એક ડગલું માત્ર પણ આગળ ચાલવું યોગ્ય નથી, એમ ધારો ગુણચંદ્ર ત્યાંથી પાછો વળ્યો અને તે રાજાના નગરમાં પોતાનો એક અધિકારી મૂકી સૈન્ય સહિત પોતાના નગર તરફ પાછો ફર્યો. બાદ વિભૂતિ સહિત ગુણચંદ્ર પોતાના રાજા પાસે જઈ નમસ્કાર કરી સર્વ વૃત્તાંત તેમને નિવેદન કર્યું.

મહા બુદ્ધિશાળી સુંદરને ઉત્તર દિશામાં સમરવીર રાજા પાસે મોકલ્યો હતો. કારણકે તે રાજા બહુ પરાક્રમી હતો અને તેની સેનાપણ ધણીજ ઈર્જ્ય હતી. તેથી તે હંડ સાધ્ય નહોતો

સુંદરવણિક્.

મનોરથની કથા.

(૧૭૭)

પરંતુ માત્ર શાંતિથી સાધવા લાયક હતો. યુદ્ધમાં કોઈથી પણ તે છૂટી શકાય તેવો નહોતો. છતાં પણ સુંદર નિરંતર પ્રયાણ કરવાથી ચતુરંગ સેના સહિત પોતાના દેશના સ્ત્રીમાડામાં ગયો. અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે ચારે દિશાઓમાં સૌ યોજન સુધી ગમન કરવું એવો મહેં નિયમ લીધો છે. તો તેટલો નિયમ પુરો થઈ ગયો. હવે અહીંથી મ્હારે શું કરવું ? એક તરફ પોતાનો નિયમ છે અને બીજી તરફ રાજાની આજ્ઞા છે. વાઘ અને નદીનો ન્યાય અહીં મ્હને પ્રાપ્ત થયો. એમ વિચાર કરતાં તેના હૃદયમાં સ્ફુરી આવ્યું કે ત્રણે દિશાઓમાંથી દશ દશ યોજન લઈને આ ઉત્તર દિશામાં ઉમેરીને વ્રતની રક્ષા માટે અધિક સંખ્યા કરવી ઠીક છે. વળી અહીંથી શ્રી સમરવીર રાજાનું નગર પણ એકસો ત્રીસ યોજન છે. એમ નિશ્ચય કરી સુંદર ત્યાંથી ચાલ્યો. અનુક્રમે તેના નગરમાં ગયો. અને રાજાની આગળ જઈ બહુ ભેટ મૂકીને પ્રણામ કર્યા બાદ સુંદર બોલ્યો, હૈ રાજન્ ! વિક્રમબલ ભૂપતિએ મ્હને આપની પાસે મોકલ્યો છે. અને તેમણે કહ્યું છે કે હે નરેન્દ્ર ! તમ્હારા સ્ત્રીમાડામાં અમારાં જે ગામે રહેલાં છે, તેઓ ઉપર તમ્હારા ઠાકોરો હાલમાં હુમલા કરે છે, છતાં તમે કેમ ઉપેક્ષા કરો છો ! વળી સમસ્ત શુભાના આધાર ભૂત એવા હે નરેન્દ્ર ! પૂર્વ પુરુષોની મર્યાદા પાળવી તે તમને ઉચિત છે. તેમજ વિક્રમબલ રાજા તમ્હારી સાથે બહુ સ્નેહ ધરાવે છે. માટે તમ્હારા હુકમ ઠાકોરોનું આ અયોગ્ય વર્તન કહેવા માટે મ્હને મોકલ્યો છે. નહીંતો હૈ રાજન્ ! જેની આજ્ઞા અનેક રાજાઓ માથે ચડાવે છે એવા અમારા સ્વામીની આગળ આ ઠાકોરોની શી ગણતરી ? તે સાંભળી સમરવીર રાજા બોલ્યો આ વાત મ્હારા જાણવામાં નથી. નહીં

(૧૭૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

શું મહારા મિત્રના ગામો ઉપર હું ઉપદ્રવ કરવા દઉં ખરો ? હવે હું તે ઠાકોરોનો એટલો દંડ કરું છું કે એમને જે દેશ મહેં આપેલા છે તે દેશ આજથી હું તમને આપું છું. હાલ તમે ક્ષમા કરો અને તેઓનો જે દેશ હોય તે તમેજ જલદી કબજે કરો. વળી બીજું કંઈપણ મહારે લાયક કાર્ય હોય તો ફરમાવો, એમ કહી તેણે વિક્રમબલ રાજા માટે ભેટ આપી અને સુંદરનો બહુ સત્કાર કરી વિદાય કર્યો. ત્યારબાદ સુંદર ત્યાંથી નીકળી અનુક્રમે પોતાના અધિપતિ પાસે ગયો અને નમસ્કાર કરી સર્વ વૃત્તાંત તેમને નિવેદન કરી તે પોતાને ઘેર ગયો.

યશશ્ચંદ્ર નામે શિવભદ્રના ચોથા પુત્રને ચતુરંગ સેનાસહિત સિંધુ દેશના રાજા ઉપર મોકલ્યો હતો. યશશ્ચંદ્ર. તે દેશમાં ગયા પછી તેને વિચાર થયો કે સદ્ગુરૂ પાસે મહેં જે દિગ્પરિમાણુ લીધું છે, તેનો મહેં બીલકુલ વિચાર કર્યો નહીં, અહો ! હું બહુ પ્રમાદી થયો, રાજ્યલક્ષ્મીના મદમાં મહને કંઈપણ વિચાર આવ્યો નહીં, તેમજ સદ્ગુરૂનો ઉપદેશ પણ હું ભૂલી ગયો. અહો ! મહેં સર્વસ્વ ગુમાવ્યું. એમ તે પશ્ચાત્તાપ કરતો હતો તેવામાં હેરિક લોકો તેની પાસે આવી કહેવા લાગ્યા કે હાલમાં આ દેશનો રાજા અહીંયાંથી નાસવાની તૈયારી કરે છે. માટે જો તમે જલદી પ્રયાણ કરી ત્યાં આવો તો ચિરકાળ લોગવેલી તેની સમાંગ લક્ષ્મી આપને સ્વાધીન થાય. પછી તેજ વખતે યશશ્ચંદ્રે પ્રયાણ માટે નિશાન ડકો વગડાવ્યો. પોતાની સાથે કેટલુંક બળવાન સૈન્ય લઈ રાત્રીના પ્રથમ પ્રહરે ત્યાંથી તે નીકળ્યો. અને બહુ દેશ ઉલ્લંઘન કરી ત્યાં ગયો. સિંધુ દેશનો રાજા પણ યશશ્ચંદ્ર ને આવતો જાણી જીવ લઈ ત્યાંથી નાશી ગયો. તેથી તેનું સર્વ-સ્વધન તેણે પોતાને સ્વાધીન કર્યું. ત્યારબાદ ત્યાં આગળ

મનોરથની કથા.

(૧૭૬)

કેટલુંક સૈન્ય મૂકી પોતાના નગરમાં રાજા પાસે ગયો. અને યથાર્થ સર્વ વાર્તા તેમને નિવેદન કરી. ત્યારબાદ રાજાના યથા-યોગ્ય સત્કારનો સ્વીકાર કરી તે પોતાને ઘેર ગયો.

અનુક્રમે ચારે ભાઈઓ જ્યારે પિતાશ્રીના ચરણ કમલમાં નમવા માટે ગયા ત્યારે પિતાએ પુછ્યું શિવભદ્રનો કે હે પુત્રો ! તમારા નિયમની શી સ્થિતિ ઉપદેશ. થઈ તે કહો. તેઓએ ઉર્ધ્વ દિશા વિગેરે પ્રદેશોમાં ગમન કરવાથી પોતપોતાના

નિયમોમાં લાગેલા અતિચાર વિસ્તાર પુર્વક કહ્યા. તે સાંભળી શ્રેષ્ઠી બોલ્યો, ભાઈઓ ! બહુ તુચ્છ લક્ષ્મી માટે તમ્હેં ઘણું અયોગ્ય કામ કર્યું એટલુંજ નહિ પરંતુ ઉત્તમ છે કુક્ષિ જેની અને પ્રસન્ન મુખવાળી એવી મોક્ષ લક્ષ્મીને તમે પરિહાર કર્યો. વિરતિનો ભંગ કરી જે રાજ્યલક્ષ્મી મેળવી તે તો અલક્ષ્મીજ ગણાય. માટે હવે શુદ્ધ પાસે જઈ તમે પોતાના દુશ્ચરિતની આલોચના કરો. અને પ્રાયશ્ચિત્ત કરી શુદ્ધ થાઓ. તેમજ જો તમે સર્વસદેવને બળુતા હોતો આજથી હવે રાજસેવાનો ત્યાગ કરો. આ પ્રમાણે પોતાના પિતાનો ઉપદેશ સાંભળીને પણ તેઓ રાજ્ય વૈભવના લોભથી તેમાં બહુ આસક્ત થયા અને તે સર્વે બંધુઓ પિતાની રૂબરૂમાં અવિનયના વચન બોલવા લાગ્યા. હે તાત ! જો અમારી ઉપર આપનો આટલો બધો પ્રેમ હતો તો પ્રથમથીજ રાજા પાસે અમને શામાટે મોકલ્યા ! હવે અમે વેપાર કરવામાં શર-માઈએ છીએ. વળી હે પિતાજી ! પ્રભાવનાદિક કરવા વડે હવેથી અમે નિરંતર જૈન ધર્મ પાળીશું. અને તમે પણ નિશ્ચિંત થઈ ધર્મ સાધન કરો. હવે તમારે કોઈની પણ સેવા કરવાની જરૂર નથી. માત્ર સુશુદ્ધોની સેવા કરો. તેમજ યત્ન પૂર્વક દાનધર્મમાં પ્રવૃત્ત થાઓ. વળી કોઈપણ વખતે અમારી ચિંતા મનથી પણ

(૧૮૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

તમારે કરવી નહીં, એમ તેઓનો પ્રત્યુત્તર સાંભળી શ્રેષ્ઠીએ પણ મૌનવ્રત ધારણ કર્યું, ત્યારબાદ તેના ચારે પુત્રો ત્યાંથી ઉઠીને પોતપોતાના સ્થાનમાં ગયા. તેમજ કાર્ય પ્રસંગે રાજસભાઓમાં તેઓ જતા હતા. અને રાજવૈભવ વડે મદોન્મત્ત બની સ્વેચ્છા પ્રમાણે વિલાસ કરતા હતા. જેમ જેમ તેમને રાજ તરફથી સન્માન મળતું ગયું. તેમ તેમ તે વરૂણાદિક ચારે ભાઈઓનો ધર્મ સંબંધી આચાર દૂર થવા લાગ્યો. તેવામાં આયુષ્ય પુર્ણ થવાથી શિવભદ્ર શેઠ પણ કાલ કરી સુરલોકમાં ઉત્પન્ન થયા. ત્યારબાદ તે ચારે ભાઈઓ ભોગ વિષયમાં બહુ આસક્ત હોવાથી તેમણે ધર્મનો માર્ગ છોડી દીધો, જેથી તેઓ અનુક્રમે મરીને કુગતિમાં ઉત્પન્ન થઈ અનેક દુઃખ ભોગવી ફરીથી જ્ઞેનધર્મ પામી છેવટે સુગતિ પામશે. વળી તેઓમાં વરૂણ નામે જે પ્રથમ પુત્ર હતો, તેજ હું પોતે દિગ્વ્રતની વીરાધના કરવાથી કાલ કરીને મહોરગમાં ઉત્પન્ન થયો છું. તે સાંભળી રાજકુમારાદિક ઘણા લોકો ઓઘ પામ્યા.

ત્યાર બાદ રાજ્યે મનોરથ શ્રેષ્ઠીને કહ્યું કે આ મહારાજ

મનોરથ

શ્રેષ્ઠી

રાજ્ય તમે ગ્રહણ કરો. કારણ કે તમે મહારા

મરેલા પુત્રને સજીવન કર્યો તેમજ મહુને

પણ ઉત્તમ ધર્મમાં સ્થાપન કર્યો. તેથી

તમે મહારા પરમ ઉપકારી છો. મનોરથ

બ્રાહ્મણ, હે રાજન્ ! પ્રાણી માત્રને પોતાનું પૂણ્યજ ફળે છે. વળી

પુણ્યના ઉદયમાં અન્ય તો માત્ર નિમિત્તજ ગણાય છે. માટે હે

નરેન્દ્ર ! મહારે રાજ્યનું કંઈ પ્રયોજન નથી ધર્મમાં ઉદય કરવો

એજ મહારાજ નિત્ય કર્મ છે. એમ સમજી તમહારે પણ નિખાલસ હૃદયથી

હુમ્મેશાં યતન પૂર્વક ધર્મ કાર્યમાં તત્પર રહેવું. આ પ્રમાણે

ઉપદેશ ગ્રહણ કર્યા બાદ ભૂપતિએ મનોરથને રહેવા માટે બહુ

મનોરથની કથા.

(૧૮૧)

સમૃદ્ધિ (રક્ષા) સહિત અને દેવાંગનાઓને સેવવા લાયક હર સમાન બહુ સુંદર એક મહેલ આપ્યો અને વિશેષ સત્કાર પૂર્વક નગર શેઠના સ્થાનમાં તેને સ્થાપન કર્યો. ત્યાર બાદ તે મનોરથ પણ નિરંતર જૈન ધર્મની આરાધનામાં દિવસો નિર્ગમન કરવામાં પોતાનું જીવન સફળ માનતો હતો.

પોતાના નાના ભાઈની વાત મેઘરથના જાણવામાં આવી તેમજ તે બહુ નિર્ધન દશામાં આવી ગયો હતો, પોતાની પાસે કોડી માત્ર નહીં હોવાથી મનોરથ શેઠની પાસે તે આવ્યો. સંઘ્યા સમયે તેના ઘરની અંદર પ્રવેશ કરવાની તે તૈયારી કરતો હતો તેટલામાં ત્યાં ઉભેલા દ્વારપાળે બલ પુરૂષની માફક મેઘરથને અટકાવ્યો. એટલે મેઘરથ બોલ્યો કે, મનોરથ શેઠનો હું મહોટો ભાઈ છું મહાઈ નામ મેઘરથ છે. વારાણસી નગરીમાંથી હું આવ્યો છું. તમને અવિશ્વાસ હોય તો શેઠને પૂછી જુઓ, પછી દ્વારપાળના કહેવાથી મનોરથ શેઠ પોતે બહુ ઉતાવળથી તેને મળવા માટે સ્હામા આવ્યા. અને બહુ સ્નેહથી નમસ્કાર પૂર્વક મળીને મેઘરથને ઘરમાં લઈ ગયા. તેમજ સમયોચિત બહુ સત્કાર કર્યો. પ્રભાતકાળમાં ઉત્તમ શણગાર પહેરાવી મનોરથ પોતાની સાથે તેને જીનમંદિરમાં લઈ ગયો. અને વિધિ પૂર્વક તેની પાસે અષ્ટપ્રકારી પ્રભુની પૂજા કરાવી પછી મનોરથે રાજને પોતાને ઘેર બોલાવીને મેઘરથની ઓળખાણ કરાવી. એટલે તેનાં માતાપિતાને પણ રાજાએ ત્યાં બોલાવરાવ્યાં. તેઓ પણ ત્યાં આવીને સારી રીતે જૈન ધર્મની આરાધના કરવા લાગ્યાં. માટે હે ભગ્ય જનો ? જેમ મનોરથ શ્રેષ્ઠીએ અતિચાર સહિત દિગ્વ્રતની આરાધના કરી તેમ અન્ય જનોએ પણ દિગ્વ્રત પાળવામાં ઉદ્યુક્ત થવું. વળી જે પુરૂષ સિદ્ધાંતના અનુસારે દિગ્વ્રત પાળે છે તે સર્વ જગતનું

(૧૮૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

તથા પોતાના આત્માનું હિત સાધે છે. તેમજ અતિચાર રૂપી કાઠ-
વથી મુક્ત થઈ જે ધીર પુરૂષ દિગ્વ્રત ધારણ કરે છે તે દશે દિશા-
ઓમાં પોતાની ઉજ્જવલ કીર્તિ ફેલાવીને પરમ સંપત્તિનું પાત્ર બને છે.

इति पञ्चाऽतिचारदृष्टान्तयुक्तंदिग्व्रते मनोरथकथानकं समाप्तम् ॥तत्स-
माप्तौ श्रीमल्लक्ष्मणगणिविरचितप्राकृतपद्यबन्धश्रीसुपार्श्वजिनचरित्रस्य
श्रीसकलसूरिपुरन्दरायमाणपरमगुरुतपगच्छाधिराजशास्त्रविशा-
रदजैनाचार्ययोगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरश्रीमदबुद्धिसा-
गरसूरिशिष्यप्रसिद्धवक्तेतिलब्धख्यातिव्याख्यानको-
विदजैनाचार्यश्रीमदअजितसागरसूरिकृतगुर्जरभा-
षानुवादे प्रभुदेशनाप्रबन्धे सदृष्टान्ताऽति-
चारव्याख्योपेतं प्रथमगुणव्रतं समाप्तम्॥



વિશ્વસેનની કથા.

(૧૮૩)

વિશ્વસેનકુમારની કથા.

ભોગપરિભોગવિરમણવ્રત.

દાનવિર્ય રાજાએ પ્રશ્ન કર્યો કે, હે ભગવન્! હવે અમને ભોગ પરિભોગવ્રતનું સ્વરૂપ સમજાવો. શ્રીસુપાર્શ્વ પ્રભુ જોડ્યા, હે રાજન્? ભોગવ્રત ભોજન અને કર્મના ભેદથી બે પ્રકારનું છે. વળી તાંબુ-લાદિકનો આહાર કરવો તે ઉપભોગ અને સ્ત્રી વસ્ત્રાદિકનો ઉપયોગ કરવો તે પરિભોગ કહેવાય. તેમજ વળી શ્રાવકોએ ભોજનમાં નિર્દોષ અને પોતાને યોગ્ય કદપતા દ્રવ્યનો ઉપભોગ કરવો. કદાચિત્ શુદ્ધ દ્રવ્ય ન મળે તો અનેષણીય પણ વાપરવું. પરંતુ સચિત્તનો તો ત્યાગજ કરવો. તેવું પણ જો ન મળે તો અનંતકાય તથા બહુ ધીજનો ત્યાગ કરી અન્ય વસ્તુનો ઉપભોગ કરવો. તેમજ ભોજ્ય વસ્તુમાં આહ વિગેરે અને પીવાની વસ્તુમાં મૌંસરસાદિકનો સર્વથા ત્યાગ કરવો. તેમજ ખાદ્ય વસ્તુમાં પાંચ પ્રકારના ઉડુંબરનો નિરંતર ત્યાગ કરવો, વળી સ્વાદિષ્ટ વસ્તુમાં મધ વિગેરનો ત્યાગ કરવો, એ પ્રમાણે જ્ઞાની પુરૂષોનો ઉપદેશ છે. તેમજ પરિભોગમાં કિંમતી ઉત્તમ વસ્ત્રાદિક, પરિમિત શય્યા, અને શાસનની ઉન્નતિ માટે ઉત્તમ દેવ દૂધ્ય (ચિનાઈ વસ્ત્ર) વિગેરે શ્રેષ્ઠ વસ્તુઓ બાણુવી. પરંતુ દરેક વસ્તુનું પરિમાણ કરવું. વળી શ્રાવક લોકો કાળ વ્યવહારના નિયમથી ગુપ્તિ રક્ષણાદિક જે કાર્ય એક વાર કરે છે તે કર્મ વડે ઉપભોગ કહેવાય છે. અને જે વારંવાર એકજ વસ્તુ સેવન કરવામાં આવે તે પરિભોગ કહેવાય છે. વળી અન્ય આચાર્ય કર્મથી યોજના કરતા નથી. પરંતુ ઉપભોગ તથા પરિભોગમાં જ્ઞાનિ-

(૧૮૪)

શ્રીમુખાર્ચનાથચરિત્ર.

ઓનો પૂર્વોક્ત ઉપદેશ છે. વળી હું દાનવિર્થ ! જે શ્રાવક સદા-
કલ સચિત્ત આહારનો ત્યાગ કરે છે. તે વિશ્વસેન કુમારનો માફક
અનુક્રમે મોક્ષ લક્ષ્મી પામે છે. જેમકે—

આ ભરતક્ષેત્રમાં નંદનવનની માફક મોટા શાલ (વૃક્ષ-
કીલા) વડે સુશોભિત અને હસ્તિના
પુરંદરરાજ. મુખની માફક અનેક પ્રકારનાં રત્ન અથવા
રચના વડે મનોહર લોગપુર નામે સુપ્ર-
સિદ્ધ નગર છે. તેમાં ચંદ્ર સમાન ઉજ્જ્વલ કીર્તિ વડે વિભૂષિત
વિભુધદેવ (પંડિતો)ને બહુ પ્રિય અને વજ્ર (રત્ન=રેખા) વડે
પવિત્ર છે હસ્ત કમલ જેનો એવા ઈંદ્રસમાન ઉદ્ધત વૈરીઓને
શાંત કરનાર પુરંદર નામે રાજા હતો. રૂપમાં રતિ સમાન, વિલા-
સોનું કુલભવન, શીલ ગુણમાં અગ્રેસર અને સ્વભાવથી સરલ, વિબ્ર-
મવતી નામે તેની સ્ત્રી હતી. તેમજ ગુણો વડે સર્વત્ર વિખ્યાત અને
ઉજ્જ્વલ ગુણોનો મુખ્ય આધાર, કુમારોમાં હસ્તિ સમાન, ક્રાંતિમાં
ગંધહસ્તિ સમાન વિશ્વસેન કુમાર નામે તેઓને એક પુત્ર હતો.
તેમજ ગુણચંદ્ર અને સોમચંદ્ર નામે બે તે કુમારના મિત્ર હતા.

એક દિવસ વિશ્વસેન કુમાર બંને મિત્રો સાથે ફરવા માટે
મલયાચળના શિખર ઉપર ગયો ત્યાં
વિશ્વસેન આગળ સુંદર શણગાર સજી ઉભેલી એક
કુમાર યુવતિ તેના જોવામાં આવી. જેણીના હાથમાં
પાકેલી આમ્રફળની લુખ પકડેલી હતી. તેના
નિતંબની શોભા વિશાળ દિપતી હતી અને મુખની ક્રાંતિપૂર્ણ
ચંદ્રને અનુસરતી હતી, તેમજ ઉત્સાહને લીધે ઉદ્દાસ પામતા પંચ-
મસ્વરના મનોહર નાદવડે વિરહસૂચક મનોહર ગાયનો ગાતી હતી.
અને જેણીના અંગ વિરહાગ્નિથી તપેલાં દેખાતાં હતાં. વળી મૃગના
વિરોગથી મૃગલીની માફક તેમજ પ્રિયના વિરોગથી ચક્રવાકીની

વિશ્વસેનની કથા:

(૧૮૫)

માફક, વિરાહાગ્નિના દુઃખથી લાંબા નિઃશ્વાસને લીધે શુષ્ક અધરો-
 ષ્ટને ધારણ કરતી, તે સ્ત્રી મુખથી બોલતી હતી કે, વસંતરતુમાં
 કામ લતાની મંજરી સમાન આંખાની માંજર ભેદ, વિશ્વસેન
 કુમાર ઉપર હું બહુ આસક્ત થઈ છું. તેથી ઉત્તમ શણ-
 ગાર સજી બહુ દિવસથી હું દુઃખી થાઉં છું. અને તેના
 વિયોગથી જ આ મહારૂં સુંદર શરીર પણ અતિ કૃશ થઈ ગયું છે.
 તેમ છતાં પણ હું તેના માટે અહીં રહું છું. માટે જરૂર હું તે કુમારને
 ઉત્તમ પ્રકારે માનનીય થઈશ. વળી તે કુમારે મહને હૃદય શૂન્ય
 કરી છે. આ પ્રમાણે તે યુવતિના વિલાપ સાંભળી પોતાના નામની
 શંકા થવાથી વિશ્વસેન કુમારે તેને પૂછ્યું કે, હે સુતનુ ! તું જે
 કુમારનું સ્મરણ કરે છે તે કોણ છે ? વળી હે સુંદરી ? ભે તને
 યોગ્ય લાગે તો મહારા પ્રશ્નનો જવાબ આપ. આટલું વાક્ય સાંભ-
 ળતાંજ તેનું શરીર રોમાંચિત થઈ ગયું અને સંભ્રમ સહિત
 કુમાર તરફ દૃષ્ટિ કરે છે, તેટલામાં તે બાલાના હૃદય સરોવરમાંથી
 રસ તરંગો ઉભરાઈ જવા લાગ્યા અને વિચાર કરવા લાગી કે શું
 તેજ આ કુમાર હશે ? એમ જાણી પ્રથમ તો તે બહુ ખુશી થઈ.
 પરંતુ અહીં તે ક્યાંથી હોય, એમ જાણી શોકાતુર થઈ, આ કોઈ
 અન્યપુરૂષ છે એમ જાણી ભયભીત થઈ, પુનઃ બહુ રૂપવાન છે
 એમ સમજી સશકિત થઈ ગઈ. છતાં ફરીથી સ્મરણ થયું કે નૈમિ-
 સ્તિકે આજે મહને મહારા પતિનો સમાગમ કહેલો છે માટે તે વચન
 અસત્ય ન હોય, તેમજ વામ હસ્ત તથા નેત્રના સ્ફુરવાથી શુભ
 શકુન જાણી દૃઢ નિશ્ચય કરી પોતાના હૃદયમાં વિચાર કરવા લાગી
 કે, ભલે તે ગમે તે હોય. પરંતુ અહીં અતિથિ તરીકે આવ્યો છે
 માટે તેનો મારે વિનય કરવો ઉચિત છે. એમ જાણી તેણીએ
 લતાપલ્લવોનું આસન આપી તે કુમારનો સત્કાર કર્યો એટલે
 કુમાર ખુશી થઈ આસન ઉપર બેઠો. ત્યારબાદ કુમારી બોલી બે કે

(૧૮૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પોતાના પતિનું નામ સ્ત્રીએ ન બોલવું બેઇએ. કારણ કે અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે—

આત્મનામગુરોર્નામ, નામાડતિકૃપણસ્ય ચ ।

શ્રેયસ્કામો ન હીયા—જ્જ્યેષ્ઠાપત્યકલત્રયોઃ ॥

અર્થ—“પોતાનું તથા ગુરૂનું, અતિ કૃપણનું, મહોટા પુત્રનું અને પોતાની સ્ત્રીનું નામ કલ્યાણની ઇચ્છાવાળાએ બોલવું નહીં.” આ પ્રમાણે નિષેધ છે છતાં પણ પતિનું નામ બોલવામાં મહારી જીલને અમૃત રસનો સ્વાદ મળે છે. કારણ કે સત્પુરૂષનું નામ બોલવાથી સર્વ દુઃખ દૂર થાય છે તેથી મહં નામોચ્ચાર કર્યો છે. વળી હે કુમાર ! લોગપુર નગરના અધિપતિનો પુત્ર વિશ્વસેન કુમાર મહાદાની તેમજ પ્રત્યુપકાર કરવામાં બહુ સમર્થ અને પોતાની પ્રતિજ્ઞા પાલવામાં મહાધીર છે વિગેરે અનેક ગુણ સંપન્ન તે કુમારનું વર્ણન જ્યારે હું પોતાનપુર નગરના ઉદ્યાનમાં જૈનમંદિરમાં દર્શન માટે ગઈ હતી ત્યારે મહારી આગળ માગધલોકોએ કયું હતું. વળી બહુ પ્રેમથી મહં તેઓને તે સંબંધી પૂછ્યું પણ તેઓ કંઈપણ બોલ્યા નહીં. ત્યાર બાદ મહારા પિતાએ મહારા વર માટે નૈમિત્તિકને પૂછ્યું. ત્યારે તેણે પણ માગધોના કહ્યા પ્રમાણે તેજ વર કહ્યો. તેથી તે વિશ્વસેન કુમાર ઉપર મહારો બહુજ પ્રેમ બંધાયો છે. ત્યાર પછી મહં મહારી સખી પાસે તે નૈમિત્તિકને પૂછાવ્યું કે તે કુમારની સાથે કુમારીનો મેળાપ ક્યારે અને ક્યાં થશે ? જવાબમાં તેણે જણાવ્યું કે આજથી સાતમે દિવસે મલયાચલ ઉપર તેની સાથે અચિત્ય સમાગમનું સુખ તેને પ્રાપ્ત થશે. પરંતુ તે પર્વત અહીંથી બહુ દૂર છે અને દિવસ તો થોડા રહ્યા છે. એમ કહી તે આનંદપૂર્વક બોલ્યો કે, હાલમાં મહારે કોઈ કાર્યને લીધે જવાની ઉતાવળ છે. ક્ષણમાત્ર પણ

વિશ્વસેનની કથા.

(૧૮૭)

મહારાથી રહેવાય તેમ નથી. નહીં તો આ બાબતનો પણ સર્વ ખુલાસો તને આપત. એ પ્રમાણે નૈમિત્તિકતું વચન સાંભળી તુષ્ઠ થઈ તે સખી કુમારીની પાસે ગઈ અને નૈમિત્તિકતું વચન તેને નિવેદન કર્યું. કુમારી બોલી, હે સખી ? હવે દિવસ સાત રહ્યા અને વિશ્વસેન કુમાર સાતસો યોજન દૂર છે, તો નૈમિત્તિકતું વચન કેવી રીતે સત્ય થશે ? આ કાર્ય બનવું ઘણું દુર્ઘટ છે. પરંતુ જો કેવળ દૈવ અનુકૂલ હોય તો તે સિદ્ધ થાય. અથવા નૈમિત્તિકની વિખ્યાતિ સારી છે તેથી તેનું વચન સિદ્ધ થશે એમાં કંઈપણ સંદેહ કરવા જેવું નથી. પરંતુ હવે ત્યાં કેવી રીતે જવાશે ? એમ સંદેહરૂપી હિંડોલામાં આરૂઠ થઈ ગાઠ પ્રેમરૂપી ભારને વહન કરતી અને બહુ ઉત્કંઠાને લીધે રથૂલદેહને ધારણ કરી હું ભૂમિ ઉપર આજોટવા લાગી. તેવામાં ત્યાં અપરિચિત એક વિદ્યાધર આવ્યો અને તરતજ મ્હને હરણ કરી તે અહીં લાવ્યો. પછી આજ સુધી તેણે મહારી પ્રાર્થના કરી કે હે સુંદરી ? મહારી સાથે તું લગ્ન કર. ઉત્તરશ્રેણીનો અધિપતિ પવનવેગ નામે વિદ્યાધર છે અને કનક ચૂડ નામે હું તેનો પુત્ર છું વિગેરે વાક્યો તે બોલતો હતો તેટલામાં સાક્ષાત્ રત્નરાશિ હોય ને શું ? એમ પોતાની કાંતિવડે સૂર્યમંડલને પણ ઉલ્લંઘન કરતા એક મુનીંદ્ર ઉત્તર દિશા તરફથી ત્યાં આવ્યા. ઉભાં થઈ અમે બન્નેજણે મુનિ મહારાજના ચરણકમલમાં નમસ્કાર કર્યો. ચારણ મુનિએ ધર્મ લાભ આપી કહ્યું. હે કનકચૂડ ! સન્નનપુરૂષોએ નિંદવા લાયક આ દુરાચાર ત્હેં કેમ આરંભ્યો છે ? મહારા ભાઈનો તું પુત્ર થઈ આ અનુચિત કાર્ય કરતાં ત્હને લાજ આવતી નથી ? વળી ત્હારા કુલમાં કોઈપણ વખત કોઈએ કલંકની શંકા પણ કરી નથી. હે વત્સ ! હાલમાં ક્રૂર ત્હારું વર્તન વિપરીત દેખાય છે. વળી વિષયમાં રકત થઈ અહીં તું પરસ્ત્રીઓ લોગવે છે તેથી જરૂર

(૧૮૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

ત્હારે બહુ તિરસ્કારપૂર્વક અનેક હુઃખો સહન કરવાં પડશે. શું વિષય લોગવવાથી તૃષ્ણાનો ક્ષય થાય ખરો ? ખાડું જલ પીવાથી ઊલટી તૃષ્ણા વધારે લાગે છે. વળી નીતિપૂર્વક વિષય લોગવવાથી પણ હુઃસહ હુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે તો અનીતિની તો વાતજ શી ? એમ જાણી ધીર પુરૂષો વિષય લોગનો ત્યાગ કરે છે ? અને તું તો અન્યાયથી વિષયની ઇચ્છા કરે છે. વળી આરંભમાં વિષય વૃક્ષના ફલ સમાન વિષયો બહુ પ્રેમથી સુખપૂર્વક લોગવાય છે પણ પરિણામમાં તેનાથી ભયંકર હુઃખદાયક મહા મોહની પ્રાપ્તિ થાય છે. જેમ વિક્રાન્ પુરૂષોને જુગાર જઘન્ય અને નિંદનીય ગણાય છે તેમ જીવનચલના જ્ઞાતાઓને વિષય સેવન પણ નિંદનીય છે. પ્રાણીઓ જેમ દુતવડે ઘણા કાળથી મેળવેલા વૈભવને ક્ષણમાત્રમાં ગમાવે છે તેમ વિષયમાં આસક્ત થયેલો પુરૂષ પણ ચિરકાળથી સંપાદન કરેલા સુકૃતનો નાશ કરે છે. માટે હે વત્સ ! વિચાર કરીને જેમ ત્હને ઉચિત લાગે તેમ કર. પરન્તુ યાદ રાખજે કે આ દુરાચાર સેવવાથી જન્માંતરમાં ત્હને બહુ હુઃખ પડશે.

હુશ્ચરિત્રથી પ્રગટ થતા દુષ્કર્મથી ઉત્તમ થતાં ભાવી હુઃખોથી ભય પામી તે વિદ્યાધર મુનિને નમસ્કાર કરી પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો કે, હે ભગવન્ !
વિદ્યાધરનો હુઃ સમયથી વિષય સુખના રસમાં હું લુબ્ધ
પશ્ચાત્તાપ. થયો હતો. તેમજ આજ સુધી અહિંત કરનાર દારૂણ ઇન્દ્રિય રૂપી શત્રુઓથી હું ઠગાયો. વિમૂઠ હૃદયને લીધે ભયંકર આ સંસાર સાગરમાંથી આપ મઝ્યા હોત તો મ્હારો ઉદ્ધાર શી રીતે થાત ? એમ કહી તેણે પરસ્ત્રી ગમનનો નિયમ લીધો. ત્યાર બાદ તે ઉભો થઈ મ્હારી ક્ષમા માગીને યોડ્યો, હું મુભગે ! હવે તું મ્હારી બહેન છે. માટે ચાલ હું ત્હને ત્હારા

વિશ્વસેનની કથા.

(૧૮૯)

સ્થાનમાં લઈ જાઉં. પછી મહેં કહ્યું કે તમે ખુશીથી જાઓ હું તો અહીંજ રહીશ. કારણ કે નૈમિત્તિકે મહારા પ્રિય પતિનો સમાગમ મહને અહીં કહેલો છે. તે સાંભળી કનકચૂડ હાલજ પોતાના સ્થાનમાં ગયો. અને ચારણ મુનિ પણ આ મલયાચલની ગુફામાં હાલ બીરાજે છે. આ પ્રમાણે મહારી સર્વ હકિકત મહેં તમને કહી હવે આપની વાર્તા સંભળાવીને મહને શાંત કરો. વળી હે કુમાર! આપ કયા વંશને દીપાવો છો! તેમજ અહીં આપનું શા માટે આવવું થયું? અથવા નૈમિત્તિકના કહેવા પ્રમાણે તમહારા ચેષ્ટિત ઉપરથી મહેં તમહને ઓળખ્યા. મહારા પ્રાણપ્રિય એવા વિશ્વસેન કુમાર તમેજ છો, માટે પોતાના હસ્તકમળથી પાણી ગ્રહણ કરી મહારૂં સંરક્ષણ કરો. કારણકે જે સમયે ચિંતામણિનો યોગ થાય તેજ સમય શ્રેષ્ઠ જાણવો. ત્યારબાદ કુમારે સમયોચિત વિધિ પ્રમાણે તેના બહુ આગ્રહથી તેની સાથે લગ્ન કર્યું. અહો? સન્નજન પુરૂષો અન્યની પ્રાથનાવડે પ્રિય એવા પોતાના પ્રાણોનો પણ ત્યાગ કરે છે. પછી પરિજન સહિત કુમાર પોતે તે કુમારી સાથે મલયાચલની ગુફામાં ગયો અને વિધિપૂર્વક ચારણ મુનિને પ્રણામ કરી હાથ જોડી ઉભો રહ્યા. મુનિએ પણ ઉત્સાહપૂર્વક ધર્મ લાભ આપી સત્કાર કર્યો. પછી કુમાર વિનય-પૂર્વક ભૂમિ ઉપર બેઠો. મુનિએ પણ દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. હે કુમાર! નિરંતર મરણ, રોગ, શોક, ભયાદિકથી વ્યાકુલ એવા આ સંસારમાં પ્રાણીઓને ક્ષણ માત્ર પણ સુખ નથી તે શું તું નથી જાણતો! જેથી સ્વેચ્છા પ્રમાણે મર્યાદા રહિત મદોન્મત્ત હસ્તીની માફક તું વિલાસ કરે છે. આ દુનીયાની અંદર ઉજ્જવલ કીર્તિ મેળવ! તેમજ અયોગ્ય આચરણનો ત્યાગ કર! કારણકે સર્વ સંગનો પરિહાર કરવાથી અનુચિત કાર્યનો ત્યાગ થાય છે. વળી તે સર્વ સંગનો ત્યાગ રાગ દ્વેષના અભાવથી સિદ્ધ થાય છે.

(૧૬૦)

શ્રીસુપાધનાથચરિત્ર.

રામદ્રેષનો નિશેષ સમ્યચરણથી થાય છે. અને સદાચાર ઈદ્રિયોના કુશલપણથી સિદ્ધ થાય છે. વળી ઈદ્રિયોનું પ્રબલપણ યૌવન અવસ્થામાં જ થઈ શકે છે. કારણકે જીવોને વૃદ્ધ અવસ્થા પ્રાપ્ત થવાથી કોઈપણ સમયે દુર્વારજ્જરાને લીધે જીર્ણ થયેલી ઈદ્રિયો પ્રગુણ થતી નથી. તેમજ બાહ્યઅવસ્થામાં કાર્યાકાર્ય વિગેરેના જ્ઞાનથી શૂન્ય એવા પ્રાણીઓને ઈદ્રિયોની પટુતા હોય છે તોપણ સત્પ્રવૃત્તિ કયાંથી થઈ શકે ? જેવી રીતે અધમ પુરૂષો યૌવન અવસ્થામાં વિષયરૂપી માંસની ઇચ્છા કરે છે તેવીજ રીતે સજ્જન પુરૂષો યૌવન અવસ્થામાં જ વિષય સુખથી વિમુખ થઈ મોક્ષ સુખની અભિલાષા કરે છે. હે કુમાર ! આ કારણથી પોતાના કર્મનો સંહાર કરવા તું તત્પર થા ! અને યુવાન છે, છતાં પણ મોક્ષ સુખ માટે સદ્ધર્મમાં ઉદ્યુક્ત થા ! વળી તે ધર્મ જે પ્રકારનો કહ્યો છે. પ્રથમ અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ મુનિ ધર્મ અને બીજો શ્રાવક ધર્મ. તેમાંથી મુખ્ય મુનિ ધર્મનો પ્રથમ ઉપદેશ મુનિએ તેને આપ્યો, ત્યારબાદ સમ્યક્ત્વાદિ ગૃહિ ધર્મની વ્યાખ્યા કરી. અસાધારણ એવા મુનિ ધર્મને પાળવાને અશક્ત હોવાથી કુમારે શુરૂ પાસે શ્રાવક ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. પછી ગુણ્યંદ્ર, સોમચંદ્ર અને વિલાસવતી સહિત કુમારે બાર પ્રકારનાં વ્રતોનો ભાવાર્થ જાણી બીજું ગુણ્યંદ્ર ત બહુ શ્રદ્ધાપૂર્વક સંકિરણથી ગ્રહણ કર્યું. જળ તથા પત્ર વિના બાકીની સચિત્ત વસ્તુનો લોજનમાં તેણે નિયમ કર્યો. તેમજ કર્મથી દરેક પ્રચંડ કર્માદિકનું આચરણ ન કરવું એવી યતનાનો નિયમ લીધો. અન્ય ભાગમાં અપકવ, દુષ્પકવ અને અસાર ભક્ષણનો ત્યાગ કર્યો તેમજ સચિત્ત તથા તેના સંબંધવાળા પદાર્થોનો શુદ્ધ પરિણામથી ત્યાગ કર્યો. વિગેરે નિયમ લઈ મુનીંદ્રને વંદન કરી તે ત્યાંથી ચાલતો હતો તેટલામાં ત્યાં એક દેવતાનું જોડણું આવ્યું.

વિશ્વસેનની કથા.

(૧૯૧)

દેવ અને દેવીએ મુનીંદ્રને નમસ્કાર કરી કુમારને કહ્યું કે એક ક્ષણમાત્ર અમારું સંગીત તથા નૃત્ય દેવોનું સંગીત. બુઓ. ! તે સાંભળી કુમાર નીચે બેઠો એટલે તેઓએ તત્કાલ કદિપત દેવદેવીઓનાં બહુ સ્વરૂપ કરી નાટકનો પ્રારંભ કર્યો. આશ્ચર્યની માફક તે બેવામાં કુમાર તલ્લીન થઈ ગયો એટલે તે દેવોમાંથી સંધ્યા સમાન વર્ણુવાળો નૃત્ય કરતો એક વ્યંતર દેવ વિલાસવતીના કંઠમાં વળગીને બોલ્યો હે વત્સે ! આજે સાતમા દિવસે તું બેવામાં આવી હું ત્હારા બાપની મા છું. ત્હારા વિયોગને લીધે ગળે પાશ બાંધી કાળ કરીને હું વ્યંતરી થઈ છું. વિભંગ જ્ઞાનવડે ત્હને અહીં બાણીને બહુ પ્રેમને લીધે હું આવી છું. વળી ત્હારો પિતા પણ ત્હારા વિરહથી હૃદય ભેદીને મરી જશે. કારણકે જે દિવસે ત્હારું હરણ થયું છે ત્યારથી તેણે નિદ્રા તથા ભોજનાદિકનો ત્યાગ કર્યો છે. અને હું તો તેજ વખતે પ્રાણુ વિયુક્ત થઈ છું. વળી તે દિવસે સર્વત્ર શોધ કરાવી પરંતુ કોઈપણ ઠેકાણે ત્હારો પત્તો મળ્યો નહીં તેથી ત્હારા પિતા વિગેરે મહા દુઃખ સાગરમાં ડૂબી ગયા છે. માટે તમે સર્વે અહીં ક્ષણમાત્ર સ્થિતિ કરો. જેથી હે પુત્રિ ! હું ત્હારા પિતા રણુમલ્લ રાજાને લઈ જલદી અહીં આવુ છું. એમ કહી તે વ્યંતરી ક્ષણ માત્રમાં ત્યાં જઈ તેના પિતાને લઈ ત્યાં પાછી આવી. રણુમલ્લ પણ મુનીંદ્રને વદન કરી નીચે બેઠો. ત્યારબાદ કુમારાદિક સર્વે જનો તેને નમ્યા. પછી રણુમલ્લ બોલ્યો હે વિલાસવતી ? ત્હારી માના કહેવાથી સર્વ સમાચાર જાણ્યા એમ તે વાત કરતો હતો તેવામાં કુમારનો પિતા પુરંદર રાજા પણ તેની શોધ કરતો ત્યાં આવ્યો. રણુમલ્લ વિગેરે સર્વે ઉભા થઈ રાજાને પ્રણામ કરી વિનયપૂર્વક નીચે બેઠા. ત્યારબાદ મુનીંદ્રે પણ ફરીથી તેઓને ઉદ્દેશી દેશ-

(૧૬૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર

નાનો પ્રારભ કર્યો. મુનિ ધર્મ તથા જુહસ્થ ધર્મ વિસ્તારપૂર્વક કહ્યો, અને વિશેષમાં જણાવ્યું કે—

દેશાદન્યસ્માદપિ, મધ્યાદપિ જલનિર્ઘેદિશોડપ્યન્તાત્ ।

આનીયજ્ઞટિતિ ઘટયતિ, વિધિરભિમતમભિમુક્ષીમૂતઃ ॥

અર્થ—“ પોતાને અનુકૂલ થયેલો દેવ દેશાંતર, મધ્યસમુદ્ર, અને દિશાઓના અંત ભાગમાંથી પણ લાવીને ઈષ્ટ વસ્તુનો જલદી સંયોગ કરાવે છે. વિગેરે દેશનાની સમાપ્તિમાં રણમહા રાજાએ પુરંદરને જણાવ્યું કે આ મહારી પુત્રી મહારા પ્રાણથી પણ અધિક પ્રિય છે. તેથી પ્રીતિપૂર્વક તેની સંભાળ તમ્હારે લેવી. ત્યારબાદ પુરંદર રાજા ગુણચંદ્રના કહેવાથી સમગ્ર સંબંધ બાણીને રણમહાને પોતાના નગરમાં લઈ ગયો. દેવતાઓનું જોડલું પણ કુમાર તથા તેની સ્ત્રીને ઉત્તમ રતનાભૂષણો આપીને પોતાના સ્થાનમાં ગયું. મુનિએ પણ અન્યત્ર વિહાર કર્યો.

પુરંદરે રણમહા રાજાને કેટલાક દિવસ પોતાને ત્યાં રાખીને સન્માન કરી વિદાય કર્યો. એટલે તે પોતાના કુમારનો ઉપદેશ. નગરમાં આવી સદ્ધર્મનું પાલન કરતો હતો.

તેમજ બીજા ગુણવ્રતની રક્ષામાં તરપર એવો શ્રી વિશ્વસેન કુમાર સુગુરની ઉત્કૃષ્ટ આરામાં આસક્ત થઈ વિષય લોગમાં દિવસો નિર્ગમન કરતો હતો, ગુણચંદ્ર અને સોમચંદ્ર કેટલોક સમય ગયા બાદ સુગુરના ઉપદેશથી શિથીલ થયા. અને બીજા ગુણ વ્રતમાં અતિચાર કરવા લાગ્યા. ગુણચંદ્ર ઉભીતથા શીંગો શેકીને ખાવા લાગ્યો. તેમજ સોમચંદ્ર પણ કદાચિત્ અપકવનો ઉપલોગ કરવા લાગ્યો. તે વાત બ્યારે વિશ્વસેનના બાણવામાં આવી ત્યારે તેણે મધુર વાણીવડે કહ્યું કે હે મિત્રો ! આ પ્રમાણે ગુણવ્રત કલંકિત કરવું તે આપણને

વિશ્વસેનનીકથા.

(૧૯૩)

ઉચિત ગણાય નહીં. કદાચિત્ અતિ પ્રચંડ વિષધારી સર્પના મુખમાં હસ્ત ફેંકવો, સહસ્રા હળાહળ વિષપાન કરવું, તત્કાલ પ્રસવેલી વાઘણુના સ્તનમાંથી દૂધ પીવું, સ્હામા પવનથી પ્રજ્વલિત અગ્નિની નજીકમાં શયન કરવું, મધર વિગેરે પ્રાણીઓથી વ્યાકુલ એવા સમુદ્રમાં સંતોષપુર્વક પ્રવેશ કરવો, તેમજ તીક્ષ્ણ નખોથી અતિ ભયંકર રીંછ વિગેરે ઘાતક પ્રાણીઓની સાથે આલિંગન કરવું, તે સર્વ શ્રેષ્ઠ ગણાય, પરંતુ ક્ષણ માત્ર પણ ધર્મમાં પ્રમાદ કરવો તે યોગ્ય ગણાય નહીં. કારણ કે તે પ્રમાદ દરેક જન્મમાં દુઃસહ દુઃખ આપવામાં અતિ પ્રચંડ છે. આ પ્રમાણે અમૃત સમાન આનંદદાયક કુમારની વાણી સાંભળી તે બંને જણાઓ અતિચારના આચરણથી લજ્જા પામ્યા.

અન્યદા વસંતસમયમાં વિલાસવતી કુમારને કહેવા લાગી કે, હે પ્રિય ! હાલમાં તમે કીડા રસથી વસંતકીડા. પરાડમુખ થયા છો, પરંતુ મ્હને તે વાતનો બહુ શોખ છે. માટે ત્હમે નંદનવનમાં મ્હારી સાથે કીડા કરવા ચાલો. ત્યાં જઈ કેળ, ઈલાયચી અને લવિંગ વિગેરે લતાઓના મંડપમાં આપણુ કીડા રસનું પાન કરીએ. કુમાર બોલ્યો, હે મૃગાક્ષિ ! આ કાર્ય કરવું આપણને ઉચિત નથી, પરંતુ ત્હરા આશ્નહને લીધે મ્હારે આવવું પડશે. એમ કહી તેણીની સાથે તે ચાલ્યો. અને નંદનઉદ્યાનમાં ગયો. પ્રથમ જનમંદિરમાં જઈ ભક્તિભાવ યુક્ત જીનેંદ્ર ભગવાનની પુજા કરી. પછી સ્તુતિ કરી ત્યાંની બહાર નીકળ્યો. ત્યારબાદ મધુર ગુંબારવ કરતા જમરા તેમજ કોયલના નાદથી વાચાલિત ગંભીર વૃક્ષોની ઘટાવાળા વનમાં તેમણે પ્રવેશ કર્યો. ત્યાં આગળ સુંદર પુષ્પો વડે કલ્પવૃક્ષના ગર્વને હરણુ કરનાર, તેમજ બહુ સરલ અને

(૧૯૪)

શ્રીમુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

લાંબી છે શાખાઓ જેની, એવો એક મહાટો વૃક્ષ તેઓના
જેવામાં આવ્યો. પછી તેની નીચે ગાઢ છાયામાં વિલાસવતી
સહિત કુમાર બેઠા અને આનંદપુર્વક તેની શોભા જોતો હતો,
તેટલામાં ખટ્વાંગ શિવના આયુધથી વિભૂષિત છે હસ્ત જેનો,
વળી ઉજ્જત જટાવડે સુશોભિત છે મસ્તક જેનું, તેમજ પ્રગટ કર્યો
છે ઘંટા તથા ઝાંઝરનો નાદ જેણે, જેના હાથમાં ભિક્ષાપાત્ર ધારણ
કરેલું છે, પ્રાણીઓનો જાણે પ્રલયકાલ આવ્યો હોયને શું ?
એમ ડમડમ વાગતા ડમડના નાદથી અતિ ભયંકર દેખાવ આપતો
અને મનમોહક આકૃતિવાળો એક મહાવ્રતી આકાશમાંથી
એકદમ ત્યાં આવ્યો. કુમારને જોઇ ચિત્રામણની માફક સ્તબ્ધ
થઈ તે કંઈ પણ બોલી શક્યો નહીં. ત્યારે કુમારે વિલાસવતીને
કહ્યું કે, હે સ્ત્રી ! આ પુરૂષ નથી પણ સ્ત્રી છે. વિલાસવતી બોલી,
હે નાથ ! પુરૂષનું સ્વરૂપ સાક્ષાત્ દેખાય છે અને સ્ત્રીનો આકાર
બીલકુલ દેખાતો નથી છતાં આ સ્ત્રી છે એમ તમે શાથી કહો
છો ? કુમાર બોલ્યો, હે સુંદરી ! તું એની ચેષ્ટા જો. વક દૃષ્ટિથી
જુઓ છે. વળી મહારા સ્કહામું જોઈ શરીરે સ્વેદ જલ વહન કરે
છે, તેમજ શરીર રોમાંચિત થઈ ગયું છે. પગના અંગુઠાવડે
પૃથ્વી ખોતરે છે. તે ઉપરથી આ સ્ત્રી છે એમાં કેાઈ પ્રકારે સંદેહ
નથી. વિદ્યા સાધવા માટે આ સ્ત્રીએ પુરૂષનો વેશ ધાણ્ય કર્યો છે.
કારણકે વિદ્યાઓ અનેક પ્રકારની હોય છે અને તેઓને સિદ્ધ
કરવાના ઉપાય પણ બહુ પ્રકારના હોય છે. એમ કુમાર બોલતો
હતો તેટલામાં તે વિદ્યા તેને સિદ્ધ થઈ ગઈ. તેથી તેણે કાપા-
લિકનો વેશ છોડી દઈ સ્ત્રી રૂપ ધારણ કરી કહ્યું કે, હે કુમાર !
આપના દર્શનથી ઘણા દિવસે આજે મહારી વિદ્યા સિદ્ધ થઈ
એમાં કંઈ આશ્ચર્ય નથી. કારણકે કલ્પવૃક્ષની માફક સત્પુરૂષના
દર્શનથી દરેક કાર્ય સિદ્ધ થાય છે. વળી હે કુમારેંદ્ર ! આ મહારો

વિશ્વસેનનીકથા.

(૧૯૫)

દેહ તથા જીવિત વિગેરે આપનુંજ છે. હે પ્રાણુપ્રિય ! ક્ષણુ માત્રમાં વૈતાલ્ય પર્વતમાં જઈ મહારા માતા પિતાને લઈ પાછી હું અહીં આવું છું. ત્યાં સુધી આપ મહારી ઉપર કૃપા કરી અહીં રહેશો. તમે મહારા બહુ ઉપકારી છે, માટે મહારે દેહ પણ હું તમને અર્પણ કરું છું. એમ કહી તે ત્યાંથી વિદાય થઈ.

હવે પ્રછન્નરૂપ ધારણ કરીને તે સ્ત્રીની પાછળ જમણ કરતા એક વિદ્યાધરે આ સર્વ વાર્તા સાંભળી પ્રછન્નરૂપધારી અને તેનું સર્વ ચરિત્ર જ્ઞેયું. વળી તે વિદ્યાધર. વિદ્યાધર તેની ઉપર અનુરક્ત થઈ છ માસથી તેની પાછળ ફરતો હતો અને વિદ્યા સિદ્ધિની આકાંક્ષાથી આજ સુધી તેણે તેના સમાગમની વાટ જોઈ, પરંતુ હવે પોતાનો મનોરથ નષ્ટ થવાથી તે વિદ્યાધર ક્રોધાયમાન થયો. તેથી તે હસ્તીનું સ્વરૂપ ધારણ કરી કુમારને ઉપાડી આકાશમાં ઉડી ગયો. તે જોઈ કુમારનો સર્વ પરિવાર વિસ્મિત થયો, અને વિલાસવતીએ વિરહને લીધે વિલાપના શબ્દોથી પોકાર કર્યો. તેથી તીક્ષ્ણ શસ્ત્રો ધારણ કરી ગુણુચંદ્ર વિગેરે તેની પાછળ દોડ્યા. રાજા પણ કોઈના કહેવાથી કુમારનું દુઃખ જાણી ત્યાં આવ્યો, અને જ્ઞેયું તો મૂર્છાથી જેનાં નેત્ર મીચાઈ ગયાં છે એવી વિલાસવતીને પૃથ્વી પર પડેલી જોઈ. પછી પોતાના પુરુષોને તેણે કહ્યું કે, ગંધોદક લાવી જલદી એને છાંટો, તેમજ વીંજણેથી પવન નાખો. તે પ્રમાણે શીતલ ઉપચાર કરવાથી વિલાસવતી સચેતન થઈ, તેટલામાં ગુણુચંદ્રાદિક સુભટો ત્યાં આવી રાજાની આગળ કહેવા લાગ્યા, હે દેવ ! કુમારને કોઈ હસ્તી આકાશમાંગે લઈ ગયો, તે જોઈ અમે તેની પાછળ દોડ્યા પણ અમારો કાંઈ ઉપાય ચાલ્યો નહીં. અમારાં બાણો

(૧૯૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પણ નિષ્ફલ થયાં. હવે શું કરવું ? એટલામાં તે વિદ્યાધરી પણ પોતાના માતપિતાની સાથે ત્યાં આવી અને પુછવા લાગી કે, આપનો કુમાર ક્યાં ગયો ? રાજા બોલ્યો, કોઈક વિદ્યાધર હસ્તીનું સ્વરૂપ ધારણ કરીને અમારા કુમારને લઇ ગયો. વિદ્યાધરી સમજી ગઈ કે આ કાર્ય તે દુષ્ટ ખેચરનું જ છે. તેથી તેનું સર્વ વૃત્તાંત તેણીએ પોતાના પિતાની આગળ કહ્યું. ત્યારબાદ તે વિદ્યાધરે રાજાને ધીરજ આપી કહ્યું કે, સાત દિવસની અંદર તમ્હારા પુત્રને હું જરૂર લાવી આપીશ. હવે તમ્હારે કિંચિત્માત્ર પણ ખેદ કરવો નહીં. અને સુખેથી તમે પોતાના સ્થાનમાં પધારો. એમ સાંભળી રાજા પણ ગુણચંદ્ર પાસે વિલાસવતીને ધૈર્ય ધારણ કરાવી ઘર તરફ ચાલ્યો. તેમજ વિદ્યાધર પણ કુમારની શોધ કરવા માટે પ્રવૃત્ત થયો. હવે તે દુષ્ટ ખેચર સમુદ્રકીપમાં તે કુમારને ફેંકી દઈને વૈતાલ્ય પર્વતમાં જઈ પરણવાની સામગ્રી તૈયાર કરતો હતો.

હવે કુમાર પોતે કીપની અંદર ફરતો હતો તેવામાં ત્યાં વનદેવતા સમાન મનોહર આકૃતિવાળી એક કુનકશ્રીનો સમાગમ. સ્ત્રી તેના જોવામાં આવી. કુમારે પૂછ્યું, તું કોણ છે ? અને અહીં શા માટે આવી છે ? બહુ ઉજ્જવળ નિઃશ્વાસ મૂકતી તે બોલી,

જેણે મ્હને નિર્માણ કરી પ્રસિદ્ધ કુલમાં જન્મ આપી અત્યંત દુઃખથી ઘેરાયેલી અહીં આણી છે એવા તે દૈવને પૂછો ! એમ કહી તે રૂદન કરવા લાગી, એટલે કુમારે તેને શાંતિ આપીને કહ્યું કે, હવે ત્હારે ખેદ કરવાનું કંઈ કારણ નથી. તું દૈવગતિનો વિચાર કર ? ઉંચા હોય તે નીચા થાય છે અને નીચાના ઉંચ પણ થાય છે. ધનાલ્ય દરિદ્રી અને દરિદ્રી ધનવાન, રાજાઓ રાંક અને રાંકના રાજાઓ પણ થાય છે. તે સર્વ કર્મનો જ પ્રભાવ છે.

વિશ્વસેનનીકથા.

(૧૯૭)

માટે હે સુર સ્ત્રી ! કર્મનો ઉચ્છેદ કરવામાં તું તત્પર થા. જેથી ફરીને કોઈ વખત ત્હને આવું સાંસારિક દુઃખ પ્રાપ્ત થાય નહિં. એમ કેટલોક ઉપદેશ આપીને કુમારે તેનો શોક દૂર કર્યો. અને ગોપ જેમ ગોપીનું આશ્વાસન કરે તેમ કુમારે પોતાના સ્થાનથી બ્રહ્મ થયેલી એવી પશુ તે બાળાને સ્વસ્થતા પૂર્વક પોતાની પાસે સ્થાપન કરી. ત્યારબાદ તેણીએ પોતાનું ચરિત્ર કુમારની આગળ કહેવાનો પ્રારંભ કર્યો.

શ્રીનગરનો રહીશ સોમદેવ નામે શ્રેષ્ઠી છે. તેની કનકશ્રી નામે
કનકશ્રીનું હું પુત્રી છું. વળી તેજ નગરવાસી શાલીલાક્ર
ચરિત્ર. નામે શ્રેષ્ઠીની સાથે હું પરણેલી છું. તેમજ
બહુ સત્કાર પૂર્વક તે મ્હને પોતાને ઘેર લઈ
ગયા. અને મ્હારી સાથે બહુ આનંદથી વિષય

સુખ લોગવતો હતો, વળી તેણે મ્હને કહ્યું કે, હવે ત્હારા પિતાને ત્યાં કોઈ દિવસ ત્હારે જવું નહીં. મ્હને પશુ તે પ્રમાણે કબુલ કર્યું. ત્યારબાદ વિનય પૂર્વક મ્હને કહ્યું કે, હે નાથ ! મ્હારા માતાપિતા કદાચિત્ મ્હને બોલાવે તો તમ્હારે છુટી આપવી પડશે. તે પશુ તેણે બરોબર માન્ય કર્યું નહિં. ત્યારબાદ એક દિવસ અર્ધ રાત્રીના સમયે નજીકના ઘરમાં કોઈક પુરૂષ ગાયન કરતો હતો, તેનો સુદર નાદ મ્હારા સાંભળવામાં આવ્યો. તે ઉપરથી મ્હને મ્હારા સ્વામીને કહ્યું કે, હે નાથ ! આ ગાયન કરનાર પુરૂષની પચીસ વર્ષની ઉંમર છે. તે બીજા ક્ષત્રીય છે. તેના શરીરની કાંતિ ગૌર છે. તેનું આયુષ્ય થોડું છે. આકૃતિ બહુ મનોહર અને શરીરે તે પુષ્ટ છે. શુદ્ધ સ્થલમાં એક તિલનું તેને ચિન્હ છે, અને ધનુર્વેદમાં તે બહુ કુશલ છે. આ પ્રમાણે મ્હને સ્વરશાસ્ત્રથી વિશેષ હકીકત બાણીને તેને કહ્યું. તેથી તેના હૃદયમાં એકદમ ઇર્ષ્યા રૂપી અગ્નિ સળગી ઉઠ્યો. અને તેજ દિવસથી મ્હારી સાથે તેણે બોલવાનો સંબંધ

(૧૬૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પણ બંધ કર્યો. પછી મહેં વિચાર કર્યો કે, ગુણુ પણ દોષનું કારણુ બને છે. ત્યારબાદ આવા અયોગ્ય કંટાળાને લીધે તે દિવસથી આરંભીને તે પણ સમુદ્રની મુસાફરી માટે તૈયાર થયો. પછી પોતાના પિતાની આજ્ઞા લઈ શુભ મુહૂર્ત્તમાં તે દેશાંતર ચાલ્યો. તે વખતે તેનો બીલકુલ આગ્રહ નહોતો છતાં હું પણ તેની સાથે વહાણમાં બેઠી. રાત્રીના સમયે સમુદ્રમાં ચાલતાં નિદ્રામાંથી હું જાગી ઉઠી. અને દેહચિંતા ટાળવા માટે જાજરમાં જતી હતી તેવામાં તેણે ધક્કો મારી મહેને સમુદ્રમાં નાખી દીધી. તે પ્રસંગે દૈવયોગે મહારા હાથમાં એક પાટીયું આવી ગયું. તેથી તેનો આશ્રય લઈ હું અહીં આવી છું. વળી હે કુમાર ! હાલમાં મહેને બહુ ભુખ લાગી છે, એમ કહી તેણીએ કુમારની આગળ પોતે આણેલાં સચિત્ત ક્ષણ મૂક્યાં. કુમારે પોતાના હૃદયમાં અહણુ કરેલા નિયમનું સ્મરણુ કરી તે ક્ષણ ખાધાં નહીં. ત્યારે તેણીએ બહુ આગ્રહ કરી કુમારને પૂછ્યું કે, આ સુંદર ક્ષણ તમે શા માટે ખાતા નથી ? કુમાર બોલ્યો, પત્ર અને પાણી વિના બાકીની સચિત્ત વસ્તુનો મહારે ત્યાગ છે. એ પ્રમાણે સાત દિવસ સુધી કુમારે મનથી પણ સચિત્ત દ્રવ્યની ઈચ્છા કરી નહીં. તેમજ ધર્મનો ઉપદેશ આપી તે સ્ત્રીને પણ ખાર વ્રતધારી શ્રાવિકા કરી. ત્યારબાદ સચિત્તનો નિયમ કરવાથી તે પણ સાત દિવસ સુધી ઉપવાસી રહી.

તે દરમિયાન પૂર્વોક્ત વિદ્યાધરી બહુ પરિવાર સાથે ત્યાં આવી તે પ્રસંગે બહુ કૃશ થયેલી અને પોતાની ફરીથીવિદ્યાધ- આગળ રહેલી તે સ્ત્રી સાથે કંઈક વાતચિત્ત રીતું આગમન. કરતા કુમારને અત્યંત દુર્બળ અવસ્થામાં તેણે જોયો પછી મસ્તકે હાથ જોડી તેવિદ્યાધરી બોલી, હે પ્રાણુવલ્લભ ! આપ આ વિમાનમાં બેસી જાઓ. જેથી આપણે તમારા નગરમાં જઈએ. વળી તમારો અપકારી

વિશ્વસેનનીકથા.

(૧૬૬)

જે ખેચર હતો તેને મહારા પિતાએ માર્યો છે. તે સાંભળી કુમાર યોદ્ધો ચરે ! આ બહુ વિરૂદ્ધ કામ કર્યું. કારણ કે તે મહને અહીં લાવ્યો હતો. તેથી મહેં કનકશ્રીને ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો, માટે તે ખેચર મહારો પરમ ઉપકારી ગણાય. અથવા પૂર્વે કરેલા વિરૂદ્ધ કર્મનું આજે ત્હેને આ ક્ષણ મળ્યું. એમ કહ્યા બાદ વણિકની સ્ત્રીએ વિદ્યાધરીને કહ્યું કે, આજે સાત દિવ-વસથી કુમારને ઉપવાસ છે. કારણ કે આ કુમાર બહુ ધર્મિષ્ઠ છે. અને તે સચિત્ત આહાર લેતા નથી. પછી વિદ્યાધરીના પરિવારે ફલ, પત્ર, પુષ્પ અને કંદમૂળ લાવીને કુમારની આગળ મૂક્યાં. પરંતુ પોતાના નિયમને લીધે પૂર્વની માફક તેનું પશુ તેણે ભોજન કર્યું નહીં, ત્યારબાદ તેના પરિવારે તે સર્વ ફલાદિક ખાધાં તેથી તરતજ તે સર્વે લોકો મરણ પામ્યા.

કુમારે મનમાં વિચાર કર્યો કે, જેના પ્રભાવથી ભવ્ય પુરૂષો સંસાર સમુદ્રને તરી જાય છે એવો ધર્મજ

ધર્મમહિમા.

આ જગતમાં સત્ય છે. અને તેથીજ સર્વત્ર જય થાય છે. તેમજ ઉત્તમ ગુણોથી વિરા-

જીત, વળી શુભ ક્ષણ આપવામાં કટપવૃક્ષ સમાન, અજ્ઞાન રૂપી અંધકારને દૂર કરવામાં સૂર્ય સમાન અને જેઓએ ઉપદેશ પૂર્વક નિયમ આપી મહારો ઉદ્ધાર કર્યો એવા ધર્મગુરૂઓનો આ જગતમાં જય થાયો ! તેમજ અનેક વિપત્તિઓવડે બહુ ભયંકર એવા આ સંસાર કૂપમાંથી મહારો ઉદ્ધાર કર્યો અને અતિ વિકટ ભવરૂપી અટવીમાંથી જેમણે મહારું પરિભ્રમણ નિવાર્યું તે ગુરૂઓ મહારા પરમ ઉપકારી છે. એમ તે કુમાર ચિંતવતો હતો તેટલામાં વિદ્યાધરીએ વિદ્યાના પ્રભાવથી બાણ્યું કે દ્વેષ બુદ્ધિથી પૂર્વોક્ત તે ખેચરે વિષ મિશ્રિત કરી આ ફલાદિક વસ્તુઓ પ્રથમ અહીંયાં મૂકેલી હશે અને તેઓનો પ્રભાવ

(૨૦૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર

હાલમાં પ્રગટ થયેા એમ નિશ્ચય કરી તરત જ તે પોતે વિષ સંહારિણી ઔષધિ લઈ આવી, અને તે તેઓના નાક ઉપર મૂકવાથી એકદમ તેઓ સર્વ સચેતન થયા. ત્યારબાદ તે વિદ્યાધરી કનકશ્રી સહિત કુમારને વિમાનમાં બેસારી લોગપુરમાં લઈ ગઈ. ત્યાં બહુ વિયોગની પીડાથી દુઃખી થયેલાં એવાં પોતાનાં માતા પિતાને કુમારે નમસ્કાર કર્યો અને સર્વે આનંદમય થઈ ગયાં. ત્યારબાદ મ્હોટી વિભૂતિ સાથે બેચરોએ વિવાહ ઉત્સવ પ્રારંભ્યો. કુમારે મુનિઓને પણ મોહજનક એવી સુરસુંદરી નામે તે વિદ્યાધરીનું પાણિગ્રહણ કર્યું. તેમજ નિરંતર શ્રાવક વ્રત પાળવામાં દૃઢ ચિત્તવાળી કનકશ્રી પણ કુમારને ઘેર રહી અને કુમાર પણ તેને પોતાની ખેડેન સમાન માનવા લાગ્યો.

વિશ્વસેન કુમારને શુભ મુહૂર્તમાં રાજ્યાસન ઉપર સ્થાપન કરી રણમદ્દલ રાજ્યએ પોતાનો યોગ્ય વિશ્વસેનનો ગૃહ-સમય જાણી જૈન દીક્ષા ગ્રહણ કરી. કુમાર સ્થાશ્રમ. પણ રાજ્યાસન ગ્રહણ કરી બંને સ્ત્રીઓ સાથે અક્ષય રાજ્ય સંપદાઓ લોગવતી

નિરંતર નિરતિચાર શ્રાવક વ્રત પાળવામાં તત્પર થયો. એમ કેટલોક સમય વ્યતીત થતાં વિલાસવતીને સુંદર આકૃતિવાળો જગદાનન્દ નામે એક પુત્ર થયો. તેણે અનુક્રમે બોંતેર કળાઓમાં નિપુણતા મેળવી. અને અનુક્રમે યૌવન અવસ્થાથી તે અલંકૃત થયો. વળી સુરસુંદરીને પણ પૂર્ણ લક્ષણ સહિત એક પુત્રી થઈ. માત્ર તેનું આટલું જ કુટુંબ હતું. ત્યારબાદ કુમારે બ્રહ્મચર્ય વ્રતનો નિયમ લીધો. તેમજ રાજ્યને દૃઢતરપાથ સમાન, લોગોને રોગ સમાન, લવનને પરાજયના સ્થાન સમાન, અને સ્ત્રી વર્ગને લુજંગી સમાન માનતો છતો તે પોતાનો કાલક્ષેપ કરતો હતો. વળી જે કુમારને પ્રતાપ રૂપી પ્રજા રક્ષક, પોતાની

વિશ્વસેનનીકથા.

(૨૦૧)

બુદ્ધિ રૂપી મંત્રી, આજ્ઞા રૂપી ચારક બંધન અને પુણ્યબંધ રૂપી સંપત્તિ છે. તેવામાં કોઈ દુષ્કર્મને લીધે વિલાસવતીના શરીરે મહારોગ ઉત્પન્ન થયો. વૈદ્ય લોકોએ બીજોરાના ઉપચારવડે વ્યાધિથી તેને વિમુક્ત કરી. તો પણ વિલાસવતી દરરોજના અભ્યાસને લીધે સચિત્ત વસ્તુને આહાર કરવા લાગી. રાત્રીએ બહુ સમજાવીને કહ્યું કે, સાચત્ત આહાર કરવાથી ત્હારું બીજું શુભુવત દૂષિત થાય છે. વળી કારણુ વિના અતિચાર સેવવો તે યોગ્ય ગણાય નહીં. તે સાંભળી ગાઠ આસકિતને લીધે તેણીએ જવાબ આપ્યો કે, જો હું મધની સાથે બીજોરાનો પ્રયોગ હાલમાં છોડી દઉં છું તો મહારા શરીરે રોગ બહુ પીડા કરે છે. રાત્રી બોલ્યો, હે પ્રિયે ! સચિત્ત ઔષધાદિકથી ત્હારું શરીર નીરોગી થયું છે એમ જાણી તું જે ઉત્તર આપે છે તે ઉચિત નથી. કારણુકે પોતાના એક જીવિત માટે બહુ જીવ કોટીને જેઓ દુઃખમાં નાખે છે તેઓનો આત્મા શું સદા કાલ અમર રહેવાનો છે ? તેમજ શાસ્ત્રમાં તો કહ્યું છે કે—

કમયો મસ્મ વિષ્ઠા વા, નિષ્ઠા યસ્યેયમીદશી ।

સ કાયઃ પરપીડાભિઃ, પોષ્પતામિતિ કો નયઃ ? ॥

મહતા પુણ્યપણ્યેન, ક્રીતેયં કાયનોસ્ત્વયા ।

પારં દુઃખોદર્ષેર્ગન્તું, ત્વર યાવન્નમિદ્યતે ॥

અર્થ—“જે શરીરની સ્થિતિ ક્ષીડા, ભસ્મ કે વિષાડૃપ થાય છે તે શરીરને અનેક જીવોને દુઃખ આપી પોષવું તે સર્વથા અનુચિતજ ગણાય.” તેમજ હે જીવ ! મ્હોટા પુણ્યરૂપી કિંમતવડે શરીરરૂપી નૌકા ત્હોં ખરીદી છે તો જ્યાંસુધી તે ભાગી ન જાય તેટલામાં દુઃખ સાગરનો પાર પામવા માટે તું જલદી તૈયાર થા. વળી હે મુઆક્ષિ ! સદ્ગુરૂના મુખ કમળમાંથી નીકળેલાં અને પોતે અહુષુ

(૨૦૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

કરેલાં વચનોનો અનાદર કરવો તે માત્ર મોહનોજ પ્રભાવ છે એમ હું માનું છું. અને તેમ કરવાથી તો આ લોક અને પરલોકમાં અતુલ દુઃખ પ્રાપ્ત થશે. વળી સદ્ગુરૂની આજ્ઞાનો ભંગ કરવાથી ભવિષ્યમાં ઓધિ પણ દુર્લભ થશે. એમ મહાર્જ મંતવ્ય છે. એ પ્રમાણે અનેક યુક્તિયોથી બહુ ઉપદેશ આપ્યો પરંતુ દારૂણ કર્મને લીધે તેણીએ તે વચન માન્ય કર્યું નહીં. “ અહો ! મોહમહિમા કેવો દારૂણ છે ? ” એમ જાણી એ ભૂપતિએ તિરસ્કારપૂર્વક તેનો ત્યાગ કર્યો. ત્યારથી તે વિલાસવતી પણ બહુજ કંદાદિકનું ભોજન કરવા લાગી. તેથી રોગ પણ વધારે વ્યાપી ગયો. અંદર અને બહારથી અંધ બની ગઈ. ત્યારબાદ તે અનેક દુઃખ અનુભવી અસમાધિથી મરણ પામી વ્યંતર યોનિમાં ઉત્પન્ન થઈ ! ત્યાંથી નીકળી પુનઃ બહુકાળ ભવ ભ્રમણ કરી અનુક્રમે કર્મનો ક્ષય કરી મોક્ષે જશે.

કનકશ્રીએ પણ બીજું ગુણવ્રત લીધેલું હતું છતાં વિલાસવતીના સંસર્ગને લીધે તેમાં તે શિથિલ કનકશ્રી બની ગઈ અને સચિત્તનો નિયમ કરેલો છે તેપણ ઘણાં પાકેલાં આમ્રફળ અચિત્ત ગણાય એમ માની સચિત્ત ભોજન કરવા લાગી. તે જોઈ રાજાએ તેને કહ્યું, હે સુંદરી ! અંજલિમાં રહેલા જલબિંદુ સમાન આયુષ ક્ષીણ થાય છે. તે શું તું નથી જાણતી ? તેમ હે મૃગાક્ષિ ! લક્ષ્મીનું સુખ વિરસ, પરિણામે દારૂણ દુઃખદાયક અને અનંત ભવ ભ્રમણમાં કારણભૂત થાય છે. તે શું તું નથી દેખતી ? વળી જે પ્રાણી નિયમ લઈ પ્રમાદવડે તેનો નાશ કરે છે તે મનુષ્ય તુચ્છ વિષયોના લોગ માટે કોટી ધનને બદલે કાંડી ખરીદે છે. જેમ કિંચિત્ માત્ર આધેલું હલાહલવિષ મરણદાયક થાય છે તેમ થોડો પણ નિયમનો કરેલો ભંગ પ્રાણીઓને મહા દુઃખ

વિશ્વસેનનીકથા.

(૨૭૩)

હાયક થાય છે. માટે સચિત્ત આહારનો તું ત્યાગ કર. અને સદ્ગુરુનું વચન માન્ય કર. એમ તેણે ઘણા પ્રતિબંધ કર્યો, પરંતુ ભારે કર્મના અંધથી મૌન ધારણ કરી કંઈપણ તે બોલી નહીં. રાજના તિરસ્કારને લીધે તે પણ આલોચના કર્યા વિના ત્યાંથી મરણ પામી સૌધર્મ કલ્પમાં મધ્ય દેવપણે ઉત્પન્ન થઈ.

સુરસુંદરી પણ દ્વિતીય ગુણવ્રતમાં શિથિલ થઈ અને નિરંતર પ્રમાદથી તુચ્છ ઔષધિઓનો ઉપલોગ કરવા લાગી. તે વાત રાજના બાણવામાં આવી. એટલે તેણે કહ્યું કે, હે પ્રમદે ?

સ્વેચ્છા પ્રમાણે આહાર લેવો તે ત્હને ઉચિત નથી. અંગીકાર કરેલું વ્રત જો પાળી શકાય નહીં તો જીવિત પણ નિરર્થક છે. વળી ધીર પુરૂષો પ્રથમથી સ્વીકારતા નથી અને જો સ્વીકારે તો પછી તેનો ત્યાગ કરતા નથી. સત્ય વાણીવડેજ મનુષ્યો જીવતા ગણાય છે, અન્યથા મહદા સમાન ગણાય છે. વળી હે સુંદરિ ! સુંદરી પાસે પ્રથમજ ત્હેં શુદ્ધ ધર્મ સ્વીકાર્યો છે. વળી બહુ ઉત્સાહપૂર્વક ત્હેં બીજું ગુણવ્રત પણ લીધેલું છે. તેમજ પોતાના દેહ માટે પુષ્પ, તાંબુલ અને જળ વિના બાકી સમસ્ત સચિત્ત વસ્તુનો સર્વથા ત્હેં ત્યાગ કર્યો છે. છતાં તું દ્વિતીય ગુણવ્રતને અતિચારવડે કલંકિત શા માટે કરે છે ? પોતાના મુખે કપુલ કરેલા આ વ્રતનું સમ્યક્ પ્રકારે તું પાલન કર ? કારણકે જીવિત જલખિંદુ સમાન ચંચલ છે. વિષયલોગ વિજળી સમાન ક્ષણભંગુર છે. પ્રિયનો સમાગમ પરિણામે શોકદાયક છે. એમ બાણી પ્રમાદવડે આ અતિચાર સેવવો ત્યારે ઉચિત નથી. દૂષ્કર્મના વશથી તે પણ રાજને કંઈ ઉત્તર આપી શકી નહીં. પછી રસાસ્વાદમાં લુપ્ત થવાથી તેને સંનિપાત થઈ ગયો અને મુંગાની માફક બેભાન થઈ ગઈ. વળી રાજના તિરસ્કારને લીધે વિરતિ સમ્યક્ત્વના અભાવ

(૨૦૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

વડે કર્મવશથી ઠાળ કરીને તે વ્યંતરી થઈ. તેમજ ગુણચંદ્ર અને સોમચંદ્ર પણ આલોચના નહીં કરવાથી નાગલોકમાં ઉત્પન્ન થયા અને ત્યાંથી ચવીને અહીંજ ત્રીજે લવે તેઓ મોક્ષ પદ પામશે.

વિશ્વસેન રાજા ધર્મ પરાયણ થઈ સમય નિર્વાહન કરતો હતો. એક દિવસ અર્ધરાત્રીના સમયે કોઈક વિશ્વસેનરાજા. પુરૂષ એક ગાથા બોલતો હતો તે તેના સાંભળવામાં આવી—જેમકે—

મુચ્ચંતિ રજ્જુબદ્ધા, સંકલબદ્ધા ય નિયલબદ્ધા ય ।

નેહનિયડેસુ બદ્ધા, ભવકોઢિગયા કિલિસ્સંતિ ॥

અર્થ—“દોરી, સાંકળ અને બેડીઓથી બંધાયેલાં પુરૂષો મુક્ત થાય છે, પરંતુ સ્નેહપાશથી બંધાયેલા પ્રાણીઓ તે કોટિ ભવજ્મ મણુ કરી બહુ કલેશ પામે છે.” આ પ્રમાણે ગાથાનો અર્થ સમજી વિશ્વસેનરાજા પોતાના હૃદયમાં ભાવના ભાવવા લાગ્યા. રે જીવ ! આ પ્રમાણે જાણીને કોઈ ઠેકાણે તહારે પ્રતિબંધ કરવો નહીં. વળી હે જીવ ! રાજ્યાદિક વૈભવોમાં કિંચિત્ માત્ર પણ તહારે લુબ્ધ થવું નહીં તેઓ પરિણામમાં દુરત દુઃખદાયક થાય છે. તેમજ રે જીવ ! આદિ, મધ્ય અને અંતનો યથાર્થ તું સૂક્ષ્મ બુદ્ધિવડે વિચાર કર. કે ધર્મ એજ કેવલ સુખદાયક છે. અને રાજ્ય વૈભવ નિશ્ચય દુઃખદાયક છે. વિવેકી પુરૂષો એ બન્નેમાં બહુ વિશેષતા જાણે છે. અને મૂઠ પુરૂષો દેખવામાં મનોહર અને પરિણામે વિરસ એવા રાજ્ય સુખમાં લુબ્ધ થઈને છેતરાય છે. એમ વિશ્વસેનરાજા અનેક પ્રકારે વિચાર કરતો હતો તેટલામાં સૂર્યોદય થયો. એટલે તરતજ આવશ્યકાદિ નિત્ય નિયમ કરી રાજા સભામાં આવ્યો, અને પ્રધાન વિગેરે અધિકારીઓને બોલાવ્યા. પછી તેઓની આગળ રાજાએ પ્રશ્ન કર્યો કે, બગતા ઘરની અંદર

વિશ્વસેનની કથા.

(૨૦૫)

તેનો સ્વામી સૂઈ ગયો હોય અને પછી જાગત થઈ કદાચિત્ તે તેમાંથી બહાર નીકળતો હોય તો તેને તેના સ્વજનોએ હાથ પકડી બળાત્કારે ત્યાં રોકી રાખવો કે બહાર નીકળવા દેવો ? તે તમે બરોબર વિચાર કરીને કહો ! તેઓ યોગ્યા, હે નરેન્દ્ર ! આ જાખત તો નાનું બાલક પણ જાણુ છે કે પોતાનો સ્વામી નિદ્રામાં સુતો હોય તો પણ સ્વજનોએ જગાડીને તેને બહાર કાઢવો જોઈએ. તેમજ જો પોતાની મેળેજ જાગત થઈ તે બહાર નીકળતો હોય તો બહુ પ્રશંસનીય ગણાય. વળી તેમાં જેઓ વિઘ્નકર્તા થાય છે તે તો તેના પરમ વૈરી ગણાય છે. પછી રાજા બેદર્યેક, જે એમ હોય તો મહાઈ એક વચન સાંભળો. પ્રમાદ રૂપી અગ્નિથી બળતા સંસારરૂપી ઘરમાં મેહનિદ્રાવડે સૂઈ રહેલા મહુને જે જાગત કરે તેને તમારે કોઈએ ના પાડવી નહીં.

એ પ્રમાણે રાજાનું વચન સાંભળી તેઓ પ્રત્યુત્તર તરીકે

**ઉદ્યાનપાલનું
આગમન.**

કંઈક બોલવાનો વિચાર કરતા હતા, તેટલામાં દ્વારપાલે પ્રવેશ કરાવેલો ઉદ્યાનપાલ ત્યાં આવ્યો અને રાજાને નમસ્કાર કરી વિનતિ કરી કે, હે રાજાધિરાજ ! સુપાત્ર એવા મુનિઓથી પરિવૃત, ચતુર્જાન ધારક અને ઉત્તમ મંગલદાયક શ્રી નેમિચન્દ્ર આચાર્ય ઉદ્યશેખર ઉદ્યાનમાં પધાર્યા છે. આ પ્રમાણે વચનામૃતના પાનથી સંતુષ્ટ થયેલા રાજાએ પોતાના અંગ પર રહેલાં સર્વ આભૂષણો ઉદ્યાનપાલને અર્પણુ કર્યાં તેમજ તત્કાલ મુનિ મહારાજને વંદન કરવા માટે પરિવાર સહિત વિશ્વસેનરાજા ઉદ્યાનમાં ગયો. અને આચાર્યના ચરણમાં નમસ્કાર કરી યોગ્ય સ્થાને બેસી ગયો. મુનીન્દ્રિ ધર્મલાલ આપી દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. દેશનાનો સાર સમજીને તે પોતાને ઘેર આવ્યો. પછી જગદાનંદ કુમારને રાજ્યાસને બેસારી મહોત્સવપૂર્વક સૂરીશ્વરની

(२०६)

श्रीसुपार्श्वनाथ चरित्रः

पासे तेष्टे दीक्षा ब्रह्मणु करी. तेमञ्ज णन्ने प्रकारनी द्दिक्षा व्रीधी. अने अणुकुमे मोक्ष पढने पणु प्राप्त थया. तेमञ्ज तेनी णन्ने स्त्रीओ पणु घोर संसारमां भ्रमणु करी जैन भत पाभी डेटलाक लवनी अंदर कर्मना क्षय करी सिद्धपद पाभशे. माटे डे लव्य प्राणीओ । आ विश्वसेनराज्ज्जे जेम द्वितीय गुणु व्रत धारणु करीने अति विषम कालमां पणु एवन पर्यंत अण्डित पाण्युं, तेम लावि छे शुभ जेमनुं अेवा अन्य लव्यज्जनोअे प्राण्युंत सुधी पणु शुर् साक्षीअे लीधेले। नियम निरपेक्षपणु. अवश्य पाणवे जेधअे.

इति श्रीभोगपरिभोगव्रते विश्वसेनकुमारकथानकं

पञ्चातिचारकथासमन्वितं समाप्तम् ॥

तत्समाप्तौ श्रीमल्लक्ष्मणगणिविरचितप्राकृतपद्यबन्धश्रीसुपार्श्वनाथजिन
चरित्रस्य श्रीसकलसूरिपुरन्दरायमाणपरमगुरुतपागच्छाधिराजशा-
स्त्रविशारदजैनाचार्ययोगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरश्रीमद्बुद्धि-
सागरसूरिशिष्यप्रसिद्धवक्तेति लब्धख्याति, व्याख्यान-
कोविद जैनाचार्य श्रीमद् अजितसागरसूरिकृतगुर्जर-
भाषानुवादे प्रमुदेशनाप्रबन्धे सदृष्टान्तातिचा-
रव्याख्योपेतं उपभोगपरिभोगव्रतं समाप्तम् ॥



દત્તશ્રેષ્ઠીની કથા.

(૨૦૭)

દત્તશ્રેષ્ઠીની કથા.

મઘ-મૌસ-ઘૂત-રાત્રિભોજન.

દાનવિર્ય રાજાએ પ્રશ્ન કર્યો, કે, પરમ દયાળુ એવા હે ભગવન્ ! દ્વિતીય ગુણવ્રતમાં લાગતા અતિચારનું સ્વરૂપ દૃષ્ટાંત સહિત અમને સંભળાવવા માટે કૃપા કરો. શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ ખોટ્યા, હે રાજાન્ ! દ્વિતીય ગુણવ્રતધારી પુરૂષોએ કાચા ગોરસ (દહીં, દૂધ) સાથે મિશ્ર કરી દ્વિદલ (કઠોળ) ખાવું નહીં. તેમજ સર્વ ધર્માર્થિ જનોએ ભોજનથકી મઘ, મૌસ તથા રાત્રી ભોજનનો સર્વથા ત્યાગ કરવો. વળી જેઓ મુનીંદ્રનું વચન અંગીકાર કરી દત્તની માફક રાત્રી ભોજન કરતા નથી તેઓ આ ભવ અને પરભવમાં પણ સદાકાળ સુખી થાય છે. જેમકે-સુપ્રન્નશત- (સુપય આશક) સૈંકડો ઉત્તમ પ્રજાઓ જેમાં રહેલી છે (ઉત્તમ દૂધથી ભરપૂર) સગોપ (રાજાએ સહિત-ગોવાળીયાઓ સહિત) તેમજ અનેક પ્રકારના વનખંડો જેમાં રહેલા છે, વળી સુવૃક્ષ (સુવસ) ઉત્તમ વૃક્ષોની છાયાવાળો (ઉત્તમ વાન્થડાઓને સુખદાયક) ગોષ્ઠની માફક પવિત્ર તીર્થોવડે વિભૂષિત સૌરાષ્ટ્ર નામે દેશ છે. તેમાં ધન ધાન્યાદિક સંપત્તિઓનું નિવાસસ્થાન અને અનેક સમૃદ્ધિઓથી વિરાજીત ગિરિનગર નામે નગર છે. તે નગરમાં વૈરખલને મથન કરનાર મથન નામે સુપ્રસિદ્ધ રાજા છે. તેમજ તેમાં બહુ ધનવાન્ મહેશ્વરદત્ત નામે શ્રેષ્ઠી છે અને રૂપમાં મનોહર લલિતા નામે તેની સ્ત્રી છે. દત્ત નામે તેઓને એક પુત્ર થયો. તે પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે હુમ્મેશાં ગોષ્ઠી ક્રિયા કરવા લાગ્યો. તેમજ માતાપિતાની સંમતિ લેઈ દરેક નગરમાં સર્વ ઠેકાણે ફરવા લાગ્યો. એમ અનેક પ્રકારના વિલાસોમાં આસક્ત થઈ

(૨૦૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

વેશ્યાઓનાં ઘર પણ તેણે શોધવા માંડ્યાં, એ પ્રમાણે નિરંતર મદિરાપાન કરીને મૈથુન ક્રિયામાં આસક્ત થઈ તે દિવસો વ્યતીત કરવા લાગ્યો.

એક દિવસ દત્ત પોતાના પરિવાર સાથે ઉદ્યાનમાં ઉભાણી કરવા ગયો હતો. તે સમયે તેણે મદિરા, દત્તકથા મોદક, ખાન, ગુંદર, વડાં, અને કરંબક વિગેરે પદાર્થોનાં ઘણાં ગાડાં ભરી સાથે લીધાં હતાં, તેમજ વીણા, વેણું, અને મૃદંગાદિક વાદ્યમાં પ્રવીણ એવા ગાયક લોકોને પણ સાથે રાખ્યા હતા. પછી ઉદ્યાનમાં જઈ સ્વસ્થ જગથી પરિપૂર્ણ અને ગંભીર એવા સરોવરના કીનારે તેણે મુકામ કર્યો. અને કેળોના મંડપમાં જઈ સંગીતનો પ્રારંભ કર્યો. તેવામાં કોઈ એક દિશામાંથી પ્રસરતો અસહ્ય ગંધ તેની નાસિકામાં ભરાઈ ગયો. તેથી દત્તનું ચિત્ત તે તરફ ખેંચાયું. તેથી સાવધાન થઈ તેણે પોતાના પરિજનને પૂછ્યું કે, અત્યંત આ દુર્ધર ગંધ કયાંથી આવે છે ? આવા ગંધનો અનુભવ તો કોઈપણ સમયે મહુને થયો નહોતો.

ત્યારબાદ પરિજનમાંથી એક જણ તે ગંધના અનુસારે તેના શોધ માટે નીકળ્યો. તેવામાં તે વનની મુનિદેશના. અંદર ખેડેલા એક મુનીંદ્ર તેની દષ્ટિગોચર થયા. જેમની આકૃતિ નિરૂપમ અને દષ્ટિ સૂર્યગિમ્બ સહામી જોડેલી હતી. વળી મોક્ષમાર્ગને બતાવતા હોયને શું ? તેમ પોતાના બન્ને હાથ જેમણે ઉંચા રાખ્યા હતા. ગાઢ રોમનાં છિદ્રોદ્ધારાએ નીકળતા સ્વેદરૂપી જલની ધારાઓવડે તપશ્ચર્યારૂપી અગ્નિથી તપેલા દેહમાંથી પાપરૂપી મળને બહાર કાઢતા હોયને શું ? તેમ તેઓ દેખાતા હતા, એ પ્રમાણે પ્રચંડ ગંધને ફેલાવતા, બલ્ય સુવર્ણ સમાન દેહીપ્યમાન વર્ણ-

દત્તત્રેષ્ઠીનીકથા.

(૨૦૬)

વાળા અને કામદેવ સમાન રૂપધારી તે મુનિવરને જોઈને ચક્રિત થઈ ગયા. અને તરતજ તેણે પાછા આવી દત્તને સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું. તેથી દત્ત બહુ ખુશી થઈ પોતાના મિત્રો સાથે તે મુનીંદ્રની પાસે ગયો અને શાંત મુદ્રાધારી એવા તે મુનિવરને નમસ્કાર કરી નીચે બેઠો. મુનીંદ્ર પણ ધ્યાન મુદ્રામાંથી મુક્ત થઈ ધર્મલાભ આપી બોલ્યા, હે દત્ત ! ધર્મનું અવલંબન છોડી (ધર્મના અવલંબન વિના) હવે તું નિર્ભયપણે કેમ ભ્રમણ કરે છે ? કહ્યું છે કે—

સત્યં મનેરમાઃ કામાઃ, સત્યં રમ્યા વિમૂતયઃ ।

કિન્તુ મત્તાઙ્ગનાપાઙ્ગ-મઙ્ગલોલં હિ જીવિતમ્ ॥

લક્ષ્મીલતાકુઠારસ્ય, મોગામ્મોદનમસ્વતઃ ।

શૃઙ્ગારવનદાવસ્ય, કો હિ કાલસ્ય વિસ્મૃતઃ ? ॥

અર્થ—“વિષયભોગ અને સંપત્તિઓ દરેકને પ્રિય હોય છે, તે વાત સત્ય છે. પરંતુ પ્રાણીઓનું જીવિત મદોન્મત સ્ત્રીઓના કુટિલ કટાક્ષ સમાન ચંચલ છે. એમાં કોઈ પ્રકારનો સંદેહ નથી.” તેમજ લક્ષ્મીરૂપ વેલડીને છેદવામાં કુઠાર સમાન, મેઘરૂપી વાહજને વિખેરવામાં વાયુ સમાન અને શૃંગારરૂપી વનને બાળવામાં અગ્નિ સમાન એવા કાળની ગતિને કોણ નથી જાણતું ? ” વળી હે દત્ત ! પ્રચંડ પવનવડે અતિ ચંચલ એવા સમુદ્ર તરંગની માફક આ શરીર અસ્થિર છે. ચંચળ ગુણને લીધે જીવિતવ્ય પણ ચંદ્રને અનુસરે છે. અર્થાત્ ક્ષય પામે છે. યમપાશની માફક જરા, કુષ, શ્વાસ, હેડકી, શિરોવેદના અને વિસૂચિકાદિ વ્યાધિઓવડે નિરંતર જીવિત આકર્ષાય છે. તેમજ ઘડી, મુદૂર્ત્ત, પ્રહર, દિવસ, પક્ષ, માસ અને વર્ષાદિક વિભાગોવડે જીર્ણ વૃક્ષની માફક પ્રાણીનું જીવિતરૂપી વૃક્ષ વિખરાઈ જાય છે. માટે હે દત્ત ! દેહ અને આત્માની આવી વ્યવસ્થા હોવા છતાં પણ તું સ્વેચ્છા

(૨૧૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

મુજબ વિલાસ કરે છે. તેમજ મધ અને મધનું પાન કરે છે. આ પ્રવૃત્તિ ઉત્તમ કુલમાં ઉત્પન્ન થએલા ત્હને ઉચિત નથી. કારણકે સત્કુલમાં જન્મી આવું અયોગ્ય આચરણ કરવું તે સર્વથા નિંદ્ય ગણાય છે. વળી તું રાત્રીએ લોજન કરે છે તેમજ જુગાર છોડતો નથી અને વેશ્યાઓનો સંગ કરે છે. પરંતુ ધર્મની વાર્તા તો કેાઈ દિવસ પણ પૂછતો જ નથી. તે સાંભળી દત્ત યોલ્યો. હે મુનીંદ્ર ! મધપાન!દિકમાં શો દોષ છે ? તે કૃપા કરી આપ મ્હને કહો. જેથી હું તેઓનો ત્યાગ કરું. મુનીંદ્ર યોલ્યા આ જગતની અંદર નિર્બલપણે જે અનાચારો રહ્યા છે તે સર્વે અનાચારો પ્રમત્ત એવા બાલજીવોને એક સાથે જલદી વીંટાઈ વળે છે. જેથી તેઓ કાર્ય અકાર્યનું સ્વરૂપ જાણી શકતા નથી. વળી મધપાન કરવાથી વિજ્ઞાનનો નાશ થાય છે, માટે મહા અનર્થકારક મધને ધિક્કાર છે. એ વિષે એક દષ્ટાંત તું સાંભળ. એક નગરમાં બન્ને ભાઈઓ પરસ્પર બહુ સ્નેહપૂર્વક વસતા હતા. તેવામાં મ્હોટો ભાઈ મરણ પામ્યો. તેની સ્ત્રી તેના નાના ભાઈ (દીયર) ઉપર બહુ રાગવાળી હતી. એક દિવસ તે સ્ત્રી કામના બાણોને નહિ સહન કરતી પોતાના દીયરને કહેવા લાગી કે, હવે તમેજ મ્હારું શરણુ છો. માટે મ્હારી સાથે તમે વિષયસુખ ભોગવો. ત્યારબાદ દીયર યોલ્યો, અરે ! આ શું તમે યોલ્યાં ? આ અસદ્ધ પાપ કેવી રીતે છુટે ! મ્હોટા ભાઈની સ્ત્રી તો લોકમાં માતા સમાન ગણાય છે. માટે સ્વપ્નમાં પણ આવા પાપનું ચિંતવન તમ્હારે કરવું નહીં. મહા ખેદની વાત છે કે ઉભય લોક વિરૂદ્ધ અને બહુ અનિષ્ટ કૃપાદાયક એવી આ નિષ્કુર ક્રિયાના આચરણને શ્રવણ માત્ર પણ કેાણુ કરે ! એ પ્રમાણે દીયરનું વચન સાંભળી તે મૌન રહી અને લજ્જા પ્રાપ્તિને પોતાનું ગૃહકાર્ય કરવા લાગી. પછી દીયર પણ તેને બહુ માનતો હતો. એમ કેટલોક સમય વ્યતીત થયો.

દત્તશ્રેણીનીકથા.

(૨૧૧)

એક દિવસ પોતાની લોભઈ કપટ ભાવથી સમગ્ર ઘરના કાર્યની ચિંતા છોડી દઈ ઓરડામાં ખાટલો લોભઈનું કપટ. ઢાળી સુઈ ગઈ. તે વખતે કોઈપણ કાર્યને લીધે તેનો દીયર બહાર ગયો હતો, તે પોતાનું કામ કરી પાછો ઘેર આવ્યો અને ઘરમાં જુએ છે તો પોતાની લોભઈ દીઠી નહીં. તેથી તેણે પોતાની સ્ત્રીને પૂછ્યું કે, ત્હારી જેઠાણી આને ક્યાં છે ? ત્યારે તે ખોલી, માથાની વેદનાને લીધે તેમનું શરીર સાડું નથી. તેથી તેઓ અન્દરના ઓરડામાં સુઈ ગયાં છે. તે સાંભળી તરતજ તે ગભરાઈ ગયો. અને કમાડ બંધ હોવાથી દ્વાર આગળ જઈ તે ખોલ્યો, કમાડ ઉઘાડો ! મ્હારે તમારા કુશળ સમાચાર પૂછવા છે. પછી તેણીએ દ્વાર ઉઘાડ્યાં એટલે તરત જ તે અંદર ગયો. એટલે તેણીએ ફરીથી કમાડ બંધ કર્યાં. અને દીયરની સાથે દઢ આલિંગન કરી કામચેષ્ટા પ્રકટ કરી. ત્યારબાદ થાળી નીચે ઢાંકેલો દીવો પણ ખુલ્લો કર્યો. વળી પ્રથમ લાવી રાખેલું મધ તથા માંસ પણ તેની આગળ હાજર કર્યું. અને તેણીએ તેને કહ્યું કે, આ મધ તથા માંસ આપના માટે તૈયાર છે. આપની ઇચ્છા પ્રમાણે બન્નેમાંથી ગમે તેનો આપ ઉપયોગ કરો, નહીં તો અહીંથી છુટવાનો હવે ઉપાય નથી.

અકસ્માત્ અસદ્ધ દુઃખ આવી પડવાથી તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે, આ મ્હારા મ્હોટા ભાઈની સ્ત્રી અકસ્માત્સંકટ. છે તેથી તે મ્હારે માતા સમાન માનવા લાયક છે. વળી શિષ્ટ પુરૂષોને માંસ ભક્ષણ પણ અતિ અનુચિત છે. કારણકે અધમ જનોને વિલાસકારક, દુર્ગંધ અને મલિનતાથી ભરેલું, ચરબીથી ખરડાયેલું, હિંસાનું મૂળ કારણ અને રાક્ષસોએ સ્વીકારેલું એવું તે માંસ સર્વથા અભક્ષ્ય છે. જે પ્રાણી માંસની પેશીને હાથમાં લઈ દાંતે

(૨૧૨)

શ્રીસપ્તમનાથચરિત્ર.

કરડી ભક્ષણ કરે છે. તે પ્રાણી કુલીન પુરૂષોને શ્વાનની માફક અસ્પૃશ્ય થાય છે. માટે કાંઈપણ પુરૂષે માંસ ભક્ષણ કરવું ન જોઈએ. વળી ધાન્ય અને કાષ્ઠથી ઉત્પન્ન થયેલું એવું મધ તો સ્થામ રંગવાળું જળ ગણાય છે. જેથી તેમાં કંઈ દોષ જણાતો નથી. તેથી વિદ્વાનો પણ નિઃશંકપણે શરબતની માફક તેનું પાન કરે છે. એમ વિચાર કરીને તે બોલ્યો, હે મૃગાક્ષિ ! તમે મહુને મધપાન કરાવો. જેથી જલદી હું અહીંયાથી ચાલ્યો જાઉં. નહીંતર લોકો આપણને કંઈપણ અપવાદ આપ્યા વિના રહેશે નહીં. કારણ કે એકાંતમાં જનની સાથે વાત કરતાં પણ અપવાદ લાગે છે. તો વળી કામાતુર એવી ત્હારી સાથે વિલંબ થવાથી કેમ ન લાગે ? ત્યારબાદ તે ઉભી થઈ, અને હાથમાં બાટલી લઈ એક સાથે તેને એટલો દારૂ પાઈ દીધો કે તરતજ તે લોટવા લાગ્યો. તેમજ તેને કંઈપણ ભાન રહ્યું નહીં. એટલે તે પ્રૌઢ સ્ત્રીએ તેની સાથે બહુ પ્રકારની ક્રીડા કરી. પછી તેને માંસ પણ ખવડાવ્યું. તેથી અનર્થની મર્યાદા કંઈ પણ બાકી રહી નહીં, માટે હે દત્ત ! સેંકડો અનર્થદાયક અને બહુ દોષમય એવા મધપાનનો ત્હારે સર્વથા ત્યાગ કરવો. હવે દ્યુતનું દષ્ટાંત પણ સાવધાન થઈ તું સાંભળ.

આ ભરતક્ષેત્રમાં કુસુમપુર નામે એક નગર છે. તેમાં સુદર્શન એવા નામનો ધનશ્રેષ્ઠીનો એક પુત્ર સુદર્શનશ્રેષ્ઠી. રહેતો હતો. વળી તે દરેક કલાઓમાં કુશળ હતો છતાં પણ જુગારનો તો બહુ વ્યસની હતો. પોતાના પિતાના ઘરમાંથી તેણે બે કરોડ સોનેયા જુગારમાં ગુમાવ્યા, તે નગરના દ્યુતકારોનું ગુજરાન તેની લક્ષ્મીથી જ ચાલતું હતું. પછી બહુ અત્યાચાર થવાથી તેના પિતાએ તેને બહુ ઠપકો આપ્યો તો પણ તેની માતા શેઠ ન

દત્તશ્રેણીનોકથા.

(૨૧૩)

જાણે તેવી રીતે તેને કંઈક અલંકારાદિક આપ્યા કરતી હતી. તે વાત કોઈના કહેવાથી ધન શ્રેણીના જાણવામાં આવી. તેથી તેણે પોતાની સ્ત્રીને બહુ ધિક્કાર આપી જુદા ઘરમાં રાખીને તેને નિર્વાહ જેટલું જ અન્ન આપવા લાગ્યો. તેવામાં એક દિવસ કુદ્ર બુદ્ધિવાળો સુદર્શન બહુ ધન હારી ગયો. તેથી જુગારી લોકોએ તેને પકડીને બંદીખાને પૂર્યો. તે વાત તેની માતાને કોઈએ કહી. તેથી તે ભૂખી, તરસી, અને રૂદ્ધ કરતી ઉતાવળથી તે ઘૂતકારોની પાસે ગઈ, અને પુરસ્કૃત-આગેવાનોને તેણીએ પૂછ્યું, કે કેટલું ધન આપવાથી તે છૂટી શકશે ? તેણે કહ્યું, હે શેઠાણી ! લાખ સોનૈયા આપો તો અમે તમ્હારા પુત્રને છોડી દઈએ. ત્યારે શેઠાણીએ કહ્યું કે, તેટલું ધન તો શેઠના ઘરમાં પણ મળવું મુશ્કેલ છે. વળી હાલમાં તો તેમને ભોજન પણ મુશ્કેલ થઈ પડ્યું છે. માટે તેના બદલામાં મ્હને રાખી તમે એને છુટો કરો. એમ શેઠાણીના કહેવાથી પુરસ્કૃતે તેને રાખીને સુદર્શનને મુક્ત કર્યો. ત્યાંથી જતી વખતે સુદર્શન પોતાની માની પહેરેલી સાડી ખેંચી લઈ ચાલતો થયો. તેથી પુરસ્કૃતને લજ્જા આવવાથી તેણે બીજી સાડી શેઠાણીને ખેંચવા માટે આપી. ફરીથી સુદર્શન તે સાડી મૂકીને જુગાર રમ્યો. અને તેમાં પણ તે હારી ગયો. હવે શેઠાણી પુરસ્કૃતને ત્યાં દાસીની માફક કામકાજ કરે છે. તે વાત કોઈના કહેવાથી શેઠના જાણવામાં આવી, એટલે તેમના હૃદયમાં બહુ પશ્ચાત્તાપ થયો અને વચારમાં પડ્યા કે, પુત્ર ઉત્પન્ન થવાથી પ્રથમ તો માતાના યૌવનને હરે છે. ત્યારબાદ નામાદિક સંસ્કારોમાં પિતાની લક્ષ્મીનો વ્યય કરાવે છે. અનુક્રમે મ્હોટો થાય ત્યારે ભોજન અને પાન વિગેરે કાર્યો વડે ધનનો ઉપયોગ કરે છે. તેમજ પિતાનાં જે જે સુખસાધન હોય છે તે એને પણ પોતેજ ગ્રહણ કરે છે. વળી તરૂણ અવસ્થાના મદને

(૨૧૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

લીધે કામાતુર થઈ પિતાના સમગ્ર વૈભવનો નિઃશંકપણે તે વિનાશ કરે છે. એમ અનેક કારણોને લીધે પુત્રોત્પત્તિ સર્વથા પિતાને દુઃખદાયક થાય છે. છતાં પણ પુત્ર ઉપર મહાન્ પ્રતિબંધ કરવામાં આવે છે. તે મ્હોટું આશ્ચર્ય છે. અથવા જે મોહનીકર્મના મહિમાની સંપત્તિ ન હોય તો દુઃખદાયક એવા પુત્રનો જન્મ સાંભળી કોણ આનંદ માને ? આ ઉપરથી મ્હારે તો હવે પુત્ર સંબંધી નિયમ છે. વળી તે સ્ત્રી માટે મ્હારું હૃદય ખડુ બળે છે. તે બિચારી આ દુઃખમાંથી કેવી રીતે છુટશે ? હા ! તેનો એક ઉપાય છે. શ્રીનગરમાં તેના ભાઈઓને આ સર્વ હકિકત કોઈક પુરૂષ દ્વારા પત્ર મોકલી હું જણાવું, જેથી તેઓ ધન આપીને પોતાની જ્ઞેનને છોડાવશે. એમ વિચાર કરી પત્ર લખી એક પુરૂષને ત્યાં મોકલ્યો. તેણે પણ થોડા દિવસોમાં શ્રીનગરમાં જઈ તેઓને પત્ર આપ્યો. પત્ર ઉકેલી વાંચ્યો તો તેમાં લખ્યું હતું કે, જેમ અગસ્ત્ય મુનિએ સમુદ્રનું જલપાન કરી જળ ખુટાડ્યું હતું તેમ તમ્હારા ભાણેજ જુગારના વ્યસન વડે એક સાથે સમગ્ર મ્હારા ધનનો વિનાશ કર્યો છે, તમ્હારી જ્ઞેનને પણ જુગારીઓએ તેના દેવાપેટે એક લાખ રૂપીઆ માટે પોતાને કબજે રાખી છે. માટે આપને જેમ ચોગ્ય લાગે તેમ કરશો. આ પ્રમાણે લેખ વાંચી તેઓનાં નેત્રોમાંથી અશ્રુધારાઓ વહેવા લાગી. અને પરસ્પર સ્નેહને લીધે બોલવા લાગ્યા કે, અહો ! જ્ઞેનને દારૂણ દુઃખ આવી પડ્યું છે, તો પછી હાથીના કાન સમાન ચંચલ એવું આ ધન આપણે શા કામનું છે ? આ સર્વ સમૃદ્ધિ જ્ઞેનને માટેજ છે. વળી જેના આશીર્વાદથી અનેક વિક્ષો દૂર થાય છે. એવી ભગિની સમાન સમગ્ર કુટુંબની અન્દર બીજું કોણ છે ? સર્વ ઉત્સવો પણ જ્ઞેનને લઈનેજ પ્રવૃત્ત થાય છે. માટે ધન્ય છે ! તે ગૃહસ્થાશ્રમિઓને કે

દત્તત્રેષ્ઠિની કથા.

(૨૧૪)

જેને ત્યાં આવી શિલવતી જહેનો હોય છે. એમ અનેક ભાવનાઓથી આકર્ષાઈ તેઓએ પોતાની સર્વે વસ્તુઓ વેચીને એક લાખ રૂપીઆ મહાકપ્ટે એકઠા કર્યાં. પછી તે ભાઈઓ સર્વ ધન લઈ તે નગરની નજીકમાં એક સરોવરનો પાળ ઉપર ગયા. તેવામાં માથા ઉપર ઉપાડેલા જલપાત્રના ભારથી નમી ગઈ છે ડોક જેની એવી પોતાની જહેન માર્ગમાં જતી હતી. તે તેમના જોવામાં આવી કે તરત જ તેમણે ઝોળખી, અને જલદી તેની પાસે જઈ જહેડું ઉતારી પૃથ્વી ઉપર નીચે મૂક્યું. પછી મસ્તક નમાવી તેઓ તેને નમ્યા. શેઠાણી પોતાના ભાઈઓને જોઈ બહુ લજ્જા પામી નેત્રમાં અશ્રુધારા વહન કરતી તે બોલી, તમે સર્વે સુખી છો ? અકસ્માત્ તમ્હારું અહીંયાં આગમન કયાંથી થયું ? શું કોઈ પણ કારણને લીધે અહીં આવવું થયું છે ? એમ સાંભળીને શોક સાગરમાં ડુબેલા એવા તેઓ બોલ્યા, અરે ! અમ્હારું કુશલપણું કયાં રહ્યું ? કારણ કે અમારા જીવતાં છતાં અમારી જહેન દાસી થઈ પરવેર પાણી ભરે છે. વળી મહા ખેદની વાત છે કે સુંદર નેત્રવાળી હે ભગિની ! ત્હારા તાબામાં હજારો લોકો કામ કરતા હતા. એવી તું આજે દાસીની માફક તેઓના તેમજ બીજાઓને ત્યાં પાણી ભરે છે. રે દૈવ ! અનુચિત કાર્યમાં તું બહુજ ઉદ્યુક્ત થયો છે. હવે ત્હને શું કહેવું ? જેણીતું મસ્તક પુષ્પનો ભાર પણ સહન કરવાને અશક્ત હતું, તે હાલમાં પાણી ભરેલા ઘડાઓ વહન કરે છે. હે દૈવ ! ત્હારી રચના બહુ નિષ્કુર છે. તેમજ તું સ્વેચ્છા પ્રમાણે વિલાસ કરે છે. વિગેરે બહુ વિલાપ કરતા તેઓએ પોતાની જહેનને મેનામાં બેસારી પુરસ્કૃતને ઘેર લઈ ગયા. તેણે પણ લાખ રૂપીઆ લઈ તેને સુકત કરી. ત્યાંથી તેને લઈ સર્વ બંધુઓ શેઠને ત્યાં ગયા. શેઠને નમસ્કાર કરી પોતાની જહેન તેને સોંપી. પછી શેઠને પણ

(૨૧૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથપવિત્ર.

નિર્વાહ માટે કંઈક ધન આપીને તેઓ પોતાના સ્થાનમાં ગયા. હવે સુદર્શન પશુ જુગાર ખેલવામાં હાથ, પગ અને નાક સુદાં ગુમાવી બેઠો. છેવટે જુગારના વ્યસનથી જ મરણ પામ્યો. માટે હે દત્ત ! જુની માફક બહુ દુઃખદાયક જુગારને સમજી તેનો ત્યાગ કરવો. કારણ કે તેનાથી કુળ, શીળ વિગેરે ગુણોની સાથે દ્રવ્યનો નાશ થાય છે.

શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુ બોલ્યા, હે દાનવિર્ય ? રાત્રી લોજન કરવાથી ઘણા દોષો પ્રગટ થાય છે. તે પશુ તું રાત્રિલોજન. હવે સાવધાન થઈ સાંભળ ? આ લોક અને પરલોકમાં દુઃખનું કારણ રાત્રી લોજન કહ્યું છે. વળી રાત્રીએ રાક્ષસો ફરવા નીકળે છે તેથી અન્નાદિક વસ્તુઓને તેઓ ઉચ્છિષ્ટ કરે છે. અને તે ઉચ્છિષ્ટ કરેલું અન્ન ખાવામાં આવે તો તે ખાનારાઓ પશુ રાક્ષસ સમાન થાય છે. માટે સૂર્યના કિરણોથી પવિત્ર અને કંથુઆ, ક્રીડીઓ રહિત એવા શુદ્ધ અન્નનું લોજન અતિથિનો વિભાગ કદખ્યા બાદ દિવસે જ કરવું. વળી રાંધેલા અન્નમાં સૂક્ષ્મ અને બાદર સંપાતિમ જીવો બહુ પડે છે. જેથી રાત્રિલોજન કરવામાં બહુ જીવોની વિરાધના થાય છે. તેથી ભારે પાપ બંધાય છે. અને તેને લીધે સંસાર જન્મણ કરવું પડે છે. સંસાર જન્મણમાં મહા દુઃખો લોગવવાં પડે છે. માટે પોતાના જીવિતની માફક સર્વ જીવોની રક્ષા કરવી. વળી તે જીવ રક્ષા જોયા વિના થઈ શકતી નથી. તેમજ તે દષ્ટિ-ગોચર દિવસે થઈ શકે છે. રાત્રીએ ખરોખર જોઈ શકાતું નથી. માટે દિવસે પોતાની દષ્ટિવડે સારી રીતે નિરીક્ષણ કરી જીવ રહિત પવિત્ર લોજન કરવું. સૂર્યાસ્ત પછી સર્વથા લોજનનો ત્યાગ કરવો. વળી અજ્ઞાનથી અંધ બનેલા અને પુણ્ય પાપના સહભાવથી મુક્ત થયેલા જે મુગ્ધ પુરૂષો રાત્રી લોજનમાં આસક્ત

હાથિયિની કથા.

(૨૧૭)

થાય છે તેઓ કુગતિમાં ન્તય છે. અશુદ્ધ અને અનાચારી પ્રેતાઓ ઉચ્છિષ્ટ કરેલું, તેમજ સાવધ અને વિષ સમાન તથા અનેક જીવોનો ઘાત કરનાર એવા રાત્રી લોજનનો ડાહ્યા પુરૂષો સર્વથા ત્યાગ કરે છે. દિવસ અને રાત્રીનો સમાન કાળ ગણાય છે માટે જેઓ રાત્રી લોજન નથી કરતા તેઓ અર્ધ ઉપવાસી ગણાય. છે. વળી જે રાત્રી લોજનનો ત્યાગ કરી સો વર્ષ જીવે છે તે ભવ્યાત્મા પચાશ વર્ષના ઉપવાસનું ફળ મેળવે છે. અને તેથી તે જીવ સ્વર્ગ લોકમાં દેવાંગનાઓ સાથે સુખ ભોગવી પુનઃ મનુષ્ય ભવમાં ઉત્પન્ન થાય છે. અને તે ભવમાં જૈન દીક્ષા ગ્રહણ કરી કર્મનો ક્ષય થવાથી છેવટે મોક્ષ સુખ મેળવે છે. આ પ્રમાણે સમજીને જે રાત્રી લોજન વ્રત પાળે છે તે સર્વદા સુખી થાય છે. અને જે પ્રાણી નિયમ લઈને ફરીથી રાત્રી લોજન કરે છે તે પ્રાણી સુલસની માફક દુઃખી થાય છે.

અવંતી દેશમાં યોગિનીના મુખ્ય સ્થાનભૂત ઉજ્જયિની નામે નગરી છે. જેના રાત્રી અને દિવસો સમાન સિદ્ધરાજ. સ્થિતિમાં ચાલ્યા ન્તય છે એવો મહાન પરાક્રમી સિદ્ધરાજ નામે રાજા તેમાં રાજ્ય કરે છે. વળી તે રાજા દિવસે સ્ત્રીઓ સાથે અને રાત્રીએ યોગિનીઓ સાથે ક્રીડા કરે છે. એમ ક્રીડા વિલાસમાં અતિ આસક્ત હોવાથી તે રાજા ગત સમયને પણ જાણતો નથી. એક દિવસ સિદ્ધરાજ પોતે રાત્રી ચર્યા માટે બહાર નીકળ્યો અને ફરતો ફરતો ભયંકર સ્મશાન ભૂમિમાં ગયો. ત્યાં જઈ નિર્ભય મનથી ઉચ્ચ સ્વરે બોલ્યો, હે ભૂત, પીશાચ, રાક્ષસ, યક્ષ અને યોગિનીઓ ! ક્ષણમાત્ર એકાગ્ર ચિત્તે એક મહાઈ વચન તમે સાંભળો. હું સિદ્ધરાજ નરેન્દ્ર પોતે તમ્હારી પ્રસિદ્ધિ સાંભળી કૌતુકવડે અહીં આંચો છું, માટે તમ્હારી રૂદ્ધિ સહિત તમે પોતપોતાનાં સ્વરૂપ

(૨૧૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પ્રગટ કરો. એમ સિદ્ધરાજનું વચન સાંભળી તેઓએ ભયંકર શબ્દો સાથે કલકલાટ કરી મૂક્યો. તેમજ તેઓના પગના પ્રહારોવડે ક્ષણમાત્રમાં પૃથ્વી પણ ધ્રુજવા લાગી. અને ત્રેત મંડલ શ્રીટકાર કરવા મંડી ગયું. ભૂત ટોળી પણ ધ્રુવડની માફક હુંકારા કરવા લાગી. તેમજ ખડખડાટ હાસ્યને લીધે દિશાઓને ઉન્નવલ કરતા રાક્ષસો પણ ખળભળી ઉઠ્યા.

તેઓમાંથી એક અસિતાક્ષ નામે યક્ષરાજ યોદ્યો, અહો ! આ સુતેલાસિંહને કોણ જગાડે છે ? ખરજ ભાગ-
અસિતાક્ષયક્ષ. વા માટે પોતાની જીભવડે સર્પની કૂણાનો વારંવાર કોણ સ્પર્શ કરે છે ? યમપુરી સમાન ભયંકર આ સ્મશાન ભૂમિમાં આ પ્રમાણે પોતાનું વાચાલપણું કોણ પ્રગટ કરે છે. ? તે સાંભળી રાજા યોદ્યો, અરે ! આ પ્રમાણે ગર્વ કરવાનું તમ્હારે શું કારણ છે ? જો કોઈ પણ પ્રકારની તમ્હારામાં શક્તિ હોય તો હાલમાં મ્હારી આગળ તમે પ્રગટ કરો. આ પ્રમાણે રાજાનું અસહ્ય વચન સાંભળી અસિતાક્ષ યક્ષે એ યોજન પ્રમાણનું બહુ ઊંચું પોતાનું સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યું. વળી કંઠમાં નરમુંડ માળા ધારણ કરીને હાથમાં પ્રચંડ મુદ્ગર અને ગદા લીધાં, વળી હસ્તી સમાન ગંભીર ગર્જારવથી દિશાઓને ગન્તવી મૂકી. તેમજ પોતાના અહંભાવથી કોઈને નહીં ગણતો અને ચારે તરફ પોતાનું બળ વિસ્તારતો તે રાજાની સન્મુખ આવ્યો. આ પ્રમાણે યક્ષનો ચિતાર જોઈ સાવધાન થઈ રાજા યોદ્યો, આ ત્હારું સ્વરૂપ સ્વાભાવિક છે ? કે ત્હોં કોઈને લીધે ધારણ કર્યું છે ? વળી હે યક્ષ ! આ સ્વરૂપ જો ત્હારું સ્વાભાવિક હોય તો તું ત્હારા સ્થાનમાં ચાલ્યો જા. કારણકે મ્હારે જે જોવાનું હતું તે જોઈ લીધું. કેમકે દેવતાઓ દેખવામાંજ સુંદર હોય છે તે વાત પ્રસિદ્ધ છે. વળી જો કોઈથી આ સ્વરૂપ ત્હોં પ્રગટ કર્યું

દત્તત્રેષ્ઠિની કથા.

(૨૧૬)

હોય તો ક્રોધ કરવાનું ત્હારે શું કારણ છે ? અને જો તું એમ કહેતો હોય કે મ્હારા સ્મશાનમાં તમે આવ્યા તેથી મ્હારે ક્રોધ કરવો ઉચિત છે. એમ ત્હાડું માનવું હોય તો તે પણ ખોટું છે. કારણકે સમુદ્ર પર્યાંત પૃથ્વીનો આધપતિ તો હું છું. માટે આ સમસ્ત પર્વત, નગર, ગ્રામ, અરણ્ય વિગેરે એ સર્વ મ્હાડું છે. જો તમ્હારે અહીં રહેવાની ઇચ્છા હોય તો મ્હને કર આપીને સુખેથી તમે અહીં રહો. નહીંતો મ્હારી ભૂમિની અંદર તમ્હારે રહેવું નહીં. જલદી ચાલ્યા જાઓ. તે સાંભળી સર્વ ભૂત પ્રેતાદિક પ્રકૃપિત થઈ જાવ્યા, હે રાજન ! હાલમાં જલદી તું ત્હાડું શરણ શોધી લે, અથવા ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કર. એમ કહી અસિતાક્ષયક્ષ મુદ્ગર ઉગામી રાજને પ્રહાર કરવા દેવ્યા. તેટલામાં રાજએ એકદમ સ્તંભન વિધાવડે સ્તંભની માફક તે યક્ષને સ્તંભિત કર્યો. ત્યારબાદ અતિ વિકરાલ અને અદ્ભુત વેષધારી એવો તે ભૂત ગર્જારવવડે ક્ષુભિત કરતો રાજની આગળ આવ્યો એટલે સિદ્ધરાજે મંત્રના પ્રભાવથી ચોરની માફક તરતજ તેને પણ બાંધી દીધો. આ પ્રમાણે સિદ્ધરાજનો પ્રભાવ જોઈ તેનો સર્વ પરિવાર એકઠો થયો અને રાજની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો. હે મહારાજ ! એમને બંધનથી મુક્ત કરો. કારણ કે આપ કહેશો તે પ્રમાણે કર આપવા અમે તૈયાર છીએ. રાજ જોડ્યો, આ અસિતાક્ષ યક્ષ ખાસ મ્હારો અંગરક્ષક થાય. વળી એક રાક્ષસ મ્હારો છત્રધારક થાય. તેમજ અન્ય ભૂત પિશાચાદિક હંમેશાં મ્હારી આગળ સંગીત સાથે નૃત્ય કરે. એ પ્રમાણે સાંભળી તેઓએ વિનયપૂર્વક રાજના કહ્યા પ્રમાણે સમગ્ર આજ્ઞાનો સ્વીકાર કર્યો. ત્યાર બાદ અસિતાક્ષ તથા ભૂતને બંધનથી મુક્ત કરી સિદ્ધરાજ રાત્રીના છેલ્લા પ્રહરે પ્રેતાદિક સહિત પોતાના મહેલમાં ગયો. તેટલામાં ત્યાં પ્રભાત સૂચક પટહ, ઢક્કા, હોરા, મૃદંગ અને શંખાદક વાજીત્રોનો મહાન શબ્દ થયો.

(૨૨૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર

પ્રભાત રૂપી હસ્તીએ ખેંચેલી અને ચંદ્ર રૂપી પક્ષીએ ત્યાગ કરેલી એવી રાત્રી રૂપ લતાનાં તારા સભામાં સંગીત. રૂપી ઉજ્જ્વલ પૂષ્પો ક્ષીણ થવા લાગ્યાં. તેમજ સૂર્યના કિરણ રૂપી માંજરને ધારણ કરતાં દિશા રૂપી સ્ત્રીઓનાં મુખ કમલ શોભવા લાગ્યાં. પછી સિદ્ધરાજ પોતાનો પ્રાભાતિક નિત્ય નિયમ કરી યજ્ઞ, રાક્ષસ, પિશાચાદિકને સાથે લઈ સભામંડપમાં વિરાજમાન થયો. ત્યાર બાદ ભૂત પિશાચોએ પોત પોતાનાં સ્વરૂપ વિકુર્વિ સમસ્ત સભ્યજનો સમક્ષ વિવિધરચનાવડે સંગીત પ્રારંભ્યું. તેમાં એક મહા રાક્ષસ વૃદ્ધ વણિકનો વેષ પહેરી હાથમાં ત્રાજવાં લઈ નાચવા લાગ્યો. તે જોઈ રાજાએ પૂછ્યું. તું વૃદ્ધ વાણીયાનો વેષ લઈ કેમ નાચે છે ? ત્યારે તે બોલ્યો હાલમાં તો હું નૃત્ય કરું છું માટે પછીથી હું મહારૂં ચરિત્ર આપને સંભળાવીશ. એમ કહીને નાચવા લાગ્યો, અનુક્રમે નૃત્યની સમાપ્તિ થઈ. ત્યાર બાદ પોતાની જીહ્વા બહાર કાઢીને રાક્ષસ ક્ષણ માત્ર મૂર્છિત થઈ ગયો. પછી સાવધાન થઈ તે બોલ્યો હે નરેન્દ્ર ? મહારા નૃત્યનું કારણ આપ સાંભળો. પૂર્વલવમાં હું જીહ્વાના દોષથી જૈનધર્મ પામીને પણ મનુષ્યપણું હારી ગયો. રાજા બોલ્યો હારી જવાનું શું કારણ ? તેના જવાબમાં તે રાક્ષસ બોલ્યો હે રાજા ? મહારો પૂર્વલવ સાંભળો.

આ નગરમાં પ્રસિદ્ધ ગુણોનો આધાર ભૂત ઈશ્વર નામે શ્રેષ્ઠી પ્રથમ રહેતો હતો. અને બંધુમતી નામે રાક્ષસનો પૂર્વલવ. તેની સ્ત્રી હતી. તેઓને સુલસ નામે એક પુત્ર હતો. અનુક્રમે યૌવન અવસ્થા પામેલો એવો તે સુલસ સ્વેચ્છાચારમાં ફસાઈ પડ્યો. એક દિવસ તે બહાર ફરવા નીકળ્યો હતો તેવામાં બાવીસ પરીષદ સહન કરતા એક મુર્નીદ્ર તેના જોવામાં આવ્યા. એટલે તરતજ તેમની પાસે

દત્તત્રીકીની કથા.

(૨૨૧)

તે ગયો અને વંદન કરી અતિ મધુર દેશના સાંભળવા બેઠા. દેશનાની અંદર રાત્રી લોજનની વ્યાખ્યા ચાલતી હતી. તેમાં રાત્રી લોજન કરવામાં દોષ અને નહીં કરવામાં ગુણોતું વર્ણન બહુ વિસ્તારપૂર્વક તેના સાંભળવામાં આવ્યું. તેથી તેણે પણ ભદ્રક ભાવને લીધે રાત્રી લોજન નહિ કરવાનો નિયમ લીધો. પરંતુ સમ્યક્ત્વાદિ શુદ્ધી ધર્મનો તેણે સ્વીકાર કર્યો નહીં. વળી તે સુલસનો પિતા ઈશ્વર શ્રેષ્ઠી પણ પોતાના પુત્રને શોધવા માટે ત્યાં આવ્યો હતો. તેણે તે સમ્યક્ત્વાદિ શ્રાવકધર્મ પણ મુનિ પાસેથી લીધો. પછી પિતા પુત્ર બન્ને જણ મુનિને નમસ્કાર કરી પોતાને ઘેર ગયા અને પોતાના નિયમ પ્રમાણે તેઓ ધર્મ પાળવા લાગ્યા, તેમજ નિરંતર ધર્મના પ્રભાવથી મનોવાંછિત સુખ તેઓ અનુભવતા હતા.

એક દિવસ અર્ધ રાત્રીના સમયે સુલસ પોતાના મિત્ર સાથે વિટચર્યા (જારકર્મ) વડે ચૌટામાં જુગા-સુલસનો શિથિલ-રના સ્થાનોમાં ફરતો હતો. તેવામાં તેના આચાર. મિત્રે ઘેબર, ખાબ, વિગેરે પકવાન લાવી સુલસને કહ્યું કે આ પકવાન ત્હારા માટે લાવ્યો છું માટે તું લોજન કર. સુલસ બોલ્યો, નારે ભાઇ ? અત્યારે આ સર્વ મ્હારે અનુપયોગી છે. કારણ કે હું રાત્રીલોજન કરતો નથી. ગુરૂ સમક્ષ મ્હે રાત્રીલોજનનો નિયમ લીધો છે. માટે હે બાંધવ ? લોજન સંબંધી મ્હને કંઈ પણ ત્હારે કહેવું નહીં અને તે સંબંધી હવે બોલે તો ત્હને મ્હારા સોગન છે. તે સાંભળી તે ઉલ્લંઠે કહ્યું કે રાત્રી લોજન કરવાથી શું કોળીઓ કાનમાં જતો હશે ? અને મુખમાં નહીં જતો હોય ? દીવાના પ્રકાશથી સારી રીતે કુંથુઆ, કિડીઓ વિગેરેનો તપાસ કરી જીવ રહિત મોદકાદિક મિષ્ટાન્ન જમવામાં શો દોષ છે ? હે બાંધવ ? અત્યાર

(૨૨૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

સુધી વિશુદ્ધ લોજનથી તું છેતરાયો છે. કારણ કે રાત્રી લોજન કામીપુરૂષોને બહુ આનંદ દાયક થાય છે. માટે આને તો મહારા આગ્રહથી પ્રમદાઓની સાથે આનંદપૂર્વક તું લોજન કર. પછી વિચાર કરી જેમ ત્હને રૂચે તેમ તું કરજે. એમ કહી તેણે એક વેશ્યાને સંકેત કર્યો એટલે તેણીએ સુલસના મુખમાં બળાત્કારે મોદકનો એક કકડો મૂકી દીધો. અને બાકીનું સર્વ પોતે ખાઈ ગયો. ત્યાર બાદ હમ્મેશાં રાત્રીએ મિત્રો સાથે તે બંદરમાં ફરતો હતો અને પકવાનનું લોજન પણ કરવા લાગ્યો. તેની પાછળ કેટલીક ચાંડાલિનીઓ સુસ્વરે ગાયન કરે છે, વળી કેટલીક નૃત્ય કરે છે. એવી રીતે વિલાસકારી પ્રમદાઓ સાથે તે સવાર સુધી વિલાસ કરવા લાગ્યો. તેમજ કોઈક વખત વૈશ્યાઓને ત્યાં પણ સૂઈ જાય છે. અને કોઈક વખત મઠ, મંડપ અને દેવમંદિરોમાં પણ સૂઈ રહે છે. ત્યાંથી મધ્યાહ્ન સમયે જાગીને પોતાના પિતાને ત્યાં જાય છે. આ પ્રમાણે સુલસનું સર્વ વૃત્તાંત તેના પિતાના જાણવામાં આવ્યું. એટલે તેણે તેને બહુ તિરસ્કાર આપીને કહ્યું કે રે ભાગ્યહીન ! રાત્રીલોજનનો નિયમ પણ ત્હેં ભાગ્યો ? બહુ ખેદની વાત છે કે મનુષ્ય જન્મ તું હારી ગયો. વળી શત્રુઓની સેવા કરવી ઉત્તમ છે, સુલટોના પ્રહારથી મરવું શ્રેષ્ઠ છે. તેમજ ઉંચી જાણવાથી વ્યાકુલ એવા અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવો પણ ઉત્તમ ગણાય છે. પરંતુ વ્રતમાં વિદ્ધ કરનાર રાત્રીલોજન કરવું તે ઉચિત નથી. હે વત્સ ! આ અપૃથ્વ સેવન કરવાથી ત્હને બહુ પશ્ચાત્તાપ થશે. સુલસ ખાલ્યો માત્ર શ્રાવક વિના અન્ય સર્વ લોકો રાત્રી-લોજન કરે છે. માટે તેઓનો માર્ગ મ્હેં ગ્રહણ કર્યો છે. તેથી આ સંબંધી તમ્હારે હવે મ્હને કંઈ પણ કહેવું નહીં. જેની જેવી યોગ્યતા હોય તે પ્રાણી તેવા અનર્થનો સ્વીકાર કરે છે.

ત્યાર બાદ તેના પિતાએ તેનો બહુ તિરસ્કાર કર્યો. તેથી

દત્તત્રીશીની કથા.

(૨૨૩)

તે મર્યાદા છોડીને પોતાના ઘેર પશુ રાત્રીએ સુલસનું મરાણુ. લોજન કરવા લાગ્યો. તેમજ બાર પુરૂષો સાથે સ્વચ્છંદાચારી થઈ અકૃત્યો પશુ કરવા લાગ્યો. એક દિવસ કોઈ ઉત્તમ શ્રાવકધર્મમાં કુશલ એવા વસુ-મિત્ર સાથે પોતાનો બાલ મિત્ર બાણી સુલસ વિવાહ પ્રસંગે બનનાં ગયો ત્યાં રાત્રીએ સર્વ લોકો ગામમાં ગયા. એટલે બનનો ઉતારો આપ્યો અને વેવાઈએ પૂછ્યું કે, આ બનમાં આવેલા લોકો માટે કેટલી રસોઈ અમે કરાવીએ ?

ત્યારે તેઓ યોડ્યા અમે કોઈપણ રાત્રી લોજન કરતા નથી. ત્યારે સુલસ યોડ્યો, કે, હું તો રાત્રે પશુ જમીશ. તેથી મહારે માટે દુધપાક, પુરી અને દાળભાત વિગેરે તૈયાર કરાવો. એટલે વેવાઈએ તેના કહેવા પ્રમાણે રસોઈ તૈયાર કરાવી પરંતુ ઉકળતા દુધમાં અકસ્માત ઉપરના ભાગમાંથી બહુ ધુમના ગોટાથી અકળાઈ ગયેલો એક સર્પ આવી પડ્યો અને તરતજ બહુ તાપને લીધે તેનાં સમગ્ર ગાત્ર ગળી ગયાં, જેથી આ વાત કોઈના બાણ-વામાં આવી નહીં, લોજનનો સમય થયો એટલે સુલસ આવીને પાટલા ઉપર બેઠો. દુધપાક વિગેરે સર્વ રસોઈ પીરસાઈ ગઈ, જમવાનો આરંભ કર્યો કે પ્રથમ ગ્રાસમાંજ તેની જીભ ટુંકી પડી ગઈ, હાથમાંથી પાત્ર પડી ગયું. અંગોપાંગ શિથિલ થઈ ગયાં. અને મૂર્છિત થઈ તેજ આસન ઉપર પડી ગયો. તે જોઈ પીરસનાર સ્ત્રી પશુ ગભરાઈ અને તેણે ખૂમ પાડી, તેથી ઘણા લોકો ત્યાં દોડતા આવ્યા. પોતાના મિત્ર સહિત બનૈયાઓ પણ આવી પહોંચ્યા. દીવાનો બહુ પ્રકાશ કરી થાળીમાં તપાસ કરી જોયું તો દુધપાકની અંદર રંધાઈ ગયેલા સર્પના કકડા બેવામાં આવ્યા. એટલે સુલસનો મિત્ર યોડ્યો, કે વિષહારક રત્નમણિ લાવો. તેમજ મંત્ર તથા તંત્ર વાદી એવા ઉત્તમ ગારૂહિકોને

(૨૨૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પણ જલદી ઓલાવો, લોકો તે પ્રમાણે ઉપચાર કરવા લાગ્યા. વળી પાણી સાથે મણી ઘસીને તેના નેત્રો અને કાનમાં છટ-છટાટ છાંટયું. તેમજ મંત્રવાદીઓએ પણ પોતાના બનતા પ્રયાસે મંત્ર તથા તંત્રોનો ઉપચાર કર્યો. પરંતુ કોઈપણ પ્રકારનો ગુણ થયો નહીં અને સર્વને જોતાં જ તે તત્કાલ મરણ પામ્યો.

સુલસનો મિત્ર બહુ વિલાપ કરવા લાગ્યો. હા ! હા ! હા !
મિત્ર ? મહેં ના પાડી હતી તો પણ ત્હેં
વસુમિત્રનો રાત્રી લોજનમાં આસકત થઈ નિયમનો
વિલાપ. ભંગ કર્યો. તેથી ત્હારી આ દશા આવી.
વળી ઉત્તમ શ્રાવકનો પુત્ર થઈ ત્હેં સદ-

ગુરૂની આજ્ઞાનો લોપ કર્યો, તેમજ નરભવમાં ઉત્પન્ન થઈ રસા-સ્વાદને લીધે જન્મ ગમાવી આ પ્રમાણે મરણ વશ થયો. એમ બહુ પ્રકારે વિલાપ કરી તેણે તેના દેહનો અગ્નિ સંસ્કાર કર્યો. ત્યાર બાદ તે વસુમિત્ર વિવાહ ઉત્સવનો ત્યાગ કરી પોતાને ઘેર આવ્યો. વળી હે રાજન્ ! તે હું વસુમિત્રનો કુમિત્ર મરણ પામી રાક્ષસ થયો છું. તેમજ તમ્હારો ભંડારી અને મ્હારો આસ મિત્ર, એવા આ વસુમિત્રને જોઈ પૂર્વભવના સ્નેહથી વિભંગ જ્ઞાનવડે મહેં મ્હારૂં પોતાનું ચરિત્ર જાણી આપને નિવેદન કર્યું હવે આપ આજ્ઞા ફરમાવી મ્હને કૃતાર્થ કરો. તે સાંભળી રાજાએ વસુમિત્રને પૂછ્યું કે, આ આનું ઘોલવું શું સત્ય છે ? વસુમિત્ર ઓલ્યો, સ્વામિન્ ! એનું વચન યથાર્થ છે. ત્યારબાદ ભયભીત થઈ રાજાએ યક્ષ, રાક્ષસ વિગેરેને વિદાય કર્યા અને પોતે પણ સુલસનું ચરિત્ર સાંભળી રાત્રી લોજનનો નિયમ લીધો.

હે દત્ત ! આ ઉપરથી તું પણ રાત્રી લોજનનો ત્યાગ કર કારણ કે રાત્રી લોજનમાં અનેક દોષ રહ્યા
દત્તનો નિયમ. છે. લૌકિક સિદ્ધાંતમાં પણ કહ્યું છે કે—

દત્તત્રિષ્ટીનીકથા.

(૨૨૫)

નેવાહુતિર્ને વા સ્નાનં, ન શ્રાદ્ધદેવતાર્ચનમ્ ।

દાનં વા વિહિતં રાત્રૌ, ભોજનં તુ વિશેષતઃ ॥

અર્થ—“રાત્રીના સમયે આહુતિ, સ્નાન, શ્રાદ્ધક્રિયા, દેવપૂજન અને વિધિપૂર્વક દાન કરવું નહીં. તેમજ ભોજન તો વિશેષે કરીને કરવું જ નહીં.” વળી સ્મૃતિકારક પણ કહે છે કે—

દિવસસ્યાષ્ટમે ભાગે, મન્દીભૂતે દિવાકરે ।

નક્તં તદ્દિ વિજાનીયા, ન્નનક્તં નિશિ ભોજનમ્ ।

દિવસં પક્ષં માસં, ચાતુર્માસ્યાયનં ચ અબ્દં ચ ।

યસ્તુ ન ભુંક્તે રાત્રૌ, કૃતપુન્યઃ સોઽપિ કૃષ્ણમતે ॥

નોદકમપિ પાતવ્યં, રાત્રાવત્ર યુધિષ્ઠિર ? ।

તપસ્વિના વિશેષેણ, ગૃહિણાપિ વિવેકિના ॥

સૂત્રોદિતેન વિધિના, કૃત્વા રાત્ર્યશનવર્જનં પ્રયતઃ ।

યદિ મ્રિયતે હિ મનુષ્યો, અનશનફલમેવમાપ્નોતિ ।

જાત્યકાચ્ચનવર્ણાભા, ઉદ્યદ્રવિસમપ્રભાઃ ।

વૈમાનિકાઃ પ્રજાયન્તે, રાત્રિભોજનવર્જનાત્ ॥

અર્થ—“દિવસના આઠમા ભાગમાં સૂર્યનું તેજ મંદ થાય છે. ત્યારે નક્ત કાળ ગણાય છે. તેથી તે વખતે ભોજન કરવું નહીં, કારણ કે તે રાત્રી ભોજન ગણાય છે. દિવસ, પક્ષ, માસ, ચારમાસ, છમાસ અને એક વર્ષ પર્યાંત જે રાત્રી ભોજન કરતો નથી તે મનુષ્ય વૈષ્ણવ મતમાં પૂણ્યશાળી ગણાય છે. વળી હે યુધિષ્ઠિર ! વિવેકી એવા ગૃહસ્થાશ્રમી અને વિશેષે કરી તપસ્વિઓએ રાત્રીએ ખાણી પણ પીવું નહીં. જે સૂત્રમાં કહેલા વિધિ પ્રમાણે જે મનુષ્ય પ્રયત્ન પૂર્વક રાત્રી ભોજનનો ત્યાગ કરી

(૨૨૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

મરણ પામે છે તો તે પ્રાણી અનશન કરવાનું ફલ પામે છે. તેમજ રાત્રી લોજનનો ત્યાગ કરવાથી ઉત્તમ સુવર્ણ સમાન કાંતિવાળા અને ઉદય પામતા સૂર્ય સમાન તેજસ્વી એવા વૈમાનિક દેવોમાં તે ઉત્પન્ન થાય છે. ” વળી જેઓ આ વ્રતને ગ્રહણ કરી પશ્ચાત્ તેની વિરાધના કરે છે, અથવા અતિચારવાળું કરે છે, તેઓ દુઃખે બોધ કરવા લાયક કિલિબધિ દેવતાઓમાં ઉત્પન્ન થાય છે. આ પ્રમાણે ઉપદેશ સાંભળી દત્તવણિકે રાત્રી લોજનનો નિયમ લીધો. માટે સુશ્રાવકોએ લોજનથી રાત્રી લોજનનો ત્યાગ કરવો અને કર્મથી અંગારાદિક વેપાર કર્મનો ત્યાગ કરવો. તેમજ દ્વિતીય ગુણવ્રતધારી પુરૂષે અતિ કઠોર કર્મોનો પણ સર્વથા ત્યાગ કરવો ઉચિત છે. વળી લોગોપલોગથી વિરકત થયેલા, સ્વાધ્યાય, ધ્યાનક્રિયાઓમાં તત્પર થયેલા અને ગુણુરૂપી રતનને ધારણ કરતા એવા જે મુનિઓ કષાયોથી શાંત થયા છે તેઓને અનેકવાર નમસ્કાર. વળી હે દાનવિર્ય ! જેઓ આ લોકમાં અતિચાર રહિત દ્વિતીય ગુણવ્રત પાળે છે તેઓ ટુંક સમયમાં સુરેંદ્ર લક્ષ્મીના લોગ પાત્ર થાય છે.

इतिभोजनतः कर्मतोऽपि सात्विचारं द्वितीयं गुणव्रतं समाप्तम् ॥



વિમલશ્રાવકની કથા.



અનર્થદંડવિરમણવ્રત.

દાનવિર્ય રાજાએ પ્રશ્ન કર્યો કે હે દયાસાગર ! હવે ત્રીજા ગુણવ્રતનું સ્વરૂપ દૃષ્ટાંત સહિત સંભળાવો. શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા, હે રાજા ! ઉપદેશ શ્રવણ કરવામાં તું બહુ શ્રદ્ધાળુ છે. વળી તું ઉપદેશને લાયક છે. માટે સાવધાન થઈ શ્રવણ કર. અનર્થને

વિમલનીકથા.

(૨૨૭)

માટે જે શસ્ત્ર, અગ્નિ, મુશલ (સાંખેલું) વગેરે ધાતક વસ્તુઓ અન્યને આપવી અથવા અપાવવી તેને અનર્થદંડ નામે ત્રીભું ગુણવ્રત કહ્યું છે. તેમજ જે પ્રાણી જૈનમતમાં રક્ત થઈ ત્રીભું ગુણવ્રત અતિચાર રહિત પાળે છે તે વિમલ શ્રાવકની માફક સ્વર્ગ અને મોક્ષનાં સુખ મેળવે છે.

આ ભરત ક્ષેત્રમાં સુમનસ (પંડિત-પુષ્પો) થી ઉલ્લસાય-માન તેમજ અનેક પ્રકારના વિલાસોની વિમલદૃષ્ટાંત. શોભા જેમાં રહેલી છે, અને બહુ વિસ્તાર વાળા શાલ (કિલ્લો-વૃક્ષો) વડે સુશોભિત નંદનવન સમાન કુશલસ્થલ નામે નગર છે. તેમાં ભૂમંડલને આનંદ દાયક કુવલયચંદ્ર નામે શ્રેષ્ઠી છે. શીલગુણસંપન્ન એવી આનંદશ્રી નામે તેની સ્ત્રી છે. તેને વિમલ અને સહદેવ નામે બે પુત્ર થયા. તેમાં વિમલ બહુ ગુણવાન હતો અને સહદેવ દુરાચારી હતો. પરંતુ તેઓને પરસ્પર બહુ પ્રીતિ હતી. તેથી બન્ને રમવા માટે સાથે જાય છે, અને ભણવા પણ સાથેજ જાય છે. તેમજ વેપાર વિગેરે દરેક કાર્યો સાથેજ કરે છે.

એક દિવસ બન્ને ભાઈઓ રથમાં બેસી ઉદ્યાનમાં ગયા, અને ફલ પુષ્પો તેઓ વીણતા હતા, તેવામાં મુનિદર્શન. ત્યાં આંબાની નીચે બેઠેલા રતિના વિરહથી કૃથ થયું છે શરીર જેનું એવા કામદેવ સમાન એક મુનીંદ્રને તેમણે જોયા. ત્યારબાદ તેમનું દર્શન કરી બહુ આનંદ માનતા એવા તે બન્ને જણા મુનીંદ્રના ચરણ કમલમાં વંદન કરી નીચે બેઠા. મુનિએ પણ ધ્યાનની સમાપ્તિ થયા બાદ ધર્મ લાભ આપ્યો. વળી જેઓ મગના ઓસામણને લાયક હોય તેઓને મિષ્ટાન્નનો આહાર હિતકારી થતો નથી. એમ જાણી મુનિએ તેમને લાયક ધર્મ દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો,

(૨૨૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

જેમકે-હે ભવ્યાત્માઓ! દયા જેમાં મુખ્ય હોય તે ધર્મ કહેવાય, તેમજ જેની અંદર અઠાર દોષ ન હોય તે દેવ અને તત્ત્વોમાં કુશળતા જેમણે મેળવી હોય તે સદ્ગુરુ કહેવાય. આ ત્રણ રત્નોને જ શિવમાર્ગ કહ્યો છે. દરેક ઠેકાણે ધર્મ એવા નામાક્ષરોને સર્વ મનુષ્યો સાંભળે છે, પરંતુ તેઓમાંથી કેઈકજ આત્માથી પ્રાણી પરમાર્થ જાણે છે. વળી દુર્ગતિ રૂપ નગરમાં પ્રયાણ કરતા સમગ્ર પ્રાણીઓને અટકાવીને શુભ સ્થાનમાં લઈ જાય તે ધર્મ કહેવાય. તેમજ જેનું સેવન કરવાથી સમસ્ત જીવાત્માઓ સ્વર્ગ અને મોક્ષનું સુખ મેળવી શકે તે ધર્મ કહેવાય. વળી ભિન્ન ભિન્ન શાસ્ત્રોને લીધે દર્શનકારોએ વિવિધ પ્રકારનું ધર્મ સ્વરૂપ કહ્યું છે. પરંતુ પૂર્વાપર વિરોધ રહિત જે હોય તે ધર્મ મુખ્યતાએ બુદ્ધિમાન્ પુરૂષોએ ગ્રહણ કરવો. વળી ગામાંતર જતા પુરૂષને ગામાંતર જવાના બહુ રસ્તાઓ આવે છે પણ તે અન્ય માર્ગોનો ત્યાગ કરી જેમ સુગમમાર્ગે જાય છે. તેમ બુદ્ધિમાન્ પુરૂષ બહુ પ્રકારના ધર્મો હોવા છતાં પણ મોક્ષનગરના હેતુરૂપ ધર્મને સ્વીકારે છે. જેમ બુદ્ધિહીન મૃગલાઓ તૃપાને લીધે ક્ષાર ભૂમિમાં જલ બુદ્ધિ માને છે, તેમ અવિવેકી પ્રાણી અધર્મમાં પણ બુદ્ધિ માને છે. વળી જે પ્રાણીનાં નેત્ર વિવેકરૂપ અંજનથી પ્રકુલ્લ થાય છે તે પુરૂષ પૂર્વાપર વિચાર કરી સદ્ધર્મને ગ્રહણ કરે છે. જેમ જીવરહિત દેહ કાર્ય સાધી શકતો નથી તેમ સર્વોત્તમ દયાવિના ધર્મની સિદ્ધિ થતી નથી વળી તે દયા જૈન ધર્મમાં જ રહેલી છે. એમ જાણી તમે જૈન ધર્મનું જ આચરણ કરો. અને તેજ પ્રમાણે ધર્મનું સ્વરૂપ હું કહું છું તે તમે સાવધાન થઈ શ્રવણ કરો. રાગ દ્વેષથી ઉત્પન્ન થયેલા એવા સમગ્ર સાંસારિક દોષથી મુક્ત થયેલા અને ચોત્રીશ અતિશય વડે વિભૂષિત એવા જીનેન્દ્ર ભગવાન્ છે. તેમજ ત્રણ ગૌરવનો

વિમલનીકથા.

(૨૨૯)

જેમણે ત્યાગ કર્યો છે, ત્રણ ગુપ્તિઓના રક્ષણ કરનાર, ઈંદ્રિયો જેમણે વશ કરી છે, મમત્વનો જેમણે ત્યાગ કર્યો છે, વિધિ પ્રમાણે વિહાર કરવાવાળા, મધ્યસ્થ વિગેરે વિશુદ્ધ ગુણોના આધારભૂત, સત્વશાલી અને ગીતાર્થ એવા જે ગુરૂઓ હોય છે, તેઓને આ સંસારસાગર તરવામાં નાવ સમાન ઉપકારી કહ્યા છે. આ પ્રમાણે મુનીંદ્રતું વચન સાંભળી દુષ્કર્મ દૂર થવાથી વિશુદ્ધ પરિણામને ધારણ કરતા એવા તેઓના હૃદયમાં દેવ, ગુરૂ અને ધર્મરૂપી ત્રણ રત્ન સ્થિર થયાં.

ત્યારબાદ દુર્ધર એવા મુનિ ધર્મની ધુંસરી વહન કરવામાં અશક્ત હોવાથી તે બંને જણે સમ્યક્ત્વાદિ

ધર્મસેવન. બાર પ્રકારના શ્રાવક ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો.

વિશેષ પ્રકારે ત્રિજ્ઞ ગુણવ્રતતું સ્વરૂપ તેઓના પૂછવાથી મુનિએ ચારે પ્રકારના ભેદ સહિત સંભળાવ્યું. તે પ્રમાણે પોતે સમજીને ગુરૂને નમસ્કાર કરી બંને ભાઈઓ પોતાને ઘેર ગયા. ત્યારબાદ આર્તધ્યાન તથા મઘાદિ પાંચ પ્રકારનો પ્રમાદ તેઓ સેવતા નથી. તેમજ શસ્ત્ર કોઈને આપતા નથી. સાવધ ઉપદેશ પણ કોઈને આપતા નથી. તે બંનેમાં વિમલનો સ્વભાવ બહુ સરલ હતો અને સહદેવનો સ્વભાવ ઘણો ચંચલ હતો. તેમજ ક્રીડા કરવામાં તે બહુ લોભુપ હોવાથી ધર્મમાં બહુ પ્રમાદી થયો.

એક દિવસ તે બંને ભાઈઓ ઉત્તમ કરીયાણું લઈ પૂર્વ દેશમાં વેપાર માટે નીકળ્યા. અર્ધ માર્ગે

પથિકનો ચાલતાં એક પથિક મળ્યો. તેણે વિમલને

સમાગમ. પુછ્યું ભાઈ ! સિદ્ધો, કાંટાવિનાનો, ઘાસ પાણી અને કાષ્ટ વિગેરે જ્યાં સુલભ હોય

તેવો માર્ગ અમને બતાવો. ધર્મકાર્યમાં દક્ષ એવો તે વિમલ

(૨૩૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

ખોલ્યો, માર્ગ સંબંધી કોઈપણ હુકીકત મ્હારા જાણવામાં નથી. ફરીથી પથિકે પૂછ્યું હે શેઠ ! તમે કયે ગામ જાઓ છો ? વિમલ ખોલ્યો, જ્યાં કરીયાણું મોંઘા ભાવે વેચાશે ત્યાં અમારે જવું છે. વળી ફરીથી પથિકે ખોલ્યો, શેઠજી ! આપ કયા નગરમાં રહો છો ? મહેરખાની કરી આપના નગરનું નામ તો કહો. પછી વિમલ ખોલ્યો, રાજધાનીમાં મ્હારું નગર નથી. પથિકે ખોલ્યો, હું પણ આપની સાથે આવીશ. ત્યારે વિમલ ખોલ્યો, એમાં અમે શું કહીએ ? જેવી તમ્હારી ઇચ્છા. તે સાંભળી પથિકે પણ તેની સાથે ચાલતો થયો. આગળ ચાલતાં એક નગર આવ્યું. તે નગરની બહાર એક ઉદ્યાનમાં તેઓએ મુકામ કર્યો. અને રસોઈ માટે અગ્નિ સળગાવ્યો, એટલામાં કેટલાક નોકરોએ પાણી વિગેરે સામગ્રી પણ તૈયાર કરી. ત્યારબાદ પથિકે રસોઈ માટે વિમલનો પાસે જઈ અગ્નિ માગ્યો. એટલે વિમલે કહ્યું ભાઈ ! તમ્હે અહીં જમજો પરંતુ અમે કોઈને દેવતા આપતા નથી, કારણકે અગ્નિ વિગેરેના દાનનો શાસ્ત્રમાં નિષેધ કર્યો છે. જેમકે—

ન ગ્રાહ્યાણિ ન દેયાનિ, પન્ન દ્રવ્યાણિ પઠ્ઠિતૈઃ ।

અગ્નિર્વિષં તથા શસ્ત્રં, મદ્યં માંસં ચ પન્નમમ્ ॥

અર્થ—“ અગ્નિ, વિષ, શસ્ત્ર, મદ્ય અને માંસ એ પાંચ વસ્તુઓ પંડિત પુરૂષોએ લેવી નહીં તેમજ આપવી પણ નહીં. ” આ પ્રમાણે વિમલનું વચન સાંભળી કોઠિની માફક તે ખોલવા લાગ્યો રે ધૃષ્ટ ! ખોટા ધર્મનો આડંબર કરનાર, હે મૂઠ ! મ્હારી આગળ આ પ્રમાણે અસત્ય ખોલતાં તું લજવાતો નથી ? વળી આવી રીતે ખોલતાં ત્હને કંઈપણ વિચાર નથી આવતો ? એમ કહી તેણે પોતાનું શરીર એટલું બધું વધાર્યું કે તેના લયને લીધે આકાશ પણ ઉંચું ગયું હોય તેમ જણાવા લાગ્યું અને તેવા

વિમલની કથા.

(૨૩૧)

પ્રકારની અહ્ભુત આકૃતિ જોઈને સર્વ લોકો ભય પામી ત્યાંથી નાશી ગયા. ત્યારબાદ તે પથિકે વિમલને કહ્યું કે જો તારે જીવવાની ઇચ્છા હોય તો મહને અગ્નિ આપ. કારણકે મહને બહુ ભૂખ લાગી છે. માટે અગ્નિમાં મનુષ્યનું માંસ સંધીને હું લોજન કરી તૃપ્ત થાઉં. વિમલ બોલ્યો, જેમ તહને યોગ્ય લાગે તેમ કર. કારણકે આ દુનિયામાં દરેક જન્મેલાં પ્રાણીઓનું મરણ તો જરૂર થવાનું છે એમાં કંઈ સંદેહ નથી. વળી નિયમનો ભંગ કરવાથી અવશ્ય ધર્મનો નાશ થાય છે. અને ધર્મનો લોપ થવાથી હજારો ભવમાં અનેક દુઃખો ઉત્પન્ન થાય છે. પરંતુ નિયમવાળા પ્રાણીનું મરણ થવાથી તેને કિચિંત્ર માત્ર પણ દુઃખ થતું નથી. માટે તારે જેમ કરવું હોય તેમ કર. પરંતુ મહારા નિયમનો ભંગ હું નહીં કરું.

આ પ્રમાણે વિમલનું ધૈર્ય જાણી વિકરાળ સ્વરૂપનો સંહાર

કરી પોતાનું દીવ્ય સ્વરૂપ પ્રગટ કરી તે

દીવ્યસ્વરૂપ. પથિક બોલ્યો, હે મહારાજ ! તહને ધન્ય છે.

તારો મનુષ્ય ભવ પણ સફળ છે. દેવ સભામાં

દેવોની મધ્યે શકેન્દ્ર તારી સ્તુતિ કરતો હતો કે, વિમલ શ્રાવક

ધર્મમાં બહુ દૃઢ છે. અને ત્રીજા ગુણવ્રતથી તહેને ક્ષુભિત કરવાને

દેવ અથવા દાનવ પણ સમર્થ નથી. તે સાંભળી મહને અશ્રદ્ધા

થઈ. તેથી હું તહને ચલિત કરવા માટે અહીં આવ્યો છું. મહે

તહને બહુ પૂછ્યું તોપણ તું તારા નિયમથી ચલિત થયો નહીં,

માટે હું તારો ઉપર તુષ્ટ થયો છું. તેથી તારી ઇચ્છા પ્રમાણે

તું વરદાન માગ. વિમલ બોલ્યો મહારા નિયમની પરીક્ષા માટે

તહે આ પ્રયાસ કર્યો તેમજ તહે તારા દીવ્ય સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યું

તેથી મહને સર્વ મળી ચૂક્યું છે. પરંતુ એટલી મહારી પ્રાર્થના

છે કે, ધર્મમાં સારી રીતે તું પ્રવૃત્તિ કરજે. વળી ઘણા લોકો તપ-

(૨૩૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

શ્રીયા કરે છે. તેમજ મંત્રાદિક વિદ્યાઓનો જપ કરે છે, તોપણ કોઈ વિરલાઓનેજ દેવતાઓ દર્શન આપે છે. ત્યારબાદ દેવ યોદ્યો જો કે ત્હારે કોઈ પ્રકારની ઇચ્છા નથી તોપણ ત્હને આ એક દીવ્ય મણિ હું આપું છું. તેનો તું કૃપા કરી સ્વીકાર કર. વળી આ મણિનો પ્રભાવ એવો છે કે, તેની સાથે ઘસેલા જળના સ્પર્શથી દરેક સર્પાતું વિષ ઉતરી જાય છે. એમ કહી વિમલની ઇચ્છા નહોતી તોપણ બળાત્કારે ત્હને આ ઓઠવાના વસ્ત્ર સાથે તે મણિને બાંધીને તે દેવ સ્વર્ગમાં ગયો. અને શકેદની આગળ તેણે સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું.

વિમલશ્રેષ્ઠીએ પણ ખૂમ પાડીને સહદેવ વિગેરે નાશી ગ-
એલા સર્વે લોકોને પોતાની પાસે યોલાવ્યા.
નગરમાં પ્રવેશ. તેઓ પણ તેનો શબ્દ સાંભળી તેની પાસે
આવ્યા. અને પથિકતું વૃત્તાંત પૂછવા લાગ્યા.
એટલે વિમલે વિસ્તારપૂર્વક પથિકની વાર્તા કહી. તેથી તેઓ
બહુ ખુશી થયા. પછી તેઓએ ભક્તિવડે જીનેંદ્ર ભગવાનને
વંદન કરી મુનિ મહારાજનાં દર્શન કર્યાં બાદ પોતાના પરિવાર
સહિત ભોજન કર્યું. ત્યારબાદ ત્યાંથી મુકામ ઉઠાવી નગર તરફ
ચાલ્યા, અને દરવાજામાં તેઓ પ્રવેશ કરતા હતા, તેટલામાં
વાણીયાઓ પોતપોતાની ડુકાને બંધ કરી ઉતાવળથી તાળાં
દેતા હતા, તેનો ખડખડાટ તેઓના સાંભળવામાં આવ્યો. વળી
એક તરફ સન્ન કરેલા ઘોડાઓ જોવામાં આવ્યા તેમજ અનેક
મુભટોવડે સુશોભિત રથ અને ચારે તરફ ફરતા અને તૈયાર કરેલા
હસ્તિઓ પણ તેઓને દેખાવા લાગ્યા. શસ્ત્રધારી અનેક સૈનિકો
સહિત સેનાપતિ પણ પોતાનો કાર્યક્રમ દર્શાવી રહ્યો હતો. તે
જોઈ વિમલે કોઈક નગરવાસીને પૂછ્યું. ભાઈ! અહીંયાં શું
છે ? આ સર્વે લોકો નગરની અંદર શામાટે ખળભળી ઉઠ્યા છે.

વિમલની કથા.

(૨૩૩)

વળી આ સર્વે લોકો દુકાનો કેમ બંધ કરે છે ? આ નગરના દરવાજા કેમ બંધ કર્યા છે ? તેમજ આ સુભટો કિલ્લા ઉપર કેમ ઉભા રહ્યા છે ? શું સ્વરાજ્ય કે પરરાજ્ય અથવા તે બન્નેથી કંઈ ભય થયો છે ? કિંવા રાજાને કંઈપણ દેવી આપત્તિ આવી પડી છે ?

ત્યારબાદ તે નગરવાસી પુરૂષે વિમલના કાનમાં કહ્યું કે આ નગરમાં ત્રણ લોકમાં ૧ વખત એવો પુરૂષો-કુમારને સર્પદંશ. તમ નામે રાજા છે, રૂપમાં કામદેવ સમાન અરિમદ્દલ નામે ત્હને એક પુત્ર છે. તે પોતાના શયન ગૃહમાં સુતો હતો. તેવામાં ત્હને એક દુષ્ટ સર્પ કરડયો છે. તે જોઈ તેની સ્ત્રીએ પોકાર કર્યો. તેથી ત્હનો પરિજન ત્યાં આવી પહોંચ્યો અને તપાસ કર્યો તેટલામાં તે સર્પ કોઈપણ ઠેકાણે નાશી ગયો, આ વાત રાજાના સાંભળવામાં આવી કે તરતજ તે પણ ત્યાં આવ્યો. અકસ્માત મડદા સમાન પોતાના પુત્રને જોઈ તે મૂર્છિત થઈ ગયો અને પોતાના પુત્રના પ્રાણનું હરણ કરનાર એવા તે સર્પની પાછળ જવા માટે તેનું અનુકરણ કરતો હોય ને શું ! તેમ તે પૃથ્વી ઉપર આઝોટવા લાગ્યો. તેમજ પોતાની રાણીઓ અને નગરના લોકો પણ અતિ કડૂણ સ્વરે રૂદન કરવા લાગ્યાં. તેમજ મંત્રીઓએ દરેક સ્થાનેથી મંત્રવેદી લોકોને યોલાવ્યા. તેઓએ પણ જલદી ત્યાં આવીને પોતપોતાના મંત્ર તંત્રના પ્રયોગ કર્યા પરંતુ તેથી વિષ ઉતરવામાં કંઈપણ ફાયદો જણાતો નથી. વળી જળાદિકના શીતોપચારથી રાજા પણ મહામુશીબતે સ્વસ્થ થયો છે. અને પ્રધાનાદિકને કહેવા લાગ્યો કે જો કોઈપણ પ્રકારે આ કુમારનું મરણ થશે તો હું તેના પહેલાં ચિતામાં પ્રવેશ કરીશ. એવો મહારો નિશ્ચય છે. એમ તમે સર્વે જાણો. આ પ્રમાણે રાજાનું વચન સાંભળી સર્વે લોકો

(૨૩૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

ગભરાઈ ગયા. અને અનેક ઉપચારો કરવા લાગ્યા વળી રાજાએ પણ નગરમાં આ પ્રમાણે પટહઘોષણા કરાવી છે કે જે કુમારને સજીવન કરે ત્હને અર્ધું રાજ્ય આપવું.

તે સાંભળી સહદેવે વિમલને કહ્યું કે ઠીક છે તમે ઉપચાર કરો આપણી પાસે દેવતાએ આપેલો મણિ મણિનો પ્રભાવ. છે તેને પાણી સાથે ઘસીને તે પાણી છાંટો જેથી કુમાર સજીવન થશે અને આપણને અર્ધું રાજ્ય મળશે. વિમલ યોડ્યો ભાઈ! આ મ્હોટા પ્રમાણવાળા પરિબ્રહ્મનો આશ્રય કરવો આપણને યોગ્ય નથી. વળી દોષનું મુખ્ય કારણભૂત આ રાજ્યનું પણ આપણે શું પ્રયોજન છે! એ પ્રમાણે વિમલનું વચન સાંભળી સહદેવ યોડ્યો તમે રાજ્ય મેળવીને આપણા કુટુંબનું દરિદ્ર જલદી દૂર કરો. તેમજ રાજકુમારને જીવતો કરી મણિ રત્નનું માહાત્મ્ય પણ આપણે જોઈએ. વળી કોઈપણ પ્રકારે આ રાજકુમાર સજીવન થશે તો ધર્મ પણ પામશે. એમ સહદેવનું વચન સાંભળી વિમલ મૌન રહ્યો. એટલે સહદેવે વિમલના વસ્ત્રની ગાંઠ છોડી મણિ લઈ લીધો. અને બહુ ખુશી થઈ તેણે ઘોષણા કરતા નગારાનો સ્પર્શ કર્યો. તેથી રાજપુત્રો તેને રાજકુમાર પાસે લઈ ગયા. પછી સહદેવે પાણીમાં મણિ ઘસીને કુમારને છાંટ્યું કે નિદ્રામાંથી જાગત થએલાની માફક તે કુમાર દિશાઓમાં દષ્ટિ ફેરવવા લાગ્યો, અને પોતાની પાસે ઉભેલા સર્વે લોકોને જોઈ પોતાની માતાને તેણે પૂછ્યું, કે, આ સર્વે લોકો અહીં કેમ આવ્યા છે! પછી હર્ષને લીધે અશ્રુધારાને વહન કરતી એવી તેની માતાએ વિસ્તારપૂર્વક સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું.

ત્યારબાદ સહદેવને અર્ધું રાજ્ય આપવા માટે રાજાએ પ્રાર્થના

વિમલની કથા.

(૨૩૫)

કરી. એટલે સહદેવ બોલ્યો હે રાજન્ !
વિમલ અને રાજ- વિમલ નામે મ્હારો મ્હોટો ભાઈ છે તેના
 ની મુલાકાત. પ્રભાવથી આ કુમાર સજીવન થયો છે. વળી
 તે પોતાના પરિવાર સહિત ચૌટામાં બેઠો છે.
 માટે ત્હને અહીં જલ્દી બોલાવો. અને તેના ઉપર તમે આ પ્રસાદ
 કરો. પછી રાજ પોતે સહદેવની સાથે હાથી ઉપર બેસી ત્યાં
 ગયો અને વિમલને જોઈ હાથી ઉપરથી નીચે ઉતરી તેને ભેટી
 વિનય પૂર્વક બોલ્યો. હે પરોપકારી ! અતિદીન અવસ્થામાં લુઠતા
 એવા મ્હને ત્હં પ્રાણલિક્ષા આપી છે. માટે કૃપા કરી મ્હાડું
 આંગણું તમે પવિત્ર કરો. એ પ્રમાણે રાજ વિનય પૂર્વક જેમ જેમ
 પ્રાર્થના કરે છે તેમ તેમ વિમલના હૃદયમાં શક્યની માફક વ્રત
 સંબંધી અતિચાર સ્કુરે છે. પછી વિમલ બોલ્યો હે નરાધીશ !
 આ ઉપકાર તો સહદેવનો છે, માટે જેમ આપને યોગ્ય લાગે તેવી
 રીતે તમે તેનો સત્કાર કરો. ત્યારબાદ રાજએ વિમલનો હાથ
 પકડી તેને હાથી ઉપર બેસાર્યો. અને પોતાના મહેલમાં લઈ
 ગયો. બાદ અન્ય લોકોને વિદાય કરી સહદેવ સહિત વિમ-
 લને સ્નાનાદિક કરાવી લોજન કરાવ્યું, પછી પાન સોપારી મુખ-
 વાસ થયા બાદ રાજએ વિમલને કહ્યું કે પોતાના પૂણ્યબળથી
 પ્રાપ્ત થયેલું એવું આ અર્ધ રાજ્ય તમે ગ્રહણ કરો. બાદ વિમલ
 બોલ્યો આટલું મ્હોટું શાસન અમને યોગ્ય નથી. કારણકે અંશ
 માત્ર પણ રાજ્ય અમને કલ્પે નહીં તો સમૃદ્ધિ યુક્ત અર્ધ રાજ્ય
 કેમ કલ્પે ! કેમકે જેની અંદર એક તો પ્રથમ પ્રચંડ કાર્ય કર-
 વાનાં અને બીજી તરફ નિયમથી અધિક લક્ષ્મીના લોગરૂપ
 પાંચમા વ્રતનો અતિચાર લાગે માટે રાજ્યનું અમારે કંઈ પણ
 પ્રયોજન નથી.

ત્યારબાદ સહદેવની ઇચ્છા જાણી રાજ બોલ્યો હે સહદેવ !

(૨૩૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

અમારો નજીકનો ઉપકારી તો તું છે માટે
રાજ્યદાન. આ અર્ધ રાજ્ય અમારા કહ્યા પ્રમાણે તું
 ગ્રહણ કર. સહદેવ યોદ્યો આપનું વચન
 સત્ય કરો. રાજ્યએ મહેલ, રથ, ઘોડા અને હાથી વિગેરેનો વિભાગ
 કરી તે સર્વે સહદેવને અર્પણ કર્યું. અને વિમલની ઇચ્છા નહોતી
 તોપણ તેને નગરશેઠની પદવી આપી. ત્યારબાદ તેઓએ પો-
 તાના માતાપિતાદિક પરિવારને પોતાની પાસે યોલાવ્યો. બાદ
 વિમલ પોતે ધર્મ કાર્યમાં દિવસો નિર્ગમન કરી આત્મસાધન
 કરતો હતો. હવે રાજ્ય, દેશ અને વિષય સુખમાં લુપ્થ થઈ સહદેવ
 નિરંકુશપણે મલિન કાર્યોમાં નિષ્કુર થઈ ગયો. અને પોતાના
 ગામોમાં ફાજલ પડેલી જમીનને થોડો કર લઈ ખેડાવવા લાગ્યો.
 તેમજ ચોરોપાસે ઘાડ પડાવી પરરાજ્યનાં ગામડાંઓ લુટાવે
 છે. અને કેટલાંક ગામડાં ભાગી નંખાવે છે. વળી પોતાના રાજ્યને
 દુષ્ટ ઉપદેશ આપે છે કે આ લોડો બહુ ધનવાન છે તેથી તેઓને
 દંડાદિકથી ક્ષીણ કરવા જોઈએ. અને ખીજ કરો પણ વધારવા
 જોઈએ. આ પ્રમાણે સહદેવનું દુષ્ટ ચરિત્ર જોઈ વિમલે તેને
 એકાંતમાં યોલાવીને કહ્યું કે તું પોતેજ અનર્થ દંડનો
 નિયમ લીધો છે છતાં તેમાં તું અતિચાર કેમ લગાડે છે? વળી
 વિશેષમાં એટલું જાણવું જોઈએ કે મનુષ્ય ભવમાં એક તરફ
 પ્રાણીઓના શરીરને વિકરાળ વાઘેણની માફક ઘુર્ધર શબ્દ કરી
 જરા રૂપી રાક્ષણી ક્રોધાયમાન થઈ વળગે છે. ત્યારે ખીજ તરફ
 દારૂણ દુઃખદાયક વ્યાધિઓ સુંદર દેહમાં ડાકિનીની પેઠે હમ્મેશાં
 આનંદપૂર્વક નૃત્ય કરે છે. તેમજ ભયંકર મરણરૂપી મહા રાક્ષસ
 જતા, આવતા, ખાતા, પીતા અને સૂતેલા એવા પ્રાણીઓનું
 ઇલ હમ્મેશાં શોધ્યા કરે છે. વળી ધન, શુભિત અને અંધુઓનો
 વિનાશ કરવામાં સમર્થ એવા ખીજ પણ ઘણા ઉપદ્રવો પ્રાણી

વિમલનીકથા.

(૨૩૭)

માત્રની સમીપમાં સદાકાળ રહ્યા છે. માટે હે બન્ધુ ? પરલવમાં જો તને સુખની ઈચ્છા હોય તો બહુ દુર્લભ એવી અનર્થ દંડ વિરતિને તું દૂષિત કરીશ નહીં. હવે આથી વધારે શું કહેવું ? તે સાંભળી સહદેવ યોદ્યો. જો હું આ પ્રમાણે રાજને ઉપદેશ ન આપું તો જરૂર આ રાજા મહારાં ઉપર કોપાયમાન થાય. વળી તહારો આ ઉપદેશ તો જળથી ભરેલા ઘડાની ઉપર પડતી એવી જલધારાની માફક બહાર ફર્યા કરે છે. એનાથી મહને કંઈ પણ અસર થવાની નથી. આ પ્રમાણે સહદેવનો નિશ્ચય જાણી વિમલે તે વિષયમાં મૌનભાવ સ્વીકાર્યો. ત્યાર બાદ સ્વચ્છંદ પ્રવૃત્તિને લીધે સહદેવ વિરતિથી રહિત થયો. અને જૈનમતમાં શ્રદ્ધાહીન થઈ ગયો. તેમજ બહુ ડૂર એવા અનર્થ દંડ પોતે કરવા લાગ્યો અને અન્યને ઉપદેશ આપી તેની યોજના કરાવવા લાગ્યો. એક દિવસ નિરર્થક કોઈક પુરૂષને બહુ દુઃખી કરી તેનું સર્વ ધન પોતાને કબજે કરી તેને છોડી મૂક્યો. પછી બહુ કોપાયમાન થએલા એવા તે પુરૂષે લાગ શોધીને અધર્મી એવા તે સહદેવને ઠાર મારી નાખ્યો. અને તે પ્રથમ નરકભૂમિમાં ઉત્તર થયો. ત્યાંથી નીકળી કેટલીકવાર સંસારમાં ભ્રમણ કરી અનેક દુઃખો અનુભવી છેવટે દીક્ષા લઈ સમાધિપૂર્વક સકળકર્મનો ક્ષય કરી તે મૌક્ષ સુખ પામશે. વળી વિશુદ્ધ પરિણામી વિમલશ્રેષ્ઠી અસ્ખલિત રીતે ગૃહધર્મનું પાલન કરી વિધિપૂર્વક પરલોકના માર્ગની આરાધના કરી સ્વર્ગ સુખ પામ્યો. માટે હે ભવ્યપ્રાણીઓ ? જેવી રીતે વિમલશ્રેષ્ઠીએ નિરતિચાર આ વ્રત પાળ્યું તેવી રીતે અન્યજનોએ પણ નિરંતર પાળવું જોઈએ.

॥ इति श्रीतृतीयगुणव्रतपरिपालने विमल-

दृष्टान्तः समाप्तः ॥



(૨૩૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર

મિત્રસેનની કથા.

પ્રથમકંઠર્પોત્સર્પણવચનાતિચાર.

દાનવિર્ય રાજા બોલ્યો હે ભગવન્ ? હવે ત્રીજા ગુણુત્તમ પ્રથમ અતિચારનું લક્ષણ કહો, શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા હે રાજન્ ? ત્રીજું ગુણુત્તમ ધારણ કરી જે પુરૂષ કામોદ્દીપક વચન બોલે છે તે મિત્રસેનની માફક સંસારમાં વારંવાર જન્મ ધારણ કરે છે.

બહુ સુંદર પર્વ (ગંડેરી-ઉત્સવના દિવસો) વડે મનોહર, પ્રાણીઓના હૃદયને આનંદ આપનાર, અને

મિત્રસેનકથા. ગાઠ રસવડે ઉત્કૃષ્ટતા પામેલી શેલડીની લાકડી સમાન પ્રીતિકારક અયોધ્યા નામે

નગરી છે. તેમાં ઇક્ષ્વાકુ રાજાઓના વંશમાં ઉત્તમ થયેલો, ચંદ્ર અને મોગરાના પુષ્પ સમાન ઉજ્જવલ છે કીર્તિ જેની એવો જ્યયંદ્ર નામે રાજા છે. પ્રિયદર્શના નામે શુદ્ધશીલવતી તેની સુખ્ય રાણી છે. ચંદ્ર નામે તેને એક પુત્ર છે તે ધર્મકાર્યમાં બહુ મંદ છે. વળી તે રાજાને સેનનામે પુરોહિત છે અને મિત્રસેન નામે તેનો પુત્ર છે. હવે ચંદ્રકુમાર વંસતરૂતુને લીધે એક દિવસ મિત્રસેન સાથે ઉદ્યાનમાં ફરવા ગયો ત્યાં ઇલાયચીના વનથી વિભૂષિત કીડા શેલની એક સુંદર શિલા ઉપર બેઠેલા મહા તપસ્વી અને સર્વ સંગથી વિમુક્ત એવા એક મુનીંદ્રનાં તેને દર્શન થયાં. આ મહોટો યોગી છે એમ આકૃતિ ઉપરથી અનુમાન કરી તે બંને જણે તેમને નમસ્કાર કર્યો. મુનિએ ધર્મ લાભ આપી તેઓના હિત માટે ધર્મ દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. હે ભવ્યાત્માઓ ? જેમ મરુસ્થલમાં કમલોથી વિભૂષિત સરોવર અને દરિદ્રીને ત્યાં ચિંતામણિ રત્ન હર્લભ હોય છે તેમ આ સંસારમાં જૈનધર્મ સહિત મનુષ્ય ભવ

મિત્રસેનનીકથા.

(૨૩૯)

પામવો બહુ દુર્લભ છે. વળી તે ધર્મ રાગ દ્વેષાદિકથી મુક્ત થએલા જીનેંદ્રલગવાને ત્યાગી અને ગૃહસ્થના લેદવડે બે પ્રકારનો કહ્યો છે. તેમજ દશ તથા બાર પ્રકારે પણ વર્ણવ્યો છે. એમ કહી પોતે પણ યથાર્થ દરેક લેદનો ઉપદેશ આપ્યો. તે સાંભળી મુનિધર્મ પાળવાને અશક્ત હોવાથી તે બન્નેજણે સાથે ગૃહસ્થ ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો.

એક દિવસ મિત્રસેને કુમારને એકાંતમાં કહ્યું કે જો તમ્હારી આજ્ઞા હોય તો કોઈ અપૂર્વ કૌતુક હું બતાવું.
મિત્રસેનનો કુમાર બોલ્યો ત્હારી મરજી, એમાં મહને
ચમત્કાર. કંઈ હરકત નથી. પછી મધ્યરાત્રના સમયે મિત્રસેને શિયાળનો શબ્દ કર્યો. તે સ્વર

સાંભળી બીજા શિયાળીઆઓ બહાર મેદાનમાં આવી ઉંચા સ્વરે બોલવા મંડી ગયા. જેથી સર્વ લોકો નિદ્રમાંથી જાગી ઉઠ્યા. તે બાગલગાટને લીધે કુકડાઓ પણ બોલવા લાગ્યા. તે ઉપરથી લોકોએ જાણ્યું કે હવે રાત્રી થોડી રહી છે. વળી કબુતર પણ જાગત થઈ બોલવા લાગ્યાં. જેથી દૃઢ શીલવાળી એવી સ્ત્રીઓ પણ કામાતુર થઈ ગઈ. પછી ચંદ્રકુમારે મિત્રસેનને સમજાવ્યો કે આ પ્રમાણે ત્હારે કોઈ વખત આચરણ કરવું નહીં. કારણ કે ત્રીજા ગુણવ્રતમાં આ પ્રથમ અતિચાર કહેલો છે. એમ કુમારે ઘણો ઉપદેશ આપ્યો. તોપણ મિત્રસેન તેનાથી અટક્યો નહીં, ઉલટો કામ ભાવનામાં બહુ આસક્ત થયો. છેવટે ચંદ્રકુમારે ક્રીડા રસમાં બહુ વ્યગ્ર જોઈ તેનો ત્યાગ કર્યો.

એક દિવસ જેનો પતિ ગામ ગએલો હતો એવી એક ભટની સ્ત્રી મિત્રસેનના જેવામાં આવી કે તરતજ દુરાચારની શિક્ષા. તેણે તે સ્ત્રીની આગળ કામક્રીડાની ચેષ્ટા કરી. તેથી તે સ્ત્રી કામાતુર થઈ તેનાજ

(૨૪૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

કંઠમાં વળગી પડી. એવામાં તે સ્ત્રીને દીયર ત્યાં આવી પહોંચ્યો. અને મિત્રસેનને જોઈ બહુ ક્રોધાતુર થઈ તેને તિરસ્કાર કરવા લાગ્યો, કે, રે ધૃષ્ટ! આ સુશીલા એવી ગરીબ સ્ત્રીને ત્હેં કામાતુર કરી ? એમ કહી તેણે મિત્રસેનને ગાઠ અંધનો વડે જકડી લીધો. અને કહ્યું કે તું ચંદ્રકુમારનો ખાસ મિત્ર છે તેથી ત્હને મારતો નથી. નહીં તો ખીજને જીવતો જવા દઉં નહીં. આ વાત ચંદ્રકુમારના જાણવામાં આવી એટલે કુમારે તેને તેની પાસેથી છોડાવ્યો અને તેને તેના ઘેર મોકલી દીધો. પછી કુમારે તેને શિક્ષા આપી કે હે મિત્ર ? આ લોકમાં પણ ત્હને અતિચાર રૂપી વૃક્ષતું પુષ્પ પ્રાપ્ત થયું. તેમજ પરલોકમાં પણ પ્રચંડ દુઃખદાયક એતું ફલ ત્હને પ્રાપ્ત થશે. કારણ કે મ્હેં ત્હને બહુ વાર્યો હતો તો પણ તું અતિચારથી વિરમ્યો નહીં તેતું આ પરિણામ આવ્યું. હજી પણ તું અહર્તલગવાન અને જ્ઞાની સદ્ગુરુતું સ્મરણ કર. તેમજ પોતાના દુશ્ચરિત્રની આલોચના કર. અને સર્વ પ્રાણીઓની ક્ષમા માગ. તે સાંભળી મિત્રસેન જોડ્યો પ્રિયઅંધુ! દઢ અંધનોની પીડાને લીધે હું બહુ દુઃખી છું, તેથી ખીજું કંઈપણ મ્હને સાંભળતું નથી. માટે મ્હારા દુઃખનો ખીજો કોઈપણ ઉપાય તું કર, એમ જોલતો તે મરણ પામીને વિંધ્યાચળમાં હસ્તીપણે ઉત્પન્ન થયો. તે ભવમાં આયુષ પૂર્ણ કરી ખીજ આઠ ભવ કરીને તે સિદ્ધિ પદ પામશે. ચંદ્રકુમાર પણ નિરતિચાર શ્રાવક ધર્મ આરાધી વિધિપૂર્વક દીક્ષા પાળી અંતે સમાધિ સહિત મોક્ષ સુખ પામ્યો.

॥ इति श्रीतृतीयगुणव्रते प्रथमातीचारविपाके मित्रसेन-
कथानकं समाप्तम् ॥



સિંહવણિકનીકથા.

(૨૪૧)

સિંહવણિકનીકથા.

દ્વિતીયકૌકુચ્યાતિયાર.

દાનવિર્ય રાજાએ પ્રશ્ન કર્યો કે, હે જગદ્ગુરુ ! ત્રીજા ગુણુ-
મતમાં બીજા અતિયારનું સ્વરૂપ દ્રષ્ટાંત સહિત સાંભળવા મહારી
ધ્વંષ્ટા છે તો આ પ કૃપા કરી તે અમને કહો. શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા,
હે રાજા ! નેત્રાદિક અંગોના નાના પ્રકારના વિકાર સહિત જે
ચેષ્ટા કરવી તેને કૌકુચ્ય કહેલું છે તે કૌકુચ્યને વિટ પુરૂષાદિકની
માફક જે પુરૂષ કરે છે તે સિંહવણિકની માફક બહુ દુઃખી થાય છે.

આ ભરતક્ષેત્રમાં બહુ પા (૫) ત્રેા (૫વિત્ર પુરૂષો=પાંદડાં)વડે
સુશોભિત, લક્ષ્મીનું સુંદર સ્થાનભૂત અને રાજહ સૌથી વિરાજીત
પદ્મ સમાન પોતાનપુર નામે સુપ્રસિદ્ધ નગર છે. તેમાં કુબેર સમાન
બહુ ધનાઢ્ય ધનદ નામે શ્રેષ્ઠી રહે છે. સોમશ્રી નામે તેની સ્ત્રી
છે. સિંહ નામે તેને એક પુત્ર છે. અને જન્મથીજ સહદેવ નામે
તેનો એક મિત્ર છે. હવે એક દિવસ રમવા માટે સિંહ પોતાના
મિત્ર સાથે રતિસાગર નામે ઉદ્યાનમાં ગયો. ત્યાં આગળ સુંદર
ક્ષતામંડપમાં વિવિધ વિલાસપૂર્વક તે બન્ને જણ કીડા કરતા હતા.
તેવામાં ત્યાં મધુર ધ્વનિ તેઓના સાંભળવામાં આવ્યો. ત્યારબાદ
તેઓ તે શબ્દના અનુસારે આગળ જતા હતા એવામાં એક સૂરિ
મહારાજનાં દર્શન થયાં. વળી સૂરીંદ્રની આસપાસ બહુ મુનિઓ
બેઠા હતા, તેથી તે તારામંડલ સહિત ચંદ્રમાનું અનુકરણ કરતા
હતા. તેમજ ભવ્યપ્રાણીઓને સ્વર્ગ અને મોક્ષમાર્ગનો ઉપદેશ
આપતા બાણે મૂર્તિમાન ધર્મરાજા હોયને શું ? એવા તે સૂરી-
શ્વરને નમસ્કાર કરી મિત્ર સહિત સિંહકુમાર ત્યાં બેઠો. અને

(૨૪૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

અવસર જોઈ સૂરીશ્વરને તેણે એક પ્રશ્ન પૂછ્યો. હે ભગવન! મહારા એક સંશયને દૂર કરવા તમે કૃપા કરો. ધર્મકાર્ય કરવાથી કોઈપણ પુરૂષ લક્ષ્મીથી ભ્રષ્ટ થાય ખરો! મુનિ જોલ્યા, લાભના અંતરાયથી તેમ પણ થાય છે. સિંહ જોલ્યો, જો ધર્મી પુરૂષ પણ લક્ષ્મીહીન થાય તો કલેશના કારણભૂત એવા ધર્મને કરવાનું શું ફલ? મુનીંદ્ર જોલ્યા, જો કે ધર્મી તરાયના દોષથી લક્ષ્મીનો નાશ થાય છે પરંતુ જો નિશ્ચયપૂર્વક ધર્મ કરે તો ફરીથી પણ ધર્મના પ્રભાવથી વિશેષ ધન પ્રાપ્ત થાય છે. તેમાં મુનિદાસશ્રેષ્ઠીનું દષ્ટાંત સાવધાન થઈ તું સાંભળ.

દેવલોકોએ નિર્માણ કરેલા, અતિ ઉન્નત અને ઉન્નવલ ચૈત્યો વડે વિભૂષિત મથુરાનામે નગરીમાં મુનિદાસ મુનિદાસ શ્રેષ્ઠી. નામે એક શ્રેષ્ઠી હતો. જેના વૈભવનું પ્રમાણ પણ અજ્ઞાત હતું, અર્થાત્ તેની પાસે દ્રવ્ય ધણું હતું. તેમજ તેનું સમ્યક્ત્વ પણ બહુ વિશુદ્ધ હતું. કેટલોક સમય ગયા બાદ કોઈ કર્મને લીધે અનુક્રમે તેનો સર્વ વૈભવ નષ્ટ થયો. તેથી તે દરેક ઠેકાણે અપમાનને પાત્ર થઈ પડ્યો. તેમજ રાજા, બંધુ, પુત્ર અને પોતાની સ્ત્રીને પણ તે અપ્રિય થઈ પડ્યો! એટલુંજ નહીં પરંતુ તેને કોઈ પ્રત્યુત્તર પણ આપતા નથી. તે પણ તે શ્રેષ્ઠી પોતાનો નિયમ ચુકતો નથી. વળી હુમ્મેશાં ત્રણે કાળમાં ઉત્તમ ભાવવડે પોતે બંધાવેલા મંદિરમાં જીનેંદ્ર ભગવાનની પૂજા કરે છે. તે જોઈ બહુ દુઃખી થતા તેના પુત્રો કહેવા લાગ્યા કે, હે પિતાજી! હવે પૂજા કરવી બંધ કરો તો બહુ સારું. કારણકે તેટલો સમય તમે વેપારમાં રોકો તો ભોજન જેટલું દ્રવ્ય પેદા કરો. વળી અમે અન્ય ગૃહસ્થોને ત્યાં ચાકરી કરીને વસ્ત્રાદિક સર્વ ઉપાર્જન કરીશું, અને ભગવાનની પૂજાનું કૃપા તો તમ્હે અર્હાયાજી જોયું, છતાં પણ હજી એનો છુટકો કરતા નથી, તમે આટલી અવસ્થા ગાળી તો પણ મૂઠને મૂઠ જેવા રહ્યા!

સિદ્ધવણિકૃતીકથા.

(૨૪૩)

શેઠે જવાબ આપ્યો, ભાઈઓ ! આ પ્રમાણે બોલવું તમ્હને
લાયક નથી. કારણકે ધર્મનો ત્યાગ કરવાથી
શેઠનો દૃઢ નિશ્ચય. કોઈપણ સમયે કાર્યસિદ્ધિ થતી નથી. વળી
ધર્મ કર્યે છતે આ જન્મમાં મ્હને જે દારિદ્ર-
દુઃખ પ્રાપ્ત થયું છે તે પૂર્વ જન્મના પાપનો
પ્રભાવ છે. શાસ્ત્રકાર કહે છે કે—

સુંદરધમ્મરયાણવિ, વિસમં વિહિવિલસિયં સમાવડ્ડ ।

જં તત્થ કારણમિણં, અન્નમવે સ્વંહિઓ ધમ્મો ॥

અર્થ—“સુંદર ધર્મમાં રાગી બનેલા એવા ભવ્ય પ્રાણીઓને
પણુ દૈવ તરફથી વિષમ દુઃખ આવી પડે છે, તેનું કારણુ અન્ય ભવમાં
ખંડિત કરેલો ધર્મ ગણાય છે.” માટે લક્ષ્મી ચાલી ભય, બંધુઓ
છુટા પડે, અને લોકોમાં અપમાન થાય પરંતુ જીનપૂજનો ત્યાગ
તો હું કરીશ નહીં. કારણુકે જીનપૂજનું ફલ તો સ્વર્ગ અને મોક્ષ-
દાયક થાય છે. માટે તમે પણુ તેમાં આદરવાળા થાઓ. એ
પ્રમાણે શેઠનું વચન સાંભળી તે લોકો કહેવા લાગ્યા કે, જેમ જેમ
તમે જીનપૂજ કરો છો તેમ તેમ તમ્હારે ત્યાં દારિદ્ર્યરૂપી વૃક્ષ
બહુ ફલદાયક થાય છે. એ પ્રમાણે લોકાપવાદ જાણી ધર્મની
હેલના થાય છે એમ સમજી શ્રેષ્ઠી પોતાનું નગર છોડી નજીકના
ગામમાં રહેવા ગયો. ત્યાં પણુ ત્રણે કાલ શુદ્ધ મંદિરમાં જીન પ્રતિ-
માની નિરવધ પૂજ કરે છે.

ત્યારબાદ ચતુર્માસમાં શેઠ મથુરામાં ગયા. ત્યાં દેરાસરમાં
દર્શન કરવા જતા હતા. તેવામાં જીન-
ધર્મભાવના. મંદિરના દ્વારમાં બેઠેલી માલણે કહ્યું કે,
શેઠજી ! ચાર સેરોનો સુંદર આ પુષ્પહાર
લેતા જાઓ અને જીનેંદ્ર ભગવાનની પૂજ કરો. પોતાની પાસે

(૨૪૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પૈસા નહીં હોવાથી શેઠે ના પાડી, એટલે તે ફરીથી ખોલી, આ મહારા શરીરે પહેરેલા સર્વે અલંકાર આપની મહેરબાનીથી થયેલા છે. હવે મહારે પૈસાની દરકાર નથી. વળી પ્રથમ આપ જેવી-રીતે પુષ્પ લઈ પૂજા કરતા હતા તેવીજ રીતે હાલ પણ પુષ્પ લઈ ભગવાનની પૂજા કરો. હું તમને પુણ્ય માટે પુષ્પ આપું છું. મહારે કંઈપણ લેવું દેવું નથી. પછી શ્રેષ્ઠીએ પોતાના હાથમાં પુષ્પ લઈ નૈષેધિકી પાઠ ભણી વિધિપૂર્વક ભગવાનની પાસે ગયા. અત્યંત ભક્તિ-ભાવથી રોમાંચરૂપી કંચુકને ધારણ કરતા એવા તે શ્રેષ્ઠીએ જીનેંદ્ર ભગવાનની પૂજા કરી અને હૃદયમાં ભાવના ભાવવા લાગ્યા. અહો ! મહુને ધન્ય છે. કારણકે અનાદિ અપાર એવા આ સંસાર સાગરમાં અનેક જન્મમાં પણ હર્લલ એવું ધર્મરૂપી નાવ મહુને પ્રાપ્ત થયું છે. ધર્મના પ્રભાવથી જન્માંતરમાં પણ ભવ્યપ્રાણીઓ દુર્ગતિ પામતા નથી. અપૂર્વ ચિંતામણી અને કલ્પવૃક્ષ પણ ધર્મજ છે. વળી ધર્મ એજ ઉત્તમ મંત્ર છે. ધર્મમાંજ ઉત્કૃષ્ટ અમૃત રહેલું છે. તેમજ ઉપકારની અપેક્ષા રહિત લોકોના હિત માટે જેઓ ધર્મોપદેશ આપે છે તેઓને ભાવ પૂર્વક વારંવાર નમસ્કાર. વળી વિમાનોમાં વાસ કરવો સુલભ છે, એક છત્રવાળી પૃથ્વીનું રાજ્ય પણ સુલભ છે, પરંતુ સમગ્ર લોકમાં મનુષ્યોને જૈનધર્મ મળવો બહુ હર્લલ છે. તેપણ મહુને પ્રાપ્ત થયો છે. માટે તે ધર્મ વિના બીજા કોઈની પણ મહારે જરૂર નથી, એમ ચિંતવન કરી તેણે દેવવંદન કર્યું.

ત્યારપછી મુનિદાસ શ્રેષ્ઠી વ્યાખ્યાનશાળામાં ગયા. અને ત્યાં ભવ્ય પ્રાણીઓને ધર્મનો ઉપદેશ આપતા સૂરિનો ઉપદેશ. સૂરિ મહારાજનાં દર્શન કર્યાં. પછી વંદન કરી પોતે દૂર ઉભો રહ્યો. એટલે સૂરિએ પણ ઉંચે સ્વરે આદરપૂર્વક ધર્મલાલ આપી તે શેઠને ઉદ્દેશીને ઉપદે-

સિદ્ધવણિકનીકથા.

(૨૪૫)

શનો પ્રારંભ કર્યો સમુદ્રમાં પડેલા રત્નની પેઠે આ સંસારમાં મનુષ્યભવ બહુ દુર્લભ છે. માટે ભવ્યાત્માઓએ મનુષ્ય ભવ પામીને સુગતિના માર્ગમાં યત્ન કરવો. જીનેંદ્ર ભગવાનની પૂજા, વ્રત પાળવામાં પ્રીતિ, સામાયિક અને પૌષધમાં પ્રયાસ કરવો, સુપાત્રમાં દાનબુદ્ધિ, ઉત્તમ તીર્થોમાં ગમન, અને મુનિઓની સેવા એ સુગતિનો માર્ગ છે. એ પ્રમાણે બહુ વિસ્તારથી સૂરિએ દેશના આવી. ત્યારબાદ વૈરાગ્યથી ખેંચાયું છે ચિત્ત જેનું એવો તે શ્રેષ્ઠી સૂરિની આગળ હાથ જોડી બોલ્યો, હે ભગવાન્! આપની કૃપાથી હુમ્મેશાં હું જીન પૂજા કરૂ છું. પરંતુ મહારા પુત્ર મહને હસે છે અને કહે છે કે હે તાત! હુમ્મેશાં તમે પૂજા કરો છો પણ તેનું કંઈ પણ ફલ દેખાતું નથી. ઉલટું પ્રથમ મેળવેલું ધન પણ ઘરમાંથી ચાલ્યું ગયું. તેમજ લોકો પણ એમજ કહે છે કે મુનિદાસનું ધન ધર્મથી નષ્ટ થયું. આ પ્રમાણે લોકો ધર્મની હેલના કરે છે. પરંતુ તેઓનું વચન કિંચિત્ માત્ર પણ મહારા હૃદયમાં અસર કરતું નથી. છતાં હે મુનિંદ્ર! તેઓને સ્થિર કરવાનો જો કોઈ પણ ઉપાય હોય તો હું સુખેથી ધર્મ કરી શકું. એમ કહી શ્રેષ્ઠી મૈન રહ્યા. પછી સૂરિએ ઉપકાર બાણી નિર્દોષ અને પાઠ સિદ્ધ એવા એક મંત્રનો ઉપદેશ આપ્યો, અને ત્હને વિધિ બતાવ્યો કે કાળી ચૌદશની મધ્ય રાત્રીએ સ્મશાનમાં કાયોત્સર્ગે ઉભા રહી તમારે આ મંત્રનું સ્મરણ કરવું એટલે મુહૂર્ત માત્રમાં કપર્દી નામે યક્ષ પ્રત્યક્ષ થઈ ત્હને કહેશે કે યોગ્ય વરદાન માગ! ત્યારે ત્હારી ઈચ્છા પ્રમાણે વરદાન માગવું. એમ કહી સૂરિએ ત્યાંથી વિહાર કર્યો.

મુનિદાસ શ્રેષ્ઠી કાળી ચૌદશની મધ્ય રાત્રીએ સ્મશાનમાં ગયો અને કાયોત્સર્ગ કરી વિધિ પ્રમાણે કપર્દીયક્ષ. સૂરિએ આપેલા મંત્રનો પાઠ કરવા લાગ્યો. ક્ષણ માત્રમાં યક્ષ પ્રગટ થયો. શ્રેષ્ઠીને કહ્યું

(૨૪૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

કે, વર માગ. શ્રેષ્ઠી બોલ્યો, જો ત્હારામાં શક્તિ હોય તો ચાતુ-
 માસના દિવસે મહેં ચારસરીપુષ્પમાલાવડે જીનેશ્વરની પૂજા
 કરી હતી તેનું ફલ મને આપ. તે સાંભળી યક્ષે અવધિજ્ઞાનનો
 ઉપયોગ કર્યો અને કહ્યું કે, તે પૂજાનું ફલ આપવા માટે હું
 સમર્થ નથી, કારણકે ભાવ પૂર્વક પૂષ્પના એક હાર વડે જીનેશ્વર
 ભગવાનની પૂજા કરી હોય તો તેથી બહુ સુંદર અને વિશાળ
 એવી સ્વર્ગ લક્ષ્મી પણ પ્રાપ્ત થાય છે તો આ ચારસરાહારની
 તો વાતજ શી કરવી ? વળી હું વ્યંતર ભતિ છું તેથી આ
 શિવાય બીજું જે કંઈ જોઈએ તે બોલો ! શ્રેષ્ઠી બોલ્યો, હે યક્ષ !
 માત્ર ત્હારા દર્શનથી હું સંતુષ્ટ થયો છું. તું ત્હારા સ્થાનમાં
 ચાલ્યો જા, તેવી કોઈ પણ વસ્તુ નથી કે જે જૈનધર્મના
 પ્રભાવથી મહને નહીં મળે ? તે સાંભળી યક્ષ બોલ્યો, આપનું
 કહેવું સત્ય છે પરંતુ મ્હારી શક્તિ પ્રમાણે આપનું વાત્સલ્ય
 મ્હારે કરવું જોઈએ. સાધર્મિક જાણી શ્રેષ્ઠીએ તેનું વચન
 માન્ય કર્યું. પછી યક્ષ બોલ્યો, તમ્હારા ઘરના ચારે ખુણાઓમાં
 મ્હોટા નિધાનો દાટેલા છે. તે તમ્હારે લઈ લેવા. એમ કહી
 યક્ષ પોતાના સ્થાનમાં ગયો.

પ્રભાતકાળમાં શ્રેષ્ઠી પોતાને ઘેર ગયો અને પોતાના
 પુત્રોને કહ્યું કે, જો તમે ધર્મમાં બુદ્ધિ
 પૂજાનો પ્રભાવ. રાખો તો આ જન્મમાં પણ તેનું પ્રત્યક્ષ
 ફળ હું તમને બતાવું. પુત્રો બોલ્યા, જો
 એમ થાય તો તમારા દેખતાં અમે બમણા ધર્મ કરવા તૈયાર
 છીએ. શ્રેષ્ઠીએ તેઓને પ્રતિજ્ઞા કરાવીને કહ્યું કે, હમ્મેશાં ત્રિકાલ
 જીનમંદિરમાં દર્શન કરવા જવું અને પૂજનાદિક કાર્ય પણ તમારે
 નિયમીત કરવાં. તે પ્રમાણે તેઓએ કબુલ કર્યું. એટલે શ્રેષ્ઠીએ
 એક નિધાન બતાવ્યો. પછી સંપૂર્ણ સોનૈયેથી ભરેલો એક

સિંહવણિકની કથા.

(૨૪૭)

ખબનો જોઈ આપતું કહેવું સત્ય છે—એમ કહી તેઓ ખડુ ખુશી થયા અને હૃમ્બેશાં ભાવપૂર્વક શેઠની આજ્ઞાપ્રમાણે વર્તવા લાગ્યા. ત્યારપછી અનુક્રમે બાકીના પોતાના ઘરની અન્દર રહેલા ત્રણે ખબના શ્રેષ્ઠીએ બતાવ્યા. ત્યારબાદ ફરીથી તેજ સૂરીશ્વર ત્યાં પધાર્યા. તે વાત સાંભળી પોતાના પુત્રો સહિત શ્રેષ્ઠી મહોટા વૈભવ સાથે તેમને વાંઢવા માટે ગયો. તેમ બીબ નગરવાસી લોકો પણ શણગાર સજી ખડુ ઉમંગથી ત્યાં ગયા. પછી ત્રણ પ્રદક્ષિણા પૂર્વક સૂરિને નમસ્કાર કરી તેમની આગળ સર્વે લોકો બેસી ગયા. ત્યારબાદ અવસર બાણી શ્રેષ્ઠીએ પ્રાર્થના કરી, કે હે ભગવન્ ! મહારા પુત્રોને સમ્યક્ત્વાદિ ઉપદેશ આપીને ગૃહસ્થધર્મ આપો. સૂરિએ પણ તે પ્રમાણે ઉપદેશ આપ્યો. તે સાંભળી સિંહકુમાર બોલ્યો, હે ભગવન્ ! મહુને પણ શ્રાવક ધર્મનો ઉપદેશ આપો. જેથી હું પણ તેનો સ્વીકાર કરી કૃતાર્થ થાઉં. બાદ ગુરૂ મહારાજે સભાની અંદર વિશેષ પ્રકારે શ્રાવક ધર્મ ઉપદેશ આપ્યો. ત્યારબાદ કેટલાક લોકોએ સમ્યક્ત્વ અને કેટલાકે અણુવ્રતાદિક ગ્રહણ કર્યા. વળી સહદેવ સહિત સિંહ શ્રાવકે સમ્યક્ત્વ પૂર્વક અનર્થ દંડવ્રતનો નિયમ લીધો. પછી ગુરૂએ વિસ્તાર પૂર્વક તેનું વિવેચન કરી કહ્યું કે, પાપનો ઉપદેશ, સ્વસ્નાદિકનું દાન, આર્તધ્યાન અને મદ્યાદિ પ્રમાદથી ચાર પ્રકારે અનર્થ દંડ થાય છે. તેમજ ખડુ સાધનોની તૈયારી, ભોગોપભોગની વૃદ્ધિ, ખડુ વાચાલતા, કામ ક્રિડા અને કામ જનક ચેષ્ટાઓનો અનર્થ દંડ વ્રતધારક ગૃહસ્થ પુરૂષોએ સર્વથા ત્યાગ કરવો જોઈએ. એ પ્રમાણે ગુરૂ મુખથી ઉપદેશ સાંભળી સિંહ અને સહદેવ બન્ને ભક્તિ સાથે ગુરૂને નમસ્કાર કરી પોતાને ઘેર ગયા અને જૈન ધર્મની આરાધના કરવા લાગ્યા.

હવે સિંહવણિક પોતાની દુકાનમાં વેપાર કરતો હતો,

(૨૪૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર

તેવામાં સુંદર રાગથી મધુર વચન બોલતો એક વિટ (ભવાઈઓ) ત્યાં આવ્યો અને બોલ્યો કે, શેઠજી ! જુના સડી ગયેલા વહિકા (વસ્ત્ર કે કાગળ ઉપર લખેલા લેખ) ખંડના થોકડા કાઢો, મ્હારે લેવા છે. સિંહિ તે પ્રમાણે થોકડા ખતાવ્યા. અને તેની કિંમત ઠરાવીને તે પોટલું તેને સોંપી દીધું ત્યારબાદ દરેક વહિકા ખંડને પોતાના કાનના મૂળમાં અફલાવી જોયા, પછી તેણે (તે ભાંડે) કહ્યું કે, કોઈ પણ વખત આવો કાનને આનંદકારક ચર ચર શબ્દ મ્હારા સાંભળવામાં આવ્યો નહોતો આ પ્રમાણે વિટનું વચન સાંભળી ત્યાં ઉભેલા વણિક પુત્રો સહિત સિંહ બહુ હસવા લાગ્યો. અને તેની કિંમત પણ છોડી ઈર્ષ્યાન સોપારી આપી તે વિટને વિદાય કર્યો. ત્યાર બાદ તે વિટ હુમ્મેશાં સિંહની પાસે આવવા લાગ્યો. અને અનેક પ્રકારના વિકારવાળી ચેષ્ટાઓ તેમજ જુકુટી આદી અંગો વડે હાસ કરી વિટ વિદ્યાના ચમત્કાર દેખાડીને તે સિંહ વિગેરે સર્વ લોકોને ખુશ કરી હસાવતો હતો. પરંતુ તે પ્રસંગ સહદેવને બીલકુલ ગમતો નહોતો. વળી વિટના સહવાસથી બુદ્ધિનો મંદ એવો તે સિંહ વણિક હુમ્મેશાં મુખ નેત્રાદિકના વિકાર કરવા લાગ્યો. એટલુંજ નહીં પરંતુ તે વિટનો પણ મ્હોટો ગુર થઈ પડ્યો. સહદેવ હુમ્મેશાં તેને બહુ ઠપકો આપે છે તો પણ તેનો અનાદર કરી અનેક પ્રકારની કામ ચેષ્ટાઓ વડે યુવતિ જનોને આનંદ આપવામાં તે પ્રવૃત્ત થયો. અજ્ઞાનતાને લીધે પોતાના મિત્રે કહેલા અતિચારને પણ તે ગણતો નથી. હાસ્ય રસમાં ગરક થઈ સર્વ લોકોને હસાવે છે. પણ એટલું તેનાણુતો નથી કે હાસ્ય કીડા બહુ હુઃખદાયક થાય છે.

એક દિવસ કણ્ઠાટક દેશના કોઈ એક રજપુતની સ્ત્રી વસ્ત્ર

સિંહવણિકની કથા.

(૨૪૯)

ખરીદવા માટે સિંહ વણિકની દુકાને સિંહનું મરણુ. ગઈ, તેના હાથમાં વસ્ત્ર આપીને પોતે નેત્રાદિકથી કામ વિકારની ચેષ્ટાઓ કરવા લાગ્યો. સ્ત્રી બહુ ભદ્રિક હોવાથી તે તરફ તેનું લક્ષ્ય નહોતું અને વસ્ત્રની કિંમત કરાવી મોઢે માગ્યું મૂલ્ય આપતી હતી તેવામાં તેની પાછળ તેનો ઘણી આવ્યો. અને તરતજ સિંહની સર્વ વિકૃતિ ભ્રષ્ટ બહુ કાપાયમાન થઈ ગયો. પછી તેના ગાલ ઉપર તે રજપુતે તાણીને એક તમાચ મારીને કહ્યું કે રેરે ! અનાર્થ ! વાણીઓ થઈ તું મહારી સ્ત્રી આગળ વીટ પુરૂષોથી પણ અધિક અનેક પ્રકારના કામ વિકારો બતાવી રહ્યો છે ? એમ કહી ફરીથી મારવા જતો હતો તેટલામાં આસપાસના બીજા વાણીયાઓ વચ્ચે પડ્યા અને રજપુતના હાથ પકડી લીધા, પછી તેને શાંત કરવા લાગ્યા. હે મહાશય ! હવે ક્ષમા કર, કારણકે સત્પુરૂષોનું બૂબલુ ક્ષમા હોય છે એમ અનેક કાલાવાલા કરી તેનો ક્રોધ શાંત કર્યો, હવે તીવ્ર તમાચાના આઘાતથી પીડા બહુ વધી ગઈ તેથી તે સિંહ ક્ષણવાર મૂર્છિત થઈ પડ્યો રહ્યો. વગી જે તરફ માર પડ્યો હતો તે આંખનો ડાળો બહાર નીકળી પડ્યો. પછી ચંદનાદિકના ઉપચાર કરી કંઈક ચેતનમાં આવ્યો એટલે તેને તેના ઘેર લઈ ગયા. અને બહુ ઉપાય કર્યા, પરંતુ ગાઢ વેદનાથી ઘેરાઈ ગયો. બાદ સહદેવે બહુ ઉપદેશ આપ્યો. ત્યારબાદ સાતમા દિવસે દુષ્ટ-તની આલોચના કર્યા વિના સિંહ વણિક મરણુ પામી નાગકુમારમાં ઉત્પન્ન થયો, ત્યાંથી નીકળી ઘેર સંસારમાં બહુ દુઃખી થઈ પરિભ્રમણુ કરશે. વગી સહદેવ નિરંતર નિષ્કલંક વ્રતનું આરાધન કરી અવસાનમાં સમાધિપૂર્વક કાળ કરી સૌધર્મ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયો. ત્યાંથી ચ્યવીને મહાવિદેહમાં ઉત્પન્ન થઈ ચારિત્ર પાળી કર્મનો ક્ષય કરી સમાધિપૂર્વક મોક્ષપદ પામશે.

શતિત્વૃતીયગુણવ્રતેદ્વિતીયાતિચારવિપાકેસિંહવણિકથાનકંસમાપ્ત્ત્મ્

(૨૫૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પદ્મવણિકનીકથા.

તૃતીયમૌખ્યાતિચાર

દાનવાંચ રાજા બોલ્યો, જગત્પૂજ્ય એવા હે ભગવાન ! તૃતીય ગુણવ્રતમાં ત્રીજા અતિચારનું સ્વરૂપ દુષ્ટાંત સહિત સાંભળવાની મહને બહુ ઇચ્છા છે માટે કૃપા કરી નિવેદન કરો. શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા, હે રાજા ! ત્રીજા ગુણવ્રતને ધારણ કરી જે શ્રાવક વાચાલપણાથી કોઈને મિથ્યા અપવાદ આપે તો તે પદ્મની પેઠે બહુ દુઃખી થાય છે.

પુરિમતાલ નામે નગર છે. વિજયપાળ નામે રાજા તેમાં રાજ્ય કરે છે. સુંદર લોગોનું એક સ્થાન-વિજયપાળ ભૂત અને રૂપમાં રંભાસમાન રંભાનામે તેની મુખ્ય રાણી છે. એક દિવસ વિજયપાળ રાજા હાથી પર બેસી પરિવાર સહિત રાજવાટિકમાં જતો હતો. તેવામાં માર્ગ ઉપર એક શેઠીયાને ત્યાં નવીન ઉદ્ધાસ પામતા યૌવનરસથી વ્યાકુળ અને સુંદર રૂપવાળી લક્ષ્મી નામે એક કન્યા તેના જોવામાં આવી, તેથી તેની પર રાજાનું ચિત્ત બહુજ લાગી ગયું. જેથી તેના માતાપિતાની પાસે માગણી કરીને પોતાની મેળે તેને તે પરણ્યો. અને પોતાના અંતઃપુરમાં લાવી તેની સાથે વિદ્વાસ કરવા લાગ્યો. જેથી નગર, અન્ય રાણીઓ કે રાજ્યની પણ તે ચિંતા કરતો નથી. ક્રૂર તે લક્ષ્મી રાણી ઉપર અતિ આસક્ત થઈ ત્રાસ દિવસ તેની પાસેજ પડી રહે છે. વળી તે સ્ત્રીના સ્નેહથી તે એટલો બધો ખેંચાયો છે કે સર્વથા વિવેક શૂન્ય થઈ ગયો જેથી અન્ય સમગ્ર કાર્ય છોડી દીધાં.

ત્યારે મંત્રીએ કહ્યું કે હે રાજા ! આ પ્રમાણે સ્ત્રીને વશ

પક્ષવણિગુનીકથા.

(૨૫૧)

થયેલો સામાન્ય માણસ પણ લોકોમાં નિંદ-
મંત્રીનો ઉપદેશ નીચ થાય છે, તો આંતરિક છ શત્રુઓથી
ઘેરાયેલા આપના સરખા રાજાઓને તો શું
કહેવું ? વળી જે રાજાઓ ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રણ પુરુષાર-
થને નિતિપૂર્વક સેવે છે તેઓને પુરુષાર્થ ફલદાયક થાય છે.
અન્યથા નિષ્ફલ થાય છે. વળી રાગાંધ પુરુષોથી ગુણો દૂર નાસ્તી
બાય છે તેમજ શાસ્ત્રાર્થ અને ગુરુનો ઉપદેશ પણ અસર કરતો
નથી. તેમજ રાજ્ય-રાષ્ટ્ર, અને ધર્મનો ત્યાગ કરી આ સ્ત્રીમાં
મોહિત થઈ તહમું હમ્મેશાં તેમાં પ્રવૃત્ત થયા છે, તે આપની
મહાદી બૂલ થઈ છે. રાજા બોલ્યો, હે મંત્રી ! મહારી પાસે ત્હારે
કંઈપણ વધારે બોલવું નહીં, આ રાજ્ય મહેં તને સોંપ્યું છે.
તેથી તેનું સંરક્ષણ ત્હારેજ કરવું. વળી જ્યાં સુધી આ મૃગાક્ષી
મહારી દષ્ટિગોચર છે. ત્યાં સુધીજ મહારૂં જીવિત પણ સમજવું,
તો પછી મારે રાજ્યાદિકનું શું પ્રયોજન છે ?

અહો ! જુઓ તો ખરા ? આ રાજા સ્નેહપાશથી કેવો
બંધાયો છે ? તેને પોતાના આત્માનું પણ
લક્ષ્મીનું મરણુ. જ્ઞાન નથી. અહો ? નિર્લજ્જ થઈ આ
પ્રમાણે બીજો કોણ બોલી શકે ? એમ
મંત્રી ચિંતવતો હતો તેવામાં તેજ રાત્રીના પરાદમાં લક્ષ્મી
રાણીને વાસિતવમન થયું. તે જોઈ રાજા બહુ ગભરાઈ ગયો.
વૈદોને બોલાવ્યા, વૈદ્ય લોકોએ અનેક પ્રકારના ઉપચારો કર્યા.
પરંતુ દૈવગતિને લીધે તે સર્વ નિષ્ફલ થયા. એમ કરતાં સૂર્યોદય
થયો કે તરતજ દેવીના પ્રાણ છુટી ગયા. તે જોઈ રાજાનું ધૈર્ય
છુટી ગયું અને મૂર્છિત થઈ પૃથ્વી પર પડ્યો. તેટલામાં તેનો
પરિજન એકઠો થઈ ગયો. અને કાષ સમાન ચેષ્ટા શૂન્ય રાજાને
જોઈ ચંદનાદિક શીતલ ઉપચાર કરીને સચેતન કર્યાં.

(૨૫૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પછી તે રાજા બહુ પોકાર કરી વિલાપ કરવા લાગ્યો, હા !
 લક્ષ્મી દેવિ ! દરેક કાર્યમાં તું બહુ દક્ષ
 નૃપવિલાપ. હુતી છતાં મહને પ્રત્યુત્તર કેમ આપતી
 નથી ! હે મૃગાક્ષી ? મહારો કંઈપણ અપ-
 રાધ થયો હોય તો ક્ષમા કર ? પૂર્ણ ચંદ્ર સમાન મુખવાળી હે
 સુતતુ ! મહારી ઉપર તું કેમ રૂષ થઈ છે ? આ પ્રમાણે વિલાપ
 કરતો રાજા તે સ્ત્રીનું પડખું ક્ષણમાત્ર પણ છોડતો નથી. તેમજ
 અન્નપાણી પણ લેતો નથી. તેમજ બીજા કોઈને તે મડદાની
 પાસે જવા દેતો પણ નથી. પછી મંત્રીએ કહ્યું હે સ્વામિન ! આ
 રાણી મરી ગઈ છે. માટે હવે શોક કરવો વૃથા છે. અને આપ
 અહીંથી ઉઠો તો અમે એને સ્મશાનમાં લઈ જઈ અગ્નિ સંસ્કાર
 કરાવીએ. તે સાંભળી રાજા ક્રોધાતુર થઈ ગયો અને બોલ્યો કે,
 પોતાના પુત્ર પ્રપૌત્રાદિક સહિત તું ત્હારા દેહને સંસ્કાર કરાવ.
 મહારી પ્રાણપ્રિયા તો કરોડ વર્ષ સુધી જીવશે. વળી આ સ્ત્રી
 સંબંધી ખરાબ તથા અશુભ વચન મહારી આગળ જે કોઈ
 બોલશે તે પુરૂષ જરૂર મરણને આધીન થશે ! આ પ્રમાણે રાજાનો
 નિશ્ચય જાણી મંત્રીએ કોઈપણ ઉપાયથી રાજાની દષ્ટિને છેતરી
 શુભ રીતે પોતાના મુલકો પાસે તે રાણીના દેહને અગ્નિસંસ્કાર
 કરાવ્યો. ત્યારબાદ તે સ્ત્રીને નહીં જોવાથી રાજા પોકેપોક મૂંઝી
 બહુ રોવા લાગ્યો, અને વિલાપ કરતો બોલ્યો કે, મારી સ્ત્રીને
 બ્યારે જોઈશ ત્યારેજ હું લોજન કરીશ. વળી મહારી રાણીને
 અહીંથી જે કોઈ લઈ ગયો હશે તેને માર્યા વિના હું લોજન કરવાનો
 નથી. એ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા કરી તે રાજાએ દશ દિવસ વ્યતીત કર્યા.
 મંત્રીએ કોઈક પુરૂષને શીખવાડી રાજાની પાસે મોકલ્યો.
 તે પુરૂષ પણ રાજા પાસે ગયો અને મંત્રીના
 મંત્રીની ચુક્રિત કહ્યા પ્રમાણે બોલ્યો. હે નરેન્દ્ર ! આપની
 સ્ત્રીના સમાચાર હું જાણું છું. તેથી આપને

પન્નવણિક્ષ્ણીકથા.

(૨૫૩)

વધામણી આપવા માટે હું અહીં આવ્યો છું. રાજા બોલ્યો, હાલમાં મહારી પ્રાણપ્રિયા ક્યાં છે? પુરૂષ બોલ્યો, હે નાથ! હાલમાં લક્ષ્મી દેવી સ્વર્ગલોકમાં સુરેન્દ્રની પાસે આનંદપૂર્વક વિલાસ કરે છે. વળી આપને સંદેશો કહેવા માટે તેણીએજ મહને મોકલ્યો છે. હે સ્વામિન! મનુષ્યલોકમાં વાસ કરવો ઉચિત નથી, કારણકે મનુષ્યલોક બહુ દુર્ગંધમય તેમજ જન્મ, જરા, વ્યાધિ અને મરણાદિક દુઃખોથી વ્યાકુલ છે. વળી સ્વર્ગલોકમાં દુર્ગંધ વિગેરેનું કોઈપણ પ્રકારે દુઃખ નથી. અને તે બહુ સુંદર છે. માટે હે નાથ! જો મહારી સાથે આપને કામ હોય તો જલદી તમ્હારે અહીં આવવું. રાજા બોલ્યો, હે સુભગ! તું સ્વર્ગનો માર્ગ મહને બતાવ. જંથી મહારી પ્રાણપ્રિયાનું સુંદર મુખકમળજોઈ હું કૃતાર્થ થાઉં. પુરૂષ બોલ્યો, હે નરેન્દ્ર! એકદમ આપણે ત્યાંજવું ઠીક નહીં. હાલમાં તો આપ સ્નાન કરી લોજન કરે, ઉત્તમ પોષાક પહેરે, રાજ્ય, દેશ અને કોશ વિગેરેની સંભાળ કરે, તેમ ધર્મસેવન કરી આનંદરસ લોગવે, તેટલામાં હું રાણી પાસે જઈ તમ્હારા આગમનની વાર્તા સંભળાવું એમ કહી તે વિદાય થયો. ત્યારબાદ તે પુરૂષના વચન પર વિશ્વાસ રાખી રાજા લોજનાદિક સર્વકાર્ય કરે છે. અહીંઆ આશ્ચર્ય માત્ર એટલુંજ છે કે બહુ વૈભવવાળો, બુદ્ધિમાન, દક્ષ તેમજ પૃથ્વીનો પતિ એવો પણ આ રાજા અત્યંત રાગરૂપી ગ્રહવડે ઘેરાયેલો હોવાથી અસત્યને પણ સત્ય તરીકે જાણે છે. ત્યારબાદ સ્ત્રીના વિરહથી આઝાંત થઈ હૃમ્મેશાં તે પુરૂષને આવવાની વાટ જોયા કરે છે. પછી તે પુરૂષ પણ ઘણો સમય વ્યતીત કરી ફરીથી રાજા પાસે આવ્યો. અને કલ્પવૃક્ષના ફળો સમાન સ્વાદિષ્ટ નારંગી ફળોની ભેટ મૂકી નમસ્કાર કરી બોલ્યો, હે નરેન્દ્ર! સ્વર્ગમાંથી દેવીએ આપના માટે આ ફળ મોકલ્યાં છે અને વિશેષમાં એક સંદેશો કહ્યો છે કે રાજા

(૨૫૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પાસેથી મહારા માટે એક સુંદર અલંકાર લાવજે. જેથી હું સર્વ દેવાંગનાઓમાં અધિક અલંકારવાળી શોભાપાત્ર ગણાઉં.

રાજાએ તત્કાલ મંત્રીઓને યોલાવી હુકમ કર્યો કે, રાણીના કદા પ્રમાણે આ સંદેશહારક પુરૂષને જલ-રાજાનો હુકમ. દી આભૂષણ આપો ! મંત્રીઓએ વિચાર કરી રાજાના દેખતાં સુંદર અલંકાર આપી ત્યાંથી તેને વિદાય કર્યો. ત્યારબાદ તેને પકડીને કેટલાક દિવસ સુધી મંત્રીઓએ પોતાના ભંડારમાં ગુપ્ત રાખ્યો. ફરીથી પણ તેવીજ રીતે તે પુરૂષ કંઈક આભરણાદિક લઈ જાય છે અને પાછો આવે છે એમ રાજાનો વખત ગુમાવે છે. હવે આ વૃત્તાંત કોઈક ધુર્તના જાણવામાં આવ્યું અને તેણે જાણ્યું કે ધન મેળવવાનો આ ઉપાય બહુ સારો છે. આવો ઘાટ ફરીથી મળવો હર્લભ છે. એમ સમજી લોજપત્રના આકારે એક સોનાનું પત્રું બનાવરાવ્યું, તેમાં અક્ષર કોતરીને સુગંધમય કસ્તૂરીના રસથી તેઓ ભરી કાઢ્યા. પછી લેખની માફક ગુપ્ત લપેટી રાજા પાસે જઈને તેણે કહ્યું કે, હું લેખવાહક છું અને સ્વર્ગમાંથી લક્ષ્મી રાણીએ મહને મોકલ્યો છે. તે સાંભળી રાજા બહુ ખુશી થયો, અને તે લેખ પોતાના હાથમાં લઈ વિચાર કરવા લાગ્યો. જરૂર આ સ્વર્ગનું લોજપત્ર છે. વળી શાહી પણ મર્ત્યલોકની નથી. એમ નક્કી કરી તે યોલ્યો, મહારી પ્રાણપ્રિયા સુખી છે ? લેખવાહક યોલ્યો, હે નરેશ્વર ! સ્વર્ગલોકમાં દેવીને આનંદ હોય એમાં શું આશ્ચર્ય ? ત્યારબાદ રાજાએ લેખને ખુલ્લો કર્યો અને વાંચવાનો પ્રારંભ કર્યો....સ્વસ્તિ શ્રી પુરિમતાલ નગરમાં મહારાજાધિરાજ શ્રી વિજયપાલ નરેન્દ્રના ચરણારવિંદમાં પ્રણામ કરી સ્વર્ગમાંથી લક્ષ્મી નામે મહારાણી સ્નેહપૂર્વક જણાવે છે કે, અહીં કુશલ છે. આપનું કુશળ ઈચ્છીએ છીએ. વળી વિશેષ

પદ્મવણિકુનીકથા.

(૨૫૫)

કારણ એ છે કે હે નાથ ! આપ નિરંતર મહારા હૃદયમાં વાસ કરી રહ્યા છો. માટે તેના ભારને લીધે જાણે ભરાઈ ગયેલી હાઉં તેવી સ્થિતિમાં હું રહી છું. પરંતુ આપના સમાગમની ઘણી ઉત્કંઠા છે પણ દૂર હોવાને લીધે આવવા માટે અશક્ત છું. માટે કૃપા કરી આપના દેહવડે પવિત્ર થયેલા સર્વ અલંકારો મહારા માટે મોકલી દેશો. આપના પ્રસાદ વિના દેવાંગનાઓમાં મહુને બહુ લજ્જા આવે છે. તેમજ અલંકારના અભાવથી મહારી અવગણના થાય છે. માટે મહુને અથવા પંદર દિવસે જેવા તેવા પણ વસ્ત્રાદિક અલંકારો મોકલતા રહેવું. આ વૃદ્ધ પુરૂષ બહુ લાયક છે માટે તેની સાથે ખાનગી કુશળ વાર્તા પણ મોકલવા કૃપા કરશો.

રાજાએ તરતજ મંત્રીવર્ગને બોલાવીને આજ્ઞા કરી કે, આ પુરૂષની સાથે મહારાં ઉત્તમ વસ્ત્ર, આભૂષણ અને કુંકુમાદિક દરેક સાર વસ્તુઓ રાણી માટે સ્વર્ગમાં મોકલી આપો. કારણકે

લેખહારકનું લક્ષમૂલ્ય, લેખનું કોટીધન અને દ્રષ્ટિનું સો કોટી મૂલ્ય થાય છે, પણ પ્રિયનાં વચન તો અમૂલ્ય છે. આ પ્રમાણે રાજાનું વચન સ્વીકારી મંત્રીઓ વિચાર કરવા લાગ્યા કે, આ કાર્ય બગડી ગયું. હવે આપણા હાથમાં રહ્યું નહીં. પછી તેઓએ વિચાર કરી રાજાને જણાવ્યું કે, આ પુરૂષ સ્વર્ગમાં કેવી રીતે જશે ? રાજા બોલ્યો, જેવી રીતે આવ્યો હતો તેવી રીતે જશે. મંત્રીઓ બોલ્યા, અહીં તો દેવીના પ્રભાવથી તે આવ્યો હતો. ફરીથી રાજા બોલ્યો, જેમ પ્રથમ આવેલો પુરૂષ ગયો હતો તેજ પ્રમાણે આ પણ જશે. એમાં વધારે વિચારનું કંઈ પ્રયોજન નથી. મંત્રીઓ બોલ્યા, મહારાજ ! પ્રથમ પુરૂષ તો અગ્નિમાં બળીને સ્વર્ગે ગયો હતો. રાજા બોલ્યો, એને પણ તેવી રીતે

(૨૫૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર

મોકલો. પછી મંત્રી લોકો કાઠની ચિતા સળગાવી તે વૃદ્ધને પકડી ચિતા તરફ લઈ જતા હતા તેવામાં ત્યાં બાર વ્રતધારી અને બહુ વાચાલ એવો પદ્મ નામે એક વલ્લિફ રહેતો હતો તેણે રાજા પાસે જઈને કહ્યું કે, હે નરાધીશ ! આ બહુ વૃદ્ધ છે, તેમજ બહુ સંદેશાએથી ભારે થઈ ગયો છે. માટે ઘરડો માણસ સ્વર્ગે નહીં જઈ શકે, તેથી કોઈક યુવાન પુરૂષને મોકલો તો બહુ સારું. મંત્રીઓ બોલ્યા, હે દેવ ! આ પુરૂષજ મોકલવા લાયક છે. કારણકે ઉત્તર આપવામાં બહુ કુશળ છે. તેમજ તરણ હોવાથી ચાલવામાં ઉતાવળો અને બોલવામાં વાચાળ પણ ઠીક છે. એના જેવો બીજો મળવો મુશ્કેલ છે. માટે દેવી પાસે એનેજ મોકલો. રાજાએ કહ્યું. ઠીક, ત્યારે એમ કરો. ત્યારબાદ મંત્રીઓ તેને બાધીને બહાર લઈ જતા હતા તેવામાં તેનો વિલાપ સાંભળી તંડના કુટુંબિઓ ત્યાં આવ્યા અને પૂછવા લાગ્યા કે ભાઈઓ ! શામાટે એને બાધ્યો છે ? શું કંઈ અપરાધ કર્યો છે ? તેઓ બોલ્યા પોતાના વાચાલતાના દોષથી એની આ દશા આવી છે બીજો કોઈ પણ અપરાધ નથી. તમ્હારે પણ પોતાના મુખનું રક્ષણ કરવા સાવધાન રહેવું. કારણ કે વાચાલતાને લીધે અનર્થદંડના પાત્ર ન થવું પડે. પછી તેના કુટુંબિઓએ મંત્રીઓની પાસે ઘણી આજીજી કરી બહુ મહેનતે પદ્મને છોડાવ્યો. મંત્રીઓએ પણ દયા લાવીને તેને મુક્ત કર્યો. તેમજ પ્રથમ પુરૂષને પણ શિક્ષા આપી કે ફરીથી આ કાર્ય ત્હારે કરવું નહીં.

એક દિવસ રાજાએ મંત્રીઓને કહ્યું કે, કોઈ પણ પ્રકારે સ્વર્ગમાંથી દેવીને અહીં લાવો તો ઠીક. કારણ કે તેના વિરહથી હું બહુ દુઃખી થાઉં છું. મંત્રીલોકોએ વિચાર ગોઠવીને કમલશ્રી નામે સુંદર રૂપવતી અને તરૂણ

કૃત્તિમદેવીનો
સમાગમ.

પન્નવચ્ચિન્નીકથા.

(૨૫૭)

વચની એક સ્ત્રીને બોલાવી. રાજના અલંકાર પહેરાવ્યા તેમજ યુક્તિપૂર્વક શિખામણુ આપીને તેને નગરની બહાર ઉદ્યાનમાં રાખી. ત્યારબાદ રાજને સમાચાર આપ્યા કે આજે દેવીને બોલાવવા માટે ઇંદ્ર પાસે એક પુરુષ મોકલ્યો છે તે કાલે આવશે. બીજે દિવસે તે પુરુષ રાજ પાસે જઈને બોલ્યો હે રાજન્ ! આપને વધામણી આપું છું કે મહારાણી ઉદ્યાનમાં પધાર્યા છે. તે સાંભળી રાજ બહુ ખુશી થયો અને પોતાના શરીરે ધારણુ કરેલાં આભૂષણો વર્ધાપકને આપી દીધાં. પછી મ્હોટા આડંબર સાથે પરિજન સહિત રાજ તેના સ્હામો ગયો. દેવીને જોઈ રાજનું હૃદય હર્ષથી ભરાઈ ગયું. અને બોલ્યો હે મંત્રી ! અહ્ભુત રૂપની શોભાવડે દેવીનો સ્વર્ગવાસ સત્ય થયો. પ્રથમ તો દેવીની આકૃતિ સ્થામ હતી, તેમજ કાન વિક-રાલ, દાંત લાંબા અને વિષમ હતા, વળી મ્હોટા ઝોઠ અને નાક ચીપટું હતું. પરંતુ હાલમાં તો સુંદર રૂપવતી દેખાય છે. મંત્રીઓ બોલ્યા, રાજધિરાજ ? આમાં કેઈ પ્રકારની ભ્રાંતિ કરવી નહીં. સ્વર્ગમાં હસ્મેશાં અમૃત રસનું લોજન કરવાથી આ દેવી આવા રૂપવાળી થઈ છે. તેમજ પ્રસન્ન થયેલા સુરાધિપે દેવીનાં દરેક અંગ પણ સુંદર બનાવ્યાં છે. હે મહારાજ ? વળી આપના આગ્રહને લીધે દેવીને અહીં મોકલી છે. ત્યારબાદ રાજ પ્રસન્ન થઈ પોતાના ગજેંદ્રના અર્ધાસન ઉપર તે દેવીને બેસારી ભારે ઠાઠથી પોતાના મંદિરમાં આવ્યો. અને તે કમળશ્રી સાથે બહુ પ્રેમને લીધે સદ્દોહિત વિષય લોગ લોગવે છે. તેમજ સ્વર્ગ સંબંધી વાર્તાઓ તેને પુછે છે. કમળશ્રી પણ મંત્રીના શિક્ષણુ પ્રમાણે પ્રત્યુત્તર સારી રીતે આપે છે. અને સમય વ્યતીત કરે છે. માટે, હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ? વિષય રાગનો સર્વથા ત્યાગ કરો.

(૨૫૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

કારણ કે જે રાગને લીધે મદિરાપાનથી ભક્ત થયેલા મનુષ્યની માફક કાર્ય અને અકાર્યનું કંઈ પણ જ્ઞાન રહેતું નથી. એમ જાણી શ્રાવક જનોએ પ્રયત્ન પૂર્વક અસત્ય વચનનો પણ ત્યાગ કરવો. અને વાચાળપણથી અયોગ્ય ભાષણ પણ કરવું નહીં. વળી વિવેકરહિત વચન બોલવાથી પશ્ચાત્ત આ માફક આ લોકમાં પણ બહુ દુઃખી થવાય છે. તેમજ તેઓ પરલોકમાં જરૂર નરક ગતિ પામે છે. માટે વાચાળતાનો ત્યાગ કરી હૃદયમાં મધુર અને સુકૃતિ પૂર્વક નિરવધ ભાષા બોલવી. જેથી સંસાર સમુદ્ર સુખેથી તરી શકાય.

॥ इति तृतीयगुणव्रते मौखर्यातिचारविपाकेपन्नकथानकंसमाप्तम् ॥



दुर्लभवणिकनीकथा.



ચતુર્થઅધિકરણાતિચાર.

દાનવીર્ય રાજાએ ફરીથી પ્રશ્ન કર્યો. પરમ ઉપકારી એવા હે ભગવાન ? હવે ત્રીજા ગુણવ્રતમાં એથો અતિચાર કેવી રીતે સમજવો ? તેનું લક્ષણ દષ્ટાંત સહિત કહો. શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુ બોલ્યા. હે ધરાધીશ ? જે પ્રાણી ઘંટી, ખાણીઓ, સાંખેલું વિગેરે દૂષિત સાધનો જથાબંધ ભેળાં કરી રાખે છે તે દુર્લભ વણિકની પેઠે નરકાદિ દુઃખ ભોગવે છે.

મુનિઓ અને જીનેંદ્રભગવાનની મૂર્તિઓવડે બહુ પવિત્ર, નિરંતર મ્હોટા ઉત્સવોવડે વ્યાકુલ અને દુર્લભવણિક. પરચકના ઉપદ્રવથી રહિત, પાટલીપુર નામે નગર છે. તેમાં છજીવકાયની રક્ષા કરવામાં તત્પર એવો વિજય નામે શ્રેષ્ઠી છે. તેમજ લોકોના નેત્રકમલને

દુર્લભનીકથા.

(૨૫૯)

પ્રકુદ્દલ કરનાર લક્ષ્મી સમાન પદ્મશ્રી નામે તેની સ્ત્રી છે. દુર્લભ નામે તેમને એક પુત્ર છે. વળી નામ પ્રમાણે તેનામાં ગુણુ છે. તેથી તેને સુચરનો સમાગમ બહુજ દુર્લભ થયો. અનુક્રમે તે યૌવન અવસ્થા પામ્યો. એક દિવસ એક, નાક અને કાન જેના કાપેલા હતા તેવા એક જુગારીની સાથે તે જુગાર રમવા ગયો. ત્યાં જુગારની અંદર દુર્લભે પાંચસો સોનૈયાની જીત મેળવી. તેથી તે જુગારીએ સ્મશાનમાં જઈ પાંચસો સોનૈયા લાવી દુર્લભને આપ્યા, એટલે તેણે જુગારીને પૂછ્યું. આ ધન તું કોની પાસેથી લાવ્યો છે ? શું સ્મશાનમાંથી લાવ્યો છે ? જુગારી બોલ્યો ત્હારે તેનું શું કામ છે ? તું ત્હારું દ્રવ્ય ગણી લે. દુર્લભે વિચાર કર્યો કે જરૂર કોઈ ભૂત, પ્રેત કે સિદ્ધ પુરૂષે પ્રસન્ન થઈ આ ધન એને આપેલું છે. એમ જાણી દુર્લભે તેને કહ્યું. આ દ્રવ્ય તું જ લઈ લે, પરંતુ આ દ્રવ્યનો આપનાર કોણુ છે તે તું મ્હને સ્પષ્ટ રીતે જણાવ. જુગારી બોલ્યો હાલમાં તો તે ધ્યાનમાં બેઠા છે. ભલે ધ્યાનમાં બેઠા હોય પરંતુ મ્હને બતાવ. એમ દુર્લભના બહુ આશ્રુથી જુગારી તેને સાથે લઈ સ્મશાનમાં ગયો અને ત્યાં ધ્યાનમાં બેઠેલા એવા એક મુનિ મહાત્મા બતાવ્યા, પછી દુર્લભ અને જુગારીએ નમસ્કાર કર્યો. ત્યારબાદ મુનીંદ્ર ધ્યાનમાં હોવાથી બન્ને જણુ પોત પોતાના ઘેર ગયા.

હવે તૃષ્ણાને લીધે દરરોજ દુર્લભ તે મુનિને નમસ્કાર કરવા જાય છે. અને બે પ્રહર સુધી ત્યાં બેસીને મુનિનો ઉપદેશ. તેમની ચેષ્ટા જુએ છે. પછી એક દિવસ મુનિ બોલ્યા હે સૌમ્ય ? શ્રદ્ધાપૂર્વક ધર્મની આરાધના કર. દુર્લભ બોલ્યો હે મુનીન્દ્ર ? આપના ચરણુ કમલની સેવાથી અધિક ઉત્તમ બીજે કયો ધર્મ છે ? પરંતુ કૃપા કરી છિન્ન અંગવાળા જુગારીની માફક મ્હારી ઉપર પ્રસન્ન થાઓ. ત્યાર

(૨૬૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

બાદ મુનિ બોલ્યા. હે મહાભાગ ? તે જુગારીએ તને છેતર્યો છે. મહેં ત્હને કંઈ પણ આપ્યું નથી. પરંતુ મહારા ચારિત્રવ્રતનું તે કારણ થયો છે. દુર્લભ બોલ્યો હે મુનીંદ્ર ? આપના વ્રત ગ્રહણમાં તે કેવી રીતે કારણ ભૂત થયો ? તે કૃપા કરી મહને કહેા.

મુનાંદ્ર બોલ્યા હે દુર્લભ ? આ નગરની અંદર સાગરદત્ત નામે બહુ ધનવાન શ્રેષ્ઠી છે. વળી હુમ્મેશાં સાગરદત્તશ્રેષ્ઠી. દ્રવ્યનું રક્ષણ તથા સંપાદન કરવામાં તે ઘણો દક્ષ છે. તેને શોભટ નામે એક પુત્ર છે. એક દિવસ શ્રેષ્ઠી પોતાના પુત્ર સાથે વિચાર કરવા લાગ્યે, હે વત્સ ? આ લક્ષ્મી મહેં બહુ કષ્ટથી મેળવી છે. તે વાત તું પણ જાણે છે. માટે ઘરથી બહાર દૂર સ્થળે કોઈ પણ ઠેકાણે પૃથ્વીમાં દાટીને આ લક્ષ્મીનું આપણે બરોબર સંરક્ષણ કરવું જોઈએ. જો તેને ઘરમાં રાખીશું તો સર્વ લોકોને સ્વાધીન થઈ વિખરાઈ જશે. તેથી સ્મશાન ભૂમિમાં જઈ કોઈ પણ એકાંત સ્થલમાં તેને દાટી દઈએ. જેથી આપત્ કાલમાં આપણને આ લક્ષ્મી સહાયકારક થાય. એમ ગુપ્ત વિચાર કરી પુત્રને લઈ સાગરદત્ત સ્મશાનભૂમિમાં ગયો. પછી કોઈ ન દેખે તેવી રીતે એકાંતમાં ઉંડા ખાડા ખોદી દ્રવ્યથી ભરેલા કલશ તે ખાડાની અંદર દાટી દીધા. અને ઉપર માટી પૂરી કોઈ ન જાણે તેવી રીતે સરખું કરી દીધું. ત્યારબાદ સાગરદત્ત બોલ્યો હે પુત્ર ? સર્વ દિશાઓમાં બરોબર તપાસ કર. કોઈએ આ કાર્ય જોયું તો નથી ? પુત્ર બોલ્યો હે તાત ? આપ ડાહ્યા થઈ આમ કેમ બોલો છો ? અતિ ભયંકર સ્મશાનભૂમિમાં અહીં રાત્રિએ કોણ આવે ? સાગરદત્ત બોલ્યો હે પુત્ર ? પરંતુ ચોક્કસ તપાસ કરવામાં શી હરકત છે ? ત્યારબાદ શોભટે ત્યાંથી નીકળીને તપાસ કર્યો તો મુડદાની માફક અચેતન થઈ માર્ગમાં પડેલો એક કાર્પટિક તેના જોવામાં આવ્યો. અને તે ધૂર્ત શ્વાસ રોધીને

દુર્લભની કથા.

(૨૬૧)

તે દ્રવ્યસ્થાન જોતો હતો. તેથી તેણે પિતા પાસે જઈ કહ્યું કે કોઈક કાર્પટિક મહાદાની માફક ત્યાં પડેલો છે. શ્રેષ્ઠી બાલ્યે દ્રવ્યના લોભથી શ્વાસ રોકીને મહાદાની માફ તે પડ્યો હશે, માટે એનું કોઈ પણ અંગ છરીથી તું કાપી લાવ. એ પ્રમાણે પિતાની આજ્ઞા લઈ શોલટ કાર્પટિકની પાસે ગયો અને તેનો કાન કાપી લાવીને પિતાને બતાવ્યો. ફરીથી પિતાએ કહ્યું કે તેનો બીજો કાન કાપી લાવ, કારણ કે ધૂર્ત માણસ દુઃખથી ડરતા નથી. પછી તે બીજો કાન કાપી લાવ્યો, તોપણ તે મહાદાની સ્થિતિમાં પડ્યો રહ્યો. પછી તેના પિતાએ કહ્યું કે બરોબર પરીક્ષા માટે તેનાં બીજાં પણ અંગ કાપવાં જોઈએ. ત્યારબાદ શોલટ ત્યાં ગયો અને ઓષ્ઠ સહિત તેનું નાક પણ કાપી લીધું; પરંતુ દ્રવ્યના લોભથી તેણે તે સર્વ દુઃખ સહન કર્યું. અહો ? દ્રવ્ય માટે પ્રાણીઓ કેવાં દુઃખ સહન કરે છે. હનીયામાં કોઈ પણ એવું દુઃખ નહીં હોય કે જે ધન માટે સહન નહીં કરાતું હોય. વળી દ્રવ્યના લોભથી મૂઠ પુરૂષો પોતાનું જીવિત પણ ગણતા નથી. તો અંગ છેદનની તો શી ગણતરી ? ત્યાર પછી કાર્પટિકને મરેલો સમજી સાગરદત્ત શ્રેષ્ઠી પુત્ર સહિત પોતાને ઘેર ગયો.

પછી કાર્પટિક ઝટ ઉભો થઈને તે દાટેલું ધન ત્યાંથી કાઢી લઈ બીજા ઠેકાણે ગોપવી લીધું. કાર્પટિકનું કષ્ટ. વળી તેમાંથી કેટલુંક દ્રવ્ય પોતાને વાપરવા માટે સાથે લઈ નગરમાં ગયો. અને ખાસ પોતાને માટે વસ્ત્ર, પાત્ર, ધૂપ, કપુર અને મુખવાસાદિક જે જોઈએ તે લીધું. વળી સૂક્ષ્મ વસ્ત્રવડે લપેટીને ઓષ્ઠ, નાક, અને કાનનો દેખાવ સાબળની માફક કરીને વેશ્યાઓને ત્યાં વિલાસ કરવા લાગ્યો. એમ કરતાં એક દિવસ તે કાર્પટિક મીઝ-બાની કરવા માટે દ્રાખ, મિષ્ટાન્ન, ઘેબર, પુરી, વડાં અને ખાંબાં

(૨૬૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

વિગેરે ઉત્તમ પદાર્થો લઈ ઉદ્યાનમાં ગયો. તેમજ પોતાની સાથે નગરના સર્વ ગાયકેને પણ ઓલાવી ગયો, ત્યાં જઈ બહુ આનંદ પૂર્વક ઉત્તમ વસ્ત્ર, લોજનાદિક વડે સર્વ લોકેને સંતુષ્ટ કર્યાં. યાચક, અનાથાદિકને પણ ઈચ્છા પ્રમાણે ખુશી કર્યાં. તેથી તેઓ પણ પ્રસન્ન થઈ કર્ણ રાજ સમાન દાની તરીકે તેનું વર્ણન કરવા લાગ્યા.

ત્યારબાદ તે કાર્પટિકની લોકમાં બહુ પ્રસિદ્ધિ થઈ. તે વાત સાગરદત્તના જાણવામાં આવી. કે તરતજ સાગરદત્તનો તેને સંદેહ થયો કે માફ ધન તો તે સ્થાનમાંથી એણે નહીં લીધું હોય ? વળી તેમ પણ બનવા જેવો સંભવ છે. કારણકે તે વખતે તે કાર્પટિક શ્વાસ રોકીને પડ્યો હતો. એમ વિચાર કરતો સાગરદત્ત તે ધૂર્તને જેવા માટે ત્યાં ગયો. કુંકુમ ચંદનના લેપથી પિંજરવર્ણવાળો, વેશ્યાઓના સમાગમમાં પડેલો, અને નાક, કાન તથા ઓછને વસ્ત્રવડે જેણે ગુપ્ત રાખેલા છે એવા તે કાર્પટિકને જોઈ પોતે ચિંતવવા લાગ્યો કે, જે ધન દુઃખથી મેળવવામાં આવે છે, તે દુઃખથીજ લોગવાય છે. અને તે ચોર ચરટાઓને લોગ્ય થઈ પડે છે. એમ વિચાર કરી શ્રેષ્ઠી સ્મશાનમાં ગયો. અને દ્રવ્ય રહિત ખાડાઓ જોઈ બહુ વિલાપ કરવા લાગ્યો. હા ! દૈવ ! મહેં કોઈ દિવસ દુરાચાર સેવ્યો નથી, છતાં મંદ પુન્યવાળા મહારા ધનનો નાશ શાથી થયો ? વળી જે ધર્મ માર્ગમાં આ દ્રવ્ય વાપર્યું હોત તો આ સ્થિતિ આવત નહીં. તેજ પ્રમાણે શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે—

દાનં મોગોનાશ—સ્તિસોગતયો ભવન્તિ વિત્તસ્ય ।

યો ન દદાતિ ન મુહુક્તે. તસ્ય તૃતીયા ગતિર્ભવતિ ॥

અર્થ—“ દાન, લોગ અને નાશ એમ દ્રવ્યની ત્રણ પ્રકારની

દુર્લભની કથા.

(૨૬૩)

ગતિ હોય છે.” તેમાં જે દાન આપતો નથી, તેમજ પોતે ઉપભોગ કરતો નથી તેના દ્રવ્યની ત્રીજી ગતિ એટલે નાશ થાય છે. માટે મહેં દાનમાર્ગે કંઈપણ વાપર્યું નહીં, તેમજ પોતેપણુ ભોગ વિલાસ કર્યો નહીં, તેથી છેવટે મહારી સર્વ લક્ષ્મીનેા વિનાશ થઇ ગયો, હુવે રાજસભામાં જઈ રાજાને સંભળાવું અને જો તે ધૂર્તના પાસેથી મહારી લક્ષ્મી પાછી અપાવે તો ઠીક.

એ પ્રમાણે વિચાર કરી શ્રેષ્ઠી ન્યાયમંદિરમાં ગયો અને વિનતિપૂર્વક કહ્યું કે હે રાજાધિરાજ ! આપના દ્રવ્યની ફરીયાદ. નગરના ઉદ્યાનમાં જે પુરૂષ અનેક પ્રકારના વિલાસ ભોગવે છે તે નક્કી ચોર છે. કારણ કે પ્રથમ મહેં સ્મશાનમાં પુષ્કળ ધન દાટયું હતું, તે કાઢી લઈને સમસ્ત વૈભવવડે તે ધૂર્ત આનંદ કરે છે. તે વાત સત્ય છે. એ પ્રમાણે શ્રેષ્ઠીનું વચન સાંભળી રાજાએ તરતજ કોટવાળને હુકમ કર્યો કે જલદી તે ધૂર્તને બાંધી મહારી આગળ હાજર કરો. તે સાંભળી તરતજ સુભટો સાથે કોટવાળ નગર બહાર નીકળી પડ્યો અને તપાસ કરી તેને બાંધીને રાજાની આગળ હાજર કર્યો. ચોર બોલ્યો, હે રાજા ! મહારો શો અપરાધ છે ? રાજા બોલ્યો, આ સાગરદત્તનો નિધાન તહેં ચોરી લીધો છે. ચોર બોલ્યો, હે નરાધીશ ! એણે મહારી પાસેથી કંઈપણ વસ્તુ લીધેલી છે તે જો મહને પાછી આપે તો હું તેનું સર્વ ધન પાછું આપવા તૈયાર છું. રાજાએ શેઠ તરફ દ્રષ્ટિ કરી કે તરતજ તે બોલ્યો, હે રાજા ! મહેં તેની પાસેથી કંઈપણ લીધું નથી. વળી ચોરની પાસે લેવા જેવું પણ શું હોય ? તે સાંભળી ચોર બોલ્યો, હે રાજા ! બહુ પરિશ્રમને લીધે થાકીને સ્મશાનની પાસે ભરનિદ્રામાં હું સુઈ રહ્યો હતો. તેવામાં ત્યાં આવી એણે મહારા કાન, નાક અને એાષ કાપી લીધા છે. તે મહને પાછા આપીને

(૨૬૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

ખુશીથી તેનું દ્રવ્ય લઈ જાય. આ પ્રમાણે ચોરનું વચન સાંભળી સાગરદત્ત ગભરાઈ ગયો. રાજ્યએ ચુકાદો આપ્યો કે હે શ્રેષ્ઠી ! જ્યારે એનાં શ્રવણાદિક અંગ પાછાં આપશે ત્યારે તમને તમારું દ્રવ્ય મળશે. એમ સમજાવી બંનેને વિદાય કર્યાં.

સાગરદત્ત શ્રેષ્ઠી ઘેર ગયો અને પોતાને વૈરાગ્ય ભાવના પ્રગટ થવાથી પોતાના પુત્રને ઉપદેશ આપ-
વૈરાગ્યભાવના. વા માંડ્યો કે, હે વત્સ ! જેમ આ લક્ષ્મી ક્ષણમાત્રમાં ચાલી ગઈ, તેમજ આ જીવિત પણ આત્મ્યું જશે. વળી લોકમાં જેનો જન્મ તેને જરા અવસ્થા છોડતી નથી. જરા સાથે પ્રાણીમાત્રને મૃત્યુ પણ અવશ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. વળી મૃત્યુના મુખમાં રહેલા સર્વ પ્રાણીઓ થોડા દિવસ જીવે છે. માટે જો ભવ્યાત્માઓ ધર્મ રૂપી પાથેય (ભાતુ) સાથે લઈ પરલોકમાં પ્રયાણ કરે તો જરૂર ત્યાં ઉત્તમ દશા ભોગવે અને બહુ સુખી થાય. તેમજ કહ્યું છે કે—

પિપતિષુરચ શ્વો વા, જરાઘુનોત્કીર્ણદેહસારોડપિ ।

ધર્મ પ્રતિનોઘચ્છતિ, વૃદ્ધપશુઃ પડ્યત નિરાશઃ ॥ ૧ ॥

બાલ્યેડસ્તિ યૌવનાશા, સ્પૃહયતિ ચ યૌવનેપીહ વૃદ્ધત્વમ્ ।

મૃત્યુત્સન્નગતોડયં, વૃદ્ધઃ કિમપેક્ષ્ય નિર્ધર્મા ? ॥૨॥

અર્થ—“આજ કે કાલ પડવાની ઇચ્છાવાળો અને જરારૂપી ધુણે (કીડાએ) કેતરી ખાધો છે દેહરૂપી સાર જેનો એવો વૃદ્ધપશુ જીવે તો ખરા ? નિરાશ બની ધર્મથી વિમુખ થાય છે. વળી બાલ્યઅવસ્થામાં યૌવનની આશા રાખે છે અને યૌવનમાં પણ વૃદ્ધ પશુની ઇચ્છા કરે છે, તેમજ મૃત્યુના ખોળામાં રહેલો આ વૃદ્ધ પુરૂષ કઈ અપેક્ષાએ ધર્મનો ઉદ્ધમ નથી કરતો ? ” તે માટે હે પુત્ર ! હવે મ્હારો એવો નિશ્ચય છે કે

દુર્લભનીકથા.

(૨૬૫)

દુઃખના સ્થાનભૂત આ ગૃહસ્થાશ્રમનો ત્યાગ કરી કોઈપણ વિશેષ વ્રતનો સ્વીકાર કરવો. અને હવેથી ત્હારી માતા વિગેરે સ્વજન વર્ગનું પાલન પોષણ ત્હારે કરવું. વળી દીનજનો ઉપર ક્યા રાખવી, જેથી ત્હારે દ્રવ્યનો ટોટો રહેશે નહીં. પુત્ર યોદ્યો, હે તાત ! આપ કેની પાસે વ્રત ગ્રહણ કરવા ધારો છે ? પિતા યોદ્યો, ઘેરથી નીકળ્યા બાદ જેઓ મળશે તેમની પાસે લઈશું. એમ કેટલીક વાતચીત કરી પુત્ર સાથે શ્રેષ્ઠી નગરની બહાર ગયો. તેટલામાં ત્યાં મહાજ્ઞાની સુસ્થિત આચાર્ય સન્મુખ આવતા હતા. તેમની આગળ જઈ શ્રેષ્ઠી વંદન કરી યોદ્યો, હે ભગવાન ! કૃપા કરી મ્હને જૈન દીક્ષા આપો, ત્યારબાદ આચાર્ય મહારાજ ત્યાંથી જૈનમંદિરમાં ગયા. અને પ્રભાવના પૂર્વક વિધિ સહિત શ્રેષ્ઠીને દીક્ષા આપી. પછી નવિન દિક્ષીત થયેલા સાગરદત્ત મુનિએ વિધિ પ્રમાણે બન્ને પ્રકારની શિક્ષા-સમાચારી ગુરુમુખથી ગ્રહણ કરી. ત્યારપછી યોગ્ય સમયે અપૂર્વ એવી એકાકી વિહાર પ્રતિમાનો સ્વીકાર કરી હું ભવ્ય જીવોને પ્રતિબોધ આપું છું; હે સુભગ ! તે ચોરે સુવર્ણ આપનાર જે મુનિ કદ્યા હતા તેજ હું પોતે છું.

આ પ્રમાણે મુનિનું ચરિત્ર સાંભળી દુર્લભને વૈરાગ્ય ભાવના પ્રગટ થઈ અને તે યોદ્યો, હે ભગવાન ! દુર્લભનો પ્રમાદ. શ્રાવકધર્મનો ઉપદેશ આપી સંસાર સાગરમાંથી મ્હારો આપ ઉદ્ધાર કરો. ત્યારબાદ મુનિએ ખારપ્રકારના શ્રાવક ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. જેથી દુર્લભે વિધિ-પૂર્વક તેનો સ્વીકાર કર્યો. અને પોતાને ઘેર ગયો. ખીજે દિવસે પોતાના પિતાને પણ ગુરુ પાસે લઈ ગયો. અને તેમને પણ શ્રાવકધર્મ અપાવ્યો. ત્યારબાદ પિતા પુત્ર બન્ને જણ ઉપયોગ સહિત પ્રયત્ન પૂર્વક ધર્મપાલન કરે છે. પછી કેટલોક સમય વ્યતીત થતાં

(૨૬૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

દુર્લભ ત્રીજા ગુણુત્તમમાં પ્રમાદી થયો અને દિવસે દિવસે બહુ હિંસાનાં ઉપકરણુ વધારવા લાગ્યો. ખર્જ, ફરશી, ભાલા, કટાર, ઢાલ વિગેરે શસ્ત્રો તૈયાર કરી સન્મુખ ભીંતમાં ભરાવી રાખે છે. તેમજ દ્વાર આગળ આંગણામાં દરેક ભતનાં વાહનો તૈયાર રાખે છે. વળી બહુ અભિમાની થઈ તે ખાંડણીયો, સાંબેલું, હલ, દંતાલી, કુહાડા વિગેરે અનેક સાધનો તૈયાર કરવા લાગ્યો; કારણુ કે જેના ઘેર આવા સાધનો ન હોય તે શું ગૃહસ્થાશ્રમ ગણાય ? એમ હુમ્મેશાં ઉદ્દતપણે લોકોની આગળ તે બોલે છે. ત્હને બહુ અભિમાની સમજી કોઈ શિખામણુ પણ આપતા નથી.

એવામાં એક તેનો બાલમિત્ર ત્હને ત્યાં આવ્યો અને દુર્લભના નામવાળો ખર્જ ભીંતમાં લટકાવેલો નામોકિતખર્જ. તેના જોવામાં આવ્યો. ખર્જની આકૃતિ બહુ સુંદર હતી તેથી તેણે દુર્લભને પૂછયા શિવાય તે ઉપાડી લીધો અને પોતાને ગામ જવા નીકળ્યો. માર્ગમાં જતાં તે ખર્જ ગાડામાંથી ખરીને નીચે પડી ગયો. તે તેના જાણવામાં આવ્યું નહીં. એવામાં તેજ માર્ગે કોઈક ખહારવટીયો તેની પાછળ જતો હશે તેના હાથમાં તે ખર્જ આવ્યો. એટલે તરતજ તે પાટલીપુર નગરમાં રાજાને મારવા માટે તેજ ખર્જ લઈને આવ્યો અને રાજાના સુભટોને યુદ્ધ માટે પોકાર પડાવે છે, તેવામાં રાજા રાજવાટિકામાં ફરવા નીકળ્યો હતો, ત્યાં તેનો પોકાર સાંભળી રાજાએ ખહારવટીયાને બોલાવ્યો. પછી તે કંઈક તેને પૂછવાનો વિચાર કરતો હતો તેટલામાં તેણે ખર્જ ખેંચીને રાજા ઉપર માર્યો કે તરતજ અંગરક્ષકે રાજાને બચાવી ખર્જને અટકાવી દીધો. તેમજ બીજા સેવકે તે મરણીયાનું ખર્જ ખુચી લઈ તેને બાંધીને મારી નાખ્યો. પછી તે ખર્જ લઈ રાજાને આપ્યો. રાજાએ ખર્જ તરફ દ્રષ્ટિ કરી જોયું તો તેની ઉપર દુર્લભનું નામ

દુર્લભની કથા.

(૨૬૭)

જેયું. તેથી તરતજ રાજનાં નેત્ર લાલ થઈ ગયાં. અને મંત્રીને પૂછ્યું કે દુર્લભ કોનું નામ છે ? તેનો તપાસ કરી જલદી મ્હને ખબર આપો. મંત્રીએ શસ્ત્ર ખનાવનાર કારીગરોને તે ખર્જ ખતાવ્યો. એટલે જે એ ખર્જનો ઘડનાર હતો તે યોડ્યો આ ખર્જ વિજયશ્રેષ્ઠીના પુત્ર દુર્લભને મહેં ઘડી આપ્યો છે, તે વાત હું જાણું છું ખીન્ન કંઈ જાણતો નથી. મંત્રીએ તે વાત રાજને કહી. રાજ યોડ્યો હે મંત્રી ? આ વાત સાંભલે છે, કારણ કે દુર્લભ ખહુ અભિમાની દેખાય છે. એમ કહી રાજએ અંગરક્ષકોને મોકલી તેના ઘેર તથા ઠુકાને મુદ્રા કરાવી અને દુર્લભને પણ ખાંધી પોતાની પાસે મંગાવ્યો.

દુર્લભની પાછળ વિજયશ્રેષ્ઠી સ્વજન સહિત પોતે રાજ પાસે આવ્યો અને ભેટ મૂકી નમસ્કાર કર્યા બાદ દુર્લભને શિક્ષા. વિનતિ કરવા લાગ્યો. હે નરેશ્વર ? મહારા પુત્રને ચોરની માફક ખાંધીને અહીં લાવવાનું શું કારણ ? બ્રહ્મી ચઢાવી રાજ યોડ્યો કે શ્રેષ્ઠી ? મ્હને શું કહેવા માગો છો ? વણિક ભતિ છતાં પણ તમ્હારો પુત્ર રાજ્યના લોભથી ખર્જ લઈ મ્હને મારવા માટે ફરે છે. એ વાત નક્કી છે. તે સાંભળી શ્રેષ્ઠી રાજના પગમાં પડી યોડ્યો હે દેવ ? આ વાત કોઈ રીતે પણ સાંભલતી નથી. ત્યારબાદ રાજએ તે ખર્જ કાઢીને શ્રેષ્ઠીની આગળ મૂક્યો. ખર્જ ઉપર દુર્લભનું નામ જોઈ શ્રેષ્ઠી એકદમ ગભરાઈ ગયો. અને રાજને પ્રાર્થના કરી કહ્યું કે હે રાજન્ ? અંધનથી મુક્ત કરી દુર્લભને અહીં બોલાવો. જેથી તે પોતે આ ખર્જનું વૃત્તાંત યથાર્થ રીતે કહેશે. રાજની આજ્ઞાથી દુર્લભ ત્યાં આવી પ્રણામ કરી રાજની આગળ ઉભો રહ્યો. રાજએ પૂછ્યું દુર્લભ ? આ ખર્જ ત્હારો છે ? દુર્લભ યોડ્યો હે નરદેવ ? આ ખર્જ તો મ્હારો છે. પરંતુ અન્ય ગામનો

(૨૬૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

રહીશ એક મહારો મિત્ર આ ખર્જ મહારા ઘેરથી લઈ ગયો હતો. તે વાત પછીથી મહારા જાણવામાં આવી. તે સાંભળી રાજાએ તેજ વખતે પોતાના મુખટને મોકલી તેના મિત્રને પણ ત્યાં બોલાવ્યો અને રાજાએ તેને પૂછ્યું કે દુર્લભનો જે ખર્જ તું લઈ ગયો હતો તે ક્યાં છે ? મિત્ર બોલ્યો હે નરાધીશ ? હું મહારા ગામ જતો હતો તેવામાં રસ્તે ચાલતાં કોઈ પણ ઠેકાણે તે ખર્જ મહારી પાસેથી પડી ગયો, પણ તે કોના હાથમાં આવ્યો હશે તે હું જાણતો નથી. રાજાએ તે ખર્જ તેના હાથમાં આપીને કહ્યું, કેમ આ કે બીજું ? મિત્ર બોલ્યો જે મહેં લીધું હતું તેજ આ છે. એમાં કંઈ સંશય નથી. પછી મંત્રી બોલ્યો હે રાજાધિરાજ ? કોઈ કાળે પણ આ કાર્ય એઓનું સંભવતું નથી. માટે આ શ્રેષ્ઠીના કુટુંબ ઉપર મહેરબાની કરી આપ સ્વસ્થાનમાં પધારો. ત્યાર બાદ રાજાએ દુર્લભને કહ્યું. તું વાણીયાનો પુત્ર છે. તારે આ ખર્જ તું શું કામ છે ? એમ બહુ ઠપકો આપી રાજાએ તેના ઘરમાંથી સર્વ શસ્ત્રો મંગાવી પોતાના સ્થાનમાં રાખ્યાં. અને દુર્લભ પણ કુટુંબ સહિત પોતે ઘેર ગયો. પરંતુ દ્રઢબંધનની પીડાને લીધે શરીરમાં રૂધિર ભરાઈ જવાથી સાતમા દિવસે આલોચના કયાં શિવાય દુર્લભ મરણને વશ થયો. અને સંસાર ભ્રમણમાં અનેક દુઃખો સહન કરશે. તેમજ વિજય શ્રેષ્ઠી સમ્યક્ત્વાદિ શ્રાવકધર્મની આરાધના કરી સૌધર્મ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયો. અને આ ભૂલોકમાં ત્રીજે ભવે મોક્ષપદ પામશે.

इति तृतीयगुणाव्रते चतुर्थाऽतिचारविपाके दुर्लभकथानकं
समाप्तम् ॥



મૂળદેવનીકથા.

(૨૬૯)

મૂળદેવવણિકની કથા.



પાંચમભોગાંગાતિરેકાતિચાર.

દાનવીર્ય રાજા બોલ્યો હે જગદ્ગુરૂ ? આપ દયાલુ છો ? આપ જ્ઞાનરૂપી સૂર્યવડે આ જગત્રૂપી કમલવનને પ્રકુલ્લ કરો છો; તેમજ આપ ભવ્યાત્માએના ઉદ્ધારક છો માટે કૃપા કરી ત્રીજા ગુણવ્રતમાં પાંચમા અતિચારનું લક્ષણ દષ્ટાંત સહિત સંભળાવીને કૃતાર્થ કરો. શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા હે ભૂમિપાલ ? ત્રીજા ગુણવ્રતને ધારણ કરી જે પ્રાણી અતિશય ભોગ સાધનાનું સેવન કરે છે, તે મૂળદેવવણિકની માફક આ લોકમાં પણ બહુ દુઃખી થાય છે. જેમ કે—

આ ભરતક્ષેત્રમાં ખા (ખ્યા) તિક (ખાઈ—પ્રસિદ્ધિ) વડે સહિત, વળી શત્રુએના ઉપદ્રવનું રક્ષણ મૂળદેવદષ્ટાંત. કરનાર અને બહુ ઉન્નત એવા સત્પુરૂષ સમાન કિલ્લાવડે વિભૂષિત કાંચી નામે નગરી છે. તેમાં સ્વાભાવિક ઉદાર, સર્વથા વ્યસન રહિત અને વિભૂતિવડે સુશોભિત નામ પ્રમાણે ગુણવાન્ રાજશેખર નામે રાજા છે. તેમજ તે નગરીમાં વિશેષ વૈભવવડે વિરાજીત વૈશ્રમણ નામે શ્રેષ્ઠી રહે છે. અને મૂળદેવ નામે એક તેનો પુત્ર છે. વળી તે યૌવનારૂઢ થયો, તેવામાં ત્હેને કોઈક પુરૂષ મુનિ પાસે દર્શન કરવા માટે લઈ ગયો. વિસ્મત થયેલા મૂળદેવે પરમભક્તિવડે મુનિને નમસ્કાર કર્યો. મુનિએ પણ મેઘ સમાન ગંભીર વાણીવડે તેને ધર્મ લાભ આપ્યો. પછી મૂળદેવ પણ પૃથ્વીપર નીચે બેઠો. મુનિએ દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. પ્રસંગ મળવાથી મૂળદેવે પ્રશ્ન કર્યો. હે ભગવન્ ? આપને વૈરાગ્ય થવાનું મુખ્ય શું કારણ ? જેથી પોતાનાં

(૨૭૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

દેહની પણ અપેક્ષા છોડી દઇ આવી દુશ્ચર તપશ્ચર્યા કરે છે ? મુનીંદ્ર ઝોડ્યા અનેક દુઃખના નિધાનભૂત આ સંસારમાં વૈરાગ્યનું કારણ ન હોય તેવી કોઈ પણ વસ્તુ નથી. વળી તું પોતેજ વિચાર કર. રાગી પુરૂષોને જે જે રાગજનક દેખાય છે તે દરેક પદાર્થ વિવેકી પુરૂષોને વૈરાગ્ય જનક દેખાય છે. જેમ પોતાનું શરીર કેવલ અશુચિથી ભરેલું છે છતાં પણ મૂઠ પુરૂષો મોહ બુદ્ધિવટે તેને સુંદર જાણે છે. તેમજ દરેક વસ્તુને પણ સુંદરપણે જુએ છે. પરંતુ વસ્તુતઃ સુખરહિત અને પોતાની બુદ્ધિવટે કલ્પિત સુખમય એવા આ સંસાર ઉપર ખરા પાંડિતોની અરૂચિ હોય છે. વળી તે વૈરાગ્ય ભાવના કારણ શિવાય ઉત્પન્ન થતી નથી. માટે હે શ્રદ્ધાલુ ! મહારા વૈરાગ્યનું નિમિત્ત કારણ તું સાંભળ.

અવંતીદેશમાં ઉજ્જયની નામે બહુ સુંદર નગરી છે. તેમાં મનોહર લાવણ્યનું મુખ્ય સ્થાન અને વૈરાગ્યકારણ. ઉત્તમ યૌવનને લીધે સુંદર રૂપવટે અદ્ભૂત વિલાસવાળી વિલાસવતી નામે વેશ્યા છે. રતિના નેત્રાંજનની સગી હોયને શું ? એમ જેની વેણી રૂપી લતા નવીન અંજનના પુંજ સમાન સુંદર શોભે છે. વળી નિરંતર ધનુષ ખેંચવાથી બહુ થાકી ગયેલા કામદેવને જગતનો વિજય કરવા માટે સજેલી તે વેશ્યાને હસ્તભલ્લી સમાન હું માનું છું. તેમજ તે નગરીમાં હરમેશાં ભોગી, ત્યાગી, વિદ્વાન અને બહુ ધનવાન વીરવિલાસ નામે શ્રેષ્ઠી રહે છે. હવે એક દિવસ બહુ પરિજન સહિત રથમાં બેસી બજારમાં જતી તે વિલાસવતી વેશ્યા વીરવિલાસના જોવામાં આવી. તેથી તેનું ચિત્ત વિલાસવતી તરફ દોરાયું. પછી તેણે એક રાત્રીના સમાગમ માટે સો સોનૈયા આપી પોતાના માથુસને તેની પાસે મોકલ્યો. વિલાસવતીએ કહ્યું કે એક રાત્રી માટે મહને મદોન્મત્ત હસ્તી આપવો હોય તો હું ત્યાં

મૂળદેવનીકથા.

(૨૭૧)

આવીશ. એમ તહારા સ્વામીને કહેવું. સેવકે આવીને પોતાના શેકને સર્વ હકીકત કહી, તે પ્રમાણે સાંભળી તેણે જાણ્યું કે હાથી આખ્યા શિવાય તેનો સમાગમ થવાનો નથી એમ નક્કી કરી તેની ઉપર બહુ આસક્તિને લીધે વીરવિલાસ તત્કાળ હસ્તીઓની શોધ માટે વિંધ્યાટવીમાં ગયો. “ અહો ? રાગાંધ પુરૂષો સ્ત્રીઓ માટે શું નથી કરતા ? ” તેમજ શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે—

યદ્વાયન્તિ ચ વાદયન્તિ ચ નુનાં નૃત્યંતિ ચાગ્રે સદા,
નીચાનામપિ ચિત્રચાદુરચનાસ્તોત્રાણિ કુર્વન્તિ ચ ॥
આરોહન્તિ ચ રોહણાદ્રિશિખરં ક્રામન્તિ ચામ્બોનિધિ,
મર્ત્યાસ્ત્ર નિમિત્તમુત્તમતમા મત્તેમકુમ્ભસ્તની ॥ ૧ ॥

અપહૃતહૃદયાનાં કામિનાં કામિનીભિઃ,
કિમિહ ભવતિ કામં દુષ્કરં દ્વીકરચ્ચ ॥

વહતિ શિરસિ ગઙ્ગાં શઙ્કરો દાનવારિઃ,
પુનરુરસિ સલીલાં લોલનીલોત્પલાક્ષીમ્ ॥ ૨ ॥

અર્થ—“ મનુષ્યો જે લોકોની આગળ હૃદયેશાં નૃત્ય, ગીત અને વાદ્ય વગાડે છે, નીચ પુરૂષોની પણ મધુર વચનોવડે સ્તુતિ કરે છે, રોહણાચલના શિખર ઉપર આરૂઢ થાય છે. અને સમુદ્ર ગમન પણ કરે છે તેમાં મુખ્ય કારણ સ્ત્રી ગણાય છે. ”

“ યુવતિઓએ હરણ કર્યું છે હૃદય જેમનું એવા કામિ પુરૂષોને આ જગતમાં અત્યંત હુકર અને લજ્જાકારક શું છે ? અર્થાત કંઈ નથી. કારણ કે શંકર ગંગાને મસ્તકમાં ધારણ કરે છે, વળી કૃષ્ણ વિલાસવતી લક્ષ્મીને વક્ષ સ્થળમાં વહન કરે છે. ”

વીરવિલાસ શ્રેષ્ઠી અનુક્રમે વિંધ્યાચળમાં જઈ પહોંચ્યો અને પશ્ચાત્તાપ પૂર્વક શોધ કરતાં બહુ વર્ષે ઉત્તમ હસ્તીઓ મેળવ્યા. પછી ત્યાંથી હસ્તીઓને લઈ પોતાની નગરીમાં પ્રવેશ કર્યો અને પોતાને ઘેર ગયો.

(૨૭૨)

શ્રીસુપાર્થનાથચરિત્ર

પ્રભાતમાં વિરપુરુષેને ઝોલાવી વિલાસવતી વારાંગનાના સમાચાર પૂછ્યા, એટલે તેઓએ જવાબમાં જણાવ્યું કે હાલમાં તે નામની વેશ્યા અહીં છે નહીં. ત્યારબાદ તેની શોધ માટે વીરવિલાસ પોતે જ તે વેશ્યાઓના પાડામાં ગયો. અને તેઓને પૂછવા લાગ્યો કે વિલાસવતી ક્યાં ગઈ? પ્રથમ આ ઘરમાં તે રહેતી હતી એમ નિશાની પૂર્વક કહી તેણે તે ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો અને અંદર જોયું તો જોણીનું મસ્તક નમી ગયેલું છે, હાથમાં લાકડીનો ટેકો દેઈ ઉભી રહેલી, સેંકડો વલીયાં (કરોચલીઓ) થી શરીર પૂરાઈ ગયેલું, ચંદ્રના કિરણ સમાન સ્વેત કેશને ધારણ કરતી, શરીરે લેશમાત્ર પણ લાવણ્ય તો હતુંજ નહીં, મુખમાંથી લાળ નીતરતી હતી, તેમ મુખની અંદર દાંત તો દેખાતા નહોતા, જેના સ્તન લખડતા હોવાથી છાતીને લજવતા હતા, જેનાં નેત્ર મળથી દૂષિત થવાથી વિલક્ષણ લાગતાં હતાં એવી એક વૃદ્ધ સ્ત્રી તેની નજરે પડી. તેને વિલાસવતીના સમાચાર પૂછ્યા. વૃદ્ધ સ્ત્રી ઝોલી ભાઈ ? ત્હારે તેનું શું કામ છે ? વીરવિલાસે પોતાનું સત્ય વૃત્તાંત જણાવ્યું એટલે તે ઝોલી, તું જેની ઇચ્છા કરે છે તેજ હું પોતે છું. હવે તો હાડકાંના ઉકરડા સમાન હું થઈ ગઈ છું. એમ વજ્રપાત સમાન તેનું વચન સાંભળી વીરવિલાસ હૃદયમાં ચિંતવવા લાગ્યો, અરે ? મ્હારા સર્વ વિલાસ નષ્ટ થયા. અહો ? દૈવગતિ બળવાન છે. કરેલો પ્રયાસ વ્યર્થ થયો, પોતાનું ચિંતવેલું સિદ્ધ થતું નથી, કોઈપણ કર્મના ઉદયને લીધે આ સ્થિતિમાં હું આવા પડ્યો, એમ વિચાર કરતાં તેના હૃદયમાં અત્યંત વૈરાગ્યભાવ પ્રગટ થયો. ફરીથી તે ચિંતવવા લાગ્યો કે સ્વાભાવિક અંચળ એવા આ ચૈવનને ધિક્કાર છે. કારણ કે જેને જોઈ હું રાગી થયો હતો તેની આજે આ સ્થિતિ આવી પડી છે. વળી જેના સરલ, અંચળ અને ઉજવળ એવા જે કટાક્ષ વિક્ષેપ તરૂણ જનોના હૃદયને ચોરતા હતા તેઓ નેત્ર

મૂળદેવની કથા.

(૨૭૩)

સહિત નષ્ટ થયા, તેમજ ભ્રમર અને કાજલ સમાન શ્યામ જેનો કેશપાશ દીપતો હતો તે આજે ચમરી ગાયના શ્વેત પુછની કાંતિને અનુસરે છે. મોગરાની પાંખડી સમાન જેની દંતપંક્તિ પ્રથમ શોભતી હતી તે હાલમાં જરાડ્ડી રાક્ષસણીના ભયથી દૂર નાશી ગઈ છે. એ પ્રમાણે ભાવના ભાવતો તે શ્રેષ્ઠી પોતાને ઘેર ગયો. અને તરત જ કુટુંબની રબ્બ લઈ યાચકજનોને બહુ દાન આપી જીનમંદિરોમાં મહોત્સવ કરાવ્યા તેમજ વિધિપૂર્વક દીક્ષા ગ્રહણ કરી. તેજ હું પોતે. તે સાંભળી મૂળદેવ યોલ્યો, આ સંસાર માર્ગમાં ભવ્ય પ્રાણીઓને અનેક પ્રકારનાં વૈરાગ્ય કારણ આવી મળે છે. પરંતુ આ પ્રમાણે તો તમે જ કરી શકયા. હે સ્વામિન્ ? આ પ્રમાણે વૈરાગ્યનાં કારણ મહુને પણ આવી મળે છે, પરંતુ લોગ તૃણામાં હું આસક્ત છું તેથી મહુને વૈરાગ્ય થતો નથી, માટે મહુને ગૃહીધર્મનો ઉપદેશ આપો. ત્યારબાદ મુનિએ આર પ્રકારનો શ્રાવક ધર્મ કહ્યો. મૂળદેવે પણ વિધિપૂર્વક તેનો સ્વીકાર કર્યો અને મુનિને નમસ્કાર કરી પોતાને ઘેર ગયો. કેટલોક સમય ધર્મ પાલન કર્યું. પશ્ચાત્ લોગ તૃણામાં બહુ લુબ્ધ થઈ લક્ષ્મીના મદથી પ્રમાદમાં પડ્યો. તેથી ધીમે ધીમે ધર્મ માર્ગ ભૂલીને અવળે રસ્તે ચડી ગયો. પછી લોગ સાધનોમાં નિરંતર મૂર્છિત થઈ ભાત, દાળ અને શાકાદિ પદાર્થોને બહુ તૈયાર કરાવવા લાગ્યો. તેમજ તૈલ, મહા તૈલ અને ખદી, તથા જલાદિક લોગો-પયોગી પદાર્થોને બહુ એકઠા કરવા લાગ્યો. વળી લોકમાં જણાવતો હતો કે, જંને ત્યાં શરીર નિમિત્ત ઉપયોગી લોગસાધન ન હોય તે લોગી કેવી રીતે ગણાય ? જ્યાં આગળ સેવક લોકો ઈચ્છા પ્રમાણે વિલાસ કરે છે તેજ લોગી કહી શકાય.

મૂળદેવને એક નાની ખેન હતી, તે ગૃહીધર્મમાં બહુ રાગ-

(૨૭૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

વાળી હતી, આ વાત તેણીના બાળુવામાં
બહેનનોઉપદેશ. આવી એટલે તેણીએ મૂળદેવને કહ્યું કે
 હે બંધુ ! આ અનુચિત કાર્ય તહને ઘટતું
 નથી, વળી ધનની પાયમાલી થાય છે તે તો ત્હારા હિસાબમાં
 નથી, પરંતુ પાપથી કેમ ડરતો નથી ? તેમજ કહ્યું છે કે—

અઠાણ તં ન બંધઈ, જમણઠાણ અ બંધણ જીવો ।

અઠે કાલાઈયા, નિયામયા ન ડ અણઠાણ ॥

અર્થ—આ સંસારમાં પ્રાણી અનર્થ માટે જેટલું કર્મ બાંધે
 છે, તેટલું અર્થ માટે બાંધતો નથી, કારણ કે અર્થમાં કાલાહિક
 કારણો નિયામક થાય છે અને અનર્થમાં તેઓ નિયામક થતા
 નથી. મૂલદેવ બોલ્યો, બહેન ! દરેક પોતપોતાની સ્થિતિ બાણે
 એ વાત સત્ય છે. કૃપણ શિરોમણી એવા મ્હારા બહેનીને
 ત્યાં કોઈ દિવસ કાગડો પણ ઉડતો નથી, તેવી રીતે મ્હારે ઘેર
 નહીં થાય. વળી મ્હારે ત્યાં તુચ્છ ભૌતિક વ્યવહાર પણ
 કોઈ દિવસ ચાલશે નહીં. ત્હારા પતિને ઘેર લોક ભુખે મરે છે.
 તેમજ ઘરનાં માણસો પણ વખતસર ધાન ભેગાં થતાં નથી. તો
 વાસી ભાત વિગેરે પડી રહેવાની તો વાતજ શી ? આ પ્રમાણે
 સાંભળી સેવક લોકો તેની રૂબરૂ લોકો આગળ કહે છે કે, અમારો
 સ્વામી મુલદેવ તો ભોજનનો સમુદ્ર છે. એમના જેવો ઉદાર અમે
 કોઈને દેખતા નથી. કારણ કે અન્ય લોકોને પોતાનું ઉદર પોષણ
 કરવું પણ મુશ્કેલ થઈ પડે છે. એ પ્રમાણે પોતાના સેવકોનાં
 વચન સાંભળી બહુ ખુશી થઈ મૂલદેવ બોલ્યો, બહેન ! હવે
 કોઈ દિવસ પણ મ્હને ત્હારે આવી શિખામણ આપવી નહીં.
 વળી હરમેશા બહુ છુટથી આપ-લે કરતાં મ્હારા દિવસો આનં-
 દમાં ચાલ્યા જાય છે. ક્ષણ માત્રમાં દુષ્ટ અને નષ્ટ એવા વૈભવનું
 ફલ માત્ર એટલુંજ છે કે, સ્વજન પરિવારનું સદૈવ પોષણ કરવામાં
 આવે. એમ સાંભળી તેની બહેન મૌન કરી બેસી રહી.

મૂળદેવની કથા.

(૨૭૫)

શનિવારના દિવસે તૈલ તથા આમળાં વિગેરે સ્નાનની સામગ્રી લઈ મૂલદેવ પોતાના પરિવાર સાથે મૂલદેવની સ્નાન કરવા નદી ઉપર ગયો. ત્યારબાદ ઉદારતા- સેવક લોકો શરીરે તૈલ મર્દન કરતા હતા તેવામાં ત્યાં પથિક લોકોને સમુદાય આવ્યો,

તેમાંથી એક જણે તૈલ, અત્તર વિગેરે સ્નાનની સામગ્રી પુષ્કલ પટેલી ભેઈ મૂલદેવના એક માણસને પૂછ્યું. તમ્હારો સ્વામી જે અમને તૈલાદિક આપે તો અમે પણ સ્નાન કરીએ. તે સાંભળી મૂલદેવ બોલ્યો, આ લોકોને ઉત્તમ તૈલ, અત્તર વિગેરે જે ભેઈએ તે આપો. પછી તે સુસાક્રૈએ પોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે તૈલાદિકને ઉપયોગ કર્યો. પોતાના ઘેરથી બીજું મંગાવીને પણ ફરીથી તેઓની ઈચ્છા પ્રમાણે આપ્યું. તેથી તેઓ પણ સંતુષ્ટ થઈ મુક્તકંઠે બહુ સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. ત્યારબાદ પોતાના ઘેરથી મોહક, ઘેબર, ખાબાં; વિગેરે મંગાવી તેઓને સારી રીતે લોજન કરાવ્યું.

એ પ્રમાણે નદી ઉપર આનંદ ચાલી રહ્યો હતો તેટલામાં તે પથિક લોકોના વૈરિઓ મારો, મારો, શત્રુઓની ધાડ- મારો, એમ બોલતા ત્યાં આવી પહોંચ્યા અને તેઓના ઉપર એકદમ પ્રહાર કરવા લાગ્યા. તે પ્રસંગે કેટલાક પથિક લોકો સ્નાન કરતા હતા અને કેટલાક જમતા હતા. તેથી કોઈ પણ શસ્ત્ર લઈ તેઓના સ્હામા ન થઈ શક્યા. ત્યારે મૂલદેવ હાથમાં ખડ્ગ લઈ ઉભો થયો અને બોલ્યો કે, આ લોકો ત્હારા પાસે આવેલા છે માટે તેમની ઉપર પ્રહાર કરશો નહીં. તેઓ બોલ્યા, હે ભદ્ર ! તું દૂર ચાલ્યો જા, અહીં રહેવાનું ત્હારે કંઈ પણ કારણ નથી. અને અમે આ લોકોને છોડવાના નથી. કારણ કે આ લોકોએ અમારા ઘણા બંધુઓનાં મસ્તક રજાળાવ્યાં છે. તેથી અમે વૈર લીધા વિના શાંત થવાના

(૨૭૬)

શ્રીસુપાશ્વ નાથચરિત્ર.

નથી. એમ સાંભળી મૂલદેવ બોલ્યો, આ લોકો પોતાનાં શસ્ત્ર ધારણ કરે તેટલીવાર તમે શાંત થાઓ. એમ કહ્યું તો પણ તેઓ ઝપાટાબંધ પ્રહાર કરવા મંડી પડ્યા. પછી તેઓમાંથી પણ જેઓ સમર્થ હતા તેઓ વૈરિઓના રહામા થઈ ગયા. આ પ્રમાણે બન્નેનું પરસ્પર યુદ્ધ ચાલ્યું. એટલે મૂલદેવના સેવકોએ કહ્યું કે, હે સ્વામિન્ ! વેલાસર તમે ઘેર ચાલ્યા બાંઓ, અહીં રહેવાનું કંઈ કારણ નથી. તો પણ મૂલદેવને જોવાનો બહુ રસ લાગ્યો. તેથી ત્યાં ઉભો રહીને જોતો હતો તેવામાં કોઈએ વૈરી ઉપર બહુ જોસથી મારેલો બાણ મૂલદેવના શરીરે ચોંટવાથી તત્કાલ તે મરણ પામ્યો. અને ત્રીજું ગુણવ્રત કલંકિત કરવાથી પાંચમા અતિચાર વડે ભયંકર ભવ બ્રમણ કરી અન્ય ભવમાં મોક્ષપદ પામશે. માટે હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! જેઓ અનર્થ દંડનો ત્યાગ કરી સદાકાલ ધર્મસેવન કરે છે તેઓને ધન્ય છે. વળી તેઓને વારંવાર નમસ્કાર, અને તેઓનોજ મનુષ્ય ભવ સફલ છે. તેમજ સમગ્ર અનર્થનું મૂલ કારણ, શુદ્ધ ધર્મનો કટો દુશ્મન અને મહા દંડ રૂપ એવો અનર્થ દંડ ક્ષણ માત્ર પણ સેવવો નહીં.

इति तृतीयगुणव्रते पञ्चमातिचारविपाके मूलदेवकथानकं समाप्तम् ।
तत्समाप्तौ श्रीमल्लक्ष्मणगणिविरचितप्राकृतपद्यबन्धश्रीसुपार्श्वनाथजिन-

चरित्रस्य श्रीसकलसूरिपुरन्दरायमाणपरमगुरुतपागच्छाधिराजशा-

स्त्रविशारदजैनाचार्ययोगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरश्रीमद्बुद्धि-

सागरसूरिशिष्यप्रसिद्धवक्तेरिति लब्धख्याति, व्याख्यान-

कोविद जैनाचार्य श्रीमद् अजितसागरसूरिकृतगुर्जर-

भाषानुवादे प्रमुदेशनाप्रबन्धे सदृष्टान्तातिचारव्या-

ख्योपेतं अनर्थदंडनाम तृतीयगुणव्रतं समाप्तम् ॥



નાગદત્તનીકથા.

(૨૭૭)

નાગદત્તકુમારની કથા.

સામાયિકવ્રત.

દાનવીર્ય રાજા બોલ્યો,—કૃપાસાગર ! ગુણવ્રતનો અધિકાર સાંભળી મને બહુ આનંદ થયો. હવે સામાયિક વ્રતનો અધિકાર સાંભળવાની ઈચ્છા છે. શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા,—હે રાજા ! સાવધ યોગનો પ્રતિપક્ષી એવા સામાયિક વ્રતને જે પુરૂષ ધારણ કરે છે તે નાગદત્ત કુમારની પેઠે પરમ સુખ મેળવે છે.

બહુ ઉન્નત જીવ મંદિરોના શિખરોને લીધે સૂર્યના રથના ઘોડાઓની ગતિ જેમાં અટકી પડી છે, એવું નાગદત્ત- સિંહપુર નામે નગર આ ભરત ક્ષેત્રમાં પ્રસિદ્ધ છે. તેમાં મહોટા મહોટાને જીવવામાં બહુ દક્ષ રિપુમંડલ નામે રાજા છે. વળી પ્રેમ સંપત્તિનું મુખ્ય મંદિર વસુમતિ નામે તેની સ્ત્રી છે. એક દિવસ તે સુખ શય્યામાં નિંદ્રાવશ થઈ હતી; તેવામાં પરોઢીએ સ્વપ્નમાં દેદિપ્યમાન મણિ રત્નોની વિકસ્વર કાંતિથી મનોહર, એવી કૃષ્ણાઓ વડે સુશોભિત સર્પને જોઈ તત્કાલ તે જાગતુ થઈ, અને પોતાના સ્વામિને સ્વપ્ન વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું. રાજા બોલ્યો—હે પ્રિય પત્નિ ! જરૂર ત્હને સત્ પુત્રનો લાભ થશે, એવો આ સ્વપ્નનો પ્રભાવ છે. વળી તે પુત્ર એકછત્રધર થઈ અખિલ ભૂમંડલનું રાજ્ય કરશે. રાણી બોલી હે સ્વામિન આપનું વચન સત્ય થાઓ ! તેજ દિવસે દેવીને ગર્ભ રહ્યો. અને પૂર્ણ સમયે શુભ લગ્નમાં પુત્ર જન્મ્યો. સ્વપ્નના અનુસારે મહોત્સવ પૂર્વક નાગદત્ત એ પ્રમાણે ગુરૂ જનોએ તેનું નામ પાડ્યું. ત્યાર બાદ અનુક્રમે પ્રતિ દિવસ વૃદ્ધિ પામતા નાગદત્તે કલાચાર્યની પાસે સમગ્ર કલાઓનો

(૨૭૮)

શ્રીસુપાશ્વનાથચરિત્ર.

અભ્યાસ કર્યો; હવે પદ્મ (પદ્મા) લક્ષ્મીના કોશને વધારવામાં સૂર્ય સમાન, અમર ગુરૂ મંત્રીનો પુત્ર નયચંદ્ર તેનો બાલ મિત્ર હતો. ૩૫ સૌંદર્યમાં તે પોતાના સમાનજ હતો. વળી તે ચાર પ્રકારની યુદ્ધિવડે સમૃદ્ધ અને શ્રેષ્ઠ ગુણોવડે સ્વિગ્ધ એવો તે નયચંદ્ર સર્વત્ર વિખ્યાત હતો.

એક દિવસ નયચંદ્ર રાજકુમારની પાસે સુતો હતો. અર્ધ રાત્રીના સમયે તે જાગ્યો થયો તો કુમારને યુવતિનો શયનમાં દીઠો નહીં. તેથી તે એકદમ સમાગમ સંજ્ઞાત થઈ ચારે તરફ કુમારને શોધવા લાગ્યો. તેવામાં મહેલના ઉપરના માળમાં

એકાંતમાં એક યુવતિ સાથે વિચાર કરતો કુમાર તેની દૃષ્ટિગોચર થયો. પછી યુવતિ તરફ દૃષ્ટિ કરી, આભારણીની કાંતિ વડે દિગંગનાના મુખને ગોર કરતી અને ચંદ્ર સમાન મુખાકૃતિ છે જેની, એવી આ, રતિ, રંભા કે, લક્ષ્મીદેવી છે? એમ ચિંતવતો હતો, તેટલામાં તે સ્ત્રી બોલી,—હે મંત્રી પુત્ર ! અહીં કુમાર પાસે આવવામાં તમને કંઈપણ હરકત નથી. બન્નેની એકાંતમાં ત્રીજો જાય તો મૂર્ખ ગણાય. એ નીતિ વાક્યનું સ્મરણ કરવું સર્વથા ત્હમને અનુચિત છે. કારણકે, તમે બન્ને માત્ર દેહથી જ ભિન્ન છો. પરંતુ હૃદયથી અભિન્ન છો. માટે ત્હમે અહીં આવો. ત્યારબાદ કુમાર પણ બોલ્યો હે મિત્ર ! તું શામાટે દૂર ઉભો રહ્યો છે? અહીં આવ. નયચંદ્ર તરતજ તેમની પાસે ગયો. તેટલામાં ક્યાંકથી અચિંત્ય બીજી એક બાલિકા આવી. અને નમસ્કાર કરી તે બોલી હે સ્વામિનિ ! કાર્ય સિદ્ધ થયું કે નહીં? સ્વામિની બોલી, હલ્લુસુધી મહેં કંઈપણ પ્રયોજન જણાવ્યું નથી. મ્હને કહેતાં લજ્જા આવે છે માટે હવે તું જ નિવેદન કર. બાલિકા બોલી, હે કુમાર ! ક્ષણમાત્ર સાવધાન થઈ તમે અમ્હારું કાર્ય આંબળો. એમ કહી કંઈક કહેવાનો પ્રારંભ કરતી હતી. તેટલામાં

નાગદત્તની કથા.

(૨૭૯)

વિકસ્વર નીલ કમળની કાંતિ સમાન સુખાકૃતિને ધારણ કરતી, અન્ય કોઈક સ્ત્રી ગુંબરવ કરતા બ્રમરાઓના નાદથી શબ્દાયમાન, સુંદર પુષ્પમાલા લઈ તે યુવતિની સન્મુખ આવીને યોદ્ધી, આ વરમાલાને આપ અહ્ણુ કરો. અને કુમારના કંઠમાં પહેરાવો. પછી તે યોદ્ધી હે સખિ ! શાંત થા ! ઉતાવળ કરીશ નહીં. ત્યારબાદ નયચંદ્ર મંત્રી યોદ્ધ્યો, બરોબર હું તમ્હારી વાત સમજી ગયો. હવે વધારે પરિશ્રમ કરવાની જરૂર નથી. વળી ત્હારા ઉત્સુકપણાનું કારણ તું જણાવ. ત્યારે બીજી બાલિકા યોદ્ધી, રત્નાકર નગરમાંથી મલયકેતુ રાજની ચાર કન્યાઓ કુમારના સ્વયંવર માટે અહીં આવવાની છે. એ વાત અમારી સ્વામિનીના જાણવામાં આવી છે તેથી તે બહુ દુઃખી થઈ કહે છે કે, આજ સુધી મ્હારી એવી આશા હતી કે, હું કુમારની પ્રથમ સ્ત્રી થઈશ. પરંતુ હાલમાં તે આશા વિપરીત થઈ ગઈ. એમ તેનો અભિપ્રાય જાણી મ્હેં એને કહ્યું કે હે સખિ ! ખેદ કરીશ નહીં. ધૈર્યનું અવલંબન કર ! હજી પશુ કંઈ બગડ્યું નથી. તેઓની પહેલાં તું કુમારને વરમાળા પહેરાવીશ. અને દાક્ષણ્યનો નિધિ એવો તે કુમાર ત્હારો મનોરથ સફલ કરશે. વળી હે મંત્રી ! વૈતાલ્ય પર્વતમાં ઉત્તર શ્રેણીનો અધિપતિ અનંગ નામે વિદ્યાધર છે, તેની આ વેગવતી નામે કુમારી આ કુમારના ગુણ સાંભળી તેની ઉપર બહુ આસક્ત થયેલી છે. આ પ્રમાણે ઉત્સુકતાનું કારણ મ્હેં નિવેદન કર્યું. વળી શરણાગત જનોની પ્રાર્થનાનો ભંગ કરવામાં સત્પુરૂષો બહુ ભીરૂ હોય છે. માટે કૃપા કરી તમે તમ્હારા સ્વામિને આ વાત માન્ય કરાવો. તે સાંભળી નયચંદ્ર યોદ્ધ્યો, ત્હાડું કહેવું યોગ્ય છે. પરંતુ હજી કુમારનાં માતાપિતા વિદ્યમાન છે. માટે તેઓને આ વાત જણાવવી જોઈએ. તેથી હાલ સ્થિરતા કરો. વેગવતી યોદ્ધી, હે મહાશય ! હજી ત્હારા માથે દુઃખ આવ્યું નથી. તેથી તું પરદુઃખ

(२८०)

श्रीसुपाश्वनाथचरित्र.

जलुतो नथी. ओम कही वेगवतीओ कुभारना कंठमां वरमाला पहरोवावी. वणी ते जोली, आपना प्रसादथी हवे हुं कृतार्थ यध. पछी तो आपने जेम थोअ्य लागे तेम करवुं. भूदारा पिता भूदने अन्य साथे परखाववा छच्छता हुता, तेथी आ कार्य भूदारे प्रथम करवुं पडयुं, ओम कही वेगवती पोतानी सभीओ सहित तत्काल पोताना स्थानमां गध.

त्यारणाह भित्र सहित कुभारेपथु पोतानां मातपितानी पासे जध समस्त रात्री वृत्तांत निवेदन शकुनविचार. कथुं. तेओओ पथु ते वात मान्य करी. पछी ओक दिवस कुभार पोताना भित्रसाथे हाथीनी स्वारी करी अहार जतो हुतो, तेवामां दरेक ठेकाणे तेने शुभ शकुन थवा लाग्या. तेथी कुभारे नयचंद्रने पूछयुं. आ शकुननुं इल तुं जणु छे ? नयचंद्र जोहयो, हे कुभारेंद्र ! हा हुं जणुं धुं. आ शकुन तो अहुं दाबदायक छे. वणी शकुन शास्त्रमां कहुं छे के—

उच्चं देशं नीचा—दारोहन्स्निग्धशार्ङ्गलं हरिणः ।

कथयत्यायति युक्तां, लक्ष्मीं सत्संगमञ्च तथा ॥

हृष्टाः सुरतासक्ता—दृश्यन्ते यदि मृगाः पथि तदानीम् ।

अचिरेण भवति लाभः, संदेहो नात्र कर्त्तव्यः ॥

शुभमावहति वराहः, संकीर्त्नतो ध्रुवं प्रयाणादौ ।

पङ्कोत्थितस्तु सद्यः, सिद्धिं स्तुष्टोऽप्यसौ कुरुते ॥

दक्षिणभागाद्दामं, प्रयाति यदि जम्बुकस्तद यातुः ।

सकलमपि याति सिद्धिं, विचिन्तितं किमपि यन्मनसा ॥

यात्रायां दक्षिणत—स्तित्तिरिरालोकितो भवेत्सिद्धयै ।

किप्पु इति त्रिर्विहितो—द्रवस्वरः शस्यते तस्य ॥

નાગદત્તની કથા.

(૨૮૧)

અર્થ—“ નીચા ભાગમાંથી સ્નિગ્ધ અને લીલા ઘાસવાળા ઉંચા પ્રદેશમાં મૃગલો જાય તો, ભવિષ્યમાં ઉત્તમ લક્ષ્મી તથા સત્સભાગ થાય એમ સૂચવે છે. વળી હૃષ્ટ થઈ મૈથુનમાં આસક્ત થયેલા મૃગલાઓ માર્ગમાં દૃષ્ટિગોચર થાય તો, અદ્ય સમયમાં ક્ષાલ થાય એમાં સંદેહ નહીં. સંકીર્તન માત્રથી ‘ ડુક્કર ’ પ્રયાણાદિકમાં શુભદાયક થાય છે. અને કાદવમાંથી નીકળી તુષ્ટ થયેલો જો તે નજરે પડે તો તત્કાલ સિદ્ધિદાયક થાય છે. પ્રયાણ કર્તાની દક્ષિણ બાજુમાંથી વામ ભાગમાં જો શિયાળ નીકળે તો તેના દરેક ધારેલા વિચારો સિદ્ધ થાય છે. તેમજ પ્રયાણ સમયે દક્ષિણ ભાગમાં જો તેતર પક્ષી જેવામાં આવે તો તે સિદ્ધિજનક થાય છે, અને કિપ્પુ એમ મધુર સ્વરે ત્રણવાર જો બોલે તો બહુ શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. ”

આ પ્રમાણે ઉત્તમ શકુનોવડે બહુ પુશી થઈ નયચંદ્ર સહિત કુમાર આગળ ચાલ્યો જાય છે, તેટલામાં હાથી પોતાની મર્યાદા છોડી ઉદ્ધતપણે ચાલવા લાગ્યો. તીક્ષ્ણ એવા અંકુશને પણ ગણતો નથી. તેમજ અન્ય પ્રહારો પણ તેને રોકવા સમર્થ થયા નહીં. અને સ્વેચ્છા પ્રમાણે પલાયન થયો. છેવટે પરિજન પણ થાકીને ઉભો રહ્યો. હસ્તી મધ્ય જંગલમાં નીકળી ગયો. એવામાં એક મ્હોટો વડ આવ્યો. તેની સુંદર છાયામાં બહુ પરિશ્રમને લીધે તે હસ્તી ઉભો રહ્યો. ત્યાં મંત્રી સહિત કુમારે વિલાપ કરતી કોઈક સ્ત્રીનો કંઈક શબ્દ સાંભળ્યો. પછી તરતજ તે બંને હાથી ઉપરથી નીચે ઉતરી તે સ્ત્રીની શોધ માટે થોડાક માર્ગે ગયા, તેટલામાં એક સ્ત્રીની આગળ ત્રિવ ખડ્ગ ઉગામીને ઉભેલો એક ખેચર તેમના જેવામાં આવ્યો. અને તે ખેચર સ્ત્રીની આગળ ધમકી આપી કહેતો હતો કે, મ્હારી સાથે તું લગ્ન કર ! અથવા ઈષ્ટદેવ તું સ્મરણ કર. ત્યારે તે સ્ત્રી બોલી, રે ક્રુષ્ટ ! તારા ભયને લીધે

(૨૮૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

પ્રથમજ મહેં જેના કંઠમાં વરમાળા ખેરાવી છે, તે નાગદત્ત કુમાર મહારૂં શરણુ છે. વળી હાલમાં મહારા પ્રાણુ પણ તેમના આધીન છે. એમ તેનું વચન સાંભળી તે દુષ્ટ ખેચર તે સ્ત્રી ઉપર પ્રહાર કરતો હતો, તેટલામાં જેના હાથમાં ભયંકર તરવાર દીપી રહી છે, અને નયચંદ્ર મંત્રી પણ જેની સાથમાં રહેલા છે, તેમજ નિષેધ કરતો એવો તે નાગદત્ત કુમાર ત્યાં જઈ પહોંચ્યો, અને ખેચરનો અવિનય જોઈ તે બોલ્યો, રે નિર્દય ! સ્ત્રી વધના કલંકથી મલીન એવો તું ધિક્કારને લાયક થયો. વળી ઉગામલા ખર્જૂની પ્રસરતી કાંતિને લીધે તહારાં સર્વ અંગ શ્યામ વર્ણુવાળાં દેખાય છે. વળી હે અધમ ! રોષથી બહુ લાલ થયેલા તહારા નેત્રાગ્નિના સ્ફુલિંગોને, માલતીના પુષ્પ સમાન સુકોમળ આ પ્રમદાના શરીર ઉપર કેમ વર્ષાવી રહ્યો છે ? હવે શાંત થા ! શાંત થા ! વળી ખેચર વંશમાં ચુડામણિ સમાન એવા તમહારે તો નહીં પ્રહાર કરતા પુરૂષ ઉપર પ્રહાર કરવો અયોગ્ય છે, તો અબલાની તો વાતજ શી ? ઇત્યાદિ કુમારના વચનામૃતથી બહુરાગરૂપી વિષથી પીડિત હતો તો પણ, તે ખેચર શાંત થઈ ગયો અને બોલ્યો કે, હે કુમાર ! મહારો ગુરૂ અને બંધુ પણ તુંજ છે. કારણુકે રાગ સમુદ્રમાંથી હેલા માત્રમાં તહેં મહારો ઉદ્ધાર કર્યો. વળી આ સ્ત્રી મહારી બહેન છે. એમ વિવેકી બની ગયો.

હવે તે પ્રમદાએ પણ નયચંદ્રને પૂછ્યું. નિષ્કારણુ દયા રસના સાગર સમાન પ્રભાવિક આ કોણુ છે ? તે
સુનિદર્શન. કૃપા કરી મહને કહો. નયચંદ્ર બોલ્યો, તે વખત રાત્રીએ તહેં જેના કંઠમાં વરમાળા ખેરાવી હતી, તે આ નાગદત્ત કુમાર છે. તે સાંભળી બાલા લજ્જત થઈ કંઈક બોલવાનો વિચાર કરતી હતી, તેટલામાં કુમારનું સૈન્ય ત્યાં આવી પહોંચ્યું. તેમજ તે બાલાની શોધ

નાગદત્તની કથા.

(૨૮૩)

કરતો તેનો પિતા પણ ત્યાં આવી મળ્યો. પછી પરસ્પર ગમના-ગમનાદિકની વાતચિત થયા બાદ, તેના પિતાએ વેગવતીને કુમાર સાથે પરણાવી દીધી. પછી ત્યાંથી સર્વે વિદાય થયા. હવે કુમાર પણ કેટલાક દિવસે પોતાના નગર સમીપ જઈ પહોંચ્યો. તેટલામાં ત્યાં માર્ગમાં સન્મુખ આવતું એક મુનિમંડલ તેના જોવામાં આવ્યું. કુમાર જોલ્યો, હે નયચંદ્ર ! એમનું દર્શન શુભ કે અશુભ ! નયચંદ્ર જોલ્યો, દરેક શકુનોમાં આ શકુન ઉત્તમ છે. કારણકે જગતમાં શિરોમણિ સમાન આ મુનિઓનાં દર્શન મહા પુણ્ય યોગે પ્રાપ્ત થાય છે. માટે હસ્તી ઉપરથી નીચે ઉતરી તેમના ચરણમાં વંદન કરો, મંત્રી સહિત કુમારે પોતાની પુદ્ધિથી જોળખીને પ્રથમજ સૂરિને નમસ્કાર કર્યો, ત્યારબાદ શેષ મુનિઓને નમસ્કાર કર્યો. માર્ગમાં થાકી ગયેલા મુનિઓને જોઈ મિત્ર સહિત કુમારે આચાર્યને વિનતિ કરી, પ્રભો ! કૃપા કરી અહીં નજીકમાં રહેલા, લવલીલતાઓથી આછાદિત, ઈલાય-ચીનું વન અને દ્રાક્ષા મંડપથી વિભૂષિત એવા, રાજ ઉદ્યાનમાં ક્ષણ-માત્ર આપ વિશ્રાંત થાઓ. આ પ્રમાણે કુમારનું વચન માન્ય કરી સૂરિ મહારાજ કુમારની સાથે ઉદ્યાનમાં ગયા. અને મુનિઓને ઉચિત એવા સ્થાનમાં પરિવાર સહિત પોતે બેઠા. ત્યારપછી કુમાર પણ પોતાના પરિવાર સાથે શુદ્ધ ભૂમિ ઉપર બેઠા. પછી સૂરિએ ધર્મ દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો.

દેશનાનો પ્રારંભ.

જીવિતં યૌવનં લક્ષ્મી-ર્લાવણ્યં પ્રિયસંગમઃ ।

જૈનધર્માદ્યતે સર્વ-મનિત્યં દેહીનાં ભવે ॥

ધર્માર્થકામમોક્ષાસ્વ-પુરુષાર્થપ્રસાધકમ્ ।

આયુરાસ્વળ્ડલોદળ્ડ-કોદળ્ડચટુલં નૃણામ્ ॥

(૨૮૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કામં કામક્ષમં કામ્યં, કામિનીજનવલ્લભમ્ ।

તારુણ્યં તરુણીતાર—તારિકેવાડતિ ચન્દ્રલમ્ ॥

અર્થ—“ સંસારમાં પ્રાણિઓને જૈનધર્મની પ્રાપ્તિ થયા વિના જીવિત, ચૌવન, લક્ષ્મી, લાવણ્ય અને પ્રિય વસ્તુનો સમાગમ એ સર્વ અનિત્ય કલ્પો છે. ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષરૂપ પુરૂષાર્થોનું પરમ સાધનભૂત, પ્રાણીઓનું આયુષ ઈદ્ર ધનુષની માફક અતિ ચંચલ છે. વળી અત્યંત કામલોગનું મુખ્ય સાધન બહુ મુંદર અને સ્ત્રી જનને બહુ પ્રિય એવી તરણુ અવસ્થા પ્રમદાની ચંચલ નેત્ર સમાન બહુ અસ્થિર છે. ” તેમજ—

લક્ષ્મી લક્ષ્યમાણાડપિ, ક્ષયં લક્ષ્મીઃ ક્ષણાદપિ ।

યાતિ ચન્દ્રાડનિલોદ્ભૂતા, જીમૂતસ્યેવ પદ્મતિઃ ॥

યત્પ્રભાવાજ્જનોડત્યર્થં, જાયતે દૃષ્ટિહારકઃ ।

તલ્લાવણ્યં ગિરિસ્ત, સરિદ્વેગોપમં જનાઃ ? ॥

અમીષ્ટજનસન્નેડપિ, વિપ્રયોગસમન્વિતઃ ।

યોગપ્રદેશવત્તસ્મા—દર્મૈ ચૈવ મનઃ કૃથાઃ ॥

જિનવિવાચનં સેવા, ગુરૂણાં પ્રાણિનાં દયા ।

શમો દાનં તપઃ શીલ—મેષધર્મો જિનોદિતઃ ॥

હિતકૃચ્છાશ્વતોડમીષ્ટો—રૂપલાવણ્યકારકઃ ।

સ્વર્ગાપવર્ગસંસર્ગ, દત્તે કિં બહુનાડથવા ॥

શ્રુત્વૈવમાદિકં ધર્મ, નાગદત્તઃ ક્ષિતીશજઃ ।

મંત્રિપુત્રેણ સંયુક્તઃ, પ્રબુદ્ધો જિનશાસને ॥

અર્થ—“ ઉદ્ધત પવનના વેગવડે વાદળની પંક્તિની માફક, લાખોવાર દૃષ્ટિગોચર થતી લક્ષ્મી પણ ક્ષણમાત્રમાં ક્ષય પામે છે. હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! જેના પ્રભાવથી લોકોની દૃષ્ટિ અત્યંત

નાગદત્તની કથા.

(૨૮૫)

ખેંચાય છે, એવું શરીરનું લાવણ્ય પર્વતમાંથી નીકળતી નદીના વેગ સમાન ચાલ્યું જાય છે. વળી ઇષ્ટ જનનો સંયોગ પણ યોગ પ્રદેશની માફક ક્ષણિક છે, માટે ધર્મને વિષે મનોવૃત્તિ કરવી, તેમજ જીવ પ્રતિમાની પૂજા, સદ્ગુરુઓની સેવા, પ્રાણી ઉપર દયા, શમ, દમ, દાન, શીલ અને તપશ્ચર્યા એને જીનેશ્વર ભગવાને ધર્મ કહ્યો છે. આ પ્રમાણે જીનેશ્વર ભગવાને કહેલો ધર્મ નિરંતર હિતદાયી છે, તેમજ અભીષ્ટરૂપ તથા લાવણ્યને આપનાર છે, એટલુંજ નહીં; પરંતુ સ્વર્ગ અને મોક્ષ સુખ પણ આપે છે. નયચંદ્ર સહિત નાગદત્ત કુમાર આ પ્રમાણે ધર્મ સાંભળી જીવ-શાસનમાં પ્રવીણ થયો ” અને વિશેષ પ્રકારે શ્રાવકધર્મનું સ્વરૂપ પૂછ્યું. ત્યારબાદ ગુરુએ વિસ્તારપૂર્વક વૃહી ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો.

મંત્રી સહિત કુમારે બાર પ્રકારનો ગૃહિધર્મ સ્વીકાર્યો.

પછી સૂરીંદ્રને વંદન કરી કુમાર પોતાના ગૃહિધર્મનો નગર તરફ ચાલ્યો. માર્ગમાં ચાલતા કુમારે સ્વીકાર. મિત્રને કહ્યું કે ત્હારા કહ્યા પ્રમાણે શકુનનું ફલ બરાબર પ્રાપ્ત થયું. કારણકે આજે

આપણને અપૂર્વ જૈનધર્મ મળ્યો. એમ બોલતો આનંદપૂર્વક કુમાર પોતાના સ્થાનમાં ગયો. ત્યારબાદ જીવપ્રતિમાનું પૂજન કરી વિધિપૂર્વક વંદન કર્યાબાદ મિત્ર સાથે ભોજન કરવા બેઠો. સુખવાસ જગ્યા પછી બન્ને જણ સમ્યક્ત્વાદિ ગૃહિધર્મનો પરસ્પર વિચાર કરતા હતા પરંતુ તેમાં સામાયિક વ્રત બરાબર સમજી શક્યા નહીં. તેથી બીજે દિવસે પ્રભાતમાં જીવપૂજા તથા વંદનાદિક કરી તે બન્નેજણ સૂરિ પાસે ગયા. અને ભક્તિવડે વિધિપૂર્વક વંદન કરી સામાયિકનું સ્વરૂપ પૂછ્યું.

બીજા પ્રાણિઓના હિત માટે સૂરિ મહારાજ બોલ્યા, જે

(૨૮૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

સામાયિકનું
લક્ષણ.

વ્રતમાં રહેલા ભવ્યાત્માઓની શત્રુ, મિત્ર, વૃણુ, મણિ અને સુવર્ણમાં સમાન બુદ્ધિ થાય, તે સામાયિક નામે પ્રથમ શિક્ષાવ્રત કહેવાય. વળી જે સામાયિક વ્રતમાં ધનાદિક પરિશ્રદ્ધ, ઘર, અને સ્ત્રી સહિત હોય, તેમજ દેશવિરત હોય, તે પણ તે મનુષ્ય મુનિની ઉપમાને ધારણ કરે છે. તેમાં વિશેષ અમે શું કહીએ ? સામાયિકમાં રહેલા પ્રાણીઓના જેમ જેમ વિશુદ્ધ પરિણામ થાય છે, તેમ તેમ અનેક ભવમાં ઉપાર્જન કરેલાં કર્મ ક્ષીણ થાય છે. વળી માનસરોવર સ્વાભાવિક જેમ વિશુદ્ધ હોય છે, પરંતુ મહિષાદિ (પાડાઓ) વડે તે જેમ ડોળાઈ જાય છે, તેમ સામાયિક વ્રત પણ અતિચારોવડે દૂષિત થાય છે. નાગદત્ત બોલ્યો હે ભગવન્ ! તે અતિચારોનું સ્વરૂપ અમને સંભળાવો. ગુરૂ મહારાજ બોલ્યા, મન, વચન, અને કાયાનું અનવસ્થિતપણું, દુઃધ્યાન, તેમજ સામાયિક કર્યું કે નથી કર્યું એ પ્રમાણે સંશય કરવો તે પાંચ અતિચાર કહ્યા છે. આ પ્રમાણે સામાયિકનું ચતુર્થ સ્વરૂપ સમજી કુમાર સૂરિ સમક્ષ અષ્ટમી ચતુર્દશીના દિવસે જરૂર મહારે સામાયિક લેવું એમ પ્રતિજ્ઞા કરી ગુરૂ મહારાજને વંદન કરી પોતાને ઘેર ગયો. અને જૈન ધર્મમાં નિમગ્ન થઈ મિત્ર સાથે સમય વ્યતીત કરે છે.

અન્યદા મલયકેતુ રાજાની ચાર કન્યાઓ ત્યાં આવી,
ઉત્તમ મુહૂર્તમાં કુમારે તેઓની સાથે લગ્ન
મલયકેતુની કર્યું. પછી તે નાગદત્ત પાંચ સ્ત્રીઓ સાથે
કન્યાઓ. પાંચ પ્રકારના ભોગ અનુભવતો હતો, તેના

પિતાએ પોતાનો મરણ સમય નજીક નાણી
પોતાના સ્થાને કુમારને સ્થાપન કર્યો. હવે મિત્ર સહિત કુમાર
ધર્મમાં પ્રવૃત્ત થઈ સર્વત્ર દેશમાં જીન મંદિરો બંધાવે છે.

નાગદત્તની કથા.

(૨૮૭)

તેમજ રથ યાત્રાઓ પ્રવર્ત્તિ છે. અને સાધર્મિક વાત્સલ્ય કરે છે, એ પ્રમાણે ધર્મપ્રવૃત્તિમાં કેટલોક સમય ગયો, કદાચિત્ કુમાર કોષ્ઠક વિરોધિ રાજને જીતવા માટે ચઢાઈ કરી જતો હતો, તેવામાં રસ્તે ચાલતાં કોષ્ઠક યજ્ઞે ઉજ્જડ કરેલું એક મ્હોટું નગર આવ્યું. ત્યાં તેણે મુકામ કર્યો. ત્યારે કોષ્ઠક પુરૂષે ત્યાં આવી કુમારને વિનતિ કરી કહ્યું કે, હે રાજન! અહીં તમ્હારે રહેવા જેવું નથી. માટે વેલાસર અહીંથી ખીજે ઠેકાણે ચાલ્યા જાઓ! કારણકે અહીં કોષ્ઠ રાત્રીએ રહી શકતું નથી. રાજા જોલ્યો, આજે ચૌદશ છે માટે અહીંજ મ્હારે રહેવું પડશે. ખીજે જઈ શકાય તેમ નથી. એમ કહી રાજા યજ્ઞના મંદિરમાં સામાયિક લઈ મંદિરનાં દ્વાર બંધ કરી સ્વાધ્યાય કરવા લાગ્યો.

તેજ યજ્ઞના મંદિરમાં સુંદર શણુગારોથી વિભૂષિત વેગવતી રાણી તેની દષ્ટિગોચર થઈ અને તે કહેવા નગરવાસીયજ્ઞ. લાગી કે હે સ્વામિન્ ! મ્હને દુઃખી મૂકીને આપ અહીં અરણ્યમાં કેમ નાશી આવ્યા છો ? આપના વિરહથી મ્હાણું હૃદય તડતડ ફાટી ભય છે તે આપ જાણતા નથી ? તે સાંભળી રાજા વિશેષ પ્રકારે વૈરાગ્ય જનક કુલક ગણવા લાગ્યો. ત્યારબાદ વેગવતી જોલી, હા ! દયિત ! હાલ મ્હને પ્રત્યુત્તર આપો. સમસ્ત અંગોપાંગમાં વ્યાપી રહેલો અપૂર્વ સ્નેહ આપના હૃદયમાંથી ક્ષણમાત્રમાં કેમ નષ્ટ થયો ? વળી આપનો વિરહ મ્હારા હૃદયને બહુ પીડે છે, શરીરને બાળી નાંખે છે, તેમજ સર્વાંગે રણુરણુટ ઉત્પન્ન કરે છે. માટે હે સ્વામિન્ ! હવે આ આડંબર છોડી દો. જેથી આ મ્હાણું દુઃખ પલાયન થાય. તેવો કોષ્ઠ પણ ઉપાય કરો. મ્હા પુરૂષો દુઃખી જનો ઉપર દયાલુ હોય છે. રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો. કોષ્ઠ પણ ઉત્પન્ન થએલો આ અચિંત્ય ભય અક્ષયનિધિ

(૨૮૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર

કાઠનારને શું કરી શકે તેમ છે ? એટલામાં તેજ મંદિરનો યજ્ઞ અતિ ભયંકર રૂપ ધરી ગડગડ શબ્દ કરતો રાજાની પાસે આવ્યો અને ઉદ્ધત શબ્દોથી બોલવા લાગ્યો, રે મૂઢ ! પોતાના પરાક્રમથી સમસ્ત જીવનને પણ તૃણ સમાન ગણે છે, “ વળી તું કહીશ કે મહને કહ્યું નહોતું. ” હવે હું ત્હને જીવતો મૂકીશ નહીં. માટે ત્હારા ઇષ્ટ દેવનું સ્મરણ કરી લે. અથવા મહારી સેવામાં હાજર થા. એમ કહી રાજાની ઉપર મુઝગર ઉગામી ફરીથી તે બોલ્યો, જલદી આ નગર છોડી તું ચાલ્યો જા ! અથવા ત્હારું પરાક્રમ ખતાવ ? કિંવા મસ્તકરૂપી કમલ નમાવીને મહારા ચરણની પૂજા કર ? એ પ્રમાણે યજ્ઞનું વચન સાંભળી રાજા વિશેષ-પણે સ્વાધ્યાય કરવા લાગ્યો. તેટલામાં અંગરક્ષક દેવતાઓ જેની સાથમાં રહેલા છે અને પોતે પણ યુદ્ધમાં દક્ષ એવો કપર્દી યજ્ઞ રાજાની રક્ષા માટે એકદમ ત્યાં આવ્યો. અને તેને જોઈ તે નગરચક્ષ ભયને લીધે જીવ લઈ ત્યાંથી નાશી ગયો. “ અહો ! જીવનની આશા દરેક પ્રાણીને બહુ પ્રિય હોય છે. ”

સમય પૂર્ણ થવાથી રાજાએ વિધિપૂર્વક સામાયિક પૂર્ણ કરીને કપર્દી યજ્ઞ સાથે કેટલીક વાતચીત કરી કહ્યું
કપર્દીયજ્ઞ. કે, ત્હારા ભયથી તે નગરચક્ષ નાશી ગયો છે પણ ત્હને અહીં બોલાવી લાવ. હું તેને પ્રતિબોધ આપું. કારણકે આ નગરના લોકો એના દુઃખથી નાશી ગયા છે, તેથી આ નગર ઉજ્જડ થઈ ગયું છે. તત્કાલ કપર્દીએ પોતાના દેવો પાસે તેને ત્યાં બોલાવ્યો. એટલે તરતજ તે નગર ચક્ષ ત્યાં આવી રાજાને તથા કપર્દીને નમસ્કાર કરી વિનયપૂર્વક બોલ્યો હે રાજા ! આ જગતમાં ધૈર્યવાન પુરૂષ તું જ છે. કારણકે મહારા આવા ઉપસર્ગોવડે પવનથી પર્વતની માફક તું ક્ષુભિત થયો નહીં. વળી સ્વસ્થ દશામાં દરેક લોકો પોતાનું કાર્ય સાધી

નાગદત્તનીકથા.

(૨૮૬)

શકે છે, પરંતુ ત્રિષમ દશામાં જેઓ ધર્મથી ચલાયમાન થતા નથી તેવા પુરૂષો તો દુર્લભજ હોય છે. માટે હે નરેન્દ્ર ! હું ત્હારું ધૈર્ય જોઈને તુષ્ઠ થયો છું. માટે કૃપા કરી કંઈ પણ કાર્ય તું મહને બતાવ. ત્યારબાદ કપર્દી યક્ષ બોલ્યો, હજી પણ આ વાત તું શું પુછે છે ? પોતાના જ્ઞાનથી એનું ઈચ્છિત સર્વ તું બાણી શકે તેમ છે. માટે પોતેજ વિચાર કર. પછી તે યક્ષ જ્ઞાનનો ઉપયોગ કરી બોલ્યો કે, હે નરેન્દ્ર ! ત્હારા પ્રસાદવડે આ નગરના સર્વ લોકો પોતાની રૂદ્ધિ સહિત સુખેથી અહીં નિવાસ કરે. અને કપર્દી યક્ષની સહાયતાથી તું આ નગરનો અધિપતિ થા.

ત્યારબાદ કપર્દી યક્ષે પોતાના દેવોને મોકલી નગરવાસી લોકોને ત્યાં બોલાવી મંગાવ્યા અને તેમને રાજ્યાભિષેક. કહ્યું કે, આ નાગદત્ત રાજાને નમસ્કાર કરી પોતપોતાના ગૃહાધિકાર સંભાળી લ્યો, અને આ તમ્હારો રાજા છે. પછી લોકોએ તે પ્રમાણે કપર્દીનું વચન માન્ય કરી સર્વ વ્યવસ્થા સંભાળી લીધી. ત્યારપછી નગર યક્ષ બોલ્યો, હે નરેન્દ્ર ! આ નગરના રાજાએ મ્હારું એવું અનિષ્ટ કર્યું છે કે, જે સુખથી પણ કહી શકાય તેમ નથી. નાગદત્ત રાજા બોલ્યો--પ્રાચે નિરપરાધી લોકોના અનિષ્ટપણામાં મૂર્ખ, દ્રેષી કે નીચ માણસોજ ઉભા રહે છે. પરંતુ મહાત્માઓ તો આ દુનીયામાં મહાન્ અપરાધી હોય છતાં પણ તેની ઉપર દયા કરે છે. વળી તેવા દયાળુ સત્પુરૂષોને લીધેજ આ પૃથ્વી રત્નવતી કહેવાય છે, એમ સમજી આ નાગરિક લોકો ઉપર તેમજ નગરાધિપ ઉપર હવે ત્હારે ક્ષમા રાખવી. યક્ષ બોલ્યો પરોપકારી જનોમાં શિરોમણિ સમાન હે નરપતિ ! આ નગરના રાજાને તો પ્રથમજ મ્હેં સ્વર્ગવાસી કર્યો છે. રાજા બોલ્યો, ત્હેના પુત્રને

(૨૬૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર

લાવીને રાજ્યાભિષેક કરો. ત્યારબાદ યક્ષે પણ નાગદત્તના કહાં પ્રમાણે સર્વ કાર્ય પૂર્ણ કર્યું.

રાજ્યાભિષેક થયા બાદ નાગદત્ત રાજ્યે સભ્યજન સમક્ષ નવીન રાજને શિખામણુ આપી કે, નીતિ-
રાજનેઉપદેશ. પરાયણુ થઈ જે સજ્જનોનું પાલન, હુષ્ટોનો નિશ્ચય, તેમજ દીન, અનાથ, સાધુ અને સ્વજન વર્ગનું પોષણુ કરે છે તે આ લોકમાં યથાર્થ રાજ ગણાય છે. વળી રાજ્યે પોતાના એશઆરામથી સંતુષ્ટ ન થવું જોઈએ, તેમજ પ્રમાદ પણ સેવવો નહીં, વળી જે રાજ્યોની દષ્ટિ સમક્ષ લોકો હુઃખી થાય છે તેઓના જીવિત, લક્ષ્મી કે રાજ્યવડે શું ? અર્થાત્ નિષ્કલ છે. એ પ્રમાણે નવીન રાજને ઉપદેશ આપી નગરચક્ષને નાગદત્તે કહ્યું હવે તું જૈન ધર્મનું આરાધન કર, યક્ષ બોલ્યો હે રાજન્ ! કૃપા કરી મ્હને તે ધર્મને ઉપદેશ આપો. રાજ બોલ્યો, દરેક પ્રાણીઓએ જીવ માત્રને આત્મ સમાન માનવા. તેમાં પણ હુઃખી પ્રાણીઓને વિશેષ કરી સંભાળવા. વળી વિવેકી પુરૂષે આ બાબત વિશેષ જાણવી જોઈએ. ત્યારબાદ રાજ્યે તેને દેવ, ધર્મ અને તત્ત્વ સંબંધી ઉપદેશ બહુ વિસ્તાર પૂર્વક આપ્યો. સર્વ ઉપદેશનો સ્વીકાર કરી યક્ષ બોલ્યો, હે રાજન્ ! પૃથ્વીમાં જીવણુ સમાન આપના સરખા મહાપ્રભાવિક પવિત્ર પુરૂષોનું માત્ર દર્શન પણ શુભદાયક થાય છે. તેમજ સત્પુરૂષોનો સમાગમ અને સંભાષણુ તો વિશેષ પ્રકારે સુખદાયક થાય તેમાં શું આશ્ચર્ય છે ? પછી નાગદત્ત રાજ્યે નાગરિક લોકોને સ્થિર કરી કપહી યક્ષ વિગેરેને વિદાય કર્યા અને પોતે પોતાના કાર્ય માટે આગળ ચાલવાની તૈયારી કરી ત્યારે નગરચક્ષ બોલ્યો, હે સ્વામિન્ ! જેની ઉપર આપની ચઠાઈ છે તે રાજને હું પોતે જ બાંધી અહીં લાવું છું. માટે આપને

માનવણિકનીકથા.

(૨૬૧)

ત્યાં જવાની કંઈ જરૂર નથી. બાદ રાજ્યએ આજ્ઞા આપી કે તરતજ યજ્ઞ ત્યાં ગયો અને તે રાજ્યને લઈ આવી નાગદત્તની આગળ ઉભો કર્યો. પછી નાગદત્તે પોતાની આજ્ઞા મનાવી ત્હેને મુક્ત કર્યો. ત્યારબાદ નાગદત્ત રાજ્ય ત્યાંથી પોતાના નગરમાં ગયો. બાદ વેગલતીના પુત્રને પોતાના રાજ્યમાં સ્થાપન કરી આયુષ્ય પૂર્ણ કરી અંતે સમાધિ પૂર્વક મરણ પામ્યો અને તે આ લોકમાં ત્રીજે ભવે સિદ્ધિપદ પામશે. માટે હે ભવ્યાત્માઓ ! આ પ્રમાણે સામાયિક વ્રતમાં ભાવ રાખવાથી નાગદત્ત રાજ્ય આ લોકમાં પણ વિશેષ પુજનીય થયો. તેથી આ સામાયિક વ્રત અવશ્ય કરવું જોઈએ. વળી જેનું ચિત્ત સામાયિકમાં સ્થિર હોય છે, તે પુરૂષની સેવામાં દેવ અને દાનવ પણ હાજર રહે છે. તેમજ તે પ્રાણી અલ્પ સમયમાં બહુ પ્રાચીન કર્મોથી મુક્ત થાય છે.

॥ इतिसामायिकदृष्टान्ते नागदत्तकथानकं समाप्तम् ॥



માનવણિકની કથા.



મનોદુષ્પ્રણિધાનાતિચાર.

સામાયિક વ્રત સંબંધી ઉપદેશ સાંભળીને દાનવિર્ષ રાજ્યએ પ્રશ્ન કર્યો કે, હે મુમુક્ષુ જનવલ્લભ ! હે જગત્પતિ ! હવે સામાયિકમાં પ્રથમ અતિચારનું સ્વરૂપ સાંભળવાની અમને બહુ જાણસા છે. માટે કૃપા કરી તે સાંભળાવો. શ્રીસુપાર્શ્વ પ્રભુ બોલ્યા, મનુજેન્દ્ર ! જે જન સામાયિક ગ્રહણ કરી મનમાં દુષ્ચિન્તન કરે છે તે પુરૂષ માનવણિકની માફક વ્રત તથા પોતાની સદગતિનો રોધ કરનાર થાય છે.

(૨૯૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

હું એમ માનું છું કે, જેને જોવા માટે ઈંદ્રે હજાર નેત્રો
ધારણ કર્યાં છે એવું જગદ્વિખ્યાત રત્નપુર
માનવશિકુક. નામે નગર છે. તેમાં ધનાઢ્ય ગંગદત્ત નામે
શ્રેષ્ઠી રહે છે. ગુણમતી નામે તેની સ્ત્રી છે.

માન નામે તેને એક પુત્ર છે. તે કલાઓમાં કંઈક પ્રવીણ થઈ
ઉદ્યાન વિગેરે સ્થળોમાં સ્વેચ્છા પ્રમાણે હસ્તેશાં કરવા લાગ્યો.
તેવામાં એક દિવસ દુર્લભ નામે પોતાના મિત્ર સાથે તે જન-
મંદિરમાં ગયો. ત્યાં સૂરિ મહારાજની પાસે ભક્તિમાન એવા
ઘણા લોકો એકાગ્ર મનથી સમ્યક્ત્વાદિક ગૃહી ધર્મ સાંભળતા
હતા. તે જોઈ માનવશિકુક પણ સભાની એક ખાબુએ ઉભો રહી
ઉપદેશ સાંભળવા લાગ્યો. એવામાં એક શ્રાવકે તેને ઓળખ્યો,
પછી તેણે પોતાની પાસે ઓલાવી તેને કહ્યું કે અહીં ખેસ, એમ કહી
સૂરીંદ્રને કહ્યું કે આ ગંગદત્તનો પુત્ર આપને વંદન કરે છે.
સૂરિએ તેને વિશેષ અસર કરનારી દેશનાની શરૂઆત કરી.
ભદ્રક ભાવથી માન પણ સાવધપણે સાંભળે છે.

અગ્રાધાર નામે બહુ સમૃદ્ધિવાળું એક નગર છે. તેમાં નિષ્પુ-
ણ્યક નામે બહુ વ્યવસાયી એક કુલ ખાલક
શિક્ષોપયોગી રહે છે. વળી તે એવો નિર્ભાગી છે, કે જે
દેશના. કોઈ ઉદ્યોગ કરે છે તેમાંથી માત્ર તેને
અનર્થજ પ્રાપ્ત થાય છે. પરંતુ કોડી માત્ર
પણ લાભ મળતો નથી. અન્યદા તેની દુર્દશા જોઈ એક કુટું-
બીએ કહ્યું કે, ચોમાસામાં મહારા જે બગદ લઈ તું હજ ખેડ-
વાનું કામ કર. જેથી તું સુખી થઈશ. પરંતુ હસ્તેશાં સંધ્યા-
સમય થાય ત્યારે મહુને બગદ બતાવીને મહારા વાડાની અંદર
ત્હારે બાંધી જવા, અને પ્રભાતમાં લઈ જવા. નિષ્પુણ્યકે પણ
તે પ્રમાણે કબુલ કર્યું. ત્યારપછી હસ્તેશાં હજ લઈ ખેતરમાં

માનવણિફનીકથા.

(૨૬૩)

ખેડ કરી બળદ ત્હને ત્યાં વાડામાં મૂકી આવતો હતો. પ્રથમની મોસમમાં તેણે મગ, અડદ, બાજરી અને ચોખા વિગેરેની વાવણી કરી, પરંતુ ઉગતા અંકુરાઓને કાતરા ખાઈ ગયા. પછી તેમાં ખીજવાર ખીબું ખીજ ખરીદીને વાવ્યું. વળી પોતાની પાસે આજીવિકાનું સાધન નહીં હોવાથી પોતાની સ્ત્રીની બહેનપણી પાસેથી કંઈક દાણા વિગેરે પરચુરણ લાવીને વૃત્તિ ચલાવતાં, એવાં તે બન્ને સ્ત્રી પુરૂષ ક્ષેત્રનું કામ કરતાં હતાં. તેવામાં એકદમ ટીડ પડ્યાં, જેથી સર્વ પાક ખાઈ ગયાં. ત્યારપછી બહુ નિરાશ થઈ ફરીથી નવેસર તેણે વાવણીનું કામ શરૂ કર્યું. અને હુમ્મેશાં તેઓ પ્રથમની માફક કામ કરતાં હતાં. એક દિવસ ઉતાવળને લીધે કૌટુંબિકને દેખતાં બળદોને બહાર મૂકી ત્હને કદા વિના નિષ્પુણ્યક પોતાને ઘેર ગયો. તેથી તે બન્ને બળદ બહાર કયાંય પણ ચાલ્યા ગયા, તેની ખબર પડી નહીં. કૌટુંબિક નિષ્પુણ્યકને ઘેર જઈ પુછવા લાગ્યો કે આ બળદ કયાં ગયા ? નિષ્પુણ્યક બોલ્યો, સંધ્યાકાળે તમને દેખાડીને વાડામાં મૂક્યા છે. કૌટુંબિક બોલ્યો કે, મહેં જોયા હતા ખરા પરંતુ તે સમયે હું ખીજ કામમાં ગુંથાયેલો હતો. વળી ત્હેં એમ નહોતું કહ્યું કે આ બળદ તમ્હને સોપું છું, તેથી આ ત્હારી જ ભુલ ગણાય, માટે મ્હારા બળદ લાવ. નિષ્પુણ્યક બોલ્યો, મહેં તો તમને આપ્યા છે, હવે મ્હને કંઈ પણ તમ્હારે પુછવું નહીં. એમ બન્નેનો વિવાદ બહુ વધી પડ્યો, છેવટે બંને જણ કલેશ કરતા છતા મંત્રી પાસે જતા હતા તેવામાં તે સ્ત્રી કોઈક સ્વાર ઘોડાની પાછળ દોડતો આવતો હતો, તેણે નિષ્પુણ્યકને સ્હામો આવતો જોઈ કહ્યું કે, રે પથિક ! આ ઘોડાને પાછો વાળ. નિષ્પુણ્યકે તેને રોકવા માટે લાકડીનો પ્રહાર કર્યો કે, તરતજ મર્મસ્થળમાં વાગવાથી તે ઘોડો પૃથ્વી પર પડીને

(૨૬૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

મરી ગયો. તે જોઈ સ્વાર યોડ્યો, ત્હેં આ ઘોડો શા માટે માર્યો ? નિષ્પુણ્યક યોડ્યો, ત્હારા કહેવાથી મ્હેં તો પાછો વાળ્યો હતો. પરંતુ મ્હેં માર્યો નથી. તે સાંભળી સ્વાર પણ ઝગડાની બુદ્ધિથી તેની પાછળ ચાલ્યો. પછી તે ત્રણે જણુ નગરની નજીકમાં ગયા. એટલામાં સૂર્યાસ્ત થઈ ગયો. તેથી ત્યાં આગળ એક મ્હોટો વડ હતો તેની ઉપર વ્યાઘ્રાદિકના ભયથી તેઓ ચઢીને સુઈ ગયા. ત્યારપછી ત્યાં નટ લોકોતું એક ટોળું આવ્યું. તે પણ તેજ વડની નીચે સુઈ ગયું.

હવે નિષ્પુણ્યકને ચિંતાને લીધે નિદ્રા આવી નહીં. તેથી તે વિચાર કરવા લાગ્યો. અરે ! આ બન્ને નિષ્પુણ્યકનો જણુ મ્હારી પાછળ લાગ્યા છે. આ લોકો- પશ્ચાન્તાપ. માંથી હું જીવતો કેવી રીતે છુટીશ ? માટે ક'ઠે પાશ નાંખી મરવું એજ ઉત્તમ છે.

એમ નિશ્ચય કરી પોતાના ઓઠવાના વસ્ત્રનો પાશ કરી વડના ડાળાએ પોતાનો દેહ લટકતો મૂક્યો. પરંતુ વસ્ત્ર જીર્ણ અને શરીર ભારે તેથી વસ્ત્ર ત્રટ દઈને તુટી ગયું, તેથી તેની નીચે નટના ટોળાના અધિપતિની સ્ત્રી સુઈ રહી હતી તેની ઉપર તે પડ્યો. ત્હેના ભારથી દબાઈને તત્કાળ તે નટી મરી ગઈ. પરંતુ નિષ્પુણ્યકને કિંચિત્ માત્ર પણ અડચણુ આવી નહીં. પછી નટીનો પતિ નિષ્પુણ્યકને કહેવા લાગ્યો. રે હુષ્ટ ! પાપી ! મ્હારી સ્ત્રીને ત્હેં શા માટે મારી ? નિષ્પુણ્યક યોડ્યો, ત્હારી સ્ત્રીને મારવા માટે આ મ્હારું કર્તવ્ય નહોતું. પરંતુ આ બન્નેના ભયને લીધે મ્હારા મરણુ માટે મ્હેં આ સાહસ કર્યું હતું. વળી બળદ અને અશ્વ માટે આ બન્ને મ્હારી પાછળ લાગ્યા છે. તેવી રીતે તું પણ ત્રીજો ચાલ, પ્રભાતમાં મંત્રી પાસે જે ન્યાય થશે તે પ્રમાણુ ત્હારું પણ સમાધાન થશે.

માનવશિક્ષણનીકથા.

(૨૬૫)

પ્રભાતમાં પોતાના કામ ઉપર મંત્રી આવી તૈયાર થયો. એટલે વાદી પ્રતિવાદીઓએ પોત પોતાનો ન્યાય સ્વરૂપ. વૃત્તાંત બહાર કર્યો. મંત્રી બોલ્યો, હે કૌટુંબિક ? આ નિષ્પુણ્યક બળદ મૂકી ગયો ત્યારે તહે જોયા હતા ? કૌટુંબિક બોલ્યો, હે મંત્રીશ્વર ! મહે જોયા હતા ખરા, પરંતુ આ તમ્હારા બળદ મૂક્યા છે, જોઈ લ્યો. હું મ્હારા ઘેર બહુ છું, એમ તેણે કહ્યું નહોતું અને અમ્હારે પ્રથમ આ પ્રમાણે કહેવાનો કરાર કરેલો છે. ત્યારબાદ સ્વારને પૂછ્યું, એટલે તે બોલ્યો મ્હારો ઘોડો પાછો વાળ એમ તહે કહ્યું હતું ? હા, એ પ્રમાણે મહે કહ્યું હતું. એમ કહી સ્વાર મૌન રહ્યો. ત્યારબાદ મંત્રી બોલ્યો, રે નિષ્પુણ્યક ? ત્હારે ગળે પાશ નાંખવાનું શું કારણ હતું ? તે બોલ્યો, આ બંનેના ભયને લીધે મ્હારે તે કામ કરવું પડ્યું. તેમજ રાબતને કર આપવાનો છે, વળી ઉધારે લાવીને દાણા ખાધા છે ત્હેનો પણ મ્હોટો ભય છે. કારણ કે ખેતીમાંથી ખીજ માત્ર પણ વળે તેમ નથી. એમ અનેક દુઃખથી છુટવા માટે મહે આ ઉપાય કર્યો હતો. પરંતુ મ્હારા મંદ ભાગ્યને લીધે મરણ ન થયું અને ઉલટી આપત્તિ આવી પડી. એમ શોક કરતાં તેના શુભ કર્મનો ઉદય થયો. તેથી મંત્રીને તેની ઉપર બહુ દયા આવી. પછી તેણે પ્રથમ કૌટુંબિકને કહ્યું કે, તું ત્હારાં બંને નેત્ર તેને આપીને ત્હારા બળદ લઈ લે. તે શિવાય તને બળદ મળવાના નથી. કારણ કે આ ત્હારા નેત્રનો દોષ છે. ત્યારપછી સ્વારને કહ્યું કે, તું ત્હારી જીભ આપીને ત્હારો અશ્વ લઈ લે. કારણ કે આકામમાં ત્હારી જીભનો અપરાધ છે. પછી નટને કહ્યું કે ત્હારી સ્ત્રીની જગોએ નિષ્પુણ્યક સુધ રહે અને તું તેની માફક ગળે પાશ નાંખી તેની ઉપર પડ. એ પ્રમાણે ન્યાય સાંભળી બંને જણ વિચાર કરવા લાગ્યા કે, નેત્ર

(૨૬૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

અને જીભ હશે તો ખીબ બળદ તથા અશ્વ મળી આવશે. તેમજ નટ પણ સમજાયો કે, સ્ત્રી તો મરી ગઇ અને મહને પણ મારવાનો આ ઉપાય છે. કારણ કે એનું વસ્ત્ર તો જીવું હતું. તેથી એનો પાશ તુટી ગયો. પરંતુ મહારો પાશ એવી રીતે નહીં તૂટે કારણ કે મહારૂં વસ્ત્ર બહુ જાડું છે. વળી કદાચિત્ પાશ તુટી જાય અને હું નીચે પડું તો પણ ત્હેના પ્રાણ જવાના નથી. કેમકે હું તેના જેટલો ભારે નથી માટે આ સર્વ મહનેજ નુકશાની છે. એમ જાણી ત્રણે જણે તેને છોડી દીધો. ત્યારબાદ દરિદ્રી એવો તે નિષ્પુણ્યક પોતાને ઘેર ગયો. અને મંત્રીએ તેનો કર માફ કર્યો એટલુંજ નહીં, પરંતુ બાવા માટે અનાજ પણ પુરતું આપ્યું.

એ પ્રમાણે સૂરીશ્વરનાં વચન સાંભળી માનવશ્રિક હમ્મેશાં પોતાનો વેપાર છોડી દઈ સૂરિના વ્યાખ્યાન-
ઉચ્ચસ્થિતિ. નમાં જતો હતો. સૂરિએ તેની યોગ્યતા જાણી ગૃહસ્થોને લાયક એવો સમ્યક્ત્વાદિ બાર પ્રકારનો શ્રાવકધર્મ ઇસ્તારપૂર્વક સમજાવ્યો તેણે પણ વિધિપૂર્વક તે અંગીકાર કર્યો. અને પ્રતિ દિવસે પોતાના પિતાની સાથે દેવ તથા ગુરૂઓને વંદન કરવા જાય છે. તેમજ તે સામાયિકમાં સાંજ સવાર બન્ને વખત વિશેષ પ્રકારે ઉદ્યુક્ત થયો. વળી પોતાની દુકાનમાં વેપાર પણ બહુ નીતિપૂર્વક ચલાવતો હતો. અને ધર્મના પ્રભાવથી બાલ લીલા છોડી દઈ તે ઉત્તમ સ્થિતિમાં ગણાવા લાગ્યો. તેમજ દરેક લોકો પ્રાયે માનની દુકાનેથીજ ખરીદ કરે છે. કેટલાક આહક લોકો ઉધારે પણ લઈ જાય છે. અને વિના ઉધરાણીએ પોતાની અનુકૂલતા પ્રમાણે તેઓ પૈસા આપી દે છે.

એમ કેટલોક સમય વ્યતીત થયો. એવામાં એક ખેડુત

માનવણિરૂનીકથા.

(૨૯૭)

દુધ્યાન.

તેની દુકાનેથી કેટલુંક અનાજ ઉધારે લઇ ગયો. પછી પોતાની પાસમાં અનાજ આપ્યું તોપણ તેણે માનની દુકાને પૈસા ભર્યા નહીં. તેથી માન તેને ઘેર ગયો અને ઉઘરાણી કરી. પરંતુ તેણે કંઈ પણ ધાન્ય આપ્યું નહીં. અને સિદ્ધો જવાબ આપ્યો નહીં. તેમજ કોઈએ અર્ધું અને કોઈએ ચતુર્થાંશ પણ આપ્યું. એમ એકંદરે હિસાબ કરતાં માનને દશ હજાર રૂપિયાનો ટોટો આવ્યો. તેથી તેને બહુ ઉદ્વેગ થયો. પરંતુ સામાયિકનો તેનો નિયમ તેણે છોડ્યો નહીં. અને સામાયિકમાં બેસીને પણ ચિંતવવા લાગ્યો કે, આ દુષ્ટલોકોએ હાલમાં મહારૂં ખોરાકીમાં બહુ દ્રવ્ય ખોટું કર્યું, પરંતુ જ્યારે ફરીથી તેઓ લેવા આવશે ત્યારે તેઓને થોડું ઘણું કંઈક ધીરીને સર્વ દ્રવ્ય વસુલ કરી વ્યાજ સુદ્ધાં પણ છોડવાનો નથી. તેઓની સાથે વિચાર કરવાનું કંઈ પણ કામ નથી. તેમજ અનુક્રમે તેઓને બંધનમાં લઈ ધીરધારનો ધંધો કરવાનો છે. એ પ્રમાણે દુધ્યાન કરતો હતો તે વાત જ્ઞાનવડે સૂરિના જાણવામાં આવી. તેથી તત્કાળ સૂરિ માનની પાસે આવી કહેવા લાગ્યા અરે માન ? સામાયિકમાં આ દુધ્યાન અનર્થદાયક થાય છે. માટે તેનો તું ત્યાગ કર. કારણ કે જે શ્રાવક સામાયિકમાં બેસી આર્ત્ત ધ્યાન પૂર્વક ઘર કાર્યની ચિંતા કરે છે તેનું સામાયિક નિરર્થક થાય છે. તે સાંભળી માન બોલ્યો, ભગવન્ ? ધર્મ પણ ધન વિના થતો નથી. અને આ વખતે વેપારમાં મહારે ધનનો બહુ ટોટો આવ્યો છે. માટે હું નિશ્ચિંત થવાનો નથી. સુનીંદ્ર બોલ્યા. આ પ્રમાણે બોલવું ત્હને ઉચિત નથી. પરંતુ ભાવ પૂર્વક મિથ્યાદુષ્ટકૃત આપ. પછી માને કંઈ પણ ઉત્તર આપ્યો નહીં. અને તેવીજ રીતે હુમ્મેશાં પોતાના ઘરમાં બેસી કેવલ અભિગ્રહ સહિત સામાયિક કરે છે. આ પ્રમાણે માનસિક

(૨૯૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

આર્તધ્યાન કરવાથી તેણે બહુ કર્મ ઉપાર્જન કર્યાં. ત્યારપછી કૃષ્ણ પક્ષની ચૈદશના દિવસે તે પોતાને ઘેર સામાયિકમાં બેઠો હતો, તેવામાં એક ક્ષુદ્ર દેવી આવી અને તેણીએ છળ કરી માનને મૃત્યુ વશ કર્યો. તેથી તે સંસારબ્રમણ્યમાં પડ્યો. વળી ગંગદત્ત શ્રેષ્ઠી પણ નિષ્કલંક ગૃહિધર્મ પાળીને ઇશાન દેવલોકમાં ઉત્તર થયો અને ત્રીજે ભવે સિદ્ધ થયો.

इति समायिकप्रथमातिचारविपाके मानस्य द्रष्टान्तः ॥



વિસદશ્રેષ્ઠીની કથા.



દ્વિતીયવચનદુષ્ટપ્રણિધાનાતિચાર.

દાનવિર્ય રાજાએ ફરીથી પ્રશ્ન કર્યો, હે દયાલુ ભગવન્ ! હવે સામાયિકવ્રતમાં દ્વિતીય અતિચારનું સ્વરૂપ કહો. શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુ બોલ્યા, હે ધરાધીશ ! જે શ્રાવક સામાયિક ગ્રહણ કરી અયોગ્ય વચન બોલે છે તે કુગતિમાં ગયેલા વિસદની માફક પોતાના દોષનો પશ્ચાત્તાપ કરે છે.

આ ભરતક્ષેત્રમાં આશ્ચર્યનું કુલમંદિર, લક્ષ્મીનું નિવાસ સ્થાન અને વિદ્યાઓનો નિધાન હોયને શું ? વિષદશ્રાવક. એવું સાકેત (અયોધ્યા) નામે નગર છે. તેમાં મૃદુ અને મધુરભાષી, શિષ્ટ જનોમાં શિરોમણી સમાન આશાધર નામે શ્રેષ્ઠી હતો. વસુધારા નામે તેની સ્ત્રી હતી. આઠ મદ્દ સ્થાનોથી વિમૂઠ અનેલો, અધર્મની શ્રદ્ધાવાળો અને હુસ્મૈશાં કૌતુકનો વિલાસી એવો વિસદ નામે તેઓને એક પુત્ર હતો. વળી નિષદ નામે તેનો મિત્ર હતો. તે ધર્મમાં બહુ દૃઢ અને સ્વભાવથી સરલ હતો. તેમજ વિસદ ઉલ્લાંઠની માફક લોકોને બહુ

વિસદ્બણ્ણિકથા.

(૨૯૯)

સંતાપતો હતો. વળી દરેક દેશની અંદર વેપાર માટે તેઓ બંને સાથે જતા હતા.

અન્યદા બંને જણુ ફરવા નીકળ્યા હશે. તેવામાં ભૂલા પડેલા બે મુનિઓ ત્યાં વૃક્ષની છાયામાં બેઠેલા તેઓના જોવામાં આવ્યા, એટલે વિસદ્ બોલ્યો હે નિષદ ? આ મુનિઓને

સર્વ પ્રકારનું જ્ઞાન હોય છે. માટે ચાલ આપણે એમને કંઈક લાભદાયકનું કારણ પૂછી જોઈએ. એમ વિચાર કરી તેઓ મુનિઓ પાસે ગયા. અને નમસ્કાર કરી યોગ્યસ્થાને બેઠા. પછી મહોટા મુનિએ તેમને કોઈપણ નગરનો માગ પૂછ્યો. તેથી તેઓએ પરસ્પર હસીને માર્ગ બતાવ્યો. પછી મુનીંદ્ર બોલ્યા, ભાઈઓ ? તમે કેમ હસ્યા ? વિસદે પોતાના હાસ્યનું કારણ જણાવ્યું કે અમે અમ્હારા લાભદાયકનું કારણ તમને પૂછવાના હતા. પરંતુ તમે તમ્હારા માર્ગને પણ જાણતા નથી તો પછી અમ્હારે પૂછવાની વાત હવે ક્યાં રહી ? ! એમ જાણી અમને હાસ્ય આવ્યું. મુનિ બોલ્યા, વત્સ ! ત્હારું કહેવું સત્ય છે, પરંતુ દ્રવ્યમાર્ગમાં ભૂલા પડેલા પુરૂષો કોઈપણ પ્રકારે માર્ગે ચઢી શકે છે. અને ભાવમાર્ગથી પતિત થયેલા પુરૂષો તો મહા કષ્ટથી પણ માર્ગાભિમુખ થવા મુશ્કેલ છે. જેમકે તમે બંને અત્યંત અજ્ઞાનવડે બ્રહ્મ થઈ સંસારમાં રખડો છો. ત્યારબાદ વિસદ્ બોલ્યો, અમે તો દ્વંકત નગર કે આભદિકનો એક જ માર્ગ જાણીએ છીએ, પણ અન્ય માર્ગ જાણતા નથી.

મુનિ બોલ્યા, આમ નગરાદિકનો જે માર્ગ પ્રથમ તે દ્રવ્યમાર્ગ ગણાય છે અને જ્ઞાનાદિકનો બીજો ભાવમાર્ગ કહેવાય છે. વળી જેનાથી જીવાદિક પદાર્થોનું સ્વરૂપ જાણી શકાય તે જ્ઞાન કહેવાય. તે જ્ઞાન મતિજ્ઞાનાદિકના ભેદ વડે

દ્રવ્ય અને
ભાવમાર્ગ

(૩૦૦)

શ્રીસુપાશ્વનાથચરિત્ર.

પાંચ પ્રકારનું છે. વળી જીવાદિક સર્વ પદાર્થોનું જે શ્રદ્ધા ન કરવું તે સમ્યક્ત્વ કહેવાય. તેમજ અહિં તદેવ અને ઉત્તમ સાધુઓને જ શુદ્ધ જાણવા. વળી તે સમ્યક્ત્વ ક્ષાયિક, ક્ષાયોપશમિક અને ઔપશમિક એમ ત્રણ પ્રકારે કહ્યું છે. અથવા કારક, રોચક અને દીપક એમ તે ત્રણ પ્રકારનું છે. વળી સામાયિકાદિ લેહવડે ચારિત્ર પણ પાંચ પ્રકારનું કહ્યું છે. આ પ્રમાણે કિંચિત્ વિસ્તાર પૂર્વક ભાવ માર્ગપણ કહ્યો છે. જેવી રીતે અમને તમે સિદ્ધો દ્રવ્યમાર્ગે બતાવ્યો તે પ્રમાણે અમોએ પણ તમ્હને ભાવ માર્ગે બતાવ્યો. હવે તમ્હારા બતાવેલા માર્ગે અમે તો જમ્મશું પરંતુ જે તમારી ઇચ્છા હોય તો તમે પણ અમ્હારા કહેલા ભાવમાર્ગે પ્રવૃત્તિ કરવા પ્રયત્ન કરજો. પછી વિસદ બોલ્યો, હે સુનીદ્ર! સંપૂર્ણ ભાવ માર્ગે ચાલવા અમે અશક્ત છીએ એ માટે કૃપા કરી દેશયકી પણ ભાવમાર્ગનું સ્વરૂપ બતાવો. મુનિએ સમ્યક્ત્વ તેમજ સ્થૂલપ્રાણાતિપાત વિરતિ વિગેરે બાર પ્રકારે ગૃહીધર્મનું સ્વરૂપ સવિસ્તર કહ્યું. વિસદ અને નિષદ બન્ને જણે બુદ્ધિપૂર્વક સમજીને વિધિપૂર્વક શ્રાવક ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. ત્યારબાદ બન્ને મુનિવરો તેમના બતાવેલા માર્ગે ચાલતા થયા. અને વિસદ તથા નિષદ પણ મુનિઓને નમસ્કાર કરી જ્યાં પોતાને જવાનું હતું ત્યાં ગયા. પછી કેટલાક દિવસ ત્યાં રહી ઇચ્છા મુજબ લાભ મેળવીને પોતાના નગરમાં તે બન્ને જણ પાછા આવ્યા અને વિધિપૂર્વક સમ્યક્ત્વાદિ ગૃહીધર્મની સમ્યક પ્રકારે આરાધના કરવા લાગ્યા.

સામાયિક વ્રતમાં બેઠેલો શ્રાવક પણ મુનિ સમાન ગણાય છે. એમ સાંભળીને તેઓ સામાયિકમાં વિશેષ ઉદ્ધમ કરવા લાગ્યા. સામાયિક ધારક પુરૂષોના જેમ જેમ શુદ્ધ પરિણામ થાય તેમ તેમ અનેક ભવનાં સંચિત કર્મ

સામાયિકમાં
શીથિલતા.

વિસદ્વશિક્ષનીકથા.

(૩૦૧)

નિર્મૂલ થાય છે. એમ બાણી દરેક સમયે તેઓ સામાયિક કરવા લાગ્યા. એમ કરતાં તેમનો કેટલોક સમય વ્યતીત થયો. તેમાંથી વિસદ સામાયિકમાં રહીને પણ પ્રમાદી થઈ રાજકથાદિ પણ કરવા લાગ્યો. તેમજ હાસ્યાદિ ક્રીડા વિલાસથી પણ શાંત થતો નથી. નિષદે બહુ વાર્યો તો પણ પોતાની પ્રકૃતિને તે છોડતો નથી. તે વાત અન્ય શ્રાવકોના બાણવામાં આવી એટલે તેઓએ પણ કહ્યું કે, સામાયિક લીધા પછી હાસ ક્રીડાદિકનો સર્વથા ત્યાગ કરવો જોઈએ. વળી સામાયિકધારી પુરૂષોએ પ્રથમ બુદ્ધિપુર્વક વિચાર કરી નિરંતર પાપ વિનાનું વચન બોલવું. અન્યથા સામાયિક ગણાય નહીં. તે સાંભળી વિસદ બોલ્યો, હું શું કરું ? મહારી આવી પ્રકૃતિ છે એમ લોકોને જવાબ આપે છે, વળી ધાર્મિક લોકો જેમ જેમ મહુને વારે છે તેમ તેમ હું અધિક અનાચાર સેવું છું. જેમ મહારો પાટોશી પુત્રાદિકનો તિરસ્કાર કરી બહુ નિષ્કુર બાપી થયો છે તેમ હું પણ અધર્મી થયો છું. તે સાંભળી ધાર્મિક જનો બોલ્યા, ત્હારો પાટોશી કોણ છે ? વિસદ બોલ્યો, શાંત નામે બહુ વૃદ્ધ શ્રેષ્ઠી હતો, તે બહુ વૈભવવાળો અને પુત્ર પૌત્રાદિક પરિવાર પણ તેને ઘણો હતો, તેમજ બોલવામાં ઘણો નિષ્કુર હતો.

એક દિવસ તેના પુત્રની દીકરીનો વિવાહ મહોત્સવ તેને ત્યાં પ્રવૃત્ત થયો, લગ્નનો દિવસ નજીકમાં શાંતશ્રેષ્ઠીની આંચો ત્યારે તેના પુત્ર બોલ્યો, પિતાજી ! નિષ્કુરતા. હવે આજથી તમ્હારે અપશબ્દ બોલવો નહી, કોઈ અન્યપણ અશુભ શબ્દ બોલે

તો તે પણ અમંગલિક ગણાય, માટે કોઈએ નીંધ વચન બોલવું નહીં. અને કદાચિત્ કોઈ તેવું બોલે તો ત્હને બીજાઓએ વારવું. કારણ કે હવે લગ્ન સમય નજીક આંચો છે. શાંતશ્રેષ્ઠી બોલ્યો,

(૩૦૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

ભલેને લગ્નનો કે મરણનો સમય આવે, પરંતુ મહદાની માફક હું કંઈપણ ઓલીશ નહીં અને મુંગાની માફક બેસી રહીશ. ત્યારબાદ અર્ધરાત્રીનો સમય થયો એટલે શાંતશ્રેષ્ઠી ઉઠ્યો અને ગ્રહમંડળ જોઈ તે ઉપરથી લગ્નનો સમય થયો છે એમ જાણી પોતાના પુત્રને ઓલાવીને કહ્યું કે લગ્નનો સમય થયો છે માટે ગોક્ષત નામના આ મટ્ટને ઉઠાડ. જો તે જીવતો હોય તો અહીં આવીને લગ્નની તૈયારી કરે, પુત્ર ઓલ્યો હે તાત ? આવું અમંગલ વચન ન ઓલો ? ન ઓલો ? ? આ સમયે માંગલિક વચન ઓલવાં જોઈએ. કારણકે હવે કન્યાને વિવાહ મંડપમાં પધરાવવાનો સમય થયો છે. પિતા ઓલ્યો, વિવાહ મંડપમાં પધરાવો કે શૂળી ઉપર પધરાવો. પરંતુ હવે હું કંઈ ઓલીશ નહીં. એમ કહી ફરીથી તે ઓલ્યો, હજુએ આ રંડા મારા ઘરમાંથી નીકળતી નથી. તે સાંભળી પુત્રો ઓલ્યા, તાત ? શકુનમાં પ્રથમ જ તમે રંડા એમ ન ઓલો. શ્રેષ્ઠી ઓલ્યો, તમ્હારી માને હમ્મેશાં હું રંડા કહું છું, તોપણ તે તો કંઈ રંડાણી નથી. રે ! સેંકડો મંગળોચારવડે શું દૂધ જેવું બહુ ઉજળું થતું હશે ? એ પ્રમાણે શાંત શ્રેષ્ઠીનાં વચન અસંખ્ય છે. તેવીજ રીતે કર્મની વિમૂઢતાને લીધે મ્હારો પણ ઉપહાસ કરવાનો સ્વભાવ પડ્યો છે. એમ કહી છેવટમાં વિસદ ઓલ્યો કે, હવે હું સાવધાન રહીશ અને સામાયિક છોડીશ નહીં.

તેમજ નિષદ બહુ શ્રદ્ધાપૂર્વક સામાયિક ગ્રહણ કરીને પાળે છે. અને અતિચારરૂપ કાઠવથી વિમુક્ત સદાચારીનિષદ થઈ શ્રાવક ધર્મ પણ સારી રીતે પાળે છે. હવે પ્રકૃતિથી શઠ બુદ્ધિવાળો વિસદ સામાયિક લઇને પણ દુર્ધ્યાનમાં દોરાઈ વાણીવડે તેને મલીન કરે છે. વળી હમ્મેશાં નિષદ ત્હને બહુ ઠપકો આપે છે. તેથી

વિસદવણિર્નીકયા.

(૩૦૩)

તેની ઉપર ક્રોધ કરી વિસદ બોલ્યો, તું ધર્મના પ્રભાવથી મહદ્ધિક દેવેન્દ્ર થા ? અને હું ત્હારો મૃદંગ વગાડનાર સેવક થઈશ. આ પ્રમાણે તે જવાબ આપતો હતો. ત્યારબાદ આયુષ પૂર્ણ કરી વિસદ અને નિષદ બંને સામાધિ પૂર્વક મરણ પામીને સૌધર્મ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયા. તેમાંથી નિષદ મહદ્ધિક દેવ થયો અને વિસદ તેના સેવકોની અંદર અલ્પ રૂદ્ધિકદેવ થયો, ત્યારબાદ નિષદની બહુ સમૃદ્ધિ જોઈ વિસદ પોતાનો પૂર્વજન્મ સંભારી બહુ ખેદ કરવા લાગ્યો કે અમે બંને જણ સાથે ગૃહસ્થ ધર્મ પાળતા હતા તેમાં આ શુદ્ધ અધ્યવસાયથી અધિપતિ થયો અને હું દુર્ધ્યાન વડે ત્હોનો ચાકર થયો. હા ? મૂઠ એવા મ્હને ધિક્કાર છે કે, મ્હેં ધર્મ વિરૂદ્ધ આચરણ કર્યું. હાસ્યરસમાં લુપ્થ થઈને હું મનુષ્ય જન્મ હારી ગયો. વળી મ્હારા જેવો અધમ બીજો કોણ હોય ? કે જે હું સામાયિકમાં રહ્યો ત્યાં સુધી પણ વાણીરૂપી વાણેણને કબજે કરવા સમર્થ ન થઈ શક્યો. અહો ! મોહ રાજનું બલ કેવું છે ? વળી મ્હારા નિષદ બંધુએ બહુવાર મ્હને વાર્યો હતો તોપણ મ્હેં એમ કહ્યું કે તું મહદ્ધિક દેવ થઈશ અને હું ત્હારો મૃદંગવાદક સેવક થઈશ. તે વચન સત્ય થયું. નિષદ જો કે પૂર્વ ભવના સ્નેહથી બહુ સત્કારપૂર્વક મ્હને જીવે છે તોપણ તેની આગળ નૃત્ય સમયે મ્હારે કંઠમાં મ્હોટો મૃદંગ બાંધવો પડે છે અને તેથી જે કંઈ દુઃખ થાય છે તે કેવલી ભગવાન જાણે છે. એ પ્રમાણે વિસદને પશ્ચાત્તાપ કરવો પડ્યો. પછી ત્યાંથી તે બંને ચંદ્રીને મહાવિદેહમાં ઉત્પન્ન થઈ સંયમની આરાધના કરી કેવલજ્ઞાન પામીને મોક્ષપદ પામશે.

इति सामायिकद्वितीयातिचारविपाके विसदनिषद

कथानकं समाप्तम् ॥

(૩૦૪)

શ્રીમુપાર્શ્વનાથચરિત્ર

શ્યામલવણિક કથા.

તૃતીય કાયદુષ્ટપ્રણિધાનાતિચાર.

દાનવિચ્ રાજા બોલ્યો, કૃપાસિંધુ એવા હે ભગવન ! સામાયિક વ્રતમાં ત્રીજા અતિચારનું લક્ષણ દૃષ્ટાંત સહિત કહો. શ્રી મુપાર્શ્વ પ્રભુ બોલ્યા, હે રાજા ! સામાયિકમાં રહેલો મનુષ્ય ઉપયોગશૂન્ય થઈને અપ્રમાણીત સ્થાનમાં આસનાદિક કરે છે તે પ્રાણી કુગતિમાં ગયેલા શ્યામલની પેઠે શોકને પાત્ર થાય છે.

ચંપક સમાન (રૂપ) છે જંઘાઓ જેની, કમલ સમાન (રૂપ) છે મુખ જેનું, ઉન્નત પર્યોધર (સ્તન-મેઘ) શ્યામલદ્રષ્ટાંત. છે જેના અને અશોકવૃક્ષના પદ્મવ સમાન (રૂપ) કર છે જેના એવી પ્રમદા સમાન વિલાસવાળી મલયપુરી નામે નગરી છે. તેમાં આચારમાં શુદ્ધ અને દયાદિક ગુણોમાં પ્રવીણ નયસાર નામે રાજા છે. તેમજ સમુદ્ર પર્યંત પૃથ્વીરૂપી સ્ત્રીના વક્ષઃસ્થલમાં રહેલા હારની માફક તે આનંદથી વર્તે છે. વળી તેજ નગરમાં બહુધનવાન કુલધર અને શ્યામલ નામે બે વાણીયાઓ રહે છે. બન્ને પોતાના અનુચરો સાથે હુમ્મેશાં સાથે જ ફરે છે, કોઈપણ સમયે વિયુક્ત રહેતા નથી.

અન્યદા શાંત પુરૂષોને પણ અશાંત બનાવનાર વસંતરૂતુ આવી. તેથી કુલધર અને શ્યામલ બન્ને વસંતરૂતુ. પોતાના પરિવાર સહિત વસંત ખેલવા રતિસુંદર નામે ઉદ્યાનમાં ગયા. અને પોતાના મિત્રોની સ્ત્રીઓ સાથે વિવિધ ક્રીડાઓ કરવા લાગ્યા. તેટલામાં એકદમ પુર્વ દિશા તરફ બહુ જોસથી પોકાર થવા લાગ્યા,

શ્યામલનીકથા.

(૩૦૫)

તે સાંભળી આ શું ? આ શું ? એમ બોલતા બંને જણ ઝડપથી તે તરફ જતા હતા, તેવામાં ત્યાં બહુ એકઠા થયેલા માણસો તેઓના જોવામાં આવ્યા. તેઓમાંથી કેટલાક ઔષધો મંગાવતા હતા, કેટલાક આશ્વાસન કરતા હતા, વળી કેટલાક મ્હોટા પોકાર મૂકી રૂદન કરતા હતા, અને કેટલાક છાતી ફૂટવામાં રોકાયા હતા. આવો ભયંકર દેખાવ જોઈ કુલધર વણિકે કોઈક પુરૂષને પુછ્યું કે, ભાઈ ! આ સર્વ લોકોને શોક કરવાનું શું કારણ આવી પડ્યું છે ? ત્યારે તે બોલ્યો, હુમણાંજ ધનેશ વણિકનો પુત્ર મલચંદ અહીં ફીકા કરવા આવ્યો હતો અને અપ્સરાઓ સાથે જેમ ઈંદ્ર તેમ તે પોતાની સ્ત્રીઓ સાથે રમતો હતો. તેવામાં ત્હને કાળો નાગ કરણ્યો છે, જેથી આ સર્વ લોકો વિલાપ કરે છે.

એવામાં ઉપકારનું કારણ જાણી અનેક વિદ્યાધરો સાથે એક ચારણ શ્રમણ ત્યાં આવ્યા, એટલે કુલ-
ચારણમુનિનું ધર તથા શ્યામલે તેમનાં દર્શન કર્યાં પછી તેઓએ ધનેશ શ્રેષ્ઠીને કહ્યું કે આ મુનિવર
આગમન. સર્વ વિદ્યામાં કુશલ છે. તેમજ તે સર્વ

જાણે છે. અને પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે આકાશમાં પણ ગમન કરે છે. માટે એમની પ્રાર્થના કરો તો તમ્હારા પુત્રને તે જલદી જીવિતદાન આપશે. તે સાંભળી શ્રેષ્ઠીએ પણ જલદી ત્યાં જઈ વિનતિ કરી જણાવ્યું કે, હે મુનીંદ્ર ! યમ સમાન ભયંકર સર્પે તમ્હારા પુત્રને દંશ કર્યો છે. માટે કૃપા કરી હાલમાં મ્હને પુત્ર ભિક્ષા આપો. અને સોળ સ્ત્રીઓ સહિત એને જીવાડો. મુનીંદ્ર પોતાના આચારની અપેક્ષાએ કંઈપણ બોલ્યા નહીં. ત્યારે એક વિદ્યાધરે કહ્યું કે, હે શ્રેષ્ઠી ! આ મુનીંદ્રો મંત્ર તંત્રોથી વિરક્ત હોય છે. પરંતુ દયા જાણી હું તને ઉપદેશ આપું છું કે, ત્હારા

(૩૦૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથઆરત્ર.

પુત્રને મુનિના ચરણ કમલ પાસે લાવીને ભૂમિ ઉપર મૂક, જેથી તેમના ચરણ રજના સ્પર્શથી તેનું વિષ ઉતરી જશે. શ્રેષ્ઠીએ તે પ્રમાણે કર્યું, એટલે મુનીંદ્રના પ્રભાવથી તેમજ વિદ્યાધરે ગુપ્ત સ્મરણ કરેલા વિષઘાતિ મંત્રના પ્રભાવથી સૂર્યના કિરણોથી તપેલા હિમની માફક તે વિષ વિલય પામ્યું. ત્યારબાદ નિદ્રામાંથી જાગતી માફક ખેડો થઈ મલયચંદ્ર ખોલ્યો, તાત ! આ બધા મનુષ્યો કેમ અહીંયાં એકઠા થયા છે ? વળી આ મુનીંદ્ર કોણ છે ? તે સાંભળી તેના પિતાએ સર્વ વૃત્તાંત વિસ્તારપૂર્વક તેને કહી સાંભળાવ્યું. એટલે મલયચંદ્ર ઉભો થઈ મુનીંદ્રના ચરણમાં નમસ્કાર કરી ખોલ્યો, હે સ્વામિન ! હું વિષધર નાગના દંશથી ઘેરાયેલો હતો, છતાં મ્હને આપે જીવિતદાન આપ્યું.

મુનીંદ્ર ખોલ્યા, અરે ! ધર્મવિમૂઢ ! ત્હારા એક સર્પનું વિષ નષ્ટ થયું. પરંતુ આઠ મહ સ્થાનરૂપી છે ક્ષણાઓ જેની, રતિ અને અરતિરૂપી મહા ભયંકર છે જીહ્વાઓ જેની, હાસ તથા ભયરૂપી જેની અતિ ભયંકર દંડાઓ છે, અને જેના

દંશથી આ જગતના જીવો અજ્ઞાનરૂપી વિષવડે મૂર્છિત થયા છતાં પોતાનું પરમાર્થ કાર્ય કંઈ પણ જાણી શકતા નથી, એવા પ્રચંડ મોહરૂપી મહા સર્પના વિષથી હજુ તું ઘેરાયેલો છે. હવે જે પુરૂષને મોહરૂપી સર્પે દંશ દીધેલો હોય તેને કોઈ પણ પ્રકારે જો ગુરૂરાજનો યોગ મળી આવે અને તેઓ ધર્મદેશનારૂપી અમૃતની ધારાઓ તેના પર સિંચન કરે તો પણ તે બરોબર સચેતન થતો નથી. વળી જો ઉપદેશરૂપી મંત્ર દાન તેના કાનમાં આપે તો તે મસ્તક ધુણાવે છે. પરંતુ તે સારી રીતે સાંભળતો નથી, તેમજ ભવિતવ્યતાના યોગે ઉત્કૃષ્ટ પુણ્યના પ્રભાવથીજ સફ્ફગુરૂ રૂપ ગારૂડિકે આપેલો મંત્ર કોઈક ભવ્ય પ્રાણીના મોહરૂપી વિષને હઠાવે છે.

શ્યામલનીકથા.

(૩૦૭)

માટે હે મલયચંદ્ર ! હજી પણ મોહરૂપી મહા સર્પના વિષ વેગો ત્હારા દેહમાં બહુ સ્ફુરે રહ્યા છે. તેથી હે ભદ્ર ? તેઓને ઉતારવા માટે તું યત્ન કર. ત્યારબાદ મલયચંદ્ર ઝોલ્યો, હે મુનિંદ્ર ? આપની કૃપાથી તે વિષ વેગો પણ સૂર્યના પ્રભાવથી અંધકારની માફક બહુ દૂર ચાલ્યા જશે, કારણ કે મોહવિષને ઉતારવામાં પણ આપ બહુ સમર્થ છે. માટે આપ કૃપા કરી ત્હોનો ઉપાય બતાવો જેથી મ્હને તે મોહવિષ પીડે નહીં. ગુરૂ ઝોલ્યા, પ્રથમ સારી રીતે સમ્યક્ત્વરૂપી મંડલ રચીને શિક્ષાઅંધ કરવામાં આવશે. ત્યારબાદ મુનિ ધર્મરૂપી મહામંત્ર આપવામાં આવશે. પછી તેની વિધિ પુર્વક આરાધના કરવી. જેથી તે ત્હારા સમગ્ર મોહવિષનો ઉચ્છેદ કરશે. એ પ્રમાણે ભવ્ય દેશના આપીને પોતેજ સ્ત્રીઓ સહિત મલયચંદ્રને દીક્ષા આપી. પછી કુલધર અને શ્યામલ વણિકે પણ સમ્યક્ત્વ સહિત દેશ ચારિત્ર લીધું. બીજા લોકોએ પણ સમ્યક્ત્વ અને બીજાં વ્રત પણ લીધાં. તેમજ ધનેશશ્રેષ્ઠીએ પણ અખંડિત દેશવિરતિ લીધી. હવે મલયચંદ્ર મુનિ સહિત ગુરૂ મહારાજે અન્યત્ર વિહાર કર્યો. ત્યારબાદ કુલધર અને શ્યામલ બન્ને જણ મલયચંદ્ર મુનિની પ્રશંસા કરતા પોતપોતાને ઘેર ગયા. અને વિધિ પ્રમાણે ગૃહીધર્મ પાળવા લાગ્યા. વળી સામાયિકમાં વિશેષ પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા. તેમજ સિદ્ધાંત શ્રવણમાં પણ હુમ્મેશાં તત્પર રહે છે. વળી ગીતાર્થ ગુરૂના મુખથી સામાયિકના ગુણો સાંભળ્યા કે જેમ મુનિઓ સમવાવમાં રહી સાવધ કાર્યનો ત્યાગ કરે છે અને નિરવધ કાર્યનો સ્વીકાર કરે છે તેમ શ્રાવક પણ સામાયિકમાં સમ્યક્ પ્રકારે રાગ-દ્વેષનો પરિહાર કરવાથી મુનિની માફક કર્મની નિર્જરા કરે છે. અને અદ્ય કર્મ બાંધે છે. તેમજ ઈર્ષ્યા સમિતિ વિગેરે ગુણોવડે યુક્ત થયો છતો પરિમિત કાલ-નિર્ગમન કરે છે. ત્યારબાદ તેના અભ્યાસથી ચારિત્ર મોહનીય

(૩૦૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કર્મને પણ ખપાવીને થોડા વખતમાંજ પ્રાયે સર્વ ચારિત્ર પણ મેળવે છે. એ કારણથી શ્રાવકોએ નિરંતર સામાયિક કરવું. એ પ્રમાણે ગુરૂ મુખથી ઉપદેશ સાંભળી તેઓ બન્ને જણ પ્રતિ દિવસ વિશેષ પ્રકારે સામાયિકમાં જોડાયા.

એમ કેટલોક સમય વ્યતીત થયા બાદ કર્મવશથી શ્યામલ સામાયિકમાં પ્રમાદી થયો. તેથી અપ્રમાદ. શ્યામલનો તિ લેખિત અને અપ્રમાર્જિત (અશુદ્ધ) પ્રમાદ. સ્થાનમાં પણ બેસવા લાગ્યો. વળી ઠાચિકાદિકને વોસરાવે છે અને અપ્રમાર્જિત સ્થાનમાં કાચોત્સર્ગે ઉભો રહે છે. તેમજ પ્રમાર્જન કર્યા સિવાય શરીરે ખણે છે. તે જોઈ કુલધરે ત્હને બહુ ઠપકો આપી કહ્યું કે આવી દ્રષિત કિયાનો તું ત્યાગ કર. કારણ કે એમ કરવાથી સામાયિકમાં અતિચાર લાગે છે. અપ્રમાર્જિત અને અનિરક્ષિત ભૂમિમાં સ્થાનાદિક કરવાથી જો કે હિંસાનો અભાવ હોય તો પણ પ્રમાદને લીધે તે શુદ્ધ સામાયિક કરનાર ગણાય નહિ. શ્યામલે જોલ્યો, તે સમયે મ્હને પ્રતિલેખનાદિકનું કંઈ પણ સ્મરણ રહેતું નથી. તેમાં હું શું કરું ? પણ આંધવ ! તું મ્હારાં છિદ્ર બુદ્ધિ છે ? ત્યાર પછી કુલધરે ત્હને ઉપેક્ષા કરી. પરંતુ શ્યામલે સામાયિકનું ફલ જાણી ત્હને ત્યાગ કર્યો નહીં અને તેણે દુશ્ચિદ્ધિ કાચાથી સામાયિક આચર્યું તેથી સાતિચાર સામાયિક કરી શ્યામલ મરણ પામી અદ્વપ રૂદ્ધિક દેવ થયો. વળી કુલધર વણીક નિરતિચાર સામાયિક પાળી પર્યાંતમાં અનશન વિધિ વડે કાળ કરી સૌધર્મ દેવલોકમાં ઈંદ્રનો સામાનિક દેવ થયો. પછી પોતાના મિત્રનું સ્મરણ કરી તે ત્હને પાસે ગયો. શ્યામલ દેવ ત્હને જોઈ પૂછવા લાગ્યો, તું કેણુ છે ? હરિ સામાનિક દેવ જોલ્યો, હું ત્હારો કુલધર નામે મિત્ર છું. તે સાંભળી શ્યામલે અવધિ-

વરુણનીકથા.

(૩૦૬)

જ્ઞાનનો ઉપયોગ કર્યો જેથી પોતાના પુર્વભવનું વૃત્તાંત જાણી તેમજ કુલધરની મહોટી રૂદ્ધિ જોઈ પોતે ખેદ કરવા લાગ્યો. હા ! ઘિઝાર છે. મહને મહારા આ પ્રમાદનું ફલ મળ્યું. અને એને અપ્રમાદનું ફળ મળ્યું. અમે બન્ને જણે એક ગુરૂ પાસે સમ્મકત્વ અને દેશ વિરતિ વ્રત સાથે લીધું હતું છતાં આટલું અંતર થઈ ગયું. એમ બહુ ખિન્ન થઈ યોડ્યો, બાંધવ ! તે સમયે મૂઢતાને લીધે મહે તહારો ઉપદેશ માન્યો નહીં તેનું આ ફલ મહારે લોગવવું પડ્યું. ત્યારબાદ તે બંને જણા ત્યાંથી ચલી મહાવિદેહમાં ઉત્પન્ન થઈ સંયમ પાળીને ઉત્તમ જ્ઞાન મેળવીને ત્રીજે ભવે મોક્ષ પદ પામશે.

इति सामायिकव्रते तृतीयातिचारविपाकेश्यामलकथानकं

समाप्तम्.

वरुणश्रेष्ठीनी कथा.

ચતુર્થ અનવસ્થાનાતિચાર.

દાનવિર્ય રાજા યોડ્યો, હે જગદ્ગુરૂ ! સામાયિક વ્રતમાં ચોથા અતિચારનું સ્વરૂપ દર્શાવત સહિત કહેવાને માટે આપ કૃપા કરો. શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુ યોડ્યા, હે ભૂમિપાલ ? જે મનુષ્ય સામાયિક ગ્રહણ કરીને તેનો મર્યાદા યુક્ત સમયપુર્ણ કરતો નથી અથવા તે સામાયિક વ્રતમાં સ્વેચ્છા પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરે છે તે પ્રાણી વરુણની પેઠે નરકાદિક ગતિઓમાં અનેક પ્રકારનાં દુઃખો લોગવે છે.

જેની અંદર વિકાસ કરતી યુવતિઓના હસ્ત તથા ચર-

(૩૧૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.**વરૂણદુષ્ટાંત**

શુભાં સુશોભિત કંકણ અને અંજરોના મધુર શબ્દોવડે પ્રાભાતિક વાજાંત્રોના ધ્વનિસ્ખલિત થાય છે. એવું નંદિવર્ધન નામે નગર છે. તેમાં સૂર્ય સમાન પ્રતાપી સૂર નામે રાજા છે. વળી તેણે વૈરીરૂપી અંધકારનો મૂલમંથી નાશ કર્યો છે તેા પણ તે પ્રબળને ત્રાસદાયક નથી તેમજ તે નગરમાં નગરશેઠ તરીકે સુંદર નામે શ્રેષ્ઠી છે તેને વરૂણ અને ધરણ નામે બે પુત્ર છે તેઓ નીતિમાં બહુ દક્ષ છે.

એક દિવસ તે બંને ભાઈઓ નદી કીનારે ક્રીડા કરતા હતા, તેટલામાં ત્યાં એકાએક ચારણુમુનિ પધાર્યા. બંને જણે તેમને પ્રણામ કર્યો. ઇપદેશ પછી મુનિએ ધર્મલાભ પુર્વક મધુરવાણી વડે સમ્યકત્વાદિ યતિધર્મ અને ગૃહિધર્મનો વિસ્તાર પુર્વક ઇપદેશ આપ્યો. યતિધર્મમાં અશક્ત હોવાથી તે બંને જણે શ્રાવક ધર્મ અંગીકાર કર્યો. અને થોડા સમયમાં યથાર્થ જ્ઞાન મેળવી શ્રદ્ધાપુર્વક ધર્મારાધન કરવા લાગ્યા, તેમજ હૃમ્મેશાં સામાયિકનો નિયમલઘ્ન તેબંને જણુ વિધિ સહિત સામાયિક લેતા હતા, તેમાંથી વરૂણ સામાયિકનો સમય બરોબર પુર્ણ કરતો અટકી ગયો. કંઈ કાર્ય પ્રસંગ આવે ત્યારે પુર્ણતા ની માફક સામાયિક પાળીને ઉઠી જતો. તે જ્ઞેષ્ઠ ધરણે ત્હને શિક્ષા આપી કહ્યું કે આ પ્રમાણે કરવું ત્હને ઉચિત નથી. કારણકે સામાયિકનો સમય બે ઘડીનો છે અને આપણે ભાવ પૂર્વક તે ગુરૂ સમક્ષ ગ્રહણ કરેલું છે. છતાં તું પ્રમાદી થઈને તે બરોબર પાળતો નથી માટે ત્હને તે બહુ દુઃખદાયક થશે. તેમજ અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે—

વિધાય નિયમં યો વૈ, ન પાલયતિ સંબ્રમાત્ ।

સ નરો દુઃસ્વમાપ્નોતિ, પ્રતિજ્ઞા તદ્વ નિષ્ફલમ્ ॥

વરણનીકથા.

(૩૧૧)

અર્થ—“ જે પુરૂષ નિયમ લઈને વ્યવતારને લીધે સમ્યક્ પ્રકારે તેને પાળતો નથી તે બહુ દુઃખી થાય છે જેથી તેણે લીધેલા નિયમનું કંઈપણ ફલ મલતું નથી.” વળી અનવસ્થ ચિત્તે સામાયિક ગ્રહણ કરી જે પુરૂષ તેનો સમય પૂરો થયા વિના સમાપ્ત કરે છે અથવા ઈચ્છા પ્રમાણે તેમાં અનાદરથી પ્રવૃત્તિ કરે છે તેનું સામાયિક અશુદ્ધ ગણાય છે. કારણકે ચિત્તની અનવસ્થાને લીધે આ લોકનું કાર્ય પણ સિદ્ધ થતું નથી. તે ઉપર ચાર ભટ નામે ક્ષત્રિયનું દૃષ્ટાંત છે.

શાલિગ્રામ નામે ગામમાં નામ પ્રમાણે ગુણવાન શૂરનામે એક ક્ષત્રિય રહે છે. શ્રીમતી નામે યથાર્થ નામ ચારભટક્ષત્રિય. ધારક તેની સ્ત્રી છે. અને ચાર ભટ નામે તેને એક પુત્ર છે. હવે તે યૌવન વયમાં આવ્યો એટલે ભીમરાજની નોકરીમાં રહ્યો. વળી ચાર ભટનો એક મોહન નામે મિત્ર છે, તે પણ તેજ રાજની સેવામાં રહ્યો અને લોજનની પણ દરકાર કર્યા વગર રાજસેવામાં તત્પર થયો. હ-મ્મેશાં સવારમાં ઉઠી તે બન્ને મિત્ર રાજ પાસે હાજર થતા, તેમાં ચાર ભટને એવી ટેવ હતી કે ઘડીભર બેસી નમસ્કાર કરી ચાલ્યો જતો, અને મોહન તો જ્યાંસુધી રાજ લોજન કરી શયન-ગૃહમાં જાય ત્યાં સુધી તે રાજની પાસે બેસતો, પછી ત્યાંથી ઉઠીને બહાર જઈ લોજન કરીને ફરીથી પણ સમય પ્રમાણે રાજ પાસે હાજર થતો, આથી રાજ મોહનને તો પોતાની પાસે જ બેસાડતો અને ચાર ભટ તો નિયમસર હાજર પણ થઈ શકતો નહોતો. તેમજ કોઈ કાર્ય પ્રસંગે ચાલ્યો જાય અને વળી ફરીથી પાછો આવી જાય, એમ ગમના ગમનમાં દિવસ પુરો કરતો હતો. એ પ્રમાણે તે બન્ને સેવકોનો તફાવત રાજના બાણ-વામાં આવી ગયો.

(૩૧૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

એક દિવસ લોજન કરી રાજ પલંગપર બેઠો હતો. તેવામાં
 અકસ્માત્ નગરની અંદર લોકોને કોલાહલ
 મોહનનું પર- વ્યાપી ગયો. તે સાંભળી રાજ ગભરાઈ ગયો.
 ક્રમ. પણ મોહન પાસે બેઠો હતો. તેને રાજએ
 આજ્ઞા કરી કે નગરમાં તપાસ કર. લોકો
 શાથી બૂમો પાડે છે. તત્કાલ મોહન ત્યાં ગયો તો ઘર તથા કુ-
 કાનેને ભાંગી નાંખતો અને માવત વિનાનો નિરંકુશ એવો એક
 હસ્તી તેના જોવામાં આવ્યો કે, તરત જ તેણે હક્કારવ કરી તે
 હાથીને અટકાવ્યો. પછી તેના સન્મુખ ફાલ મારી તેના મસ્તક
 ઉપર તે ચઢી ગયો, અને ગજશિક્ષણમાં બહુ કુશલ હોવાથી તેણે
 ક્ષણમાત્રમાં તેને કબજે કર્યો. તેટલામાં પ્રતીહારે રાજને ત્યાં જઈ
 સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું. તેથી રાજ આશ્ચર્ય પામી હસ્તી પાસે
 આવ્યો અને હસ્તિના સ્કંધ ઉપર બેઠેલા મોહનને જોઈ રાજ
 વિચાર કરવા લાગ્યો કે મહેં એને બુમરાણની ખબર લેવા મોકલ્યો
 હતો. પરંતુ આ કાર્ય માટે કંઈ મોકલ્યો નહોતો છતાં એણે મોટો
 ઉપકાર કર્યો. એમ જાણી રાજ તેના ઉપર બહુ પ્રસન્ન થયો અને
 તે હાથી મોહનને ઇનામ તરીકે આપી દીધો. તેમ દેશ તથા રાજ-
 મહેલ સાથે તેને મંડલિકપદે સ્થાપન કર્યો.

હવે ચારભટને ચિંતા થઈ કે અમે ખન્ને જણુ રાજસેવામાં
 સાથે રહ્યા છીએ છતાં રાજ એના ઉપર
 ચારભટની વ્ય- પ્રસન્ન થયો અને મહેને તો કંઈપણ આપતો
 પ્રતા. નથી. એમ જાણી તેનું મન બહુ વ્યગ્ર થઈ
 ગયું તોપણ પુર્વની માફક અનવસ્થપણે તે
 સેવામાં વળગી રહ્યો. પછી એક દિવસ મધ્યાહ્ન સમયે રાજને
 વિચાર થયો કે આ ચારભટને પણ કંઈક આમાદિક ગ્રાસ આપવો
 જોઈએ એમ જાણી દ્વારપાલને આજ્ઞા કરી કે ચારભટને અહીં

વરુણનીકથા.

(૩૧૩)

બોલાવી લાવ, દ્વારપાલે તપાસ કરી જવાબ આપ્યો કે દેવ ! તે હાલમાં ત્યાં નથી. તેમજ તેના ચિત્તનું પણ ઠેકાણું નથી. તેથી તે પ્રસાદને લાયક નથી. રાજાએ કહ્યું ત્હાડું કહેવું સત્ય છે, કારણકે ક્ષણ માત્ર પણ તે ટકીને બેસતો નથી. ત્યારબાદ કોઈએ ત્હને સમાચાર આપ્યા કે આજે રાજા ત્હને બોલાવતા હતા. ચારભટ બોલ્યો ભાઈ ! હું એક અગત્યના કાર્ય માટે ગયો હતો. એમ કહી પછી બે ત્રણ દિવસ સુધી તે સદોદિત રાજા પાસે બેસી રહ્યો, પણ તેનું ફલ કંઈ તેના જોવામાં આવ્યું નહીં. તેથી તે પાછો પ્રથમની માફક ગમનાગમન કરવા લાગ્યો.

એક દિવસ ચારભટને મોહને કહ્યું કે બાંધવ ! રાજાસેવામાં તું નિયમસર રહેતો નથી હવે જો તું સ્થિર ચિત્તે નિરંતર લાગ્યો રહીશ તો ત્હને સેવાનું અક્ષિસ. ફલ મળશે. ચારભટ બોલ્યો, આપણા સ્નેહ અસાધારણ છે. તેનો તું વિચાર કર. અને

રાજાને કંઈક સમજાવ, જેથી મ્હારી ઉપર પ્રસન્ન થાય. ત્હારા કહેવાથી જરૂર મ્હાડું કામ થશે. ત્યારબાદ મોહને રાજાને જણાવ્યું, પ્રભો ! ચારભટ ઘણાદિવસથી આપની સેવા કરે છે, માટે તેની ઉપર કંઈક પણ દયા કરવી જોઈએ. કારણકે તે બહુ દુઃખી છે અને આપ દયા નહીં કરો તો તે બીજા કોને ત્યાં જશે ? આ પ્રમાણે મોહનના આગ્રહથી ચારભટને પણ એક ગામ આપ્યું. માટે આ પ્રમાણે સમજીને હે વરુણ ? તું પણ સામાયિકમાં સ્થિર ચિત્તે ધ્યાન કર અને સામાયિક પાળવામાં અપ્રમાદી થઈશ તો સ્વર્ગ અને મોક્ષનું સુખ પણ તને સુલભ થશે. એમ કહી ધરણ મૌન રહ્યો. પછી વરુણ બોલ્યો ત્હાડું કહેવું સત્ય છે. પરંતુ કર્મવશને લીધે હું સામાયિકમાં સ્થિર રહી શકતો નથી. તો હવે મ્હારે શું કરવું ? તેમાં મ્હારો કોઈ ઉપાય ચાલતો નથી. તેમજ સામાયિકનો

(૩૧૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર

ત્યાગ કરવો તે પણ મહાર્જન મન કબુલ કરતું નથી. ગમે તેમ કરીને પણ સામાયિક લીધા વિના તો નહીં રહું. માટે ત્હારી શિખામણ મહને લાગવાની નથી. એમ કહી ફરીથી પણ તે પોતાનો નિયમ ચલાવતો હતો. તેવામાં આયુષ પુર્ણ થવાથી કાળ કરી જ્યૌતિષિક દેવોમાં ઉત્પન્ન થયો. અને ત્યાંથી સ્થવી બહુ કાલ સંસાર જમણુ કરશે. હવે ધરણુ શ્રાવકે બહુ સમય નિરતિચાર સામાયિક પાળીને વિધિ પુર્વક દેહને ત્યાગ કરી ઈશાન દેવલોકમાં સુરેન્દ્ર થયો. ત્યાંથી સ્થવીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ચારિત્ર પાળી સિદ્ધ થશે. માટે હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! સામાયિક વ્રત પાળવામાં નિરંતર તમારે યત્ન કરવો.

इति चतुर्थातिचारविपाके वरुणकथानकं समाप्तम् ॥



સોમવણિકની કથા.



પાંચમસ્મૃતિવિહીનતાતિચાર.

દાનવિર્થ રાજા બહુ જાણસુ હોવાથી ફરીથી પ્રશ્ન કર્યો, હે જગત્પાલક ! આપ સચરાચર પ્રાણીઓના ઉદ્ધારક છે માટે કયા કરી હવે પાંચમા અતિચારનું લક્ષણ દર્શાવ સહિત કહો. શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુ યોલ્યા, હે ભૂપતિ ! જે ભવ્યાત્મા ચિત્તની શૂન્યતાને લીધે ગ્રહણ કરેલું સામાયિક શૂન્યચિત્તે પાળે છે તે શૂન્યદશામાં રહેલા સોમ વણિકની માફક અદ્વ્ય કૃળ મેળવે છે. જેમકે—આ ભરત ક્ષેત્રમાં ગુરૂ (સહુરૂ) બુધ, (પંડિત) શુક (કવિઓ) અને ચંદ્ર (પ્રાણી ક્ષત્રિય અને વૈશ્ય) વડે વિરાજીત આકાશની માફક સુશોભિત કાંપિલ્ય નામે નગર છે. પોતાના પરાક્રમ વડે સર્વ લોકમાં પ્રસિદ્ધ પામેલો જયપાલ નામે રાજા તેમાં રાજ્ય કરે છે. બહુ

સોમવણિકનીકથા.

(૩૧૫)

ગુણવાનુ પ્રિયકાંતા નામે તેની સ્ત્રી છે. તેમજ તે નગરમાં વણિક જનોમાં મુખ્ય સુમતિ નામે શ્રેષ્ઠી છે. સુલસા નામે તેની સ્ત્રી છે. ખંધુ રૂપ કુમુદ વનમાં ચંદ્ર સમાન સોમ નામે તેમને એક પુત્ર છે. વળી કુમત રૂપી વનમાં નિત્ય ભ્રમણ કરતો એવો તે સોમ એક દિવસ સમંતભદ્ર ભટ્ટને ત્યાં ગયો. અને ભટ્ટના ચરણમાં પ્રણામ કરી તે બોલ્યો, ગુરુ ! કંઈક નવીન કથા વાર્તા આને મ્હને સંભળાવો તો બહુ સાડું.

ઉચિત ધર્માનુયાયી તે બ્રાહ્મણે કથાનો પ્રારંભ કર્યો. ગિરિ-
દુર્ગ નામે નગરમાં એક બ્રાહ્મણ રહેતો હતો,
એકનવીનકથા. તે વિષયલોગથી પરાડ્મુખ થઈ તીર્થ-
યાત્રાએ કરતો હતો. તેવામાં કોઈક દિવસે
ફરતો ફરતો સુકોમલ પદલવોથી ઠંકાઈ ગયા છે સર્વ ભૂમિ
ભાગ જેના એવા એક વનની કુંજમાં તે જઈ પહોંચ્યો. તે-
લામાં લેને બહુ જ તૃષા લાગી. જેથી કંઠ તથા ઓઠ સુકાઈ
ગયા. તેથી તે પાણી માટે આમતેમ ફાંફાં મારવા મંડી ગયો.
એવામાં બહુ વેલીઓથી આછાદિત એક અંધ કૂવો તેની નજરે
પડ્યો. પછી જળની આશાથી તેના કાંઠા ઉપર તે ગયો. અને
લાંબી વેલીઓની દોરી બનાવી પોતાની તુંબડી બાંધીને કૂવામાં
પાશી. એટલે અંદર રહેલો એક નાનો બાળક દોરીને વળગી
પડ્યો. પછી બ્રાહ્મણે તેને બહાર કાઢ્યો. તે બાલકે પોતાનો ઉપ-
કારી બાણી બ્રાહ્મણને નમસ્કાર કર્યો. પછી વિપ્ર બોલ્યો, તું કેણુ
છે ? અને આ કૂવામાં શામાટે પડ્યો હતો ? ત્યારબાદ તે
બાળક બોલ્યો, મથુરા નગરીના માળીનો હું પુત્ર છું અને રાજ-
ઉદ્યાનમાં હું રમતો હતો, ત્યાંથી એક ચોર મ્હને ઉપાડીને
અહીં લાવ્યો. પછી વાઘના ભયથી અમે બન્ને જણુ આ કૂવામાં
પડ્યા. તેમજ તૃષાથી પીડાયેલો એક સોની અને ગાર્હિક પણ

(૩૧૬)

શ્રીસુપાથનાથચરિત્ર.

આ ક્રવામાં પડ્યા છે. તેઓ પણ હજી અંદર છે. માત્ર મહારો આપે ઉદ્ધાર કર્યો. તે સાંભળી પરોપકાર સમજી બ્રાહ્મણે ફરીથી દોરી પાસી એટલે ગાર્હિક પણ નીકળ્યો. એમ અનુક્રમે સર્વને બહાર કાઢ્યા. પછી તેઓ બ્રાહ્મણને નમસ્કાર કરી ખોટ્યા, અમારા પિતા અને ગુરૂ પણ તમેજ છો. કારણકે અમને જીવિતદાન આપે આપ્યું છે. વળી હે વિદ્વન્ ? અમે સર્વે મથુરાના રહીશ છીએ અને અમારાં નામ પણ પ્રસિદ્ધ છે. તેથી તીર્થયાત્રા માટે તમ્હારે જરૂર ત્યાં આવવું. જેથી તમ્હારો કંઈ પણ ઉપકાર કરી અમે આપના દેવામાંથી છુટીએ. પરંતુ પ્રાણુદાતાઓનો ઉપકાર કરવો બહુ દુષ્કર છે. ત્યારબાદ વિપ્ર ખોટ્યો, હે ચોર ! આ બાળકને પોતાના માબાપનો જલદી મેળાપ થાય તેવી ગોઠવણ ત્હારે કરવી. જરૂર હું પહોંચાડી દર્શશ એમ કહી ચોર ત્યાંથી વિદાય થયો. તેમજ સોની વિગેરે પણ પોતપોતાના સ્થાનમાં ગયા.

કેટલોક સમય વ્યતીત થયા બાદ તે વિપ્ર મથુરામાં ગયો.

અનેક પ્રકારનાં મનોહર ફલ, પુષ્પોના

બાળકે કરેલો ભારથો નમી ગયેલાં સુંદર વૃક્ષો જેમાં

ઉપકાર. રહેલાં છે એવા ઉદ્યાનની છાયામાં વિશ્રાંતિ

માટે તે ખેઠો હતો. તેવામાં તેજ માળીનો

પુત્ર ત્યાં આવ્યો અને તે બ્રાહ્મણને જોઈ બહુજ ખુશી થયો.

પછી નમસ્કાર કરી નારંગી, કેળાં, દ્રાક્ષ, અને દાડિમ વિગેરે

લાવીને તેને ફલાહાર કરાવ્યું, પછી ઉદ્યાનની અંદર પોતાના

સ્થાનમાં તેને લઈ ગયો. ત્યારબાદ તેણે ચોરને ત્યાં બ્રાહ્મણના

આગમનના સમાચાર મોકલાવ્યા. સમાચાર મળતાની સાથે

ચોર પણ વિપ્ર પાસે આવ્યો અને પ્રણામ કરી ત્હને એકાંતમાં

લઈ ગયો. પછી રાજનાં બહુ કિંમતી આભરણો ચોરીમાં

સોમવશિષ્ઠીકથા.

(૩૧૭)

લાવેલો હતો તે સર્વે પ્રાક્ષણને આપ્યાં. ત્યારબાદ તે વિપ્ર સોનીનું ઘર પૂછી તેના ઘેર ગયો. તે સોની પોતે દુકાનમાં ઘડતો હતો. તેની પાસે જઈ વિપ્ર બોલ્યો, ભાઈ ! કેમ તમે મહુને ઓળખો છો ? સોની બોલ્યો ખરોખર મહુને સ્મૃતિ નથી. તમને કૂવામાંથી જેણે બહાર કાઢ્યા તેજ હું પોતે. પછી તે ઉભો થઈ સંભ્રમ પૂર્વક પોતાનું આસન આપી મધુર વચન બોલવા લાગ્યો. ત્યારબાદ પ્રાક્ષણે એકાંતમાં જઈ સોનીને આભરણ બતાવ્યાં. અને કહ્યું કે આ વેચવાનાં છે. માટે જે કિંમત આવે તે મહુને આપો અને તમે પણ તમારી મહેનત જેટલું કંઈક લ્યો.

હવે સોની સર્વ ઘરેણું લઈ બહાર તરફ નીકળ્યો. અને પ્રાક્ષણ પણ સ્નાન માટે યમુના ઉપર કૃતદ્ધન સોની. ગયો. સોની જેટલામાં ઝવેરીની દુકાને જતો હતો તેટલામાં ત્યાં પટહઘોષણા

સાંભળી કે રાજકુમારને મારી નાંખી તેનાં આભરણ ચોરી લેનાર ચોરને જે કોઈ રાજની આગળ બાહેર કરશે તેને રાજ તરફથી લાખ સોનૈયા આપવામાં આવશે. એમ સાંભળી સોની વિચાર કરવા લાગ્યો. આ અલંકાર રાજકુમારના છે અને આ મહારાજ ઘડેલા છે માટે આ અલંકાર રાજને આપી લક્ષ સોનૈયા લેવા ઠીક છે. પરંતુ હવે આ પ્રાક્ષણનો મહારે શો ખપ છે ? એમ નિશ્ચય કરી તે રાજ પાસે ગયો અને સર્વ વૃત્તાંત કહ્યું. રાજએ પૂછ્યું, તે વિપ્ર કયાં છે ? સોની બોલ્યો, તે તો યમુના ઉપર સ્નાન કરવા ગયો છે. રાજ બોલ્યો, આ સીપાઈએને લઈ તું ત્યાં જ અને એને બતાવ. સોની પણ દૂર ઉભો રહીને યમુનાના પ્રવાહમાં વેદાધ્યયન કરતા તે વિપ્રને બતાવી પોતે રસ્તે પડ્યો. પછી સીપાઈએએ તેને અવળા હાથ ખાંધીને રાજની

(૩૧૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

આગળ હાજર કર્યો. ત્યારબાદ રાજાએ સોનીને 'પૂછ્યું' મહારા કુમારને મારનાર આ માણસ છે ? અને એનાં આભરણુ પણ એણે તહને આપેલાં છે ? સોની બોલ્યો, હે રાજન્ ! હા એણે જ મહને આપ્યાં છે એ વાત સત્ય છે. પંથી રાણીએ પ્રાદ્ધાણને જોઈ દુઃખથી બહુ વલાપ કરવા લાગી. રાજા પણ તેઓના વિલાપથી બહુ દુઃખી થઈ ગયો. છેવટે પોતે ધૈર્ય રાખી રાણીએને શાંત કરી ત્યારબાદ રાજાએ પંડિત પ્રાદ્ધાણને બેલાવીને કહ્યું કે આ પ્રાદ્ધાણને કંઈક યોગ્ય દંડ બતાવો. પંડિતો બોલ્યા, હે નરાધીશ ! જો કે કુમારનો ઘાત કરનાર અને સોનાની ચોરી કરનાર આ પ્રાદ્ધાણમાં આભાસ માત્ર વિપ્રપણું દેખાય છે તો પણ તેનો વધ કરવો ઉચિત છે, તે સાંભળી રાજાએ પ્રાદ્ધાણને વધ્યસ્થાને લઈ જવાની આજ્ઞા આપી.

ત્યારબાદ પ્રાદ્ધાણના કંઠમાં લાલ પુષ્પોની માળા પહે-
રાવી તેને ગદ્દેડા ઉપર બેસાર્યો. અને બન્ન-
ગાડ્ડિકનો રમાં વાણત્રીના મહોટા નાદ સાથે તેને
પ્રત્યુપકાર. ફેરવવા કાઢ્યો તે વખતે તે પ્રાદ્ધાણ એક
ગાથા પોતાના મુખે બોલતો હતો કે—

નશ્યન્તિ ગુણશતાન્યપિ, પુરુષાણામગુણવત્સુ પુરુષેષુ ।

અજ્ઞનગિરિશિખરેષ્વિવ, નિશાસુ ચન્દ્રાંશવઃ પતિતાઃ ॥

અર્થ—“ અજ્ઞનગિરિના શિખરો ઉપર પડેલા ચંદ્રના કિરણોની માફક ગુણ રહિત પુરુષોને વિષે સત્પુરુષોના સંકટોગુણો પણ વિનષ્ટ થાય છે. ” હવે આવી અવસ્થામાં પડેલા તે પ્રાદ્ધાણ ગાડ્ડિકના જોવામાં આવ્યો. અહો ! આ પ્રાદ્ધાણ મહારો પરમ ઉપકારી છે, માટે જરૂર મહારે પ્રત્યુપકાર કરવો જોઈએ. એમ બાણી સિદ્ધ વિદ્યાવાળા તે ગાડ્ડિકે અકસ્માત રાજકુમારીને સર્પ

સોમવણીકથા.

(૩૧૯)

કરડાવ્યો અને તરતજ તે મૂછિંત થઈ ભૂમિ ઉપર પડી. તે બેઈ લોકોમાં હાહાકાર થઈ ગયો કે રાજાની પુત્રીને સર્પ કરડ્યો તે વાત સાંભળીને રાજા પણ ત્યાં આવ્યો અને એક શ્લોક બોલ્યો કે—

एकस्य दुःखस्य नयावदन्तं, गच्छाम्यहं पारमिवार्णवस्य ।

तावद् द्वितीयं समुपस्थितं मे, छिद्रेर्ध्वनर्था बहुलीभवन्ति ॥

અર્થ—“ સમુદ્રના અંતની માફક હજુ એક દુઃખનો અંત હું પામ્યો નથી તેટલામાં આ બીજું દુઃખ આવી પડ્યું. અહો દૈવની વિચિત્ર ગતિ છે કે છિદ્રોમાં [દુઃખના સમયમાં] અનેક અનર્થો આવી પડે છે. ” એમ વિચાર કરી રાજાએ નગરમાં પટહ વગડાવીને સર્વ ગાડડિકોને બોલાવ્યા, અને જાહેર કર્યું કે, જે રાજકુમારીને સજીવન કરશે તેને લક્ષ સોનેયા આપવામાં આવશે. એ પ્રમાણે પટહનાદ સાંભળી પેલો ગાડડિક નગારાનો સ્પર્શ કરી બહુ ખુશી થઈ રાજા પાસે ગયો, અને તેણે કહ્યું કે, હે નરેન્દ્ર ! આપની પુત્રીને હું સજીવન કરીશ એમાં કંઈ પણ સંશય નથી. પરંતુ જે બ્રાહ્મણને ગધેડા ઉપર બેસારી વધ્યસ્થાનમાં લઈ જવાય છે તે બ્રાહ્મણ શુદ્ધ છે માટે તેને મુક્ત કરાવો. રાજાએ તતકાલ બ્રાહ્મણને પોતાની પાસે બોલાવ્યો અને તેણે પણ મૂળથી આરંભી સર્વ હકીકત રાજાની આગળ નિવેદન કરી.

ત્યારબાદ ગાડડિકે પણ ક્ષણાર્ધમાં મંત્રના પ્રભાવથી કુમારીને સજીવન કરી પછી રાજા પણ બહુ દયાળુ બ્રાહ્મણ. સંતુષ્ટ થયો અને સોનીનું વૃત્તાંત બાણી બોલ્યો કે—

उपकारिणि विश्रब्धे, आर्यजने यः समाचरति पापम् ।

तं जनमसत्यसंधं, भगवति ? वसुधे ? कथं वहसि ॥

અર્થ—“ ઉપકારી અને વિશ્વાસી એવા સજ્જન ઉપર જે

(૩૨૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પુરૂષ પાપ આચરણ કરે છે તેવા અધમ પુરૂષને પૂજ્ય એવી હે પૃથ્વી દેવી ! તું શામાટે ધારણ કરે છે ? ” એમ વિચાર કરી રાજાએ તત્કાલ સોનીને પોતાની પાસે પકડાવી મંગાવ્યો અને કબજે કર્યો. પછી ગાર્હિકને લાખ સોનૈયા આપી વિદાય કર્યો. બ્રાહ્મણને પણ ક્ષમાપૂર્વક બહુ દ્રવ્યથી સત્કાર કરી રાજાએ કહ્યું કે, અન્ય કંઈ પણ મારા લાયક કાર્ય હોય તો કહેવું. બ્રાહ્મણ બોલ્યો, હે રાજા ! ખરું કાર્ય મારે એટલું છે કે આ સોનીને છોડી મૂકો. કારણકે એ મારો મોટો ઉપકારી છે. એણે જો આ પ્રમાણે ન કર્યું હોત તો આપનું દર્શન મને ક્યાંથી થાત ? તે સાંભળી રાજાએ સુભાષિત વચન કહ્યાં કે—

उपकारिणि वीतमत्सरे वा, सदयत्वं यदि तत्र कोऽतिरेकः ।

अहिते सहसाऽपराधलब्धे, सवृणं यस्य मनः सतां स धुर्यः ॥

અર્થ—“ઉપકારી અથવા માત્સર્ય રહિત પુરૂષ ઉપર જે દયા કરવી તેમાં શી વડાઈ ! પરંતુ અકસ્માત અપરાધકારી શત્રુ ઉપર જેના હૃદયમાં દયા ઉત્પન્ન થાય તે પુરૂષ સજ્જનોમાં અગ્રણી ગણાય છે.” તેમજ વળી કહ્યું છે કે—

प्रत्युपकुर्वन् पूर्वं, कृतोपकारोऽपि लज्जयति चेतः ।

यस्तु विहितापकारा-दुपकारः सोऽधिको मृत्योः ॥

અર્થ—“ પ્રથમ ઉપકાર કર્યો હોય છતાં પણ જે પ્રત્યુપકાર કરતાં હૃદયમાં લજ્જા ઉત્પન્ન કરે છે તે ઉપકાર અપકાર કરનાર મૃત્યુથી પણ અધિક ગણાય છે. ” એમ વિપ્રની બહુ પ્રશંસા કરી રાજાએ સોનીને જીવિતદાન આપી છોડી દીધો. પરંતુ એની પાસેથી સર્વ દ્રવ્ય લુંટી લઈ તેને પોતાના દેશમાંથી કાઢી મૂક્યો. વળી ગાર્હિકે સુવર્ણાદિક જે લક્ષ્મી રાજા પાસેથી મેળવી હતી તે સર્વ પરોપકારી જાણી બ્રાહ્મણને અર્પણ કરી અને તેણે કહ્યું કે—

સોમવણિકની કથા.

(૩૨૧)

પ્રત્યુપકુર્વન્વહ્વપિ, ન ભવતિ પૂર્વોપકારિણા તુલ્યઃ ।

एकोऽनुकरोति कृतं, निष्कारणमेव कुरुतेऽन्यः ॥

અર્થ — “ પ્રત્યુપકારને કરતો છતો પણ પુરૂષ પ્રથમ ઉપકાર કરનાર પુરૂષની તુલનાને પામતો નથી. કારણકે પ્રત્યુપકારી ઉપકાર કર્યા બાદ તેનું અનુકરણ કરે છે, અને ઉપકારી તો કારણ સિવાય પ્રવૃત્ત થાય છે. ” માટે તમે મારા નિષ્કારણ મોટા ઉપકારી છો અને મારી પાસે તેવી કોઈપણ વસ્તુ નથી કે જેથી હું આપની સેવા કરી રહ્યુંમુક્ત થાઉં. શાસ્ત્રમાં પણ તે પ્રમાણ કહ્યું છે કે પ્રાણદાતાઓનું રણ વાળવું બહુ દુષ્કર છે. એમ કેટલીક પ્રાર્થના કરી તેને પ્રણામ કરી, તેમજ પોતાને ઘેર કેટલાક દિવસ રાખીને પછી વિદાય કર્યો. તેજ પોતે શ્વેતાંબર બિશુકરૂપે હાલ અહીં આવ્યા છે અને આજે મહેં તેમને ઉદ્યાનમાં જોયા છે. વળી તેમણે પોતાનું ચરિત્ર ત્યાંના રહિશ લોકોની આગળ બહેર કર્યું છે. સોમ બોલ્યો, હે મિત્ર ! શા કારણથી તહેને જૈનદીક્ષા લેવી પડી ! સમંતભદ્ર બોલ્યો, એ સંબંધી મહેં કંઈપણ પૂછ્યું નથી. ચાલ ! તું આવે છે ! આપણે બન્ને ત્યાં જઈ તે કારણ પણ પૂછી જોઈએ. એમ વિચાર કરી બન્ને જણ ઉદ્યાનમાં મુનીંદ્ર પાસે ગયા. નમસ્કાર કરી સોમ બોલ્યો, હે મુનીંદ્ર ! આપને દીક્ષા ગ્રહણ કરવામાં મુખ્ય શું કારણ ?

મુનિ બોલ્યા, હે સોમ ! મથુરાનો રહીશ એક સોની મહારા

મુનિચરિત્ર.

વ્રત ગ્રહણમાં નિમિત્ત કારણ છે. એમ કહી તેમણે ફરીથી પ્રથમની માફક તે સોનીનું ચરિત્ર કહ્યું અને વિશેષમાં મુનિએ કહ્યું કે તે સોનીને રાજાએ દેશનીકાલની આજ્ઞા કરી હતી. ત્યારબાદ તે સોની ફરતો ફરતો કોઈક નગરની પાસમાં ગયો, ત્યાં ધ્યાનમાં

(૩૨૨)

શ્રીમુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

ઘેઠેલા એક મુનીંદ્ર તેના જ્ઞેવામાં આવ્યા. પછી તે મુનિને નમસ્કાર કરી નીચે ઘેઠો. મુનિએ પોતાનું ધ્યાન સમાપ્ત કરી તેને જૈનધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. તેથી વિશુદ્ધ પરિણામને લીધે પ્રબુદ્ધ થઇ તે સોનીએ જૈન દીક્ષા લીધી. ત્યારબાદ પોતાના ગુરૂ પાસેથી બંને પ્રકારની શિક્ષા શ્રદ્ધા કરી, એકાકી વિહાર પ્રતિમાનો સ્વીકાર કરી વિચરતા એવા તે મુનિએ મથુરામાંથી પાછો વળતાં મ્હને જ્ઞેયો. હવે તે સોનિ મુનિએ, પ્રત્યુપકારની બુદ્ધિએ પ્રથમ કરેલા દુષ્ટતાની શાંતિ માટે મ્હને દીક્ષા આપી. તેમજ પ્રતિબોધ આપી બંને પ્રકારની શિક્ષામાં મને બહુ કુશળ કર્યો. પછી એકાકી વિહાર પ્રતિમાનો સ્વીકાર કરી વિહાર કરતો હું અહીં આવ્યો છું, આ પ્રમાણે મહાર્ગ ચરિત્ર મ્હેં તમને સંભળાવ્યું. માટે હે મહાનુભાવો ! લૌકિક તીર્થોમાં ભ્રમણ કરતા મ્હેં બહુ પુણ્યથી પરમ પવિત્ર એવું આ ઉત્તમ મુનિતીર્થ પ્રાપ્ત કર્યું છે. અને તેના પ્રભાવથી હું ઘેર સંસારસાગર તરી ગયો છું. માટે તમારે પણ જૈન ધર્મમાં ખાસ ઉદ્યમ કરવો. તેમજ જીનેંદ્ર ભગવાનની ભક્તિ, સમગ્ર જીવો ઉપર મૈત્રી ભાવ, ગુરૂ ઉપદેશમાં શ્રદ્ધા, શીલવંત જનો ઉપર પ્રેમભાવ, ધર્મ શ્રવણ કરવામાં બુદ્ધિ, પરોપકારમાં લક્ષ્મી, પરલોકનાં કાર્યસાધનમાં હૃદયભાવના અને ધર્મને માટે જ જન્મ કોઈ મહા પુણ્યવંતને જ પ્રાપ્ત થાય છે. વળી હે ભગ્યાત્માઓ ! દુર્લભ એવો આ મનુષ્ય ભવ પામીને પણ ધર્મ સંબંધિ નાના પ્રકારના ગુણ વિનાના જે મનુષ્યોના દિવસો બાય છે તે તેઓને સમય નિષ્ફળ જ જાણવો. તેમજ તેઓની ઉત્પત્તિ જ ન થાય તે ઉત્તમ ગણાય. ધર્મ ગુણ રહિત થઇ જ્યો પોતાનો જન્મ નિષ્ફળ ગણાવે છે તેઓ કરતાં અરણ્યવાસી પશુઓ ઉત્તમ ગણાય છે. વળી જે મહાનુભાવ પુરૂષોનું ભાવિ કલ્યાણ નજીકમાં હોય છે તેઓના દિવસો ધર્મ પ્રવૃત્તિમાંજ ચાલ્યા બાય છે. અને તેઓજ

સોમવણિકનીકથા.

(૩૨૩)

ધન્યવાદને લાયક થાય છે તથા પુન્યના પાત્ર પણ તેઓજ ગણાય છે. વળી ધર્મકાર્યમાં ઉદ્યુક્ત થયેલા જેઓની ખુદ્ધિ પાપકાર્યમાં પ્રવૃત્ત થતી નથી તે પુણ્યશાલી જનોનું જીવિત સફલ ગણાય છે. તે સાંભળી સોમ બોલ્યો, હે મુનીંદ્ર ! જૈન ધર્મના કેટલા લેદ છે ? મુનિ બોલ્યા, યતિ અને શૃદ્ધિ ધર્મના લેદથી તે બે પ્રકારે ગણાય છે. એમ કહી મુનિએ તે બન્ને ધર્મનું સ્વરૂપ વિસ્તાર પુર્વક કહ્યું. ત્યારબાદ સંમતભદ્ર સહિત સોમશ્રેષ્ઠીએ સમ્યકત્વ સહિત શ્રાવક ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. તેમજ તે બન્ને જણે હુમ્મેશાં સામાયિકનો અભિગ્રહ લીધો. તેજ પ્રમાણે નિરંતર સામાયિક કરવા લાગ્યા અને શ્રાવક ધર્મમાં બહુ રાગી થયા.

ત્યારબાદ સોમશ્રેષ્ઠીએ વેપારમાં લોકોને ઉધારે બહુ દ્રવ્ય

ધીરું પછી લોકો તે ધન લઈને અન્ય

સોમશ્રેષ્ઠીનો દેશમાં ચાલ્યા ગયા. તેથી સોમ વણિક

પ્રમાદ. બહુ ચિંતાતુર થઈ ગયો. તેમ છતાં તે

હુમ્મેશાં જીન મંદિરમાં દર્શન કરવા જાય

છે. સામાયિક પણ નિરંતર કરે છે. પરંતુ બેભાનપણાને લીધે

આજે મહેં સામાયિક લીધું કે નહીં ? અથવા સામાયિક ક્યારે

કરવું ? તે પણ બરોબર જાણતો નથી. આ પ્રમાણે ત્હેની

સ્થિતિ જોઈ સંમતભદ્ર વિપ્ર બોલ્યો, હે સોમ ! આ પ્રમાણે સામા-

યિકમાં બેભાનપણું રાખવું ત્હેને ઉચિત નથી. તેજ પ્રમાણે આ-

ગમમાં પણ કહ્યું છે કે સામાયિક ક્યારે કરવું ? અથવા ક્યું

કે નહીં તેવી સ્મૃતિ જે પુરૂષને ન રહેતી હોય તેનું લીધેલું પણ

સામાયિક નિષ્ફલ જાણવું. સોમ બોલ્યો, હે બંધુ ! જ્યારથી મહારી

લક્ષ્મીનો નાશ થયો છે તે દિવસથી હું શૂન્ય થઈ ગયો છું. એ

મહા ખેદની વાત છે. હવે હું શું કરું ? કારણકે ધનરહિત પુરૂષ

ક્ષણમાત્રમાં અપશબ્દોનું પાત્ર બને છે. તેમજ ફૂટકવિઓના

(૩૨૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પ્રબંધની માફક તેની ઉપર અનેક પ્રકારના ઉપસર્ગો આવી પડે છે. વળી કેટલાક મહા સત્વધારી પુરૂષો સુરેંદ્રની લક્ષ્મીને પણ પોતાને સ્વાધીન કરવા ઇચ્છે છે અને કેટલાક તો પિત્રોપાર્ણત લક્ષ્મીનું પણ રક્ષણ કરવા અશક્ત હોય છે. સમંત ભદ્રક બોલ્યો, હે સોમ! આ પ્રમાણે તારે ખેદ કરવાનું કંઈ પણ કારણ નથી. અહો? આ સંસારમાં દરેક વસ્તુ ક્ષણમાત્રમાં દૃષ્ટ અને વિનષ્ટ થાય છે. તે પ્રત્યક્ષપણે દેખવામાં આવે છે. તે માટે કહ્યું છે કે—

પટુતરપવનવશાકુલિત—કુવલયદલતરલાનિ ।

જીવિતયૌવનયુવતિ—જનઘનલવલામસુસ્વાનિ ॥

અર્થ—“ પ્રચંડ પવનના વેગથી કંપાયમાન કમલપત્રની માફક અતિ ચંચલ જીવિત, યૌવન, સ્ત્રી અને લક્ષ્મીના લેશ માત્ર લાભ સંબંધી સુખો, અસ્થિર જાણવાં ” એમ સમજી હે ધીર પુરૂષ ! તું ધૈર્યનું અવલંબન કર. વિશેષ પ્રકારે ધર્મમાં ઉદ્યુક્ત થા. તેમજ સામાયિકવ્રતમાં મનને સારી રીતે સ્થિર કર. વળી લક્ષ્મીનો નાશ થવાથી અધમ પુરૂષો ગિન્ન થઈ રૂદન કરે છે. તેમજ વારંવાર તેનું સ્મરણ કરી વિલાપ કરે છે. અને બહુ વિષાદ પણ પામે છે. પરંતુ ક્ષણમાં નાશ પામે તેવા ઘન માટે ચારિત્રધારી સત્પુરૂષો તેમ કરતા નથી. પવનથી દોલાયમાન કમલપત્રની માફક લક્ષ્મી વિલાસ બહુ ચંચલ છે એમ જાણી સત્પુરૂષો ક્ષણમાત્રમાં લક્ષ્મીને સત્પાત્રોને સ્વાધીન કરે છે. વિગેરે ઉપદેશામૃતથી બહુ સિંચન કર્યું તોપણ તે મહા પુરૂષ શૂન્ય ચિત્તે સામાયિક વિગેરે ધર્માનુષ્ઠાન કરે છે. અનુક્રમે કર્મવશ થયો છતો પર્યાંતમાં મરણ પામી જ્યૌતિષિકમાં ઉત્તર થયો અને બહુ અદ્ય સુખ પામ્યો. વળી સમંતભદ્ર વિપ્ર વિધિ પ્રમાણે શ્રાવકધર્મની આરાધના કરી સામાયિકવ્રતના પ્રભાવથી સમાધિ-

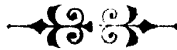
સોમવશ્લિકનીકથા.

(૩૨૫)

પૂર્વક મરણ સાધી સૌધર્મ દેવલોકમાં ઉત્તમ થયો. પછી ત્યાંથી નીકળી આ ભરતક્ષેત્રમાં કુસુમપુર નગરમાં દીક્ષા વ્રત ગ્રહણ કરી સર્વ કર્મનો ક્ષય કરી સિદ્ધપદ પામશે. માટે હે ભવ્ય-પ્રાણીઓ ! વિશેષ પ્રકારે સામાયિકવ્રતમાં તમે ઉદ્યુક્ત થાઓ. વળી પાંચ દોષ રહિત સ્થિર ચિત્તે જે સામાયિક કરે છે તે પુરૂષ દેવતાઓને પણ નિરંતર વંદનીય થાય છે. વળી શાંત થયાં છે પાપ જેમનાં, તેમજ ઉત્તમ સ્વભાવવાળા અને શુભભાવથી ઉદ્ધાસ પામતા એવા સામાયિકધારી શ્રાવકો પણ મુનિઓની માફક પૂજનીય થાય છે.

इतिसामायिकव्रते पञ्चमातिचारविपाके सोमकथानकं समाप्तम् ।

તત્સમાપ્તૌ શ્રીમહાક્ષમણગણિવિરચિતપ્રાકૃતપદ્યબન્ધશ્રીસુપાર્શ્વનાથજિન-
ચરિત્રસ્ય શ્રીસકલસૂરિપુરન્દરાયમાણપરમગુરુતપાગચ્છાધિરાજશા-
સ્ત્રવિશારદજૈનાચાર્યયોગનિષ્ઠાધ્યાત્મજ્ઞાનદિવાકરશ્રીમદ્બુદ્ધિ-
સાગરસૂરિશિષ્યપ્રસિદ્ધવક્તેતિ લબ્ધવ્યાતિ, વ્યાખ્યાન-
કોવિદ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્ અજિતસાગરસૂરિકૃતગુર્જર-
ભાષાનુવાદે પ્રમુદેશનાપ્રબન્ધે સદ્દષ્ટાન્તાતિચારવ્યા-
ખ્યોપેતં સામાયિકનામપ્રથમશિક્ષાવ્રતં સમાપ્તમ્ ॥



(૩૨૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

શંખકુમારની કથા.

દેશાવકાશિકવ્રત.

દાન વિર્ય રાજા સંતુષ્ટ થઈ ઊઠ્યો, હે જગદ્ગુરુ ! હવે દેશાવકાશિક વ્રતનો મહિમા તથા તેનું સ્વરૂપ દૃષ્ટાંત સહિત અમને સંભળાવો. શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુ ઊઠ્યા, હે ભૂપાલ ! વિસ્તાર સહિત એવાં પણ દરેક વ્રતોના ગ્રહણ કરેલા નિયમનો પ્રાયે જે સંક્ષેપ કરવામાં આવે તેને દેશાવકાશિકવ્રત કહ્યું છે. હવે દરેક ક્ષણે સાવધાન થઈ શુદ્ધતાપૂર્વક જે દેશાવકાશિક વ્રત પાળે છે તે મનુષ્ય શંખની પેઠે સુર, અસુર અને મનુષ્યોને પૂજનીય થાય છે.

બહુદલ (સ્થૂલતા-વિભાગો) વડે મનોહર, તેમજ સુંદર આકૃતિમાં ગોળાકાર, સુરાલયની સંપત્તિને શંખદૃષ્ટાંત. અનુસરતી અને મધુર છે નાદ જેનો (જેને વિષે) એવી વિજયઘંટા સમાન વિજયપુરી નામે નગરી છે. તેમાં મહોન્મત્ત ગજેન્દ્રોના દંતાગ્રવડે ચાર સમુદ્રના તટ રૂપી કિલ્લાને ખંડિત કરતો અને સમગ્ર વૈરીઓ જેના ચરણમાં લોટે છે એવો વિક્રમ નામે રાજા છે. મહાદેવના ત્રીજા નેત્રમાંથી પ્રગટ થયેલા અગ્નિવડે દગ્ધ થયેલા કામદેવરૂપી વૃક્ષની મંજરી સમાન, અને નમ્ર જનોને વિષે બહુ દયાલુ મલયમંજરી નામે તેની સ્ત્રી છે. એક બીજા સાથે ગાઠ પ્રીતિવાળાં અને પુત્રની લાલસામાં ગુંથવાયેલાં તેઓને સેંકડો માનતાઓવડે મહા કષ્ટે એક પુત્ર થયો. મહોત્સવ પૂર્વક તેનું શંખ એવું નામ પાડ્યું. અનુક્રમે શુકલ પક્ષના ચંદ્ર સમાન તે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. યોગ્ય વયમાં બુદ્ધિના પ્રભાવથી સાંખ્યાદિ સર્વ શાસ્ત્રોમાં

શંખકુમારનીકથા

(૩૨૭)

પારંગત થયો. તેમજ પ્રચંડ વૈરીઓનો વિદ્વેષ કરવામાં મહા પરાક્રમી અને બહુ ગુણવાન તે થયો.

એક દિવસ અનેક મંત્રી, સામંત અને કોટિ સુભટ સહિત વિક્રમરાજ સભામાં બેઠો હતો. શંખકુમાર વિક્રમરાજ પશુ ત્યાં જઈ પિતાને પ્રણામ કરી પોતાના આસને બેસી વિનય પૂર્વક પિતાના ચરણની સેવા કરતો હતો. તેવામાં ત્યાં અકસ્માત અતિશ્યામ એવા આકાશમાંથી ઉતરતો એક સુભટ દેખાયો, એટલે વિસ્મિત થઈ સર્વ સામંતાદિક સભ્યજનો ઉંચાં મુખ કરી જોવા લાગ્યા. જેના ડાબા હાથમાં રહેલા ઢાલ તરવારના આડંબરથી કેટલાક સુભટોનાં હૃદય શિથિલ થઈ ગયાં. તેમજ ઉત્તમ સુભટોની પ્રચંડ ચઢાવેલી બ્રહ્મી રૂપ તટને લેદવામાં વિષમ આકૃતિવાળો, તેજસ્વી ખર્જાગ્રમાં સુભટોના પ્રતિબિંબને ગ્રહણ કરતો, વળી તે પ્રતિ બિંબોને વિદારવા માટે પોતાના ભુજદંડને વિસ્તારતો, વળી તે ભુજદંડમાં વીરવલય જેણે પહેરેલું છે અને સમસ્ત ભુવનમાં અદ્વિતીય પરાક્રમને બહિર કરતો, તેમજ બહુ દક્ષ એવા સુભટોને લેદવામાં લંપટ એવા તે સુભટને જોઈ અત્યંત ભયરસથી વ્યાપ્ત થયેલા સર્વ રાજસુભટો પરસ્પર એક બીજાનાં મુખ જોવા લાગ્યા. તેટલામાં તે સુભટ નજીકમાં આવી પહોચ્યો. એટલે રાજાએ પોતાના સુભટો તરફ દ્રષ્ટિ કરી. સુભટો પશુ પોતાના ખર્જાદિક શસ્ત્રો તરફ જોવા લાગ્યા. વળી તેમાં કેટલાક સુભટો યમરાજની જીહ્વા સમાન ચંચલ, આકૃતિમાં વિકરાલ, અને સંગ્રામમાં રસિક બનેલા સુભટોના માંસમાં અતિલુપ્થ એવા ખર્જાને હસ્તમાં ગ્રહણ કરી ખડભડાટ કરવા લાગ્યા. તેમજ કેટલાક ભુજદંડ વગાડે છે કે જેના પ્રતિધ્વનિથી સમસ્ત બ્રહ્માંડને પણ અધિર કરી મૂક્યું. કેટલાક તો પોતાનું સુભટપણું પ્રગટ કરતા

(૩૨૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

બખતર પહેરે છે. અને કોઈક તો બહુ તીક્ષ્ણ મ્હોટા ભાલાઓ-
બતાવે છે. વળી તેઓ ખોલે છે કે હે પૃથ્વીનાથ ! અમને આજ્ઞા-
આપો, જેથી ક્ષણમાત્રમાં અમે એને યમરાજાનો અતિથિ
કરીએ.

આ પ્રમાણે પરાક્રમ બતાવતા એવા સુભટોના પરસ્પર આ-
લાપ થઈ રહ્યા છે. તેટલામાં કંઈક હસ્તે મુખે
આકાશચારી તે સુભટ પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યો. અને
સુભટ બોલ્યો કે, હે સુભટો ! આ સલાસ્થાનમાં તમે
પોતાનાં આયુધ લઈ શા માટે ઉભા રહ્યા છો ?
સુભટો બોલ્યા. હે રે મૂઠ ? અમે અમારા સ્વામીની સેવામાં ઉભા
છીએ, તો તેમાં ત્હારે પૂછવાનું શું પ્રયોજન ! વળી ત્હારે આજ્ઞા
વિના અહીં આવવાનું શું કારણ ? માટે વેલાસર અમારા સ્વામીના
સ્થાનમાંથી જલદી તું ચાલ્યો જા. આ પ્રમાણે પોતાનું અપમાન
સમજી સુભટ બોલ્યો, શું આ દુનીયામાં મ્હારા વિના ખીજે કોઈ
સ્વામી છે ખરો ? એમ તમારે નહીં સમજવું કે ત્રણ ભુવનમાં
પણ મ્હારા શિવાય અન્ય કોઈની આજ્ઞા મનાતી નથી. માટે
જાઓ, તમ્હારા સ્વામીને આ પ્રમાણે સૂચના આપો કે, જો જી-
વવાની ઈચ્છા હોય તો પોતાનું રાજ્ય અમને સોંપી દો. વળી
જો તમ્હારા સ્વામીના હૃદયમાં એવો અભિમાન હોય કે વંશ
પરંપરાથી આવેલું આ રાજ્ય હું કેમ આપું ? તો તે પણ ત્હેનું
માનવું અયોગ્ય છે. શું કોઈએ કોઈને આ પૃથ્વી લખી આપી
છે ? અથવા વંશ પરંપરાથી આવેલી છે, એ વાત પણ અસત્ય
છે. કારણકે તે તો ખર્જ માત્રના બળથી જ ગ્રહણ કરી શકાય છે.
જો તમ્હારા સ્વામીમાં કે, તમ્હારામાં ખર્જ બળ હોય તો તમ્હારા
સ્વામી અને તમ્હારી સાથે યુદ્ધ કરવા હું તૈયાર છું.

આ પ્રમાણે ઉદ્ધતાઈથી ભરેલું ત્હેનું વચન સાંભળી બહુ

શ્રી અકુમારનીકથા.

(૩૨૬)

રોષથી ખસી ગયેલી બ્રહ્મીને લીધે ભયંકર
ખન્ને સુભટોનો ભાલસ્થાનને ધારણ કરતા અને યુદ્ધમાં ર-
પરસ્પર વવાદ. સિક એવા તે સુભટના વચનથી રોમાંચરૂપી
કંચુકને ધારણ કરતા તે સુભટો પણ બોલ્યા.
રે દુઃખ ! ધૃષ્ટ ! નીચસુભટોમાં અધમ ! આ પ્રમાણે ત્હારી વા-
ચાલતાને લીધે અમે જાણીએ છીએ કે જરૂર તું યમમંદિરમાં
જવાનો છે, તું જીભ સંભાળીને બોલ. તમે અને તમ્હારો
સ્વામી ખન્ને જણ મ્હારી સાથે યુદ્ધ કરો. એમ ત્હારાથી બોલી
શકાય ખરું ! વળી ઉદ્ધત વૈરીરૂપ મહોન્મત્ત હસ્તીના કુંભસ્થળને
વિદારવામાં સિંહ સમાન પરાક્રમી, એવા અમારા એક પણ સુભટ
સાથે યુદ્ધ કરવાની ત્હારામાં શક્તિ છે ? કે જેથી શરદ્ રૂતુમાં મે-
ઘના ગર્જાવની માફક અમને અને અમારા સ્વામીને નિષ્કૃણ
ધૃષ્ટ વચન બોલી તું આક્ષેપ આપે છે. સુભટ બોલ્યો, હું એકાકી
છું, છતાં તમ્હારા સ્વામી સહિત તમે સર્વે પ્રથમ મ્હારી ઉપર
પ્રહાર કરો. પછીથી હું તમ્હારી યુદ્ધ ખરજને દૂર કરીશ. એમ
તેનું બોલવું સાંભળી રાજસુભટો ભાલા, ખડ્ગ, ધનુષ અને બાણ
વિગેરે શસ્ત્રો પોતાના હાથમાં લઈ બોલ્યા તું એકલો છે એમ
જાણીને અમારા સુભટોએ ત્હને જીવતો મૂક્યો છે. માટે હાલમાં
તું પલાયન થઈ જા. અથવા ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કરી લે, જેથી
મરણાંત પછી પણ ત્હને શુભ સ્થાન મળે. સુભટ બોલ્યો, તમ્હારા
માટે દશે દિશાઓ ખુલી છે. માટે આ શૌર્યને આડંબર પડતો
મૂકી તમેજ વેલાસર ચાલ્યા જાઓ. કારણકે તમે સર્વ સુભટો
મ્હારા યુદ્ધરૂપી ભૈરવના મુખમાં પડીને મરણ ન પામો. વળી
એક પણ મૃગેંદ્ર અનેક હસ્તીઓને લેદવામાં પ્રચંડ થઈ પડે છે
તેમ તમ્હારે મ્હને પણ જાણવો. વળી તમે સર્વે એક સાથે મ્હારી
ઉપર ઇચ્છા પ્રમાણે પ્રહાર કરો.

(૩૩૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

ત્યારબાદ રાજસુલટો એક સાથે તેની ઉપર પ્રહાર કરવા મંડી પડયા. પરંતુ અઠક્ષમાત તેઓની એવી રણુસંગ્રામ. દશા થઈ પડી કે મૂર્છિતની માફક, ચિત્રમાં લખેલા, પાષાણમાં કેતરેલા, કાષ સાથે ઘડેલા અને મડદાની માફક તેઓ ધસીને પૃથ્વી પર પડી ગયા. આ પ્રમાણે પોતાના સુલટોની સ્થિતિ જોઈ રાજાનાં નેત્ર લાલ થઈ ગયાં અને હાથમાં તલવાર લઈ તૈયાર થઈ ગયો. તેમજ બહુ કોપાયમાન થઈ સુલટની સ્હામે ખડ્ગ ખેંચી મારવાની તૈયારી કરે છે તેટલામાં શંખકુમાર જોલ્યો, હે તાત ! કૃપા કરી યુદ્ધને માટે મ્હને આજ્ઞા આપો. અહીં આપની જરૂર પડે તેમ નથી, મ્હારી આગળ એનો શો હિસાબ છે? આપના પ્રસાદથી તે કાર્ય હું મુશ્કેલ ધારતો નથી. માટે આપ અહીંજ રહો અને એ દુષ્ટને હું પોતેજ મારીશ. પ્રહાર કરવામાં દક્ષ એવા ખડ્ગ સહિત મ્હારા હસ્તનું લાઘવપણું આપ જુઓ. એ પ્રમાણે જોલતા કુમારને રાજાએ વારંવાર બહુ વાર્યો, તોપણ પોતે ખડ્ગ ખેંચી યુદ્ધમાં ઉતરી પડ્યો. પછી સમરાંગણમાં એક સાથે પરસ્પર ખડ્ગની તુલના કરતા બંને જણ જાણે તેઓના માંસમાં લુબ્ધ થયેલી ભયંકર યમજીહ્વા સહિત હોય ને શું? એમ તેઓ દીપવા લાગ્યા.

શંખકુમાર જોલ્યો, હે સુલટ ! તું પ્રથમ પ્રહાર કર. ત્યારે સુલટ જોલ્યો, હે શંખ ! પ્રથમ પ્રહાર ત્હારે શંખ અને સુલટ. કરવો ઉચિત છે. તે સાંભળી કુમારે તરતજ ખડ્ગ પ્રહાર કર્યો. પણ સુલટ યુક્તિ પૂર્વક પ્રહારનો બચાવ કરી નગરની બહાર નાઠો. શંખ પણ તેની પાછળ દોડ્યો. પછી એક ઉદ્ધાનની અંદર સૂરિ મહારાજના ચરણ કમળનું શરણ લઈ બેઠેલા તે સુલટને જોઈ કુમાર પણ ખડ્ગને મીયાનમાં કરી સૂરિને નમસ્કાર કરી જોલ્યો, હે ભદ્ર ?

શંખકુમારનીકથા.

(૩૩૧)

હું સૂરિશ્વરનું શરણ લીધું છે તેથી હું ત્હને અભયદાન આપું છું. માટે હવે તું ઈચ્છા પ્રમાણે ચાલ્યો જા. ત્યારબાદ જ્ઞાની ગુરૂ પોતાના જ્ઞાનવડે બોલ્યા, હે કુમાર ? પ્રથમ દેવ ભવમાં આ ત્હારો પરમ સ્નેહી મિત્ર હતો. એમ સાંભળી મુભટે પોતાનું દેવ સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યું. પછી કુમાર પણ વિચાર કરવા લાગ્યો કે, પૂર્વ ભવમાં મહેં એને જોયેલો છે એમ ઉઠાપોહ કરતાં કુમારને જાતિ સ્મરણ જ્ઞાન પ્રગટ થયું. તેથી તેને પોતાનો દેવભવ પ્રત્યક્ષ થયો. તેમજ દેવભવમાં મરણ સમયે કરેલો સંકેત અને સૌધર્મ દેવલોકમાં પ્રથમ પ્રીતિપૂર્વક કરેલો વિદ્વાસ વિગેરે સર્વ પ્રત્યક્ષપણે જોયું. ત્યારબાદ બન્ને જણ બહુ ખુશી થઈ સૂરીન્દ્રની સમક્ષમાં પરસ્પર ગાઢ આલિંગન કરવા લાગ્યા. કુમાર બોલ્યો, હે મિત્ર ! આ આનંદનો પ્રસંગ તું લાવ્યો તે બહુ સારું કર્યું. કારણ કે પોતાની કરેલી પ્રતિજ્ઞા પાળવી તે ધીર પુરૂષોનું મહોદું વ્રત કહેવાય છે.

ત્યારબાદ દેવ બોલ્યો, હે મહાભાગ ? મહારાથી જે કંઈ અપરાધ થયો હોય તેની હું ક્ષમા માગું છું. દેવનો ઉપદેશ. વળી ધર્મ કાર્યમાં પ્રમાદ વશ થયેલો ત્હને જાણી મહેં આ કાર્ય કર્યું છે. તે સાંભળી શંખકુમાર બહુ ખુશી થયો અને બોલ્યો કે, હે આંધવ ? કાર્ય અને અકાર્યનો મહુને ઉપદેશ આપો. દેવ બોલ્યો, કુમારેન્દ્ર ? ગુરૂ મહારાજ જે કાર્યનો ઉપદેશ આપે તે પ્રમાણે ત્હારે ઉદ્યોગ કરવો. ભદ્ર ! જલખિંડુ સમાન ચંચલ એવા આ જીવિતમાં પ્રમાદ કરવો નહીં. ત્યારબાદ કેવલી ભગવાને મુનિધર્મનું સ્વરૂપ સવિસ્તર વર્ણવ્યું. પછી કુમાર બોલ્યો, ભગવન્ ? સર્વ વિરતિ પાળવાની હાલ મહારી શક્તિ નથી. એમ વિનંતિ કરતા હતા તેટલામાં કુમારની શોધ કરતો વિક્રમ રાજ ચતુરંગ સેના

(૩૩૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

સહિત ત્યાં આવ્યો. અને મારો, મારો, મારો, એમ બંહુ રોષથી બોલતા હાથી, ઘોડા અને રથોમાં બેઠેલા કોટિ સુભટોએ ચારે તરફથી ઉઘાનને ઘેરી લીધો. વળી બકતર પહેરી સન્ન થયેલો વિક્રમ રાજા કેટલાક સુભટોને સાથે લઈ ઉઘાનની વચ્ચે ગયો. કુમાર અને દેવાદિકથી પરિવારિત કેવલી ભગવાનને જોઈ રાજા બોલ્યો, હે વત્સ ? તે દુરાચારી સુભટ કયાં ગયો ? એમ ક્રોધાય-માન થઈ રાજા બોલ્યો. તેટલામાં કુમાર બોલી ઉઠ્યો, એનો તિરસ્કાર કરશો નહીં. કારણકે દુર્વાચન બોલનાર તે સુભટદેવ મહારો પરમ ઉપકારી થયો છે. એમ કહી કુમારે પોતાનો પૂર્વભવ કહ્યો. તે સાંભળી રાજા બહુ ખુશી થયો. અને સૂરિને વંદન કર્યા બાદ દેવની ક્ષમા માગી. ત્યારબાદ વિક્રમ રાજા સમ્યકત્વાદિ જી-નેંદ્ર ધર્મ સાંભળવા બેઠો. પછી શ્રદ્ધાવડે વિશુદ્ધ છે હૃદય જેતું એવા વિક્રમ રાજાએ શંખકુમાર સાથે પાપના ભયથી ભય પામીને બાર પ્રકારનો ગૃહીધર્મ અંગીકાર કર્યો. પછી દેવ પણ રાજા અને કુમારનો ક્ષમા માગી મુનીંદ્રને વંદન કરી પોતાના સ્થાનમાં ગયો. રાજા અને કુમાર પણ કેવલી ભગવાનને પ્રણામ કરી પોતાને ઘેર ગયા. બન્ને જણુ વિધિ પ્રમાણે નિરંતર ધર્મ સેવન કરે છે. વળી શંખકુમાર દેશાવકાશિક વ્રતમાં વિશેષ પ્રકારે ઉદ્યુક્ત થયો.

એક દિવસ કુમારે અર્ધરાત્રીના સમયે બહુ સંકુચિત દિગ્-વ્રત ગ્રહણ કર્યું કે, હવેથી સૂર્યોદય સુધી દેશાવકાશિક મહારં વાસભવનમાંથી બહાર નીકળવું વ્રત. નહીં. તેમજ ચાર પ્રકારના આહારનો ત્યાગ અને સ્ત્રી સ્પર્શ પણ હું કરીશ નહીં. એ પ્રમાણે તેણે નિયમ કર્યો. હવે દેવસભામાં ઈંદ્ર મહારાજે પ્રશંસા કરી કે દેશાવકાશિકવ્રતથી શંખકુમારને ચલાય-માન કરવા માટે દેવતાઓ પણ સમર્થ નથી. એ પ્રમાણે સુરેન્દ્રનું

શંખકુમારનીકથા.

(૩૩૩)

વચન સાંભળી કોઈક દેવ તેની પરીક્ષા કરવા માટે કુમારના દ્વારમાં આવ્યો અને મ્હોટા શબ્દોથી રૂદ્ધ કરતી કુમારની સ્ત્રીનો અપહાર કરી ત્યાંથી ચાલતો થયો. હે સ્વામિન્ ! કોઈક અધર્મી મ્હને ઉપાડીને ચાલ્યો જાય છે. માટે મ્હારું રક્ષણ કરો ! રક્ષણ કરો ! એમ પોતાની સ્ત્રીનું રૂદ્ધ સાંભળી કુમાર વિચાર કરવા લાગ્યો. આ સ્ત્રી કોની ? પુત્ર કે અંધુઓ કોના ? વિગેરે ભાવના વડે પોતે આત્મ ભાવના કરવા લાગ્યો કે આ સંસારમાં કેવળ જીનેંદ્ર કથિત ધર્મજ સર્વ અનિષ્ટ કાર્યનો નિવર્તક છે. અને ભવ્યાત્માઓ નો રક્ષક પણ ધર્મજ છે. એમ સત્ય ભાવના ભાવતો હતો તેટલામાં મારો, મારો, મારો એ પ્રમાણે બહુ બલવાન શત્રુઓનો મ્હોટો કોલાહલ બહાર વ્યાપી ગયો અને તે કરતાં પણ અધિક પરિજનના રૂદ્ધનનો શબ્દ સાંભળી સમભાવમાં રહેલો કુમાર સંસારના ભયથી ભીરૂ બની મુનિની માફક ભાવના ભાવવા લાગ્યો કે, હું એમનો સ્વામી અને તેઓ મ્હારા સેવક એ પ્રકારની બુદ્ધિ માત્ર અભિમાનથી ઉત્પન્ન થયેલી છે. અને તેથી આ લોકમાં બહુ કલેશ થાય છે. અમુક મ્હારા સ્વજન અને અમુક મ્હારા શત્રુઓ એ પણ કુબુદ્ધિ છે. વળી સ્વજન કે અન્યજન કોઈપણ સુગતિના સાધક થતા નથી, પરંતુ કેવળ જીનોક્ત ધર્મજ સ્વર્ગ અને મોક્ષ સિદ્ધિનો સાધક થાય છે, એમ સમજી જૈન ધર્મમાંજ પ્રયત્ન કરવો ઉચિત છે. પણ અન્ય વિકલ્પ કરવો નિર્રથક છે. એમ નિશ્ચય કરી શંખકુમાર નિશ્ચલ સમાધિમાં રહ્યો અને સ્ત્રી તરફ તેનું ચિત્ત ખીલકુલ ખેંચાયું નહીં.

આ પ્રમાણે શંખકુમારનો નિશ્ચળ ભાવ જાણી દેવ પોતે પ્રત્યક્ષ થઈ યોદ્યો, મહાશય ! આ હુની-
દેવની પ્રસન્નતા. યામાં ધન્યવાદને લાયક તુંજ છે. વળી દેવ-
 તાઓ પણ જેની પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કરી

(૩૩૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

શકતા નથી એવો તુંજ આ જગતમાં ધીર પુરૂષોમાં ચૂડામણિ સમાન છે. ઈદ્રાણી સહિત સુરેન્દ્ર પણ ત્હારા ગુણોના સ્મરણ વડે પોતાને કૃતાર્થ માને છે. વળી હું એમ માનું છું કે ત્રણ ભુવનમાં પણ ધૈર્યવાન તુંજ છે. તેમજ શુદ્ધ ધર્મમાં તત્પર એવો તું આ ભુવનમાં ચિંતામણિ સમાન છે. માટે હે કુમાર ! ત્હારા ગુણો વડે હું પ્રસન્ન થયો છું જેથી કંઈપણ વરદાન માગ. શંખકુમાર યોગ્યો, હવે અન્ય વરદાનનું મ્હારે શું પ્રયોજન છે ? તમ્હારું દર્શન એજ ઉત્તમ વરદાન છે, તે સાંભળી દેવ બહુ પ્રસન્ન થયો અને ફરીથી યોગ્યો, મ્હાશય ? જો કે ત્હારું માનવું સત્ય છે પરંતુ દેવદર્શન નિષ્કળ હોતું નથી. માટે હું ત્હને વરદાન આપું છું કે કરૂણ દષ્ટિએ તું જેને જોઈશ તે પ્રાણી ક્ષણમાત્રમાં રોગ રહિત થઈ જશે. એમ કહી દેવ પોતાના સ્થાનમાં ગયો. હવે સૂર્યોદય થયો એટલે પોતાનો નિયમ પૂર્ણ કરી વિધિ પૂર્વક શબ્દોનો ત્યાગ કરી શંખકુમાર બહાર આવ્યો. અને પોતાનું નિત્ય કાર્ય પરવારી નિરવધ ક્રિયાના સાધક એવા મુનિઓને વાંદવા માટે નીકળ્યો. બહુ વિનયપૂર્વક વંદન કરી ગુરૂ મુખથી સિદ્ધાંતનું શ્રવણ કરે છે અને યથાશક્તિ ધર્મારાધન કરે છે.

એક દિવસ કુમારના પિતા વિક્રમરાજ અકસ્માત્ શૂળની વેદનાથી ભારે માંદગીમાં આવી પડયા. વૈદ-
અકસ્માત્શુલ લોકોએ ઘણા ઉપચાર કર્યા પરંતુ કિંચિત્
વેદના. માત્ર પણ શાંતિ થઈ નહીં. તેથી રાજાએ
 કુમારને યોલાવી કહ્યું કે, વત્સ ? હાલમાં
 મ્હારો મરણ સમય નજીક આવ્યો છે માટે હવેથી આ પ્રબલનો
 અધિપતિ તું છે. તે સાંભળી કુમારે દેવે આપેલા વરદાનનું સ્મરણ
 કર્યું અને કરૂણ દષ્ટિ પિતાના દેહ તરફ કરી કે તરતજ સૂર્યના
 પ્રચંડ પ્રતાપથી હિમની માફક શૂળની પીડા શાંત થઈ ગઈ. પછી

શંખરુમારની કથા.

(૩૩૫)

રાજા બોલ્યો, હે વત્સ ? ત્હારી દૃષ્ટિના પ્રભાવથી હું નિરોગી થયો છું. નહીં તો મુનિ ધર્મ રહિત એમને એમજ હું મરણુવશ થઈ જાત. હવે ત્હારી સહાયતા વડે હું મ્હારું ધર્મકાર્ય સાધું. આ રાજ્યભારથી મ્હને મુક્ત કર, જેથી હું ઉદ્ધારચિત્તે સદ્ગુરૂની પાસે સંયમવ્રત ગ્રહણ કરું. અને તું હવે આ રાજ્યભારને ધારણ કર. કુમાર કંઈપણ પ્રત્યુત્તર આપવાનો વિચાર કરતો હતો તેટલામાં રાજાએ કુમારના બે હાથ પકડી સિંહાસન ઉપર બેસારી દીધો. અને બહુ નમ્ર એવા સામંતાદિક લોકોને કહ્યું કે, આ શંખરાજાને નમસ્કાર કરો. કારણકે હવે તમ્હારો સ્વામી આ શંખરાજા છે. તેઓએ પણ તે પ્રમાણે રાજાની આજ્ઞા મસ્તકે ચઢાવી. ત્યારબાદ હસ્તીઓના મંડલો ઉપર સિંહની માફક ઘરરૂપી ગુફામાંથી મ્હોટી રૂદ્ધિ સાથે વિક્રમરાજા બહાર નીકળ્યો. અને કોશાંબવન નામે ઉદ્યાનમાં શ્રી વિજયસૂરિ પાસે જઈ વિધિ સહિત દીક્ષા લીધી. ત્યારબાદ બન્ને પ્રકારની શિક્ષા ગ્રહણ કરી ધૈર્યશીલ એવા તે વિક્રમ મુનિ ગુરૂ સેવામાં તત્પર થયા.

શ્રી શંખરાજા પણ પિતા નિમિત્તે અષ્ટાહ્નિકાદિક ધર્મ કાર્ય સમાપ્ત કરી વિધિપૂર્વક શ્રાવક ધર્મમાં શંખરાજાનો દૃઢ થયો. અને લોકમાં પોતાનો પ્રતાપ ફેલાવતો પ્રયત્નપૂર્વક પ્રજા પાલન કરે છે. તેવામાં કોઈએક દિવસ રાજદ્વારમાં મ્હોટા વ્યાધિઓથી પીડાતા અનેક પ્રાણીઓનો કરૂણામય ભારે કલકલાટ સાંભળી શંખરાજાએ પ્રતીહારને પુછ્યું કે, આ બૂમરાણુ શાની છે ? પ્રતીહારે તપાસ કરી કહ્યું કે, હે દેવ ? દુરંત પાપોથી પીડાએલા અંગવાળા જ્વરિત, કુષ્ઠી, ક્ષય, ઉદ્ધરસ અને શ્લેષ્મ રોગી એમ અનેક રોગવાળા દેશાંતરમાંથી આવેલા રોગીઓ દ્વારમાં બેઠેલા છે, તેઓનો આ ધ્વનિ સાંભળાય છે. વળી આપ

(૩૩૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

કરૂણ દૃષ્ટિએ જેને જેને જુઓ છો તે મહારોગી હોય છે તોપણ નિરોગી થાય છે. એ પ્રમાણે આપની કીર્તિ સાંભળી તેઓ અહીં આંબ્યા છે. રાજાએ પ્રતીહારને કહ્યું કે દરેક રોગીઓના જુદા જુદા વર્ગ ગોઠવો. પછી મહારી પાસે લાવો, એમ રાજાની આજ્ઞા માન્ય કરી પ્રથમ કુષ્ઠી વર્ગ પછી જ્વરિત એમ અનુક્રમે દરેકના વર્ગ પાડી રાજાની પાસે લાવ્યા. પછી રાજાએ પ્રથમ વર્ગને કહ્યું કે, હે કુષ્ઠીઓ ! જીવો ત્યાંસુધી તમ્હારે દાડ, મધ અને માંસાદિક સાવધ પદાર્થોનો ત્યાગ કરવો. તેમજ કેટલાકને સમ્યકત્વ, વળી કેટલાકને પ્રથમ વ્રત અને કેટલાકને દ્વિતીય વ્રતાદિકના નિયમો આપ્યા. પછી દયારસની દૃષ્ટિએ સર્વને જોયા એટલે તત્કાલ તેઓ ભયંકર એવા સર્વ રોગોથી વિમુક્ત થઈ ગયા અને નિકાચિત કર્મોનો ત્યાગ થવાથી તેઓની વેદના પણ ક્ષીણ થઈ ગઈ. આવા પરોપકારને લીધે રાજાની થોડા સમયમાં પ્રસિદ્ધિ બહુ વધી ગઈ. ત્યારબાદ પોતાના પાટવી કુમારને રાજ્ય આપી શંખ રાજાએ જીનશાસનની પ્રભાવનાં પૂર્વક જીન દીક્ષા ગ્રહણ કરી, અનુક્રમે કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષ સુખ પામ્યા. માટે હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! જેવી રીતે વ્રતના પરિણામ વૃદ્ધિ પામે. તેમજ અતિચારોનો પ્રાદુર્ભાવ ન થાય અને વિશુદ્ધિનો ઉદય થાય તેવી રીતે વિરતિ પાળવામાં વિશેષ યત્ન કરવો.

इति देशावकाशिकनिश्चलतायां शंखकुमारकथानकं समाप्तम् ॥



વિંધ્યનીકથા.

(૩૩૭)

વિંધ્યવણિકૂનીકથા.

પ્રથમ આનાયનાતિચાર.

દાનવિર્ય રાજા બોલ્યો, હે લગવન્ ! હવે બીજા શિક્ષા વ્રતમાં પ્રથમ અતિચારનું સ્વરૂપ દષ્ટાંત સહિત કૃપા કરી અમને કહો. શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુ બોલ્યા, હે રાજન્ ! ગ્રહણ કરેલા અવધિની બહારથી, ગામ તથા ગૃહાદિકમાં રહેલી વસ્તુઓને જે બીજાની પાસે મંગાવે છે, તે પુરૂષ વિંધ્યવણિકૂની માફક બહુ દુઃખી થાય છે. જેમકે—ઉત્તમ પ્રકારના ગજગત (ગતગદ) હસ્તીઓથી વ્યાપ્ત (રોગરહિત) વિબુધમત (મય) દેવતાઓને માનવા લાયક (પંડિતમય) અમૃતની માફક અમૃત કુંડ નામે નગર છે. તેમાં વિંધ્ય નામે શ્રેષ્ઠી છે. અને રતિસુંદરી નામે તેની ભાર્યા છે. હવે મનોવાંચિત સુખ વૈભવમાં તેઓનો બહુ સમય વ્યતીત થયો. પરંતુ સંતાનનું સુખ તેમને મળ્યું નહીં. તેથી તેઓનું મન ઉદ્વિગ્ન થવા લાગ્યું. પછી કેટલીક માનતાઓ માનવાથી મધ્યમ વયમાં તેઓને એક પુત્ર થયો. ત્યારબાદ લગભગ અર્ધ રાત્રીના સમયે શેઠ પોતે સુષ્પ રહ્યા હતા, તેવામાં તેમના ઘરમાં પરસ્પર વાતાચિત કરતા બે વ્યંતર દેવ આવ્યા અને તેમાંથી એક બોલ્યો કે, આ શેઠને ત્યાં એક પુત્ર જન્મ્યો છે, તે શું તું જાણે છે ? બીજો બોલ્યો, હું બરોબર જાણતો નથી કે તે કેાણુ છે ? તે સંબંધી મહુને સ્પષ્ટ રીતે તું સમજાવ. પ્રથમ વ્યંતર બોલ્યો, આ પુત્ર પૂર્વભવમાં શેઠના લેણુદાર હતો. એના એક લાખ રૂપીઆ શેઠ પાસે માગણુ છે, તે લેવા માટે પુત્રના જ્ઞાનાથી આ શેઠને ત્યાં તેણુ જન્મ લીધો છે. તે પોતાનું માગણુ લઈ ચાલતો થશે. તે

(૩૩૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

સાંભળી શેઠ ઉદ્ધિગ્ન મનથી વિચાર કરવા લાગ્યા. શું આ દેવ-વચન સત્ય થશે ! મહા ખેદની વાત થઈ. જે આ વાત સત્ય થાય તો આ પુત્રથી શું વળવાતું ? માટે ઉત્સવ તથા વધામણીઓ વિગેરેમાં બહુ દ્રવ્ય વાપરવું તે નિર્રર્થક છે.

પુત્રનો જન્મ સાંભળી પ્રભાતમાં ગાયક લોકો તેમજ સર્વ સ્વજન વર્ગ અને નગરના મુખ્ય આગેવાનો વિધ્યનો અક્ષત તથા વસ્ત્રાદિક લઈને પુત્ર વધાઈ મહોત્સવ. માટે શેઠને ત્યાં આવ્યા. શેઠનું મન ઉદાસ હતું, પરંતુ વ્યવહાર સાચવવો પડે એમ

જાણી વધામણી માટે અક્ષત, વસ્ત્રાદિક લઈ શ્રેષ્ઠી એ વ્યવહારમાં ખોટું ન દેખાય તેવી રીતે સર્વનો સત્કાર કરી, પોતપોતાને ઘેર વિદાય કર્યા. પછી સૂતિકર્મ કરનારી સ્ત્રીઓને પણ સંતુષ્ટ કરી, એકંદર જે ખરચ થયું તે સર્વ પોતાના ચોપડામાં લખી વાળ્યું. ત્યારબાદ છઠ્ઠા દિવસે પછી જાગરણ કરાવ્યું. ખારમા દિવસે વિધ્ય એ પ્રમાણે તેનું નામ પાડ્યું. અને અનુક્રમે ઉમ્મર લાયક થયો એટલે અભ્યાસ માટે તેને લેખશાલામાં મૂક્યો. ત્યારપછી લગ્ન પણ કર્યું. તેમજ વસ્ત્ર, ભોજન, પાન, સોપારી વિગેરેમાં જેટલું ધન વાપર્યું તે સર્વનો હિસાબ ગણી પોતાના ચોપડામાં જમે કર્યું. કારણકે લાખ રૂપીઆ લેને આપવાનાં છે. હવે વિધ્ય પણ ઉદ્યાનાદિક દરેક સ્થાનોમાં ફરે છે અને આનંદપૂર્વક દિવસો નિર્ગમન કરે છે. તેવામાં એક દિવસ વિધ્ય પોતે એકાકી ફરવા નીકળ્યો, આગળ ચાલતાં સુરમ્ય વનમાં સૂરિ મહારાજનાં લેને દર્શન થયાં. વદન કરી તેમની આગળ બેઠો અને તે બોલ્યો, પ્રભુ ! ધર્મ તરવનો મૂળે ઉપદેશ આપો, સૂરિએ યતિ અને શુદ્ધી એમ બંને પ્રકારે ધર્મ દેશના આપી. સરલ પરિણામને લીધે વિધ્યે સમ્યક્ત્વાદિ બાર પ્રકારના શ્રાવક

વિંધ્યનીકથા.

(૩૩૬)

ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. ત્યારબાદ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે ધર્મ સેવનમાં દિવસો નિર્ગમન કરતો હતો.

એક દિવસ વિંધ્ય બહુ માંદગીમાં આવી પડ્યો. તેથી ત્હેનાં કુટુંબીઓએ શેઠને કહ્યું કે, કોઈપણ ઉપ-
વિંધ્યની માંદગી. ચાર કર્યા વિના આ રોગ મટે તેવો નથી, માટે, કોઈ વૈદ્યને બોલાવો. શ્રેષ્ઠી બોલ્યો, એમાં વૈદ્યની કંઈપણ જરૂર નથી. મહારા પુત્રને થોડા દિવસમાં શાંતિ થઈ જશે, કંઈપણ તમ્હારે હરકત રાખવી નહીં. ત્યારબાદ શેઠના કબ્જા પ્રમાણે વિંધ્યને આરામ થઈ ગયો. તેથી શેઠની કીર્તિ સર્વ ઠેકાણે એવી પ્રસરી ગઈ કે વિંધ્ય શેઠ સર્વ બાણે છે. તેમજ નિમિત્તશાસ્ત્રમાં પણ સારી રીતે બાણે છે. તેવામાં રાજાની મુખ્ય રાણી બહુ વ્યાધિથી ઘેરાઈ ગઈ તેથી રાજ્યમાં દીલગીરી ફેલાઈ ગઈ. ત્યારે રાજાને કોઈએ કહ્યું કે, વિંધ્ય શેઠ ઔષધાદિક સર્વ ઉપચાર બાણે છે. રાજાએ તરતજ શેઠને બોલાવ્યા, શેઠ પણ રાજાની પાસે ગયા અને ભેટ મૂકી નમસ્કાર કરી બોલ્યા કે, હે રાજા! શી આજ્ઞા છે? રાજા બોલ્યો, અંત:પુરમાં જાઓ, ત્યાં રાણી બહુ દુ:ખી છે. માટે ઔષધાદિક ઉપચાર કરી જલદી તેને આરામ થાય તેમ કરો. શ્રેષ્ઠી બોલ્યો, સ્વામિન્! હું વૈદ્ય નથી, તેમજ મંત્ર, તંત્રમાં પણ કંઈ બાણતો નથી. છતાં આપ મ્હને કેમ આ પ્રમાણે ફરમાવો છો? રાજા બોલ્યો, મહારોગથી બુઝો પાડતા પોતાના પુત્રને કોઈપણ ઉપચાર અથવા મંત્ર, તંત્રથી ત્હેં સાબો કર્યો હતો અને કોઈ વૈદ્યને પણ બોલાવ્યો નહોતો, છતાં આ વખત ના પાડે છે તેનું શું કારણ? તે સાંભળી શ્રેષ્ઠી હાસ્યપૂર્વક બોલ્યો, આપની સાથે મ્હારે એકાંતમાં કંઈક વાત કરવાની છે, માટે મહેરબાની કરો. રાજાએ બ્રહ્મીના ઈસારે લોકોને દૂર કર્યા, એટલે શ્રેષ્ઠીએ પોતાના પુત્ર સંબંધી વ્યંતરે કહેલી

(૩૪૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

સર્વ વાર્તા રાજને નિવેદન કરી, પછી રાજએ પૂછ્યું, હવે ત્હને આપવાનું કેટલું દ્રવ્ય બાકી રહ્યું છે ? શ્રેષ્ઠી બોલ્યો, હવે પચાસ હજાર બાકી રહ્યા છે. એમ કેટલીક વાત કરી રાજની આજ્ઞા લઈ શ્રેષ્ઠી પોતાને ઘેર ગયો. હવે વિંધ્ય પણ પોતાને ત્યાં વિધિસહિત વૃદ્ધિધર્મ પાળે છે. પરંતુ દેશાવકાશિક વ્રત ઉપર તેનું વિશેષ ધ્યાન ખેંચાય છે. તેથી તે હુમ્મેશાં પોતાનો નિયમ ચુકતો નથી.

એક દિવસ વિંધ્ય બહાર ઉદ્યાનમાં ફરવા જતો હતો, તે વખતે તેજ માર્ગે ચંડસિંહ નામે રાજનો વિંધ્યની દ્વારપાલ પવનવેગી સાંઢણી ઉપર બેસી શિથિલતા. જતો હતો, તે તેના બેવામાં આવ્યો. અને તે દ્વારપાલ ખાસ પોતાનો મિત્ર હોવાથી

યોગ્ય સત્કાર પૂર્વક સંભાષણ કરી તેણે તેને પૂછ્યું કે, હે મિત્ર ! આજે કઈ તરફ સ્વારી કરી છે ? ચંડસિંહ બોલ્યો, હે બાંધવ ! રાજના હુકમથી દ્રવિડ નરેશની પાસે હું જાઉં છું. કારણકે તેની સાથે હાલમાં યુદ્ધનો પ્રસંગ આવી પડ્યો છે. પરંતુ તેમ નહીં કરતાં સલાહશાંતિ કરવાનો વિચાર છે. વિંધ્ય બોલ્યો, હે મિત્ર ! ત્યાં એક અમુક રાજમંત્રી છે. ત્હને આટલા મહારા સમાચાર આપજે કે, તે મહારાં ધન જલદી મોકલી દે, તેમજ મહારા પત્રનો જલદી પ્રત્યુત્તર અહીં મહારી ઉપર મોકલી દે. આ કાર્ય મહારે પોતે ત્યાં જઈને કરવા જેવું છે, પરંતુ ત્હારી પાસે કહેવડાવવાનું કારણ તો એટલું જ છે કે, છ માસ સુધી વીશ ગાઉથી વધારે પ્રયાણ કરવાનો મહારે નિયમ છે. છ માસ પછી મહારાથી ચારે દિશાઓમાં દોઢસો યોજન જવાની છુટ છે. પરંતુ હાલમાં જઈ શકાય તેમ નથી. વળી તું રાજકાર્ય માટે ત્યાં જાય છે, અને અચાનક ત્હારો મેળાપ થયો છે, તેથી તેનું પણ આ સાંકેતિક કાર્ય ત્હારાથી સિદ્ધ થશે. વળી આ સમાચાર ત્હારે તેને

વિંધ્યનીકથા.

(૩૪૧)

એકાંતમાં કહેવા. તે સાંભળી ચંડસિંહ દ્રવિડ દેશમાં રાજની પાસે ગયો.

હવે આ બંને જણ એકાંતમાં આ વાત કરતા હતા તેવામાં ત્યાં કોઈક માણસ આવ્યો હશે, તેણે આ વિંધ્યને શિક્ષા. વાત સાંભળી. તેથી તેણે પોતાના રાજને વિંધ્યની સર્વ વાત કહી. રાજએ તરતજ હુકમ કર્યો કે, વિંધ્ય શેઠના પુત્રને બાંધીને અહીં લાવો. કારણકે તે દુષ્ટ મહા પાપી છે. અને મહારા વૈરીના મંત્રી સાથે તેનો મેળાપ છે, તેમજ તેની સાથે આપ લેનો વ્યવહાર પણ કરે છે. માટે તે સારું નહીં. કોઈ વખત તેમાંથી અનર્થ ઉત્પન્ન થાય. તેથી એવા અધર્મીનો ખાસ નિબંધ કરવો જોઈએ. પ્રધાને તરતજ આરક્ષકને આજ્ઞા કરી. આરક્ષક પાયદળ સાથે તેને ત્યાં જઈ વિંધ્યને પકડી બાંધીને રાજની આગળ લાવી ઉભો કર્યો. આ વાત વિંધ્ય શેઠના જાણવામાં આવી કે તરતજ તે પણ રાજ પાસે ગયા. પોતાના સ્વજન વર્ગની પ્રેરણાથી શ્રેષ્ઠીએ પ્રાર્થના કરી કહ્યું કે, દેવ ! મહારા પુત્રે આપનો શો અપરાધ કર્યો છે ? જેથી એને ચારની માફક બાંધીને અહીં લાવ્યા ? રાજ બોલ્યો, આ તારો પુત્ર બહુ બદમાસ છે. તેથી ત્હને ફાંસીએ લટકાવવાનો છે. કારણકે મારા શત્રુ સાથે તે મસલત કરે છે. શ્રેષ્ઠી બોલ્યો, રાજ-ધિરાજ ! આપની ઈચ્છા પ્રમાણે હંડ લઈને એકવાર ત્હને મુક્ત કરો. નહીં તો મહારા સ્વજન વર્ગનો મહુને અપવાદ લાગશે. આ પ્રમાણે લોકાપવાદ ટાળવા માટે શ્રેષ્ઠીના ઘણા આગ્રહથી રાજએ પચાશ હજાર રૂપીઆ હંડ કરી વિંધ્યને મહા કષ્ટે છોડી મૂક્યો. પછી શેઠ પોતાના પુત્રને ઘેર લઈ ગયા. પણ ગાઠ બંધનોની પીડાથી તેને ઠાહજવર આવી ગયો. શ્રેષ્ઠીએ જાણ્યું કે, જરૂર હવે આ જીવવાનો નથી. કારણકે એના લાખ રૂપીઆ પૂરા થઈ રહ્યાં

(૩૪૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

છે, એમ વિચાર કરી શ્રેષ્ઠીએ કહ્યું કે, હે વત્સ! હવે ધર્મ ધ્યાનમાં સાવધાન થા! ગૃહાદિકનો પ્રતિબંધ છોડી દે. પુત્ર યોદ્ધો, હે તાત! લોભના વશ થઈ બહુ વસ્તુઓનો મહેં સંગ્રહ કર્યો. તેથી બીજા શિક્ષા વ્રતમાં મહુને અતિચાર લાગ્યો અને તેનું ફલ આ લોકમાં પણ મહારે લોગવવું પડ્યું. અહો! મહારા જેવો નિર્ભાગી બીજો કોણ હોય? તેમજ પરલોકમાં પણ મહુને આથી અધિક દુઃખ લોગવવું પડશે. માટે હે તાત! ચિંતામણીનો પણ તિરસ્કાર કરનાર એવા મહોટા ત્યાગી અને ગુણવાન કોઈપણ ગુરૂ મહારાજને અહીં યોલાવો. જેથી હું પર્યાલોચન કરી આત્મશુદ્ધિ કરું. તે સાંભળી શ્રેષ્ઠી પોતે જ ગુરૂ પાસે જતો હતો. તેવામાં તે વિંધ્ય તેવા પ્રકારના શુદ્ધ ભાવથી પ્રાણુ વિમુક્ત થઈ ગયો. અને સૌધર્મ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયો, ત્યાંથી ચવી ત્રીજે ભવે સિદ્ધ થશે. માટે હે ભવ્ય પ્રાણીઓ! પોતે ગ્રહણ કરેલા નિયમને લેશમાત્ર પણ કલંકિત કરવો નહીં.

इति द्वितीयशिक्षाव्रतप्रथमातिचारं विन्ध्यकथानकं समाप्तम् ॥



સદ્ગુણશ્રેષ્ઠીની કથા.

દ્વિતીયપ્રેષણાતિચાર.

દાનવિર્ય રાજા યોદ્ધો, હે કૃપાસિંધુ! હવે બીજા શિક્ષા વ્રતની અંદર બીજા અતિચારનું વૃત્તાંત દષ્ટાંત સહિત અમને સંભળાવો? જેથી આ લોકનો ઉદ્ધાર થાય. શ્રીસુપાર્શ્વ પ્રભુ યોદ્ધા, હે રાજન્! જે શ્રાવક દિગવકાશનો નિયમ લઈ પોતે ન બાંધ પરંતુ બીજાને મોકલે તે મૂઠ યુદ્ધિવાળા સદ્ગુણી માફક બહુ દુઃખી થાય છે.

સકુંનીકયા.

(૩૪૩)

આ ભરતક્ષેત્રમાં સ્થાવર નામે એક નગર છે. જેમાં જૈન મતનો જાણુકાર સુંદર નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. તેમજ તેમાં સ્થિર નામે સમ્યક્ દષ્ટિ એક શેઠ રહે છે. સહદેવી નામે તેની ભાર્યા છે, વળી સકું નામે તેમને એક પુત્ર છે. પરંતુ તે ધર્મમાં કંઈપણ જાણુતો નથી, તેમજ કંઈક ધનવાન અને જુદિમાં જડ છે. અનુક્રમે ઉમ્મર લાયક જાણી માતપિતાએ તહેને બહુ રૂપવંતી રૂપિણી નામે એક કન્યા પરણાવી. પછી એક દિવસ કોઈ પુણ્યના ઉદયે સકું પોતે મુનીંદ્ર પાસે ગયો. ત્યાં વ્યાખ્યાનમાં વિનય ધર્મની પ્રરૂપણા આલતી હતી. તેમાં બહુ રસ પડવાથી આદરપૂર્વક તે સાંભળવા માટે બેઠો. દરેક ધર્મમાં વિનય ધર્મ મુખ્ય છે. વળી સમ્યકત્વાદિ સર્વ જૈન ધર્મ પણુ વિનય ધર્મથીજ સિદ્ધ થાય છે. તેમજ વિનીત પુરૂષને લક્ષ્મી પોતાની મેળેજ પ્રાપ્ત થાય છે. યશ અને કીર્તિ પણુ વિનીતને વળગી રહે છે. વળી કોઈપણુ સમયે દુર્વિનીત પુરૂષ પોતાની કાર્ય સિદ્ધિ કરી શકતો નથી. વિગેરે વિનયના બહુ ગુણો સાંભળી તેણે સૂરિના ચરણકમલમાં શ્રાવકધર્મનો સ્વીકાર કર્યો, પછી વંદન કરી સકું શ્રાવક પોતાને ઘેર ગયો.

કેટલોક સમય વ્યતીત થયા બાદ સ્થિરદેવ શ્રેષ્ઠી દેવલોક પામ્યો. પછી સકું શ્રેષ્ઠી ઘરનો અધિપતિ પામ્યો. પરંતુ દૈવયોગને લીધે અનુક્રમે ઘરનો વૈભવ નષ્ટ થવા લાગ્યો. જેથી દુર્જન લોકો તેનો પરાભવ કરવા લાગ્યા. આ અસહ્ય દુઃખ નહીં સહન થવાથી સકું પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે, આ દુર્જન લોકોમાં તિરસ્કાર સહન કરી પડી રહેવું ઠીક નહીં. કારણુ કે કોઈક વિદ્વાને કહ્યું છે કે, હે માની પુરૂષ! જો તું

(૩૪૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

જીવતો હોય તો, દુર્જનોની આંગળીઓનો પરાજય નહીં સહન કરતાં ત્હારે વિદેશમાં ચાલ્યું જવું. એમ નિશ્ચય કરી પોતાની સ્ત્રીને તેણે કહ્યું કે, વેપાર માટે કોઈપણ દેશાંતરમાં હું જવાનો છું માટે ભાતું તૈયાર કર. સ્ત્રીએ પણ તે પ્રમાણે જલદી તૈયાર કર્યું. પછી ગૃહ સંબંધી કાર્ય સ્ત્રીને સોંપી સારા મુહૂર્તે ભાતું બાંધી જમીને સક્ર પોતાના ઘેરથી નીકળ્યો.

મધ્યાન્હ કાળ થયો એટલે નગરની પાસમાં આમલીઓનું એક વન આવ્યું. પરિશ્રમને લીધે થાકી જવાથી ભાતાનું પોટલું પોતાના માથા તળે મૂકી આમલીની છાયામાં તે સુઈ ગયો. અને પોતે વિચાર કરવા લાગ્યો કે નિર્ભાગી એવો હું, અહીં ક્યાં આવ્યો ? અત્યારે બંધુ, સ્વજન કે મિત્રવર્ગ પણ મ્હારો કોઈ નથી. નિર્ધન પ્રાણીઓને સર્વ દિશાઓ શૂન્ય ભાસે છે. વળી મિત્રોથી ભરેલું આ ભૂમંડલ છે, છતાં પણ તું છાશ પી. એમ કોઈપણ અત્યારે મ્હને કહેતું નથી. આ સર્વ લક્ષ્મીદેવીનો જ ચમત્કાર છે. એમ ચિંતવન કરતો હતો, તેવામાં ત્હને બગાસું આવ્યું. જેથી તત્કાળ તેના મુખમાં આમલીનું ફળ પડ્યું, તેથી તે બહુ ખુશી થયો અને સમજ્યો કે આ પણ એક શકુન છે. નહીં તો મુખની અંદર ફલ ક્યાંથી પડે ? માટે જરૂર કોઈપણ અચિંત્ય લાભ મ્હને પ્રાપ્ત થશે. એ પ્રમાણે વિચાર કરતો હતો તેટલામાં, તેણે ઉત્તર દિશા તરફથી શ્વેત વસ્ત્રધારી મુનીંદ્રને આવતા જોયા. જેમના હાથ ઠીંચણ સુધી લાંબા હતા, પગમાં સોનાની પાહુકાઓ પહેરેલી હતી. જેમના નેત્રોની શોભા પ્રકુલ્લ કમલ પત્રને અનુસરતી હતી, અને નાસિકાના અથ્ર ભાગ ઉપર દ્વિષ્ટિ રાખી જેઓ ધ્યાન કરતા હતા એવા મુનિવરને જોઈ તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે, જરૂર આ મહાત્મા વિનય ગુણને લાયક છે “ વિનય-

સદ્ગુનીકથા.

(૩૪૫)

શુભ લક્ષ્મીને ઓલાવી સ્વાધીન કરે છે ” એ પ્રમાણે મુનીંદ્રના વાક્યનું સ્મરણ કરી તે એકદમ ઉભો થયો અને ઉતાવળથી પ્રેમપૂર્વક સ્વાગત ઓલતો, ઘણા કાળે આવેલા મિત્રની માફક તેમના સન્મુખ ગયો. પછી મુનિને નમસ્કાર કરી, વસ્ત્રના છેડાવડે મુનિના ચરણોને સ્વચ્છ કરી, બહુ સન્માન પૂર્વક આમલીની છાયામાં આસન ઉપર બેસાર્યા અને પોતે ચરણકમલની સેવા સાથે આશ્વાસન કરવા લાગ્યા.

મુનિ બોલ્યા, તું કેણુ છે ? ક્યાંથી આવ્યો ? ક્યાં જાય છે ? અને જવાનું શું પ્રયોજન છે ? સદ્ગુ બોલ્યો,
મુનિનો પ્રશ્ન હું અહીં સમીપમાં રહેલા નગર શેઠનેા પુત્ર છું. શ્રાવક કુળમાં મહારો જન્મ છે.

પરંતુ વૈભવહીન થઈ ગયો છું. તેથી મહારા પિતાના મરણ પછી શેઠ પદવી પણ મહારી ચાલી ગઈ છે. સ્વજન લોકોએ પણ મહારૂં અપમાન કર્યું, તેથી દુઃખનો માર્યો હું દ્રવ્ય મેળવવા નીકળેલો છું. મહારા નગરથી થોડાજ ચાલ્યો છું. એટલામાં બહુ પરિશ્રમ લાગવાથી થાકીને અહીં બેઠો. તેટલામાં આપનાં દર્શન થયાં. મુનિ બોલ્યા, ભદ્ર ! મહારા દર્શનથી હવે તહારૂં નિર્ધનપણું રહેવાનું નથી, માટે મહારી સાથે તું ચાલ. નજીકમાંજ ત્હને મહોટો નિધાન બતાવું. સદ્ગુ તેમની સાથે ઉત્તર દિશા તરફ ચાલ્યો. જ્યાં પ્રથમ તેણે મુનીંદ્રને પ્રણામ કર્યો હતો, તેજ ઠેકાણે મુનિએ ત્હને ચાર આમ્રવૃક્ષ બતાવીને તેઓની નીચે ચાર દ્રવ્યથી ભરેલા કલશ બતાવ્યા, અને કહ્યું કે, આ નિધાનની નિશાની માટે દરેક વૃક્ષની શાખાઓમાં કંઈક નિશાની કરી લે. પછી સદ્ગુ શ્રેષ્ઠીએ પોતાના વસ્ત્રનેા છેડા ફાડી ચારે શાખાઓમાં ચીંથરા બાંધીને કલશની નીશાની કરી લીધી.

ત્યારબાદ તેઓ બંને જણ ફરીથી તે આમલીની છાયામાં

(૩૪૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

આવીને બેઠા. પછી સક્રુ બોલ્યો, હે મહા
મુનિનું ચરિત્ર. પુરૂષ ! આપનો જન્મ મહોત્સવ કયા નગ-

રમાં થયો છે ? અને હાલમાં પોતાના
ચરણવડે કયું નગર પવિત્ર કરવા ધારો છો ? સિદ્ધ પુરૂષે કહ્યું,
મહાભાગ ! ઉત્તરદિશાઝૂપી સ્ત્રીના ભાલસ્થલમાં તિલક સમાન
કનકપુર નામે નગર છે. તેમાં હું જન્મ્યો છું, હાલમાં સમૈતગિરિની
યાત્રા માટે જવું છે, અને આયુષ પૂર્ણ થવાથી ત્યાંજ મ્હારે
કાળ કરવાનો છે. માટે હાલ તું ત્હારે ઘેર ચાલ્યો જા. ત્યારબાદ
રાજાની આજ્ઞા લઈ મ્હારા બતાવેલા નિધાન ત્હારે કાઢી લેવા અને
પ્રણતજનોનાં મનોવાંછિતસુખ પૂર્ણ કરવાં. વળી તારા નિધાનોનું
વૃત્તાંત રાજા જાણશે પરંતુ મ્હારા મંત્રના પ્રભાવથી ત્હારે કોઈનો
પણ ભય રાખવો નહીં. અને ત્હારી ઇચ્છા પ્રમાણે વૈભવવડે
વિલાસ કરવા, એમ કહી સિદ્ધપુરૂષ ચાલતો થયો. પછી સક્રુ પણ
પાછો વળીને સંધ્યા સમયે પોતાને ઘેર આવ્યો. એટલે તેની સ્ત્રી
બોલી, સ્વામિન ! અપશકુન થયા કે શું ? પાછા કેમ આવ્યા ?
સક્રુ બોલ્યો, પ્રિયે ! શકુન બહુ સારા થયા છે. પ્રભાતમાં તેનું
સ્પષ્ટ ફલ જણાશે. પરંતુ હાલ જીનપૂજા માટે સામગ્રી તૈયાર
કર. સ્ત્રીએ પણ તેજ પ્રમાણે પૂજા સામગ્રી એકઠી કરી. સક્રુ શ્રેષ્ઠી
ભાવપૂર્વક જીન પ્રતિમાની પૂજા કરી સુખ ગયો. પ્રાતઃકાલમાં
જીન વંદન કરી કંઈપણ ભેટ લઈ તે રાજા પાસે ગયો અને ભેટ
મૂકી નમસ્કાર કરી નિધાન સંબંધી સર્વ વાર્તા રાજાને જણાવી
એટલે રાજાએ પણ દ્રવ્ય લાવવાની પરવાનગી આપી, પછી તે
પોતાના ઘેર આવી બોહવાનાં સાધનો લઈ નિધાન સ્થાનમાં ગયો.
અને યુકિતપૂર્વક ચારે કલશ કાઢી લઈ પોતાના ઘેર ચાલ્યો
આવ્યો.

નિધાનની વાત સાંભળી નગરલોકો મંગલિક માટે અક્ષત-

સદ્ગુનીકથા.

(૩૪૭)

પાત્ર અને વસ્ત્ર લઇ સદ્ગુણેષીની મુલાકાત
ધનનો પ્રભાવ. માટે આવવા લાગ્યા. તેમજ બહુ ગાયક
લોકો વધાઇને માટે આવ્યા કરે છે, વળી
સ્વજન વર્ગીતો ત્યાંનો ત્યાંજ ખેસી રહે છે. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

સંપદિ સપદિ ઘટન્તે, કુતોઽપિ સંપત્તિ સહ શુવો લોકાઃ ।
વર્ષાભૂનિવહા ઇવ, કાલે કોલાહલં કૃત્વા ॥

અર્થ—“ વર્ષાકાલમાં દેડકાઓના સમૂહની માફક સંપ-
ત્તિના સમયમાં લક્ષ્મીના સંબંધવાળા લોકો એકદમ કોલાહલ
કરીને ક્યાંયથી પણ એકઠા થઈ જાય છે. ” આ પ્રમાણે લક્ષ્મીનો
મહિમા જોઈ સદ્ગુ બહુ ખુશી થઈ ગાયકજન સાથે જિનમં-
દિરમાં ગયો. પછી વિધિસહિત સ્નાત્ર પૂજા કર્યા બાદ ધર્મ
નિમિત્તે બહુ દ્રવ્યનો વ્યય કરી સ્વજન સહિત પુનઃ પોતાને ઘેર
આવ્યો. પશ્ચાત્ સાધુ વર્ગનો સંવિભાગ કરીને પોતે ભોજન કર્યું.
એ પ્રમાણે હરમેશાં ધર્મક્રિયા કરે છે. ત્યારબાદ તેણે દૂર દેશાંત-
રમાં વેપાર ચલાવ્યો અને ધર્મમાં પણ વિશેષ ઉદ્યમ કરવા લાગ્યો.

કદાચિત તેણે સંક્ષેપથી દિગ્વત્રત ગ્રહણ કર્યું કે, મન, વચન
અને ક્રિયાથી બંને પ્રકારે આજથી એક
દિગ્વત્રતનો સંક્ષેપ મહિના સુધી કોઈપણ કાર્ય પ્રસંગે પચીસ
યોજનથી વધારે મહારે ગમન કરવું નહીં.
વળી પ્રથમ તેણે ચારે દિશાઓમાં મળીને દોઢસો યોજનની છુટ
રાખેલી હતી. હવે કોઈક પુરૂષે તેને સમાચાર આપ્યા કે, સ્થાવર
નગરના રાજાનું લશ્કર શ્રીનગર પ્રત્યે જવાનું છે. ત્યારબાદ સદ્ગુ
શ્રેષ્ઠોએ પોતાને દિગ્વત્રત હોવાથી એક પત્ર લખી પોતાના નોકર
સાથે ત્યાં રહેલા પોતાના માણસો ઉપર મોકલાવ્યો અને પત્રમાં
લખ્યું હતું કે, અહીંથી સર્વ સૈન્ય સહિત સ્થાવર નગરનો રાજા

(૩૪૮)

શ્રામુપાર્શ્વનાથચરિત્ર

શ્રીનગર પ્રત્યે ચઢાઈ કરી આવે છે. માટે સર્વ કરીયાણું તૈયાર રાખવું. અને કેટલોક સમય તમ્હારે ગિરિદુર્ગમાં રહેવું, વળી મ્હારો લેખ વાંચી પુનઃ પત્ર વ્યવહાર રાખવો. અને મ્હારા પત્ર પ્રમાણે તમ્હારે વેપારનો ઉદ્યોગ કરવો.

લેખવાહક પુરૂષ લેખ લઈ અર્ધે માર્ગે ગયો એવામાં સ્થાવર નરેન્દ્રના ચાર પુરૂષો ત્હને મળ્યા. તેઓ
લેખવાહક બોલ્યા, તું કોણ છે ? અને ક્યાં જાય છે ?
 એમ પુછતાંજ તે તરત ગભરાઈ ગયો. એટલે તેઓએ લેખ સહિત તે પુરૂષને પકડી લઈ રાજા આગળ રજૂ કર્યો, રાજાએ તે લેખ લઈ વાંચી જોયો. અને એકદમ ક્રુપિત થઈ તે લેખ મંત્રીને આપ્યો. મંત્રીએ પણ તે વાંચી જોઈ રાજાની આજ્ઞાથી સઠ્ઠ પાસે પોતાના અંગરક્ષકો મોકલ્યા અને કહ્યું કે, ત્હને બાંધીને જલદી અહીં લાવો. સુભટોએ પણ તેજ પ્રમાણે અવળા હાથે બાંધી સઠ્ઠને નરેન્દ્રની આગળ ઉભો કર્યો. રાજા બોલ્યો, રે ! રે ! પાપિષ્ઠ ! અધમ ! પ્રત્યક્ષ શત્રુ ? હેરિક ! મ્હારો નગરશેઠ થઈને પણ તું મ્હારી ગુપ્ત વાર્તાઓ લેખ મારફત મ્હારા શત્રુઓને ત્યાં જણાવે છે. માટે તું દંડને પાત્ર છે. પરંતુ સાધર્મિક છે એમ જાણી ત્હને એકવાર મુક્ત કરું છું. ફરીથી આ પ્રમાણે કરીશ નહીં. પ્રથમ કષાય (ક્રોધ) ને લીધે જે ત્હારો આ કર્થનોના કરી છે તે પણ ત્હારે ક્ષમા કરવી એમ કહી રાજાએ ત્હને વિદાય કર્યો.

સઠ્ઠ શ્રેષ્ઠી વિલક્ષ થઈ પોતાને ઘેર ગયો. પરંતુ બાંધનોની પીડાને લીધે બહુ દુઃખી થયો અને વિચાર સઠ્ઠનો પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યો કે, રે જીવ ! હે હતાશ ! સ્ત્રી પુત્રાદિકને માટે અતિ લોભરૂપી ગ્રહથી ઘે-

મતિસાગરમંત્રીનીકથા.

(૩૪૯)

રાઈને તું નિયમ ભાગવા તૈયાર થયો પરંતુ તે પુત્રાદિક પરિવાર દૂર રહેશે અને ત્હારા દુઃખમાં અંશ માત્ર પણ ભાગ તે લેવાનો નથી. હા ! મ્હને ધિક્કાર છે કે, હું એકલો દુઃખનું પાત્ર થયો. રે જીવ ? મ્હોટા નિયમના ભંગરૂપી વૃક્ષના પુષ્પ સમાન અંધનાદિક દુઃખ આ લોકમાં ત્હેં અનુભવ્યું. અને મુખ્ય ક્ષણ તો કુગતિમાં આગળ ઉપર ત્હારે ભોગવવુંજ પડશે એમ ચિંતવન કરતો સદ્ગુણ શ્રાવક આયુષ પુર્ણ કરી નાગકુમાર દેવોમાં ઉત્પન્ન થયો. ત્યાંથી અધીરો બહુ દુઃખ અનુભવી અનુક્રમે કર્મનો ક્ષય કરી સિદ્ધપદ પામશે. માટે હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! અલ્પમાત્ર પણ નિયમનો ભંગ કરવો નહીં. કારણકે ક્ષીણી યોગિજ્ઞાન તથા સદ્ધર્મની પ્રાપ્તિ બહુ દુર્લભ છે.

इति द्वितीयशिक्षाव्रतद्वितीयातिचारविपाके सद्वक्तानकं
समाप्तम् ।



મતિસાગરમંત્રીની કથા.

તૃતીય શબ્દાતિચાર.

દાનવીર્ય રાજા બોલ્યો, હે જગદ્ઉદ્ધારક ! હૃમ્મેશાં ગુરુઓનો દ્વિષ્ટિ શિષ્ય તરફ કોમળ હોય છે, માટે કૃપા કરી બીજા શિક્ષાવ્રતમાં ત્રીજા અતિચારનું લક્ષણ કહો. શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા, હે રાજા ! જે પુરૂષ દેશાવકાશિક વ્રતલક્ષને કાસાદિક (પુંખાર.દિક) ના નિમિત્તે શબ્દ કરે છે તે મતિસાગરની માફક આ લોકમાં પણ બહુ દુઃખ ભોગવે છે.

આ ભરતક્ષેત્રમાં પ્રથ્વીરૂપી પ્રમદાના બાલ સ્થલમાં તિલક

(૩૫૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

સમાન રથવૃત નામે નગર છે. સમરાંગણમાં મતિસાગર દૃષ્ટાંત અતિશય કીર્તિ પામેલો રિપુવિક્રમ નામે રાજા તેમાં રાજ્ય કરે છે. વળી તે રાજા રાજ્યના લોભથી પોતાને જેટલા પુત્ર જન્મે છે તેઓના નાક, કાન, ઓષ વિગેરે અંગો કાપી નાખે છે, એટલુંજ નહીં, પણ તેઓ રાજ્યને લાયક ન થાય તેવી રીતે કરે છે. આ પ્રમાણે પોતાના પતિનો બળાત્કાર જોઈ મદનશ્રી રાણી બહુ ચિંતાતુર થઈ ગઈ. હવે અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિ મતિસાગર નામે તે રાજાનો એક મંત્રી છે, તેને મદનશ્રી રાણીએ ગુપ્ત સમાચાર કહેવરાવ્યા કે, દરેક પુત્રોને રાજા પોતેજ રાજ્યને ગ્રહણ કરવા નાલાયક કરે છે, માટે કૃપા કરી પોતાની બુદ્ધિવડે તમે મારા ગર્ભનું રક્ષણ કરો, મતિસાગર મંત્રીએ પણ રાણીનું વચન અંગીકાર કર્યું અને રાણીની સાથેજ સગર્ભા થયેલી પોતાની એક દાસીને એકાંતમાં ઉપદેશ આપી ખાનગી રીતે રાણી પાસેમોકલી. અનુક્રમે ગર્ભનો સમય પૂર્ણ થયો એટલે બહુ સુક્રિતપૂર્વક મંત્રીએ બન્નેને સાથે પ્રસવ કરાવ્યો. તેમાં રાણીને પુત્ર અને દાસીને પુત્રી જન્મી. મંત્રીના કહ્યા પ્રમાણે તરતજ દાસીએ પોતાની પુત્રીને રાણીની શય્યામાં મૂકી, અને પુત્રને પોતે લઈ તે દાસી મંત્રીના ઘેર આવી. ત્યારબાદ વૃદ્ધ દાસીએ રાજાને જણાવ્યું કે, દેવીને પુત્રી જન્મી. એ વાત સાંભળી રાજા મૈાન થઈ ગયો. પછી મંત્રીએ તે પુત્રનું નામ હરિવિક્રમ પાડ્યું શુકલપક્ષના ચંદ્રની માફક દરેક કળાઓ સાથે તે પુત્ર દિનદિન પ્રત્યે વધવા લાગ્યો.

હવે રિપુવિક્રમ રાજા કાળઘર્ષ પામ્યો. તેથી મતિસાગર મંત્રીએ હરિવિક્રમને રાજ્યાસન ઉપર મતિસાગરમંત્રી. સ્થાપન કર્યો. પછી તે સ્વેચ્છા પ્રમાણે વિલાસ કરવા લાગ્યો, અને રાજ્ય કારભાર

મતિસાગરમંત્રીનીકથા.

(૩૫૧)

મંત્રી ચલાવે છે. તેવામાં એક દિવસ હરિવિક્રમ રાજને કોઈએ કહ્યું કે, તું તો નામ માત્ર રાજ છે. ખરો રાજ તો મંત્રી છે. કારણકે તે પોતાની મરણ મુજબ દરેક વ્યવહાર ચલાવે છે. અને સ્વેચ્છા પ્રમાણે વિલાસ સુખ ભોગવે છે. વળી સામંતાદિકને પણ પોતાના તાબામાં રાખે છે અને પોતાનો ખર્ચનો પણ હુમ્મેશાં ભરેલો રાખે છે. તે સાંભળી રાજ વિચાર કરવા લાગ્યો કે, એનું કહેવું સત્ય છે. કારણકે વિષયમાં આસક્ત થઈને મહેં રાજ્યની પણ દરકાર રાખી નહીં. માટે કોઈપણ તેવો તુમ્હ આદેશ આપું કે, જેથી તે નહીં કરી શકે એટલે ત્હનેા સર્વસ્વ દંડ હું કરીશ. એમ વિચાર કરી રાજએ મંત્રીને કહ્યું કે, કૃતસ, કૃતદન, શાની અને મૂર્ખ એવા ચાર પુરૂષો તું મ્હને બતાવ. નહીં તો જરૂર તું મરણ વશ થઈશ. તે સાંભળી હૃદયમાં બહુ બ્યાકુલ થઈ મંત્રી પોતાને ઘેર ગયો. હવે મંત્રીની પુત્રી સુયશા બહુ બુદ્ધિશાળી છે તેથી તેણીએ એકાંતમાં પોતાના પિતાને પૂછ્યું કે, હે તાત ! આજે આપ ચિંતાતુર કેમ દેખાઓ છો ? મંત્રીએ રાજનો હુકમ કહ્યો, એટલે પુત્રી બેલી. હે તાત ! આ કાર્ય એટલું બધુ મહત્તા ભરેલું નથી માટે એમાં તમ્હારે કંઈપણ ચિંતા કરવી નહીં. આ હુદ્ પ્રશ્નનો જવાબ હું તેને આપીશ, પરંતુ તમ્હારે આ સંબંધી કંઈપણ બોલવું નહીં.

ત્યારબાદ સુયશા પોતાની સાથે એક કુતરો અને ધોળીને લઈ મંત્રી સહિત રાજ પાસે ગઈ. પછી રાજ સુયશાએ આપેલો બોલ્યો, હે મંત્રી ! ત્હારા કહેવા પ્રમાણે ઉતર. ચાર પુરૂષોને તું લાવ્યો ! મંત્રી બોલ્યો હે દેવ ! આ ત્હારી દીકરી તેઓને લાવી છે.

રાજના પૂછવાથી સુયશાએ પ્રથમ કુતરાને બતાવી કહ્યું કે, હે રાજન ! આ કુતરો માત્ર આહાર આપવાથી પ્રાયે ચાંડાલનું પણ કલ્યાણ થઈએ છે. માટે એને કૃતસ જાણવો. વળી કૃતદનનો

(૩૫૨)

શ્રીસુપાશ્વનાથચરિત્ર.

શિરોમણિ તું પોતેજ છે. કારણકે જે મંત્રીએ જન્મથી આરંભી ત્હને મ્હોટો કર્યો અને રાજ્ય ગાદીએ બેસાર્યો, તેનેજ તું માશ્વા તૈયાર થયો છે. બોલ ! મ્હારા કહ્યા પ્રમાણે શું તું કૃતદન નથી ? તેમજ આ ઘોળી બહુ જ્ઞાની છે. કારણકે રાત્રીએ પણ ઢરેકનાં વસ્ત્ર તે ઝાળખી શકે છે. અને આ મ્હારો પિતા તે અજ્ઞાની છે. કારણકે તે એટલું પણ બાણી શકતો નથી કે, રાજા અવિવેકી અને કાનનો કાચો છે. તેમ છતાં તમ્હારી સેવા કરી વૈભવની વાંચ્છા રાખે છે. તે પ્રમાણે કહ્યું છે કે—

અવિવેકિનિ યો મૂપે, કુર્યાદ્ગૃહ્ણિ સમૃદ્ધયે ।

ગચ્છેદ્દિગન્તરં મન્યે, સ્વમારુહ્ય સમૃદ્ધયે ॥

ઘટવત્પરિપૂર્ણોઽપિ, વિદગ્ધો રાગવાનપિ ।

ગ્રહીતું શક્યતે કેન, પાર્થિવઃ કર્ણદુર્બલઃ ॥

અર્થ—“ જે પુરૂષ અવિવેકી રાજા તરફથી સમૃદ્ધિની ઇચ્છા રાખે છે, તે વૈભવ માટે આકાશ માર્ગે ચઢી દિગંતરમાં ચાલ્યો બીજા એમ હું માનું છું; વળી ઘટની માફક પરિપૂર્ણ, તેમજ ડાહ્યો અને રાગી એવો પણ રાજા જે કાનનો કાચો હોય તે કોઈથી પણ ગ્રહણ કરી શકતો નથી. ” એમ કેટલાંક સુય-શાનાં સુભાષિત વચનો સાંભળીને વિલક્ષ થઈ રાજા બોલ્યો, હે મંત્રી ! જે કંઈ મ્હારાથી ત્હારો અપરાધ કરાયો હોય તેની હાલ હું ક્ષમા માગુ છું. તે સાંભળી મંત્રી બોલ્યો—

પાષાણજાલકઠિનોઽપિ ગિરિર્વિશાલઃ,

સાંમિદ્યતં પ્રતિદિનં વહતા જલેન ॥

કર્ણોપ નાપપિશુનૈઃ પરિઘૃવ્યમાણઃ,

કો વા ન યાતિ વિકૃતિ દ્વદસૌહ્વદોઽપિ ॥

મતિસાગરમંત્રીનાકથા.

(૩૫૩)

અર્થ--“અનેક યાષાણીવડે કઠિન અને વિશાલ એવો પર્વત પણ નિરંતર વહેતા જલવડે લેદાઈ જાય છે તો પછી, કણું સૂચક-પિશુનોથી ઘસાતો અને દઢ સ્નેહવાળો એવો પણ કયો પુરૂષ વિકારને ન પામે ? ” માટે એમાં આપનો કંઈ દોષ નથી. જી હે રાજધિરાજ ! મહારાથો પણ જે કંઈ આપનો અપરાધ કરવામાં આવ્યો હોય તેની પણ આપની પાસે હું ક્ષમા માગુ છું અને વિશેષમાં એટલી મહારી વિનતિ છેકે, હવે મહારા ઘરની દોલત સહિત આપની મંત્રીમુદ્રા આપ લઈ લો. રાજા બોલ્યો, હે મંત્રી ! મુદ્રા મૂકવાનું ત્હારે કંઈ પણ કારણ નથી. આ રાજ્ય પણ ત્હારે આધીન છે. ત્યારબાદ મંત્રી ઉભો થઈ રાજાને પગે લાગી બોલ્યો, હે નરેશ્વર ! આજથી આ દેહપર્યંત મ્હારે મંત્રી મુદ્રાનો નિયમ છે. માટે હે સ્વામિન્ ! આ કાર્યમાંથી મ્હને મુક્ત કરો. અને આપની આજ્ઞાથી હું મુનિ દીક્ષા ગ્રહણ કરીશ. રાજા બોલ્યો, ક્રોધપણુ રીતે હું ત્હને રજા આપવાનો નથી. કારણકે તું મહારા સ્વાધીન છે. અને ત્હારા વિના મ્હારે પલભર પણ ચાલે તેમ નથી. માટે મહારાકાર્યમાં અવશ્ય ત્હારે રહેવું પડશે. મંત્રી બોલ્યો, પ્રભુ ! આપનું કહેવું ઠીક છે. પરંતુ હું આ કઠોર એવાં રાજકાર્ય કરવા માટે હવે ઇચ્છતો નથી, માટે આ સંબંધમાં હવે મ્હને ઘણા આશ્રહ કરવાની જરૂર નથી. આ પ્રમાણે મંત્રીનો દઢ નિશ્ચય બાણી રાજા બોલ્યો, મંત્રી ! ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહી શ્રાવક ધર્મની આરાધના કરવી બહુ ઉત્તમ છે. શું દીક્ષા વિના ધર્મ સાધન નહીં થતું હોય ? શ્રાવક ધર્મ પણ સુગતિદાયક થાય છે. એ પ્રમાણે રાજાનું વચન માન્ય કરી મંત્રી પોતાની પુત્રી સહિત પોતાને ઘેર ગયો.

પછી મંત્રીએ ગીતાર્થ એવા સદ્ગુરૂ પાસે જઈ અભ્યવ્રતા-

(૩૫૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

શ્રાવકધર્મ. દિક બાર પ્રકારનો શ્રાવક ધર્મ અંગીકાર કર્યો. અને તે પ્રમાણે નિરંતર પોતે પાળવા લાગ્યો. તેમજ બીજા શિક્ષાવ્રતમાં વિશેષ કરી દેશાવકાશિકનો નિયમ લીધો. એક દિવસ તેણે એવો નિયમ લીધો કે, આજે કોઈપણ કાર્ય માટે મ્હારે દિવસની અંદર પોતાના ઘરમાંથી બહાર જવું નહીં. તેવામાં રાજાએ મંત્રીની પાસે પોતાનો પ્રતીહાર મોકલ્યો. તે પ્રસંગે મંત્રી પોતાના રાજાના શત્રુના પ્રધાન પુરૂષને ખુબારો કરીને બોલાવી, તેની સાથે એકાંતમાં બેસી કંઈક વાતચિત કરતો હતો, તે બાબત મંત્રીના ઘેર જતાં પ્રતીહારના બેવામાં આવી, એટલે તરતજ તે શંકિત થઈ રાજાની પાસે આવ્યો. અને બન્નેની મસલત તેને કહી દીધી. તે સાંભળી રાજા બહુ ક્રોધાતુર થઈ ગયો અને પ્રતીહારને હુકમ કર્યો કે, મંત્રીને અવળા હાથે બાંધીને જલદી મ્હારી પાસે લાવો. તત્કાલ તેઓએ પણ હુકમ પ્રમાણે મંત્રીને દાખલ કર્યો.

રાજા બોલ્યો, મંત્રી ! હજી પણ તું દ્રેષ ખુદ્ધિને છોડતો નથી ? મ્હારા શત્રુને તું શા માટે માન આપે છે ? મંત્રીની કદર્થના. મ્હેં ક્ષમા માગીને ત્હારો સત્કાર કર્યો તેમ છતાં પણ તું તો અકૃત્યમાં પહોંચ્યો. અને પોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે તું વર્તે છે. માટે હવે ત્હને કેવી રીતે રાખવો ? વળી ત્હને સાધર્મિક બાણી હું ત્હારા પ્રાણુ તો નથી લેતો. પરંતુ માત્ર મ્હારા દેશનો ત્યાગ કરી તું ચાલ્યો જ. કારણ કે સ્વામી વિરૂદ્ધ કાર્ય કરવાથી ત્હારા પ્રાણુ પોતાની મેળેજ ચાલ્યા જશે. આ પ્રમાણે બોલવાથી નરેન્દ્રની માતા મદનશ્રી પણ મંત્રીનું બંધનાદિક હુઃખ સાંભળી રૂદન કરતી ત્યાં આવી અને બોલી કે, હે વત્સ ! સદાકાલ પરમ ઉપકારી એવા આ મંત્રીની કદર્થના દુર્જનોના કહેવાથી તું શા માટે કરે છે ? વળી હાલમાં આ

મતિસાગરમંત્રીનીકથા.

(૩૫૫)

મંત્રી વિશેષ પ્રકારે ધર્મમાં રક્ત થઈ શુભ કાર્ય કરે છે અને અનિષ્ટ કાર્ય સ્વપ્નમાં પણ તે ચિંતવતો નથી. તેમજ પ્રબલ વર્ગને પણ સમાન બુદ્ધિથી બુદ્ધિ છે. “ મહાત્માઓ શુભ વા અશુભ કોઈ પણ કાર્ય વિચાર્યા વિના કરતા નથી. ” માટે એક દમ મંત્રીને અંધનમાં નાખ્યો અને આ પીડા આપી તે બહુજ તહેં ખોટું કયું છે. વળી મંત્રીની પુત્રીએ તેજ વખતે તહુને જે કૃતઘ્નશિરોમણી કહ્યો હતો તે વાત આ પ્રમાણે અકૃત્ય કરવાથી તહેં પોતેજ સત્ય કરી. એમ કહી રાણીએ છરીથી અંધન કાપીને મંત્રીને છુટો કર્યો અને તેની ક્ષમા માગી. ત્યાર-બાદ મંત્રી ઘેલ્યો, આ કાર્યમાં ખાસ મહારોજ દોષ છે. કારણ કે આજે ઘરમાંથી બહાર ન નીકળવું એવો મહેં નિયમ લીધો હતો. છતાં હે દેવિ ! પ્રથમના પરિચયને લીધે ખુંખારો કરી શત્રુના પ્રધાનને મહેં ખોલાવ્યો, તેથી મહુને દેશાવકાશિક વ્રતમાં અતિચાર લાગ્યો. તેથી તેનું ફલ મહેં પોતેજ લોગવ્યું એમાં રાજાનો કંઈપણ દોષ નથી. તે સાંભળી રાજાનો ક્રોધ પણ શાંત થઈ ગયો. પછી રાજાએ પણ વિનયનાં વચન બોલી મંત્રીની ક્ષમા માગી. મંત્રી પણ સુખાસનમાં બેસી રાજાની આજ્ઞા લઈ પોતાને ઘેર ગયો. અને દૈવ અંધનોની પીડાને લીધે મંત્રીના શરીરે કાલજ્વર ભરાર્થ ગયો. જેથી ત્રીજે દિવસે અકસ્માત્ પ્રાણ-મુક્ત થઈ ગયો. અને કર્મના અનુસારે સૌધર્મ દેવલોકમાં અલ્પ રૂદ્ધિવાળો દેવ થયો. ત્યારપછી ત્યાંથી ચ્યવીને મહાવિદેહમાં ઉત્પન્ન થઈ ત્રીજે ભવે મોક્ષ સુખ પામશે.

इति द्वितीयशिक्षाव्रते तृतीयातिचारविपाके मतिजलधिपंत्रि-
कथानकं समाप्तम् ॥



(૩૫૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

કૃષ્ણની કથા.

અતુર્થસ્વરૂપપ્રદર્શનાતિચાર.

દાનવીર્ય રાજા બોલ્યો, હે જગત્પાતક ! આપની પવિત્ર દેશનાવડે સર્વ જગતના જીવો પવિત્ર થાય છે માટે, હે ભગવન્ ! આપ મહાન્ પરોપકારી છો. તેથી કૃપા કરી હવે બીજા શિક્ષા-વ્રતમાં ચોથા અતિચારનું સ્વરૂપ દર્શાવવા સાથે અમને સમજાવો. શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા, દેશાવકાશિક વ્રત શ્રદ્ધ કરીને જે પુરૂષ કોઈ કાર્યને લીધે દૂર રહેલા પુરૂષને પોતાના સ્વરૂપનું ભાન કરાવે છે, તે કૃષ્ણની માફક બહુ દુઃખી થાય છે.

ષટ્પાંડુભૂમિમાં ઉત્તમ શોભાને ધારણ કરતું માનખેટ નામે નગર છે. તેમાં સમસ્ત શત્રુઓનો પરાજય કૃષ્ણદૃષ્ટાંત. કરનાર અને સમગ્ર કલાઓનો પારગામી વિક્રમાદિત્ય નામે રાજા છે. પદ્મા નામે તેની પટરાણી છે. વિનયાદિક સદ્ગુણોનું મંદિર વિક્રમસેન નામે તેને પુત્ર છે અને કૃષ્ણ નામે તેનો મિત્ર છે. હવે એક દિવસ વિક્રમસેન કુમાર પોતાના મિત્ર સહિત હસ્તી ઉપર બેસી હૃદયને આનંદ દાયક અને મનોહર એવા નંદનવન નામે ઉદ્યાનમાં ગયો. ત્યાં આગળ એક પુરૂષ મળ્યો. તેણે પ્રાર્થના કરી કહ્યું કે, હે કુમાર ! રત્નમાલા નામે મહારી ભાર્યા સાથે હું આ કદલીગૃહમાં રાત્રીએ સુતો હતો તેટલામાં અશોકવૃક્ષ ઉપરથી નીચે ઉતરી એક મયૂર (મોર) મહારી સ્ત્રીની ડોકમાંથી રત્નાવળી હારનું હરણ કરી મહારા દેખતાં તે પાછો તેજ વૃક્ષ ઉપર ગયો. ત્યારપછી મહેલેને બાણ માર્યું. તે પાણુ તેને નહીં લાગતાં પાછું આવીને મહારાજ શરીરે લાગ્યું. વળી તે મોર કલા ચઢાવી આનંદપૂર્વક

કૃષ્ણનીકથા.

(૩૫૭)

નૃત્ય કરે છે. પરંતુ કોઈપણ પ્રકારે તેનો પરાજય થતો નથી, અને કોઈથી તે ડરતો પણ નથી. માટે આપ કૃપા કરી ક્ષણમાત્ર ત્યાં પધારો અને તે પક્ષીને બુઝો. કુમાર પોતે ત્યાં ગયો અને મોરને જોઈ વિસ્મિત થઈ તે જોડ્યો, હે મયૂર ! હારે નૃત્ય કરવાનું શું કારણ ? મોર જોડ્યો, હે કુમારેંદ્ર ! કૃપા કરી ક્ષણ માત્ર સાવધાન થઈ તું મહાર્ગ ચરિત્ર સાંભળ.

શીલરૂપી અલંકારથી બ્રહ્મ થયેલ રાષ્ટ્રકૂટ નામે પૂર્વભવમ
હું રાજપુત્ર હતો. એક દિવસ બહુ રૂપવંતી
મોરનું ચરિત્ર. નગરશેઠની પુત્રી મહુને મળી. તેને લઈ
કોઈક સાર્થવાહની સાથે હું સિંધુ દેશમાં
જતો હતો. વળી તે શેઠની પુત્રી ચાલવામાં બહુ ધીમી હતી
અને સાર્થવાહના લોકો બહુ ઝડપથી ચાલતા હતા. તેથી અમારે
અને સાર્થને ઘણું અંતર પડી ગયું. પછી અમે બંને જણ
માર્ગના શ્રમથી બહુ થાકી ગયા તેથી માર્ગ છોડી એકાંતમાં
નિર્ભયપણે અમે સુકામ કર્યો. રાત્રીના પ્રથમ પ્રહર સુધી કીડા
કરીને સુઈ રહ્યાં પછી રાત્રીના છેલ્લા પ્રહરે હું જાગી ઉઠ્યો તો
મહારી સ્ત્રી ત્યાં નહોતી તેથી મહેં ચારે બાજુએ તપાસ કર્યો
પણ તેનો પત્તો લાગ્યો નહીં. પછી મહેં વિચાર કર્યો કે પોતાનાં
માબાપને સંભારી કદાચિત્ તે પાછી વળી હશે પણ તે તેની
મહોટી બૂલ ગણાય, કારણ કે માર્ગમાં દુષ્ટ પ્રાણીઓ એને મારી
નાખશે. એમ હું વિચાર કરતો હતો તેટલામાં સૂર્યોદય થયો. ખેટલે
તેનાં પગલાં જોતો જોતો હું જતો હતો તેવામાં બહુ વેગથી દોડેલા
વાઘનાં પગલાં મહારા જોવામાં આવ્યાં તે ઉપરથી મહુને નિશ્ચય
થયો કે, આ નિર્દય વાઘે મહારી સ્ત્રીને મારી નાખી છે. પછી
ત્યાંથી હું સાર્થ પાસે જઈ પહોંચ્યો, સાર્થાધિપને આ સર્વ વૃત્તાંત
જણાવીને મહેં કહ્યું કે, જ્યાંસુધી હું મહારી સ્ત્રીની ખબર લઈ

(૩૫૮)

શ્રીસુખાર્થનાથચરિત્ર.

અહીં આવું ત્યાંસુધી તમ્હારે અહીં રોકાવું. પછી સાર્થવાહે પશુ મ્હારા વચનનો સ્વીકાર કરી મ્હારી સહાય માટે પોતાના કેટલાક સુખટો મોકલ્યા.

પછી હું ત્યાંથી સુખટો સહિત નીકળીને સ્ત્રીની શોધમાં ફરતો હતો તેવામાં એક વાઘ મ્હારા જોવા-
સ્ત્રીની શોધ. માં આવ્યો અને તે સુધ્ધ ગયો હતો. તેમજ તેની પાસમાં ઉત્તમ વીંટીઓ, કડાં, બાણુ-
 બંધ અને સુવર્ણના કંકણોથી વિભૂષિત તે બાલાના બન્ને હાથ, અને બહુ સુંદર સોનાની સાંકળ સહિત બન્ને ઝાંઝર તેમજ આ રતનાવલી હાર વિગેરે સર્વ આભૂષણો પડેલાં જોયાં. પછી તે બાલાના માંસથી તૃપ્ત થઈ સુતેલા તે વાઘને મ્હેં જોલાવ્યો. રે લંપટ ! નિરપરાધી બાળાને મારી હણુ પશુ નિર્ભય થઈ સુધ્ધ રહ્યો છે ? પરંતુ ત્હારા પેટમાંથી તે બાલાને જરૂર હું જે ચી લેવાનો છું. એ પ્રમાણે મ્હારાં અસહ્ય વચન સાંભળી વાઘ એક દમ જત્રત્ થઈ ઉભો થયો, અને પોતાના ગર્જરવથી પ્રહ્લાંડ રૂપી મંડપને વિખેરતો હોયને શું ? વળી ભારે પુંછડાના આડંબર વડે ભૂતલને કંપાવતો હોયને શું ? એમ અનુક્રમે યમ સમાન અત્યંત ગર્વને વહન કરતો તે મ્હારી ઉપર ધસી આવ્યો. મ્હેં પશુ વજ્ર સમાન ખેંરના ખીલાવડે ડાબા હાથે ત્હેની જીભ અને એાઠ વીંધી લીધા. તેમજ જમણા હાથમાં ધારણુ કરેલી છરીવડે તેનું ઉદર ચીરી નાખ્યું. તેથી તે તત્કાલ પ્રાણુ મુક્ત થઈ ગયો, પછી તે બાલાના શરીરના સર્વ અવયવ તેમજ તેનાં કડાં, કુંડલ વિગેરે સર્વ આભરણુ લઈને ફરસી ઉપર વાઘનું કલેવર ભરવી હું સાર્થવાહની પાસે ગયો, અને તેને કહ્યું કે રતનપુર નગરમાં રતનસંચય નામે શેઠ છે. દેવશ્રી નામે તેની ભાર્યા છે, તેઓ આ બાળાનાં માઆપ થાય છે, તેમને આ આભરણો તમે જાતે

કૃષ્ણનીકથા.

(૩૫૬)

જર્મને જરૂર આપજો અને આ સર્વ વૃત્તાંત તમ્હારા જાણવામાં છે તે પ્રમાણે કહેજો. કૃપા કરી આટલું મ્હારું કામ અવસ્થ કરવું. ભૂલશો નહીં. હવે હું આ સ્ત્રીનાં અંગો સાથેજ બળતી ચિતામાં પ્રવેશ કરી મ્હારી સ્ત્રીના માર્ગને અનુસરીશ. મ્હારાથી કોઈ પણ થયેલો અપરાધ આપે ક્ષમા કરવો. અને મ્હારા સ્વજન વર્ગને મ્હારી ક્ષમાપના સાથે આ સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કરશો.

સાર્થપતિ બોલ્યો, રે પાંથ ! તું સ્ત્રી સાથે જે અગ્નિમાં પ્રવેશ કરે છે તે લોક વ્યવહાર તથા ધર્મથી સાર્થવાહનો પણ વિરૂદ્ધ છે. કારણકે કેટલીક સ્ત્રીઓ ઉપદેશ. પોતાના પતિ સાથે અગ્નિમાં પ્રવેશ કરે છે એ વાત તો લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે. ત્યારબાદ મ્હેં પણ કહ્યું કે, પ્રાયે પુરૂષોનો સ્નેહ તેવો હોતો નથી. કારણકે, મૂખ્યા માણસોને લોજનની માફક પુરૂષોનો સ્ત્રીઓ ઉપર રાગ હોય છે. વગી જે સ્નેહ મરણાંતે પણ નાશ પામતો નથી તેવા પુરૂષો તો વિરલાજ હોય છે. તૃષ્ણાતુર ત્યાષ પક્ષિઓ પણ વારં-વાર પ્રિય વચન બોલે છે. એમ પ્રલાપ કરી તૈયાર સ્વેલી ચિતામાં સ્ત્રીના અવયવો સાથે મ્હેં પ્રવેશ કર્યો. અને કર્મયોગને લીધે મરીને હું વ્યંતર થયો છું. પછી અનુક્રમે ક્રીડા કરતો સ્ત્રી સહિત તે સાર્થવાહ પણ અહીં આબ્યો. અને તે સ્ત્રીના વક્ષ-સ્થલમાં મ્હારો રતનાવલી હાર મ્હેં જોયો. જેથી જ્ઞાનના ઉપયોગ વડે પુર્વોક્ત સર્વ વૃત્તાંત મ્હેં જાણ્યું, તેથી મોરનું સ્વરૂપ ધારણ કરી હું મ્હારો રતનાવળી હાર લઈ બહુ ખુશી થયો. હે કુમાર ! તમને જો આ વાતની પ્રતીતિ ન થતી હોય તો આ ઉધાનની અંદર આમ્રવૃક્ષની નીચે કેવલી ભગવાન બેઠા છે તેમને મ્હારું ચરિત્ર પુછી જુઓ.

(૩૬૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

હવે મિત્ર સહિત કુમાર તથા સ્ત્રી સહિત તે પુરૂષ મોરને સાથે લઈ તે સર્વે કેવળી પાસે ગયા. અને કેવલીભગવાન. વંદન કરી ઉચિત સ્થાને બેઠા. યોગ્ય અવસર જાણી કુમાર બોલ્યો, ભગવન! આ મોર પુર્વભવમાં કોણ હતો અને કયા સ્થાનમાં હતો, વળી એણે શું શુભાશુભ કાર્ય કર્યું છે? તે કૃપા કરી આપ નિવેદન કરો. કેવલી બોલ્યા, આ મોરે જે તમને કહ્યું છે તે સત્ય છે. વળી કુમારના પ્રતિબોધને માટે વિશેષમાં જણાવ્યું કે, વિષય સુખનું ધ્યાન કરતી તે બાલા ભર નિદ્રામાં સુતી હતી, તેવામાં વાઘે તેને મારી નાખી તેથી તે તિર્યગ્ જાતિમાં ઉત્પન્ન થઈ છે. કુમાર બોલ્યો, મુનીંદ્ર! શું રતિસુખને અધ્યવસાય આવું કલ આપે છે? કેવલી બોલ્યા, રતિસુખનું ધ્યાન કરતો કોઈ મનુષ્ય નિદ્રામાં જે મરણ પામે તો તે જીવ બહુ ગુણવાન હોય તોપણ વિષમ દુર્ગતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે. એમ વિસ્તારપુર્વક દેશના સાંભળી પોતાના મિત્ર સહિત કુમારે દ્વાદશ પ્રકારનો ગૃહીધર્મ સ્વીકાર્યો. મોરે પણ વ્યંતરનું સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યું અને સમ્પત્તિ ગ્રહણ કરી કુમારના કંઠમાં રત્નમાલા પહેરાવી પછી મુનિને નમસ્કાર કરી તે પોતાના સ્થાનમાં ગયો. ત્યારબાદ કુમારાદિક પણ કેવલી ભગવાનને વંદન કરી પોતપોતાના સ્થાનમાં ગયા.

હવે કૃષ્ણ સહિત કુમાર નિરંતર ઉપયોગપુર્વક ધર્મકાર્ય કરે છે. પછી એક દિવસ કૃષ્ણે દેશાવકાશિક વ્રતમાં વિશેષ નિયમ લીધો કે આજે સૂર્યાસ્ત સુધી મહારે પૌષધશાલાની બહાર ન જવું. તેમજ પૌષધશાલાનું દ્વાર બંધ કરી

પોતે અંદર બેઠો હતો તેવામાં કુમારનો મોકલેલો કોઈક પુરૂષ કૃષ્ણની પાસે આવ્યો. દ્વાર બંધ હોવાથી, કૃષ્ણ! કૃષ્ણ! એમ મહોટા શબ્દ તે કરવા લાગ્યો. તે સાંભળી કૃષ્ણ પોતે મૌનધારી

કૃષ્ણનીકથા.

(૩૬૧)

હતો છતાં પણ તે ઉંચા સ્થાને ઉભો રહી આવેલા પુરૂષની દષ્ટિ-
ગોચર થયો. એટલે તે પુરૂષ કમાડ ઉઘાડી અંદર ગયો અને
કુમારનો સંદેશો તેને કહેતો હતો તેટલામાં ક્યાંયથી ફરતો
ફરતો કોઈક સાહસિક શિરોમણિ અંદિવાન દ્વાર ઉઘાડું હોવાથી
કૃષ્ણની પાસે ગયો. અને તેના બે હાથ પકડી તરવાર ખતાવી
અંદિવાન બોલ્યો, હું અહુ બૂખ્યો થયેલો છું માટે દશ હજાર
સોનૈયા મહને આપ. પછી કુમારનો પુરૂષ પૌષધશાળાની બહાર
નીકળી ખુમ પાડવા લાગ્યો. તે સાંભળી નગરના લોકો એકઠા
થઈ ગયા અને કુમાર પણ ત્યાં આવ્યો. એટલામાં અંદિએ સ્તંભ
સાથે કૃષ્ણને ખેંચી આંધ્યો અને ખડ્ડ ખેંચી ત્યાં ઉભો રહ્યો
હતો. તે બેઈ કુમાર બોલ્યો, અંદી ! આ મહારો મિત્ર છે માટે
એને તું છોડી દે. અને જે તું માગીશ તે ત્હને હું આપીશ.
અંદી ભયભીત થઈ ગયો તેથી અભયદાન સાથે તેણે દશ હજાર
સોનૈયા માગ્યા. પછી કુમારે તે પ્રમાણે ગણી આપ્યા. ત્યારબાદ
અંદી કુમારનો હાથ પકડી નગરની બહાર ગયો અને કુમારને
નમસ્કાર કરી વળી વળીને પાછું જોતો તે વિદાય થયો.

હવે ગાઠ અંધનેની પીડાને લીધે રૂઘિર ભરાઈ જવાથી કૃષ્ણ
અતિચારની વેદના. પૌષધશાલામાંજ પડી રહ્યો. અને સંસાર
સ્વરૂપની વિચારણા કરવા લાગ્યો કે-

જન્મમરણાય નિયતં, બન્ધુર્દુઃસ્વાય ધનમનિર્વૃતયે ।

તન્નાસ્તિ યન્ન વિપદે, તથાઽપિ લોકો નિરાલોકઃ ॥

ઘનાપાયઃ કાયઃ, પ્રકૃતિચપલા શ્રીરપિ સ્વલા ।

મહાભોગા રોગાઃ, કુવલયદ્દશઃ સર્પસદ્દશઃ ॥

ગૃહાવેશઃ ક્લેશઃ, પ્રણયિષુ સુસ્વં સ્થૈર્યવિમુસ્વમ ।

યમઃ સ્વૈરી વૈરી, તદપિ ન હિતં કર્મવિહિતમ ॥

(૩૬૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

અર્થ—“ પ્રાણી માત્રનો જન્મ જરૂર મરણ માટેજ થાય છે, તેમજ બંધુ વર્ગ દુઃખને માટે અને ધન સંપત્તિ અસંતોષને માટે થાય છે. વળી આ દુનીયામાં કોઈ પણ એવો પદાર્થ નથી કે જે દુઃખદાયક ન હોય ! એમ જાણતાં છતાં પણ લોકો અજ્ઞાનતાથી તેને છોડતા નથી. તેમજ આ દેહ બહુ વિધ્નોથી ઘેરાયેલો છે. વળી સ્વાભાવિક ચંચલ એવી લક્ષ્મી પણ કુટિલ છે, મહાન વિષયલોગો રોગમય દેખાય છે, સ્ત્રીઓ નાગિણી સમાન દુઃખદાયક છે, તેમજ જૂઠકાર્ય બહુ કલેશદાયક છે. સ્નેહી વર્ગનું સુખ પણ બહુ અસ્થિર છે. અને સ્વચ્છંદચારી યમરૂપી મ્હોટો વૈરી ઝુકી રહ્યો છે છતાં પણ આત્મહિત કાર્ય ન કર્યું. ” કારણકે દિગ્મતના કલંકરૂપી વૃક્ષનું પુષ્પરૂપી દુઃખ અહીંજ મ્હને પ્રાપ્ત થયું. વળી જન્માંતરમાં કુગતિ પામીને અનેક દુઃખરૂપી અતિચારનું ફલ મ્હારે ભોગવવું પડશે. ઇત્યાદિક ભાવનામાં દિવસ વ્યતીત કરી રાત્રીએ તે કૃષ્ણ પોતાને ઘેર ગયો. પરંતુ દાહબવર ભરાઈ જવાથી ત્રીજે દિવસે મરણ પામી જ્યૌતિષિક દેવમાં ઉત્પન્ન થયો, ત્યાંથી ચ્યવીને ત્રીજે ભવે સર્વ કર્મનો ક્ષય કરી મોક્ષ સુખ પામશે. વિક્રમસેન કુમાર પણ અનુક્રમે નિર્મલ ચારિત્ર પાળી કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન કરી વિશુદ્ધ થઈ સિદ્ધ પદ પામ્યો.

इति द्वितीयशिक्षाव्रतचतुर्थातिचारविपाके कृष्णकथानकं

समाप्तम् ।

સોમશ્રેષ્ઠીની કથા.

પંચમપુદ્ગલક્ષેપાતિચાર.

દાનવીર્ય રાજા બોલ્યો, હે ભગવન્ ! હવે ખીજા શિક્ષાવ્રતમાં પંચમા અતિચારનું લક્ષણ દર્શાવત સહિત અમને સમજાવો. શ્રી

સોમશ્રેષ્ઠીનીકથા.

(૩૬૩)

સુપાર્શ્વ પ્રભુ બોલ્યા, હે રાજન્ ! જે પુરૂષ દેશાવકાશિક વ્રત ગ્રહણ કરીને કાંકરા વિગેરે વસ્તુઓના પ્રક્ષેપવડે પોતાને બહાર કરે છે તે સોમશ્રેષ્ઠીની માફક બહુ દુઃખ પામે છે.

બહુ વિ(વૃ)ષ (ઝેર=ધર્મ) નું સ્થાન, તેમજ નિર્મલ મણિઓની કાંતિથી વિભૂષિત શેષનાગના શરીર સમાન લોગપુર નામે નગર છે. તે બન્નેમાં લેહ માત્ર એટલોજ છે કે, નાગને બે જીહ્વાઓ રહેલી છે અને આ નગરની અંદર કોઈપણ બેજીહ્વાવાળો (ચાડીઓ) રહેતો નથી. એવા તે નગરની અંદર સ્વજન-રૂપી કુમદ વનને પ્રકુલ કરવામાં અંદ્ર સમાન સોમ નામે શ્રેષ્ઠી છે. કામદેવની સ્ત્રી સમાન બહુ સુંદર આકૃતિવાળી અનંગસેના નામે તેની ભાર્યા છે. પરસ્પર ગાઠ પ્રીતિને લીધે વિષય સુખમાં આસક્ત અને હુમ્મેશાં આનંદમય દૌશુંદક દેવની માફક તેઓને કેટલોક સમય વ્યતીત થયો. એમ કરતાં કોઈક સમયે અનંગસેનાને એક પુત્રી જન્મી. યોગ્ય સમયે અનંગસુંદરી એવું તેનું નામ પાડ્યું. વળી તે અનંગસુંદરી રૂપ વૈભવમાં અદ્વિતીય હતી. પોતાની અતિ સૌંદર્યતાને લીધે રતિના ગર્વને પણ તે અપહાર કરતી હતી. વળી હું એમ માનું છું કે, તેની રચનામાં વિધિને બહુ પ્રયાસ વેઠવો પડ્યો હશે. પરંતુ તે બહુ દુર્ભાગી હતી. તેથી કોઈપણ પુરૂષ તેની તરફ દષ્ટિ પણ કરતો નહોતો. હવે પુત્રીની યોગ્ય ઉંમર જોઈ તેના માતાપિતાએ વિવાહ માટે બહુ પ્રયાસ કર્યો પણ તે વરાકીને કોઈ સ્વીકારતું નથી ! વળી તે અનંગ સુંદરી કામાગ્નિની પીડાને નહીં સહન કરતી હુમ્મેશાં પરપુરૂષોની પ્રાર્થના કરતી હતી અને લોકો પણ આ પ્રમાણે તેનો દુરાચાર જોઈ આ કુલટા છે એમ બોલવા લાગ્યા. તે અપવાદ સાંભળી પોતે બહુ દુઃખી થવા લાગી. તેમજ તેની સખીઓ પણ હસે છે. તેથી તે બહુ લજ્જા પામવા લાગી.

(૩૧૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

ત્યારબાદ સૌભાગ્યની વાંચ્છા કરતી એવી તે અનંગસુંદરી શંકર અને પાર્વતીનું પૂજન કરવા લાગી. સૌભાગ્યનો ઉપાચ. વળી નેત્રમાં સૌભાગ્ય અંજન આંજે છે. તેમજ ભાલાદિકમાં સૌભાગ્ય તિલક વિગેરેનાં ચિન્હો પણ કરે છે. બહુ મનોહર ધૂપોવડે પોતાનો દેહ સુગંધિત કરે છે. વળી કામદેવના મંત્રનું પણ ધ્યાન કરે છે. ત્રણ કાળમાં ત્રિપુરાદિક વિદ્યાઓનો જાપ કરે છે. તેમ છતાં પણ પુરૂષોને તે રૂચિકારક થતી નથી. તેથી તેનાં માતાપિતા બહુ દુઃખી થઈ નિમિત્તવેદી-દૈવજ્ઞને બોલાવીને પુછે છે. તેમજ મંત્રવાદી લોકોને બોલાવી અનંગસુંદરીને બતાવે છે. કુલદેવતાઓની પૂજા અને અનેક માનતાઓ રાખે છે. દેવ સ્તંપનાદિકના જલથી સ્નાન કરાવે છે. તેમજ અનેક ઔષધિઓથી પણ નવરાવે છે, એટલુંજ નહીં પણ જે કોઈ કહે છે તે સર્વ ઉપચારોમાં તથા મંત્ર, તંત્રાદિકમાં તેના માતાપિતા બહુ દ્રવ્ય ખરચે છે. પરંતુ અત્યંત પુષ્પની રૂદ્ધિવાળા બાખરાના વૃક્ષ તરફ બ્રમરાઓની માફક સુવાન પુરૂષોની દષ્ટિ તેના શરીર તરફ કિંચિત્ માત્ર પણ ખેંચાતી નથી.

અન્યદા તે લોગપુર નગરમાં ચાર જ્ઞાનના ધારક ગુરૂમહારાજ પધાર્યા. સોમચંદ્ર શ્રેષ્ઠી પોતાની પુત્રી ગુરૂમહારાજ. સહિત ગુરૂને વંદન કરવા ગયા. બહુ ભક્તિપૂર્વક સૂરીશ્વરના ચરણકમલમાં નમસ્કાર કરી બેઠા. ત્યારબાર ઉચિત સમયે તેણે પ્રશ્ન કર્યો. ભગવન્ ! મહારી પુત્રીને પરણવા માટે કોઈપણ પુરૂષ ઇચ્છા કરતો નથી તેનું શું કારણ ? ગુરૂ બોલ્યા, એનું પૂર્વનું કર્મ હાલમાં છદિત થયું છે. શ્રેષ્ઠી બોલ્યા, કેવી રીતે ઉદયમાં આવ્યું છે તે કૃપા કરી સંભળાવો. સૂરીશ્વરે પ્રારંભ કર્યો કે પૃથ્વી સ્થાન નામે

સોમશ્રેષ્ઠીનીકથા.

(૩૬૫)

નગર છે. તેમાં ધનંજય નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. વળી તેમાં વિમલ નામે સુપ્રસિદ્ધ શ્રેષ્ઠી છે. વળી સુંદર આકૃતિવાળી, શીલવતી સ્ત્રીઓમાં શિરોમણિ સમાન, ઉત્તમ કુલમાં જન્મેલી, વિનય ગુણનું સુખ્ય સ્થાન, લગ્નગુણ જેમાં સુખ્યતાએ રહેલો છે, મૃદુ અને સ્વદય છે સ્વર જેનો તેમજ સ્વભાવમાં બહુ સરલ એવી ધનશ્રી નામે તેની સ્ત્રી હતી. વિમલ શ્રેષ્ઠી તેની સાથે બહુ પ્રેમપૂર્વક પાંચ પ્રકારના વિષયલોગ અનુભવતો હતો. પરંતુ પુત્ર નહીં હોવાથી બંનેનાં હૃદય બહુ દુઃખી હતાં. એક દિવસ વિમલે કહ્યું કે, જે સ્ત્રીઓ પુત્રનું સુખ નથી બાણતી તેઓના ગુણ તથા સૌભાગ્યનો અભિમાન, તેમજ સુખ શયનાદિક 'મેના' વિગેરે વૈભવ શા કામનો ! ધનશ્રી બોલી, પ્રાણપ્રિય ! કોઈપણ સારી કુલીન સ્ત્રી સાથે તમે બીજું લગ્ન કરો અને જે પુણ્ય યોગે તેનાથી પણ પુત્ર થાય તો બહુ સારું. વિમલ બોલ્યો, હે સુંદરિ ! તારા ઉદરરૂપી સરોવરમાં ક્રિડા કરવા માટે હંસ સમાન પુત્રનો જે જન્મ થાય તો તે શિવાય બીજા પુત્રનું મહારે કંઈ પણ પ્રયોજન નથી. ધનશ્રી બોલી, પ્રાણવલ્લભ ! ફરીથી આ પ્રમાણે વચન તમહારે બોલવું નહીં. કારણકે પુત્ર વિના દ્રવ્યનું રક્ષણ કોણ કરશે ? ત્યારબાદ સ્ત્રીના બહુ આગ્રહને લીધે વિમલ શ્રેષ્ઠીએ શ્રીપ્રભા નામે કુલીન કન્યા સાથે બીજું લગ્ન કર્યું. ધનશ્રી પોતાની પુત્રી સમાન માનીને તે શ્રીપ્રભા કન્યાનું પાલન કરે છે.

અનુક્રમે શ્રીપ્રભા યૌવન વયમાં આવી ગઈ, બાદ એક દિવસ તે કંઈક કાર્ય કરતી હશે તેવામાં ધનશ્રીઉપરદ્રેષ. ધનશ્રીએ શુદ્ધ ભાવથી તે કાર્ય કરવાની તેને ના પાડી તેથી એકદમ કોપાયમાન થઈ શ્રીપ્રભા બોલી, શું તમે એકલાંજ દરેક કામ બાણતાં હશે ? બીજું કોઈ સમજતુંજ નહીં હોય ! આ ઢુનીયામાં તમેજ એકલાં

(૩૬૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

હાથાં ! હવે દરેક ઘરનાં કાર્ય તમેજ કરો. હું તો ઘરમાં દાસી છું, માટે કોઈ પર્વના દિવસે પણ મહને કંઈ ખતાવશો નહીં. એમ હુમ્મેશાં ધનશ્રી ઉપર તે દ્વેષ કરવા લાગી. આ વાત વિમલના બાણુવામાં આવી તેથી તેણે પણ શ્રીપ્રભાને બહુ વારી પરંતુ તે દ્વેષભાવ છોડતી નથી. પછી વિમલ શ્રેષ્ઠીએ બહુ કલેશને લીધે શ્રીપ્રભાને બુદ્ધા ઘરમાં રાખી તોપણ તે નિરંતર ઇર્ષ્યામાંજ રમ્યા કરે છે. કદાચિત્ અન્ને સ્ત્રીઓ લડતી હોય અને તે સમયે વિમલશ્રેષ્ઠી આવે તો તે પણ ધનશ્રીને વારે છે.

અન્યદા શ્રીપ્રભાને ત્યાં એક પરિત્રાણકા આવી. શ્રીપ્રભાએ ફલ, પુષ્પ અને વસ્ત્રાદિકથી તેની પૂજા કરી.

એકપરિત્રાણકા. પરિત્રાણકા બહુ ખુશી થઈને બોલી, પુત્રી ! હુઃસાધ્ય એવું કોઈ પણ કાર્ય ત્હારી ઇચ્છા પ્રમાણે ખતાવ. હવે કાંઈપણ ચિંતા ત્હારે કરવી નહીં. સ્તંભન, મોહન, ઉચ્ચાટન અને મારંણુ વિગેરે સર્વે ઉપાય મ્હારા હાથમાં છે. શ્રીપ્રભા બોલી, ભુવનેશ્વરી ! આ જગતમાં ત્હારા વિના ગરીબ જનોનું પાલન કરનાર તથા કાળને પણ છેતરનાર બીજું કોઈપણ સમર્થ નથી. માટે મ્હારી ઉપર દયા કરી મ્હારી શોકનું હુઃખ નિવૃત્ત કરો. પરિત્રાણકા બોલી, વત્સે ! ત્હારું કાર્ય જરૂર હું સિદ્ધ કરીશ. પરંતુ સહાય વિના કંઈપણ સિદ્ધ થતું નથી. માટે કેટલુંક દ્રવ્ય જોઈએ તે ત્હારે આપવું પડશે. શ્રીપ્રભાએ જોઈએ તેટલું દ્રવ્ય પણ તેને આપ્યું અને કહ્યું કે, મ્હારું કામ સિદ્ધ થવાથી તમ્હારે પૂજનાદિક સત્કાર કરીશ. પછી પરિત્રાણકા ત્યાંથી નીકળી વેશ્યાને ત્યાં જઈ તેની સાથે પ્રસ્તુત કાર્યનો વિચાર કરતી હતી તેવામાં ત્યાં આગળ થઈ વિમલ શ્રેષ્ઠી જતો હતો. હવે તે વિમલ સાંભળે તેવી રીતે વેશ્યા પરિત્રાણિકાને પૂછવા લાગી કે, તમે ક્યાં જાઓ

સોમશ્રેષ્ઠીનીકથા.

(૩૬૭)

છો ? તે જોલી, ધનશ્રીએ મહને મોકલી છે. અને ધનશ્રેષ્ઠીને ત્યાં રહેને જોલાવવા માટે હું જઈ છું, કારણકે પોતે કરેલા સંકેતનો ભંગ થવાથી ક્રોધને લીધે તે આજે આવ્યો નથી માટે મહારાથી અત્યારે વિલાંબ થાય તેમ નથી. કેમકે ધનશ્રીનો ભર્તા વિમલ શ્રેષ્ઠી પોતાને ઘેર ન આવે તેટલામાં આ કાર્ય મહારે કરવાનું છે એમ કહી તેણીએ કહ્યું કે, આ વાત કોઈની આગળ કરશો નહીં. આ સર્વ હકિકત ત્યાં ઉભા રહેલા વિમલે સાંભળી અને તે વિચારમાં પડ્યો કે, ધનશ્રી અને વિમલનું નામ આવ્યું તેથી જરૂર મહારી સ્ત્રી સંબંધી આ બંને જણ વાત કરે છે. એમ જાણી તે અસહ વિચારમાં પડી ગયો.

અરે ! શું ચંદ્રના ગિંબમાંથી કદાચિત્ અંગાર વૃષ્ટિ થાય ખરી ? કિંવા દ્રાક્ષની વેલીમાંથી લોખડાના વીમલનો અસ- કૃજોની ઉત્પત્તિ સંભવે ખરી ? અથવા ત્ય વિચાર. કામનો સ્વભાવ બહુ વિષમ હોય છે. તેમજ વિષમ સ્વભાવવાળી સ્ત્રીઓ પણ રાગાંધ થઈ કયું અકાર્ય નથી કરતી ? વળી ખરા અનુરાગીને છોડી દે છે અને કૃત્રિમ સ્નેહીઓને ઇચ્છે છે. કામગ્રહથી મૂઠ થયેલી પ્રમદાઓ ગુણને પણ દોષ તરીકે જુએ છે. વળી તેઓને રૂપ, કુલ, કલા, પરાક્રમ અને સંપત્તિ પણ પ્રમાણભૂત થતી નથી. જ્યાં પ્રેમ વધી પડે છે ત્યાંજ કોઈ અપૂર્વ ગુણ જોવામાં આવે છે. પ્રાયે ઉત્તમ કુલમાં જન્મેલી સ્ત્રી પણ અધમ પુરૂષ ઉપર આસક્ત થાય છે. મહોટા પર્વતમાંથી પ્રગટ થયેલી નદી પણ નીચ ગામિનીજ હોય છે. માટે મહારા કુળમાં કલંક ન લગાડે તેટલામાં એને એના બાપને ત્યાં મોકલી દેવી ઉચિત છે. એમ વિચાર કરતો વિમલ પોતાને ઘેર આવ્યો.

ત્યારબાદ કોઈક પ્રસંગ આવવાથી વિમલ જોલ્યો, હે પ્રિયે !

(૩૬૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

મહાર્જુ કહેવું માને તો મહારે તહને એક
 સ્ત્રી પ્રત્યે વિમલ- વાત કરવાની છે. ધનશ્રી બોલી, પ્રાણુનાથ !
 લનો ઉદ્દગાર. આજે આમ કેમ બોલો છો ? આ જીવિત
 પણ તમહારા આધીન છે. માટે યોગ્ય કાર્ય
 કરમાવો. વિમલ બોલ્યો, પ્રિયે ! હાલ તું તહારા પિતાને ત્યાં
 બા. આવું અયોગ્ય વચન સાંભળી ધનશ્રી તત્કાલ મૂર્છિત થઈ
 પૃથ્વી ઉપર પડી ગઈ. પછી શીતલ જલાદિકના ઉપચારથી
 સચેત થઈ તે બોલી, સ્વામિન્ ! એકદમ નિર્દયની માફક વિના
 કારણે આમ બોલવાનું શું કારણ ? વિમલ બોલ્યો, સુંદરિ !
 કારણ શિવાય કોઈ દિવસ હું બોલું ખરો ? માટે એકવાર તહારે
 એમ કરવું પડશે. ધનશ્રી બોલી, સ્વામિનાથ ? જો કે આ કાર્ય
 કરવું બહુ જ અશક્ય છે, પરંતુ આપનું વચન મહારે માનવું
 જોઈએ, એ પ્રમાણે ધનશ્રીનું વચન સાંભળી વિમલે જલદી
 કોઈનો સાથ કરી આપ્યો. જોકે ધનશ્રી વાહન તથા સહાય
 વિના જઈ શકે તેમ નહોતી પરંતુ અપ્રીતિને લીધે તહેને પગે
 ચાલતી વિદાય કરી. અને કહ્યું કે મહારો આજ્ઞા શિવાય ફરીથી
 તહારે અહીં આવવું નહીં. તેમજ તેની સાથે મોકલેલા પુરૂષોને
 પણ કહ્યું કે તેના આપના ત્યાંથી લોજન કર્યા વિના તમહારે
 પાછું આવવું. તે સાંભળી ધનશ્રી બહુ રૂદન કરવા લાગી.
 અને તે સમજી કે કંઈપણ મહારો અપરાધ હોવો જોઈએ, નહીં
 તો કોઈ દિવસ આ શ્રેષ્ઠી આવું નિર્દય વચન બોલે નહીં. પરંતુ
 પરણીને આવ્યા પછી કોઈપણ અપરાધ મહારાથી થયો હોય
 એમ મહને સાંભરતું નથી. એમ વિચાર કરતી ધનશ્રી સાર્થની
 સાથે પોતાના પિતાને ત્યાં ગઈ, ઘર આવ્યું એટલે સાથે આવેલા
 પુરૂષો પાછા વળ્યા અને ધનશ્રી પોતે ઘરમાં ગઈ.

સખીજન સહિત, શ્યામ મુખવાળી અને રૂદન કરતી

સોમશ્રેષ્ઠીનીકથા.

(૩૬૬)

કરતી એકલી ધનશ્રીને જોઈ તેનાં માતા-
માઆપનો શોક. પિતા એકદમ હર્ષ અને શોકમાં પડી ગયાં
અને વિચાર કરવા લાગ્યાં કે, આ પુત્રી
ઉદ્ધિગ્ન મનવાળી કેમ દેખાય છે ? વળી નિસ્તેજ સુખાકૃતિને
ધારણુ કરતી આપણી પુત્રી સાસરેથી અત્યારે એકદમ શા માટે
આવી ? એમ બોલતાં તે બન્ને જણુ ત્હેને મળ્યાં એટલે બહુ
ક્રોધથી ભરાઈ ગયેલા હૃદયે તે રૂદન કરવા લાગી. પછી તેના
માતાપિતાએ આસ્વાસન આપી પૂછ્યું, ત્યારે ધનશ્રીએ પોતાનું
યથાર્થ સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું. તે સાંભળી બન્ને જણુ
બહુ દુઃખી થઈ ગયાં અને ચિંતવવા લાગ્યાં. શું એનો પતિ
સંસારથી વિરક્ત થયો હશે ? કિંવા આ પુત્રીએ ઉભય કુળમાં
કલંક લગાડ્યું હશે ? કિંવા દેવની પ્રતિકૂલતા થઈ ? કિંવા
અંતરાય કર્મ પ્રગટ થયું ? કિંવા એની સપત્નિએ એના
પતિનો ભાવ ઉતારી નાખ્યો ? કે એના પુણ્યનો પ્રભાવ આવી
રહ્યો ? એમ કેટલાક વિતર્ક કરી પુત્રીના દુઃખનું કારણુ જાણવા
માટે તેના પિતાએ રાત્રીએ કુલદેવીની પૂજા કરી અને દેવીનું
ધ્યાન કરી તેની આગળ પૃથ્વી ઉપર સુઈ ગયો. કુલદેવી પરો-
ઠના ભાગમાં પ્રત્યક્ષ થઈ બોલી, હે શ્રેષ્ઠી ! આ બાબતમાં ધનશ્રીનો
કોઈપણ દોષ નથી. વળી નવીનચંદ્રની કલા સમાન શુદ્ધ ગુણોથી
વિભૂષિત એવી આ ધનશ્રી મહાસતી છે. પરંતુ એની શોકના
કહેવાથી એક પ્રવાણુકાએ કપટ કરી ધનશ્રીનું જીવું કલંક
રસ્તામાં જતા વિમલ શ્રેષ્ઠીને સંભળાવ્યું. તેથી તે પોતાના હૃદ-
યમાં શંકિત થઈ કુળ કલંકના ભયને લીધે તેણે ધનશ્રીને અહીં
મોકલી છે. માટે તમે ખેદ કરશો નહીં. કેટલાક દિવસ ગયા પછી
વિમલ પોતેજ અહીં આવીને ધનશ્રીને લઈ જશે. એમ કહી કુલ-

(૩૭૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

દેવી પોતાના સ્થાનમાં ચાલી ગઈ. ત્યારબાદ શ્રેષ્ઠીએ પણ પ્રભા-
તમાં ધનશ્રીને રાત્રીનું વૃત્તાંત કહ્યું તેથી ધનશ્રીનો વિષાદ કેટલો-
ક ક્ષીણ થયો. અને પોતે ધર્મધ્યાનમાં સમય વ્યતીત કરવા લાગી.

એવામાં એક દિવસ પોતાના પિતાને ત્યાં ભિક્ષા માગવા
માટે બે સાધ્વીઓ આવી. ધનશ્રીએ
સાધ્વીનો તેઓને જોઈ બહુ ભક્તિ પૂર્વક વંદન કર્યું.
સમાગમ. પછી બહુ માનપૂર્વક ભક્તપાનાદિક વહે-
રાવ્યું. તેમજ તેઓને રહેવાનું સ્થાન

તોણીએ પુછ્યું. સાધ્વીએ અમુક ઉપાશ્રય બતાવ્યો. લોજન કર્યા
બાદ ધનશ્રી તેઓના સ્થાનમાં ગઈ. ત્યાં શીલમતી નામે મુખ્ય
ગુરૂણીને વંદન કરી તેમની સાધ્વીઓને પણ વાંદીને શુદ્ધ ભૂમિ
ઉપર તેમની પાસે બેઠી. પછી તેણીએ વિનયપૂર્વક ધર્મ સંબંધી
પ્રશ્ન કર્યો. ગુરૂણીએ પણ સારી રીતે ક્રોધાદિક કષાયોનો વિપાક
કહ્યો. તેમજ મિથ્યાપવાદનું ફલ, ઈંદ્રિયાદિકનું ગોપન, નિર્મળ
એવા સમ્યક્ત્વના ગુણ અને મિથ્યાત્વના દોષ પણ વર્ણવ્યા. આ
પ્રમાણે ધર્મોપદેશ સાંભળી ધનશ્રીનો આત્મિક ભાવ બહુ
ઉદ્ઘાસ પામવા લાગ્યો, તેથી તેને અપૂર્વ કરણ પ્રાપ્ત થયું.
અને અષ્ટ કર્મની અંતિ પણ ભેદાઈ ગઈ. પછી તેણીએ જૈન
ધર્મનો સ્વીકાર કરી સર્વ આણુમતો ગ્રહણ કર્યા ત્યારબાદ
સાધ્વીઓને વંદન કરી ધનશ્રી પોતાને ઘેર ગઈ. આ પ્રમાણે
શુદ્ધ ધર્મની પ્રાપ્તિ થવાથી પોતાને કૃતાર્થ માની સ્વામીના
વિરહ દુઃખનો તિરસ્કાર કરતી ગત સમયને પણ જાણતી નથી.

અન્યદા શ્રીપ્રભા મહા જ્વરથી ઘેરાઈ ગઈ અને પ્રતિ દિવસે

શરીર ક્ષીણ થવા લાગ્યું. મસ્તક પણ શ્લે-
શ્રીપ્રભાની વેદના. પ્માદિકની વેદનાથી ધમધમવા લાગ્યું, શૂ-
લની પીડા પણ બહુ વધી ગઈ, પૃથ ભાગ

મોમશ્રેષ્ઠીનીકથા.

(૩૭૧)

ચીરાવા લાગ્યો, સઘળાં અંગ વાયુની વેદનાથી ભરાઈ ગયાં, બોલવાની શક્તિ પણ બહુ ઘટી ગઈ. શ્વાસ પણ બહુ ચાલવા લાગ્યો, એમ અનેક ઉપદ્રવને લીધે તે બહુ અશક્ત થઈ ગઈ. એટલે વિમલ શ્રેષ્ઠીએ મંત્રવેદી વૈદ્યોને બોલાવ્યા, તેઓએ પણ પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે ઉપાય કર્યા પણ કંઈ આરામ થયો નહીં. ત્યારપછી શ્રીપ્રભાએ વિમલને કહ્યું, હવે હું જીવવાની નથી. માટે મહને ભૂમિ ઉપર સુવાડો અને સ્વજનવર્ગને બોલાવો. જેથી તેઓની હું ક્ષમા માગું. વિમલે પણ તે પ્રમાણે કર્યું, અને શ્રીપ્રભાને કહ્યું કે તું ત્હારા અશુભ કાર્યની પર્યાલોચના કર. શ્રીપ્રભા બોલી, પ્રિય પતિ! પાપક્રમ, તો મહેં બહુ કર્યાં છે. પરંતુ એક મહોદ્ નિર્દય કાર્ય કર્યું છે. જેથી હું દુર્ભાગિણી સ્ત્રીઓમાં શિરોમણિ સમાન છું. વળી મહાર્ હૃદય મોહરૂપી અહુથી ઘેરાયેલું છે. અવિવેકને લીધે મહાર્ ચિત્ત સ્થિર નથી. રાગાંધ બની બહુ અધમ કાર્ય મહારાથી કરાયાં છે તેમજ સ્ત્રીઓમાં પ્રધાનપણે રહેલી ઈર્ષ્યાવડે મહેં તે સમયે પ્રત્રાજીકાના મુખથી ઉત્તમ કુળમાં જન્મેલી, ઉત્તમ ધૈર્યવાળી, શાંતિશુભ જેમાં મુખ્ય રહેલો છે અને ચંદ્રલેખાની માફક મન, વચન અને કાયાથી નિષ્કલંક એવી મહાસતી ધનશ્રી ઉપર તમ્હારા સ્નેહનો ઉચ્છેદ કરવા મિથ્યા આજનો આરોપ કરાવ્યો છે તે હજી પણ મહારા હૃદયમાં શક્યની માફક પીડે છે.

તે પ્રમાણે શ્રીપ્રભાનું વચન સાંભળી વિમલ પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યો. મહા ખેદની વાત છે કે મહેં વિમલને કહ્યું દુર્ભાગતાને લીધે આ અકૃત્ય કર્યું. પશ્ચાતાપ. માત્ર મહેં લોકના કહેવા ઉપર વિશ્વાસ રાખ્યો. તેનું આ પરિણામ આવ્યું. આશ્ચર્ય છે કે અવિવેકને લીધે અકાર્ય કરનાર એવા મહને અને

(૩૭૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

મહારા ભાગ્યને પણ ધિક્કાર છે. વળી મહારી નૈતિક કુશળતા પણ હાલમાં નિર્મૂલ થઈ ગઈ. જેથી માર્ગે જતાં અનાર્થ એવા મહેં પ્રત્રાણકાની કપટ વાર્તા સાંભળીને સતી સ્ત્રીને ત્હેના પિતાને ત્યાં મોકલી. પણ હજુ કંઈક મહારા પુણ્યને ઉદય છે. કારણ કે મરણ સમયે પણ તેણીએ સત્ય વાર્તા પ્રગટ કરી. એમ વિચાર કરી વિમલ શ્રેષ્ઠી તરતજ ધનશ્રીને તેડવા માટે તેના પિતાને ત્યાં ગયો. ત્યાં પોતાના સાસરા તરફથી યોગ્ય સત્કાર થયો. ધનશ્રીએ પણ એકાંતમાં પોતાના પતિને કુશલ વૃત્તાંત પૂછ્યું. પછી શોકાતુર વૃત્તિથી વિમલ બોલ્યો. મહેં બહુજ અયોગ્ય કાર્ય કર્યું છે માટે હવે મહારા કુશળ પ્રશ્નથી પણ શું ? ધનશ્રી બોલી, સ્વામીનાથ ! એમ તમ્હારે બોલવું નહીં કારણકે એમાં તમ્હારો કંઈ પણ દોષ નથી, પુત્રના માટે દ્રવ્યના લોભવડે પાપને નહીં ગણતી એવી મહેં તમને પરણાવ્યા તેનું આ ફળ પ્રગટ થયું. આ પ્રમાણે ધનશ્રીનો ઉત્તમ વિનય જોઈ બહુ ખેદથી નેત્રોમાં અશ્રુધારાને વહન કરતો વિમલ શ્રેષ્ઠી બોલ્યો, સર્વાંગીને સંગવડે સુંદર અને બળતા એવા પણ જે સન્નનરૂપ ચંદન વૃક્ષોનો સુગંધ મનોહર ભવનને સુવાસિત કરે છે. તેમજ તેઓ (સન્નનો) સેંકડો અપરાધોનું સ્મરણ કરતા નથી. અને આજ માત્ર પણ ઉપકારનું સ્મરણ કરે છે. માટે સન્નનો શૂન્યહૃદયવાળા છે કે બહુ બુદ્ધિમાન છે તે જાણી શકાતું નથી. એ બહુ ખેદની વાત છે. વળી હે કુલરૂપી કુસુમ વનમાં ચંદ્ર સમાન ! સ્વચ્છ હૃદયવાળી ! મૃગ સમાન નેત્રબાળી ! હે કૃશાંગી ! તે દિવસથી આરંભી જે કંઈ સુખ દુઃખ ત્હેં અનુભવ્યું હોય તે મ્હને કહે. ધનશ્રી બોલી, હે પ્રિય ! વિશેષ જણાવવાનું એ છે કે, અહીં આવ્યા પછી મ્હને સાધ્વીજી મહારાજનો સમાગમ થયો. અને તેમણે ગૃહીધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો તેથી મહારા દિવસે આનંદમાં ગયા એમ કેટલીક પોતાની વાર્તા

સોમશ્રેષ્ઠીનીકથા.

(૩૭૩)

જણાવી. પછી વિમલ યોદ્યો, હે મૃગાક્ષિ ! મ્હને પણ સહુગુરૂની પાસે ગૃહીધર્મ અપાવ. પ્રભાતમાં ધનશ્રી પોતાના ગુરૂણીના ગુરૂ શ્રી વિમલસૂરિ પાસે પોતાના પતિને લઈ ગઈ. અને પોતાની સાથે જ વિમલને સૂરીશ્વરના ચરણકમલમાં વંદન કરાવ્યું. પછી સૂરિએ દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. ક્ષણમાત્ર ધર્મોપદેશ સાંભળી ધનશ્રીયે ગુરૂ મહારાજને પ્રાર્થના પૂર્વક વિનંતિ કરી. પ્રભો ! મ્હારા પતિને ગૃહી-ધર્મ આપો. ગુરૂએ પણ તે પ્રમાણે શ્રાવક ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. ત્યારબાદ પોતાની સ્ત્રી સહિત વિમલ પોતાના નગરમાં આવ્યો. અને રોગ રહિત શ્રીપ્રભાને જોઈ તે યોદ્યો, તું ત્હારા પિતાને ત્યાં ચાલી જા. વળી ત્હારા માટે જે ખર્ચ થશે તે હું ત્હને ઘેર જોઈ ત્યાં મોકલાવી દઈશ. માટે હવે તું જલદી ચાલી જા. આ પ્રમાણે શ્રીપ્રભાનો તિરસ્કાર સાંભળી ધનશ્રી પતિના પગમાં પડી યોદ્યો, પ્રાણપ્રિય ! આ મ્હારી જ્ઞેન છે. માટે તે મ્હારા ઘરમાં જ રહેશે. વળી એની ઉપર ત્હમે પ્રસન્ન થાઓ અને મ્હારી ઉપર પણ આટલી કૃપા કરો, એમ પતિને જણાવ્યા બાદ શ્રીપ્ર-ભાને કહ્યું કે, હે સખિ ! હાલ તું સ્વામી પાસે જઈને ક્ષમા માગ. પછી શ્રીપ્રભાએ પણ ધનશ્રીના કહેવા પ્રમાણે ક્ષમા માગી. વિમલ યોદ્યો, હું તો ક્ષમા કરું છું, પરંતુ ત્હારી જ્ઞેનની ક્ષમા માગ. જેથી ફરીને આ પ્રમાણે દુર્દશા થાય નહીં. ત્યારબાદ તેઓ સંતુષ્ટ થઈ પૂર્વની માફક લોગ સુખ લોગવવા લાગ્યાં.

એક દિવસ ધનશ્રી યોદ્યો, સ્વામિન્ ! ખરું જોતાં આ સંસાર દુઃખરૂપ જ છે. યૌવનના વિલાસવાળી પ્રમ-ધનશ્રીનો ઉપદેશ. દાઓ પણ ક્ષણમાત્ર રમણીય છે. તરૂણ અવસ્થાનો રંગ વિજળી સમાન અસ્થિર છે. જીવિત પણ ક્ષણભંગુર દેખાય છે. તેમજ સ્નેહ વિનાનો ભાર્તા, સદ્ભાવ રહિત મિત્રવર્ગ, શીલ રહિત ભાર્યા, ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાન

(૩૭૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

વિનાની ક્રિયા, સુગંધ વિનાનાં પુષ્પ, વૈભવ વિના લોગસુખ, નીતિહીન રાજા, અને મધુર રચના વિનાની વાણી જેમ શોભાપાત્ર થતી નથી, તેમ મનુષ્ય જન્મ પણ ધર્મ રહિત શોભતો નથી. માટે હે સુભગ ! મ્હને હવે આજ્ઞા આપો ? જેથી હું દીક્ષા ગ્રહણ કરીને આત્મહિત કરું. તે સાંભળી વિમલ બોલ્યો, હે પ્રિયે ! કોઈ સમયે પણ ત્હારી આજ્ઞાનો ભંગ મ્હારે ન કરવો એ પ્રમાણે મ્હેં પ્રતિજ્ઞા કરી છે. પરંતુ હે સુતનુ ! એ કાર્ય આપણે બન્ને સાથેજ કરવાનું છે. તેથી હાલમાં કેટલાક દિવસ તું વિલંબ કર. જેથી સાતે ક્ષેત્રોમાં પોતાનું ધન વાપરીને આપણે નિવૃત્ત થઈએ. તે પ્રમાણે ધનશ્રીએ પણ સાતે ધર્મસ્થાનોમાં પોતાના દ્રવ્યનો નિયોગ કર્યો. ત્યારબાદ સર્વ ધનની વ્યવસ્થા કરીને શ્રીપ્રભા અને ધનશ્રી સહિત વિમલ શ્રેષ્ઠીએ ઉત્તમ મુહૂર્તમાં સદ્ગુરૂની પાસે જઈ વિધિપૂર્વક દીક્ષા લીધી. અનુક્રમે દુબ્ધર તપશ્ચર્યા કરીને પર્યાંતમાં અનશન પાળી ત્રણે જણ સૌધર્મ દેવલોકમાં મહર્ષિદિક દેવપણે ઉત્પન્ન થયાં. પછી ત્યાંથી નીકળી શ્રીપ્રભા અહીં ત્હારી આ દીકરીપણે ઉત્પન્ન થઈ છે. અને તે આ ભવમાં પણ પૂર્વના દુબ્ધરને લીધે અતિ દુર્ભાગીણી થઈ છે. એ પ્રમાણે પોતાનો પૂર્વ ભવ સાંભળીને તે કન્યા (અનંગસુંદરી) ને જાતિ સ્મરણ જ્ઞાન થયું. અને તે અનંગસુંદરી કન્યા સૂરિ પ્રત્યે બોલી, હે પ્રભો ! જે આપે કહ્યું તે યથાર્થ છે. તે સંબંધી કંઈ પણ સંદેહ નથી. માટે કૃપા કરી હવે મ્હને દીક્ષા આપી કૃતાર્થ કરો, જેથી હું મ્હારા કર્મ વૃક્ષને નિર્મૂળ કરું. ત્યારબાદ તેના પિતાના કહેવાથી સૂરિએ તેને દીક્ષા આપી. પછી સોમચંદ્ર શ્રેષ્ઠીએ શ્રાવક ધર્મ સ્વીકાર્યો. બાદ સૂરિએ સર્વ વ્રતોના અતિચારનું સ્વરૂપ બતાવ્યું. ત્યારબાદ શ્રેષ્ઠી ગુરૂ મુખથી સદ્ગુરૂદેશ ગ્રહણ કરી ગુરૂને વંદન કરી પોતાને ઘેર ગયે.

સોમશ્રેષ્ઠીનાકથા.

(૩૭૫)

અને વિાધ પ્રમાણે ધર્મ પાલનમાં દિવસો વ્યતિત કરવા લાગ્યો.

અન્યદા સોમચંદ્ર શ્રેષ્ઠીએ એવા સંક્ષેપથી દેશાવકાશિક વ્રત લીધું કે, આજે દીવસે પૌષધશાળા-
 વ્રતની વિરા- માંથી મહારે બહાર નીકળવું નહીં. એમ
 ધના નિશ્ચય કરી તે પૌષધ શાળામાં બેઠો હતો તેવામાં ત્યાં આગલ માર્ગમાં જતો તેનો
 મિત્ર તેની નજરે પડ્યો. અને તેની બાણુની ખાતર તેની ઉપર તેણે એક કાંકરો ફેંક્યો. પરંતુ તે કાંકરો ત્હેને નહીં વાગતાં રાબનો મર્કટ (માંકડો) જતો હતો તેના મસ્તક ઉપર પડ્યો. તેથી તે મર્કટ બહુ ખીજવાઈને પૌષધશાળામાં શ્રેષ્ઠીની પાસે ગયો. અને તીવ્ર નખો વડે તેનું શરીર ચીરવા લાગ્યો. શ્રેષ્ઠી તાણીને ખૂબો પાડવા લાગ્યો. તે સાંબળી તેની પાડોશમાં રહેલા શ્રાવકો બહુ ભેગા થઈ ગયા. તેમણે ઠંડાદિકના પ્રહારોથી મારીને ત્હેને બહાર કાઢ્યો. ત્યારપછી મહા કષ્ટ વડે સામાયિક પાળીને તે શ્રેષ્ઠી પોતાને ઘેર ગયો. ઘરના મનુષ્યોએ ડૂધિરથી ખરડાએલું શેઠનું શરીર શાક કરી નાંખ્યું અને વૈદ્યોને બોલાવ્યા. વળી તેઓના કહ્યા પ્રમાણે આખા શરીરે ઔષધિઓનો લેપ કર્યો. પરંતુ તીવ્ર વેદનાને લીધે માહેંદ્ર જવર ભરાઈ ગયો, પછી વૈદ્ય લોકોએ પણ આરામની આશા છોડી દીધી. અને પાપ કર્મની પર્યાલોચના કર્યા વિના તે કાળ કરી જ્યૌતિષિક દેવ-લોકમાં ઉત્પન્ન થયો. ત્યાંથી નીકળી ત્રીજે જન્મે સિદ્ધ થશે. માટે હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! નિર્ભળ એવાં પણ ભીંતમાં રહેલાં ચિત્રામણુ જેમ કાદવના લેપથી મલીન થાય છે તેમ વિશુદ્ધવ્રતો પણ અતિચારોથી મલીન થાય છે. વળી સર્વ શરીરમાં વ્યાપી ગયેલાં વિષને મંત્ર બળથી મંત્રવાદીઓ જેમ

(૩૭૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

દંશમાં લાવીને મૂકે છે, તેમ વિસ્તારપૂર્વક પ્રથમ અહુષ્ટુ કરેલા નિયમોને જ લવ્યાત્માઓ સંક્ષેપમાં લાવે છે, તેમજ ઇચ્છાનો નિરોધ કરી દરેક ક્ષણે નિરંતર સર્વ વ્રતોનો સંક્ષેપ કરે છે, તેઓ ધન્યવાદને લાયક થાય છે અને તેમનેજ પુણ્યશાલી તેમજ લઘુ કર્મી બાણવા.

इतिश्री पञ्चमातिचारे सोमचन्द्रकथानकं समाप्तम् ।

તત્સમાપ્તૌ શ્રીમહાક્ષમણગણિવિરચિતપ્રાકૃતપદ્યબન્ધશ્રીસુપાર્શ્વનાથજિન-
ચરિત્રસ્ય શ્રીસકલસૂરિપુરન્દરાયમાણપરમગુરુતપાગચ્છાધિરાજશા-
સ્ત્રવિશારદજૈનાચાર્યયોગનિષ્ઠાધ્યાત્મજ્ઞાનદિવાકરશ્રીમદ્બુદ્ધિ-
સાગરસૂરિશિષ્યપ્રસિદ્ધવક્તેતિ લબ્ધવ્યાતિ, વ્યાખ્યાન-
કોવિદ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્ અજિતસાગરસૂરિકૃતગુર્જર-
ભાષાનુવાદે પ્રમુદેશનાપ્રબન્ધે સદૃષ્ટાન્તાતિચારવ્યા-
ખ્યોપેતં દેશાવકાશિકનામદ્વિતીયશિક્ષા-
વ્રતં સમાપ્તમ્ ॥



મલયકેતુરાજનીકથા.

(૩૭૭)

મલયકેતુરાજની કથા.



પૌષધવ્રત.

દાનવીર્ય રાજા યોદ્ધા, દયાનિધિ એવા હે જગતપ્રભો ! હવે પૌષધવ્રતનું સ્વરૂપ સાંભળવાની અમારી ઇચ્છા છે માટે કૃપા કરી આપ તે કહો. શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ યોદ્ધા, હે નરદેવ ! ભવ્ય પ્રાણીઓએ આહાર, દેહ સત્કાર, ધ્વજ્યર્થ અને વેપાર એમ ચાર પ્રકારનું પૌષધવ્રત દેશથી કિંવા સર્વ પ્રકારે પાળવું જોઈએ. વળી પૌષધ સહિત સદ્ધર્મનું જેઓ દૃઢ ચિત્તે આરાધન કરે છે તેઓ મલયકેતુ રાજાની પેઠે દેવોને પણ પૂજવા લાયક થાય છે. જેમકે:—

અર્થ (વૈભવ) ની જેમાં ગૌરવતા રહેલી છે, ઉત્તમ શબ્દ અને અલંકારોથી વિભૂષિત એવા ઉત્તમ મલયકેતુકથા. કવિએ રચેલા કાવ્યની માફક ત્રણે લોકમાં પ્રસિદ્ધ શ્રી ભુવન નામે નગર છે. તેમાં નીતિશાસ્ત્રના મંદિરરૂપ અને દારિદ્રરૂપી તાપથી તપી ગયેલા પ્રાણીઓને મલયગિરિ સમાન શ્રી મલયકેતુ રાજા રાજ્ય કરે છે, મલયમતિ નામે તેની સ્ત્રી છે. અને બુદ્ધિ બળમાં બૃહસ્પતિ સમાન બુદ્ધિસાગર નામે તેનો એક મંત્રી છે. હવે મલયકેતુ રાજા રાજ્ય કારભાર મંત્રીને સોંપી પોતે ક્ષિતાવિલાસ ભોગવે છે.

અન્યદા મલયકેતુ રાજા સભામાં બેઠો હતો. તેવામાં અક-

(૩૭૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

સ્માત્ આકાશમાં હુંડુભિ નાદ ઉછળવા મુનિનું આગમન. લાગ્યો. તે સાંભળી રાજા વિસ્મિત થઈ ગયો, અને ગગનાંગણ તરફ દષ્ટિ કરે છે, તેટલામાં ત્યાં આવતા દેવતાઓ તેના જોવામાં આવ્યા, વળી તેઓના મધ્ય ભાગમાં, કાંતિમાં સુવર્ણ સમાન, રૂપ વૈભવમાં કામદેવ સમાન, અને બહુ ભક્તિભાવથી દેવ તથા ખેચરોએ સ્તુતિ કરાતા, એવા એક મુનિવર તેના જોવામાં આવ્યા કે, તરતજ રાજા સંભ્રાંત થઈ ઉભો થયો. અને હાથ જોડી મુનીંદ્રને પ્રાર્થના પૂર્વક કહેવા લાગ્યો, પ્રભો ! મહારી ઉપર કૃપા કરી આપ ક્ષણમાત્ર અહીં પધારો. મુનીંદ્ર રાજાનું વચન સાંભળી તેમજ બહુ લાલ જાણી દેવ અને વિદ્યાધર સહિત ત્યાં ઉતર્યા. રાજાએ પોતેજ મુનીંદ્રને ભદ્રાસન આપ્યું. મુનીંદ્ર તેની ઉપર વિરાજમાન થયા. પછી પરિવાર સહિત રાજાએ વિધિપૂર્વક વંદન કર્યું.

ત્યારબાદ મુનિએ ધર્મલાલ આપી દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો.

ક્ષાંતિ, માર્દવ, આર્જવ, મુક્તિ, તપશ્ચર્યા, ધર્મદેશના. સંયમ, સત્ય, શૌચ, અપરિગ્રહ અને બ્રહ્મચર્ય એમ દશ પ્રકારનો યતિધર્મ કહ્યો છે.

તેમાં, કારણ અગર નિષ્કારણપણે ક્રોધાયમાન થઈ હર્વચન ખોલતા એવા ઘાતક ઉપર પણ ઉપશાંત મનવાળા મુનિએ ક્ષાંતિ (ક્ષમા) કરવી. આ લોકમાં માનનું વિઘાત કરનાર જે સરળપણું તે માર્દવ કહેવાય. વળી તે માર્દવ વિનયનું મૂળ કારણ છે તેથી મુનિએ અવશ્ય તેનું સેવન કરવું. માયા એટલે કુટિલ સ્વભાવ, તેને ત્યાગ કરવો તે આર્જવ કહેવાય છે. વળી સરળ સ્વભાવી મુનીંદ્રો વિશુદ્ધ ધર્મ મેળવી શકે છે. સ્વજન, ધન, વિષયનાં ઉપકરણ અને દેહાદિકને વિષે જે ત્યાગબુદ્ધિ તે અપ્રતિબંધન સ્વરૂપવાળી મુક્તિ જાણવી. બાહ્ય અને આભ્યંતર એમ તપ બે પ્રકારનું છે.

મલયકેતુરાજનીકથા.

(૩૭૯)

તેમાં પણ એક એકના છ છ લેદ છે, એમ બન્ને મળી બાર પ્રકારનું તપ ગણાય છે. જેમકે—અનશન, ઉણોદરિપણું, વૃત્તિઓનો સંક્ષેપ, રસનો ત્યાગ, કાય કલેશ, અને સંલીનતા એ છ પ્રકારનું બાહ્ય તપ. તેમજ પ્રાયશ્ચિત્ત, વિનય, વૈયાવૃત્ત્ય, સ્વાધ્યાય, ધ્યાન અને કાયોત્સર્ગ એ છ લેદ આભ્યંતર તપના જાણુવા. તેમજ પાંચ આશ્રવોનો નિરોધ, પાંચ ઈંદ્રિયોનો નિગ્રહ, ચાર કષાયોનો જય, તથા મન, વચન, અને કાયારૂપી ત્રણ દંડની વિરત્તિ, એમ સત્તર પ્રકારનો સંયમ જાણુવો. મન, વચન, અને કાયાવડે શુદ્ધ તેમજ વિસંવાદ રહિત જે વાણી તે ચાર પ્રકારનું સત્ય મુનિએ બોલવું જોઈએ. વળી દ્રવ્ય અને ભાવ એમ બે પ્રકારનું શૈચ જીનેદ્ર ભગવાને કહ્યું છે. તેમાં ઉપકરણાદિ દ્રવ્ય કહેવાય, તેની અંદર શુદ્ધિપણું અવશ્ય પાળવું. વળી કષાય દોષોથી રહિત એવું જે ચિત્ત તેને ભાવ શૈચ કહ્યું છે. આ ભાવ શૈચને વીતરાગ ભગવાને સત્ય શૈચ કહ્યું છે. કારણ કે, શારીરિક મળની શુદ્ધિ મુખેથી થઈ શકે છે. પરંતુ અતિચિકણા કર્મ મળથી લેપાએલા ચિત્તની શુદ્ધિ બહુ અશક્ય છે. સત્ અને અસત્ વસ્તુઓમાં મૂર્છા રાખવી તે પરિગ્રહ કહેવાય. વળી તેમાં નિરપેક્ષ બુદ્ધિ કરવી તેને અકિંચનપણું કહ્યું છે. તેમજ ઔદારિક અને વૈકિય સ્ત્રીઓનો મન, વચન, અને કાયાથી ત્રિવિધ જે ત્યાગ કરવો તે નવ પ્રકારનું બ્રહ્મચર્યવ્રત જીનેદ્ર ભગવાને કહ્યું છે. એ પ્રમાણે વિશુદ્ધ વૃત્તિઓવડે વિધિપૂર્વક દશ પ્રકારનો યતિધર્મ પાળતો મુનિ પોતાના કર્મનો ક્ષય કરે છે.

મલયકેતુ રાજ બોલ્યો, હે મુનીંદ્ર ! મુનિ ધર્મ પાળવામાં હું અશક્ત છું, માટે હે ભગવન ! કૃપા કરી મલયકેતુરાજ. ગૃહીધર્મનો મ્હને ઉપદેશ આપો. ત્યારબાદ મુનિએ સમ્યક્ત્વાદિ બાર પ્રકારનો શ્રાવક

(૩૮૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

ધર્મ કહ્યો. મંત્રી સહિત રાજ્યે પણ વિધિ સહિત ગૃહીધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. ત્યારબાદ સુનીંદ્ર પણ દેવ તથા વિદ્યાધરોની સભા સાથે રાજની અનુજ્ઞા લઈ પ્રસ્તુત કાર્ય માટે વિદાય થયા. ત્યાર-પછી રાજ પોતાના ધર્મમાંજ રક્ત થઈ કાળ નિર્ગમન કરે છે. કદાચિત્ રાત્રીએ વિધિપૂર્વક પૌષ્ઠ કરે છે, તેમ રાજ તથા મંત્રી બન્ને સાથે રાજભવનના એકાંત ભાગમાં ધર્મક્રિયા આરાધવામાં પ્રાયે કાલ નિર્ગમન કરે છે. એક દિવસ રાજ અને મંત્રી બન્ને ધર્મવિચારણા કરતા હતા તેવામાં અર્ધ રાત્રી ચાલી ગઈ. પણ રાજને નિદ્રા આવી નહીં તેથી તેણે મંત્રીને કહ્યું કે, કૌતુક રસથી ભરપુર કોઈ નવીન કથા વૃત્તાંત તું મ્હને સંભળાવ !

મંત્રી જોલ્યો, હે રાજન ! સાવધાન થઈ શ્રવણ કરો. આ ભરતક્ષેત્રમાં સેંકડો વિબુધો (પંડિત-અદ્ભુતકથા. દેવ) થી રમણીય ઈંદ્રની નગરી સમાન ધરાતિલક નામે નગરી છે. તેમાં ભુવનપાલ રાજ રાજ્ય કરે છે. અને તેની પાસે અમર ગુરૂ નામે એક વિદ્વાન રહે છે. એક દિવસ રાજ અમર ગુરૂ સાથે બહાર જતો હતો. તેવામાં એક ઘરમાં ભાઈ બેન બન્ને એકાંતમાં બેસી કાંઈક વિચાર કરતાં હતાં, તે તેમના બેવામાં આવ્યું. એટલે રાજએ અમર ગુરૂને કહ્યું કે, આ બન્નેનું એકાંતમાં બેસવું ઠીક ગણાય નહીં એમ કહી રાજ આગળ ચાલ્યો. તેટલામાં ત્યાં બળ-રની અંદર એક ધીવર (મત્સી) વેચવા માટે એક મત્સ (માછલું) લઈ ઉભો હતો, વળી તે મત્સને હસતો બેઈ રાજ વિચારમાં પડ્યો કે, આ તિર્યગ્ જાતિ છે અને મરેલો છે. છતાં પણ હસે છે એ મ્હોટું આશ્ચર્ય છે. એમ જાણી રાજએ અમર ગુરૂને પૂછ્યું કે, આ મત્સને હસવાનું શું કારણ છે ? તે તું પોતાની બુદ્ધિ વડે તપાસ કરી સત્ય હકિકત મ્હને જણાવ. નહીં તો ત્હને હું દેશ-

મલયકેતુનીકથા.

(૩૮૧)

પાર કરીશ. વિદ્વાન બોલ્યો, હે નરેશ્વર ! એક માસનો મહને અવધિ આપો. રાત્રીએ તે પ્રમાણે કબુલ કર્યું.

ત્યારબાદ અમરગુરૂ પોતાને ઘેર ગયો. પરંતુ ચિંતાને લીધે ભોજન પણ કરતો નથી, તેમજ અમરગુરૂની રાત્રીએ નિદ્રા પણ લેતો નથી. આ પ્રશ્નનો તપાસ પ્રત્યુત્તર કેવી રીતે બાણવો, એમ વિચાર કરતો એક દિવસ તે રાત્રીએ સુઈ ગયો. તે

સમયે ઉત્તર દિશામાં ગમન કરવાથી આ બાબતનું ત્હને જ્ઞાન થશે એવો શબ્દ તેના સાંભળવામાં આવ્યો. એટલે તરતજ તે ઉઠીને ઉત્તર દિશામાં ચાલતો થયો. આગળ ચાલતાં માર્ગમાં એક બ્રાહ્મણ મળ્યો. અમર ગુરૂએ પૂછ્યું, હે બ્રાહ્મણ ! તમ્હારે ક્યાં જવું છે ? બ્રાહ્મણ બોલ્યો, હું અમુક ગામ જઈ છું અને રહીશ પણ તે ગામનોજ છું. પછી બ્રાહ્મણે પુછ્યું, હે પંડિતરાજ ! તમ્હારે ક્યાં જવું છે ? અમર ગુરૂ બોલ્યો, તમ્હારા ગામથી પણ મ્હારે તો આગળ જવાનું છે. બ્રાહ્મણ બોલ્યો, ત્યારે તો બહુ સારૂ થયું. આપણુ બન્ને સાથે સાથે ચાલ્યા જઈશું, એમ વાતાં-લાપ કરતા તેઓ ચાલ્યા જતા હતા, તેવામાં એક નદી આવી એટલે અમરગુરૂએ જોડા હાથમાં ઝાલેલા હતા, તે પાણી આવ્યું એટલે પગમાં પહેરી લીધા. અને બ્રાહ્મણે પહેરેલા જોડા હાથમાં લઈ લીધા. હવે અમરગુરૂની વિપરીત ક્રિયા જોઈ બ્રાહ્મણ વિચારમાં પડ્યો કે, દરેક લોકો પગમાંથી જોડા કાઢી નાંખીને પાણીમાં ચાલે છે, અને એણે આમ વિપરીત કેમ કર્યું ? અથવા આ બાબતની ચિંતા મ્હારે શા માટે કરવી જોઈએ ? એમ પોતાના મન સાથે સમાધાન કરી વિદ્વાન સાથે આગળ તે ચાલતો હતો, તેટલામાં બહુ તાપને લીધે બન્ને જણુ બહુ છાયા વાળા એક વૃક્ષની નીચે ગયા. પછી અમરગુરૂ છત્રી ઉઘાડીને

૩૮૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

છાયામાં બેઠો અને પ્રાદ્વાણુ તો છત્રીને દૂર મૂકી તેની નજીકમાં બેઠો. છત્રી ઉઘાડીને બેઠેલા અમરગુરૂને જોઈ પ્રાદ્વાણુ વિચાર્યું કે, એનું દરેક આચરણ વિપરીત દેખાય છે. છાયામાં છત્રી ઉઘાડીને બેઠો અને માર્ગમાં બગલમાં ધરી ચાલતો હતો, અથવા આ બહુ વિદ્વાન છે માટે કંઈક વિશેષ સમજીને આ પ્રમાણે કરતો હશે? ત્યારબાદ ત્યાંથી આગળ ચાલતાં પ્રાદ્વાણુ બોલ્યો, આ ક્ષેત્રમાં દાણા બહુ પાક્યા છે, તેથી એના ધણીને ધાન્યનો લાભ બહુ સારો થશે, અમરગુરૂ બોલ્યો, પ્રથમ ખાધેલું નહીં હોય તો સારું. તે સાંભળી પ્રાદ્વાણુ જાણ્યું કે, આ વચન પણ બહુજ વિપરીત છે. વળી આગળ ઉપર એક દેવાલય જોઈ પ્રાદ્વાણુ બોલ્યો, આ દેવલવન બહુ સુંદર છે. અમરગુરૂ બોલ્યો, જો એની અંદર અનેક લોકો વાસ ન કરતા હોય તો સુંદર ગણાય. તે સાંભળી પ્રાદ્વાણુ રોષાતુર થઈ ગયો અને મૌન રહી પોતાના ગામમાં ગયો તેમજ અમરગુરૂને પણ પોતાને ઘેર પરોણા તરીકે લઈ ગયો. હવે તેના ત્યાં બાલપંડિતા નામે તેની એક દીકરી હતી. તેને પ્રાદ્વાણુ કહ્યું કે, આ વિદ્વાનની સારી રીતે ત્હારે સેવા કરવી. પુત્રીએ પણ બહુ ભક્તિ સહિત ભોજનાદિક કરાવ્યું. ભોજન કર્યા બાદ મુખવાસ લઈ વિદ્વાન સુધી ગયો. પ્રાદ્વાણુ પોતાની પુત્રીને પૂછ્યું, આ વિદ્વાને નદી ઉતરતાં જોડા પહેર્યા તેનું શું કારણ? જળમાં ચાલતાં કોઈ પણ તેમ કરતું નથી, પુત્રી બોલી. હૈ તાત! તમે સમજતા નથી. જળની અંદર કાંટા-કાંકરા પડેલા હોય છે તેના ભયથી એણે જોડા પહેર્યા. ફરી તાત બોલ્યો, વૃક્ષની છાયામાં બેસીને તેણે છત્રી કેમ માથે ધરી? પુત્રી બોલી, વૃક્ષ ઉપર પક્ષિઓ બેઠેલાં હોય છે માટે તેઓનો અમંગલિક વિષાદિક મળ પોતાની ઉપર ન પડે એમ જાણી તેણે છત્રી ધરી. ત્યાર બાદ તેણે દાણાની વાત પૂછી ત્યારે પુત્રી બોલી, તે ક્ષેત્રના ધણી-

મલયકેતુનીકથા.

(૩૮૩)

એ પ્રથમ ઉધારે દાણા ખાધા હોય તો તેના દેવામાં સર્વ ધાન્ય ચાલ્યું જાય તો તે પાક ત્હેના ઉપયોગમાં ક્યાંથી આવે ? પછી તેણે દેવાલયની વાત પૂછી, ત્યારે તે બોલી, જો તેમાં ચાર કે બાર યુરૂષો રહેતા હોય તો તે નકામું છે. એ પ્રમાણે ખાપ દીકરીનેા સંવાદ સાંભળી અમરગુરૂએ વિચાર કર્યો કે, મહાર્જું કાર્ય જરૂર આ બાલપંડિતા કરી શકશે. એમાં કંઈ પણ સંદેહ નથી. હવે તે બાલપંડિતા પણ અમરગુરૂની બુદ્ધિથી બહુ ખુશી થઈ અને બોલી કે, હે તાત ! આ વિદ્વાન સાથે મ્હને પરણાવો. બ્રાહ્મણ બોલ્યો, પુત્રી ! જો એ પ્રમાણે ત્હારો મનોરથ સિદ્ધ થાય તો બહુ સારું. કારણ કે, તે વિદ્વાન આપણા કરતાં ઉત્તમ કુળવાન છે. માટે ત્હારો સાથે લગ્ન કરે કે ન કરે તે નક્કી કહી શકાય નહીં.

ત્યારબાદ અમરગુરૂ જ્યારે ગામ જવા નીકળ્યો ત્યારે, બાલ-
પંડિતાએ આગળ જઈને તેના માર્ગમાં,
બાલપંડિતાનું ઉચેરા ઉપર પોતાની સોનાની મુદ્રિકા તેની
લગ્ન. પરિક્ષા જોવા માટે મૂકી. અમરગુરૂએ તે
મુદ્રિકા જોઈ જળથી શુદ્ધ કરીને લઈ લીધી.
તે જોઈ બાલપંડિતા બોલી, હે મહાશય ! આ અશુચિમાંથી ત્હમે
વીંટી કેમ લીધી ? વિદ્વાન બોલ્યો, અશુચિમાંથી પણ સોનું લેવાનો
કંઈ પણ દોષ નથી. વળી એ પ્રમાણે કહ્યું છે કે—

બાલાદપિ હિતં ગ્રાહ્ય—મમેઘ્યાદપિ કાચ્ચનમ્ ।

નીચાદપ્યુત્તમાં વિદ્યાં, સ્ત્રીરત્નં દુષ્કુલાદપિ ॥

અર્થ—“ બાલક પાસેથી પણ હિતવચન ગ્રહણ કરવું,
અશુચિમાંથી પણ સોનું લેવું, તેમજ નીચ પાસેથી પણ ઉત્તમ
વિદ્યા અને નીચ કુળની પણ કન્યા ગ્રહણ કરવી એમાં શાસ્ત્રથી
બાધ નથી. તે સાંભળી બાળા બોલી, જો આ પ્રમાણે આપ સત્ય

(૩૮૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

માનતા હો તો પાછા વળો અને હું હીનકુળમાં જન્મેલી બ્રાહ્મણની પુત્રી છું માટે મહને આપ પરણો. અમરગુરુએ પાછા વળી તે પ્રમાણે કયું પછી કેટલાક દિવસ ત્યાં રહી તેણે બાલપંડિતાને કહ્યું કે, તહારા પિતાને કહે કે આપણને અહીંથી જલદી વિદાય કરે. તે બોલી, હે સુભગ ! ઉતાવળ કરવાનું શું કારણ છે ? પછી અમરગુરુએ તેની આગળ રાજાનો પ્રશ્ન કહી સાંભળાવ્યો. બાલપંડિતા બોલી, આ પ્રશ્નનો ઉત્તર મહારે જ કરવાનો છે. કારણ કે, તે મચ્છના હસવાનું કારણ હું સમજી ગઈ છું. તે સાંભળી અમરગુરુ નિશ્ચિંત થયો અને બ્રાહ્મણની આજ્ઞા લઈ પોતાની સ્ત્રી સહિત નિર્ભય ચિત્તે પોતાને ઘેર ગયો.

બાદ માસનો અવધિ પૂર્ણ થવાથી રાજાએ અમરગુરુને બોલાવવા માટે પોતાનો અનુચર મોકલ્યો.

પ્રશ્નનો ઉત્તર. અમરગુરુની સ્ત્રીએ તેને જવાબ આપ્યો કે, માર્ગના શ્રમને લીધે હજી તે સુધી રહ્યા છે.

પરંતુ રાજાના પ્રશ્નનો ઉત્તર ત્યાં આવીને હું આપીશ. અનુચર બોલ્યો, હું ત્યાં જઈ રાજાને આ વાત જણાવીને ફરીથી તેમની રજા લઈ અહીં પાછો આવું છું. એમ કહી તે સુભટ રાજાની પાસે ગયો, અને સર્વ હકીકત જણાવી. તેથી રાજાને બહુ આશ્ચર્ય થયું. અહો સ્ત્રીઓની પણ આવી બુદ્ધિ હોય છે. જેથી આ અશક્ય પ્રશ્નનો જવાબ આપશે. માટે એને જોવી તો ખરી ? રાજાએ હુકમ કર્યો. જલદી તે સ્ત્રીને અહીં બોલાવો. સેવક પણ તરત જ તે બાલપંડિતાને બોલાવી રાજાની પાસે લાવ્યો. રાજાએ મચ્છના હસવાનું કારણ પૂછ્યું. બાલપંડિતા બોલી, હે રાજા ? કૃપા કરી આપ મહને એકાંત આપો જેથી આપના પ્રશ્નનો ઉત્તર હું આપું. રાજાએ તરત જ બ્રહ્મીનો ઈસારો કરી લોકોને વિદાય કર્યાં. એટલે તે બોલી, હે નરેશ્વર ? જ્યારે તમે હરતીની સ્વારી કરી બહાર

મલયકેતુની કથા.

(૩૮૫)

જતા હતા તેવામાં એક ઘરની અટારીમાં એકાંતે બેઠેલાં ભાઇ
એક તમ્હારા જોવામાં આવ્યાં, તે ઉપરથી તમ્હને શંકા થઇ કે
આ સહોદર થઈ એકાંતમાં એસી વિચાર કરે છે તે ઉચિત ગણાય
નહીં. આ પ્રમાણે તમ્હારો અભિપ્રાય જાણી, કોઈક વ્યંતર દેવે
મરેલા મનુષ્યમાં પ્રવેશ કરી હાસ્ય કર્યું કે, આ રાજા શક્તિ
થઈ પરછિદ્ર જુએ છે પણ પોતાનાં છિદ્રો ખીલકુલ તપાસતો
નથી. જેમકે—

सर्वः परस्य पश्यति, बालाग्रादपि तनूनि च्छिद्राणि ।

आत्मकृतानि न पश्यति, हिमगिरिशिखरप्रमाणानि ॥

અર્થ—“દરેક માણસ વાળના અગ્રથી પણ બહુ સૂક્ષ્મ એવાં
અન્યનાં છિદ્ર જુએ છે, પરંતુ પોતે કરેલાં હિમગિરિના શિખર
સમાન મહોટાં છિદ્રને જોતો નથી.” તે સાંભળી રાજા બોલ્યો,
મ્હારામાં કયું છિદ્ર છે તે બતાવ ! પંડિતા બોલી, પ્રસન્ન થઈ
મ્હને અભયદાન આપો તો હું કહું. રાજાએ અભય વચન આપ્યું.
પછી બાલપંડિતા સ્પષ્ટ રીતે બોલી, હે દેવ ! આપના અંતઃપુરમાં
સર્વ રાણીઓ શીલથી બ્રષ્ટ છે. કારણ કે, ઘણા યુવાન પુરુષો
દાઢી મુઝ રહિત થઈ કૃત્રિમ દાસીનો વેષ પહેરી ત્યાં આવે છે,
અને તેઓ એકેક રાણીની પાસે દુર્વિલાસ કરે છે. વળી હે પૃથ્વી-
નાથ ! જે મ્હારા વચન ઉપર આપને વિશ્વાસ ન હોય તો, એકાં-
તમાં મહોટો ખાડો ખોદાવો અને સર્વ રાણીઓને તેમજ દાસી-
ઓને કહો કે, આજે રાત્રીએ સ્વપ્નમાં દાસીઓ સહિત સર્વ
રાણીઓને ખાડો કુદતી મહેં જોયેલી છે. માટે એ વાત મ્હને
સત્ય કરી બતાવો. રાજાએ પણ તે પ્રમાણે ખાડો ખોદાવીને
રાણીઓને તે પ્રમાણે કહ્યું, એટલે સ્ત્રી વેષધારી પુરુષો એકદમ
તે ખાઈ કુદી પડ્યા, તે જોઈ બાલપંડિતા બોલી, દેવ ! આ સર્વ

(૩૮૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પુરૂષો છે. કારણ કે, આ સ્ત્રીઓ પોતાના સ્તન અને નિતંબના ભારથી કુદી શકી નહીં. તેથી સ્ત્રી વેષધારી પુરૂષોની પરીક્ષા કરી રાજાએ જલદી તેઓને પકડી કબજે કરી લીધા. પછી રાજા બોલ્યો, હે બાલપંડિતે ! આ જ્ઞાન ત્હને શાથી પ્રાપ્ત થયું છે ? તે બોલી, હે રાજા ! મહારી માતા મરીને વ્યંતરી થયેલી છે અને તેનું સ્મરણ કરવાથી તે મ્હને સૂક્ષ્મ વૃત્તાંત પણ કહે છે. રાજા તેની ખુદ્ધિ જોઈ બહુ ખુશી થયો અને વસ્ત્રાદિકથી સત્કાર કરી ત્હને વિદાય કરી. પછી રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો. અહો ! મહારી સ્ત્રીઓ પણ આવું અકાર્ય કરે છે. એમ ભાવના ભાવતાં ત્હને વૈરાગ્ય ભાવ પ્રગટ થયો. તેથી રાજાએ અમર ગુરૂને મંત્રી પદે સ્થાપન કર્યો અને પોતાના પુત્રનો રાજ્યાભિષેક કરી તેણે દીક્ષા લીધી, પછી વિધિ પ્રમાણે શુદ્ધ ચારિત્ર પાળી તે મોક્ષે ગયો.

ત્યારબાદ એક દિવસ મલયકેતુ રાજા અને અમરગુરૂ મંત્રી પૌષધશાળામાં પૌષધ લઈ બેઠા હતા. દેવકૃતઉપસર્ગ— અમરગુરૂ સ્વાધ્યાય કરતો હતો અને રાજા પોતે શ્રવણ કરતો હતો. તેવામાં આકાશ માર્ગે દેવનું એક જોડણું જતું હતું તેઓના જોવામાં તેઓ આવ્યા એટલે તેઓમાંથી સમ્યક્દષ્ટિ એક દેવ બીજા દેવને કહેવા લાગ્યો કે, પૌષધમાં બેઠેલા આ રાજાને ચલાયમાન કરવા ઈંદ્ર પણ સમર્થ નથી. તે સાંભળી નહીં સહન થવાથી રૂષ થઈ તે દેવ રાજા પાસે ગયો. અને કહેવા લાગ્યો કે, હે નરાધીશ ! તું બહુ ધર્મીષ્ટ છે તેથી હું ત્હારી ઉપર તુષ્ટ થયો છું, માટે કંઈક વરદાન માગ. જેથી ત્હારું મનોવાછિત હું પૂર્ણ કરું. રાજા બોલ્યો, હે સુરેંદ્ર ? મ્હારે કોઈ પણ વસ્તુનું પ્રયોજન નથી. ત્યારબાદ તે દેવે પ્રભાતકાળ વિકુર્વિને કહ્યું કે, હે નરેંદ્ર ! હવે પ્રભાત સમય થયો માટે પૌષધ પાળો. પછી હું ત્હને

મલયકેતુની કથા.

(૩૮૭)

શાશ્વત જીવ પ્રતિમા વાંદવા માટે મેરૂશિખર ઉપર લઈ જાઉં. તે સાંભળીને રાજાએ વિચાર કર્યો કે, સ્વાધ્યાય કરવાના પ્રમાણથી હજુ અર્ધ રાત્રી થઈ છે, અને આ સર્વ દેવ માયા છે એમ જાણી રાજાએ પૌષધ પાળ્યો નહીં અને ઉત્તર આખ્યા વિના પોતાનો સ્વાધ્યાય કરવા લાગ્યો. તેથી તે દેવ ખુબી ક્રુપિત થયો અને અનેક પ્રકારની તેને દારૂણ વેદનાઓ કરવા લાગ્યો. જેથી રાજાનાં નેત્ર, કાન, મુખ, વિગેરે અંગો ખુબી પીડાવા લાગ્યાં. તો પણ રાજા સમસ્ત વેદનાઓ સહન કરીને ભાવના ભાવવા લાગ્યો કે, રે જીવ ! સ્વાધિન દશામાં ક્ષણ માત્ર વેદનાઓ સહન કર. કારણ કે, નરકાવાસમાં પરાધિનપણે પડ્યોપમ તથા સાગરોપમ સુધી તેવાં અનેક દુઃખો તહે સહન કર્યાં છે. માટે હાલમાં દેવતાએ સ્વેદી વેદનાઓથી પણ તું ઉદ્ધિગ્ન થઈશ નહીં. તેમજ પરમ ઉપકારી એવા આ દેવ ઉપર દ્રેષ પણ કરીશ નહીં. કારણકે, ઘણા કાલે વેદવા લાયક એવાં કર્મને હાલમાં આ દેવ તીવ્ર વેદનાઓ વડે ક્ષીણ કરાવે છે. માટે હે જીવ ! તું સિદ્ધ પરમાત્માની સાક્ષીએ સર્વ દુશ્કરિતનું પર્યાલોચન કર. અને સર્વ પ્રાણીઓની ક્ષમા માગ. એ પ્રમાણે રાજા ચિંતવતો હતો, તેટલામાં તે દેવે પોતાના જ્ઞાનથી જાણ્યું કે, આ રાજા પૌષધમાંથી કિંચિત્ માત્ર પણ ચલિત થયો નથી, એમ તેની દ્રઢ શ્રદ્ધા જોઈ સર્વ વેદનાઓનો સંહાર કરી દેવ પોતે ક્ષમા માગવા લાગ્યો કે, હે મહાશય ! હાલમાં અજ્ઞાન, પ્રમાદ, અને દ્રેષને લીધે નિષ્કારણ વૈર બુદ્ધિથી મહે તને ખુબી વેદનાઓ કરી તોની હું ક્ષમા માગું છું. રાજા બોલ્યો, હે સુરેશ ? એમાં તારો કંઈ દોષ નથી. માત્ર મહારા અશુભ કર્મના ઉદયને લીધે મહારે આ વેદનાઓ વેદવી પડી. વળી પોતાના શુદ્ધ પરિણામના પ્રભાવને લીધે તેમજ તારી સહાયતાને લીધે અમને કંઈ પણ કઠીન

(૩૮૮)

શ્રીમુખાર્ચનાથચરિત્ર.

લાગ્યું નથી. વળી આ પ્રમાણે કરવાથી મહને બહુ ફાયદો થયો છે. નહીં તો બહુ ભવોમાં પણ આ કમનો સંક્ષેપ હું કેવી રીતે કરી શકત. એ પ્રમાણે બન્નેનો સંવાદ ચાલતો હતો તેવામાં સૂર્યોદય થયો. એટલે દેવ ઝોલ્યો, કેટલાક જ્ઞાની પુરૂષોનું કહેવું સત્ય છે કે, હજારો આપત્તિઓ રૂપી કસોટી ઉપર કષાએલા સોનાની માફક પુરૂષનો મહિમા સમય ઉપર પ્રગટ થાય છે. ત્યારબાદ મંત્રી સહિત રાજાએ વિધિપૂર્વક પૌષ્ઠ પાળી દેવને કહ્યું કે, હાલમાં તું સમ્યક્ દર્શનનો સ્વીકાર કર. દેવ પણ તે પ્રમાણે સ્વીકાર કરી બહુ સંતુષ્ટ થયો અને ઝોલ્યો, હે નરેન્દ્ર ! અચિંત્ય પ્રભાવવાળાં આ બે મણિ કુંડલો ગ્રહણ કર. રાજા ઝોલ્યો, એનું મહારે શું પ્રયોજન છે ? મહારે ત્યાં એવાં મણિ કુંડલો બહુ પડ્યાં છે. દેવ ઝોલ્યો, હે નરેન્દ્ર ! આ કુંડલોના પ્રભાવથી ક્ષુદ્ર એવા દેવ કે દાનવો પરાભ્ય કરી શકતા નથી. તો નવીન વૈરની ઈચ્છા કરતા મનુષ્યોની તો વાત જ શી ? વિગેરે કહી મણિકુંડલ આપીને દેવ પોતાના સ્થાનમાં ગયો.

મલયકેતુ રાજા પણ આવશ્યક વિધિપૂર્વક જીનેન્દ્રની પૂજા કરી દિવ્ય મણિકુંડલ ધારણ કરી રાજાનો મોક્ષ. સભામાં બેઠો. તે સમયે મંત્રી, સામંત વિગેરે પણ હાજર હતા. પછી સભાના લોકો વિસ્મય થઈ ઝોલ્યા, અહો ! મલયકેતુ નરેન્દ્રનાં શ્રણકુંડલ મેરૂ-પર્વતના શિખર ઉપર ઉદિત થયેલા સૂર્ય ચંદ્રની શોભાને ધારણ કરે છે. એમ સભ્યજનો સ્તુતિ કરતા હતા તેટલામાં કોઈ એક મનુષ્યો સુભટ ત્યાં આવ્યો અને લાગ શોધી એકદમ રાજા ઉપર તક્ષવારનો તેણે ઘા કર્યો. પણ મણિ કુંડલના પ્રભાવથી રાજાને શસ્ત્ર અડક્યું નહીં અને તરતજ પાસે ઉભેલા સુભટોએ ઘાતકી પુરૂષને પકડી લીધો. પરંતુ રાજાએ ત્હને અભય વચન આપી

વૈશ્રમણપુત્રોની કથા.

(૩૮૯)

પૂછ્યું કે, મહને મારવા માટે તહને કોણે મોકલ્યો હતો ? પછી તે સુભટે પણ સત્ય વાત કહી દીધી. તેથી રાજાએ તહને મુક્ત કર્યો. ત્યારબાદ રાજાએ મંત્રીને કહ્યું કે, હે મંત્રી! દેવની સહાયથી આજે મહને ભવિતદાન મળ્યું, નહીં તો જરૂર ધર્મ કર્યા સિવાય મહાઈ મરણ થાત. વળી હે મંત્રી ! હવે હું અરિસિંહકુમારને રાજ્ય આપી પૂર્વજોના માર્ગને અનુસરીશ. મંત્રી બોલ્યો, આપનું કહેવું સત્ય છે. અને આ સંસારમાં ધર્મ સાધન એજ મુખ્ય કર્તવ્ય છે. ત્યારબાદ રાજાએ તે પ્રમાણે પુત્રને રાજ્યગાદી સોંપી, અને મંત્રી સહિત પોતે સફરની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી, અનુક્રમે બન્ને પ્રકારની શિક્ષા લઈ, સાધુના સહાયમાં સાવધાન થઈ, એકાદશ અંગનો અભ્યાસ કરી, તેજ ભવમાં સિદ્ધિ પદ પામ્યા. માટે હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! એ પ્રમાણે જીનેંદ્ર મતના જાણકાર અન્યજનોએ પણ પૌષધવ્રત ગ્રહણ કરવું, અને પ્રાણી-તે પણ દેવતાઓના ઉપસર્ગથી દોભ પામવો નહીં. વળી જે ધર્મરૂપી શરીરની પુષ્ટિ કરે છે, તેને બાળકને શાંતિદાયક એવા દુધની માફક આત્માનો હિતકારક જાણવો. તેમજ પવિત્ર તિથિ-ઓમાં ભવ લીડે એવા ભવ્ય પુરૂષોએ વિધિપૂર્વક પૌષધવ્રત અવશ્ય ગ્રહણ કરવું. જેથી ગ્રહણ કરેલા પૌષધવડે શ્રાવક પણ મુનિ સમાન પ્રભાવિક થાય છે.

इति पौषधव्रते मलयकेतुकथानकं समाप्तम् ॥



વૈશ્રમણપુત્રોની કથા.

પૌષધનાપાંચઅતિયાર.

દાનવીર્ય રાજા બોલ્યો, હે ભગવન ! આ પ બહુ ક્યાલુ છે,

(૩૯૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પોતે તરો છે અને અન્ય જીવોને તારો છે, માટે હવે કૃપા કરી પૌષ્ઠ સંબંધી અતિચારનું સ્વરૂપ અમને સમજાવો. શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુ જોલ્યા, હે રાજન્ ! પૌષ્ઠમાં રહેલા જે પુરૂષો અપ્રતિ લેખિત, દુષ્પ્રતિ લેખિત, અપ્રમાર્જિત અને દુષ્પ્રમાર્જિત એવી શશ્યાનું સેવન કરે છે તેમજ સમ્યક્ પ્રકારે પોષો લઈ તેનું પાલન કરતા નથી તેઓ બહુ દુઃખોના લોકતા થાય છે. અહીં દરેક અતિચારોમાં અનુક્રમે વૈશ્રમણ્ય શેઠના પુત્રોનાં દૃષ્ટાંત ઘટે છે.

આ ભરતક્ષેત્રમાં દક્ષ પુરૂષોથી ભરપુર, પાંચપુર નામે સુપ્રસિદ્ધ નગર છે. તેમાં અમરસેન નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. વળી વૈશ્રમણ્ય નામે તેમાં નગર શેઠ રહે છે. સૈભાગ્ય શ્રી નામે તેની ભાર્યા છે. તેમજ લહર, શલભ, દુર્લભ, મહન અને મેઘ નામે તેમને પાંચ પુત્રો હતા. તેઓ સર્વે કળાઓમાં નિપુણ અને કુલીન સ્ત્રીઓ સાથે પરણ્યા હતાં. વળી વૈશ્રમણ્ય શેઠ ધન સંપત્તિ મેળવવામાં ઘણોજ મૂર્છિત હતો. તેમજ અતિ ઘોર કૃષિ કર્મ અને ઉદ્યાનાદિક દરેક સાવધ કાર્યોના આરંભમાં અગ્રણી હતો.

એક દિવસ વૈશ્રમણ્ય શેઠ દાહજ્વરની માંદગીમાં આવી પડ્યા. તેમના શરીરમાં દાહ જ્વર બહુજ ભારાઈ ગયો જેથી પોતે ગભરાઈ ગયો અને પોતાના પુત્રોને માંદગી. કહ્યું કે, સહસ્રાશ્રવણ ઉદ્યાનમાં મહને લઈ જાઓ. ત્યાં કેળોના વનની અંદર લવલીલતા અને દ્રાક્ષા મંડપમાં શશ્યા રચી મહને સુવાડો જેથી શાંતિ થાય. પુત્રો જોલ્યા, હે પિતાજી ! આપને આ ખીમારીમાં ત્યાં સુઈ રહેવું ઉચિત નથી. કારણકે બહુ ઠંડો પવન લાગવાથી સંનિપાત થઈ જાય.

વૈશ્રમણ્યપુત્રોનીકથા.

(૩૬૧)

તો પછી શરીરને હાની પહોંચે. માટે અમારો વિચાર ત્યાં જવાનો નથી. વૈશ્રમણ્ય જોલ્યો, ભાઈજ્યો ! જો તમ્હારું ધાર્યું જ તમ્હારે કરવું હોય તો મ્હારું વચન માનશો નહીં. એ પ્રમાણે પોતાના પિતાનો બહુ આગ્રહ જાણી તેઓ ઉદ્યાનમાં તેને લઈ ગયા.

વૈશ્રમણ્યશ્રેષ્ઠી કદલીવનમાં સુઈ રહીને વિચાર કરવા લાગ્યો.

હા ! આ બગીચાનાં વૃક્ષો તેમજ વિનય-

મરણકાલ.

વંત આ પુત્રો જન્મથી આરંભીને મ્હેં

પ્રેમપૂર્વક ઉચ્છેરીને મ્હોટા કર્યા. પરંતુ

હાલમાં એક સાથે તેઓનો મ્હારે વિયોગ થશે. એમ આર્ત-

ધ્યાનમાં ગુંચવાયેલા પિતાને જોઈ પુત્રોએ સ્નેહપૂર્વક કહ્યું કે,

હે તાત ! ધર્મ નિમિત્તે કંઈ પણ દાન પુણ્ય કરો. વૈશ્રમણ્ય જોલ્યો,

ભાઈજ્યો ! હું બધું સમજું છું પરંતુ અત્યારે ખરચ કરવાનું કંઈ

પણ પ્રયોજન નથી. તેમજ મ્હારી પાછળ પણ તમ્હારે ધર્મ

નિમિત્તે કાંઈ પણ વ્યય કરવો નહીં. એમ શિષ્યામણ્ય આપતો

શ્રેષ્ઠી મરીને તેજ ઉદ્યાનમાં વાનરપણે ઉત્પન્ન થયો. પુત્રોએ પણ

તેના શરીરનો દાહક્રિયા કરી સમગ્ર ભાઈચોએ એકત્ર થઈ તે

શ્રેષ્ઠીનો સર્વ વ્યવહાર કર્યો.

ત્યારબાદ તેઓના ઉદ્યાનમાં લક્ષ્મીના સ્થાનભૂત એવા શ્રી

ભુવનભાનુ નામે કેવલી ભગવાન પધાર્યા.

કેવલીભગવાન. તેઓ દેવ, મનુષ્ય અને અસુરોની

ચીકાર ભરાયેલી સભામાં ધર્મ વ્યાખ્યાન

આપતા હતા. તે પ્રસંગે આગ્રવૃક્ષ ઉપર બેઠેલા વાનરરૂપ વૈશ્ર-

મણ્યના જીવે કેવલી ભગવાનને જોયા. અને તે પણ એકાગ્ર ચિત્ત-

વડે કેવલી ભગવાનની દેશના શ્રવણ કરવા લાગ્યો. કેવલી ભગવાને

સમયોચિત દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. હે ભગ્ય પ્રાણીઓ ! ક્ષણ

(૩૬૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર

માત્રમાં દષ્ટ અને નષ્ટ એવા ગૃહ, ધન, પુત્ર અને સ્ત્રી વિગેરે પદાર્થોમાંથી મૂર્છાનો ત્યાગ કરે. કારણ સંસારી પ્રાણીઓને મ્હોટા પાપ કર્યોનો હેતુ મૂર્છાજ ગણાય છે. વળી મૂર્છા વશ થયેલા ચિત્તને લીધે આર્તધ્યાન કરતો પ્રાણી જે મરણ પામે તો તે તિર્યગ્ યોનિમાં ઉત્પન્ન થાય છે, જેમકે અહીં આ ઉદ્યાનમાં વૈશ્રમણ્ય શેઠનો જીવ વાનર પણે ઉત્પન્ન થયો છે. એ પ્રમાણે તે વાનરને પોતાનું નામ સાંભળવાથી જાતિ સ્મરણ જ્ઞાન થયું, તેથી તે નીચે ઉતરી કેવલી ભગવાન પાસે ગયો. પછી નમસ્કાર કરી ત્યાં બેઠો. તે વાનરની ક્રિયા જોઈ સર્વ સભા જનો વિસ્મિત થઈ બોલ્યા, ભગવન ! આ કોણ છે ? જ્ઞાની બોલ્યા, જે આ વાનર છે તેજ વૈશ્રમણ્યનો જીવ છે. સભામાં બેઠેલો તેનો મ્હોટો પુત્ર લહરચંદ્ર પોતાના પિતાનું ચરિત્ર સાંભળી બોલ્યો, હે ભગવન ! મ્હારા પિતા હૃમ્બેશાં સાધુ બ્રાહ્મણોને દાન આપતા હતા, છતાં તે વાનર જાતિમાં શાથી ઉત્પન્ન થયા ? કેવલી બોલ્યા, ગૃહ, ધન, સ્ત્રી અને પુત્રાદિકની મૂર્છાથી તે વાનર થયો છે. હિ મહાશય ! બહુ કહેવાની કંઈ જરૂર નથી. તે પોતેજ અક્ષરે લખીને પોતાનું ચરિત્ર તમ્હને સંભળાવશે. ત્યારબાદ તે વાનરે તે પ્રમાણે સમગ્ર વૃત્તાંત કહ્યું, એટલે લહરચંદ્રે પોતાના ભાઈઓને બોલાવી પિતાનું ચરિત્ર સંભળાવ્યું.

ત્યારબાદ કેવલી ભગવાને તેઓને ઉદ્દેશી યતિ અને વૃદ્ધિ એમ બન્ને પ્રકારનો ધર્મ કહ્યો. મુનિધર્મ ધર્મોપદેશ. અહણ કરવામાં અશક્ત હોવાથી તેઓ બોલ્યા, હે ભગવન ! અમને શ્રાવક ધર્મનો ઉપદેશ આપો. સૂરિએ વિસ્તારપૂર્વક તેઓને સર્વ ગૃહસ્થ ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું. તેઓ પણ વિશેષ પ્રકારે નમસ્કાર કરી બોલ્યા, હે પ્રભો ! પૌષધ શબ્દનું યથાર્થ સ્વરૂપ સમજાવો. સૂરિ બોલ્યા,

વૈશ્રમણ્યપુત્રોનીકથા.

(૩૬૩)

પૌષધ શબ્દ રૂઢિથી પર્વ વાચક કહ્યો છે. જૈન સિદ્ધાંતમાં પંચમી, અષ્ટમી અને ચૌદશ વિગેરે પર્વ તિથિઓ પ્રસિદ્ધ છે. અને તે તિથિઓમાં ઉપવાસ કરવો તેને પૌષધોપવાસ કહ્યો છે. અથવા ધર્મવડે પુરૂષની પુષ્ટિ થાય તે પણ પૌષધ કહેવાય. વળી પ્રાચીન સૂરિઓએ આહાર, દેહ સત્કાર, બ્રહ્મચર્ય અને વ્યાપારના લેદથી સિદ્ધાંતમાં તે પૌષધ ચાર પ્રકારનો કહ્યો છે. વળી તે પૌષધ દેશ અને સર્વ એમ પ્રત્યેક બે પ્રકારનો છે. તેમાં નિર્દિષ્ટ વસ્તુનો ત્યાગ તે દેશ પૌષધ અને સર્વ આહારનો ત્યાગ તે સર્વ પૌષધ કહેવાય. તેમજ શરીર સત્કાર પૌષધ પણ દેશ અને સર્વ એમ બે પ્રકારે છે. દેશમાં સ્નાન, ઉદ્ધર્તન, વર્ણક (ચંદન) વિલેપનાદિકમાંથી નિર્દિષ્ટ વસ્તુનો ત્યાગ અને સર્વમાં સર્વ વસ્તુનો ત્યાગ હોય છે. તેવીજ રીતે બ્રહ્મચર્ય પૌષધ દેશ અને સર્વ એમ બે પ્રકારનો છે. દિવસના આદિ ભાગથી માત્ર દિવસનું બ્રહ્મચર્ય પાળવું તે દેશ પૌષધ અને અહોરાત્ર બ્રહ્મવ્રત સેવવું તે સર્વ પૌષધ જાણવો. વળી દળવું, ખાંડવું, રાંધવું અને લિંપવું વિગેરે અશુભ અને શુભ એમ બે પ્રકારના વ્યાપાર કહ્યા છે. તેમાંથી દેશ પૌષધમાં અશુભનો ત્યાગ. અને સર્વમાં બંને વ્યાપારનો ત્યાગ કહ્યો છે. વળી પૌષધ વ્રતધારીને પણ અપ્રતિષિદ્ધ એવા શુભ વ્યાપારો અનુમત છે. તેમજ પૌષધમાં રહેલા સર્વ પ્રાણીઓએ અવશ્ય સામાયિક કરવું અને મુનિઓના સહવાસમાં રહેવું. વળી પ્રયત્નપૂર્વક પૌષધમાં અતિચાર વર્જવા જોઈએ. તે અતિચાર પાંચ પ્રકારના કહ્યા છે. અપ્રતિલેખિત, દુષ્પ્રતિલેખિત, અપ્રમાર્જિત, અને દુષ્પ્રમાર્જિત એવી ચાર કલકાદિક સર્વ વસ્તુઓનું લેવું તથા મુકવું, તેમજ પૂર્વોક્ત દોષયુક્ત સ્થાંડિ ભૂમિમાં વિધિરહિત મૂત્રોત્સારાદિ કરવાથી પૌષધવ્રત ખરોખર નહીં પાળવાથી એ પાંચ અતિચારો લાગે છે. એ પ્રમાણે ઉપદેશ

(૩૬૪)

મીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

સાંભળી તે સર્વ શ્રેષ્ઠી પુત્રોએ ખાર પ્રકારનાં શ્રાવક વ્રત લીધાં. પછી વાનરે કેવલી ભગવાનની સમક્ષ દર્શન સહિત અનશનવ્રત વિધિપૂર્વક ગ્રહણ કર્યું. બાદ કેવલી ભગવાન હસ્તમેશાં તેની પાસે રહી ઉપદેશ આપે છે. પુત્રો પણ વાનરની ઉપર પુષ્પોપચારાદિક રચે છે. અને તેઓએ કહ્યું કે, તમ્હારા પુણ્ય માટે જીનખંબની પ્રતિષ્ઠા અને પુસ્તકાદિકમાં કોટી દ્રવ્ય અમે વાપરીશું. વાનર પણ તેનો સ્વીકાર કરી સાતમા દિવસે મરણ પામી અદ્યમ કલ્પમાં અતિમહર્દિક દેવ થયો.

સર્વ શ્રેષ્ઠી પુત્રો વિધિ પ્રમાણે શ્રાવક ધર્મ પાળે છે અને પર્વ તિથિઓમાં ચાર પ્રકારના પૌષધવ્રત ગ્રહણ પ્રથમ અતિચાર. કરવામાં તેઓ બહુ ઉપયોગી રહે છે. એક દિવસ પૌષધ લઈ લહરચંદ્ર નિદ્રાને લીધે પ્રમાદ વશ થઈ ગયો, અને બહુ ઉતાવળથી પડીલેહણ કર્યા વિના સંચારાનાં વસ્ત્ર લેવા ગયો કે, તરતજ ઉગ્ર વિષવાળા સર્પ તેની હથેળીમાં દંશ કર્યો. જેથી તે તત્કાલ પ્રાણમુક્ત થઈ ગયો, અને નાગલોકમાં ઉત્પન્ન થયો. ત્યાંથી નીકળી અલ્પ સમયમાં મહા વિદેહમાં ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાં દીક્ષાવ્રત પાળી કર્મબંધનનો ત્યાગ કરી થોડાજ સમયમાં મોક્ષસુખ પામશે.

તે શ્રેષ્ઠીનો બીજો પુત્ર શલભ વણિક એક દિવસ પૌષધમાં બેઠો હતો. પરંતુ તે બહુ નિર્હુર અને પ્ર-
દ્વિતીય અતિચાર. માદી હતો, તેથી દુષ્પ્રતિ લેખીત (જેમ તેમ પડીલેહણ) કરી શબ્દો ઉપર બેસવા ગયો કે, તરતજ તેના પગમાં સર્પ સમાન વિષવાળા મ્હોટા વીં-
છીએ દંશ કર્યો. જેથી અત્યંત વેદનાને લીધે કાળ કરી તે ભવન પતિ દેવ થયો.

ત્રીજો પુત્ર ફલભ પોષો લઈ અર્ધરાત્રીના સમયે અત્યંત

વેત્રમણ્ણપુત્રોનીકથા.

(૩૯૫)

શરીર ચિતાથી પીડાવા લાગ્યો અને બહુ ત્રીજો અતિચાર. ઉતાવળને લીધે પ્રમાણ ન કર્યા વિના સ્થાન ડિલમાં પેશાબ કરતો હતો, તેવામાં તેના લિંગ (ગુહ્ય ઈન્દ્રિય) ઉપર ભંકેડીએ દંશ માર્યો. જેથી તરતજ પ્રાણનો ત્યાગ કરી જ્યૌતિષિક દેવોમાં તે ઉત્પન્ન થયો.

તેમજ પૌષધવ્રતધારી એવો શેઠનો એથો પુત્ર મદન શ્રેષ્ઠી મંદ જઠરાગ્નિ હોવાથી ઉદર વેદનાથી બહુ પી-એથો અતિચાર. ડાવા લાગ્યો, અને અસહ્ય વેદનાથી દુઃખ-માર્જીત સ્થાંડિલ ભૂમિમાં ઠલ્લો કરવા બેઠો, તેવામાં ગુદાએ મ્હોટો સર્પ કરડ્યો. તેની તીવ્ર પીડાથી એકદમ તે મરી ગયો અને વ્યંતર જાતિમાં ઉત્પન્ન થયો.

તેમજ પાંચમા પુત્ર મેઘ વણિકે પાંચમા અતિચારનું સેવન કર્યું. જેમકે—પૌષધવ્રત કરી રાત્રીએ વિચાર કરવા લાગ્યો કે, દાળ, ભાત, શાક અને પકવાનાદિક બહુ સુંદર રસોઈ કરાવી સવારે જમીશ. એમ વિચાર કરતો હતો, તેટલામાં નવીન મેઘ મંડલમાંથી અકસ્માત તેની ઉપર વીજળી પડી. જેથી મરણ પામી નાગકુમારોમાં તે ઉત્પન્ન થયો અને ત્યાંથી નીકળી ત્રીજે ભવે મોક્ષસુખ પામશે. એમ જાણી, હે ભવ્ય જનો! તમે હ-મ્બેશાં કલંકરહિત વ્રત ધારણ કરો. અન્યથા તમ્હારે ચિરકાલ સં-સારમાં ભ્રમણ કરવું પડશે. તેમજ શુદ્ધ પરિણામવડે વ્રતોનું પાલન કરવાથી ઉત્તમ ફલ પ્રાપ્ત થાય છે. અને તેઓનો ભંગ કરવાથી બહુ અનિષ્ટ ફલ પ્રાપ્ત થાય છે. માટે વ્રત લીધા પછી તેનો ભંગ કરવો નહીં. કારણ કે વ્રત ગ્રહણ કરી તેનો ભંગ કરવો તે કરતાં પ્રથ-મથી જ લેવું નહીં તે બહુ ઉત્તમ ગણાય. તેમજ અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવો તથા વિશુદ્ધ કર્મવડે મરણ થવું તે પણ વ્રત ભંગ કરવા

(૩૬૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

કરતાં શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. વળી શીલથી બ્રહ્મ થયેલા પ્રાણીના જીવનની માફક ગ્રહણ કરેલા વ્રતનો ભંગ પણ અનુચિત છે. હાલતાં, ચાલતાં તેમજ કોઈપણ કાર્ય કરતાં મન, વચન અને કાયાથી હુમ્મેશાં ઉપયોગ શૂન્ય થવું નહીં. વળી જેમ જેમ વ્રત સંબંધી પરિણામની વૃદ્ધિ થાય, અતિચારો ન લાગે તેમજ વિરતિની વિશુદ્ધિ થાય તેવી રીતે ઉપયોગ રાખવો. વળી જેઓ વિશેષ વ્રત પાળવામાં નિરંતર ઉદ્યુક્ત રહે છે તેવા સાધુ મહાત્માઓને શૂન્ય છે. કારણકે, તેઓ દેહનો ત્યાગ કરે છે. પરંતુ જીવન પર્યંત કિંચિત્ માત્ર પણ પાપાચરણ કરતા નથી. તેમજ શરીર સંબંધી સર્વ અલંકાર જેમણે ત્યાગ કર્યા છે. વિષયથી વિરક્ત થયેલા, સમગ્ર સાવધ વ્યાપારથી વિમુખ થયેલા અને તપ સંયમમાં તત્પર એવા મુનીંદ્રો વાંછારહિત કાળ નિર્ગમન કરે છે. વળી જે પુરૂષ ચતુરંગ સહિત પૌષધવ્રત નિર્દોષપણે પાળે છે તે અદ્ય સમયમાં ગાઠ કર્મરૂપી ત્રણ રાશીને બાળી નાખે છે. તેમજ પુણ્યશાળી એવા બધા પુરૂષો દુઃખના સાગરરૂપી ગૃહ વ્યાપારનો ત્યાગ કરી પવિત્ર તિથિઓમાં અતિચાર રહિત સમગ્ર દોષને હરનાર તથા દુઃખને વારનાર એવા પૌષધવ્રતનું પાલન કરે છે.

इति पौषधव्रतातिचारविपाके वैश्रमणपुत्राणां कथानकं समाप्तम् ॥

તત્સમાપ્તૌ શ્રીમલ્લક્ષ્મણગણિવિરચિતપ્રાકૃતપદ્યબન્ધશ્રીસુપાર્શ્વજિનચરિ-

ત્રસ્ય શ્રીસકલસૂરિપુરન્દરાયમાણપરમગુરૂતપગચ્છાધિરાજશાસ્ત્ર-

વિશારદજૈનાચાર્યયોગનિષ્ઠાધ્યાત્મજ્ઞાનદિવાકરશ્રીમદ્બુદ્ધિસા-

ગરસૂરિશિષ્યપ્રસિદ્ધવક્તેતિલબ્ધવ્યાતિવ્યાખ્યાનકો-

વિદજૈનાચાર્યશ્રીમદ્અજિતસાગરસૂરિકૃતગુર્જરમા-

પાનુવાદે પ્રમુદેશનાપ્રબન્ધે સદૃષ્ટાન્તાડતિ-

ચારવ્યાખ્યોપેતં તૃતીયશિક્ષા વ્રતં સમાપ્તમ્ ॥

શાન્તિમતીની કથા.

(૩૬૭)

શાન્તિમતીની કથા.

અતિથિસંવિભાગવ્રત.

દાનવીર્યરાજાએ પ્રશ્ન કર્યો, હે લક્ષ્મણસલ! હવે ચોથા શિક્ષા-
વ્રતમાં અતિથિ સંવિભાગનું સ્વરૂપ અમને
અતિથિસંવિ કહો. શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા, હે રાજા!
ભાગ. જે ગૃહસ્થપુરૂષ શ્રદ્ધાવડે વિશુદ્ધ, ન્યાયથી
ઉપાર્જન કરેલું અને નિર્દોષ એવું લોજના-

દિક પોતાને ત્યાં આવેલા સુપાત્ર મુનએને અર્પણ કરે છે, તેમ
જ પ્રકુલ્લ મનવડે રોમાંચિત થઈ સત્પાત્ર સાધુએને શુદ્ધ દાન
આપે છે, તે શાન્તિમતીની માફક સ્વર્ગલોકની સુખ સંપત્તિ લો-
ગવે છે. જેમકે—દેવતાએની સ્નાન કીડાવડે મનોહર છે શોભા
જેની, સુવર્ણ કમળોની શ્રેણીએને લીધે રાજહંસોવડે સેવન કરા-
યેલું અને નિર્મલ જલ જેમાં ભરેલું છે એવા માન સરોવરની
સમાન, સુંદર કીડા કરતા મનુષ્યોથી વિભૂષિત અને ઉત્તમ પ્રકા-
રની પ્રજા જેમાં રહેલી છે એવું વિલાસપુર નામે નગર છે. તેમાં
ઉત્તમશા (શ) સ્ત્રીમાં (શસ્ત્રીમાં) કર્યો છે શ્રમ જેમણે એવા
પંડિત સમાન અને વૈરિરૂપી અંધકારને હરણ કરવામાં સૂર્ય
સમાન શૂર નામે તેમાં રાજા છે. વળી સર્વ ધર્મકાર્યમાં તત્પર
તેમજ મન, વચન અને કાયાવડે પતિભક્તિમાં દૃઢ શ્રદ્ધાવાળી
વિલાસવતી નામે તેની સ્ત્રી છે. તેમજ તે નગરમાં ધર્મરૂપી છે
સમૃદ્ધિ જેની તથા વિશેષ સદાચારમાં હૃમ્મેશાં યત્ન કરતો અને
સર્વ શુભોનો આધારભૂત એવો સાધાર નામે પ્રસિદ્ધ શ્રેષ્ઠી રહે છે.
વિશાલ નિત્ર વિલાસવડે રમણીઓમાં ચૂડામણિ સમાન વિમલા
નામે તેની સ્ત્રી છે. અને મુખની કાતિવડે ચંદ્રમંડલને નિસ્તેજ

(૩૬૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

કરતી શાંતિમતી નામે તેમને એક પુત્રી હતી. વળી હું માનું છું કે-રતિનું રૂપ, સતીઓનું શીલ અને દેવાંગનાઓનું સૌંદર્ય અહુષ્ટ કરીને વિધિએ ત્હેને નિર્માણ કરી હોય ? તેમ તે દીપતી હતી. યોગ્ય ઉમ્મરે કુલીન વર સાથે ત્હેનું લગ્ન થયું હતું. છતાં પણ આ બાલા મહારી ઉપર અત્યંત રાગિણી અર્ધ સંસારમાં ન પડે એમ બાણી વિષયોના ત્યાગવડે તેના પતિએ બાલ્યાવસ્થામાં જ ત્હેનો ત્યાગ કર્યો હતો.

એક દિવસ શાંતિમતી કુસુમાકર ઉદ્ધાનમાં ગઈ. ત્યાં આગળ શીતલ છાયામાં વિરાજમાન એક મુર્નીદ્રનાં અભયદેવસૂરિ. ત્હેને દર્શન થયાં. વળી જેમની સેવામાં બહુ મુનિઓ જોડાયા હતા, તેમજ ઉપશમ લક્ષ્મી દીપાવવામાં સ્વયંબુદ્ધ સમાન, સૌભાગ્ય રતનના મહાનિધિ, શુભરત્નોના મહાસાગર, મુખની કાંતિવડે ચંદ્રને નિસ્તેજ કરતા, અનેક વિબુધજનોને વંદન કરવા લાયક, કલિકાલની છાયાથી દૂર રહેલા, બહુ સુકોમલ બાહુલતાથી વિરાજીત, સિન્ધતામાં શરદ્ રૂતુના ચંદ્ર સમાન, વચન વિન્યાસમાં અમૃત સમાન, કામદેવ ના વિજેતા, વળી જેમનાં નેત્ર કમલ પત્રને અનુસરતાં હતાં અને જેમનું નામ અભયદેવસૂરિ હતું. તેમજ હૃમ્મેશાં ઉદ્યોતકારી અપૂર્વ સૂર્ય હોયને શું ? તેમ તેઓ દીપતા હતા, વળી સંસાર જન્ય સંતાપને નિવૃત્ત કરનાર, સ્થિરતામાં મેરૂ સમાન, બહુ વિબુધ ગણુ જેમના અંગમાં રહેલા છે અને સર્વથા નિર્ભય એવા તે સૂરીંદ્રને વંદન કરી તેમની આગળ ધર્મ શ્રવણમાં સાવધાન થઈને તે નીચે ઁઠી. અભયદેવસૂરિએ યતિ અને શ્રાવકધર્મ સંબંધી ધર્મદેશના આપી. ત્યારબાદ શાંતિમતીએ ગૃહસ્થ ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. તેમજ અતિથિ સંવિભાગમાં વિશેષ નિયમ સૂરિ મહારાજની પાસે લીધો. દાનવ્રતમાં વિશેષતાએ ત્હેનું

શાંતિમતીની કથા

(૩૯૯)

લક્ષ્ય ખેંચાયું તેથી તેણીએ નિયમ ધાર્યો કે મુનિજનને દાન આપ્યા શિવાય અશન, પાન, ખાદિમ, અને સ્વાદિમ એમ ચાર પ્રકારનો આહાર મ્હારે લેવો નહીં. ત્યારબાદ સૂરિમહારાજને વંદન કરી તે પોતાને ઘેર ગઈ અને પોતાના નિયમ પ્રમાણે હુમ્મેશાં ધર્મ પાલનમાં તત્પર થઈ.

અન્યદા પોતાના સ્નેહી સ્વજનને ત્યાં વિવાહ પ્રસંગ આવ્યો.

તેઓના બહુ આગ્રહને લીધે શાંતિમતી દાનશ્રદ્ધા તેઓની સાથે ગઈ. ત્યાં લોજનનો સમય થયો એટલે સર્વ લોકો તૈયાર થઈ જમવા

બેસી ગયા. શાંતિમતીને પણ અંદર બેસાડી હતી પરંતુ તે મુનિઓની વાટ ભેઠ બેઠી હતી તેટલામાં ત્યાં બે મુનિઓ આવ્યા. લોકોએ બહુ ઉતાવળથી કંઈક ળોરાવીને તેમને વિદાય કર્યા. પછી શાંતિમતીને પ્રથમ ક્લાદિક પીરસવાને પ્રારંભ કર્યો. શાંતિમતી બોલી, મ્હારે તે વસ્તુ ભેઠએ નહીં. જે વસ્તુ સાધુઓને તમે આપી હોય તેજ મ્હને પીરસો. મ્હારે કંઈ સ્વાદિષ્ટ વસ્તુની જરૂર નથી. એમ તેણીએ ના પાડી છતાં પણ તેઓએ બહુ આગ્રહ કરી દરેક વસ્તુ પીરસી, પણ શાંતિમતી જેટલી વસ્તુ સાધુઓને આપી હતી તેટલીજ વસ્તુ જમી. પછી તે પોતાના પિતાને ત્યાં ગઈ. અને માર્ગમાં જતા સર્વ લોકો વર્ણન કરવા લાગ્યા કે, અહો! શાંતિમતીની ધર્મ શ્રદ્ધા કેવી છે! વળી જેણીના ચરિત્રનું વર્ણન કરવા બહુસ્પતિ પણ અશક્ય છે.

ત્યારબાદ વિરહી સ્ત્રી જનોને અશાંતિકારક વર્ષાડતુ આવી.

તીવ્ર ગર્જના સાથે સાત દિવસ સુધી એટલો વર્ષાકાલ. બધો વરસાદ પડ્યો કે, પાણી લેવા પણ

કોઈ મુનિઓ શાંતિમતીને ત્યાં આવી શક્યા નહીં. જેથી તે પણ હુમ્મેશાં ઉપવાસ કરે છે. તેથી પોતાની પુત્રીને

(૪૦૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

બહુ ક્ષુધાકાંત બેઠાં તેનાં માતાપિતાએ કહ્યું કે, હે પુત્રી ! તું બહુ દુઃખી થાય છે માટે પારણું કર. શાંતિમતી બોલી, હે તાત ! ગુરૂ સમક્ષ મહેં પોતેજ અતિથિ સંવિભાગનું વ્રત લીધું છે. તો હવે મહારે દાન આપ્યા વિના કેવી રીતે ભોજન કરવું ? વળી બે ભોજન કરું તો મહારા નિયમનો ભંગ થાય છે. માટે હે તાત ! સર્વથા વૃષ્ટિ અંધ થશે અને જ્યારે મુનિઓને હું દાન આપીશ ત્યારેજ હું જમીશ. એમ સાંભળી તેનો પિતા બોલ્યો, એવા નિયમની ત્હારે જરૂર નથી. વરસાદ પડે છે તોપણ હું ઉપાશ્રયે જઈ મુનિઓને બોલાવી લાવું છું. શાંતિમતી બોલી, હે તાત ! તમ્હારે ત્યાં જવાનું કારણ નથી. કારણકે બાલક કે માંદા શિવાય મુનિઓ પ્રાયે વરસાદમાં ભિક્ષા માટે નીકળતા નથી. અને તે મુનિઓમાં બાલક કે માંદા કોઈ છે નહીં. તેમજ સર્વ મુનિઓ સત્વધારી અને તપશ્ચર્યામાં બહુ ઉત્સાહી છે. હે પિતાજી ! વળી સંકટ સમયમાં નિયમ પાળવાથી ધીર અને ભીરૂ જનોની કસોટી થાય છે. તેમજ સુખ અવસ્થામાં તો સર્વ લોકો અભિશ્રદ્ધ પાળી શકે છે. હે તાત ! આમાં મહને દુઃખ શું છે ? પુણ્ય વિના તપશ્ચર્યાનો સમય પણ ફલ્લભ છે. જીવિત અને ધન કેને પ્રિય નથી હોતું ? પરંતુ સજ્જન પુરૂષો સમય ઉપર તે બંનેને પણ તૃણ સમાન ગણે છે. માટે હે તાત ! યોગ્ય અવસરે મહારૂં મરણ થશે તોપણ તમ્હારે મહોત્સવ સમાન બાણવું. કારણકે કોઈપણ સમયે મરણ તો નિશ્ચય છેજ. કહ્યું છે કે—

અથ વાન્દશતાન્તે વા, મૃત્યુર્વૈ પ્રાણિનાં ધ્રુવમ્ ।

ગૃહીત ઇવ કેશેષુ, મૃત્યુના ધર્મમાચરેત્ ॥

અર્થ—“ આજે અશ્વિવા સો વર્ષે પણ પ્રાણી માત્રનું મરણ અવશ્ય થવાનું છે, માટે મૃત્યુ એ કેશને પકડેલા મનુષ્યની માફક ધર્મનું આરાધન કરવું. ” વળી હે તાત ! આપના પ્રસાદથી બહુ

લક્ષ્મીશ્રાવિકાનીકથા.

(૪૦૧)

દિવસ મહેં મુનિઓને દાન આપ્યું છે. વિશુદ્ધ શીલવ્રત પણ પાળ્યું છે. તેમજ મુક્તાવલી વિગેરે તપશ્ચર્યા પણ કરી છે. નિર્મલ ભાવનાઓ પણ ભાવી છે, સાધર્મિક વાત્સલ્ય પણ ચુકી નથી. અને યથાશક્તિ તીર્થ કરોની પૂજા પણ કરી છે. માટે હે તાત ! પરલોક માર્ગમાં અનુકુલ પુણ્યરૂપી ભાતાનો સંગ્રહ કરી હવે હું મરીશ. તેથી શું અનિષ્ટ છે ? એ સંબંધી તમ્હારે કંઈપણ ખેદ કરવો નહીં. એમ કહી તરતજ સમસ્ત પ્રાણીઓસાથે ક્ષમાપના કરી અનશન વ્રત લઈ, સમાધિપૂર્વક મરણ કરી માહેંદ્ર લોકમાં મહર્ષિ દેવોમાં તે ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાંથી નીકળી ત્રીજે ભવે તે મોક્ષ સુખ પામશે.

इति चतुर्थशिक्षाव्रतेऽतिथिसंविभागे शान्तिमतीकथासमाप्ता ॥

લક્ષ્મીશ્રાવિકાની કથા.

પ્રથમ સચિત્તનિક્ષેપણાતિચાર.

દાનવિર્ય રાજા બોલ્યો, હે સર્વેશ ભગવન ! હવે ચોથા શિક્ષા વ્રતમાં અતિથિ સંવિભાગની અંદર પ્રથમ અતિચારનું સ્વરૂપદર્શાંત સહિત અમને કહો. શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુ બોલ્યા, હે રાજા ! જે પુરુષ અતિથિ સંવિભાગનો નિયમ લઈને દુષ્ટ ચિત્તવડે ઓદનાદિક પદાર્થ સચિત્ત વસ્તુમાં મૂકે છે તે લક્ષ્મીની માફક કપટ ભાવનું ફલ પામે છે.

જેમકે—સર્વ સંપત્તિઓનું સંકેત સ્થાન એવું પૃથ્વીસ્થાન નામે વિશાલ નગર છે. તેમાં બલસાર નામે રાજા લક્ષ્મીદર્શાંત. રાજ્ય કરે છે. ધનંજય નામે તેમાં શ્રેષ્ઠી રહે છે. સાક્ષાત્ વિષ્ણુ પત્નીની માફક અતિ

(૪૦૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર

આનંદકારી લક્ષ્મી નામે તેની સ્ત્રી છે. તે બન્ને સ્ત્રી પુરૂષ પરસ્પર પ્રેમથી આનંદમાં દિવસો વ્યતીત કરતાં હતાં. પરંતુ સંતાનનું સુખ નહીં હોવાથી લક્ષ્મીનું હૃદય બહુજ અસંતુષ્ટ રહેતું હતું. વળી પ્રભુ સંબંધી ઘણા ઉપાય તે કરી ચુકી. કોઈપણ દેવ, યક્ષ, કે વ્યંતર, એવો નહીં હોય કે, જેની ઈષ્ટ માનતા તેણીએ નહીં કરી હોય. તેમ છતાં તેને પુત્ર થયો નહી. બાદ ઘણું દ્રવ્ય ખરીદીને અનેક નૈમિત્તિકો પાસે બહુ ઉપાય કરાવ્યા, તેમજ જડી બુટીઓ પણ ખાંધી ચુકી, સ્વપનાદિક પ્રયોગ પણ કર્યા. તેમ છતાં પણ તેનો મનોરથ પૂર્ણ થયો નહીં. પછી એક દિવસ બહાર જતા લોકોને જોઈ લક્ષ્મીએ એક શ્રાવિકાને પૂછ્યું કે, આ લોકો ક્યાં જાય છે ? શ્રાવિકા બોલી, નગરની બહાર ઉદ્યાનમાં દિવ્ય જ્ઞાની મુનિ પદ્યાર્યા છે, માટે તેમને વંદન કરવા આ સર્વ લોકો જાય છે. લક્ષ્મી બોલી, હે સખી ! મ્હારે પુત્રની બહુ વાંછા છે માટે જો મ્હને પણ તે સંબંધી કંઈ ઉપાય બતાવે તો હું પણ ત્યાં આવું. શ્રાવિકા બોલી, હે સખી ! આવી સકામ બુદ્ધિથી મુનિઓ પાસે જવું અયોગ્ય છે. માત્ર તેમની ભક્તિથી જ દરેક મનોરથ સિદ્ધ થાય છે. તે સાંભળી લક્ષ્મી પણ રથમાં બેસી તે શ્રાવિકાની સાથે ઉદ્યાનમાં ગઈ. શ્રાવિકાના કહ્યા પ્રમાણે સૂરીંદ્રને વંદન કરી તે ભૂમિ ઉપર બેઠી. શ્રાવિકા પણ તેની પાસમાં બેઠી. સલાચીકાર ભરાઈ હતી.

જ્ઞાનીએ લક્ષ્મીને ઉદ્દેશી સમ્યક્ત્વાદિ શ્રાવક ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. પછી લક્ષ્મીએ અતિથિ જ્ઞાનીમહાત્માનો સંવિભાગનો પ્રશ્ન કર્યો, એટલે સૂરિએ ઉપદેશ. વિશેષ પ્રકારે અતિથિ વ્રતની વ્યાખ્યા આપી કે, જે વૃહસ્થના ઘેર ઉત્તમ લોજનના સમયે અકૃત અને અકારિત એવા શુદ્ધ પિંડાદિકનો જે

લક્ષ્મીશ્રાવિકાનીકથા.

(૪૦૩)

ભિક્ષા ગ્રહણ કરે છે તે અતિથિ તેના કલ્યાણને માટે થાય છે. વળી વિશેષ શ્રદ્ધા પૂર્વક જે ગૃહસ્થ ન્યાયથી મેળવેલું પોતાનું દ્રવ્ય, માનસિક શુદ્ધ ભાવનાવડે અતિથિને આપે છે, તેણે આ પ્રમાણે ભાવના કરવી કે, આ જગતમાં હું ધન્યવાદને લાયક છું. કારણ કે જેના ત્યાં આ સમયે આવા મહાત્મા પધાર્યા. વળી શુદ્ધ ભાવ વડે આ મુનિને શુદ્ધ દાન આપવાથી જન્મ અને જરા રૂપી જલવડે વ્યાકુલ, કદાગ્રહરૂપી મધરાદિક જંતુઓ વડે ભયંકર, અનેક દુઃખરૂપી મ્હોટા તરંગોથી વ્યાપ્ત, એવા અનાદિ અપાર આ સંસાર સાગરને હું તરી ગયો. તેમજ પ્રાણી, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, અને શુદ્રો પોતપોતાની અનિહિત વૃત્તિ વડે ઉપાર્જન કરેલા, જે દ્રવ્યનો સત્પાત્રમાં નિયોગ કરે છે તે દ્રવ્ય-ન્યાયોપાર્જીત જાણવું, એમ જ્ઞાનીપુરૂષો કહે છે. વળી તેજ દ્રવ્ય અક્ષય જાણવું, કે જે સુપાત્રોને દાન આપવામાં આવે છે. વળી તે પરિણામે સુંદર અને અનંત ફળદાયક થાય છે. તેમજ જે એષણીય અને પ્રાસુક હોય તેજ અતિથિઓને દાન આપવા લાયક કહ્યું છે. જેવી રીતે વિશુદ્ધ ભાવના વડે આ અતિથિ સંવિભાગ વ્રત ગ્રહણ કર્યું હોય તેવી રીતેજ નિરતિચારપણે પાળવું. વળી તેના સચિત્ત દ્રવ્ય નિક્ષેપણ અને સચિત્ત દ્રવ્ય વિધાન, તેમજ કાલાતિકમણ, પર વ્યપદેશ અને પ્રદ્રેષ એમ પાંચ પ્રકારના અતિચાર છે. તેમાં સચિત્ત દ્રવ્યોમાં જે શુદ્ધ અન્ન નાખવું (ઉપર મુકવું) તે સચિત્ત દ્રવ્ય નિક્ષેપણ નામે પહેલો અતિચાર કહેવાય. વળી જે સચિત્ત દ્રવ્યથી શુદ્ધ દ્રવ્યને ઢાંકવું તે સચિત્ત વિધાન નામે બીજો અતિચાર જાણવો. તેમજ સાધુના આગમ કાલનું ઉલ્લંઘન કરી, પ્રથમ જે લોજન વિધિ કરે છે તે કાલાતિકમ નામે ત્રીજો અતિચાર કહેવાય. વળી લોલી શ્રાવક પોતાના દ્રવ્યને પણ આ પારકું છે, એમ જે મુનિઓને કહે છે તે પરદ્રવ્ય વ્યપદેશ અતિ-

(૪૦૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

ચાર કહેવાય. વળી જે મુનિઓને જોઈ કોપ કરે તેમજ ઈર્ષાને લીધે ક્રોધ વશ થઈ દાન આપે છે તેને મત્સરદાન કહ્યું છે. આ પ્રમાણેના અતિચારો રહિત અતિથિ સંવિભાગ નામે વ્રતને જે પાળે છે તે ઉભય લોકમાં બહુ સુખ લોગવે છે. એ પ્રમાણે દેશના સાંભળી સમગ્ર સભા ઉભી થઈ એટલે લક્ષ્મીએ અતિથિસંવિભાગને અભિગ્રહ લીધો. અને સૂરિને વિનંતિ કરી કે, હે ભગવાન ! કૃપા કરી આપના મુનિઓને ભિક્ષા માટે હુમ્મેશાં મ્હારે ત્યાં મોકલવા. એમ કહી તે પોતાને ઘેર ગઈ. અને પુત્રની ઇચ્છાથી તે ધર્મ પાલન કરે છે, પરંતુ ધર્મબુદ્ધિથી કરતી નથી. વળી પ્રાચીન કર્મને લીધે તેને પુત્ર થયો નહીં તેથી તેની દાનની પ્રતિજ્ઞા શિથિલ પડી ગઈ. છતાં પણ લૌકિક વૃત્તિ વડે હુમ્મેશાં મુનિઓને કંઈક દાન આપે છે.

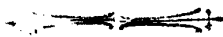
અન્યથા કોઈક મહોત્સવના પ્રસંગે લક્ષ્મીએ બહુ પ્રકારની રસોઈ કરાવી અને સર્વ સંબંધીઓને જમવા માટે પોતાને ત્યાં યોલાવ્યા. તેવામાં લક્ષ્મીને કપટ ભાવ. ત્યાં મુનિઓને આવતા જોઈ લક્ષ્મીએ મુદ્ગપિંડિકા (મગની ઢગલી) ઉપર દાળ, ભાતનાં વાસણ મૂકી દીધાં, અને તેમની ઉપર પકવાનનાં વાસણ ગોઠવી દીધાં. તેટલામાં મુનિઓ ત્યાં આવ્યા અને ધર્મલાભ આપી ઉભા રહ્યા. લક્ષ્મીએ ઉભી થઈને વંદન કર્યું અને ઠેકરાવા માટે દાળ, ભાત લઈ આવી, એટલે મુનિઓ યોત્યા, આ આહાર અમને કલ્પે નહીં. કારણ કે સચિત વસ્તુ ઉપર આ રસોઈ મુકેલી છે. લક્ષ્મી લોકોને સંભળાવવા માટે પોતાને નિંદવા લાગી કે, હા હા ! હું નિર્ભાગીણી છું. કારણકે, મુનિઓ પધાર્યા છતાં તેમને કલ્પે તેવું પ્રાસુક અને એષણીય કંઈ પણ મહેં રાખ્યું નહીં. હવે મ્હારે તેમની ભક્તિ કેવી રીતે કરવી ? વળી ક્રોધ કરી પોતાની

લક્ષ્મીશ્રાવિકાનીકથા.

(૪૦૫)

દાસીને કહેવા લાગી કે, અરે ! તહેં બહુ ખરાબ કર્યું. રે ભાગ્ય-
હીન ! સચિત વસ્તુનેા સંઘટ્ટો કરવાથી સર્વ પકવાનાદિક ઉત્તમ
પદાર્થો પણ તેં દૂષિત કર્યાં. એમ કહી પછી નીરસ સાધારણ વસ્તુ
લઈ ળહારાવા માટે નીકળી અને મનમાં તો બહુજ ખુશી થઈ છે, પણ
મુખેથી કહે છે કે, શું કરું ? આ વસ્તુ આપતાં મહારા હાથ ચાલતા
નથી. ! તેવામાં મુનિની બકતદેવીએ તેની શિક્ષા માટે પાત્રમાં
પ્રવેશ કરી તેનો હાથ લોજન સહિત અટકાવી દીધો. અને તે
ગોલી કે, રે દુષ્ટ માયાવિનિ ! રે અનાર્યે ! રે કુટ કરનારી ! ચારિત્રનિષ્ઠિ
એવા મુનિએને પણ તું આ પ્રમાણે છેતરે છે ? એ પ્રમાણે દેવી
એ બહુ નિંદા કરીને લક્ષ્મીને કહ્યું કે, સખી ! હું તને હણતી
નથી કારણ કે, જીવહયા એજ મુખ્ય ધર્મ છે. એમ કહી દેવી
અદૃષ્ટ થઈ ગઈ. ત્યારબાદ સ્વજનોએ લક્ષ્મીને બહુ ધિક્કાર
આપ્યો. પછી અદ્ય સમયમાં તે દેવીએ સ્તબ્ધ કરી હતી તેથી
તે લક્ષ્મી શ્રાવિકા પર્યાલોચના કર્યા વિના મરણ પામી, અને
પ્રણપર્ણિકા નામે જલક યોનિમાં ઉત્પન્ન થઈ થઈ. ત્યાંથી નીક-
ળી સંસાર જમણ કરી ઓધિ જ્ઞાન પામી મોક્ષ સુખ પામશે.
માટે હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! આ પ્રમાણે સમજી અતિચાર રહિત
વ્રત પાળવામાં તમે ઉદ્યમવાન થાઓ, નહીં તો આ લોકમાં પણ
બહુ ઘોર દુઃખો લોગવવાં પડશે.

इत्यतिथिसंविभागे प्रथमातिचारदृष्टान्तः ॥



(૪૦૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

વિજયાશેઠાણીની કથા.

દ્વિતીય સચિત્તપિધાનાતિયાર.

દાનવીર્ય રાજા બોલ્યો, હે જગત્પાલક ! હવે અતિથિસંવિભાગમાં દ્વિતીય અતિયારનું સ્વરૂપ કહો. શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા, હે ભૂમિપાલ ! જે મનુષ્ય અતિથિસંવિભાગનો નિયમ લઈ દાન આપવા લાયક વસ્તુને સચિત્ત વસ્તુથી ઢાંકી દે છે તે વિજયા શેઠાણીની માફક ગાઢ કર્મ આંધે છે.

શ્રેષ્ઠ ક્ષમાધર (પર્વતો-ક્ષમાવંત પુરૂષો) વડે સંયુક્ત, બહુ રૂપવંત અનેક વિદ્યાધરો વડે મનોહર એવો વિજયાદૃષ્ટાંત. વૈતાલ્ય પર્વત છે જેને વિષે, અથવા અનેક પંડિતોવડે મનોહર, અને સેંકડો દેશો વડે સંકીર્ણ એવા ભરતક્ષેત્ર સમાન વિશાલ, ભદ્રિલપુર નામે નગર છે. તેમાં યાચકોને કલ્પવૃક્ષ સમાન, પાર્થ નામે રાજા છે. તેમજ સુયશ નામે સમ્યગ્દૃષ્ટિ નગરશેઠ છે. વળી કામ ભવનની વિજય પતાકા સમાન, જૈનધર્મમાં પ્રમાદી અને કુમતમાં આસક્ત એવી વિજયા નામે તેની સ્ત્રી છે. હવે સુયશ શ્રેષ્ઠી વર્ષાકાલમાં ઉદ્યાનમાં રહેલા, વિશુદ્ધજ્ઞાની અને ક્ષમાના સાગર સમાન એવા પોતાના ગુરૂ શ્રીમાન શાંતિસાગરસૂરિનાં દર્શન કરવા માટે ગયો. વંદન કરી ધર્મદેશના સાંભળવા બેઠો. દેશના સમાપ્ત થઈ એટલે પુનઃ વંદન કરી પોતાને ઘેર આવ્યો.

એ પ્રમાણે સુયશ શ્રેષ્ઠી હુમ્મેશાં સૂરીશ્વરની દેશનામાં જતો અને તેથી બહુ સંતુષ્ટ થઈ એક દિવસ વિજયાને પોતાની સ્ત્રીને કહેવા લાગ્યો કે, તું સૂરીશ્વરની પાસે ચાલ. તેમનાં દર્શન કરી ધર્મ શ્રવણ કર. જેથી ત્હારો મનુષ્ય જન્મ સફલ

વન્યારોહાણીનીકથા.

(૪૦૭)

થાય. વિન્યા બોલી, જે તેઓ સચિત્ત અને અનંતકાયના નિયમો મૂકેને ન આપે તો હું ત્યાં આવું. શ્રેષ્ઠી બોલ્યો, તેઓ કોઈને પણ બલાતકારે નિયમો આપતા નથી. માત્ર ધર્મનો ઉપદેશ કરે છે. અને ભવ્ય પ્રાણીઓ ધર્મ સાંભળી જે જે નિયમો માગે છે, તે તે તેમની યોગ્યતા પ્રમાણે તેમને આપે છે. એ પ્રમાણે ધૈર્ય આપી શ્રેષ્ઠી પોતાની સ્ત્રીને ગુરૂ પાસે લઈ ગયો. તે પણ વંદન કરી ગુરૂની આગળ ધર્મ દેશના સાંભળવા માટે બેઠી. સૂરિએ સમ્યક્ત્વાદિ શ્રાવકનાં સર્વ વ્રત કહ્યાં, તે સાંભળી વિન્યા બોલી, હે પ્રભો ! કૃપા કરી આપ અતિથિ સંવિભાગનો નિયમ મૂકેને આપો. ગુરૂએ તેની આગળ અતિથિ સંવિભાગની સવિસ્તર વ્યાખ્યા કહી. તેમજ તેના અતિચારોનું સ્વરૂપ પણ બતાવ્યું. પછી અતિથિવ્રતનો નિયમ તેને આપ્યો. વળી ગુરૂએ કહ્યું કે, પૌષધવ્રતના પારણે શ્રાવકે સાધુઓને જે વસ્તુ ન ઠોડારાવી હોય તે વસ્તુ પોતે અવશ્ય ખાવી નહીં, કારણ કે, તેમ કરવાથી પૌષધની શુદ્ધિ થાય છે. સર્વ આરંભોમાં પ્રવૃત્ત થયેલા મૃદસ્થાશ્રમિઓએ નિરંતર અતિથિ સંવિભાગમાં પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. અને ઉપવાસના પારણે તો અવશ્ય મુનિઓને ઠોડારાવવું જોઈએ તેમાં તો કહેવું જ શું ? વળી જે મનુષ્યો હૃદયમાં વિશુદ્ધ ભાવથી સાધુઓને સુંદર ભોજન ઠોડારાવે છે તેઓ સર્વત્ર સદાકાળ સુખી થાય છે. જેઓનું ધન નિરંતર જીનમંદિર, મુનિઓ અને સાધર્મિક જનોમાં વપરાય છે તેઓને ધન્યવાદ ઘટે છે. અને ધાર્મિક કાર્યોમાં જેઓનું ધન વપરાતું નથી તેઓનું ધન તૃણાદિના ઉકરડા સમાન બંધવું. કારણ કે, તેવા ધનની અધિક વૃદ્ધિ થવાથી પણ શો લાભ ? વળી જેઓનું આયુષ્ય સદાકાલ વિશુદ્ધ ભક્તિવડે સત્પાત્રોને દાન. આપવામાં વ્યતીત થાય છે, તેઓજ ધન્યવાદને લાયક છે. આવી ભાવનાવડે સમ્યક્પ્રકારે સર્વથા હૃદયનો મલ દૂર કરી નિરંતર શ્રાવકોએ વિશુદ્ધ એવો શ્રાવકધર્મ

(૪૦૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

આરાધવો. આ પ્રમાણે ઉપદેશ સાંભળી સવેગ પરાયણ થઈ વિજ્યા બોલી, હે મુનિવર્ય ! હુમ્મેશાં ભિક્ષા માટે મ્હારે ત્યાં બે મુનિઓ તમારે મોકલવા. સૂરિએ વર્તમાન યોગ, એમ કહી વિજ્યાને સંતુષ્ટ કરી. ત્યારબાદ સુચશશ્રેષ્ઠી ગુરુના ચરણમાં પડી બોલ્યો, હે પ્રભો ! આ સ્ત્રી બહુ પ્રમાદી છે માટે મ્હોટી કૃપા કરી આ ભવસાગરમાંથી આપ એનો ઉદ્ધાર કરો. હવે એને સંસાર સાગર તરવાનો અન્ય કોઈ ઉપાય નથી. એમ કહી શ્રેષ્ઠી પોતાની સ્ત્રી સહિત પોતાને ઘેર ગયો.

ત્યારબાદ સૂરિએ શ્રેષ્ઠીને ત્યાં ભિક્ષાના સમયે બે મુનિઓ મોકલ્યા. મુનિઓને આવતા જોઈ શ્રેષ્ઠી વિજ્યાનીદાન સહિત વિજ્યા શેઠાણી બહુ ભક્તિપૂર્વક ભક્તિ. વંદન કરી શુદ્ધ શ્રદ્ધાપૂર્વક ચાર પ્રકારનો આહાર તેમને ઠોડારાવ્યો. તે પ્રમાણે દરરોજ તે

ભક્તિ કરવા લાગી. શેઠ પણ ઉમંગથી બહુ દ્રવ્ય આપે છે. ત્યારબાદ કેટલાક દિવસે વિજ્યાને વિચાર થયો કે, આ પ્રમાણે કરવાથી હાલમાં ખરચો બહુ વધી પડ્યો છે. અને મ્હું પણ અતિથિઓને ભોજન દાનનો નિયમ લીધો છે. માટે એવો કોઈ ઉપાય કરું કે, જેથી બન્ને કાર્ય સિદ્ધ થાય. એમ નિશ્ચય કરી કપટ જાળથી દાળ, ભાત, ઘૃતાદિકનાં પાત્રો ઉપર ખીજેરું, ચીલકાં વિગેરે સચિત્ત વસ્તુઓ ઢાંકી દે છે, જેથી મુનિઓને કંઈ પણ પદાર્થ કલ્પે નહીં તેવી યુક્તિ તેણીએ ગોઠવી. પછી ગોચરીનો સમય થયો એટલે સાધુઓ તેને ત્યાં આવ્યા. પ્રથમની માફક બહુ ભક્તિ બતાવી વિજ્યા ઠોડારાવવા માટે ઉભી થઈ. ભાત, દાળ વિગેરે આપવા આવી એટલે મુનિઓ બોલ્યા, એની ઉપર સચિત્ત પદાર્થો મૂકેલા છે માટે તે આહાર અમારે કલ્પે નહીં. તેથી તે અમારા વાસ્તે લાવશો નહીં. વિજ્યા બોલી, અરે ! મ્હને

દેવચંદ્રશ્રાવકનીકથા.

(૪૦૯)

ધિક્કાર છે ! આ સમય રસોઈ તૈયાર છે તે છતાં મુનિઓને અનુ-
ચયોગી થઈ. કોઈ દાસીએ અબાણમાં મહારા અભાગ્યને લીધે
આ અવ્યવસ્થા કરી. મહા ખેદની વાત છે કે, હું પુણ્યહીન થઈ.
એમ બહુ ખેદ કરતી તેને જોઈ શેઠ બોલ્યા, બીજું કંઈક બંહો-
રાવ. ત્યાર બાદ વિન્યાએ વાલ, ચણા વિગેરે બંહોરાબીને નમ-
સ્કાર કરી પોતાના ઘેરથી કેટલાંક ડગલાં પાછળ ચાલી મુનિઓને
વિદાય કર્યા. તેવીજ રીતે કદાચિત્ મુનિઓને આવતાજોઈ સચિત્ત
સાથે અચિત્ત વસ્તુનું સંઘટ્ટન કરે છે. કદાચિત્ પાણીનું વાસણ
હાથમાં લઈ કહે છે કે, અરે ! હાથમાં કાચું પાણી રહી ગયું છે.
જળી કદાચિત્ ભાત, દાળ, ઘી વિગેરે બળતા અગ્નિ ઉપર મૂકે
છે. એ પ્રમાણે તેનાં આચરણ જોઈ સાધુઓએ બણ્યું કે, આ
શેઠાણી બહુ કૂટ કપટ વાળી છે. એને કંઈપણ દાન આપવાની
ઇચ્છા નથી. પરંતુ શેઠના આગ્રહને લીધે મુનિઓ ભિક્ષા માટે
બંધ છે. એમ કરતાં એક દિવસ વિન્યાને વાસિત વમન થયું.
જેની ગાઠ પીડાથી મરણ પામી તે પ્રણયર્ષિકા નામે વ્યંતર દેવોમાં
ઉત્તર થઈ. ત્યાંથી નીકળી કેટલોક સમય ભવ ભ્રમણ કરશે.
ત્યારબાદ વિદેહ ક્ષેત્રમાં સંયમ-દીક્ષા પ્રાપ્ત કરી અનુક્રમે સિદ્ધિ
સુખ પણ પામશે.

इत्यतिथिसंविभागे द्वितीयाऽतिचारविपाके विजयादृष्टान्तः ॥

દેવચંદ્રશ્રાવકની કથા.

તૃતીયકાલાતિકમણાતિચાર.

દાનવિર્ય રાજ બોલ્યો, હે દયાલુ ભગવન ! હવે અતિથિ
સંવિભાગમાં ત્રીજા અતિચારનું સ્વરૂપ દર્શાવ સહિત કહો, શ્રી

(૪૧૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

સુપાર્શ્વ પ્રભુ બોલ્યા, હે ભૂપાલ ! જેણે દાનનો નિયમ કર્યો છે, છતાં જેના હૃદયમાં શકતા રહેલી છે એવા દેવચંદ્ર શ્રાવકની માફક જે પુરૂષ કાલનું ઉદ્ધાન કરી દાન આપે છે તેનું ફલ તેને પ્રાપ્ત થતું નથી.

આ ભરતક્ષેત્રમાં સ્વસ્થ બુદ્ધિશાલી મનુષ્યોથી વિભૂષિત લક્ષ્મી મંદિર નામે નગર છે. જેની અંદર દેવચંદ્રદૃષ્ટાંત. સત્પુરૂષોના ચરિત્રોનાં ચિત્રો જેમાં ચિત્રેલાં છે એવાં મંદિરો શોભી રહ્યાં છે. વળી તે નગરમાં મદોનમત્ત વૈરીરૂપી સિંહોને દમન કરવામાં પ્રચંડ શરભ સમાન, અને ચંદ્ર સમાન ઉજ્જવલ એવી કીર્તિરૂપ ગંગાને વહન કરવામાં હિમાલય સમાન વજ્રસાર નામે રાજા છે. વળી તેમાં દેવચંદ્ર નામે બહુ ધનાઢ્ય વણિક રહે છે. કૃષ્ણની સ્ત્રી સમાન નિરંતર સેવા પરાપણુ દેવશ્રી નામે તેની ભાર્યા છે. વળી દેવચંદ્ર શ્રાવક સ્વભાવથી એવો કૃપણ છે કે, કોઈ પણ દિવસ કોઈને તલ-ભાર પણ દાન આપતો નથી. પરંતુ ધર્માભિલાષી હોવાથી ભર-યૌવન અવસ્થામાં રહ્યો છે છતાં કીડા વિલાસ કરતો નથી.

અન્યદા ચતુર્ણી સૂરિ મહારાજ ત્યાં બહાર ઉદાનમાં પધાર્યા. તે પ્રસંગે દેવચંદ્ર પણ ઉદાનપા-સૂરિનું આગમન. લોકો પાસે ઉઘરાણી માટે ત્યાં ગયો. તેવામાં ઉદાનપાલકો પણ સૂરીશ્વરના ચરણકમલમાં વ્યાખ્યાન સાંભળવા બેઠા હતા. તે જોઈ દેવચંદ્ર પણ સૂરિને વંદન કરી વિનયપૂર્વક મતિમોહને નિર્મૂલ કરનાર દાન, તપ, શીલ અને ભાવનામય ધર્મ સાંભળવા બેઠો. જેમકે-દાન, શીલ, તપ અને ભાનનારૂપ ચાર પ્રકારનો ધર્મધીર પુરૂષોએ કહ્યો છે. વળી તમાં શીલ, તપ અને ભાવનારૂપ ત્રણ પ્રકારનો ધર્મ સાધવામાં અશક્ત એવા વૃહસ્થાને દાન ધર્મ જ્ય આપનાર થાય છે. સમગ્ર

દેવચંદ્રશ્રાવકની કથા.

(૪૧૧)

આરંભોથી તેમજ કરવું અને કરાવવાથી નિવૃત્ત થયેલા મુનિઓને ગૃહસ્થ પુરૂષોએ ધર્મ નિમિત્તે અવસ્થ દાન આપવું. કહ્યું છે કે-જ પુરૂષ વિદ્યમાન, બાહ્ય અને અનિત્ય એવું પણ દાન સત્પાત્રને નથી આપી શકતો, તે બિચારો તુમ્હ' દુર્ધર એવા શીલને કેવી રીતે ધારણ કરે ? કારણકે, દાન આપવા લાયક વસ્તુ, દાન આપવાની શક્તિ અને સત્પાત્રનો સમાગમ એ સર્વ સામગ્રી પૂર્વના પુણ્યોવડે કોઈ ભાગ્યશાલી પુરૂષોનેજ પ્રાપ્ત થાય છે. વળી કેટલાક પ્રાણીઓ પોતાનું જીવિત પણ સંદેહસ્થાનમાં મૂકી સમુદ્રમાર્ગે ચાલે છે અને દ્વીપાંતર જાય છે. છતાં કોઈ માત્ર પણ પ્રાપ્ત કરતા નથી. તેમજ કેટલાક લોકો પ્રાચીન પુણ્યયોગે મહા કળે ધન મેળવે છે પરંતુ તેઓ સ્વાભાવિક કૃપણતાને લીધે તે ધનમાંથી કિંચિત્ માત્ર પણ સન્માર્ગે વાપરી શકતા નથી. અને પ્રાણાંતમાં પણ તેઓને દાન રૂચી થતી નથી. વળી કહ્યું છે કે-દાની જનોની હસ્તપરંપરામાં પરિવર્તન કરવાના ખેદથી શ્રાંત થયેલી સંપત્તિઓ, કૃપણ જનોના ધરની અંદર આવી સ્વસ્થ અવસ્થામાં નિદ્રિત થયેલી હોય તેમ જણાય છે. તેમજ આહરપૂર્વક વૃદ્ધિ પમાડેલી, અને નિરંતર બહુ પ્રયત્નોવડે રક્ષણ કરેલી, કૃપણ પુરૂષોની ધન સંપત્તિ, કુમારીની માફક પરોપયોગી છે. વળી કેટલાકને ધન સંપત્તિ પણ પ્રાપ્ત થાય છે અને દાન શક્તિ પણ હોય છે. છતાં પણ સત્પાત્રનો સમાગમ દુર્લભ થાય છે. કારણકે સર્વ આરંભથી નિવૃત્ત થયેલા, નિર્મલ ચિત્તવાળા, પવિત્ર એવા ચારિત્રના પાલન કરનાર અને નિષ્કારણ દયા રસીથી વ્યાપ્ત એવા સુપાત્રનો સંયોગ આ જગતમાં કવચિતજ મળી શકે છે. માટે હવે અધિક શું કહેવું ? જે સંસાર સાગર તરવાની ઇચ્છા હોય તો ધનવાન પુરૂષોએ પોતાની લક્ષ્મીનો સદુપયોગ સૂત્ર વિધિ પ્રમાણે સુપાત્રમાં કરી લેવો. કારણકે—

(૪૧૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પટુતરપવનવશા—કુલિતકુવલયદલતરલાનિ ।

જીવિતયૌવનયુવતિ—જનધનલવલામસુસ્વાનિ ॥

અર્થ—“ જીવિત, યૌવન, સુંદર યુવતિજન, અને લેશ માત્ર ધન લાભના સુખોને પ્રચંડ વનના વેગથી કંપાયમાન કમલ પત્રની માફક ચંચલ બાણવાં. ” આ પ્રમાણે ધર્મદેશના સાંભળી દેવચંદ્ર શ્રેષ્ઠીએ અતિથિદાનનો નિયમ લીધો અને પોતાને ત્યાં ભિક્ષા માટે મુનિઓને વિનતિ કરી પોતાને ઘેર આવ્યા. પછી ઉચિત સમયે મુનિઓ ભિક્ષા માટે આવ્યા. દેવચંદ્રે ભાવપૂર્વક પકવાનાદિક ઠંડારાવ્યું. તેઓએ પણ ચથોચિત વિશુદ્ધ એવો આહાર લીધો. પછી દેવચંદ્ર એવ્યો, આજે આપ પધાર્યા તેથી મ્હાડું ઘર પવિત્ર થયું. અને આજે આ ભક્ત પાનાદિક રસોઇ પણ સફલ થઇ. કારણકે, ગુરૂ ભોજનથી અવશિષ્ટ અન્ન આજે હું જમીશ. એમ ભાવના ભાવતો દેવચંદ્ર મુનિઓની પાછળ કેટલાંક ડગલાં ચાલી પોતાને ઘેર પાછો આવી શેષ અન્નથી ભોજન કરી બહુ સંતુષ્ટ થયો. મુનિઓ પણ ભિક્ષા લઈ ગુરૂપાસે ગયા અને સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું.

ભિક્ષા તરફ દષ્ટિ કરી ગુરૂ એવ્યા, હે મુનિઓ ! હવે હમ્મેશાં તમ્હારે દેવચંદ્રના ત્યાં જવું. જેથી એનો શિષ્યપ્રત્યે ગુરૂ કૃપણતાનો અપવાદ દૂર થાય. અને નિર્જીવચન. રા પણ થાય. ત્યારબાદ મુનિઓ ગોચરી માટે હમ્મેશાં તેને ત્યાં જવા લાગ્યા. વળી સ્વભાવથીજ તેની સ્ત્રી બહુ ઉદાર ચિત્તની હતી તેથી તે ઘેબર, લાડુ, પેંડા, ખરપ્રી અને સાકર વિગેરે બહુ પદાર્થો પ્રતિ દિવસ ઠંડારાવતી હતી. એ પ્રમાણે સ્ત્રીની ઉદારતા જોઇ દેવચંદ્રે કૃપણતાને લીધે પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું કે, હવે મુનિઓને હું પોતેજ

દેવચંદ્રઆવકનીકથા.

(૪૧૩)

દાન આપીશ, કારણકે આ વિષયનો નિયમ મહેં લીધેલો છે. એમ કહી બીજે દિવસે પોતે ઉપાશ્રયે જઈ મુનિઓને પોતાને ત્યાં બોલાવી લાવ્યો. પછી થોડું ઘી (અરઘી પળી) ઠોંડાવી વંદન કરીને તેમને વિદાય કર્યાં. મુનિઓ પણ બીજે સ્થળેથી ભિક્ષા લઈ ગુરૂ પાસે ગયા.

સૂરીશ્વરે મુનિઓને પૂછ્યું, આજે દેવચંદ્રને ત્યાંથી શું મળ્યું ? મુનિઓએ ઘી બતાવ્યું. ગુરૂ કૃપણુતાનું કૃષ્ણ બોલ્યા, હવે તેના ત્યાં નિમંત્રણ વિના તરફારે જવું નહીં. વળી બીજે દિવસે ભોજન સમય વ્યતીત થયા બાદ દેવચંદ્ર મુનિઓને બોલાવવા માટે ગયો. ત્યારે ગુરૂએ કહ્યું કે, મુનિઓએ આહાર કર્યો. આહાર લીધા પછી હવે ગોચરી શા કામની ! શઠ બુદ્ધિથી દેવચંદ્ર બહુ ખેદ કરવા લાગ્યો. ફરીથી સૂરિ બોલ્યા, ભદ્ર ! હવે ખેદ કરીશ નહીં. આજે કારણને લીધે મુનિઓ ત્હારે ત્યાં આવી શક્યા નથી. ત્યારબાદ દેવચંદ્ર પોતાને ઘેર જઈ જમીને સુઈ ગયો. પરંતુ બહુ જમવાથી વિસૂચિકા થઈ ગઈ. જેથી મરણ પામી ભૂત યોનિમાં તે ઉત્પન્ન થયો અને ક્રમે મોક્ષ સુખ પણ પામશે. માટે ભવ્ય પ્રાણીઓએ બુદ્ધિપૂર્વક વ્રતમાં અતિચાર સેવવા નહીં. કારણકે અતિચાર સેવવાથી અનુક્રમે વ્રત ભંગનો પ્રસંગ પણ આવી જાય છે.

इत्यतिथिसंविभागव्रते तृतीयातिचारदृष्टान्तः ॥



(૪૧૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.**સ્થવિરાની કથા.****ચતુર્થ પરવ્યપદેશાતિચાર.**

દાનવીર્ય રાજ્યએ પ્રશ્ન કર્યો કે, હે ભગવન્ ! હવે અતિથિ સંવિભાગ વ્રતમાં ચોથા અતિચારનું લક્ષણ દૃષ્ટાંત સહિત કૃપા કરી આપ અમને કહો. શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુ બોલ્યા, હે રાજન્ ! જે પુરુષો અતિથિ દાનનો નિયમ લઘુને સત્પાત્ર પોતાના ઘેર આવે છતે પણ પોતાના દ્રવ્યને પારકું છે એમ કપટથી કહે છે તેઓ એક સ્થવિરા (વૃદ્ધ સ્ત્રી) ની માફક હુઃખી થાય છે.

બહુ વિશાલ અને ઉંચી હવેલીઓના શિખરોવડે સૂર્યના રથના ઘોડાઓની ગતિને અટકાવતું વિશ્વ-સ્થવિરાદૃષ્ટાંત. પુર નામે જગદ્વિખ્યાત નગર છે. વળી જેની અંદર કુલીન જનો વસે છે એવું તે નગર શંકરના હાસ્ય તથા ચંદ્રને નિસ્તેજ કરતાં એવાં જનમંદિરોનાં શિખરોની શોભાવડે-મુનિવાસ ગહિત એવી સ્વર્ગપુરીને પણ હસે છે. વળી પદ્મ સમાન (પદ્મરૂપી) છે મુખ જેમનાં, વિશાલ પયોધર એટલે સ્તન મંડલ (જલને) ધારણ કરનાર અને પ્રકુબ્ધ કુમુદ સમાન (કુમુદરૂપી) છે નેત્ર જેમનાં, એવી સ્ત્રીઓ અને સરોવરોવડે અંદર અને બહારથી જે નગરીની સૌંદર્યતા પ્રસરી રહી છે. તેમજ અનેક રાજ્યોના ચૂડામણિઓની કાંતિવડે જેના ચરણ રંગાઇ ગયા છે એવો સમયસિંહ નામે રાજ તે નગરમાં રાજ્ય કરે છે. ચંદ્રલેખા નામે તેની ભાર્યા છે. વળી તેજ નગરમાં બહુ હુઃખરૂપી દાવાનલથી દગ્ધ થયેલી એક સ્થવિરા (વૃદ્ધા) રહે છે. તે હૃમ્મેશાં ધનવાનોને ત્યાં કામકાજ કરતી અને પોતાનું ગુજરાન ચલાવતી દિવસો વ્યતીત કરતી હતી.

સ્થવિરાનીકથા.

(૪૧૫)

અન્યદા મહાજ્ઞાની મલયચંદ્ર સૂરિ ત્યાં પધાર્યા. લોકો બહુ ઉત્સાહ પૂર્વક તેમને વંદન કરવા ગયા. મલયચંદ્ર- વૃદ્ધા પણ ભક્તિ ભાવથી આકર્ષાઈને ત્યાં સૂરિ- જઈ વંદન કરી મુનીંદ્રની આગળ લોકો સાથે ધર્મ દેશના સાંભળવા બેઠી. સૂરિએ પ્રથમજ સમ્યક્ત્વની વ્યાખ્યા કરીને કહ્યું કે, દુસ્તર અને દુરંત એવા સમુદ્રની મધ્યમાં ડુબતા પ્રાણીને જેમ નાવ શરણુ થાય છે. તેવી રીતે દુઃખ વડે તરવા લાયક અને દુઃસહ એવા દુઃખરૂપી જલથી ગંભીર ભરેલા સંસાર સાગરમાં જીવાત્માને સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિજ શરણુ થાય છે. વળી જેમ દુકાળમાં ક્ષુધાતુર કોઈ પણ પ્રાણીને અકસ્માત્ પુણ્ય બલથી પરમાન્ન પ્રાપ્ત થાય તેવી રીતે દુઃખમ કાલમાં બહુ પ્રમાદી અને દુઃખી એવા જીવોને સમ્યક્ત્વ અમૃત સમાન થાય છે. જેમ ચંચળ તરંગોથી ઉછળતી, પર્વતમાંથી નીચે ઉતરતી અને મહા વેગને ધારણુ કરતી નદીના પ્રવાહમાં તણાતો મડદાલ પ્રાણી તટ ઉપર રહેલા વૃક્ષનું અવલંબન પામે છે, તેમ રાગરૂપી મહાગિરિમાંથી નીકળતી નદીના પ્રવાહમાં પીડાતાં કોઈ પણ પુણ્યશાળી જીવ સમ્યક્ત્વરૂપી તરવરનું આલંબન મેળવે છે. વળી જેમ લૌહાદિક ધાતુઓમાં સુવર્ણ, તૃણ જાતિમાં ધાન્ય, સમૃદ્ધિમાં રત્ન અને રત્નોમાં ચિંતામણિ રત્ન શ્રેષ્ઠ ગણાય છે, તેમ ધર્મોની અંદર જૈન ધર્મ ઉત્તમ છે. જેમ વનોમાં નંદનવન, વૃક્ષોમાં કદપવૃક્ષ, પુરૂષોમાં ચક્રવર્તી અને મુનીઓમાં જીનેંદ્ર ભગવાન્ શ્રેષ્ઠ છે, તેમ સર્વ ધર્મોમાં વીતરાગ પ્રણીત ધર્મ પ્રશંસનીય છે. વળી જેમ નાગોમાં નાગેંદ્ર, નક્ષત્ર અને તારાઓમાં ચંદ્ર, અસુરોમાં અસુરેંદ્ર, દેવોમાં દેવેંદ્ર, નરોમાં નરેંદ્ર અને મૃગ જાતિમાં મૃગેંદ્ર શ્રેષ્ઠ છે. તેમજ સર્વ ધર્મમાં જૈન ધર્મ શ્રેષ્ઠ છે. વળી તે ધર્મ

(૪૧૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

યતિ અને ગૃહી એમ બે પ્રકારનો છે. તેમાં યતિ ધર્મના દશ લેહ છે. અને શ્રાવક ધર્મ બાર પ્રકારનો છે. અનુક્રમે બન્ને મોક્ષ સુખ આપનાર થાય છે. એ પ્રમાણે ધર્મદેશના સાંભળી સૂરિ પાસે કેટલાકે યતિધર્મ સ્વીકાર્યો, અને કેટલાક જનોએ શ્રાવક ધર્મ લીધો, વળી વિશેષમાં સ્થવિરાએ અતિથિદાનનો નિયમ લીધો.

ત્યારબાદ વૃદ્ધા વંદન કરી પોતાને ઘેર ગઈ. લોબ્ધન સમયે રસોઈ તૈયાર કરી મુનિઓની વાટ જોઈ કપટવૃત્તિ. બેઠી હતી, તેવામાં ત્યાં મુનિઓ પધાર્યા. વૃદ્ધાએ પ્રેમપૂર્વક અશનાદિક આહાર ંહોરાવી તેમને વિદાય કર્યા. અન્યદા કોઈક ધનવંતને ત્યાં મહોત્સવ ચાલતો હતો, જેથી તે વૃદ્ધા તેને ત્યાં કામકાજ કરવા જતી હતી. તેથી ત્હને કમોદના ચોખ્ખા, દુધ, ઘી વિગેરે ઉત્તમ સામગ્રી મળી હતી. તે સર્વ પોતાને ત્યાં લાવીને તેણીએ દુધપાક બનાવ્યો. તેવામાં તેને ત્યાં માસક્ષમણના પારણાના સમયે એક મહા તપસ્વી આવ્યા. વૃદ્ધાએ પણ કંઈક વાલ, શાક વિગેરે સાધારણ વસ્તુઓ ંહોરાવીને કપટભાવથી કહ્યું કે, હે મુનીંદ્ર ! હું શું કરું ? આ દુધપાક પારકો છે, નહીં તો હું તમને ંહોરાવત ! મ્હારા અલાગિણીનાં તેવાં પુણ્ય કચાંથી હોય ? કે, મુનિ પારણે મ્હારે ઘેર પરમાન્ન હોય ! પરંતુ આ ભાતનું પાણી પ્રાસુક છે; માટે જો આપને ખપે તો ગ્રહણ કરો. કારણ કે, તે મ્હારું છે. મુનિએ પણ અવસર જાણી તે એસામણ ંહોર્યું. પછી મુનિ ત્યાંથી સંતુષ્ટ થઈ ચાલ્યા ગયા. ત્યારબાદ વૃદ્ધા પણ સમગ્ર દુધપાક કંઈ સુધી જમી ગઈ, અને રાત્રીના છેલ્લા ભાગમાં સમ્યકત્વ સહિત તેનું તેને વમન થયું, જેથી તતકાલ મરી ગઈ

નંદવણિક્વનીકથા.

(૪૧૭)

અને મધ્યમ ગુણ્યુક્ત ભરીને મનુષ્ય જાતિમાં ઉત્પન્ન થઈ.
પશ્ચાત્ અનુક્રમે કર્મ વૈરીને નિર્મૂલ કરી સિદ્ધિ સુખ પામશે.

इत्यतिथिव्रते चतुर्थातिचारदृष्टान्तः समाप्तः ॥



નંદવણિક્વની કથા.

પાંચમમાત્સર્યાતિચાર.

દાનવીર્ય રાજા બોલ્યો, હે કૃપાસાગર ! હવે અતિથિ સંવિભાજ
વ્રતમાં પાંચમા અતિચારનું સ્વરૂપ દૃષ્ટાંત સહિત અમને સાંભ-
ળવાની ઈચ્છા છે, માટે કૃપા કરી આપ તે કહો. શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ
બોલ્યા, હે રાજા ! “ આ પશુ દાન આપે છે તો શું એનાથી
પશુ હું અશક્ત છું ? ” એવા માત્સર્ય ભાવની યુદ્ધિથી જે દાન
આપે છે તે નંદની માફક અદ્ય કૃણ મેળવે છે.

મેરૂ પર્વતરૂપી છે દીવેટ જેની, પૃથ્વીરૂપી જેનું પાત્ર છે,
સમગ્ર સરોવરરૂપી જેમાં તેલ રહેલું છે,
નંદવણિક્વની કથા અને પ્રજ્વલિત સૂર્યરૂપી જેની શિખા છે
એવા દીપ સમાન, જંબુદ્વીપ નામનો દ્વીપ
છે. તેની અંદર ઉત્તમ રૂદ્ધિશાલી ભરતક્ષેત્ર છે. તેના મધ્યખંડમાં
દક્ષિણ દિશારૂપસ્ત્રીના તિલક સમાન અને લક્ષ્મીનું નિવાસ-
સ્થાન શ્રીપુર નામે નગર છે. જેની અંદર જીનમંદિરોના શિખરો
ઉપર સ્થાપન કરેલા સુવર્ણ કલશોની કાંતિવડે દિવસે પણ ગગનાં-
ગણુ સંઘ્યા કાલના વાદળ સમાન શોભે છે. તેમજ સરળ સ્વભાવ-
વાળા, સદલા (યા) પત્રોના ગુચ્છ સહિત (દયા સહિત) સફલ

(૪૧૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

પ્રવૃત્તિવાળા (ફલ સહિત) ગુણવંત પુરૂષોથી સેવાયેલા (પક્ષિ-ગણોથી સેવાયેલા) તેમજ મનોહર એવા ધનવંત પુરૂષો અને સુંદર વૃક્ષો જેની અંદર તેમજ બહાર અનુક્રમે વિલાસ કરે છે. તે નગરીમાં સૂર્ય સમાન તેજસ્વી, શત્રુના બળરૂપી અંધકારનો સંહાર કરનાર, અને મનુષ્યોએ માનવા લાયક રિપુબલમથન નામે રાજા છે. પરંતુ તેનામાં એક મ્હોટો દોષ રહેલો છે કે, જેની કીર્તિરૂપી સ્ત્રી શત્રુઓના ઘરમાં પણ ચશરૂપી પોતાના બંધુ સાથે ઈચ્છા મુજબ વિલાસ કરે છે. વળી તે નગરીમાં સમગ્ર વણિક જાતિમાં મુખ્ય ગણાતો સુંદર નામે બહુ ગુણવાન એક શ્રેષ્ઠી રહે છે. તેમજ નંદન નામે પણ એક વણિક તેમાં વસે છે.

એક દિવસ મહોત્તમ રાજહસ્તી બંધનસ્તંભ ભાંગી નાખીને નિરંકુશપણે ગૃહાદિકને ભાંગી નાંખતો કાયોત્સર્ગમાં નગરની બહાર ચાલ્યો ગયો. નગરના લોકો રહેલા મુનિ. તે હસ્તીનો ત્રાસ નહીં સહન થવાથી ખુમ પાડવા લાગ્યા. તે સાંભળી મુલતો સહિત ઘોડેસ્વાર થઈ રાજા તેની પાછળ ગયો. હવે હાથી ઉદ્યાનમાં ગયો અને ઉત્તમ કૃષોથી સુશોભિત એક સુંદર વૃક્ષની છાયામાં વિશ્રાંતિ માટે ઉભો રહ્યો. તેટલામાં ત્યાં આગળ ધ્યાનમાં લીન થએલા, શરીરે ક્ષીણ અને હૃદયથી દીનતા રહિત તથા કાયોત્સર્ગમાં રહેલા એવા એક મુનીંદ્ર તેની દૃષ્ટિગોચર થયા, કે, તરતજ તે હાથીને જાતિ સ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. તેથી તેણે મુનીંદ્રના ચરણ કમળમાં પ્રણામ કર્યાં. તે જોઈ રાજા વિસ્મિત થઈ યોદ્યો કે, આ એક આશ્ચર્ય છે કે પશુ જાતિ પણ સાધુને નમસ્કાર કરે છે, તો આપણે પણ આ મુનીંદ્ર નમવા લાયક છે, એમ કહી અશ્વ ઉપરથી નીચે ઉતરી રાજાએ પરિચન સહિત સાધુને વંદન કરી. ત્યારબાદ હસ્તિને શાંત કરી શુદ્ધ ભૂમિ ઉપર પોતે બેઠો.

નંદવણિક્ષત્રીકથા.

(૪૧૯)

હસ્તિનો ઉપદ્રવ શાંત થયો એટલે સુંદર અને નંદ બન્ને જણ મુનિને વંદન કરવા ગયા. ધ્યાનની ધર્મદેશના. સમાપ્તિ થવાથી મુનિએ તેઓને ઉદ્દેશી જૈન ધર્મની દેશના આપી. પછી ઉચિત સમય જાણી વિનયપૂર્વક હાથ જોડી રાજા બોલ્યો, હે મુનીંદ્ર ! ભર યૌવનમાં આપને દીક્ષા લેવાનું શું કારણ બન્યું ? મુનિ બોલ્યા, સંસારમાં વૈરાગ્યનાં કારણ ત્હારા માટે પણ બહુ સુલભ છે. પરંતુ હાલમાં ત્હારે ચારિત્ર રોધક-આવરણ કર્મ બાકી રહ્યું છે. વળી અમારા વ્રત ગ્રહણ કરવાનું કારણ પણ તું સાંભળ. કહાચિત્ તે શ્રવણ કરવાથી ત્હને પણ વૈરાગ્યભાવ પ્રગટ થાય. માટે અહીં કથન કરવું ઉચિત છે.

ઉપવનના વિભાગોથી રમણીય છે પ્રદેશ જેના એવી જગત્ પ્રસિદ્ધ રત્નપુરી નગરી છે. તેમાં રત્નચૂડ વૈરાગ્યનું કારણ. રાજા છે. તે અમાવાસ્થાની રાત્રીએ સર્વ પાપ કાર્યથી મુક્ત થઈ પોતાની રાણીઓનો પણ ત્યાગ કરી. એકાકી આવાસભવનમાં આનંદપૂર્વક સુખ શય્યા ઉપર બેઠો હતો, તેટલામાં દીવાની શિખા તરફ તેની દષ્ટિ ગઈ, ચંચલ વૃત્તિવાળું એક પતંગીયું દીવામાં પડવાની તૈયારી કરતું હતું. તે જોઈ રાજાને બહુ દયા આવી. અરે ! આ બિચારું અજ્ઞાનથી મૂઠ બની દીવામાં પડી પોતાનો દેહ છોડી દેશે. એમ જાણી રાજાએ ખુદ્દા હાથે તેને બહાર મૂકી દીધું. ફરીથી પણ તેજ પ્રમાણે તેનો બચાવ કર્યો. એમ પાંચ વખત તેનો ઉદ્ધાર કર્યો, છતાં પણ દીપ સાથે બંધાયેલો પતંગીયાનો પ્રેમ ક્ષીણ થયો નહીં. પછી રાજાએ વિચાર કર્યો કે, ઉપાયવડે રક્ષણ કરા-યેલો પ્રાણી સો વર્ષ જીવી શકે છે એ વાત લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે. તેથી એની રક્ષા માટે કોઈ પણ ઉપાય કરું. વળી જો આ પતં-

(૪૨૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

ગનેા બચાવ હું કરી શકીશ તો વૈદ્ય લોકો મંત્ર, તંત્ર અને ઔષધોવડે પ્રાણીઓને મૃત્યુના મુખમાંથી જીવાડે છે એ વાત નક્કી જાણવી, અને કદાચિત્ આ નહીં જીવે તો જગતમાં કોઈનું પણ મરણ નિવૃત્ત થતું નથી, એ વાત નિર્વિવાદ થશે. એમ વિચાર કરી રાજાએ ચારે તરફ દષ્ટિ ફેરવી તો ત્યાં ખુલ્લો પડેલો એક ડાબડો તેના જોવામાં આવ્યો. પછી તે પતંગને લઈ ડાબડાની અંદર મૂકી ઢાંકણું બંધ કરી પોતાની પાસે મૂકી નિશ્ચિંત-પણે રાજા સુઈ ગયો.

રાજા નિદ્રામાંથી જાગી ઉઠ્યો અને તરતજ તેને સ્મરણ થયું કે, ડાબડામાં તે પતંગીયાનું શું થયું હશે ? પતંગનું મરણ. એમ જાણી ડાબડો ઉઘાડીને જુએ છે તો પતંગીયું ઢીકું નહીં અને રત્નના પ્રકાશથી ખહુ શોધ કરતાં તેની અંદર એક ઘરોળી છુપાઈ ગયેલી તેના જોવામાં આવી ! તે ઉપરથી રાજાને નિશ્ચય થયો કે, જરૂર આ ઘરોળી તેને ગળી ગઈ. અહો ! સ્વભાવથીજ આ સંસાર ક્ષણમાં દષ્ટ અને નષ્ટપ્રાય છે. કારણ કે, રક્ષણ માટે એને ડાબડામાં નાખ્યું. પરંતુ ઘરોળીનું ભક્ષ્ય નીવડ્યું. વળી લોગવ્યા શિવાય કરેલા કર્મનો ક્ષય થતો નથી. તેમજ સંસારી પ્રાણીએ પૂર્વ જન્મમાં જે કર્મ ઉપાર્જીત કર્યું હોય તેનું ફલ તેને મળ્યા વિના રહેતુંજ નથી. વૈદ્ય લોકો મંત્રાદિકની શક્તિથી ઔષધોવડે ઉપચાર કરે છે, પરંતુ પ્રાચીન કર્મને હડાવવા માટે તેઓ અશક્ત હોય છે. કારણકે, આ પતંગીયું મ્હેં ડાબડામાં પ્રત્યક્ષ નાખ્યું હતું. છતાં ઘરોળી ગળી ગઈ. મૃત્યુથી કોણ બચાવે ? માટે આ ચરાચર જગતમાં જીવોને ધર્મ શિવાય બીજું કોઈ શરણ નથી. પૂર્વોપાર્જીત પોતાના કર્મથીજ સુખ દુઃખ આવી મળે છે. છતાં પણ અત્યંત રાગ અને દ્વેષથી વિમૂઢ બની ધર્મક્રિયામાં શિથિલ

નંદવાણીકૃતીકથા.

(૪૨૧)

થયેલા આ લોકો ગૃહવાસાદિક ઉદ્યોગોને કેમ છોડતા નથી ? એમ વૈરાગ્ય માર્ગે પ્રવૃત્ત થયેલા રત્નચૂડ રાબને કર્મનેા ક્ષયો-પશમ થવાથી જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું. તેથી તેને પૂર્વ ભવતું જ્ઞાન થયું અને જે પ્રથમ ભણ્યો હતો તેનું પણ સ્મરણ થયું.

ત્યારબાદ ચારિત્રનું આવરણ પણ દૂર થઈ ગયું, અને સાંસારિક દુઃખથી વિમુક્ત થઈ તે રાબએ પંચ મુદ્ધિ મુનિવેષધારણુ. લોચ કર્યો. પછી પોતાની મેળેજ સર્વ સાવધ કર્યોનો સર્વથા ત્યાગ કર્યો. સ્વેત વસ્ત્ર પહેરી શરદ્ગુણના વાદળ સમાન તે મુનીંદ્ર શોભવા લાગ્યા. પછી સમીપમાં રહેલા દેવતાએ તે સમયે મુનિ માર્ગે બતાવવા માટે તે મુનિને ચારિત્રનાં ઉપકરણ આપ્યાં. જેમકે-સ્વેત કાંતિમય, નિર્મલ, શાસ્ત્ર વિહિત પ્રમાણુ યુક્ત, બહુ પાપરૂપી ધૂળને દૂર કરનાર અને ભવ્ય પ્રાણીઓના હૃદયને આકર્ષણુ કરનાર, ભવ્ય રજોહરણુ (ઓઘો) અને બીજી મુખવસ્ત્રિકા (મહુપતી) તેમજ પાત્રાદિક બીજાં સાત ચિન્હો અર્પણુ કર્યાં. એમ એકંદર નવ પ્રકારની ઉપધિ સહિત રત્નચૂડ મુનિ પ્રત્યેક ખુદ્ધ થયા. પછી પ્રભાતકાળનો સમય થયો જાણી દ્વાર ઉઘાડીને ગુહામાંથી સિંહના બાળકની માફક તે ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યા.

ત્યારબાદ તેવા વેષધારી રાબને જોઈ શયનપાલિકા એકદમ બોલી, હે સ્વામિની ! દોડો, દોડો ! આ રાણીઓની તમ્હારા સ્વામી સ્વેત વસ્ત્ર ધારણુ કરી પ્રાર્થના. એકાકી ઘરમાંથી બહાર જાય છે. તે સાંભળી સંબ્રમ સહિત અંતઃપુરની સમગ્ર સ્ત્રીઓ મુનિની પાછળ દોડવા લાગી. અને મુખેથી કંઈ સ્વરે પોકાર કરવા લાગી. ચરણની ગતિ પ્રાયે મંદ પડી ગઈ. વળી ચરણોના

(૪૨૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

આઘાતથી ઝાંઝરના શબ્દો સંભળાવા લાગ્યા. તેમજ દરેકના કેશપાશ છુટી જવાથી દૃષ્ટિરોધક થઈ પડ્યા. અને તેઓ પ્રાર્થના કરવા લાગી કે, હે સ્વામિન્ ! આપ દયાળુ છો. વળી જગદ્રક્ષક અને ક્ષરણહાયક છો. અમારો શો અપરાધ થયો છે ? જેથી સહસ્રા અમને ત્યજી દીધી. તેમજ નિરંતર વિલાસ સહિત વિલાસિનીઓની નખશ્રેણીથી ઉછેરેલો અને ભ્રમરાઓની પંક્તિ સમાન સ્યામ કાંતિવાળો આપનો કેશકલાપ કોણે ઉછિન્ન કર્યો ? વળી કર્પૂર, કસ્તૂરી અને ચંદન સમાન અતિ સુંદર એવા આ વાસભવનમાં આ તર્પિણી (તુંબી) આપને ક્યાંથી મળી ? ઉદ્ભવ શત્રુઓને વિદારવામાં દક્ષ અને તેજસ્વી તરવાર તમ્હારા હસ્ત કમલમાં શોભતી હતી, તેના સ્થાનમાં આ ઉનની દશીઓનો અનુચિત રજ્જેહરણુ ક્યાંથી આવ્યો ? એ પ્રમાણે પ્રલાપ કરતી પોતાની સ્ત્રીઓ અને મંત્રીઓ તરફ સિંહાવલોકન તરીકે પણ, મુનિએ કિંચિત્ માત્ર દૃષ્ટિ કરી નહીં. હે નરેન્દ્ર ! જેતું ચરિત્ર આ પ્રમાણે મ્હેં કહ્યું, તેજ મુનિ હું પોતે છું. તે સાંભળી રાજા બોલ્યો, આ જગત્માં તમેજ કૃતાર્થ અને પુણ્યવાન્ ગણાઓ. કારણ કે, માત્ર આટલા કારણથી તમને વૈરાગ્ય રંગ પ્રગટ થયો. વળી મ્હેં નિર્વેદનાં કારણો બહુ જોયાં તેાપણુ હે સ્વામિન્ ! પાપસ્થાનોમાં મ્હારી પ્રવૃત્તિ બહુજ રહ્યા કરે છે. માટે હે મુનીન્દ્ર ! દયા કરી મ્હને યોગ્ય ધર્મની દેશના આપો. મુનિએ બન્ને પ્રકારના ધર્મનું સ્વરૂપ કહ્યું. પછી રાજાએ વિધિપૂર્વક શુદ્ધિધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. તેમજ સુંદર અને નંદ વણિકે અતિથિ સંવિભાગનું વ્રત લીધું. ત્યારબાદ રાજાએ હસ્તિનું વૃત્તાંત પૂછ્યું. મુનિ બોલ્યા, તે વાત હું ખરોખર જાણુતો નથી. પરંતુ ભદ્રક ભાવથી એણે મ્હને પ્રણામ કર્યા છે.

ત્યારબાદ આમ્રવૃક્ષમાં રહેલો યક્ષ ત્યાં પ્રગટ થઈ બોલ્યો,

નંદવણિક્ષનીકથા.

(૪૨૩)

એકચક્ષ.

આ હાથીને મુનિનાં દર્શન થવાથી જાતિ-સ્મરણ જ્ઞાન થયું, તેથી તે પ્રતિબોધ પામ્યો છે. કારણકે, પૂર્વભવમાં આ જુહસ્થી-ભાવે મુનિનો છત્રધર હતો. ત્યાંથી પોતાના સ્વામિનો વિયોગ થવાથી મરીને વિંધ્યાચળમાં હસ્તી થયો. બાદ વિંધ્યાચલના ન-જીકના પર્વતમાંથી ગજબંધકોએ એને પકડ્યો અને ત્હારી પાસે લાવી વેચ્યો છે. એ પ્રમાણે સાંભળી મુનિએ પણ જેના હૃદયમાં વૈરાગ્યભાવ રમી રહ્યો છે એવા હસ્તીને કહ્યું કે, સમ્યકત્વ સહિત દેશવિરતિને તું ગ્રહણ કર ! પછી હસ્તીએ પણ તે પ્રમાણે બંને વ્રત ભાવપૂર્વક અંગીકાર કર્યાં. ત્યારબાદ રાજા મુનિને નમસ્કાર કરી હસ્તી સહિત પોતાના સ્થાનમાં ગયો. તેમજ સુંદર અને નંદશ્રેષ્ઠી પણ પોતપોતાને ઘેર ગયા, ત્યારબાદ પોતાના નિયમ પ્રમાણે ધર્મમાં ઉદ્યમ કરે છે.

અન્યદા બહુ ગુણુરત્નોના નિધાનસમાન 'શાંતમૂર્તિ' ગુણુ-ચંદ્રસૂરિ પરિવાર સહિત ઉદ્યાનની અંદર ગુણુચંદ્રસૂરિ. પવિત્ર સ્થળમાં પધાર્યાં. તેમને વંદન કરવા માટે નરેંદ્ર સાથે સુંદર અને નંદ બંને ઉ-દ્યાનમાં ગયા. અને ભક્તિ પૂર્વક વંદન કરી તેઓ વિનય પૂર્વક બેઠા. સૂરિએ ધમ લાભ આપી દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. શુદ્ધ ધર્મ સાંભળી ફરીથી પ્રણામ કરી તેઓ પોતાના સ્થાનમાં ગયા. પછી બીજે દિવસે સુંદર વણિક બહુ વિનયપૂર્વક વંદન કરી મુનિઓને નિમંત્રણ કરી પોતાને ઘેર લઈ ગયો. પછી સૂરિમહારાજ પોતાના પરિવાર સહિત ત્યાં જીનપ્રતિમાઓને વાંદવા માટે ગયા. પ્રભુવં-દન કરી સૂરીશ્વરે આસન ઉપર બેસી જૈનધર્મની વ્યાખ્યા કરી. પછી સુંદરે પ્રણામ પૂર્વક વિનતિ કરી કે, હે મુનીંદ્ર ! મ્હારી ઉ-પર કૃપા કરી વસ્ત્ર, પાત્ર, ભોજન વિગેરે યોગ્ય વસ્તુ ગ્રહણ કરો.

(૪૨૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

સૂરિ યોદ્યા, જે દોષ રહિત હોય તેજ વસ્ત્ર શુદ્ધ ગણાય છે. વળી તે દોષ એવા છે કે, જે મુનિ માટે વણાવેલું ન હોય, ખરીદેલું પણ ન હોવું જોઈએ, અન્ય લોકોએ લીધેલું ન હોવું જોઈએ, તેમજ હરણ કરેલું અને ઉચ્છેદ (ખલાત્કાર) વિનાનું જે હોય તે વસ્ત્ર મુનિઓને કલ્પે છે. તે પ્રમાણે પાત્રાદિકની શુદ્ધિ ખતાવીને પોતાને જે ઉપયોગી હતું તે લીધું. પછી સૂરિમહારાજ ત્યાંથી ચાલ્યા, સુંદર વણિક પણ ગુરૂની પાછળ ચાલ્યો. સૂરિમહારાજ ઉદ્યાનમાં ગયા. બાદ સાધુઓને વિભાગ કરી સર્વ વસ્તુઓ વહેંચી આપી.

હવે સુંદર વણિકની વાત નંદના સાંભળવામાં આવી. એટલે તે પણ બીજે દિવસે ગુરૂ પાસે ઉદ્યાનમાં નંદવણિક. ગયો. અને મત્સર ભાવથી વિનતિ કરીને ગુરૂમહારાજને ત્યાં યોલાવી લાવ્યો. વળી

પોતાના મનમાં ભાવના ભાવવા લાગ્યો કે, પ્રથમ મહેં સુંદર શ્રેષ્ઠીને સર્વ પ્રકારે જીત્યો છે. છતાં તે અધમ. વસ્ત્ર, પાત્ર અને લોજનાદિકથી ગુરૂની ભક્તિ કરે છે, તો શું એનાથી હું અશક્ત છું ? એમ બાણી ગુરૂના ચરણમાં પડી બહુ વસ્ત્ર, પાત્ર વિગેરે શુદ્ધ વસ્તુઓ અર્પણ કરી યોદ્યો, પ્રભુ ! મહારી ઉપર કૃપા કરો. આ વસ્ત્રાદિક સર્વ નિર્દોષ છે. માટે આપને જોઈએ તે પ્રમાણે ગ્રહણ કરી મહને કૃતાર્થ કરો. સૂરિએ પણ ત્હેનો અભિપ્રાય નહીં બાણતાં તેના આગ્રહથી વસ્ત્રાદિક ગ્રહણ કર્યાં. પછી સૂરિએ ધર્મદેશના આપી. જે ગૃહસ્થો શાસ્ત્ર વિધિ પ્રમાણે મુનિઓને ભક્તિપૂર્વક વસ્ત્ર ઔષધાદિક દાન આપે છે, તેઓ સર્વત્ર સુખી થાય છે. વળી ભાગ્યશાળી એવા ધનાઢ્ય પુરૂષો અનિત્ય અને અસ્થિર એવું પોતાનું ધન જૈનધર્મ અને ધાર્મિક જનોમાં હમ્મેશાં ખરચે છે. અને તેથી તેઓ જન્માંતરમાં સુખી થાય છે. તેમજ જે પુરૂષો પોતે ઉપાર્જન કરેલા ધનવડે ઉદાર ભાવથી ઉ-

નંદવણિક્ષીનીકથા.

(૪૨૫)

તમ પુરુષોના પણ હૃદયમાં ચમત્કાર ઉત્પન્ન કરે છે. તેઓ અક્ષય વૈભવ મેળવે છે. વિગેરે દેશના સાંભળી નંદશ્રેષ્ઠીએ સૂરિને વંદન કર્યું. અને કેટલાંક ડગલાં તેમની પાછળ ગયો. પછી મુનિઓ ઉદ્યાનમાં ગયા. અને નંદ પોતાને ઘેર આવ્યો. હવે તેણે મત્સર ભાવથી દાન કર્યું તેથી તેને અતિચાર લાગ્યો એટલે ત્હેને દાનનું ફળ મળ્યું નહીં. ત્યારબાદ તે નંદશ્રેષ્ઠી મરણ પામી વ્યંતરદેવોમાં ઉત્પન્ન થયો. ત્યાંથી નીકળી કેટલાક ભવ ગ્રહણ કર્યા બાદ મનુષ્ય ભવ પામી ચારિત્રપદ ગ્રહણ કરશે. અને અનુક્રમે જ્ઞાન મેળવી મોક્ષસુખ પણ પામશે. વળી સુંદરશ્રેષ્ઠી સરલ પ્રકૃતિને લીધે તેજ ભવમાં ચારિત્ર પાળી નિર્બાધ સ્થાનમાં સુખ પામ્યો.

इत्यतिथिसंविभागव्रतपञ्चमातिचारे नन्दकथानकं समाप्तम् ॥

तत्समाप्तौ श्रीमच्छस्मणगणिविरचितप्राकृतपद्यबन्ध श्रीसुपार्श्वजिन-
चरित्रस्य श्रीसकलसूरिपुरन्दरायमाण परमगुरु तपागच्छाधिराज
शास्त्रविशारदजैनाचार्य योगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकर श्रीमद्-
बुद्धिसागरसूरिशिष्य प्रसिद्धवक्तैतिलब्धख्याति व्याख्या-
नकोविदजैनाचार्य श्रीमद् अजितसागरसूरिकृत गु-
र्जरभाषानुवादे प्रमुदेशनाप्रबन्धे सदृष्टान्तातिचार
व्याख्योपेतानि द्वादशव्रतानि समाप्तानि ।



(૪૨૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

મલયચંદ્રની કથા.

સંલેખના.

દાનવીર્ય રાજાએ સુમુક્ષુ જનોના હિતમાટે પ્રશ્ન કર્યો કે, હું પતિત પાવન ! હું ત્રૈલોક્ય અંધુ ! યતિ અને શ્રાવકધર્મનું સ્વરૂપ સવિસ્તર આપે સંભળાવ્યું તેમજ દરેક વ્રતના અતિચાર પણ દષ્ટાંત સહિત કહ્યા. તે પ્રમાણે હવે અંત સમયમાં સમાધિ પુર્વક મરણ થાય તેવો વિધિ બતાવીને અમને કૃતાર્થ કરો. શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા, હું ભૂપાલ ! જે શ્રાવકે બાર વ્રત અંગીકાર કરી વિધિ સહિત પાળ્યાં હોય તેણે ઉપયોગ પુર્વક અંતસમયમાં સમાધિ મરણ માટે સંલેખના કરવી. વળી તે સંલેખના આગમ-શાસ્ત્રમાં દ્રવ્ય અને ભાવવડે જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ એમ બે પ્રકારની કહી છે. તેમાં તે પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરવી. વળી વિધિ પુર્વક સિદ્ધ કર્યો છે ઉત્તમ અર્થ જેણે એવો જે પ્રાણી કૃતાર્થ થઈને કાળ કરે છે, તે મલયચંદ્રની માફક સ્વર્ગ સંપત્તિ પામી અક્ષય સુખ મેળવે છે.

આ ભરત ક્ષેત્રમાં સિદ્ધાર્થ નામે સુપ્રસિદ્ધ એક નગર છે. જેની અંદર કાવ્યોમાં અને સરોવરોની મલયચંદ્ર દષ્ટાંત. પાળીમાંજ અંધ રહેલો છે. પણ અન્યમાં નથી. તેમ ધર્મ કાર્યમાં ચિંતા, મુનિઓ અને સજ્જનો ઉપર રાગ, દાન આપવામાં વ્યસન અને વિભાગ વિલાસવતી સ્ત્રીઓના કેશ પાશમાંજ રહ્યો છે. અન્યત્ર નથી. તેમજ તે નગરમાં સંપૂર્ણ છે કલાઓ જેની, પરિપૂર્ણ છે મંડલ જેનું, સજ્જનરૂપી કુમુદોને આનંદ આપનાર અને નિવૃત્ત કર્યો છે શત્રુ રૂપી અંધકારનો સમૂહ જેણે એવા ચંદ્રની

મલયચંદ્રનીકથા.

(૪૨૭)

પેઠે, મહાસેન નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. ઉન્નત પર્યોધર (મેઘ-સ્તન) વડે વર્ષાઋતુ સમાન, સુંદર શ્રવણ (ધાન્ય) વડે વસંત ઋતુ સમાન અને નિર્મલ આકૃતિવડે શરદઋતુ સમાન પ્રીતિમતી નામે તેની સ્ત્રી છે, અને મિત્રરૂપી કમળોને ઉદ્ધાસ આપવામાં સૂર્ય સમાન મલયચંદ્ર નામે સમાન વયનો તેનો મિત્ર છે. વળી તે દરેક કાર્યમાં પ્રમાણભૂત ગણાય છે.

એક દિવસ મહાસેન રાજા પોતાના મિત્ર સહિત સ્વારી સાથે બહાર ફરવા નીકળ્યો. ત્યાં આગળ રાજા અને મહાસેનરાજા મલયચંદ્ર બહુ ઝડપવાળા પવનજ્ય અને પવનાશન નામે અશ્વો ઉપર બેઠેલા હતા, અને અશ્વ દમનની ગતિવડે તેઓને જોસથી ચલાવતા હતા, એમ એક પ્રહર થઈ ગયો એટલામાં ઘોડાઓ બહુ ક્રોધમાં ભરાઈ ગયા તેથી અવગા માર્ગે ચાલતાં ચાલતાં ઘેર વનમાં જઈ પહોંચ્યા. અશ્વો ઝાલ્યા પણ રહેતા નથી. જેથી સર્વ સૈનિક લોકો પણ બહુ પાછળ રહી ગયા અને પોતાના સીમાડા સુધી આવ્યા એટલે બહુ ક્ષુધા અને તૃષ્ણાથી થાકી ગયા છતાં પણ બહુ મુશીબતે રાજાની શોધમાં તેના પગલે પગલે ચાલતા હતા.

ત્યારબાદ ઘણો માર્ગ ઉદ્ધાંધન કરવાથી તેમજ સૂર્યના તાપથી પીડાયેલા ઘોડાઓ પણ બહુ થાકી ગયા તેથી તેઓની ગતિ પણ બહુ ધીમી પડી ગઈ. એટલે રાજા અને મલયચંદ્ર બન્ને નીચા ઉતરી પડ્યા કે તરતજ ઘોડાઓ પૃથ્વી ઉપર પડી ગયા. પોતાના અધિપતિએ ત્યાગ કર્યો એમ જાણી પ્રાણીએ પણ તેમને ત્યજી દીધા. ત્યારબાદ તૃષ્ણાતુર હોવાથી રાજા ખોલ્યો, હે મલયચંદ્ર ! કેઈપણ સ્થળેથી શુદ્ધ પાણી લાવ. હવે જળ વિના પ્રાણુ રહે તેમ નથી. મલયચંદ્ર પાણીની શોધ કરતો કેટલોક

(૪૨૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

માર્ગ ચાલી નીકળ્યો. તેવામાં ત્યાં વર્ષાઋતુના મેઘના ગર્જનરવને અનુસરતી મનુષ્યની વાણી તેના સાંભળવામાં આવી. પછી તેના અનુસારે તપાસ કરતો તે આગળ ચાલ્યો એટલે શુદ્ધ ભૂમિ ઉપર બેઠેલા અને સિંહ, નકુલાદિકથી વીંટાયેલા તેમજ મધુર શ્વનિવડે સ્વાધ્યાય કરતા એક મુનિવર તેની દૃષ્ટિગોચર થયા. તેમને નમસ્કાર કરી મલયચંદ્ર બોલ્યો, દયાલુ એવા હે ભગવન ! અહીં કોઈપણ જગ્યાએ જલાશય હોય તો મહને બતાવો. કારણ કે, અશ્વથી હરણુ કરાયેલો મહાસેન રાજા વનની કુંજમાં બહુ તૃષાતુર થઈ પીડા પામે છે. મુનિએ કંઈ પણ ઉત્તર આપ્યો નહીં. તેટલામાં રાજાનું નામ સાંભળવાથી એક મૃગલીને જાતિ સ્મરણુ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. તેથી તે મૃગલી સંકેત કરીને મલયચંદ્રને પોતાની સાથે લઈ ચાલી. અને જ્યાં સરોવર હતું ત્યાં ગઈ. પછી કમલપત્રોનો પડીઓ કરી તેમાં પાણી ભરીને મૃગલી સહિત મલયચંદ્ર રાજા પાસે ગયો. પછી જળપાન કરી મહાસેન રાજા સ્વસ્થ થઈ બોલ્યો, હે મિત્ર ! આ મૃગલી અહીં ક્યાંથી આવી ? મલયચંદ્ર બોલ્યો, એક મુનીંદ્ર પાસે આ બેઠી હતી. વળી દયાલુ એવી આ મૃગલીએ મહને પાણી બતાવ્યું. તે સાંભળી રાજાએ પૂછ્યું કે, તે મુનીંદ્ર ક્યાં છે ? ચાલો, તેમનાં દર્શન કરીએ. એમ કહી મિત્ર સહિત રાજા મૃગલીને સાથે લઈ મુનિ પાસે ગયો. અતિશય ભક્તિસ્પર્શમાં નિમગ્ન થઈ રાજાએ મુનિને નમસ્કાર કર્યો. મુનિએ ધર્મલાભ આપી રાજાને ઉદ્દેશી બંને પ્રકારની જૈન ધર્મની દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. મૃગલી અને મિત્ર સહિત મહાસેન રાજા સાવધાન થઈ સાંભળવા લાગ્યાં.

યોગ્ય સમયે રાજાએ પ્રશ્ન કર્યો, હે મુનીંદ્ર ! આ મૃગલી પણ મૃગલી અને રાજાનો સંબંધ. મહને સ્નેહભાવ કેમ બતાવે છે ? અવધિ-જ્ઞાનવડે મૃગલીના પૂર્વ ભવનું અને રાજાના વર્તમાન ભવનું સ્વરૂપ જાણી મુનિએ બ-

મલયચંદ્રનીકથા.

(૪૨૬)

ન્નેનો સંગઘ અતાવ્યો કે-રાજન્ ! ત્હારા મનરૂપી સુંદર ઉદ્ધાનમાં કામરૂપી અશોકવૃક્ષને સિંચન કરવામાં ગાઠ સ્નેહ જળથી પૂર્ણ ભરેલી નીક સમાન આ મૃગલી અંધુમતી નામે ત્હારી સ્ત્રી હતી. એક દિવસ ત્હેની પરીક્ષા કરવા ત્હે પોતાના વાસભવનમાં તેણીને ઓલાવી. પછી તેણીની સાથે ક્ષણમાત્ર વાતચિત કરીને તેને ।વદાય કરી. ત્યાંથી તે નીકળી આ ઉપવનમાં આવી, અને વિચાર કરવા લાગી કે, આ હુનીયામાં પ્રિય સમાગમનાં સર્વ સાધનો હુઃખદાયકજ છે. વળી જે સ્ત્રીને પતિનો સંગ ન થયો હોય તે સ્ત્રી નિરંતર સ્વસ્થ દશામાં રહે છે. તેમજ જેઓની બુદ્ધિ અપમાનદાયક એવા વિષય સુખથી વિમુખ થયેલી છે અને જેમનું પાપ શાંત થયું છે એવી બાલ સાધ્વીઓને ધન્યવાદ ઘટે છે. તેમજ જેઓ પ્રેમ, પ્રિય વિરહ અને વિષય તૃષ્ણાને ખીલકુલ ગણતી નથી તેવી બ્રહ્મચર્ય ધારક સાધ્વીઓને વારંવાર નમસ્કાર ! વળી તીવ્ર તપશ્ચર્યા રૂપી તાપથી તર્પી ગયેલા જેમના શરીર રૂપી ઘરમાં બળવાના ભયથી કામદેવે સર્વથા પ્રવેશ કર્યો નથી તેવી સાધ્વીઓનો જન્મ સફલ છે. જેણીએ પ્રિયપતિનો સમાગમ સર્વથા ત્યજ્યો છે તેજ આ જગતમાં પુણ્યશાળી ગણાય છે. પૃથ્વીપર ભ્રમણ કરતી જે સાધ્વીઓના હૃદયભવનમાં કોઈ વહ્લસે વાસ કર્યો નથી તેઓ વનવાસમાં પણ નિરંતર સુખેથી સુખ રહે છે. વળી જેઓ સર્વદા સર્વ અવસ્થામાં આનંદથી કાલ નિર્ગમન કરે છે તેમને સવિનય નમસ્કાર છે. આ હુનીયાંનો પ્રેમ ચંચલતાને લીધે પવનથી ઉછળતા સસુદ્રના તરંગોમાં પ્રતિબિંબિત થયેલા ચંદ્રમંડલને અનુસરે છે. જે ડાહ્યા પુરૂષો દૂર અને પરોક્ષ શુભ અને અશુભ એવી ગ્રહોની ગતિને જાણે છે, તે પણ પ્રેમ ગતિમાં વિમૂઢ થઈ જાય છે. રે પાપિંદુ દૈવ ! અમ્હારા ગાઠ સ્નેહને તોડાવનાર એવા ત્હને અમૃતરસમાં

(૪૩૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

વિષ નાખવાથી શો લાલ થયો ! એ પ્રમાણે પ્રચંડ દુઃખમય વચનોને વારંવાર ઉચ્ચારતી અંધુમતી છાતી કૂટીને ઈર્ષ્યાથી મરણ પામી. જેથી આર્તધ્યાનને લીધે આ બિચારી અહીં મૃગલી થઈ છે. માટે ત્હારું નામ સાંભળવાથી એને ઋતિસ્મરણ જ્ઞાન પ્રગટ થયું.

એ પ્રમાણે મૃગલીનો પૂર્વભવ સાંભળી રાજા બોલ્યો, મુનીંદ્ર ! આપનું વચન સત્ય છે; પરંતુ સમ્યક્ત્વસ્વરૂપ. આ બાબતમાં મ્હને જે પાપ લાગ્યું તેની શુદ્ધિને માટે ઉપાય બતાવો. મુનીંદ્ર બોલ્યા, જૈનધર્મ સિવાય બીજો કોઈ ઉપાય નથી. મહાસેન રાજા બોલ્યો, ભગવન્ ! જૈનધર્મનો મ્હને ઉપદેશ આપો. મુનિ બોલ્યા, યતિ અને શ્રાવકના લેહથી જૈનધર્મ બે પ્રકારનો છે. તેમાં ક્ષમાદિ ગુણોએ કરી યતિધર્મ દશ પ્રકારનો છે અને ગૃહસ્થધર્મ સમ્યક્ત્વાદિ બાર પ્રકારનો જીનેંદ્ર ભગવાને કહ્યો છે. વળી જીવાદિ પદાર્થોની શ્રદ્ધારૂપ એક પ્રકારનું સમ્યક્ત્વ કહ્યું છે. તેમજ દ્રવ્ય અને ભાવ તથા નિશ્ચય અને વ્યવહારથી તે સમ્યક્ત્વ બે લેહે બાણવું. વળી અધિગમ, નિસર્ગરૂપ તે પુફ્ફલ પરિણામથી ત્રણ પ્રકારનું કહ્યું છે અથવા ક્ષાયિક, ક્ષાયોપશમિક અને ઔપશમિક તેમજ કારક, રોચક અને દીપક એમ ત્રણ પ્રકારે પણ કહ્યું છે. તેમાં સાસ્વાદન ઉમેરવાથી ચાર લેહ અને વેદક ઉમેરવાથી પાંચ પ્રકારનું બાણવું. કારણકે પ્રજાપનાસૂત્રમાં નૈસર્ગાદિ તેના દશ લેહ કહ્યા છે. જેમકે—નિસર્ગ, ઉપદેશ, આજ્ઞા, સૂત્ર, ણીજ, અભિગમ, વિસ્તાર, ક્રિયા, સંક્ષેપ અને ધર્મરૂચિ. એ પ્રમાણે વિસ્તારથી સમ્યક્ત્વના લેહ કહ્યા બાદ સંલેખના પર્યંત ગૃહિધર્મ કહ્યો.

ત્યારબાદ રાજાએ પ્રશ્ન કર્યો કે, મુનીંદ્ર ! સંલેખનાનું સ્વરૂપ

મલયગ્રંથનીકથા.

(૪૩૧)

વિસ્તારપૂર્વક કહો. મુનીંદ્ર યોદ્યા, ઉત્કૃષ્ટ ઉત્કૃષ્ટસંલેખના. સંલેખનાનું પ્રમાણ બાર વર્ષનું છે. તેમાં પ્રથમ ચાર વર્ષ સુધી છઠ્ઠું અઠ્ઠમાદિક તપશ્ચર્યા કરવી અને ધૃતાદિક વિકૃતિઓવડે પારણું કરવું. પછી બીજા ચાર વર્ષ સુધી પ્રથમની માફક તપશ્ચર્યા કરવી; પરંતુ પારણામાં ધૃતાદિક વિગયેનો ત્યાગ કરવો. નવમા અને દશમા વર્ષે એકાંતર કરવાં અને પારણાના દિવસે આંબેલ કરવું. પછી અગીયારમા વર્ષે પ્રથમ છ માસ સુધી મધ્યમ તપ કરવું અને પરિમિત (ઉભોદરી) આંબેલથી પારણું કરવું. બાકીના છ માસમાં અઠ્ઠમ આદિ તપશ્ચર્યા કરવી અને પારણાના દિવસે ઈચ્છા પ્રમાણે આંબેલ કરવું. ત્યારબાદ બારમા વર્ષમાં આંબેલ કરવાં; પરંતુ છેલ્લા ચાર માસમાં તેલથી એકાંતરે કોગળા કરવા. કારણકે મુખ પવનથી સુકાઈ જાય નહીં. “ બારમા વર્ષમાં હૃમેશાં આંબેલ કરવાં તેમાં પ્રતિદિવસે લોજનના કોળીયા ઓછા કરતાં કરતાં એક કવલ સુધી આવવું. પછી તે કવલમાંથી કણીયાઓ ઓછા કરતાં કરતાં છેવટે એક કણીયા સુધી આવવું. જેથી દીવામાં રહેલા તેલ તથા દિવેટનો જેમ સમકાલે નાશ થાય છે તેમ શરીર તથા આયુષ્યનો સમકાલે નાશ થાય. વળી તે બારમા વર્ષના છેલ્લા ચાર માસ બાકી રહે ત્યારે એકાંતરે તેલના કોગળા ભરી ઘણીવાર મુખમાં રાખી રાખમાં નાખી દેવા. ત્યારબાદ મુખશુદ્ધિ માટે ઉના પાણીના કોગળા કરવા. કારણકે એમ કરવામાં ન આવે તો મુખ લુપ્ત પડીને બીડાઈ જાય તેથી નવકાર મંત્રનો ઉચ્ચાર થઈ શકે નહિ. ” આ પ્રમાણે ઉત્કૃષ્ટ સંલેખના કહી છે.

જઘન્ય સંલેખના છ માસની કહી છે. હવે તે જાનને સંલેખનાઓમાં પાંચ અતિચાર કહ્યા છે. જેમકે— જઘન્યસંલેખના. આલોક, પરલોક, જીવિત, મરણ અને

(૪૩૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર

લોગ સંબંધી આશંસા કરવાથી સંલેખના કરનાર મનુ-
ષ્યને તે પાંચ અતિચાર લાગે છે. રાજા બોલ્યો, હે મુ-
નીંદ્ર! આ અતિચારોનું સ્વરૂપ મહને સમજાવો. મુનીંદ્ર બોલ્યા,
આલોકમાં શેઠ, અમાત્ય, રાજા કે ચક્રવર્તી થવાની જે ઇચ્છા
કરવી તે આલોક આશંસા કહેવાય. સુરેંદ્ર, શકનો સામાનિક કે
શ્રેયેયક દેવ થાઉં એવી જે ચિંતા કરવી તે પરલોક આશંસા.
તેમજ અનશન કરીને પણ જેલાંબો વખત જીવવાનું ઇચ્છે અથવા
લોકોના મુખથી પોતાની પ્રશંસા સાંભળી પૂજનાદિકની ઇચ્છા
કરે તે જીવિત આશંસા કહેવાય. વળી અનશન કર્યા બાદ ક્ષુધાને
લીધે દુઃખથી પીડાઈને જલદી જે મરણની ઇચ્છા કરવી તે મરણ
આશંસા કહેવાય. વળી અનશન કરીને તપશ્ચર્યાના પ્રભાવથી દેવ
અથવા ચક્રવર્તીના લોગોની જે પરલવમાં વાંચ્છા કરવી તે લોગ
આશંસા કહેવાય. આ પ્રમાણે પરમપદની ઇચ્છાવાળા મનુષ્યોએ
અનશન કર્યા બાદ પ્રમાદરહિતપણે પાંચ અતિચાર વર્જવામાં
પ્રયત્ન કરવો. આ પ્રમાણે સાંભળી મૃગલી અને મલયચંદ્ર સહિત
મહાસેન રાજાએ સમ્યક્ત્વ સહિત દેશવિરતિ ધર્મનો સ્વીકાર
કર્યો. હવે તે મૃગલી અનુક્રમે કાળ કરી સૌધર્મ દેવલોકમાં
ઉત્પન્ન થશે.

ત્યારબાદ સર્વત્ર શોધ કરતા રાજાના સૈનિકો ત્યાં આવી
પહોંચ્યા. એટલે મહાસેન રાજા પણ મિત્ર
મલયચંદ્રની સહિત મુનીંદ્રને નમસ્કાર કરી સૈન્ય સાથે
લાવના. પોતાના નગરમાં આવ્યો અને હુમેશાં મિત્ર
સાથે શાસનની ઉન્નતિ કરતો મહાસેન બહુ
શ્રદ્ધાપૂર્વક શ્રાવક ધર્મ આરાધે છે. એવામાં મલયચંદ્ર મહોટા
વ્યાધિથી ઘેરાઈ ગયો, તેથી તેના હૃદયમાં એવી ભાવના થઈ કે,
મહારે અનશન વ્રત ગ્રહણ કરવાનો આ સમય છે. મહાસેન નરેંદ્ર

મલયચંદ્રનીકથા.

(૪૩૩)

પણ ત્યાં આવ્યો અને તેણે પણ પ્રતિભગરણ (સાવધાન રહેવા) માટે સારી રીતે ઓધ આપ્યો. પછી તેણે રાજાને કહ્યું કે, હાલમાં મહારૂં શરીર રોગથી બહુ જીર્ણ થઈ ગયું છે; માટે જો આપની આજ્ઞા હોય તો હું અનશન વ્રત ગ્રહણ કરું. રાજા બોલ્યો. હાલમાં અનશન કરવાની જરૂર નથી. કારણકે સારા વૈદ્યોને ઓલાવીને હું ત્હારો દેહ સાધ્ય (સાજો) કરાવીશ, તેમાં કોઈ પ્રકારનો સંદેહ નથી. મલયચંદ્ર બોલ્યો, હે રાજા ! મનુષ્ય જન્મ બહુ દુર્લભ છે, તેથી જીવન વચનાદિક સામગ્રી મેળવીને મનુષ્યોએ મોક્ષસુખ માટે ઉપશમ કરવો જોઈએ. આજે જે સુખ દેખાય છે તે કાલે સ્મરણ માત્ર રહે છે. એમ જાણી સુઝ પુરૂષો ઉપદ્રવરહિત એવું મોક્ષ સુખ ઇચ્છે છે, મહેં સામાન્ય રીતે સમ્યક્ત્વાદિ શ્રાદ્ધધર્મ આરાધ્યો છે અને હાલમાં અનશન વિધિથી મરણની ઇચ્છા રાખું છું. કારણકે, પ્રતિક્ષણે અંજલિમાં રહેલા જળની માફક બલ, વીર્ય, બુદ્ધિ, શ્રુતિ અને આયુષ્ વ્યાધિવડે ક્ષીણ થાય છે. વળી હે સ્વામિન ! આપના પ્રસાદથી બહુ વખત સુધી મહેં લોગ સંપદાઓ લોગવી છે. લક્ષ્મી પણ સારી રીતે મેળવી છે. વળી બહુ લાલનપાલન કરેલો આ દેહ કોઈ સમયે પણ એમને એમજ છોડવો પડશે. એમ તેઓ પરસ્પર બોલતા હતા તેવામાં જેમની પાસેથી પ્રથમ ગૃહિધર્મ સ્વીકાર્યો હતો તેજ મુનિચંદ્ર ચારણ મુનિ આકાશ માર્ગે ત્યાં આવતા દેખાયા.

મુનિને જોઈ રાજા બોલ્યો, અહો ! આજે પુણ્યને લીધે અકસ્માત્ વાદળ વિનાની વૃષ્ટિ થઈ. એમ અનશનવ્રત. પ્રશંસા કરીને ભક્તિપૂર્વક વંદન કર્યા બાદ મુનીંદ્રને મલયચંદ્ર પાસે તે લઈ ગયો. મલયચંદ્ર પણ વિનયપૂર્વક વંદન કરી સ્તુતિ કરવા લાગ્યો.

(૪૩૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર

નિષ્કારણ દયાના રસરૂપ નરીના ઉન્નત પર્વત સમાન એવા હે મુનીંદ્ર ! અંગીકાર કરેલા મહાવ્રતરૂપી ભારને વહન કરવામાં ધુરંધર એવા આપને વારંવાર નમસ્કાર કરું છું. મહારા પૂર્વ પુણ્યની પ્રેરણાથી આપ અહીં પધાર્યા છો. માટે હવે અનશનદાન આપી મહને કૃતાર્થ કરો. મુનીંદ્ર ખોલ્યા, હું પણ તહારો અવસાન સમય બાણી અહીં આંગ્યો છું. માટે સુખેથી તું અનશનવ્રત ગ્રહણ કર. પછી મલયચંદ્રે વિધિપૂર્વક અનશનવ્રત લીધું. ત્યારબાદ નિરતિચાર વિશુદ્ધપણે અનશનવ્રત પાળીને સમાધિપૂર્વક કાળ કરી તે બ્રહ્મલોકમાં ઉત્પન્ન થયા.

બાદ મહાસેન રાજા ધર્મબંધુ એવા મલયચંદ્ર મિત્રના રાજાનો શોક.

શોકમાં ગરક થઈ વિલાપ કરવા લાગ્યો. પછી મુનિ ખોલ્યા, નરેંદ્ર ? હવે એમાં ખેદ કરવાનું કંઈ પણ કારણ નથી. કારણ કે જેના હાથમાં જરારૂપી ધનુષ્ય રહેલું છે, અને વ્યાધિરૂપી સેંકડો બાણો પણ રહેલાં છે, તેમજ મનુષ્યરૂપી મૃગલાઓનો સંહાર કરવામાં ઉદ્યુક્ત થયેલા દૈવરૂપી પારધિથી બચવાને કોણ સમર્થ છે ? ગર્ભાદિક દુઃખરૂપી તરંગિત જળનો વિનાશ થવાથી સુકાતા સરોવરની માફક દરેક સમયે મૃત્યુ વિદ્યમાન છતાં પણ મનુષ્યો જીવિતની આશા કેમ છોડતા નથી ? વળી અન્ય લોકમાં એક સાથે ચાલેલા સાર્થીઓની માફક જો કોઈ આગળ બંધ તો તેમાં શોક કરવાનું શું કારણ ? અથવા જેમ ખેતીદાર લોકો ક્ષેત્રમાં પાકેલું ધાન્ય લાણી લે છે, તેમ મૃત્યુ સુભટ પ્રાણીમાત્રનો સંહાર કરે છે. માટે વસ્તુ સ્વભાવ આ પ્રમાણે વિચિત્ર છે. વળી જ્યાં જરા, રોગ અને વ્યાધિ વિગેરેનો સર્વથા અભાવ છે એવા સુરેંદ્રોમાં પણ જો મૃત્યુરૂપ સુભટ સ્વચ્છંદપણે વિચરે છે, તો વ્યાધિ, જરા, રોગ અને શોકથી ઘેરાયેલા મનુષ્યલોકમાં પ્રાણીઓ

મહાપત્ન્યં દ્રવી કથા.

(૪૩૫)

નિમેષ માત્ર પણ જે જીવે છે તે મૃત્યુનો મ્હોટો પ્રમાદ છે. માટે અધીર પુરૂષોએ સેવેલા શોકને આધીન થવું નહીં. કારણ કે, મૃત્યુના મુખમાં રહેલા પ્રાણીને બચાવવા માટે ઈદ્ર પણ સમર્થ નથી. વિગેરે દેશનાથી રાજાનો શોક દૂર કરી ભવ્યજનોને પ્રતિ-
ઝાધ આપી મુનિએ અન્ય સ્થળે વિહાર કર્યો.

મહાસેન રાજા પણ નિરંતર ધર્મધ્યાન કરતો હતો. એક દિવસ પરોઢીયાના ભાગમાં ભરનિદ્રામાં હતો. સ્વપ્નવિચાર. તેવામાં ત્હને સ્વપ્ન આવ્યું કે:—એક વૃક્ષ હતું. તેના સ્તંભની ચારે તરફ મ્હોટો વિષધરસર્પ વિંટાયેલો હતો. તેમજ તે વૃક્ષને ચાર મુખ્ય શાખાઓ હતી. તેની નીચે બહુ શીકારી પશુઓ ઉભાં હતાં, અને પ્રચંડ પવન વેગથી કંપતી તેમજ કટ કટ એવા ભયંકર શબ્દ કરતી એવી તેની એક શાખાને હું વળગી રહ્યો હતો. વળી પડવાની વાટ જોઇ પ્રચંડ ઢાંટાઓથી ભયંકર મુખ પહોળું કરી દુષ્ટ સિંહ નીચે તૈયાર થઇ ઉભો હતો. એવામાં અકસ્માત એક શરભ ત્યાં આવ્યો. તેને જોઇ તે દુષ્ટ સિંહ ત્યાંથી જીવ લઇ નાશી ગયો. તેથી બહુ વિસ્મિત થઇ જીવે છે તેટલામાં તે જાગી ઉઠ્યો, અને કંઈ પણ તેણે જોયું નહીં તેથી તેણે જાણ્યું કે, આ સ્વભાવસ્થા મ્હેં જોગવી. પછી પ્રભાત સમયમાં પોતાનું નિત્ય કાર્ય કરી જીનેદ્ર ભગવાનને વંદન કરી મહાસેન રાજા સલાસ્થાનમાં આવ્યો અને સર્વ શાસ્ત્રોના જાણકાર એવા સ્વભાર્થ વેદી નૈમિત્તિકોને યોલાવ્યા. તેઓ પણ મંત્રોચ્ચારપૂર્વક આશીર્વાદ આપીને ઉચિત સ્થાને બેસી ગયા. પછી રાજાએ તેઓની આગળ પોતાનું સ્વપ્ન કહી સંભળાવ્યું.

નિમિત્તવેદી યોહ્યા, હે રાજા! આ સ્વપ્નનું ક્ષણ બહુ વિષમ

(૪૩૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

છે. તે બાબતમાં શાસ્ત્રકાર કહે છે કે—
 સ્વપ્નનો ઉત્તર. વૃક્ષો ઉપર ચઢવું અને ઘોડાઓનું દર્શન તે શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. તેમજ નીચે મુખ પ્રસારીને ઉલેલા સિંહનું અવલોકન બહુ હુષ્ટ કહ્યું છે. હે દેવ ! વળી તે શરભ કોણ હશે ? તે અમને સમજાતું નથી. કારણ કે, જેનાથી ત્રાસ પામી સિંહ પણ નાશી ગયો. માટે આ સ્વપ્ન ઘણું વિષમ છે. આ બાબતમાં અમારી બુદ્ધિ પહોંચતી નથી. કોઈપણ શ્રુતજ્ઞાની મુનિ શિવાય આ સ્વપ્નનો ખરો ભાવાર્થ જાણી શકે તેમ નથી. ત્યારબાદ રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો. હાલમાં કોઈ સૂરિ મહારાજ અહીં વિરાજે છે ! એમ ઉઠાપોહ કરતો હતો, તેટલામાં હાથમાં સુંદર કમળમાળાને ધારણ કરતી અને હૃદયમાં અપાર પ્રમોદને વહન કરતી ઉદ્યાનપાલિકા ત્યાં આવી રાજાને નમસ્કાર કરી બોલી. હે દેવ ! અહીં આપના ઉદ્યાનમાં બહુ શિષ્યો જેમની સાથે રહેલા છે, ચારે જ્ઞાનના જાણકાર અને અનેક લાઘિઓના નિધાન એવા સમયસાગર સૂરીશ્વર પધાર્યા છે. તે સાંભળી રાજાએ ત્હને વસ્ત્ર અલંકારોદ્ધિવડે સંતુષ્ટ કરી, પછી સ્વપ્નપાઠકો સહિત રાજા ઉદ્યાનમાં ગયો. સૂરીંદ્રના ચરણકમળમાં વંદન કરી નીચે બેઠો. અને ઉચિત સમયે સ્વપ્નની વાત પુઠી.

સમયસાગર સૂરિએ પણ ઉપકાર જાણી તે સ્વપ્નનું યથાર્થ કૃપા બતાવ્યું કે, વૃક્ષરૂપી સંસાર, શાખા-સમયસાગર સૂરિ. ઝોરૂપી ચાર ગતિઓ, વિષધર સમાન વિષયો, શીકારી પશુઓ સમાન રોગ, પવન સમાન પૂર્વોપાર્જિત કર્મ અને જે શાખાને તું વળગી રહ્યો હતો, તે મનુષ્યગતિ તેમજ તે શાખા નીચે માનવગતિથી પડતા એવા ત્હને જે સિંહ ગળવાની ઈચ્છા કરતો હતો તે મૃત્યુ સુભટ જાણવો. વળી તેટલામાં ત્યાં જે શરભ આવ્યો તે કોઈપણ સૂરિ

મલયંદ્રનીકથા.

(૪૩૭)

સમજવા અને તે સૂરિ ત્હારા મૃત્યુનો નાશ કરી નિર્બાધ સ્થાનમાં ત્હને સ્થાપન કરશે. આ પ્રમાણે ત્હારા સ્વપ્નનું ક્ષણ છે. એમાં કોઈ પ્રકારનો ત્હારે સંદેહ જાણવો નહીં.

મહાસેન રાજાએ આ પ્રમાણે સ્વપ્નનો પરમાર્થ જાણી સૂરિને વિનંતિ કરી કે 'હે ભગવન! આ મહાસેનરાજાનો સ્વપ્ન ક્ષણ તત્કાળ મ્હને સત્ય થાય. તેવી મોક્ષ. રીતે કૃપા કરો. સૂરીંદ્ર ઓલ્યા, હે રાજા! જો એવોજ ત્હારો નિશ્ચય હોય તો કોઈ પ્રકારનો તું પ્રતિબંધ કરીશ નહીં. રાજાએ પણ તરતજ પોતાના પુત્રને રાજ્ય સોંપી પોતે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. ત્યારબાદ બન્ને પ્રકારની શિક્ષા લીધી. અને અનુક્રમે કેવળજ્ઞાન પામીને મહાસેન મુનિ અદ્ય સમયમાં અચળ અને સર્વદા નિર્ભય ઐવા મોક્ષ પદને પામ્યા. માટે હે ભવ્ય પ્રાણિઓ! ઇચ્છાનો ત્યાગ કરી જે પ્રાણી અનશનવ્રત ગ્રહણ કરે છે તે જીવ તેજ ભવમાં જો સિદ્ધ ન થાય તો પ્રાયે ત્રીજા ભવમાં સિદ્ધ થાય છે. વળી અત્યંત સ્થિર બુદ્ધિ, દયાભાવ અને નષ્ટ સંકલ્પ વિકલ્પવાળા ધન્ય પુરૂષો પરમાત્માનું ધ્યાન કરતા અનશન પૂર્વક સમાધિ મરણ પામે છે.

इति संलेखनायां मलयचन्द्रकथानकं समाप्तम् ॥

તત્સમાપ્તૌ શ્રીમહાસ્મરણગણિવિરચિતપ્રાકૃતપદ્યબન્ધશ્રીસુપાર્શ્વનાથજિન-
ચરિત્રસ્ય શ્રીસકલસૂરિપુરન્દરાયમાણપરમગુરુતપાગચ્છાધિરાજશા-
સ્ત્રવિશારદજૈનાચાર્યયોગનિષ્ઠાધ્યાત્મજ્ઞાનદિવાકરશ્રીમદ્બુદ્ધિ-
સાગરસૂરિશિષ્યપ્રસિદ્ધવક્તેતિ લબ્ધશ્ર્યાતિ વ્યાખ્યાનકો-
વિદ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ અજિતસાગરસૂરિકૃતગુર્જરભાષા-
નુવાદે પ્રમુદેશનાપ્રબન્ધે સદૃષ્ટાન્તાતિચારવ્યાખ્યોપેતં

સંલેખનાવ્રતં સમાપ્તમ્ ॥

(૪૩૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

નિર્વાણવર્ણન.

શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુ યોલ્યા, હે રાજન્ ! સમ્યક્ત્વ સહિત આર પ્રકારનો શ્રાવકધર્મ સંલેખના પર્યંત વિસ્તાર-
 તીર્થયાત્રા. પૂર્વક કહ્યો અને દરેક અતિચારનું સ્વરૂપ પણ દૃષ્ટાંત સહિત સમ્યક્ પ્રકારે કહ્યું. માટે હવે તું નિરતિચાર ગૃહિધર્મ પાળવામાં નિશ્ચલચિત્તે સાવધાન થા. આ પ્રમાણે પ્રભુના વચનામૃતનું પાન કરી દાનવીર્ય રાજ ભગવાનને નમસ્કાર કરી યોલ્યો, હે ભગવન ! કૃપા કરી મહને શ્રાવકધર્મ આપો. જગદ્ગુરૂએ નરેન્દ્રને વિધિ સહિત ધર્મદાન આપી શ્રી નંદિવર્ધન નગરમાંથી વિહાર કર્યો. પ્રથમ શત્રુજય ગિરિની યાત્રા કરી અને ત્યારબાદ અનેક પુર, ગ્રામ, નગર વિગેરે સ્થાનોમાં વિહાર કરી ગૃહી અને મુનિઓના ધર્મનો ઉપદેશ આપતા તથા ભવ્ય જનોને દીક્ષાનો અનુગ્રહ કરતા ભગવાન સર્વત્ર વિજય પ્રવર્ત્તાવતા હતા. હવે ભગવાનની સેવામાં પંચાણું ગણુધરો હતા. તેમજ ત્રણ લાખ મુનિઓ, ચાર લાખ ત્રિશહજાર સાધ્વીઓ, બે લાખ સત્તાવન હજાર શ્રાવકો અને ચાર લાખ તાણું હજાર શ્રાવિકાઓ હતી. તેમજ બે હજારને ત્રીશ ચતુર્દશ પૂર્વધારી મુનિઓ, અગીયાર હજાર કેવલજ્ઞાની મુનિઓ, પંદર હજાર ત્રણસો વૈકિય લઙ્ઘિવાળા અને આઠ હજાર ચારસો વાદિ મુનિઓ, નવ હજાર અવધિજ્ઞાનિ તેમજ નવ હજાર એકસો ને પચાશ મનઃ પર્યવજ્ઞાની મુનિઓથી સેવાતા શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુ ગ્રામ, આકર અને નગરાદિક સ્થલોમાં વિચરતા, પંડિતોના વિવિધ પ્રશ્નોના ઉત્તર આપતા, ભવ્ય પ્રાણીઓને પ્રતિબોધ આપીને ઉત્તમ જ્ઞાનરૂપી સૂર્યના કિરણોવડે તેમના હૃદયરૂપી ઘરમાંથી અજ્ઞાનરૂપી અંધકારને દૂર કરતા સંમેતગિરિ ઉપર ગયા. ત્યાં જ્ઞાનવડે પોતાનો

નિર્વાણવર્ણન.

(૪૩૬)

મોક્ષ સમય નજીક બાણી શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ભગવાને એક માસનું અનશનવ્રત ગ્રહણ કર્યું. ત્યારબાદ લઘ્ય પ્રાણીઓના હિતમાં ઉચ્ચુક્ત, સંસાર અને મોક્ષમાં ચિત્તની સમાનતાને ધારણ કરતા, જીવિત અને મરણમાં વાંછા રહિત, અને નિષ્ક્રય ધ્યાનમાં દ્વીન થયેલા શ્રી સુપાર્શ્વનાથ સ્વામી ચતુરંગ—ચૌરાશી લાખ વર્ષનું એક અંગ થાય એવાં ચાર અંગ ન્યૂન એવું એક પૂર્વલક્ષ ચારિત્ર પર્યાય પાળીને પલ્લ્યંક આસને બેઠા.

હવે મોક્ષાભિમુખ થયેલા ભગવાનને બાણી સર્વે સુરાસુરેંદ્ર ભગવાનની પાસે આવી. અને ગંધોદકની સુર તથા સુરેંદ્રોનું વૃષ્ટિ સહિત પુષ્પોના ઢગલા કરી મસ્તકે આગમન. અંજલિ રચી ભગવાનની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. હે સત્તમ જીનવર ! આપ વિજ્ય

પ્રવર્તવો. આપ અખિલ કર્મરૂપી કંચુકથી મુક્ત થયા છે, વળી ભવરૂપી રાક્ષસથી પીડાતા પ્રાણીઓના રક્ષક અને મુક્તિરૂપી સ્ત્રીના સમાગમમાં ઉત્સુક એવા હે જીનેંદ્ર ! આપના ચરણ કમલમાં નમવાવડે મદોન્મત્ત હસ્તી પણ તત્કાલ શાંત થાય છે. વળી હે જીનેંદ્ર ! આપના સ્મરણમાત્રથી અતિ તીક્ષ્ણ દંષ્ટ્રાઓવડે વિકરાળ છે મુખકંઠરા જેની અને સન્મુખ આવતો એવો સિંહ પણ નિવૃત્ત થાય છે. જેમાં અનેક સુભટોનાં ધડ નૃત્ય કરી રહ્યાં છે અને નિરંકુશ હસ્તીઓ જેમાં પ્રસરી રહ્યા છે એવા મહોટા સમરાંગણમાં જે આપનું સ્મરણ કરે છે તે પ્રાણીને જ્યલક્ષ્મી પોતેજ વરે છે. તેમજ લાંબી જીહ્વાઓને નચાવતો, અરૂણ એવા નેત્રોની ક્રાંતિવડે ગગનમંડલને લાલ કરતો અને ત્ર્યંડ કૃણાઓને વિસ્તારતો એવો નાગ પણ આપના ધ્યાનથી પરાજ્ય પામે છે. વળી અત્યંત દુર્હિન સમયમાં વિજળીરૂપી દડાવડે જેમનો નાવિક ભયભીત થઈ ગયો છે એવા આ યાત્રિક લોકો મધ્યદરિયામાં ડુબતા

(૪૪૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

છતાં પણ આપના શરણથી તરી જાય છે. હે ભગવન! આ પ્રમાણે આપના નામ સ્મરણથી ભવ્યજીવો આ લોકમાં સુખી થાય છે અને પરલોકમાં પણ અસંખ્ય દુઃખોનો ક્ષય કરનાર એવા મોક્ષને પામે છે. એ પ્રમાણે સર્વ સુરેન્દ્રો બહુ સ્તોત્રોવડે સમ્રેત ગિરિ ઉપર રહેલા ભગવાનની સ્તુતિ કરે છે. તેટલામાં જગદ્ગુરૂ સર્વ પાપદારોનો રોધ કરનાર શૈલેશી ધ્યાનમાં સ્થિર થયા.

વળી જેના માટે છઠ્ઠું, અઠ્ઠમ, પ્રમુખ દુશ્વર તપશ્ચર્યાઓ કરવી પડે છે, તેમજ શુદ્ધ જલ તથા તુચ્છ નિર્વાણપદ. રસ વિનાનાં લોજન કરવાં પડે છે, ગાઢ અનુરક્ત એવી સ્ત્રીઓનો પ્રતિબંધ છે- ડવો પડે છે, વીરાસન જેમાં રહેલું છે એવાં સ્થાનકો નિરંતર સેવવાં પડે છે. નવીન સ્નેહપાશવડે મનોહર એવા બંધુઓનો સંસર્ગ પણ છોડી દેવો પડે છે. અને જેના માટે શીત તથા તડકાથી દુઃસહ એવા સમયમાં પણ કાયોત્સર્ગે રહેવું પડે છે. એવાં દુઃખદાયક વેદનીય, આયુષ્, નામ, અને ગોત્ર એ ચારે કર્મોનો એક સમયે ક્ષય કર્યો. પછી વિકટ એવા ભવ પાશથી મુક્ત થયેલા, તપાવેલા શુદ્ધ સુવર્ણ સમાન છે કાંતિ જેમની, વળી સૂર્યની કાંતિનો જેમણે તિરસ્કાર કર્યો છે અને લક્ષ્મીના નિવાસ સ્થાન એવા શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુ ક્ષાગણ વદી સાતમના દિવસે પાંચસો મુનિઓ સાથે પોતાનો દેહત્યાગ કરીને મોક્ષસ્થાને ગયા.

જગદ્ગુરૂના પ્રચંડ વિરહથી પ્રગટ થતા અશ્રુપ્રવાહવડે ભરાઈ ગયા છે નેત્રપુટ જેમના એવા સર્વ વિરહભાવ. સુરાસુરેન્દ્ર પ્રભુને નમસ્કાર કરી પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા. હે જગદીશ્વર! ત્રણ લોકમાં પ્રદીપ સમાન દીપતા એવા આપ હાલમાં નિર્વાણ પદ પામ્યા

निर्वाणवर्णन.

(४४१)

तेथी अभिल भरतक्षेत्र लारे मोह तिभिरमां निमज्ज थयुं. वणी हे भगवन् ! अत्यंत लक्षितभावथी अमे अर्ही आवीने हवे केानी स्तुति करीशुं ? अथवा केानी पूज रचीने आनंद मानीशुं ? अथवा विलास सहित नृत्य वीला केानी आगण करीशुं ? हे स्वामिन् ! तम्हारा विना हालमां अमारा रत्नमय मुकुटोने केाना अरक्षुपीठमां लक्षितभावथी नभावीशुं ? अे प्रभाळ् स्तुति करी वारंवार नमस्कार करी उद्दासयित्ते सर्व सुरेंद्रो एनेंद्रनी पासै गेळा. त्यारभाह सुरेंद्रनी आज्ञाथी वैश्रमळ् हेवे उन्नत ध्वजळ्मे वडे विभूषित सुवर्ण् अने रत्नमय उत्तम निर्वाण् शिषिका तैयार करी. त्यारपछी क्षीरसागरना जलथी प्रलुने स्नपन कशावी रत्नमय आभरण्थी शणुगारेला शरीरे शुद्ध हुकूल पडेरान्यां. त्यारभाह सर्वे सुरासुर लोके इहन करवा लाग्या छतां पण् हेव सहित सुरेंद्रोअे प्रलुने पादभीमां पधराव्या अने नैइत पुष्पांमां शुद्ध जग्याअे लध गया. त्यां गोशीर्ष अने अणुइयदनना कक्षोनी अे चिताअो रयावी. अेक चितामां एनेंद्रने अने भीलमां पांचसो मुनियोने स्थापन कर्या. ते सभये हुंहुभि विगेरे गंभीर वाण्त्रो वागवा लाग्यां. सर्वत्र जेयरोअे सुगंध-मय पुष्पोनी वृष्टि करी, सुरांगनाअो नृत्य करवा लागी. वणी सभस्त संघना लोके शोकातुर थध गया. हेवेद्रोना ज्यज्य शण्ठोथी अभिल लुवनमंडल भरार्ध गयुं. पछी अग्निकुमारोअे पोताना मुभमांथी चितामां अग्नि प्रगट कर्यो. वायुकुमार हेवोअे पवन विदुर्विने अग्नि प्रण्वलित कर्यो. तेमज् अन्य सुरवरो सुगंधमय धूपनी मूडीअो लरी केंडवा लाग्या. अेम अनुक्रमे चिता लागवाथी मांसाहिक सर्व धातुअो जणी गध. अेटले अति शीतल, सुगंधित अने मनोहर अेवा क्षीरसागरना जलनी धाराअोवडे मेघ कुमारोअे एनेंद्र भगवाननी चिता शांत करी.

(૪૪૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

ત્યારબાદ જીનેદ્ર ભગવાનની ઉપરની જમણી દાઢ શકેદ્રે અ-
હણુ કરી અને નીચેની ચમરેદ્રે લીધી. વામ
નંદીશ્વરની ભાગની ઉપરની દાઢ ઇશાનેદ્રે અને નીચેની
યાત્રા. ખલીન્દ્રે લીધી. વળી અત્યંત ભકિતભાવથી
રોમાંચિત થયેલા અવશિષ્ટ સુરાસુરેદ્ર અને

સર્વ દેવોએ પોતાના મંગલ માટે દાંત અને અસ્થિ (હાડકાં) ના
ટુકડાઓ ગ્રહણ કર્યાં. ત્યારબાદ દેવીઓએ પુણ્ય, નરેન્દ્ર તથા નર-
નારીઓના સમુદાયે વચ્ચે તેમ જ બાકીના સર્વ લોકોએ બહુ ઉમ્મ-
ગથી ચિતાની ભસ્મ લઈ લીધી. ત્યારબાદ યત્નવડે તે સમયનું
દરેક કાર્ય સમાપ્ત કરીને જગત્ પ્રભુના ભારે વિરહાનલની જ્વા-
ળાથી દગ્ધ થયેલાં હૃદયને શાંત કરવા સર્વ દેવસહિત સુરેદ્રો નં-
દીશ્વરદ્વીપમાં ગયા. ત્યાં પરમભકિત વડે અષ્ટાહ્નિક મહોત્સવ કરીને
સર્વ સુરાસુરેદ્ર પોત પોતાના પરિવાર સહિત દેવલોકમાં ગયા.
પછી પાંચ ક્ષણોએને ધારણ કરતા શેષ નાગના મસ્તક મણિને
નિસ્તેજ કરતી એવી જીનેદ્રની દાઢોને તેઓએ બહુ પ્રેમપૂર્વક
સાવધાનપણે પૂજીને રત્નમણિના ડાબડામાં મૂકી દીધી. વળી હે
ભવ્યાત્માઓ? રાગદ્વેષાદિક દુઃખના વિનાશક, સંસારવાસનાથી દૂર
થયેલા, રાગ અને રોષના વિજેતા, જનસમૂહના સુખદાતા અને
સ્વર્ગ તથા મૌક્ષસુખના પ્રકાશક એવા સુપાર્શ્વ ભગવાન નિરંતર
તમ્હારું સંરક્ષણ કરો. આ પ્રબંધમાં વાક્ય વ્યવસ્થા કિંવા શાસ્ત્ર-
વિરૂદ્ધ કંઈ કહેવામાં આવ્યું હોય તે સંબંધી હું મિથ્યાહુષ્ટત
યાચું છું અને સજ્જન પુરૂષો સુધારો કરી વાંચશે એવી આશા
રાખું છું.



અંધકારની પ્રશસ્તિ.

(૪૪૩)

અંધકારની પ્રશસ્તિ.

આ લોકમાં સમસ્ત ભૂમંડલરૂપી ભવનના આબૂષણ માટે સરળ ધ્વજદંડ સમાન અને કીર્તિરૂપ પતાકાવડે યુક્ત શ્રી હર્ષ-પુર (હર્ષપુરીય) નામે ઉત્તમ ગચ્છ છે. તેની અન્દર સમગ્ર શિવ સુખના મંદિર સમાન હિમાલયની માફક જ્યસિંહ નામે સૂરિ હતા. જેનાથી નીકળેલી સુરસરિત-ગંગાની માફક મુનિયોની પરંપરા આ જગતમાં વિદ્યમાન છે. તે જ્યસિંહ સૂરિના પછી દયા રૂપી કમલિનીને પ્રકુલ્લ કરવામાં સૂર્ય સમાન, મિથ્યાત્વરૂપી અંધ-કારના સમૂહને હરણુ કરનાર અને સમગ્ર જૈનશ્વેતાંબર સંઘના તિલક સમાન શ્રીમાન્ અભયસૂરિ નામે સૂરીન્દ્ર થયા. તેમના મુશિષ્ય ઉન્નવલ યશરૂપી જ્યોત્સ્ના વડે ઉન્નવલ કર્યો છે જૈન શ્વે-તાંબર સંઘનો વિસ્તાર જેમણે અને પરવાદીયોના સમૂહનો પરા-જય કરવામાં પ્રગટ છે મહાત્મ્ય જેમનું એવા ચન્દ્ર સમાન શ્રીમાન્ હેમચન્દ્ર સૂરિ થયા. જેમણે રા. રા. શ્રીયુત્ જ્યસિંહ રાજને પ્રબોધીને રથયાત્રાદિક કાર્યોમાં બહુ ઉદ્યોત કર્યો. વળી જેમના મુખરૂપ ક્ષીરસાગરમાંથી નીકળેલા અદ્ભુત શાસ્ત્રામૃતનો સ્વાદ લઈ મ્હોટા મુનિયો હાલમાં પણ અજરામર સ્થાનને પામે છે. વળી તે હેમચન્દ્ર સૂરિના ત્રણ શિષ્યો થયા. તેમાં પ્રથમ એકા-ન્તવાદિયોના સંસર્ગરૂપી રંગનો ભંગ કરવામાં સિંહ સમાન શ્રી વિજયસિંહ સૂરિ. બીજા પારાવાર વિદ્યારૂપ સમુદ્રને વિષે સં-પૂર્ણ પૂર્ણિમાના ચન્દ્ર સમાન અને જૈન સિદ્ધાંતરૂપી કુમુદોના વિકાસ કરનારા શ્રી ચન્દ્રસૂરિ થયા. શ્રી લાટદેશની મુદ્રાને પાલન કરતા એવા જે સૂરિએ માત્ર જૈન શાસનની પ્રભાવના કરી એટ-લુંજ નહિ પરન્તુ શ્રમણ મુદ્રાનું પણ પાલન કર્યું છે. વળી શ્રીમાન્ મુનિમુવત સ્વામીના ચરિત્રરૂપી રંગશાળામાં છંદ સહિત

(૪૪૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

અલંકારો વડે સુશોભિત જેમની વાણી નર્તકીની માફક વિલાસ કરી રહી છે. તેમજ ત્રીજા વિબુધચન્દ્રનોના મનને બહુ આનંદ આપવામાં અતિદક્ષ એવા શ્રીમાન વિબુધચન્દ્ર સૂરિ હતા.

હવે એક દિવસ તે શ્રીમાન વિબુધચન્દ્ર સૂરિ વિહાર કરતા કરતા ધંધૂકા નગરમાં આવ્યા ત્યાં પુંડરિકના પુત્ર આપડ શ્રાવકે શ્રી પદ્મચન્દ્ર ઉપાધ્યાય વિગેરે શ્રી સંઘને કહીને શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું ચરિત્ર રચવા માટે તેમની પ્રાર્થના કરી કમ્બુલ કરાવ્યું. ત્યારબાદ તેમણે પણ શ્રીમાન હેમચન્દ્ર સૂરિના લઘુ શિષ્યને ઉપરોક્ત ચરિત્ર રચવાની આજ્ઞા કરી.

લક્ષણુ તથા છંદ શાસ્ત્રના જાણકાર એવા શ્રીમાન લક્ષ્મણુ ગણીએ પ્રકાશ કરેલું આ સાતમા તીર્થંકર ભગવાનનું ચરિત્ર સકલ શ્રી સંઘના હૃદયનું હરણુ કરો ?

શ્રીમાન કુમારપાલ નૃપતિના રાજ્યમાં આવેલી ગુરૂમંડલી નામે નગરીમાં શમ્ભાસુતના ઉપાશ્રયમાં વાસ કરતા એવા શ્રીમાન લક્ષ્મણુ ગણીએ વિક્રમ સંવત્ ૧૧૧૯ ના મહા સુદિ દશમીને ગુરૂવારે આ ચરિત્ર રચ્યું છે.

આ ચરિત્રની અનુષ્ટુપ શ્લોક સંખ્યા પ્રત્યક્ષર ગણવા વડે દશ હજાર એકસોને આડત્રીશ ઉપર આઠ અક્ષરની પ્રાયઃ છે.

॥ इति श्रीमल्लक्ष्मणगणिविरचितप्राकृतपद्यबन्धश्रीसुपार्श्वनाथजिनचरि-

त्रस्य श्रीसकलसूरिपुरन्दरायमाणपरमगुरुतपागच्छाधिराजशास्त्रवि-

शारदजैनाचार्ययोगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरश्रीमदबुद्धिसागर-

सूरिशिष्यप्रसिद्धवक्तेति लब्धख्याति व्याख्यानकोविद

जैनाचार्य श्रीमद अजितसागरसूरिकृत गुर्जर-

भाषानुवादः समाप्तः ॥

॥ इति श्रीसुपार्श्वजिनचरित्रं समाप्तम् ॥

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः

૧

॥ ગીરનારમંડનનેમપ્રભુ સ્તવન ॥

મહાવીરજી મુજ માયાળુ રે-રાગ.

ગિરનાર વાસી ગુણ ગિરવારે,	નેમ નગીના.
શામળીયા શિવપદ લીના રે.	નેમ નગીના. ટેક.
લટકાળા ! હું તો લળીલળી પાયે લાગું,	
પ્રભુ ! પ્રેમ અવિચળ માગું રે.	નેમ નગીના.
પાતળીયા ! ખ્યારા ! પિયુ ! પિયુ ! કરતી હું આવું,	
ગુણ ગીત તમ્હારાં ગાઉં રે.	નેમ નગીના.
મોહનજી ! મ્હારા હૃદય મંદિરમાંહી આવો,	
મને લેહાલેહ બતાવો રે.	નેમ નગીના.
નટવરજી ! ન્યારા શાને રહો છો મુઝથી !	
છે સગપણુ સાચું તુજથી રે.	નેમ નગીના.
દયાળુ દેવા ! દયા કરો દિન જનની,	
આશા પુરો મુઝ મનની રે.	નેમ નગીના.
દાતા ! શિવપદના દાયક નામ ધરાવો,	
સેવકને શીદ તરશાવો રે.	નેમ નગીના.
ત્રાતા ! ત્રિભુવનના તારક છો તમે સ્વામિ,	
સિદ્ધ અવિચળ આતમરામી રે.	નેમ નગીના.
નાથજી ! મેંતો શરણુ બ્રહ્મું છે તમારું,	
વળી અરજી નિત્ય ઉચારું રે.	નેમ નગીના.
પ્રભુજી ! આપો અજીત અમર પદ અમને,	
છે લાજ અમારી તમને રે.	નેમ નગીના.

ૐ શાંતિ: ૩

૨

॥ અજરાપાર્શ્વનાથનું સ્તવન ॥

માતા મરૂદેવીના નન્દ-એ રાગ.

- હાલા ! વામાદેવીના નન્દ ! અજરા પાર્શ્વજીનરાજ !
વિનતી સુણો અમ્હારી રે.
વિનતી સુણો અમ્હારી રે, મહેર કરી મહારાજ ! આપને
પદ અવિકારી રે-એ ટેક.
- અશ્વસેન કુલદીપક જીપક, કામ કાધ મદ માન;
વારાણસીના વાસી વિભુજી ! ધરીએ તુઝ ગુણુ ધ્યાન. હાલા.
- પ્રભાવતી રાણીના પ્રિયતમ, જ્ઞાન રચણુ ભંડાર;
તાપસ તારી નાગ ઉગારી, ત્યાગ દીયો સંસાર. હાલા.
- સંયમ રસીયા વસીયા વનમાં, સુંદર સરૌવર તીર;
વનહસ્તિ કરી ભક્તિ શિરપર, ઢોળે નિર્મળ નીર. હાલા.
- વૈર વિચારી મનમાં પ્રભુને, વડતરૂ હેઠળ ભાળી;
જળરી જળધારા વરસાવે, મસ્ત બની મેઘમાળી. હાલા.
- ધરણેન્દ્ર પદ્માવતી પોતે, સમય વિચારી આવે;
મેઘ સંહારી પાપ પખાળી, પ્રભુ ગુણુ મહિમા ગાવે. હાલા.
- સમતામાં રહી કેવળ પદ લાહી, અજર અમર અવિકાર;
શિવ સુખ પામ્યા તે જીનવરની, પ્રતિમા તારણુહાર. હાલા.
- કલ્યવેલ ચિંતામણી સ્વામિ ! જગચિંતા દૂર કરતા;
રઘુનન્દનના તનની પીડા, શાસનપતિ સંહરતા. હાલા.
- સુરભુવનમાં સેવા પામી, જે પ્રતિમા બહુ કાળ;
કળિકાળમાં જાગતી જ્યોતિ, અજરમાં છે હાલ. હાલા.
- જગદ્ગુરૂ પદવીના ધારક, વિજય હીર સૂરિરાય;
અજીત અમર પદ ઇચ્છક, પોતે પ્રેમે પ્રભુમે પાય. હાલા.
- ઉનામાં યાત્રાર્થે આવી, કર્યાં પ્રભુ દર્શન;
મૌશરજીની ભક્તિ ભાળીને, અજીત થયો પ્રસન્ન. હાલા.

॥ મહુવામંડનમહાવીરજીનસ્તવન ॥

કચરીયા થાશું પ્રીતિ કિની રે-એ રાગ.

મનમોહક મુઝને મૂર્તિ મળી રે, મહાવીરની;
 લય દીલમાં લાગી, ધર્મ ધુરંધર મહાધીરની-એ ટેક.
 મનહર મહુવામાં બહુ મ્હોટા, મંદિરની છબી છાજે;
 જીવત જીનવરજીની આગળ, ત્રિકાળ નૌખત ગાજે રે. મન.
 સિદ્ધારથ રાજના નંદન, ત્રિશલા સુત સુખકારી;
 પાપો અમ્હારાં કાપો પ્રભુજી ! આપો પદ અવિકારી રે. મન.
 સુમેરૂ શિખરે સુરપતિ સઘળા, સનાત્રવિધિ શુભ કરતા;
 ચરજીવટે ગિરિવર કંપાવી, હરિમન શંકા હરતા રે. મન.
 ડસીયો ચરજી ચંડકોશીયો, તે સ્વર્ગે જઈ વસીઓ;
 અડદ બાકુળા આપી પ્રભુને, સતી જીવ અતિમનહસીયોરે. મન.
 સુરનર પશુ ગણ મળી ઠુંખ કરતા, પ્રભુ સહતા શમ ભાવે;
 ધન ઘાતી ચઉકર્મ ખપાવી, અન્તર જ્યોતિ જગાવે રે. મન.
 સમવસરજીની રચના સુંદર, સુરપતિ સઘળી કરતા;
 અતિશય સહ જીનવર વિચરતા, નવિન કમળ પદ ધરતા રે. મન.
 આત્મજ્ઞાન આપી ભવિજનની, જડતા દૂર નીવારી;
 અજીતાનન્દમાં રમતા નિશદ્દિન, પ્રભુજીની બલિહારી રે. મન.
 વિનતી ંહાલ ધરીને ંહાલા, સેવકની ઉર ધરજો;
 કૃપા તણા સાગર જીનવરજી ! ઠુંખ અમ્હારાં હરજો રે. મન.
 સિદ્ધાચળમાં વાસ કરીને, અનુભવ ખ્યાલો પીધો;
 રૈવતગિરિ યાત્રાએ જાતાં, પ્રભુ ગુણ દહાવો લીધો રે. મન.
 મંગલરૂપ છો મહાવીર મ્હારા, હૃદય મંદિરમાં વસીયા;
 અજીત નમે કરજોડી તમને, શિવરમણીના રસીઆ રે. મન.

ૐ શાંતિઃ ૩

૪

॥ ધોધામંડનપાર્શ્વજીનસ્તવન ॥

મહાવીરજી મુજ માયાળુ રે—એ રાજ.

ધોધામંડન નવખંડા રે, પાર્શ્વ જીણુંદા;	
શરણે આવ્યો સુખ કંદા રે, નાણુ દિણુંદા.	ટેક.
પ્રભુજી ! મહારા ચાર ગતિમાં હું ભમીયો,	
તવ ચરણે નાથ ! ન નમીયો રે.	પાર્શ્વ.
અલખેલા ! હું તો અભિમાનથી અકડાયો.	
વળી પ્રપંચમાં પકડાયો રે.	પાર્શ્વ.
છબીલા ! મહેં તો શાસ્ત્ર મર્યાદાઓ છોડી.	
પ્રતિમામાં પ્રીતિ ન જોડી રે.	પાર્શ્વ.
રંગીલા ! મુઝને પરનારી લાગી ખ્યારી,	
પણુ ભક્તિ ન કીધી તમારી રે,	પાર્શ્વ.
રસીયાજી ! હું તો રાચી રહ્યો પરધનમાં,	
મદ મોહ ધર્યો બહુ મનમાં રે.	પાર્શ્વ.
નાથજી ! મહેં તો નિન્દા કરી મુનિવરની,	
હાર્યો બાજ નિજ ઘરની રે.	પાર્શ્વ.
મોહનજી ! મહારા અવગુણ સામું ન જોશો.	
છે અગણિત મુઝમાં દોષો રે.	પાર્શ્વ.
દયાના દરિયા ! દયા કરીને ઉગારો,	
ભવ સાગર પાર ઉતારો રે.	પાર્શ્વ.
ભવ વનમાં ભમતો ભાવનગરથી હું આવ્યો,	
પ્રભુ ! અજીત મનમાં ભાવ્યો રે.	પાર્શ્વ.

ૐ શાંતિ: ૩

૫

॥ શ્રી અમીઝરાપાર્શ્વનાથનુંસ્તવન. ॥

શ્રી શંખેશ્વરા ? પ્રભુ પાર્શ્વ જીનવરા-એ રાગ.

શ્રી અમીઝરા ! પ્રભુ પાર્શ્વ દુઃખ હરા !
 ત્રાતા ! દાતા ! બ્રાતા ! માતા ! જય જીનેશ્વરા ! ટેક.
 કામ ક્રોધ માયાનો માર્યો, ભમીયો કાળ અનંત;
 શરણે આવ્યો સેવક જાણી, સહાય કરો ભગવંત. શ્રી.
 મોહ વૈરિએ મુંઝાવ્યો બહુ, ભૂડ્યો નિજગુણ ભાન;
 મમજાવ્યો સદ્ગુણે મુઝને, છતાં ન આવી સાન. શ્રી.
 અવગુણ ભરિયો દોષનો દરિયો, વરિયો કુમતિ નાર;
 પોતાનો જાણી જીનવરજી ! તાર તાર મુઝ તાર. શ્રી.
 પારસમણિ સમ પ્રભુતા ધારક, પાર્શ્વનાથ ભગવાન !
 સ્પર્શ જરા જે થાય તમારો, ખૂબ બનું ગુલતાન. શ્રી.
 અમી વરસાવી અમર બનાવો, રાખો સેવક લાજ;
 બગડેલી બાજી સુધારી, આપો અવિચળ રાજ. શ્રી.
 સુંદર સોરઠ દેશમાં શોભે, ઉના શહેર ગુલબર;
 વિચર્યા પૂર્વે વિજય હીર જ્યાં, પ્રભુ લેખ્યા સુખકાર. શ્રી.
 પ્રભુ ગુણ રમતાં પરગુણ વમતાં, ધરતાં નિર્મળ ધ્યાન,
 ચરણ કમળનું શરણ ગ્રહીને, અજીત બન્યો મસ્તાન. શ્રી.

ૐ શાંતિ: ૩



६

श्री महावीर जिन स्तवन.

महावीरं मुञ्ज मयाणु रे. ओ राग.

सिद्धारथ सुत ! सुभक्तं दारे, वीरं लुण्ठं द्वा.

लवित्र्यातक यित्तद्वर अंदा रे, त्रिशलाना नंदा-ओ टेर.
द्वयाना दरिया ! दशमा द्वेवलोकथी यविया,

क्षत्रीकुंडमां अतरीयारे.....वीर.

भाणुडा प्रभुण ! भाणपणु अणवंता,

जगणवनणु जयवंतारे.....वीर.

मोहनण ! महारा, मातानी लकितमां राता,

नंदिवर्धनना आतारे.....वीर.

प्रियतम प्रभु ! ध्यारा, परषुया यशोदा नारी,

जे पूर्ण पतिव्रत धारीरे.....वीर.

वैरागी ंहाला ! त्रीश वर्षे थया त्यागी,

अन्या शिवरमणीना रागीरे.....वीर.

त्रिभुवनना तारक ! तप तपीया अहु भारी,

अनवरण ! छो जयकारी रे.....वीर.

लटकाणा ! लटके, अंदनआणाने तारी,

तुज सुभडा पर ंठि वारीरे.....वीर.

केवण शुभुवंता ! केवणज्ञानने पाभी,

थया शिवरमणीना स्वामीरे.....वीर.

शरणे हुं आओ, अहाय लेवाने तमारी,

स्वीकारे अरणु अमारीरे.....वीर.

महावीर प्रभु ! महारा, दुदय मंदिर मांही रहेजे,

शुभ अणुत अमर पद देजेरे.....वीर.

ॐ शान्तिः ३



७

॥ ॐ अर्हम् ॥

श्रीमद् सञ्चारित्रचूडामणि सुखसागराष्टकम् ॥

ललित-

- अखिल कर्मणां ग्रन्थिभेदकं, भवनिवारकं शान्तिधारकम् ।
 प्रणत सौख्यदं दीनतापहं, सुखपयोनिधिं श्रीगुरुं भजे ॥१॥
- जितकलिकलौ तत्त्ववेदिनं, मथितमानसोद्भूतविक्रमम् ।
 क्रमकदर्शिताऽनेकविच्छ्रवं, सुखपयोनिधिं श्रीगुरुं भजे ॥२॥
- तमकलङ्कितं वर्त्तनं स्तुतं, जनगणैः सदा यस्य शस्यते ।
 परम पात्रता यत्र राजते, सुखपयोनिधिं श्रीगुरुं भजे ॥३॥
- मुनिवर ? त्वयादीपितं ततं, मतिमतादृतं जैनशासनम् ।
 जिनमतार्थिनस्त्वां नमन्त्यतः, सुखपयोनिधिं श्रीगुरुं भजे ॥४॥
- नियमधारिणीं श्राद्धसन्तति, विहितवान्भवँस्तत्त्वदेशकः ।
 तवगुणानहं स्तोतुमक्षमः, सुखपयोनिधिं श्रीगुरुं भजे ॥५॥
- रतिकरी न यन्मूर्त्तिरुत्तमा, भवति कस्य सद्भूतिदायिनी ।
 करुणचेतसं सम्पदालयं, सुखपयोनिधिं श्रीगुरुं भजे ॥६॥
- चिरमखण्डिता भावनापरा, विमलचेतसा येन साधिता ।
 शमितकामनं तं मुनिप्रियं, सुखपयोनिधिं श्रीगुरुं भजे ॥७॥
- तमघघातिनं त्रातभारतं, पतितपावनं कारिताऽवनम् ।
 अखिलदेहिनामात्मबोधदं, सुखपयोनिधिं श्रीगुरुं भजे ॥८॥



श्री रविसागरजी गुणकीर्तन.

गङ्गल.

कृपावन्तं क्षमावन्तं, जगत्क्षेमङ्करं धीरम्
 नरामरसेवनीयं शं, विधातारं कलौ कामम् ।
 वृषाघारं महारामं, गुणामरपादपश्रेणे—
 भजध्वं प्रेमतः पौरा, रविसागरगुरुं नित्यम् ।
 सदाराध्यं सतांवृन्दैर्दुरालोकं विमूढानाम्—
 महासिद्धिप्रदं चित्रं, चरित्रं शोभनं यस्य ।
 कृतायेन क्षमाभाजा, सदाचारप्रियालोका—
 भजध्वं प्रेमतः पौरा, रविसागरगुरुं नित्यम् ॥
 जितानङ्गं पवित्राङ्गं, प्रभाभिर्दिपितालोकं
 सुयोगेन क्षितीशानां, हृदुर्व्यारोपितं तत्त्वम् ।
 मुनीशानां सदावन्धं, दुरन्तापल्लतानाशं
 भजध्वं प्रेमतः पौरा, रविसागरगुरुं नित्यम् ॥
 निराशं निर्मलाकारं, निरीहं निर्भयावेशं
 निरारोगं निराशङ्कं, निरामोदं निराशोकम् ।
 निरालम्बं सदालम्बं, महालम्बं सुभव्यानाम् ।
 भजध्वं प्रेमतः पौरा, रविसागरगुरुं नित्यम् ॥
 चिदानन्दं निरानन्दं, जगच्चन्द्रं गतातन्द्रम् ।
 न मोहाधीनता यस्य, सुतत्त्वाधीनता मुख्या ।
 स्थिता यस्यान्तिके मुक्तिप्रिया नित्यं परालम्ब्या ।
 भजध्वं प्रेमतः पौरा, रविसागरगुरुं नित्यम् ॥

